IJA # 1200

מקראות גדולות

Miḳra'ot Gedolot

Warsaw, 5643 (1882 or 1883)

visible fragment from bookbinding قطعة شظية مرئية من كتاب مجلدّ

מקראות גדולות

חמשה חומשי תורה, נביאים, וכתובים

עם

תרגום אונקלוס, תרגום יונתן בן עוזיאל, תרגום ירושלמי, תרגום למגילות, תרגום שני למגילת אסתר, פירוש רש"י, אבן עזרא, רמב"ן, בעל הטורים, שפתי חכמים, אור החיים, כלי יקר, פירוש יונתן על תרגום יונתן וירושלמי, אבי עזר פירוש על אבן עזרא. חמש מגילות עם פירש"י, שפתי חכמים, אבן עזרא, ראשון לציון, פירוש הרע"ב מברטנורא, תפלות לשבת ויוצרות ומולדות לכל כרך וכרך. ולנביאים וכתובים, תרגום יונתן בן עוזיאל, תרגום רב יוסף על דה"י, תולדות אהרן, פירוש רש"י, פירוש הרד"ק, מצודת דוד, מצודת ציון, פירוש רבינו סעדיה גאון זצ"ל על דניאל, הגהות הגאון ר"י ברלין זצ"ל, מנחת ש"י (על כל הנ"ך), פירוש הרד"ק על תהלים (אשר לא נדפס אף גם בהמקראות גדולות שנדפסו מכבר):

הוצאת בית מסחר הספרים של ה"ר יהושע גרשון מונק נ"י.
ברחוב גענשע (הסמוך לגאליווקעס) בבית חומה שלו (4) № 2286b

ווארשא

שנת תרט"ג לפ"ק

א דִּבְרֵי יִרְמְיָהוּ בֶן־חִלְקִיָּהוּ מִן הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת בְּאֶרֶץ בִּנְיָמִן: ב אֲשֶׁר הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלָיו בִּימֵי יֹאשִׁיָּהוּ בֶן־אָמוֹן מֶלֶךְ יְהוּדָה בִּשְׁלֹשׁ־עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְמָלְכוֹ: ג וַיְהִי בִּימֵי יְהוֹיָקִים בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה עַד־תֹּם עַשְׁתֵּי־עֶשְׂרֵה שָׁנָה לִצִדְקִיָּהוּ בֶן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה עַד־גְּלוֹת יְרוּשָׁלִַם בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי: ד וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ה בְּטֶרֶם אֶצָּרְךָ בַּבֶּטֶן יְדַעְתִּיךָ וּבְטֶרֶם

מלרך ק׳ תצא

(דברי ירמיהו) סנהדרין ל״ט (ויהי בימי) מגילה י׳ (בטרם) תולדות אהרן

תֵּצֵא מִרֶּחֶם הִקְדַּשְׁתִּיךָ נְבִיא לַגּוֹיִם נָתַתִּיךָ: ו וָאֹמַר אֲהָהּ אֲדֹנָי יְהוִה הִנֵּה לֹא יָדַעְתִּי כִּי־נָעַר אָנֹכִי: ז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אַל־תֹּאמַר נָעַר אָנֹכִי כִּי אֶל־כָּל־אֲשֶׁר אֲשַׁלֵּחֲךָ תֵּלֵךְ וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוְּךָ תְּדַבֵּר: ח אַל־תִּירָא מִפְּנֵיהֶם כִּי אִתְּךָ אֲנִי לְהַצִּלֶךָ נְאֻם־יְהוָה: ט וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת־יָדוֹ וַיִּגַּע עַל־פִּי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי הִנֵּה נָתַתִּי דְבָרַי בְּפִיךָ: י רְאֵה הִפְקַדְתִּיךָ הַיּוֹם הַזֶּה עַל־הַגּוֹיִם וְעַל־הַמַּמְלָכוֹת לִנְתוֹשׁ וְלַנְתֹּץ וּלְהַאֲבִיד וְלַהֲרוֹס לִבְנוֹת וְלִנְטוֹעַ: יא וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר מַה־אַתָּה רֹאֶה יִרְמְיָהוּ וָאֹמַר מַקֵּל שָׁקֵד אָנִי רֹאֶה: יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי הֵיטַבְתָּ לִרְאוֹת כִּי שֹׁקֵד אָנִי עַל־דְּבָרִי לַעֲשׂוֹתוֹ: יג וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי שֵׁנִית לֵאמֹר מַה־אַתָּה רֹאֶה וָאֹמַר סִיר נָפוּחַ אָנִי רֹאֶה וּפָנָיו מִפְּנֵי צָפוֹן: יד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי מִצָּפוֹן תִּפָּתַח הָרָעָה עַל כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ: טו כִּי הִנֵּה אָנֹכִי קֹרֵא לְכָל־מִשְׁפְּחוֹת מַמְלְכוֹת צָפוֹן נְאֻם־יְהוָה וּבָאוּ וְנָתְנוּ אִישׁ כִּסְאוֹ פֶּתַח שַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלִַם וְעַל כָּל־חוֹמֹתֶיהָ סָבִיב וְעַל כָּל־עָרֵי יְהוּדָה: טז וְדִבַּרְתִּי מִשְׁפָּטַי אִתָּם עַל כָּל־רָעָתָם אֲשֶׁר עָזְבוּנִי וַיְקַטְּרוּ לֵאלֹהִים אֲחֵרִים וְלִהְשְׁתַּחֲוֹת לְמַעֲשֵׂי יָדָיו: יז וְאַתָּה תֶּחְגַּר מָתְנַיִם וְקַמְתָּ וְדִבַּרְתָּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוֶּךָּ אַל־תֵּחָת מִפְּנֵיהֶם פֶּן־אֲחִתְּךָ לִפְנֵיהֶם: יח וְאָנֹכִי הִנֵּה נְתַתִּיךָ הַיּוֹם לְעִיר מִבְצָר וּלְעַמּוּד בַּרְזֶל וּלְחֹמוֹת נְחֹשֶׁת עַל־כָּל־הָאָרֶץ לְמַלְכֵי יְהוּדָה לְשָׂרָיו לְכֹהֲנָיו וּלְעַם הָאָרֶץ: יט וְנִלְחֲמוּ אֵלֶיךָ וְלֹא יוּכְלוּ לְךָ כִּי אִתְּךָ אֲנִי נְאֻם־יְהוָה לְהַצִּילֶךָ:

רש״י

(ה) דברי ירמיהו בן חלקיהו וגו׳. ליתי כר קלקלתה דהקון שובדוסי ירמי׳ כא מרחב האומה ולוכמ כר מהקמתא דמקלקלן שובדוסי מלו ישראל בקלקלו מעשיהן שכתו מזרע כסר: (ב) אשר היה דבר ה׳ אליו וגו׳. אשר שהתילה שכיסה לסרות עליו כאותו הזמן: (ג) ויהי בימי יהויקים. ויהי נביא כל ימי יאשיהו הטתרי׳ וימי יהויקי׳ כגו וימי לדקיהו כגו עד חוס עשתי עשר׳ שנה היה הכל׳ עד גלות ירושלי׳ בחדש החמישי: (ה) בטרם אצרך בבטן וגו׳. מימי אדם שראכון הראתו הקב״ה לאדם דור ודור ונביאיו: אצרך. לשון מורה: ידעתיך. קייומנם״ו בלע״ז כמו לא מודעתי להם (שמות ה): הקדשתיך

מצודת דוד

(ה) דברי ירמיהו. אלה הם דברי ירמיהו וכו׳ אשר בענתות אשר יש בענתות שמיה נחלת בנימין: (ב) אשר היה וכו׳ בימי יאשיהו ׳ התלת דבר ה׳ בי היה בימי יאשיהו וכו׳: (ג) ויהי בימי יהויקים ׳ היה מתנבא גם בימי יהויקים גם וכתמיד נבואתו עד גלות עשרה שנה לדקיהו וכו׳ ולהוספת כוחו אמר עד גלות ירושלים בחדש החמישי הוא תרנ״ח חב: (ד) ויהי דבר ה׳. ונזכר דברי ירמיה בשאר נוסראל: (ה) בטרם ׳ עד לא לרחמך בבטן אמך

רד״ק

(ה) דברי ירמיהו בן חלקיהו. כתב א״א ז״ל כי חלקיהו זהו חלקיהו בן שפן הסופר שמלא ספר התורה בבית ה׳ בימי יאשיהו וירמיהו בא נגא בימי יאשיהו ותחלת נבואתו היה בשנת שלש עשר׳ למלכו ועדין לא שבו יאשיהו ויהוד׳ מרעתם עד שמנה עשר׳ שנה למלכו שמלא ספר תורה: מן הכהנים ׳ מ״ו מן בני מטרת הכהנים מן אתבכיא דהוו בירושלים נגלה דקניל אחקניתי בענתות: בענתות ׳ היא עיר מערי הכהנים כמ״ש בספר יהושע ומה שהתל בדברי לפי שבוא בספר הזה כל דברי נבואות שנבא על ישראל ועל העכו״סוכן דברי עלמו מה שקר׳ לו בנבואתו עם ישראל׳ ובדל׳ נ׳ נבואים על ידי הנביא׳ נבואתם דברי קינותיו לפיכך נקל׳ נבואתן בעצמן ואלו הן דברי קינת דברי עמוס דברי ירמיהו ל״ל בעצמן בדברו בדברי עלמן כמו שלמה שאמר אני קהלת הייתי מלך וכל הענין שבספר בעצמו וכן עמוס ספר בדברי עלמו קבל עליך עמוס וכל הענין כמ״ש וכן ירמיהו ספר בתחלת ספרו דברי עלמו בטרם אצרך בבטן ידעתיך וכל הענין וכן בתוך ספרו מה שספר מן הרעות בעשו לו: (ג) ויהי בימי. דבר ה׳ שבי׳ אליו היה גם כן בימי יהויקים בן יאשיהו וכן בימי יהויקים בן יאשיהו עד תום מלכותו שמלך י״א שנה בשנת אחת עשרה נפל ביד מלך בבל ונגלה ירושלים בחדש החמישי בש״ם בספר מלכים: (ד) בטרם אצרך. כן פתיב בוי״ו וקרי הנה״י בקמץ הטף כמשפטו עם הכתוב ואין עמו וי״ו והענין אחד וענין בטרם אצרך כתב א״א בתשר בא היסודות הד׳ ידעו ככה הטבע ואחר כך הוציאו לפעל וכן אמר לשעיהו מעת היותה בם אני בכח היסודות הייתי מזמן שהייתה עם בטנם ועשה הוציאתי מכח לפעל ובאתי בגדותו אז פי׳ ידעתיך כמו ידעתיך בשם שאמר למשה ומורה עליו ובטרם תצא מרחם: הקדשתיך

מצודת ציון

(ג) תוס. ענין הוספת כמו כי אם הם הכסף (בראשית מ״ו): (ה) אצרך. תלשון יצירה: ידעתיך. ענין הכרה כמו

מצודת דוד

(ה) דברי ירמיהו. אלה הם דברי ירמיהו וכו׳ אשר בענתות אשר יש בענתות שמיה נחלת בנימין: (ב) אשר היה וכו׳ בימי יאשיהו ׳ התלת דבר ה׳ בי היה בימי יאשיהו וכו׳: (ג) ויהי בימי יהויקים ׳ היה מתנבא גם בימי יהויקים גם וכתמיד נבואתו עד גלות עשרה שנה לדקיהו וכו׳ ולהוספת כוחו אמר עד גלות ירושלים בחדש החמישי הוא תרנ״ח חב: (ד) ויהי דבר ה׳. ונזכר דברי ירמיה בשאר נוסראל: (ה) בטרם ׳ עד לא לרחמך בבטן אמך

תֵּצֵא מִפָּנָיו כִּי אֲנִי הִנֵּה נְתַתִּיךָ הַיּוֹם לְעִיר מִבְצָר וּלְעַמּוּד בַּרְזֶל וּלְחֹמוֹת נְחֹשֶׁת עַל כָּל הָאָרֶץ לְמַלְכֵי יְהוּדָה לְשָׂרָיו לְכֹהֲנָיו וּלְעַם הָאָרֶץ: יט וְנִלְחֲמוּ אֵלֶיךָ וְלֹא יוּכְלוּ לְךָ כִּי אִתְּךָ אֲנִי נְאֻם יְהוָה לְהַצִּילֶךָ: א וַיְהִי דְבַר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ב הָלוֹךְ וְקָרָאתָ בְּאָזְנֵי יְרוּשָׁלִַם לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה זָכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרַיִךְ אַהֲבַת כְּלוּלֹתַיִךְ לֶכְתֵּךְ אַחֲרַי בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה: ג קֹדֶשׁ יִשְׂרָאֵל לַיהוָה רֵאשִׁית תְּבוּאָתוֹ כָּל אֹכְלָיו יֶאְשָׁמוּ רָעָה תָּבוֹא אֲלֵיהֶם נְאֻם יְהוָה: ד שִׁמְעוּ דְבַר יְהוָה בֵּית יַעֲקֹב וְכָל מִשְׁפְּחוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל: ה כֹּה אָמַר יְהוָה מָה מָצְאוּ אֲבוֹתֵיכֶם בִּי עָוֶל כִּי רָחֲקוּ מֵעָלַי וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵי הַהֶבֶל וַיֶּהְבָּלוּ: ו וְלֹא אָמְרוּ אַיֵּה יְהוָה הַמַּעֲלֶה אֹתָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הַמּוֹלִיךְ אֹתָנוּ בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ עֲרָבָה וָשִׁיחָה בְּאֶרֶץ צִיָּה וְצַלְמָוֶת בְּאֶרֶץ לֹא עָבַר בָּהּ אִישׁ וְלֹא יָשַׁב אָדָם שָׁם: ז וָאָבִיא אֶתְכֶם אֶל אֶרֶץ הַכַּרְמֶל לֶאֱכֹל פִּרְיָהּ וְטוּבָהּ וַתָּבֹאוּ וַתְּטַמְּאוּ אֶת אַרְצִי וְנַחֲלָתִי שַׂמְתֶּם לְתוֹעֵבָה: ח הַכֹּהֲנִים לֹא אָמְרוּ אַיֵּה יְהוָה וְתֹפְשֵׂי הַתּוֹרָה לֹא יְדָעוּנִי הָרֹעִים פָּשְׁעוּ בִי וְהַנְּבִיאִים נִבְּאוּ בַבַּעַל וְאַחֲרֵי לֹא יוֹעִילוּ הָלָכוּ: ט לָכֵן עוֹד אָרִיב אִתְּכֶם נְאֻם יְהוָה וְאֶת בְּנֵי בְנֵיכֶם אָרִיב: י כִּי עִבְרוּ אִיֵּי כִתִּים וּרְאוּ וְקֵדָר שְׁלָחוּ מְאֹד וּשְׁאוּ וּרְאוּ אִם הָיְתָה כָּזֹאת: יא הַהֲגוֹי אֱלֹהִים אֲשֶׁר לֹא הֵמָּה אֱלֹהִים וְעַמִּי הֵמִירוּ כְבוֹדוֹ תַּחַת לֹא יוֹעִיל: יב שֹׁמּוּ שָׁמַיִם עַל זֹאת וְסַעֲרוּ חָרְבוּ מְאֹד נְאֻם יְהוָה: יג כִּי שְׁתַּיִם רָעוֹת עָשָׂה עַמִּי אֹתִי עָזְבוּ מְקוֹר מַיִם חַיִּים לַחְצֹב לָהֶם בֹּרוֹת בֹּרוֹת נִשְׁבָּרִים אֲשֶׁר לֹא יָכִילוּ הַמָּיִם: יד הֲעֶבֶד יִשְׂרָאֵל אִם יָלִיד בָּיִת הוּא מַדּוּעַ הָיָה לְבַז: טו עָלָיו שָׁאֲגוּ כְפִרִים נָתְנוּ קוֹלָם וַיָּשִׁיתוּ אַרְצוֹ לְשַׁמָּה עָרָיו נִצְּתָה מִבְּלִי יוֹשֵׁב: טז גַּם בְּנֵי נֹף וְתַחְפַּנְחֵס יִרְעוּךְ קָדְקֹד: יז הֲלוֹא זֹאת לְךָ תַּעֲשֶׂה עֲזָבְךָ אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּעֵת הוֹלִיכֶךָ בַּדָּרֶךְ: יח וְעַתָּה מַה לְּךָ דֶרֶךְ מִצְרַיִם לִשְׁתּוֹת מֵי שִׁחוֹר וּמַה לְּךָ דֶרֶךְ אַשּׁוּר לִשְׁתּוֹת מֵי נָהָר: יט תְּיַסְּרֶךָ רָעָתֶךָ וּמְשֻׁבוֹתֶיךָ תוֹכִחוּכָה דַּע וּרְאֵה כִּי רָע וָמַר עֲזֹבְךָ אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְלֹא פַחְדִּתִי אֵלֶיךָ נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה: כ כִּי מִקֶּדֶם שָׁבַרְתִּי עֻלֵּךְ נִתַּקְתִּי מוֹסְרוֹתַיִךְ וַתֹּאמְרִי לֹא אֶעֱבֹר כִּי עַל כָּל גִּבְעָה גָבֹהָּ וְתַחַת כָּל עֵץ רַעֲנָן אַתְּ צֹעָה זֹנָה: כא וְאָנֹכִי נְטַעְתִּיךְ שׂוֹרֵק כֻּלֹּה זֶרַע אֱמֶת אֵיךְ נֶהְפַּכְתְּ לִי סוּרֵי הַגֶּפֶן נָכְרִיָּה: כב כִּי אִם תִּכְבְּסִי בֶּרֶית וְתַרְבִּי לָךְ בֹּרִית נְתֹר עֲוֹנֵךְ נִכְתָּם לְפָנַי נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה: כג אֵיךְ תֹּאמְרִי לֹא נִטְמֵאתִי אַחֲרֵי הַבְּעָלִים לֹא הָלַכְתִּי רְאִי דַרְכֵּךְ בַּגַּיְא דָּעִי מַה עָשִׂית בִּכְרָה קַלָּה מְשַׂרֶכֶת דְּרָכֶיהָ: כד פֶּרֶא לִמֻּד מִדְבָּר בְּתַאֲוַת נַפְשָׁהּ שָׁאֲפָה רוּחַ מִי יְשִׁיבֶנָּה כָּל מְבַקְשֶׁיהָ לֹא יִיעָפוּן בְּחָדְשָׁהּ יִמָּצֻאוּן: כה מִנְּעִי רַגְלֵךְ מֵחֹרֶב וְגָרוֹנֵךְ מִצָּמָא וַתֹּאמְרִי נוֹאָשׁ לֹא כִי אָהַבְתִּי זָרִים וְאַחֲרֵיהֶם אֵלֵךְ: כו כְּבֹשֶׁת גְּנֹב נִמְצָא כֵּן יִבְשׁוּ בֵית יִשְׂרָאֵל הֵמָּה מַלְכֵיהֶם שָׂרֵיהֶם וְכֹהֲנֵיהֶם וּנְבִיאֵיהֶם: כז אֹמְרִים לָעֵץ אָבִי אָתָּה וְלָאֶבֶן אַתְּ יְלִדְתָּנוּ כִּי פָנוּ אֵלַי עֹרֶף וְלֹא פָנִים וּבְעֵת רָעָתָם יֹאמְרוּ קוּמָה וְהוֹשִׁיעֵנוּ: כח וְאַיֵּה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ לָּךְ יָקוּמוּ אִם יוֹשִׁיעוּךָ בְּעֵת רָעָתֶךָ כִּי מִסְפַּר עָרֶיךָ הָיוּ אֱלֹהֶיךָ יְהוּדָה: כט לָמָּה תָּרִיבוּ אֵלַי כֻּלְּכֶם פָּשַׁעְתֶּם בִּי נְאֻם יְהוָה: ל לַשָּׁוְא הִכֵּיתִי אֶת בְּנֵיכֶם מוּסָר לֹא לָקָחוּ תֹאכַל חַרְבְּכֶם אֶת נְבִיאֵיכֶם כַּאֲרִי מַשְׁחִית: לא הַדּוֹר הַזֶּה רְאוּ דְבַר יְהוָה הֲיִיתִי לְיִשְׂרָאֵל מִדְבָּר אִם אֶרֶץ מַאְפֵלָה מַדּוּעַ אָמַר עַמִּי רַדְנוּ לֹא נָבוֹא עוֹד אֵלֶיךָ: לב הֲתִשְׁכַּח בְּתוּלָה עֶדְיָהּ כַּלָּה מִצְנַפְתָּהּ וְעַמִּי שְׁכֵחוּנִי יָמִים אֵין מִסְפָּר: לג מַה תֵּיטִבִי דַרְכֵּךְ לְבַקֵּשׁ אַהֲבָה אַף אֵת הָרָעוֹת לִמַּדְתְּ אֶת דְּרָכָיִךְ: לד גַּם בְּכַנָּפַיִךְ נִמְצְאוּ דַּם נַפְשׁוֹת אֶבְיוֹנִים לֹא בְמַחְתֶּרֶת מָצָאתִים כִּי עַל כָּל אֵלֶּה: לה וְאָמַרְתְּ נִקֵּיתִי אַךְ שָׁב אַפּוֹ מִמֶּנִּי הִנֵּה אָנֹכִי נִשְׁפָּט אִתָּךְ עַל אָמְרֵךְ לֹא חָטָאתִי: לו מַה תֵּצְאִי מְאֹד לְשַׁנּוֹת דַּרְכֵּךְ גַּם מִמִּצְרַיִם תֵּבוֹשִׁי כַּאֲשֶׁר בֹּשְׁתְּ מֵאַשּׁוּר: לז גַּם מֵאֵת זֶה תֵּצְאִי וְיָדַיִךְ עַל רֹאשֵׁךְ כִּי מָאַס יְהוָה בְּמִבְטָחַיִךְ וְלֹא תַצְלִיחִי בָּהֶם: א אִם יְשַׁלַּח אִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְהָלְכָה מֵאִתּוֹ וְהָיְתָה לְאִישׁ אַחֵר הַיְשׁוּב אֵלֶיהָ עוֹד הֲלוֹא חָנֹף תֵּחָנֵף הָאָרֶץ הַהִיא וְאַתְּ זָנִית רֵעִים רַבִּים וְגַם שׁוּבִי אֵלַי נְאֻם יְהוָה: ב שְׂאִי עֵינַיִךְ אֶל שְׁפָיִים וּרְאִי אֵיפוֹא לֹא שֻׁכַּבְתְּ בָּהּ עָרַבְתָּ לָהֶם כָּעֲרָבִי בַּמִּדְבָּר וַתְּחַנְּפִי הָאָרֶץ בְּזְנוּתַיִךְ וּבְרָעָתֵךְ: ג וְעַל כֵּן נִמְנְעוּ רְבִבִים וּמַלְקוֹשׁ לֹא הָיָה וּמֵצַח אִשָּׁה זוֹנָה הָיָה לָךְ מֵאַנְתְּ הִכָּלֵם: ד הֲלוֹא מֵעַתָּה קָרָאת לִי אָבִי אַלּוּף נְעוּרַי אָתָּה: ה הֲלְעוֹלָם יִטֹּר אַף אִם יִצֹּר לָנֶצַח הִנֵּה דִבַּרְתְּ וַתַּעֲשִׂי הָרָעוֹת וַתּוּכָלְנָה: ו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי בִּימֵי יֹאשִׁיָּהוּ הַמֶּלֶךְ הֲרָאִיתָ אֲשֶׁר עָשְׂתָה מְשֻׁבָה יִשְׂרָאֵל הָלְכָה לָּהּ עַל כָּל הַר גָּבֹהַּ וְתַחַת כָּל עֵץ רַעֲנָן וַתִּזְנֶה שָׁם: ז וְאָמַרְתִּי אַחַר עֲשׂוֹתָהּ כָּל אֵלֶּה שָׁבָה אֵלַי וְלֹא שָׁבָה וַתֵּרֶא בֹּגֵדָה יְהוּדָה אֲחוֹתָהּ: ח וָאֶרְאֶה כִּי עַל כֵּן נָאֲפוּ מְשׁוּבָתִי יִשְׂרָאֵל אֶת אֲשֶׁר שִׁלַּחְתִּי וָאֶתֵּן אֶת סֵפֶר כְּרִיתֻתָהּ אֶל בֵּית יְהוּדָה בֹּגֵדָה לֹא יָרְאָה גַּם הִנֵּה הָלְכָה וַתְּזֶן גַּם הָיא אֶת אֲחוֹתָהּ בֹּגֵדָה יְהוּדָה: ט וַיְהִי מִקּוֹל זְנוּתָהּ הֵרִיעָה אֶת הָאָרֶץ וַתִּנְאַף אֶת הָאֲבָנִים וְאֶת הָעֵצִים: י וְגַם בְּכָל זֹאת לֹא שָׁבָה אֵלַי בֹּגֵדָה יְהוּדָה בְּכָל לִבָּהּ כִּי אִם בְּשֶׁקֶר נְאֻם יְהוָה: יא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי צִדְּקָה נַפְשׁוֹ בֹּגֵדָה מִמֶּנִּי: יב לֵךְ וְקָרָאתָ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה צָפוֹנָה וְאָמַרְתָּ שׁוּבָה בֹגֵדָה יִשְׂרָאֵל נְאֻם יְהוָה לֹא אַפִּיל פָּנַי בָּכֶם כִּי חָסִיד אָנִי נְאֻם יְהוָה לֹא אֶטּוֹר לְעוֹלָם: יג אַךְ דְּעִי עֲוֹנֵךְ כִּי בְּיְהוָה אֱלֹהַיִךְ פָּשַׁעְתְּ וַתְּפִיצִי אֶת דְּרָכַיִךְ לַזָּרִים תַּחַת כָּל עֵץ רַעֲנָן וּבְקֹלִי לֹא שְׁמַעְתֶּם נְאֻם יְהוָה: יד שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹבָבִים נְאֻם יְהוָה כִּי בַעֲלֹתִי בָכֶם וְלָקַחְתִּי מִשְׁפָּחָה מֵעִיר וּשְׁנַיִם מִמִּשְׁפָּחָה וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם צִיּוֹן: טו וְנָתַתִּי לָכֶם רֹעִים כְּלִבָּבִי וְרָעוּ אֶתְכֶם דַּעַת וְשֵׂכֶל: טז וְהָיָה כִּי תִרְבּוּ וּפְרִיתֶם בָּאָרֶץ בַּיָּמִים הָהֵם נְאֻם יְהוָה לֹא יֹאמְרוּ עוֹד אֲרוֹן בְּרִית יְהוָה וְלֹא תָעֶלֶה עַל לֵב וְלֹא יִזְכְּרוּ בוֹ וְלֹא יִפָּקֵד וְגַם לֹא יֵעָשֶׂה עוֹד: יז בָּעֵת הַהִיא יִקְרְאוּ לִירוּשָׁלִַם כִּסֵּא יְהוָה וְנִקְווּ אֵלֶיהָ כָּל הַגּוֹיִם לְשֵׁם יְהוָה לִירוּשָׁלִַם וְלֹא יֵלְכוּ עוֹד אַחֲרֵי שְׁרִרוּת לִבָּם הָרָע: יח בַּיָּמִים הָהֵם יֵלְכוּ בֵית יְהוּדָה אֶל בֵּית יִשְׂרָאֵל וְיָבֹאוּ יַחְדָּו מֵאֶרֶץ צָפוֹן עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר הִנְחַלְתִּי אֶת אֲבוֹתֵיכֶם: יט וַאֲנִי אָמַרְתִּי אֵיךְ אָשִׁיתְךָ בַּבָּנִים וְאֶתֵּן לְךָ אֶרֶץ חֶמְדָּה צְבִי צְבָאוֹת גּוֹיִם וָאֹמַר אָבִי תִּקְרְאִי לִי וְאַחֲרַי לֹא תָשׁוּבִי: כ אַךְ כַּאֲשֶׁר בָּגְדָה אִשָּׁה מֵרֵעָהּ כֵּן בָּגַדְתֶּם בִּי בֵּית יִשְׂרָאֵל נְאֻם יְהוָה: כא קוֹל עַל שְׁפָיִים נִשְׁמָע בְּכִי תַחֲנוּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי הִעְוּתָם דַּרְכָּם שָׁכְחוּ אֶת יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם: כב שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹבָבִים אֶרְפָּא מְשׁוּבוֹתֵיכֶם הִנְּנוּ בָאִים אֵלֶיךָ כִּי אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ: כג אָכֵן שֶׁקֶר מִגְּבָעוֹת הֲמוֹן הָרִים אָכֵן בַּיהוָה אֱלֹהֵינוּ תְּשׁוּעַת יִשְׂרָאֵל: כד וְהַבֹּשֶׁת אָכְלָה אֶת יְגִיעֹתֵינוּ מִנְּעוּרֵינוּ אֶת צֹאנָם וְאֶת בְּקָרָם אֶת בְּנֵיהֶם וְאֶת בְּנוֹתֵיהֶם: כה נִשְׁכְּבָה בְּבָשְׁתֵּנוּ וּתְכַסֵּנוּ כְלִמָּתֵנוּ כִּי לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ חָטָאנוּ אֲנַחְנוּ וַאֲבֹתֵינוּ מִנְּעוּרֵינוּ וְעַד הַיּוֹם הַזֶּה וְלֹא שָׁמַעְנוּ בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ: א אִם תָּשׁוּב יִשְׂרָאֵל נְאֻם יְהוָה אֵלַי תָּשׁוּב וְאִם תָּסִיר שִׁקּוּצֶיךָ מִלְּפָנַי וְלֹא תָנוּד: ב וְשָׁבַעְתָּ אֱמֶת מִשְׁפָּט וּצְדָקָה בְּחָיוֹת יְהוָה יִשְׁבָּעוּ גוֹיִם וּבוֹ יִתְהַלָּלוּ: ג כִּי כֹה אָמַר יְהוָה לְאִישׁ יְהוּדָה וְלִירוּשָׁלִַם נִירוּ לָכֶם נִיר וְאַל תִּזְרְעוּ אֶל קוֹצִים: ד הִמּוֹלוּ לַיהוָה וְהָסִירוּ עָרְלוֹת לְבַבְכֶם אִישׁ יְהוּדָה וְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם פֶּן תֵּצֵא כָאֵשׁ חֲמָתִי וּבָעֲרָה וְאֵין מְכַבֶּה מִפְּנֵי רֹעַ מַעַלְלֵיכֶם: ה הַגִּידוּ בִיהוּדָה וְהַשְׁמִיעוּ בִירוּשָׁלִַם לֵאמֹר תְּקַעוּ שׁוֹפָר בָּאָרֶץ קְרָאוּ מָלֵא וְאִמְרוּ הִקָּבְצוּ וּנְבוֹא אֶל עָרֵי הַמִּבְצָר: ו שְׂאוּ נֵס צִיּוֹנָה הָעֹזוּ אַל תַּעֲמֹדוּ כִּי רָעָה מֵבִיא מִצָּפוֹן שֶׁבֶר גָּדוֹל: ז עָלָה אֲרִי מִסֻּכָּה וּמַשְׁחִית גּוֹיִם נָסָע יָצָא מִמְּקוֹמוֹ לָשִׂים אַרְצְךָ לְשַׁמָּה עָרֶיךָ תִּנָּתַשְׁנָה מֵאֵין יוֹשֵׁב: ח עַל זֹאת חִגְרוּ שַׂקִּים סִפְדוּ וְהֵילִילוּ כִּי לֹא שָׁב חֲרוֹן אַף יְהוָה מִמֶּנּוּ: ט וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא נְאֻם יְהוָה אָבַד לֵב הַמֶּלֶךְ וְלֵב הַשָּׂרִים וְנָשַׁמּוּ הַכֹּהֲנִים וְהַנְּבִיאִים תִּמָּהוּ: י וָאֹמַר אֲהָהּ אֲדֹנָי יְהוִה אָכֵן הִנֵּאתָ הִנֵּאתָ לָעָם הַזֶּה וְלִירוּשָׁלִַם לֵאמֹר שָׁלוֹם יִהְיֶה לָכֶם וְהִנֵּה הַגִּיעָה הַחֶרֶב עַד הַנָּפֶשׁ: יא בָּעֵת הַהִיא יֵאָמֵר לָעָם הַזֶּה וְלִירוּשָׁלִַם רוּחַ צַחִיחִים בְּדֶרֶךְ הַר בַּת עַמִּי לֹא לְזָרוֹת וְלֹא לְבָר: יב רוּחַ מְלֵאָה מֵאֵלֶּה תָּבוֹא לִי עַתָּה גַּם אֲנִי אֶת מִשְׁפָּטַי אֶת אִתָּם: יג הִנֵּה כֶּעָבִים יַעֲלֶה וְכַסּוּפָה מַרְכְּבֹתָיו קַלּוּ מִנְּשָׁרִים סוּסָיו אֲוֹי לָנוּ כִּי שֻׁדָּדְנוּ: יד כַּבְּסִי מֵרָע לִבֵּךְ יְרוּשָׁלִַם לְמַעַן תִּוָּשֵׁעִי עַד מָתַי תָּלִין בְּתוֹכֵךְ אַוְנִי אָוֶן: טו כִּי קוֹל מַגִּיד מִדָּן וּמַשְׁמִיעַ אָוֶן מֵהַר אֶפְרָיִם: טז הַזְכִּירוּ לַגּוֹיִם הִנֵּה הַשְׁמִיעוּ עַל יְרוּשָׁלִַם נֹצְרִים בָּאִים מֵאֶרֶץ מֶרְחָק וְיִתְּנוּ עָלֶיהָ קוֹלָם: יז כְּשָׂדֵי הַשָּׂדֶה הָיוּ עָלֶיהָ סָבִיב כִּי מָרָתָה הָיָתָה בִי נְאֻם יְהוָה: יח דַּרְכֵּךְ וּמַעַלְלַיִךְ עָשׂוּ לָךְ אֵלֶּה הַרְעָתֵךְ כִּי מָרָה כִּי הִגִּיעָה עַד לִבֵּךְ: יט מֵעַי מֵעַי אוֹחִיל קִירוֹתַי הֲמוֹן לִבִּי הוֹמֶה לִבִּי לֹא אֶחֱרַשׁ כִּי קוֹל שׁוֹפָר נַפְשִׁי הַרְעִישָׁה מִלְחֶמֶת: כ שֶׁבֶר עַל שֶׁבֶר נִקְרָא כִּי שֻׁדְּדָה כָל הָאָרֶץ פִּתְאֹם שֻׁדְּדוּ אֹהָלַי רָגַע יְרִיעֹתָי: כא עַד מָתַי אֶרְאֶה נֵס אֶשְׁמְעָה קוֹל שׁוֹפָר: כב כִּי עַמִּי אֱוִיל אֹתִי לֹא יָדָעוּ בָנִים סְכָלִים הֵמָּה בַּל נְבוֹנִים הֵמָּה לְהֵיטִיב חֲכָמִים הֵמָּה לְהָרַע וְהֵטִיב לֹא יָדָעוּ: כג רָאִיתִי אֶת הָאָרֶץ וְהִנֵּה תֹהוּ וָבֹהוּ וְאֶל הַשָּׁמַיִם וְאֵין אוֹרָם: כד רָאִיתִי הָרִים וְהִנֵּה רֹעֲשׁוּ וְכָל הַגְּבָעוֹת הִתְקַלָּסוּ: כה רָאִיתִי וְהִנֵּה אֵין אָדָם וְכָל עוֹף הַשָּׁמַיִם נָדוּדוּ: כו רָאִיתִי וְהִנֵּה הָאֶרֶץ הַכַּרְמֶל מִדְבָּר וְכָל עָרָיו נִתְּצוּ מִפְּנֵי יְהוָה מִפְּנֵי חֲרוֹן אַפּוֹ: כז כִּי כֹה אָמַר יְהוָה שְׁמָמָה כָּל הָאָרֶץ וְכָלָה לֹא אֲשִׁיתֶנָּה: כח עַל זֹאת תֶּאֱבַל הָאָרֶץ וְקָדְרוּ שָׁמַיִם מִמַּעַל יַעַן דִּבַּרְתִּי זָמָמְתִּי וְלֹא נִחַמְתִּי וְלֹא אָשׁוּב מִמֶּנָּה: כט מִקּוֹל פָּרָשִׁים וְקֹשְׁתִּים כָּל עִיר נָדָדוּ בְּתֹךְ שִׂיחִים וּבְתוֹךְ סְלָעִים עָלוּ עִיר עֲזוּבָה כָּל יוֹשְׁבֵי בָהּ: ל וְאַתְּ שָׁדוּד מַה תַּעֲשִׂי כִּי תִלְבְּשִׁי שָׁנִי כִּי תַעֲדִי עֲדִי זָהָב כִּי תָשִׂימִי בַפּוּךְ עֵינַיִךְ שָׁוְא תִתְיַפִּי מָאֲסוּ מְאַהֲבַיִךְ נַפְשֵׁךְ יְבַקְּשׁוּן: לא כִּי קוֹל כְּחִלָּה שָׁמַעְתִּי צִרָה כְּמַשְׁבֵּרֶת בְּכוּרָה קוֹל בַּת צִיּוֹן תִּתְפָּרֵשׂ פָּרְשָׂה יָדֶיהָ אוֹי נָא לִי כִּי נָלְאָה נַפְשִׁי לְהָרְגִים: א שׁוּטוּ וְסוּרוּ בְּרֹחֹבוֹת יְרוּשָׁלִַם וּרְאוּ נָא וְדַעוּ וּבַקְשׁוּ בִּרְחֹבֹתֶיהָ אִם תִּמְצְאוּ אִישׁ אִם יֵשׁ עֹשֵׂה מִשְׁפָּט מְבַקֶּשׁ אֱמוּנָה וְאֶסְלַח לָהּ: ב וְאִם חַי יְהוָה אִם לָכֵן הַשְּׁבוּעָה יִשְׁבָּעוּ: ג יְהוָה עֵינֶיךָ הֲלוֹא לֶאֱמוּנָה הִכִּיתָם וְלֹא חָלוּ כִּלִּיתָם מָאֲנוּ לָקַחַת מוּסָר הֶחֱזִקוּ פְנֵיהֶם מִצּוּר מָאֲנוּ לָשׁוּב: ד וַאֲנִי אָמַרְתִּי אַךְ דַּלִּים הֵמָּה נוֹאֲלוּ כִּי לֹא יָדְעוּ דֶּרֶךְ יְהוָה מִשְׁפַּט אֱלֹהֵיהֶם: ה אֵלְכָה נָּא אֶל גְּדֹלִים וַאֲדַבְּרָה אִתָּם כִּי הֵמָּה יָדְעוּ דֶּרֶךְ יְהוָה מִשְׁפַּט אֱלֹהֵיהֶם אַךְ הֵמָּה יַחְדָּו שִׁבְּרוּ עֹל נִתְּקוּ מוֹסֵרוֹת: ו עַל כֵּן הִכָּם אַרְיֵה מִיַּעַר זְאֵב שָׁדֵד יְשָׁדֵם נָמֵר שֹׁקֵד עַל עָרֵיהֶם כָּל הַיֹּצֵא מֵהֶם יִטָּרֵף כִּי רַבּוּ פְשָׁעֶיהָ עָצְמוּ מְשׁוּבוֹתֶיהָ: ז אֵי זֹאת אֶסְלַח לָךְ בָּנַיִךְ עָזְבוּנִי וַיִּשָּׁבְעוּ בְּלֹא אֱלֹהִים הִשְׂבַּעְתִּים וַתְּנָאֲפוּם וּבֵית זוֹנָה יִתְגּוֹדָדוּ: ח שַׁלְּחָנִים מִשְׁכָּמִים וּנְהָמִים הָיוּ אִישׁ אֶל אֵשֶׁת רֵעֵהוּ יִצְהָלוּ: ט הַעַל אֵלֶּה לֹא אִם בְּגוֹי אֲשֶׁר כָּזֹאת לֹא תִתְנַקֵּם נַפְשִׁי: י עֲלוּ בְשֻׁרוֹתָיו וְשַׁחֵתוּ אַךְ כָּלָה אַל תַּעֲשׂוּ הָסִירוּ נְטִישֹׁתָיו כִּי לֹא לַיהוָה הֵמָּה: יא כִּי בָגוֹד בָּגְדוּ בִי בֵית יִשְׂרָאֵל וּבֵית יְהוּדָה נְאֻם יְהוָה: יב כִּחֲשׁוּ בַיהוָה וַיֹּאמְרוּ לֹא הוּא וְלֹא תָבוֹא עָלֵינוּ רָעָה וְחֶרֶב וְרָעָב לֹא נִרְאֶה: יג וְהַנְּבִיאִים לָרוּחַ יִהְיוּ וְהַדִּבֶּר אֵין בָּם כֹּה יֵעָשֶׂה לָהֶם: יד לָכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת יַעַן דַּבֶּרְכֶם אֶת הַדָּבָר הַזֶּה הִנֵּה נָתַתִּי דְבָרַי בְּפִיךָ לְאֵשׁ וְהָעָם הַזֶּה עֲצֵי וְאֲכָלָתְם: טו הִנֵּה אָנֹכִי מֵבִיא אֵלֶיךָ גּוֹי מֵרָחוֹק בֵּית יִשְׂרָאֵל נְאֻם יְהוָה גּוֹי אֵיתָן הוּא גּוֹי מִקֶּדֶם הוּא גּוֹי לֹא תֵדַע לְשֹׁנוֹ וְלֹא תָבִין מַה יֹּאמַר: טז אַשְׁפָּתוֹ כְּקֶבֶר פָּתוּחַ כֻּלָּם גִּבּוֹרִים: יז וְאָכַל קְצִירְךָ וְלַחְמֶךָ אֹכְלוּ בָנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ אֹכֵל צֹאנְךָ וּבְקָרֶךָ אֹכֵל גַּפְנְךָ וּתְאֵנֶתֶךָ הָרִמֹּנְךָ בַּחֶרֶב יוֹרִישׁוּ אֶת עָרֶיךָ הַבְּצֻרוֹת אֲשֶׁר אַתָּה בֹטֵחַ בָּהֶן: יח וְגַם בַּיָּמִים הָהֵם נְאֻם יְהוָה לֹא אֶעֱשֶׂה אֶתְכֶם כָּלָה: יט וְהָיָה כִּי תֹאמְרוּ עַל מָה עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לָנוּ כָּאֵלֶּה וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כַּאֲשֶׁר עֲזַבְתֶּם אֹתִי וַתַּעֲבֹדוּ אֱלֹהֵי נֵכָר בְּאַרְצְכֶם כֵּן תַּעַבְדוּ זָרִים בְּאֶרֶץ לֹא לָכֶם: כ הַגִּידוּ בְּבֵית יַעֲקֹב וְהַשְׁמִיעוּ בִּיהוּדָה לֵאמֹר: כא שִׁמְעוּ נָא זֹאת עַם כְּסִיל וְאֵין לֵב עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ: כב הַאוֹתִי לֹא תִירָאוּ נְאֻם יְהוָה אִם מִפָּנַי לֹא תָחִילוּ אֲשֶׁר שַׂמְתִּי חוֹל גְּבוּל לַיָּם חֹק עוֹלָם וְלֹא יַעַבְרֶנּוּ וַיִּתְגָּעֲשׁוּ וְלֹא יוּכָלוּ גַּלָּיו אַף כִּי יִשְׁאָגוּ: כג וּלְהָעָם הַזֶּה הָיָה לֵב סוֹרֵר וּמֹרֶה סָרוּ וַיֵּלֵכוּ: כד וְלֹא אָמְרוּ בְלִבָּם נִירָא נָא אֶת יְהוָה אֱלֹהֵינוּ הַנֹּתֵן גֶּשֶׁם יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ בְּעִתּוֹ חֻקּוֹת קָצִיר יִשְׁמֹר לָנוּ: כה עֲוֹנוֹתֵיכֶם הִטּוּ אֵלֶּה וְחַטֹּאתֵיכֶם מָנְעוּ הַטּוֹב מִכֶּם: כו כִּי נִמְצְאוּ בְּעַמִּי רְשָׁעִים יָשׁוּרוּ כְּיָקְשִׁים מַצֹּד מַשְׁחִית: כז כְּכֶלֶב מָלֵא כְלוּב כֵּן בָּתֵּיהֶם מְלֵאִים מִרְמָה עַל כֵּן גָּדְלוּ וַיַּעֲשִׁירוּ: כח שָׁמְנוּ עָשְׁתָּה גַּם עָבְרוּ דִּבְרֵי רָע לֹא דָנוּ דִּין יָתוֹם וְיָרִיב לֹא שָׁפָטוּ מִשְׁפַּט אֶבְיוֹנִים: כט הַעַל אֵלֶּה לֹא אִם בְּגוֹי אֲשֶׁר כָּזֹאת לֹא תִתְנַקֵּם נַפְשִׁי: ל שַׁמָּה וְחָתָּה הָיְתָה בָאָרֶץ: לא הַנְּבִיאִים נִבְּאוּ בַשָּׁקֶר וְהַכֹּהֲנִים רָדוּ עַל יָדָם וְעַמִּי אָהֲבוּ כֵן וּלְאַחֲרִיתָהּ מַה תַּעֲשׂוּ:

ירמיה א

רד"ק

הקדשתיך. מלי קדוסה. וידעתיך ל' גדולה ולפי הלשון ים לשון הוה וכל הנביאים והצדיקים וכן הרשעים במרם הבראם ידעם והכירם לך יודע זה שאביו ואמו נזהרו בקדוש ומובלה בעת ההריון ביחוד הנביא מיקודש והרבה הגדול ר' משה בר מיימון ז"ל כתב כי זה ענין כל נביא לפי הפשר לו מבלתי הפנה מעבירה בעיקר ילידתו ביחוד וכון נמצאה עם הסתלדות ויש נדעתו יוחלל עמה לא אמר זה הענין לנביא אחר אלא לירמיהו ונולד טומה לפי שידע הלל ית' שירמיהו יסבל בשליחות הלל הודישו כי הוא מוכן לנבואה מן הבטן כדי שיחזק לבו ללכת בשליחות הלל ואם תתחר והלא משה רבינו ע"ה היה מסרב ג"פ בשליחות הלל ולא אמר לו הנה כבלל לו לות גדול נחזק לת נבו והוא לות הפר' והאותות האחרים שיתן בו יכולת לעשותן לפני פרע' וגם מוכל לומר כי משה רבינו בכר ידע זה מעצמו כי חכם גדול היה וידע כי בעיקר ילירת האדם ים הכנה עבשית לנבוא' נמי שהוא פתיד להתנבא ולא זה בלבד אלא כל רמני' וכל עבע שיש באדם שהוא גוזר בו ים לו קלת הכי' בו בעיקר הילולה יעבר כה עם ההתלמדות וי"ת הפכוק כן עד לא בריתך וגו' בבעמוד: (ו) ואומר אהה. ל' קריא' על הצעד ועל הדאגי ומה שאמר לא ידעתי דבר ר"ל דברי תוכחה כי אני נער ולוך אוכיח עם אחד ואין תיום אם כלה לו נבוא והוא נער כי פנס ג"כ שמואל היה נער בתחלת נבואתו כמ"ש וכות הנבוא' החביעי לוחם לף על פי שהיו עבדים והאבר לי נער ר"ל. עשרת ולף על פי שהוא גדול בשיש יקבל נער כמ"ש ומהרתו יהוכע בן נון נער וכי' מעבת נביא אחד שהי' בימיו לו חכם ר"ל ביד גדול ממני לאוי לשלח זה בשליחות לא בידי כמו שאמר משה רבי' שלח לא ביד תשלח ומעבלבי' פולבו כי נער היה בשני בבכלתו וכן שמואל וזכריהו בן עדוא וי"ת כן ואמרית קבל ר"ת לבר תשלוך · על מקום אל וכן וילך אלקי' הרמת' על ביתו כמו אל מיתו ומה שאמר אשלוך תוך כי בעצות כלה ע הנבוא' בתחילה ר' לא בשלחו לרוממם מקום המעגל' נהוכיח לת המוך ולת עמו והבטיחו ביחוקם לבו ללכת מקום בעל הוה לגיל שם ויתקן דבריו בפיו שידע לדבר דברי תוכחות כלה מוכה: (ח) לפליך · כל בעבחה בכעול הלמ"ד לפי שיש בו לעמוד' ופעמים יש לו משפט הבפ

סִיר נָפוּחַ אֲנִי רֹאֶה וּפָנָיו מִפְּנֵי צָפוֹנָה׃
יד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי מִצָּפוֹן תִּפָּתַח הָרָעָה
עַל כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ׃ טו כִּי ׀ הִנְנִי קֹרֵא
לְכָל־מִשְׁפְּחוֹת מַמְלְכוֹת צָפוֹנָה נְאֻם־
יְהוָה וּבָאוּ וְנָתְנוּ אִישׁ כִּסְאוֹ פֶּתַח שַׁעֲרֵי
יְרוּשָׁלִַם וְעַל כָּל־חוֹמֹתֶיהָ סָבִיב וְעַל כָּל־
עָרֵי יְהוּדָה׃ טז וְדִבַּרְתִּי מִשְׁפָּטַי אוֹתָם עַל
כָּל־רָעָתָם אֲשֶׁר עָזָבוּנִי וַיְקַטְּרוּ לֵאלֹהִים
אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְמַעֲשֵׂי יְדֵיהֶם׃ יז וְאַתָּה
תֶּאְזַר מָתְנֶיךָ וְקַמְתָּ וְדִבַּרְתָּ אֲלֵיהֶם אֵת
כָּל־אֲשֶׁר אָנֹכִי אֲצַוֶּךָּ אַל־תֵּחַת מִפְּנֵיהֶם
פן
תא (כי הנני) עקידה שער סט
מֶפֶקִיד לָךְ לָא תִתְמְנַע טְלָאוֹכְחוּתְהוֹן דְּלָמָא
אתכריך

רש"י

(יג) סיר נפוח. רומה כאש שבו נסרף הבוים: (יד) ופניו. רהימומיו אמיסאלידי"ם טייולנ"ק בלע"ז: מצפון תפרח הרעה. בכל לשפונה שם בלע"ז: (יד) ודברתי משפטי אותם. מלך ישראל הוא: (טז) ודברתי משפטי אותם. אמוונכה עמם עם יהודה וירושלים: (יז) תאזור מתניך

מתנים

רד"ק

ומסיר כשאוה רוחה מעלם הבל כמו סנופח באש שמוליא הבל ופניו נגד הצפונה: ופניו מפני צפונה. הלך מן הסיר פניו נגד הצפונה: מפני צפונה. היה לו לומר אל פני צפונה אלא שהמנו במ"ם בתר בו שני עניינים כי פני לצפונה פונה כי פני הסיר היו פונים פני צפונה ואמר לוהו במ"ם נהוגה כי המהיתיים לותה היו מלרך לפון והיה בכל סביה מזרחיה לפונים ולהן ישראל: וה"ל ז"ל פירש ופניו פני הפתים לו הסירה שפופתין עליה הקדרה אמר כי פני הפתים שמכניסים אשה הלם תחת הסיר הן לגד לפון ולא לפון הים שהמשיל לותם גם כן בגבולות ירושלים ולהיות מלאי לפונה: (יד) פתח עניין הרעה כמו שה"מ ויפתח לם הגמלים ולמלו דרוך לגה הזי ולקום מלריחים לבא על ישראל ועל הדרך הזה לא קורא לפון אלא קורא עד הגם ועתה תהיה מוחרת לבא על ישראל: (טו) כי הנני קורא. יאמר לפון הים העניינים הקרובי' קטורה ים גמנית ולפסר גם כן עניין פתיחה כי שני העניינים הקרובי' אל הגמלים כלומר כי הגמלים שיבאו: משפחות ממלכות לפונה. המשפחות אמר על העם וממלכות אמר על המלכים הלמה אמר לפון הים שמה נקראים ממלכות ואומר זה מלכי ארץ בבל מזכר לב מנ וכל רבי מלך בבל שזכר לעמה כאשר נגדה ירושלים: (טז) ודברתי. כ"ל כשיבוא על ירושלם וכה נרגל בלאלגר לב מנ וכל אמר לגיהות כי באחת ידבר לא ובומר ואמר ובמכרם אתהם והוא הדבר דבור אל עמהם הוא הבית המלבים עליהם וכן אמר אליהות כי בהם לגמעשה בה"ל עשות הוא ועי"פ בידבר עמהם שיבית יקוביים עליהם להוביחם: לגמעשי ידיהם. בלאלגר ויעשם מהגיון וירבן לפני אלהים: שם המכורת הגם ידעגו זה: (יז) ואתה תאזור מתניך. עלגה בזריזות כמ"ם בלאלגר עמהם ולא יחתו מפניהם

מצודת ציון

כמו ושקוד ה' (דניאל ט'). (יג) סיר. קדרה וכן על סיר כבשר (שמות ט"ז): נפוח. ר"ל מעלה רתיחה ע"פ שנראה פניו (איכה ד'): מפני צפונה. ר"ל מעלה מלחמה (יחזקאל ל"ח): (יד) הפתח. ענין החרת הקבר כמו יחרו פתח (שם ל'): (יז) תאזור מל' חגור ותגורם: תחת אתם. ענין פחד וזכר כמו

מצודת דוד

רתיחה' תרומם הוא תעבר לצפון: (יד) מצפון תפתח הרעה. זה ירמז אחר תכבל העומרת תצפון תפתח הרעה כי שר הבם כאלו הוא' הרעה קשור' לגל הבות ושתה הוהר הקבר והבות הרעה על ישבו אל"ה הרתיחתו אות: (טו) כי הנני. אמר בעיר ואחרוה אליה ואל"ל הרתיחתו אות: (טו) כי הנני. אמר בעיר ואחרוה אליה בם וכן בלאל שפות הסיר בפות וכו' אמוה מהמיה אליה וכו' רתח רתחיה (יחזקאל כ'): (טו) הנני קורא. ר"ל אבור לגבות הבאר במלכות בכל לגבות על ירושלים: ונתנו איש כסאו. כל אחד יתן כסאו מול פתחי כל הבשערים ועל החומות לגור עליה סביב: (טו) ודברתי. אל אדבר עמהם הבשפט ר"ל אהיה מליהם הבשפט הגדול בעבור רשעם: (יז) תאזור. התכון. הוא ענין ארון כי בתגור בחגורו הוא מאזרו: אל תחת מפניהם. אל תפחד מהגיהם תלגור לבם לא כל דברי: פן אחתך. כי בשהפחד תשבור לוהך לפניהם ויוכלו לך להזיק לכן אל הפחד ובמת עלי ואם לא תבוא לך

פֶּן־אֲחַתְּךָ לִפְנֵיהֶם׃ יח וַאֲנִי הִנֵּה נְתַתִּיךָ
הַיּוֹם לְעִיר מִבְצָר וּלְעַמּוּד בַּרְזֶל וּלְחֹמֹת
נְחֹשֶׁת עַל־כָּל־הָאָרֶץ לְמַלְכֵי יְהוּדָה
לְשָׂרֶיהָ לְכֹהֲנֶיהָ וּלְעַם הָאָרֶץ׃ יט וְנִלְחֲמוּ
אֵלֶיךָ וְלֹא־יוּכְלוּ לָךְ כִּי־אִתְּךָ אֲנִי נְאֻם־
יְהוָה לְהַצִּילֶךָ׃ ב וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי
לֵאמֹר׃ ב הָלֹךְ וְקָרָאתָ בְּאָזְנֵי יְרוּשָׁלִַם
לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה זָכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד
נְעוּרַיִךְ אַהֲבַת כְּלוּלֹתָיִךְ לֶכְתֵּךְ אַחֲרַי
בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה׃ ג קֹדֶשׁ יִשְׂרָאֵל
לַיהוָה רֵאשִׁית תְּבוּאָתָהּ כָּל־אֹכְלָיו
יאשמו
תבואתו ק'
ת"א (הלך וקראת) סנהדרין קי (קודם ישראל) קדושין כג
פניה
בְּזַיְיהוֹן כְּדְמָעָה אֶרְמוּת עֲלָלָא דְּמַן דְּאָכַל

רש"י

כתנין. לשון זרוע כאים מיל: (יח) למלכי יהודה. כעבד מלכי יהודה: (יט) ונלחמו אליך. ויהון דיינין ומניחין לקבלך למסתר יח פתגמי נבואתך: (ב) זכרתי לך. אם הייתם שבים אלי הלוותי לרחם עליכם כי זכרתי חסד נעוריך והאהבה כלילה מופתך בהכלל הוץ להופה ול' הכנסה הוא. כלותיך נוסד"ם בלע"ז. ומה הוא חסד נעוריך לכתך אחרי שלומי משה ואהרן מאלן טובה ילאתם למדבר ואין לזה לדרך כי האמתה כי: (ג) קודש ישראל. כתרומה: ראשית תבואתה. כראשית קטיר לפני השומר שאסור באכילה

יומי קדם לחתת אהבתכון דהיתיון בתיתיון ונאמר כבעמוד ואפשר שהיה ילחק ויעקב שהיו מהני מהכ לו אהבה כלותיך פירוש חסד נעוריך והכל ענין אחד על דוב המדבר וקונה היומי'בקדמוני יומי נעוריה בדרך האמלה כמו שהנעריה קודמין לנתוריה ומקיים ופי' כלותיך שם. מן כלה כי בנסת ישראל נדמת בנסת ביום מתן תורה וסק' ב"ם נדמה לחתן: (ג) קדש ישראל. נתנה כמו קדש שלא יאכלנו זר ומה שאמר לאשמו

מצודת דוד

(יח) נתתיך היום. נתתי כח ביוך להיות חזק בעיר מבצר בו להתגבר על כל הארץ ומור ותפרש על מלכי יהודה ועל שרי יהודה ועל הכהנים ועל כל עם הארץ היותר העם: (יט) ונלחמו אליך. כולם יולחמו עתך ולא יוכלו לך כי אני עתך להצילך מיד: ב (ב) הלוך וקראת. בחזוי ירושלים: בחזוי ושבי ירושלים: זכרתי לך. בעת בחרתי אותך לי לעם כי אלמה תן בעיני: אהבת כלולתיך. האהבה שהי' לי עליך בעת היית בכלה מתן תורה: נמשתר הר סיני לקבל התורה: לכתך. ר"ל אור לאחי שאתה בי שהלכת אחרי במדבר נארץ שלון בה דע ארוש ואין תם לאחול: (ג) קודש ישראל. ולזה הוא קודש לה': ראשית. הוא

מצודת ציון

כמו אל הערזן ואל החתם (יהושע ח') (יט) יוכלו. מל' יכולה והחנבורות:
ב (ב) כלותיך. מל' כלה והקרא בן שהיה עניין עלוי היומי כמו כלילה יופי (איכה ב') והכלה ביומי תופחה היא כלילה בכל מיני יופי וקישוט: (ג) ראשית. ענין מיוחד כמו ראשית

רד"ק

אחתך. אם לא תירא מהם ותבטח בי אגיל מידם ואם תירא מהם אחתך ואפילך לפניהם: (יח) על כל הארץ. ואחר כך פירש לאנשי יהודה אמר תהיה כעגדם כעיר מבצר אבל אינה יוכלו לך כמו שלא יוכל אדם לכבוש עיר מבצר כל שכן אם יהיו לה חומות נחשת ומה שאמר לעמוד ברזל שלא יוכל אדם לבעותו ובשבכו וי"ח על כל הארץ לא הקאה כם דלווט עד כל יהבי ארעא: (יט) ונלחמו עליך. כמו שם"י ויהון דיינין ומניחין לקבלך למסתר פתגמי נבואתך: כלילתיך. שלא יעיזוך: (ב) הלך, מקור לו לווי וכן זכור לה יום השבת תמוך אחורי בחזוי ירושלים. ר"ל אם ירושלם ומדבר כנגד העיר בחזוי מדבר כנגד העם: זכרתי לך חסד נעוריך. אף על פי שהיה מגיה עליך רעה בעבור מעשיך הרעים לא אעשה אותך כלה וגם לעשים המלישים לך כי זכרתי לך חסד נעוריך ועניין חסד נעוריך אהבת כלולותיך כמו שם"י דכיר לה לכון כיומי נעוריך אהבת כלולותיך. ר"ל אם אמר לכון כיומי

יאשמו רעה תבא אליהם נאם־יהוה׃
ד שמעו דבר־יהוה בית יעקב וכל־
משפחות בית ישראל׃ ה כה־אמר יהוה
מה־מצאו אבותיכם בי עול כי רחקו
מעלי וילכו אחרי ההבל ויהבלו׃ ו ולא
אמרו איה יהוה המעלה אתנו מארץ
מצרים המוליך אתנו במדבר בארץ
ערבה ושוחה בארץ ציה וצלמות בארץ
לא־עבר בה איש ולא־ישב אדם שם׃
ז ואביא אתכם אל־ארץ הכרמל לאכל
פריה וטובה ותבאו ותטמאו את־ארצי

ונחלתי

ת״א (מה מצאו) חגיגו ט (בארץ לא עבר) ברמות לא טוב׳ (ותמנת אתכם) עקוד׳ עבר מו ותשמחו את ספר הזוה׳ פ׳ תחרי מות

בה אנש ולא אתותב אנשא תמן׃ ז ואעלית ית בנין לארע דישראל
למיכל אבה וטובה ועלתון וסאיבתון ית ארע בית שכינתי ואחסנתי שויתון

רד״ק

תבואתם הוא כפל ענין במ״ם כי התבואות שהוא לחמים התבואה הוא קדש וכל זרעם אוכלו יש עליהם אשם כן ישראל לף על פי שהקב״ה מביא עליהם האויב הוא נענש עליהם כי זוכר לחסד הקדמון שהוא חסד האמת כמו שהאיש בקמחיו וכן בנבוכדנצר ועמוס ישראל מחרבה בכל מ״ם : תבואתה . כתיב בה״א במקום וי״ו כמו אהבה והדומים לו וי״ם קדש התבואה ולחמים תבואתה השמר מתרגם כן קודשיא לישון בית ישראל קדש ה׳ ועל כזיקון וגו׳ בגעמוד : ילחמו . האל״ף בשו״א בלבד : (ב) כה אמר . מה מצאו אבותיכם . הדורות הראשונים מבנכנו לאחר שעברו עליו : (ו) איה כי . לא נתנו על דעתם נאמר איך נעבד מלכי׳ אהרי׳ אהרי׳ : (ז) ולא אמרו איה ה׳. כי נלך אחרי אלהים אחרי׳ : ערבה . פלגעור״א בלע״ז : ושוחה . נפוי״ם חיגפוסיפ״ה בלע״ז : ציה . דיסגאט״ם בלע״ז : וצלמות . לשון חושך הוא : (ז) אל ארץ הכרמל . לארעא דישראל דהוה מלגאה בכרמלא כיעור

רש״י

בחכולה והאוכלו מתמיד כך כל אוכליו ילחמו כן תרגם יונתן : (ו) ולא אמרו איה ה׳. כי נלך אחרי אלהים אחרי׳ : ערבה . פלגעור״א בלע״ז : ושוחה . נפוי״ם חיגפוסיפ״ה בלע״ז : ציה . דיסגאט״ם בלע״ז : וצלמות . לשון חושך הוא : (ז) אל ארץ הכרמל . לארעא דישראל דהוה מלגאה בכרמלא כיעור

מצודת ציון

ראשית נגורתם (לק׳ מ״ם) : ילחמו . יחל׳ אכל : (ו) ערבה הוא כמו מדבר : ושוחה . מקום גומות וכורות כמו בשחת עשו (תהלים ט׳) : ציה . ענין שממון : וצלמות . לשון של חוש בלילה : (ז) לכרמל . ענין מקום שדות וכרמים וכן ועשר חשבת כקמר : (ז) בכן

מצודת דוד

המיטב שבכל תבואתו ר״ל המובחר שבכל העבודה״ם : כל אוכליו . כל הגוזלים ומכלים את ישראל יסין אשמים והרשע תבא עליהם ר״ל אף שישראל יסיו נתפרדים ביד העבודה״ם בעבור הפשע עם״ל על כי המה קדש לה׳ תהיה נפרע בסוף מן העבודה״ם על שהרגו לבם : נאום ה׳ . זהו מחדר ה׳ . (ה) מה מצאו וגו׳ . מה בכן

מצודת ציון

ראשית נגורתם (לק׳ מ״ם) : ילחמו . יחל׳ אכל : (ו) ערבה הוא כמו מדבר : ושוחה . מקום גומות וכורות כמו בשחת עשו (תהלים ט׳) : ציה . ענין שממון : וצלמות . לשון של חוש בלילה : (ז) לכרמל . ענין מקום שדות וכרמים וכן ועשר חשבת כקמר : (ז) בכן

מצודת דוד

דבר טובה מצאו בי אשר בעבורם רחקו מעלי : ההבל . הבל ואין בו ממש : ויהבלו . ונבעבור זה נעשו הם היום הבל ומבלי ממש כי נשפל ומבלי ממש : המעלה . ר״ל ולא תאמרו בדרך ולא תאמרו בדרך : בארץ וגו׳ . בכל הדבר במ״ם פשוטים רמ׳ נכשל׳ הענין וכדרך המליצה : לא עבר . בדרך העבר׳ : ולא יושב . בקביעות מקום : (ז) ואביא . הלא הבאתי אתכם

מגיה חיב למיטת דבשירו׳ חצד עומר ארמותא דעד לא מקרבין מניה כהניא בני אהרן קורבניא על מדבחא מן דאכיל מניה מתחיב אף כן כל בזייהון דבית ישראל יהון חובין בישתא ריתי עליהון אמר יי׃ ד קבילו פתגמא דיי בית יעקב וכל זרעית בית ישראל׃ תפדנן אמר יי מה אשכחו אבהתכון במימרי שקר ארי אתרחקו מדחלתי וטעו בתר טעותא והוו ללמא׃ ו ולא אמרו נדחל מן קדם יי דאסיק יתנא מארעא דמצרים דדבר יתנא במדברא בארע מישר וחרוב בארע צדיא וטוליטותא בארעדלא עדא דהות מנצבא בכרמלא שויתון

רש״י

כיער׃ (ח) ותופשי התורה . סנהדרין : והרועים . המלכים : נבאו בבעל . בשם הבעל : (ט) עוד אריב . מרס אביא עליכם רעה להוכיח עמכם עוד ע״י נביאי אל״פ מרבקי עמכם כבר ימים רבים : (י) איי כתיים . לאיי כתיים . איי . איסל״ם בלע״ז : קדר שלחו . ולקדר שלחו לראות מנהגם : ודתבוננו מאוד . ושימו לב להסתכל בדבר יפה : הן . כמו אם . אם המיר גוי מהם את אלהיו ואת״פ שהמה לא אלהים ועמי המיר את כבודו אבר בו היה נכבד בנביאים וקדרים יושבי האהלים ורועי מקנה ונוטעים הולכים ומטלטלין ממרעה למרעה וממדבר למדבר ומלאים את אלהיהם עמהם למקום שהוא שם ואני בלתי אתכם עד אשר קבעתי אתכם והנחתם לאותו מקום ך הרגם יונתן וכבותיו אמרו כתיים עובדים לעיים קדרי׳ עובדים לאש ואת״פ שעובדים שהעיים מכבין את

ויו לאתפרעא מנכון אמר ה׳ ומן בני ביתכון אם יעבדון בעובדיכון אנא עתיד לאתפרעא : (י) כי עברו איי כתיים - אנא בעתי יודע״ן פיכרו רז״ל כי לפיכך זכר אלו האומות כי הקדרים עובדים לאש והכתים עובדים לעיים ואף על פי עובדים עובדי אלהים כי העיים מכבים האש אף על פי כן אינם ממירים אלהותם וי״ת כן אני עברו לנגות בהמי וחא ודינת ערבאי ונומר כנעמוד והמריך הוא על זה הפסוק : כן היתה כוונת - בדרך אמלה לא שיהיה כן בדרך אם כמ״ם בביעו

רד״ק

בכרמל י״ת לארעא דישראל דהוה מלגאה בכרמלא : לתופשה כתרגו׳ לפולחן עבודתה בשם עבודה ב׳ - ומה שאמר אלי נחלתי ל״ל הלכך הראויה לי לשרות שביתי בה כי היה נהל מכל הארצות נעשה ידוע אל המשבילים : (ח) הכהנים . היה ב׳ - פירשהו והכהנים שהם לפני ה׳ כל היום ומקריבים קרבנות לפניו היה בשם עומד עשה העובדים לבעל היה ב׳ שתעבדו גוזלתו : ותופשי התורה . הם החכמים עמדי שתורה לא ידעוני אלא למדו התורה שמה לקיים מה שכתוב בה אלא עומדים בפה ולא בלב זהו לא ידעוני כי המתבלה העובה והמעשים הטובים הוא דעתה לא הלמוד לבד וי״ת ומלפי אורייתא לא אינון מגדע דתלמי׳ - והרועים - הם המלכים שהם רועי העם כמו בהרועים רועי אלהן וכת״י ומלכיא מרדו במימרי : והנביאים - הם נביאי השקר : (ט) לכן עוד אריב אתכם . אדבר אתכם עוד דברי ריב ותוכחה ואמר עוד כי הקדים בדברי תוכחה באמרו מה מצאו אבותיכם ואמר כמו שאמרתי על אבותיכם כן אני נדיך עומד לכם כי גם אתם רעי׳ כמותם וכן אבים לריך להריב עם בני בניכם כי גם בניכם ירשו בכם וזה הדרך שאמר עשה בניכם כי ידעתי אחרי מותי כי בשחת הבחיתון וסרתם מן הדרך ודברי תוכחה אלה שהבדונים כי עברו איי כתים וראו וכל הענין וי״ת כבן אלה

רש״י

(ח) ותופשי התורה . סנהדרין : והרועים . המלכים : נבאו בבעל . בשם הבעל : (ט) עוד אריב . מרס אביא עליכם רעה להוכיח עמכם עוד ע״י נביאי אל״פ מרבקי עמכם כבר ימים רבים : (י) איי כתיים . לאיי כתיים . איי . איסל״ם בלע״ז : קדר שלחו . ולקדר שלחו לראות מנהגם : ודתבוננו מאוד . ושימו לב להסתכל בדבר יפה : הן . כמו אם . אם המיר גוי מהם את אלהיו ואת״פ שהמה לא אלהים ועמי המיר את כבודו אבר בו היה נכבד בנביאים וקדרים יושבי האהלים ורועי מקנה ונוטעים הולכים ומטלטלין ממרעה למרעה וממדבר למדבר ומלאים את אלהיהם עמהם למקום שהוא שם ואני בלתי אתכם עד אשר קבעתי אתכם והנחתם לאותו מקום ך הרגם יונתן וכבותיו אמרו כתיים עובדים לעיים קדרי׳ עובדים לאש ואת״פ שעובדים שהעיים מכבין את

רד״ק

בכרמל י״ת לארעא דישראל דהוה מלגאה בכרמלא : לתופשה כתרגו׳ לפולחן עבודתה בשם עבודה ב׳ - ומה שאמר אלי נחלתי ל״ל הלכך הראויה לי לשרות שביתי בה כי היה נהל מכל הארצות נעשה ידוע אל המשבילים : (ח) הכהנים . היה ב׳ - פירשהו והכהנים שהם לפני ה׳ כל היום ומקריבים קרבנות לפניו היה בשם עומד עשה העובדים לבעל היה ב׳ שתעבדו גוזלתו : ותופשי התורה . הם החכמים עמדי שתורה לא ידעוני אלא למדו התורה שמה לקיים מה שכתוב בה אלא עומדים בפה ולא בלב זהו לא ידעוני כי המתבלה העובה והמעשים הטובים הוא דעתה לא הלמוד לבד וי״ת ומלפי אורייתא לא אינון מגדע דתלמי׳ - והרועים - הם המלכים שהם רועי העם כמו בהרועים רועי אלהן וכת״י ומלכיא מרדו במימרי : והנביאים - הם נביאי השקר : (ט) לכן עוד אריב אתכם . אדבר אתכם עוד דברי ריב ותוכחה ואמר עוד כי הקדים בדברי תוכחה באמרו מה מצאו אבותיכם ואמר כמו שאמרתי על אבותיכם כן אני נדיך עומד לכם כי גם אתם רעי׳ כמותם וכן אבים לריך להריב עם בני בניכם כי גם בניכם ירשו בכם וזה הדרך שאמר עשה בניכם כי ידעתי אחרי מותי כי בשחת הבחיתון וסרתם מן הדרך ודברי תוכחה אלה שהבדונים כי עברו איי כתים וראו וכל הענין וי״ת כבן אלה

מצודת דוד

שבתם . ם לעבו״ם : ונחלתי . מ״ל שהיא נחלתי שתחת לאיות תועב לפני : (ח) הכהנים אשר עליהם . להורות דרכי ה׳ כמ״ש בפרקי כהן ישמרו דעת והור׳ יבקשו מפיהו (מלאכי ב׳) : לא ידעוני . לא הוכיחו ה׳ . לא הוכיחו לעם לו׳ לא ה׳ . אמר מעגבו אותו : ופשי התורה . הם הסנהדרין אשר עליהם משפטי התור׳ : לא בעוני . לא רצו לדעת ולהכיר גודל רוממותו : והרועים . המלכים מרדו בי : והנביאים . נביאי השקר שתנבאים בשם הבעל : אשר לא יועילו הלמו . הולכים אחר דברים שאין בהם תועלת והם הפסילים שאין בהם ממש : (ט) לכן עוד אריב אתכם . אדבר מה שהוכחתי את הנמצאים על רשעם הנם עוד אריב אתכ׳ ואודיעה שגם אתם בני בניכם אריב בי האמת תלך מהאבו׳ ויים דיר אחר דור וכולם רחוים לאותם׳ ומריב׳ : (י) איי כתיים . לאיי כתיים הם רומיי׳ ויים מיד כתים (כתרגם ל״ל) ת״ל וסיון ועלעדן מרומתי : ורעו . מהפס מהבנם : וקדר שלחו . שלחו מ.לכים לקדר שם ערב אחר שם בשאת האחרת : והתבונו מאד . מקרו מאד בהבונ׳ אבירה : ורעו כן היה׳ בזאת . רעו מנשה פעבו״ם הפס

רד״ק

בכרמל י״ת לארעא דישראל דהוה מלגאה בכרמלא : לתופשה כתרגו׳ לפולחן עבודתה בשם עבודה ב׳ - ומה שאמר אלי נחלתי ל״ל הלכך הראויה לי לשרות שביתי בה כי היה נהל מכל הארצות נעשה ידוע אל המשבילים : (ח) הכהנים . היה ב׳ - פירשהו והכהנים שהם לפני ה׳ כל היום ומקריבים קרבנות לפניו היה בשם עומד עשה העובדים לבעל היה ב׳ שתעבדו גוזלתו : ותופשי התורה . הם החכמים עמדי שתורה לא ידעוני אלא למדו התורה שמה לקיים מה שכתוב בה אלא עומדים בפה ולא בלב זהו לא ידעוני כי המתבלה העובה והמעשים הטובים הוא דעתה לא הלמוד לבד וי״ת ומלפי אורייתא לא אינון מגדע דתלמי׳ - והרועים - הם המלכים שהם רועי העם כמו בהרועים רועי אלהן וכת״י ומלכיא מרדו במימרי : והנביאים - הם נביאי השקר : (ט) לכן עוד אריב אתכם . אדבר אתכם עוד דברי ריב ותוכחה ואמר עוד כי הקדים בדברי תוכחה באמרו מה מצאו אבותיכם ואמר כמו שאמרתי על אבותיכם כן אני נדיך עומד לכם כי גם אתם רעי׳ כמותם וכן אבים לריך להריב עם בני בניכם כי גם בניכם ירשו בכם וזה הדרך שאמר עשה בניכם כי ידעתי אחרי מותי כי בשחת הבחיתון וסרתם מן הדרך ודברי תוכחה אלה שהבדונים כי עברו איי כתים וראו וכל הענין וי״ת כבן אלה

מצודת דוד

שבתם . ם לעבו״ם : ונחלתי . מ״ל שהיא נחלתי שתחת לאיות תועב לפני : (ח) הכהנים אשר עליהם . להורות דרכי ה׳ כמ״ש בפרקי כהן ישמרו דעת והור׳ יבקשו מפיהו (מלאכי ב׳) : לא ידעוני . לא הוכיחו ה׳ . לא הוכיחו לעם לו׳ לא ה׳ . אמר מעגבו אותו : ופשי התורה . הם הסנהדרין אשר עליהם משפטי התור׳ : לא בעוני . לא רצו לדעת ולהכיר גודל רוממותו : והרועים . המלכים מרדו בי : והנביאים . נביאי השקר שתנבאים בשם הבעל : אשר לא יועילו הלמו . הולכים אחר דברים שאין בהם תועלת והם הפסילים שאין בהם ממש : (ט) לכן עוד אריב אתכם . אדבר מה שהוכחתי את הנמצאים על רשעם הנם עוד אריב אתכ׳ ואודיעה שגם אתם בני בניכם אריב בי האמת תלך מהאבו׳ ויים דיר אחר דור וכולם רחוים לאותם׳ ומריב׳ : (י) איי כתיים . לאיי כתיים הם רומיי׳ ויים מיד כתים (כתרגם ל״ל) ת״ל וסיון ועלעדן מרומתי : ורעו . מהפס מהבנם : וקדר שלחו . שלחו מ.לכים לקדר שם ערב אחר שם בשאת האחרת : והתבונו מאד . מקרו מאד בהבונ׳ אבירה : ורעו כן היה׳ בזאת . רעו מנשה פעבו״ם הפס

מצודת ציון

בכן וכרמל (ישעיה ל״ג) : (ח) ותופשי . ענין לחזיקה כמו כי יתפוש אדם בלחיו (ישעיה ג׳) : בעבל . שם עבו״ם : ופשלו . מלי תועלת : (י) כן . כמו הכן ותחסר ה״ל הקיומת וכן מרקיע עמנו לבתקים (לחוב ל״ו) ומשפטו הפרקיע בה״ל הקיומת : הבמיר

מצודת ציון

בכן וכרמל (ישעיה ל״ג) : (ח) ותופשי . ענין לחזיקה כמו כי יתפוש אדם בלחיו (ישעיה ג׳) : בעבל . שם עבו״ם : ופשלו . מלי תועלת : (י) כן . כמו הכן ותחסר ה״ל הקיומת וכן מרקיע עמנו לבתקים (לחוב ל״ו) ומשפטו הפרקיע בה״ל הקיומת : הבמיר

א הֲהֵימִיר גּוֹי אֱלֹהִים וְהֵמָּה לֹא אֱלֹהִים
וְעַמִּי הֵמִיר כְּבוֹדוֹ בְּלוֹא יוֹעִיל: יב שֹׁמּוּ
שָׁמַיִם עַל־זֹאת וְשַׂעֲרוּ חָרְבוּ מְאֹד נְאֻם־
יְהוָה: יג כִּי־שְׁתַּיִם רָעוֹת עָשָׂה עַמִּי אֹתִי
עָזְבוּ מְקוֹר מַיִם חַיִּים לַחְצֹב לָהֶם בֹּארוֹת
בֹּארֹת נִשְׁבָּרִים אֲשֶׁר לֹא־יָכִלוּ הַמָּיִם:
יד הֲעֶבֶד יִשְׂרָאֵל אִם־יְלִיד בַּיִת הוּא מַדּוּעַ

תרגום

כְּוָתְכוֹן בֵּית יִשְׂרָאֵל: יא הַאִם עַמְמַיָּא לָא שְׁבָקוּ פּוּלְחָנָא מַעֲוָתָא וְאִם נוּן מַעֲנָן דְּלֵית בְּהוֹן צְרוּךְ וְעַמִּי שְׁבָקוּ פּוּלְחָנִי דִּי בְּדִילֵיהּ אֲנָא מַיְתִי עֲלֵיהוֹן יָקָרָא וַאֲזָלוּ בְּתַר מִלָּא דְּלָא יְהַנּוּן לְהוֹן: יב אִתְאַבְּלוּ שְׁמַיָּא עַל דְּנִין עַל אַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל דְּעַתִּידָא לְמֶחֱרַב וְעַל בֵּית מַקְדְּשָׁא דְּעַתִּיד לְאִצְטַדָּאָה וְעַל דְּעוֹבְדִין בִּישִׁין עֲבַדוּ עַמִּי לְהַדָּא אֲמַר יְיָ׳ג אֲרֵי תַרְתֵּין

תרגום

תי״א בהמיר גוי. סם עקידה שער ס כי שתים ס׳ הוסם׳ פ׳ותחתון הסבר ישראל עקו׳ שער סו היה בישין עבדו. עמי פולחני שבקו די בדיליה אנא מיתי עליהון יקרא דלא דשיתון בתר מלעתא דאינון להון כגובין תבירין דלא יכלין לקומא מיא: יד הבעבדא הוה ישראל

רש״י

לא אלהים לא הניחו את אלהיהם: (יא) בלא יועיל. בעבו״ם אין בם תועלת: (יב) שומו שמים. לבון המהון כמו המהוממו והוא לבון גוזי כמו אם כם ואמרו אליו דומו (שמואל א׳ י״ד) ד׳ ושערו. לבון סער: חרבו מאד. כאילו אתם נחרבים על בית המקדש שעתיד ליחרב: (יג) שתים רעות. אם המירו ירחתם בכוונת בה יש כאן רעה אחת ועבה שאותי עזבו אתי מקור מים חיים ללכת אחרי עבו״ם שהם בבורות של מים מבונסין ונשברין ומימיהם נגלעים בסדקיהם הרי שתים רעות: לחצוב להפור: אשר לא יכילו. מינלרוגי״ם בלע״ז לא

מימיהם

ירמיה ב 11 תרגום

יִשְׂרָאֵל אִם יְלִיד בַּיִת הוּא
מַדּוּעַ הָיָה לָבַז: טו עָלָיו יִשְׁאֲגוּ כְּפִרִים נָתְנוּ קוֹלָם
וַיָּשִׁיתוּ אַרְצוֹ לְשַׁמָּה עָרָיו נִצְּתָה מִבְּלִי
יֹשֵׁב: טז גַּם־בְּנֵי־נֹף וְתַחְפַּנֵּס יִרְעוּךְ קָדְקֹד:
יז הֲלוֹא־זֹאת תַּעֲשֶׂה לָּךְ עָזְבֵךְ אֶת־יְהוָה
אֱלֹהַיִךְ בְּעֵת מוֹלִכֵךְ בַּדָּרֶךְ: יח וְעַתָּה מַה־
לָּךְ לְדֶרֶךְ מִצְרַיִם לִשְׁתּוֹת מֵי שִׁחוֹר וּמַה־
לָּךְ לְדֶרֶךְ אַשּׁוּר לִשְׁתּוֹת מֵי נָהָר:

תרגום

תי״א עלו יתלון סם נצתו ק׳ ותחפנחס ק׳ תיסרך

רש״י

מימיהם שהמים מסבסמין את שפתם וכוחליהם והם טפלין: (יד) ילוד בית. בן החמה: (טו) ישאגו. שוחנים לבון הווה: כפירים. מלכים: נצתו. נלחמו בתם: (טז) גם בני נוף. ותחפנחס. הם מלכים שהתם בוטחים עליהם לעזרה: ירעוך קדקד. יולגו בולגלחתם. ירעוך לבון רועה כדמתרגמינן וכלון ורעוה: (יז) הלא זאת תעשה לך. הלא לה הרעה ואם הבורעות הזאת הגרום לך המשמה והעון אשר עזבה את ה׳ אלהיך: בעת מוליכך בדרך. בהיה מלמד תוקף דרך הטובה והיטבה: (יח) מה לך לדרך מצרים. למה תעזבי אותי והבטחת על מלכים: לשתות מי שיחור. שבבעו זבוריכם בנילוס שיחור הוא נילוס כמה שנאמר מן השיחור אשר על פני מלרים בספר (יהושע י״ג): ומה לך. ולמרוד בי

נמתן

הקדקד מלה רבה בוחלת הרחם בחמלע כי הוא הולה הרחם ועורף זרוע אף קדקד וה״י יקעטון בוכרן ויבוא בכבך: והתחפנס כתיב וקרי ותחפנחס והיא עיר אחרן מוכרי תקרא כזה וכזה כי קרובים הם: (יז) הלא זאת תעשה לך. אמר תעשה בל׳ נקבה על עזבך שהוא מקור לפי שהמקור הוא לדמות הפעל ויבא נ׳ זכר ונ׳ נקבה ואמר בל׳ זכר כי רע ומר עזבך את ה׳ אלהיך ובשאמר הלא זאת תעשה לך עזבך כליון אמר בלא תעשה הפעל וכן בלא נקבה כמו הנקבה בעיניכם התחתן במקך: בעת מוליכך בדרך. הוא היה מוליך אותך בדרך ישרה ואת נעות מעביה ועזבת את ה׳ לעבת אחרי אלהים אחרים ואמר בדרך בידועה בעמר הדרך הידוע׳ שאילו בה אמותיך הראשונים: (יח) ומה לך. עמה תלכי נבקש עזר ממלרים ומאשור ועזבך במקומך אם תלכי בדרכי ראשוני כלילו בהתאוות נשתות מי שיחור לו מי נהר מגן אשור ו״ת ונשן מה לכון לאתהבלא לפרעה מלכא דמלרים וגומה כבשעוד:

מצודת דוד

כעולה (מ״ל ח): (יד) לבז. מלשון בזה ושלל: (טו) ישאגו. ענין זעקת קול: כפירים. אריות: וישיתו. ענין שירה כמו שהו במשים כיסה (תהלים ע״ג): נלתה. ענין שמחון כמו עלתה כמרכר (לקמן ט׳): (יז) ירעוך. ענין שבירה כמו ורעו רגליותיו (לקמן י״ל): קדקד. היא אחלעית הראש יחולק שם השער מלוך ואילך: (יח) שיחור. זהו הנילוס: נהר. ר״ל נהר

מצודת ציון

(יא) הבמיר. מל׳ המורה ותלוף וכן ואם אור ימירנו (ויקרא כ״ז): כבודו. זה הקון סופרים והרחוי כבודו: (יב) שומו. כמו שמומן: ושערו. כמו שערו בבמ״ך וב״ל רוח סערה: חרבו. מל׳ חורבן: מאד. ר״ל גדול וחזק: (יג) מקור. משון: לחצב. זה כל טפל כל בחבורה בחקו׳ החכני׳ וכן וכורות חצבים (דברים ו׳): יכילו. ענין החזקה כמו קמן מבכיל את כעולה

ר״ל בשפע לבם בוכות בכל עת: לחצב. לשון לחצב בחרו׳ רבות נשברו׳ בוהלוכם אבר לא יחזיקו את המים ואתם נבם ר״ל עובדים לחצו׳ הבחים המקבלים הבשפעה תחת המקום ואף אין בהם להחזיק את הבשפע׳ הבים בכל מה

הוה המחליף זבר בבבר בשוה לו הגם לרע יחשב אף כי המחליף דבר בדבר הגרוע מחבו: (ה) הבמיר ישראל. וכי ישראל

רש״י

ילוד בית שנולד מן הבפחה בים ולא לאדם בביתו והלא נקרא בני בכורי בנים אתם עם ה׳ אלהיכם. ומנהג הלא נרחם על הבן ואיך יעזבו הלא. ביזנו אותו לויבון וכי עבד הוא שאין מבניה האדון כל כך עניו כמו שבניה הלא בה עם הבן ומדוע: (טו) עליו ישאגו כפירים ותנו קולם עליו הבריעוהו בקול וחזקו בידם ומדוע היה זה והכפירים הם מלכי העבו״ם נדמו בכפירי אריות והבאלה הזאת לאיזו ישראל שואלים מדוע היה להם זה והגבית מביאם הלא זאת תעשה לך עזבך את ה׳ אלהיך: נלתה. הלבו ושמחו וכת״ו נדיין ובדבר הלה וכתיב בה״ו וקרי בוי״ו כמו ידינו לא בספה והדומים לו אז יהיה נלתו עניין הדבקה והבעבה כמו ותלת בבבבי הישר והוא על דרך עריכם ברפות אם וא״ל ז״ל פירש נלתו לאמתו כי המקום ההרב יעבוד לאמתים: (טז) גם בני נף. אמר הבבית והביב להם כתופס דבריהם בן הוא כמו בתחם לומרים ושוד כי אפי׳ בני נף ותחפנחס בלאת מוכתם בהם וחולבת ממלכי עבקם עזר ממלרים גם הם ירעוך קדקד ומה יעשה לך כל זה עזבך את ה׳ ויעזוך. ישבליך כמו רעה הבתרעה ובשו את דליותיו ובשו את חרן אבור ומה שאמר קדקד כי מבה

מצודת ציון

(מ״ל ח): (יד) לבז. מלשון בזה ושלל: (טו) ישאגו. ענין זעקת קול: כפירים. אריות: וישיתו. ענין שירה כמו שהו במשים כיסה (תהלים ע״ג): נלתה. ענין שמחון כמו עלתה כמרכר (לקמן ט׳): (יז) ירעוך. ענין שבירה כמו ורעו רגליותיו (לקמן י״ל): קדקד. היא אחלעית הראש יחולק שם השער מלוך ואילך: (יח) שיחור. זהו הנילוס: נהר. ר״ל נהר

מצודת דוד

ל״ל מקנת. בבפ לו ילוד בית בן הבפחה כי אלו מיבני בחיתיהם לא ישבית האדון עליהם בהבאתם פרטיו׳ ולבן היה נעזבים אל המקרים ואחר זה ישראל הוא מחיתם לבויות עזוב אל המקרים ותרגם ת״ל היה לבז: (טו) עליו. על ישראל ישאגו הבפירים (טו) עליו ותם תלבי הבבו״ם שאבלו בה אבותיך ועליו תתנו קול׳ ובפל הדבר בת״ם: ושיתו. ובחתו אבלם לשמח׳ ובריו בעבו בחמה בבלי לחם יזבר בהם ועל תלבת הפרים: (טז) גם בני נף. ותחבנחס. שהם מארץ מלרים אחר שאלו בבר אחרים בכם בהאבל בהם מבר גם החה ישבו אוחבר ותחזור ומחרם את הקרקד ישבו אחרבו וכי זהו בעבו׳ שבזנו אל המקרים זמי אחרתו ביהו ועזבים אל המקרים וכי המה בעבד או בליל בית: (י) הלא זאת תעבד לך. ר״ל לא זהו בעבור שעזבים אל המקרים מלא זאת היה הדבר הבשוב׳ את הרע׳ ובי עזבתך אבר עובת אם כי׳ ולא הלכי אחריו בעת שבי׳ ויולך אותך בדרך הישר בשעבה בא הם בבא ולא בחקר׳: (יח) ובתה. בואיל והכל הבשבע׳ למה לך ללבת בדרך מלרים אחור לרוות מחיבר בבי

מצודת ציון

(יא) הבמיר. מל׳ המורה ותלוף וכן ואם אור ימירנו (ויקרא כ״ז): כבודו. זה הקון סופרים והרחוי כבודו: (יב) שומו. כמו שמומן: ושערו. כמו שערו בבמ״ך וב״ל רוח סערה: חרבו. מל׳ חורבן: מאד. ר״ל גדול וחזק: (יג) מקור. משון: לחצב. זה כל טפל כל בחבורה בחקו׳ החכני׳ וכן וכורות חצבים (דברים ו׳): יכילו. ענין החזקה כמו קמן מבכיל את כעולה

ר״ל בשפע לבם בוכות בכל עת: לחצב. לשון לחצב בחרו׳ רבות נשברו׳ בוהלוכם אבר לא יחזיקו את המים ואתם נבם ר״ל עובדים לחצו׳ הבחים המקבלים הבשפעה תחת המקום ואף אין בהם להחזיק את הבשפע׳ הבים בכל מה

הוה המחליף זבר בבבר בשוה לו הגם לרע יחשב אף כי המחליף דבר בדבר הגרוע מחבו: (ה) הבמיר ישראל. וכי ישראל

יט תִּיסְּרֵךְ רָעָתֵךְ וּמְשֻׁבוֹתַיִךְ תּוֹכַחְוָךְ וִדְעִי
וּרְאִי כִּי־רַע וָמָר עֲזֹבֵךְ אֶת־יְהוָה אֱלֹהָיִךְ
וְלֹא פַחְדָתִי אֵלַיִךְ נְאֻם־אֲדֹנָי יֱהוִה צְבָאוֹת:
כ כִּי מֵעוֹלָם שָׁבַרְתִּי עֻלֵּךְ נִתַּקְתִּי
מוֹסְרוֹתַיִךְ וַתֹּאמְרִי לֹא אֶעֱבוֹד כִּי עַל־כָּל־
גִּבְעָה גְּבֹהָה וְתַחַת כָּל־עֵץ רַעֲנָן אַתְּ צֹעָה
זֹנָה: כא וְאָנֹכִי נְטַעְתִּיךְ שׂוֹרֵק כֻּלֹּה זֶרַע

אעבור ק׳

אמת

ת״א תיסרך וגו׳ סט כו עקריס תג כו כי תעיל׳ עקיו׳ שבר כיוחלכי נפעתידם׳ הוסי׳ פ׳ורת׳ עמיא מצריכון פסקית
חניקיכון ואמרתון לא נוסיף עוד למעבר על מימרך ארי על דמא מטלא ותחות כל אילן עבות
את פלחא לטעותא: כא ואנא קימתכון קדמי כמצב נפנא בחירא כולכון עבדי קשוט ואיכדין
אשתנתון

רד״ק

(יט) תיסרך · אחר שיסח כמה פעמים כי בעטותך רעה
יבא לך רע ובעבור משובותיך בחטא תודע כי ימשל בך האויבי׳
הם בעמים רעתך ומשובותיך יהיו לך מוכר ותוכחה ויסרך
עלה הטובי עוד בדבר הרעה שברי נסיה כי יבא לך רעה
בעבורם זהו ודעי וראי כי רע ומר עזבך את ה׳ אלהיך :
פחדתי . שם בשקל פחדה תהבה אחוב אמר ירמיה ופחדתי
לא היתה אליך ולא פחדת אחיה עליך רע בשונא מעשיך
הרעים : (כ) מעולם · מזמן קדמון שברתי עול מלכי׳ מעליך
וכן בכל דור ודור נתקתי מוסרות הגויים מעליך וכשהייתי
מליג אותך היית אומרת לא אעבור עוד על מלותיך והכתוב
מעבוד לא תעבוד עוד עכו״ם ולא עשית כן לא לא בשום

בְּכָרָה קַלָּה מְשַׁרֶכֶת דְּרָכֶיהָ: כִּי־פֶרֶא לִמֵּד
מִדְבָּר בְּאַוַּת נַפְשׁוֹ שָׁאֲפָה רוּחַ תַּאֲנָתָהּ
מִי יְשִׁיבֶנָּה בָּל־מְבַקְשֶׁיהָ לֹא יִיעָפוּ
בְּחָדְשָׁהּ יִמְצָאוּנָהּ: כה מִנְּעִי רַגְלֵךְ מִיָּחֵף
וּגְרוֹנֵךְ מִצְּמָאָה וַתֹּאמְרִי נוֹאָשׁ לוֹא כִּי־

ת"א מנעי רגלך יומא ח עז נפשה קי וגרונך קרי אהבתי
יִשְׁתַּדְּלוּן בְּזִמְנָא. יִשְׁכְּחוּנָהּ: כה מָנְעִי רַגְלֵךְ מִלְּאִתְחַבְּרָא לְעַמְמַיָּא וּפוּמֵיךְ מִלְּמִפְלַח לְטָעוּת

רד"ק

הנעל כמה פעמים: (כד) פרה. כמ"ש כמו בחל"ף פרש אדם הן פרלים במדבר והוא תמור הכר אמר והנה את כמו הפרה שהוא למוד מדבר שהוא רגיל במדבר והוא אלן מיכול לרוץ כו מאד וזכר הפרה נפשו' זכר ונקבה כי פרה הוא ל' בלל לזכר ונקבה כמו התור וש ר ויהי לי שור והתור ואפשר שהנקבה לא יותר לשיכך זכר ל' נקבה ואמר באות נפש אבל אחר שהוא כתוב נפשו ל' זכר נאמר המבל הזה על זה והקרי נפשה כמו שהוא רוב הספוק כ' נקבה ואמר באות נפשה שאפה רוח כי היא לא לאמקום שהאוה לא יכול אדם להשיבה ממקום האוהה ועניין שאפה רוח כמו שאפו רוח כתנים והיא הבהמה ומשיכת האויר אל האף והשאיפה היא במרולה כמו שכתב החכם הגדול ר' שלמה כן גבירול כי רמז הוא הריח באמרו כי לא לקיים המרון מפני שהמרון יהיה בשאיפה האויר מתוך הרחף לו לגופף על התמיעות הטבעי אשר בתוך גוף האדם והשאיפה תהיה בחוש האף ולולי האף לא היתה הנשימה שהיא שכיאה לידי התועפה ויונתן תרגם שאפה רוח שהיא רוח בירודא הוסיף בו כתנים כמו שנא' שאפו רוח לתנים: תאנתה. מן אנה לידו שהוא גרם הדבר וסמכוהו לשומר כאשר מאנה עלמי' ללכת למקום האותה מי יוכל להשיבה: כל מבקשיה לא יעפו. כי בהנה יזולו אחריה כי לא יוכלו להשיגה: בחדשה ימצאונה: יש מפרשים בחדש שהשלם הריונה לא היה מלאה וכשהם ולא יוכלו להשיגה ומלאה כן בנקבת ישראל והמבקשים אותה הם הנביאים המוכיחים אותה נשוב אל ה' ולא יושיעו אמר כי בחדש שיכבד עליה פעמה ונפלה והוא אדם אם שיפל בבית והוכרח לא ימלאוה ותודה על פעמה כי לא שמעה אל הנביאים (רק) בשהרלאה בחולנגם ויש מפרשים בחדש, בחדושם ויונתן תרגם בזמני ישכחוהו: (כה) מנעי. כשהנביאים אומרים לך מנעי רגלך מיחף שלא תלך יחף וגרונך מנפי כן מלמלה לשומר שלא תלכי בדרכים רחוקים להעזר מן החומות ובדרכים יקרה לאדם לאמ ומלך יחף כי יבלו מנעי בדרכים וכן לא ימלא בכל מקום מים ואם תרצי לא תעלרלי לזה כי עזר מהאל אם תלכי אחריו ואמרת לשם מה אמר שלא תלכי אחרי ה' לא אלך עוד אחריו אלא אחרי זרים שאני רוא' שהם מלאיתים ואם אותם ואחריהם אלך ויונתן תרגם מנעי רגלך מלאתחברא לעממיא ופומך מלמפלח לטעות עממיא וגו' כבעמוד: יש שם כי אינו היה עוצר כי' אומר יחפה כי רגל היא בגשון נקבה או יסי' זכר ונקבה כמו יד וסנה יד שלוחה אלי

מצודת ציון

(כד) פרה. כמו פרא בחל"ף והוא חמור הכר: למד. ענין הרגל וכן כעגל לא למד (לקמן ל"א): באות. מלשון תאוה ותשק: שאפה. ענין משיכה אל בית הבליעה וכן שאפה רוח כתנים (לקמן י"ד): רוח. כן נקרא האויר: תאנתה. ענין אנה וחכלות כמו תאניה ותאניה (איכה ב'): יעיפו. ענין יגיעה: (כה) מנעי. חדלי: מיחף. כן נקרא הסולך חבלי מנעלים וכן ערום ויחף (ישעיה כ') וגרונך. מל' גרון וזולר: נואש. חל' יואש ועזיבת הדבר וכן ואמרו נואש (לקמן י"ח): זרוש

רש"י

קוסבת דרכי נערותיה בלבה: (כד) פרה. בלוראיק בלע"ז ויש לועזין פוליי"ן בלע"ז: למוד מדבר סלמוד להיות במדברות כן אוהבת לעוב: שאפה רוח פותחת את פיה ובולפת רוח ולעולם הוא מוזר למקומו תאנתה מי ישיבנה. אותה מדת תגיונים שיש בה ל גם התגון בולף רוח כמה שנאמר שאפה רוח כתנים (ירמיה י"ד) מי ישיבנה מאותה מדה כן אחם יוכל להשיבכם מדרכיכם הרעה: כל מבקשיה ל ייעפו. כי על הגם ייעפו אלא יוכלו להשיגם וו סופה במדבר ומלאוה חדש אחד ים בשנה בהיא ים כל המד' ואז היא נלכדת אף אחם חדש אחד (ה אב) סוכן לכם כבר מימות המרגלים שקבשו אבותיו בביית הגם בו הלבדו. תאנתה. שי"ן דגרוגמיו בלע"ז וכן הרגם יונתן כערודא. ד"א לשון יללה כ תאניה ואניה (איכה ב') ל"א שאקונטריא"ה בלש כמו תאנת שילה (יהושע פ"ז): (כה) מנעי רגלך מיחף. זו היא מדרך בפרא האוהבת לעוב. ובו אומרים ליך מנעי עצמך מעבו"ם אלא תלבו ו בגולה ומנעי גרונך מלמות בצמא: ותאמרי. על דבר הנביאים: נואש. אין מיהוש שוחמי בדבריכם

מצודת דוד

(כד) פרה. כמו פרא בחל"ף והוא חמור הכר: למוד. ענין הרגל וכן כעגל לא למוד (לקמן ל"א): באות. מלשון תאוה ותשק: שאפה. ענין משיכה אל בית הבליעה וכן שאפה רוח כתנים (לקמן י"ד): רוח. כן נקרא האויר: תאנתה. ענין אנה וחכלות כמו תאניה ותאניה (איכה ב'): יעיפו. ענין יגיעה: (כה) מנעי. חדלי: מיחף. כן נקרא הסולך חבלי מנעלים וכן ערום ויחף (ישעיה כ') וגרונך. מל' גרון וזולר: נואש. חל' יואש ועזיבת הדבר וכן ואמרו נואש (לקמן י"ח): זרוש

מצודת ציון

(כד) פרה. כמו פרא בחל"ף והוא חמור הכר: למוד. ענין הרגל וכן כעגל לא למוד (לקמן ל"א): באות. מלשון תאוה ותשק: שאפה. ענין משיכה אל בית הבליעה וכן שאפה רוח כתנים (לקמן י"ד): רוח. כן נקרא האויר: תאנתה. ענין אנה וחכלות כמו תאניה ותאניה (איכה ב'): יעיפו. ענין יגיעה: (כה) מנעי. חדלי: מיחף. כן נקרא הסולך חבלי מנעלים וכן ערום ויחף (ישעיה כ') וגרונך. מל' גרון וזולר: נואש. חל' יואש ועזיבת הדבר וכן ואמרו נואש (לקמן י"ח): זרוש

לְטַעֲנַת פְּלַחֵי כּוֹכְבַיָּא אָהַבְתִּי זָרִים וְאַחֲרֵיהֶם אֵלֵךְ: כִּי כְּבֹשֶׁת
וְאַמְרַתְּ תָּבִית מִבְּתַר גַּנָּב כִּי יִמָּצֵא כֵּן הֹבִישׁוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל הֵמָּה
פּוּלְחָנָךְ לָא אֲרִי רְחִימָת מַלְכֵיהֶם שָׂרֵיהֶם וְכָהֲנֵיהֶם וּנְבִיאֵיהֶם:
לְאִתְחַבְּרָא לְעַמְמַיָּא וּבְתַר כו אֹמְרִים לָעֵץ אָבִי אַתָּה וְלָאֶבֶן אַתְּ
פּוּלְחָנִי מִשְׁתְּבַח נָגִיב כֵּן יְלִדְתָּנִי כִּי פָנוּ אֵלַי עֹרֶף וְלֹא פָנִים וּבְעֵת
בְּהִיתוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל אִינוּן רָעָתָם יֹאמְרוּ קוּמָה וְהוֹשִׁיעֵנוּ: כח וְאַיֵּה
מַלְכֵיהוֹן דְּשַׁקְרָא: כו אָמְרִין לְצַלָּם אָבוּנָא אַתְּ אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ לָּךְ יָקוּמוּ אִם־
וְלִבְמָה דְּמִתְעַבִּיד מִן אַבְנָא יוֹשִׁיעוּךָ בְּעֵת רָעָתֶךָ כִּי מִסְפַּר עָרֶיךָ הָיוּ
אָמְרִין לֵיהּ אַתְּ בְּרִיתְנָא אֲרִי אֱלֹהֶיךָ יְהוּדָה: כט לָמָּה תָּרִיבוּ אֵלַי כֻּלְּכֶם
אַחֲזָרוּ בְּפוּלְחָנִי קְדָל וְלָא שְׁוִיאוּ דְּחַלְתִּי לְקָבֵיל אַפֵּיהוֹן

ירלחנו קי פשעתם

ת"א אומרי' לעץ יבשיות דף מה כי פנו מולין ח י עקיר' ספר קלמה הריטו קמח ה א
וּבְעִידָנָא דְּבִישְׁתָּא אָתֵיתָא עֲלֵיהוֹן בָּפְרִין בְּטַעֲנָתְהוֹן וּמוֹדִין קָדְמַי וְאָמְרִין רַחֵים עֲלָנָא וּפְרוֹקְנָא: כח וְאַן דְּחַלְתְּכוֹן דַּעֲבַדְתּוּן לָכוֹן יְקוּמוּן אִם יָכְלָן לְמִפְרַקְכוֹן בְּעִדַּן בִּישַׁתְּכוֹן אֲרֵי מְנַן קְרַיְסוֹן הֲוָאָה דְּחַלְתְּכוֹן דְּרַבִּי יְהוּדָה: כט לְמָא אִתּוּן מְדָנָן לְמִדַּן לְקַבֵּל פתגמי

רש"י

טוֹשֵׁם מוקליי"ר בלע"ז: (כו) כי ימצא. בחחלה כשהוא נמלא נגב והוא היה מוהזק נאחן כך הירגם יונתן: (כז) ובעת רעתם יאמרו. אלו קומה והושיעו וכן ת"י ובעידן דביסתא אחיה עליהון כפרין בטעותהון ומודן קדמי ואמרין רחם עלנא ופרוקנא: (כח) מספר עריך היו אלהיך. בכל עיר ועיר אלוה אחר: (כט) למה תריבו. אין תכוחו להחווכח בריב ולומר לא חטאנו: כולכם פשעתם בי. אף הלדיקים במשמע היינו לאמרי אינבי בהלי הולם לקיא כרבא:

לשונא

נביאי השקר: (כז) אומרים לעץ ולאבן. לגלמי העץ והאבן: אבי אתה. גדולי ואלוני: ילדתני. כמו ילדתנו וכן בכרם הרים יולדו: כי פנו אלי עורף. דומה לומר כל עבודתם אינה אלא לעבו"ם אינם פונים לעבודתי אלא ופניהם אלי אינו אלא בעורף והיא כפילה כי וכן זכר בפל' בעורף הפנה עורף מואב כוש: ובעת רעתם. כשהבא עליהם הרעה וכתוי' כי אין אלהים' מושיע אותם יאמרו אלי קומה והושיעו כמו שאמר לקריבו דבוא נא בעדינו את ה' כי נכובדגר עוך בכל נגתם עדינו: (כח) ואיה. כי מספר עריך. ואם תאמר אין לי אלהי' אחרים מספר עריך היו אלהיך כי בכל עיר יש לך אלוה: (כט) למה תריבו. עניין מריבה והצונה אמר כשיבא אחויב עליכם אתם מריבים אלי ואומרים למה עשיתו ה' ויתעצו ביד אויביכו ולא"ל אתם מריבים אלי והלא כולכם פשעתם בי ופי' כולכם גדוליכם וקטניכם וי"ת ענין דין

מצודת דוד

אוהב אני את הזרים כם עבודת הכבלים: ואחריהם אלך. לעבוד אותם: (כו) כבושת בגנב כי ימצא. כתרגומו כשהגנב אשר היה בעת ימצא שהוא בגנב אחר שהיה מוחזק לגנחון כן יבשו בית ישראל בשומי העבו"ם על כי היו מוחזקים לשומרי ה' ונמצאו עבו"ם בכל העתים: סתם. סתון הטם: וכהניהם. כהני הבעל: ונביאיהם. נביאי הבעל: (כז) אומרים. על אבר אומרים לפכל הנשי מעץ אחה אבי ולגלם מאבן ואחרו אתה ולרתנו כאלו הפסילים כראו הטלם ותלות': כי פנו אלי עורף ר"ל אינם אומרים לבריו כא"ם המכפך עורף מול רעבו ולא יאמ' לשומע אחריו: ובעת רעתם בעת בא עליהם הרע. ואפלו אלי ויאמרו קומה והושיעו מן הרע': (כח) ואיה. ר"ל ואל אשיב לך איה אלהיך אשר עשית לך בפועל ויבין ומו הם יוכלו להושיע לך בעת בא עליך הרע': כי מספר עריך. לפי תשכון מספר עריך עשיתם פסילים אתם יהודה ה"ל רבים הטם ואף אחר לא יוצלה מהם שיוכל להושיעך: (כט) למה תריבו אלי. למה תתרעמו לאולי על שאין אני מגיל מהם מן הרעה הבאה

מצודת דוד

הזה ולא תעזבם: (כד) פרה. הרי את כפרא הזה הלמוד ו בהדבר אשר באות נפש' שאפה רוח ר"ל אין מי מבריח' ולרוח אבל היא בתפ' חרוץ והרגיש בכל עת. ומשמ' אחיר אל בית הבליעה' כדרך הרגים מהרה: תאנתה. מי יש ר"ל בכל פעם תרוץ ותחזור בזרולה למקומה כאלו היה לה ואבלות והאנה מי ישיבנה למקומה ולזה תרגם מהר' והו תלינה: כל מבקשיה. כל המבקשים אותה לתפשה ביד אינם להחיינעות לרדוף אחריה כי בהדבה שתתלאה הריוחה אות' בקלות כי אז היא בבדם ואינה יכולת לרוץ וכן ישרי

מצודת ציון

בפרה הזה כי ע"י מעשיכם אשר לא מוכיח בא עליכם אחויב ואמה משומעים לאלא עזר מאלהי העבו"ם לאמון לעזרו יוכלו פתוח ל"ל כל הטרוד הזה בא אחות נפשם וכן סופם יהיה בסוף הפרה כי אחויב הבא עליהם לבבשם לא יהיה לו יגיעי רבה יבבשם בחרב הסיכן לפורעניות והוא אל אם שהיכנו בהיה לזרות בזון המרגלים כמ"ש רז"ל (כה) מנעי רגלך מיחף. אחמרת אני מהיותם מעבורת המקום ולא אשוב לאמה לתקן מעשיך ולא הלכי בגולי' יחף ולמאה לאיש: אתאמרי נואש. אחמרת אני מהיותם מעבורת המקום ולא אשוב

פִּשַׁעְתֶּם בִּי נְאֻם־יְהוָה׃ לַשָּׁוְא הִכֵּיתִי אֶת־
בְּנֵיכֶם מוּסָר לֹא לָקָחוּ אֲכָלָה חַרְבְּכֶם
נְבִיאֵיכֶם כְּאַרְיֵה מַשְׁחִית׃ לא הַדּוֹר אַתֶּם
רְאוּ דְּבַר־יְהוָה הֲמִדְבָּר הָיִיתִי לְיִשְׂרָאֵל
אִם־אֶרֶץ מַאְפֵלָיה מַדּוּעַ אָמְרוּ עַמִּי רַדְנוּ
לוֹא־נָבוֹא עוֹד אֵלֶיךָ׃ לב הֲתִשְׁכַּח בְּתוּלָה
עֲדִיָּהּ כַּלָּה קִשְׁרֶיהָ וְעַמִּי שְׁכֵחוּנִי יָמִים
אין

תא לשוא הכיתי שכת כ לב כתובו׳ ו עב
בַּלְתָּא קִישׁוּטָהָא וְעַמִּי שְׁבָקוּ פּוּרְחָנֵי יוֹמִין דְּלָא כאין

רד"ק

למה אתן מדמן למדן לקביל פתגמי : (ג) לשוא . אמר בניכם כפי שאמר כנגם אמר לנם אתם מריבים אני ואם מאמר נמה אני מכה אתכם ביד האויבים אתם פשעתם בי ואם תאמרו נמה אני מכה אתכם כיד האויבים אתם פשעתם בי לדבר שוא ואם מיסרים אותם נביאי ה׳ מוסר לא לקחו אם כן נמה תריבו אני ויונתן תרגם לשוא נמנן כלומר בחנם הכיתי אותם׳ כי מוסר לא נקחו וכן״ל כפי׳ גשוא על עבקי שוא שאמרו בעון מדרים כמי׳ מתים שנאמר נשוא הכיתי את בניכם׳ מוסר לא נקחו : אכלה חרבכם נביאיכם׳ . יש מפרשים כי אמר זה על זכריה ועל אוריה הנביאי׳ שהרגום ואין זה הפי׳ נכון כי לא היה אומר נביאיכם׳ כי לא היו נביאים׳ אלא הנכון כמו שפירש אדוני אבי ז״ל אמר נביאיכם׳ שהם נביאי השקר אתם הרגתם אותם כשעשה דבר ה׳ ונבואת׳ גרמה לכם אבוד הפשעים לפיכך אמר אריה משחית׳ שמשחית הדבר וקולבו קרעי׳ בעולפו כן אתם בשחתם אותם בנפשות׳ ובגופותם : (ד) דור . הפ״ל ה״ל הקליל׳ כה״ל הקשל׳ הקה אחת לכם : ראו דבר ה׳ . הביטו מה שהוא אומר לכם כי יש ראיה בלב כמו ולבי ראה הרבה חכמה׳ ודעתי׳ לכם לפיכך אמר לכם ראו ולא אמר שמעו : המדבר הייתי׳ לא כמו המדבר או ארץ מאפלים אלא יומא בשם האדם לבבו אלא על גרבם ובפוקם מלאו כי בזמן שהביטו אחרי אם כן מדוע אמרו עמי רדנו לעמר יש לנו ממשלת מלכי׳ ובני׳ לא נבא עוד אליך . רדנו מעיין רד עם לא שהוא עניין ממשלה . מאפלים אלא אחת בשוא הנמ״ד ונקודתה מהלוקת בין הספרי׳ יש ספרי׳ שנקוד ומאפלים ממ״ש בשתה ובא״ל בשוא ויש ספרי׳ שנקוד בשם מאפליה הנ״ש בשוא ובאל״ף בפתח ובפ״ה דגושה ובירוש ארץ חפץ ובגדיו אחפץ כמנך לחוכו נאלת ״ם וכן בשהבת יה (ם״ם ה׳) והוא כמו מדב׳ וכפל הדבר כמ״ש : רדנו׳ עניין ההבל המקום הדמוק כמו רדה הדבש (שופטים י״ד) : (לב) עדיה׳ מל׳ עדי והכשיע :

הביטיו

הנה הייתי לישראל כתרגו׳ וארץ מאפלי׳ אשר לא יאלה שמה די לורך האדם ראו׳ המלה שבאו : רדנו׳ כבר נבדלנו ממך ולא נבוא עוד אליך : פנים להתקשט ה״ו כי תשבח בכלה את קשרי׳ כשם תוכי המנה שקשר׳ שער׳ בשם להתקשט ומלו׳ הלא אין דרך האדם לשכון

דבר

רש"י

(ג) לשוא הכיתי . על מנם כי לא הועיל שיקרו מוסר : אכלה חרבכם . אתם נביאכם הרגתם את זכריה ועשיה : (לא) ראו דבר ה׳ . הוציא לשון נלנלה המן אמר לכם ראו כאן מה דבר ה׳ מושל : המדבר הייתי לישראל . לשון חימה הוא לכך נקודה מ״ם רפי׳ וה״ל בחטף פתח כלום נדמו׳ לאחוריכם׳ שהוא מדבר כשהלכו בו שהוכדתי לכם לאם זה דבר יום ביומו : מאפליה . לשון חשך : מדוע אמרו עמי רדנו . נבדלנו ממך כמו הכודה פת מן הבעל כך מדבש רבי הנחומא ומנחם פירש רדנו לשון ירידה ועול

רד"ק

אין מספר הוא להפלנ׳ : (נג) מה תיטיבי . תתקני דרכך לבקש אהב׳ כלומר אהבת האומות כמו שאמר מה לך לדרך מצרים ומה לך לדרך אשור ומצא לשון הטבה בדעה כי רוע׳ אומר תקון הדבר או חזוקו כמו הביטב תרבה לך כי יטיב את אבי אבי הדעה עניין עב הרע כפים להטיב : גם את הרעות . כלומר האומות הרעות נמדת את דרכיך כלומר שהרעות מהם והם למדו מדעותיך ותיבב נמדתי וזהו שאמר אל׳ רוע׳ אומר נמדתי אותך בדרכיך שבן רעות ויבא לך בעבורן בע באילו נמדתי אותן מדרכיך שיוסלו עליך ותקני נמדת כמו שפירשנו : (נד) גם בכנפיך . בכנפי בגדך על דרך ויז ינאה על בגדי ובל מ׳ נמוכי מגאלתי ויונתן תרגם אף בשתרא שאתכחת דאשדיתא דם זכאי ואינתן תרגם כמו ונא יגאה כיף אביו שמפרשין אותו סתר אביו והיא אשתו ומה שאמר נמצאו ואחר דם באילו אמר דמי׳ שהרי אמר נפשות : לא במחתרת . שנאמר אם במחתרת ימצא הגנב וכבה ומת אין לו דמי׳ ואת לא מצאת אות׳ במחתרת אמר הלנת אותם ומה שקיים : מצאתי׳ . מלאת אות׳ כי כן תחבר הנקב׳ הנמצאתם עם הכמוי בחיריק הפי״ו : כי על כל אלה . שעשו דבק עם הפסוק הבא אחריו : (נה) והאמרי׳ אמר כי על כל אלה אני מוכיחך על שאת מולכת אחרי הטמים ושובדת אמר שאמר בחל׳ בפירת הענין שהי שהי עוונות וכו׳ אני נכפנו אותך ומעניתך בזה על אמרך לא חטאתי : (ע) מה תזלי . שהיו תזל והוא ענין הלוך בהתרגומו אמר מה תלבי הגה וכו׳ לבקש עזר ותשנה את דרכך פעם לאשור פעם למצרי׳ ומה

מצודת ציון

(נג) תיטיבי . ענין תיקון כמו ותיטב את ראשה (מ״ב ב׳) : דרכך . מנהגך : (לד) בכנפיך . שולי הבגד : בחתרת . ר״ל במקום נסתר והוא מל׳ חתיר׳ והפירה כמו אם בחתרת ימצא הגנב (שמות כ״ב) : (לה) נפשם . ענין רוצח וכן כי בחש כ׳ נפשם (משלי ס״ו) : (ע) תזלי . ענין הלוך כמו תזלו מים מני יש (מיכה י״ד) : מאד . הוא כמו הרבה . לשנות . מל׳ השתנות : ישלם

מצודת דוד

דבר הנלרך לו ביות׳ : ועתה . אבל עתה שבתו לוחי ימים הרב׳ נלין מספ׳ לכם עם שזהו עוק׳ מיוסם על האדמה : (נג) מה תיטיבי דרכך . מה תתקני מנהגך בעבוד׳ הבעל לעשו׳ נדמיון גמו׳ אל מעש׳ העבו״ם לבקש אהבם אהבם בעשותך מתעשים : לכן . בחתת גם את הבמו״ם הרשו׳ לחדת אתם מתקנך ר״ל אתם הרשו׳ לעבוד׳ יות׳ מכולו ואף להרעות שבהן לאד׳ להרשים יות׳ בחוד : (לד) גם בכנפיך . גם בכנפי בגדיך נמצאו דמי נפשו׳ אבי׳ נים נקיים משון מיתה ועל אנם הרגתם : לא בחתרת׳ מצאתים . דמי הנפשו׳ הא׳ לא מצאתים בחתרת׳ ובחקום נסתר ר״ל בהנים הנמצרים לאמר׳ ר״ל לא פשעת הרבה׳ כי אם בחרבות רב מבני בית : (לה) והאמרי׳ . ר״ל אם אמנם כל אלה עשיה בחרבות אוך אמרי׳ לא כן הוא כי אני חטאתי . לכן הבני מקוונת עתה גם על מה שהחטאת לומר לא חטאתי ר״ל מלבד בחול החטא לוסיף עוד עונה על מה שהחטאת חטאתך והעונה הזה החטא ליוסות כי הזה יודע שפשעת בדבר הזה . (לו) מה תזלי מאד . למה תרבי ללכת לבקש עזר הן בעבור״ם : לשנות את דרכך . פעם להשור פעם למצרים : גם ממצרים תבושי . על אשר לא תמלא עזר על ידו : כאשר בושה מאשור . כי אתה מלך יהודה שלא מלאתיים למלך אשור לעזור לו והיה לו עוד בח״ם ויבוא וכו׳ מלך אשור ויצר לו ולא חזקו (דה״ב כ״ח) :

סגון : לג מַה אַתְּ מְשַׁתֶּפְרָא
בְּאוֹרְחָתַיִךְ לְמָעְבַד רַחֲמֵי
לְאִתְחַבְּרָא בְּעַמְמַיָּא בְּכֵן
אַף יַת בִּישָׁן אַלִּיפְתְּ מִן
אוֹרְחָתַיִךְ : לד אַף בְּסִתְרָא
אִשְׁתַּכַּחַתְּ דַּאֲשַׁדְּתְּ דַּם זַכָּאי
דַּם נַפְשָׁת דְּמִסְכְּנִין זַכָּאִין
לָא בְּטָא דְּמִשְׁכְּחִין
בְּמַחְתַּרְתָּא אֲלָתִין עַל כָּל
אִלֵּין עֲבַדְתְּ : לה וַאֲמַרְתְּ
אֲרֵי זְכֵיתִי בְּרַם תָּב רוּגְזֵיהּ
מִנִּי הָא אֲנָא עָבִיד עִמָּךְ
פּוּרְעָנוּת דִּין עַל דַּאֲמַרְתְּ
לָא חָטֵיתִי : לו מַה אַתְּ
מְסַתְּבְּלָא לְחַדָּא לְקַלְקָלָא יַת אוֹרְחָתַיִךְ אַף מִמִּצְרַיִם
אין מסכר : לג מה־תֵּיטִבִי דַרְכֵּךְ לְבַקֵּשׁ
אַהֲבָה לָכֵן גַּם אֶת־הָרָעוֹת לִמַּדְתִּי אֶת־
דְּרָכָיִךְ׃ לד גַּם בִּכְנָפַיִךְ נִמְצְאוּ דַּם נַפְשׁוֹת
אֶבְיוֹנִים נְקִיִּים לֹא־בַמַּחְתֶּרֶת מְצָאתִים
כִּי עַל־כָּל־אֵלֶּה׃ לה וַתֹּאמְרִי כִּי נִקֵּיתִי אַךְ
שָׁב אַפּוֹ מִמֶּנִּי הִנְנִי נִשְׁפָּט אוֹתָךְ עַל־
אָמְרֵךְ לֹא חָטָאתִי׃ לו מַה־תֵּזְלִי מְאֹד
לְשַׁנּוֹת אֶת־דַּרְכֵּךְ גַּם מִמִּצְרַיִם תֵּבֹשִׁי
כאשר
תא גם בכנפיך שבת שם למדם קרי
תבהתין

רש"י

תמוד פנים אחרים : (לג) תיטיבי . תקשטי עצמך לקראת עותיך כמו (מלכים ב ט) ויטב ראשה דאיזבל בפרסה יהוה : גם את הרעות למדת . חזרת על כל רוע דרך ללמוד את המקולקלת שבכולם . גם ל׳ אפילו : לכן . לשון שבועה אמת אך את הדרך הרעה שבכל הדרכים למדת לעצמך : למדת . הנהגת : (לד) לא במחתרת מצאתים . לא מצאת אותם בחתירת בסתרגת אותם : מצאתים . כה יאמר לנקבה לשון פעלת והרבה זה בספר (יחזקאל יז) את נפחתים : כי על כל אלה . שהיו מוכיחים אותך בדברי׳ האלה : (לה) ותאמרי . בלבך : כי נקיתי . אשר זכאה אני נפשי : נשפט אויתך . אבא עמך במשפט : (ו) תזלי . לשון זלזול . לשנות את דרכך . לעשות אותי ולסמוך על מצרים לעזרה ביומי והוקיעם ונלקיטו (לקמן לז) : לשנות . לשון שינוי : כאשר בושת

מצודת דוד

אלסיון ובושפכת גם כן דם נקי ואת אומרת כי נקית מעשי׳ רעים ובא מעשי׳ כמה שאמר בחל׳ בפירת הענין שהי עוונות וכו׳ אני נכפנו אותך ומעניתך בזה על אמרך לא חטאתי : (ע) מה תזלי . שהיו תזל והוא ענין הלוך בהתרגומו אמר מה תלבי הגה וכו׳ לבקש עזר ותשנה את דרכך פעם לאשור פעם למצרי׳ ומה

מצודת ציון

(לג) תיטיבי . ענין תיקון כמו ותיטב את ראשה (מ״ב ט׳) : דרכך . מנהגך : (לד) בכנפיך . שולי הבגד : בחתרת . ר״ל במקום נסתר והוא מל׳ חתיר׳ והפירה כמו אם בחתרת ימצא הגנב (שמות כ״ב) : (לה) נפשם . ענין רוצח וכן כי בחש כ׳ נפשם (משלי ס״ו) : (ע) תזלי . ענין הלוך כמו תזלו מים מני יש (מיכה י״ד) : מאד . הוא כמו הרבה . לשנות . מל׳ השתנות : ישלם

כַּאֲשֶׁר בֹּשֶׁת מְנַאֲפִים כֵּן הֹבִישׁוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל הֵמָּה מַלְכֵיהֶם שָׂרֵיהֶם וְכֹהֲנֵיהֶם וּנְבִיאֵיהֶם: כז אֹמְרִים לָעֵץ אָבִי אַתָּה וְלָאֶבֶן הֹלַדְתְּנוּ כִּי הָפְכוּ אֵלַי עֹרֶף וְלֹא פָנִים וּבְעֵת רָעָתָם יֹאמְרוּ קוּמָה וְהוֹשִׁיעֵנוּ: כח וְאַיֵּה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ לָּךְ יָקוּמוּ אִם יוֹשִׁיעוּךָ בְּעֵת רָעָתֶךָ כִּי מִסְפַּר עָרֶיךָ הָיוּ אֱלֹהֶיךָ יְהוּדָה: כט לָמָּה תָּרִיבוּ אֵלַי כֻּלְּכֶם פָּשַׁעְתֶּם בִּי נְאֻם יְהוָה: ל לַשָּׁוְא הִכֵּיתִי אֶת בְּנֵיכֶם מוּסָר לֹא לָקָחוּ תֹאכַל חַרְבְּכֶם כְּאַרְיֵה מַשְׁחִית: לא הַדּוֹר הַזֶּה רְאוּ דְבַר יְהוָה הֲיִיתִי לְיִשְׂרָאֵל מִדְבָּר אִם אֶרֶץ מַאְפֵלָה מַדּוּעַ אָמַר עַמִּי רַדְנוּ לֹא נָבוֹא עוֹד אֵלֶיךָ: לב הֲתִשְׁכַּח בְּתוּלָה עֶדְיָהּ כַּלָּה קִשֻּׁרֶיהָ וְעַמִּי שְׁכֵחוּנִי יָמִים אֵין מִסְפָּר: לג מַה תֵּיטִבִי דַרְכֵּךְ לְבַקֵּשׁ אַהֲבָה אַף אֵת הָרָעוֹת לִמַּדְתְּ אֶת דְּרָכָיִךְ: לד גַּם בְּכַנָּפַיִךְ נִמְצְאוּ דַּם נַפְשׁוֹת אֶבְיוֹנִים לֹא בְמַחְתֶּרֶת מָצָאתִים כִּי אִם עַל כָּל אֵלֶּה: לה כִּי אָמַרְתְּ נִקֵּיתִי אַךְ שָׁב אַפּוֹ מִמֶּנִּי הִנֵּה אָנֹכִי נִשְׁפָּט אִתָּךְ עַל אָמְרֵךְ לֹא חָטָאתִי: לו מַה תֵּצְאִי מְאֹד לְשַׁנּוֹת דַּרְכֵּךְ גַּם מִמִּצְרַיִם תֵּבוֹשִׁי כַּאֲשֶׁר בֹּשְׁתְּ מֵאַשּׁוּר: לז גַּם מֵאֵת זֶה תֵּצְאִי וְיָדַיִךְ עַל רֹאשֵׁךְ כִּי מָאַס יְהוָה בְּמִבְטָחַיִךְ וְלֹא תַצְלִיחִי לָהֶם: ג א לֵאמֹר הֵן יְשַׁלַּח אִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְהָלְכָה מֵאִתּוֹ וְהָיְתָה לְאִישׁ אַחֵר הֲיָשׁוּב אֵלֶיהָ עוֹד הֲלוֹא חָנוֹף תֵּחָנַף הָאָרֶץ הַהִיא וְאַתְּ זָנִית רֵעִים רַבִּים וְשׁוּבִי אֵלַי נְאֻם יְהוָה: ב שְׂאִי עֵינַיִךְ עַל שְׁפָיִים וּרְאִי אֵיפֹה לֹא שֻׁגָּלְתְּ עַל דְּרָכִים יָשַׁבְתְּ לָהֶם כָּעֲרָבִי בַּמִּדְבָּר

שכבת ק׳ ותתניפי

ת״א לאמר יומא פ פי סנהדרין ז ט

אוֹרְכַת לְהוֹן כַּעֲרָבָאי דְּשָׁרָן בִּשְׁכוּנִין בְּמַדְבְּרָא וְתַיְבַתְּ

ארעא

רד״ק

שלמר מאד כמו שאמר מה מיטיבי דרכך כמו שפירשנו: כאשר בושת מאשור. שסמך אחז עליו ויצר לו ולא חזקו כמה שנאמר (בדברי הימים כח): (ח) לאשר הן ישלח וגו׳. יש לי לומר שלשון עוד לא רחויה לי כי כן דרך המלכות אמנו והלכה לה וגו׳: ואת זנית רעים רבים. עם אוהביהם רבים ואעפ״כ שובו אלי: ושוב אלי. כמו עשות ושוב אלי אני חוסק בך: (ב) שפיים. יבלי מים: לא שוגלת. לשון פלגש: ישבת להם. להיות נכונה לקראתם: בערבי. יושב אוהליה שבאה

תמיד

רש״י

בושת מאשור. שסמך אחז עליו ויצר לו ולא חזקו כמה שנאמר (בדברי הימים כח):

(ח) לאשר הן ישלח וגו׳. יש לי לומר שלשון עוד לא רחויה לי כי כן דרך המלכות אמנו והלכה לה וגו׳: ואת זנית רעים רבים. עם אוהביהם רבים ואעפ״כ שובו אלי: ושוב אלי. כמו עשות ושוב אלי אני חוסק בך: (ב) שפיים. יבלי מים: לא שוגלת. לשון פלגש: ישבת להם. להיות נכונה לקראתם: בערבי. יושב אוהליה שבאה

תמיד

מצודת דוד

(ח) אלה. עניין פרוד וגרושין וכן ושלח מביתו (דברים כ״ד): תוקף חזקה. עניין חיזוק ואחזה כמו ולא תחזיקו את הארץ (במדבר ל״ג): (ב) שפים. כן נקראו המקומות הגבוהים כמו לאחת על שפים נהרות (ישעיה מ״ח): חיפה. היה כה וכן חיפה הם רועים (בראשית ל״ז): שגלת. עניין משכב המשגל וכן ותיש אחר ושגלנה (דברים כח): לבה. לערב:

מצודת ציון

(ח) אלה. עניין פרוד וגרושין וכן ושלח מביתו (דברים כ״ד): תוקף חזקה. עניין חיזוק ואחזה כמו ולא תחזיקו את הארץ (במדבר ל״ג): (ב) שפים. כן נקראו המקומות הגבוהים כמו לאחת על שפים נהרות (ישעיה מ״ח): חיפה. היה כה וכן חיפה הם רועים (בראשית ל״ז): שגלת. עניין משכב המשגל וכן ותיש אחר ושגלנה (דברים כח): לבה. לערב:

כערבי

אחר ואף אם לא פא עליו: חיפה. וכי יוכל בעלה הראשון לשוב עוד אליה לקחתה אחר שמת השני אז נראה הלא בעבור עון כזה התחייב ארץ הסיגה הנעשה כה כזאת ותקבל גמולה תשלם: ואת. אבל אתה ישראל עם כי נשארת אחתי זונה בעבור עון כזה הרחיב ארץ הסיגה הנעשה כה כזאת ותקבל גמולה תשלם: ואת. אבל אתה ישראל עם כי נשארת אחתי זונה בעבור עון כזה הרחיב ארץ הסיגה הנעשה כה כזאת ותקבל גמולה תשלם: (ב) שאי עיניך. הרימי עיניך לכבים בחיסור עם הכובים רבים ר״ל עם כי עבדת עכו״ם חליקות עכו״ם: אם לא שכבת שמה עם עוסקים אחר לא שכבת שמה עם עוסקים אחר לא עבדת שמה עכו״ם: על דרכים ומחר אל הדרכים הנטובים ורחבי אים המקום אחר לא שכבת שמה עם עוסקים ר״ל אחר לא עבדת שמה עכו״ם: כמו שמשלה לאנשה אמר לי המופל בזנוב היושבת על הדרכים לחין׳ מזומה אל הטוחפים ור״ל בחיות אחלה לכל מי נפי שהמשילה לאנשה אמר לי המופל בזנוב היושבת על הדרכים לחין׳ מזומה אל הטוחפים ור״ל בחיות אחלה לכל מי

עכו״ם

(ט) גם מאת זה. כמו שילאת בראשונה ובילדה מאת אלך אחור כן אלהי אמלך מלרים בראשונה ועדיך יהיו מונעים על דאלך בדרך המקומן: כי מאס ה׳ במבטחיך. דבר אחיו ומאס בעיני ה׳ מה שאתה בוטח בעזרת העכו״ם ולכן לא תהיה לך לעזר מול הקמים עליך:

(ט) גם מאת זה. כמו שילאת בראשונה ובילדה מאת אלך אחור כן אלהי אמלך מלרים בראשונה ועדיך יהיו מונעים על דאלך בדרך המקומן: כי מאס ה׳ במבטחיך. דבר אחיו ומאס בעיני ה׳ מה שאתה בוטח בעזרת העכו״ם ולכן לא תהיה לך לעזר מול הקמים עליך:

ג (א) לאחר. ר״ל מהראוי לאחר ליאמר אל אחר זאת הנה אם אם יעבר איש אשתו ולכתה מאתו והיתה לאיש אחר הישוב אליה עוד אליה לקחתה אחר אחת אשתי אם לא נראה הלא בעבור עון כזה התחייב ארץ הסיגה הנעשה כה כזאת ותקבל גמולה תשלם: ואת. אבל אתה ישראל עם כי נשארת אחתי זונה בעבור עון כזה הרחיב ארץ הסיגה הנעשה כה כזאת ותקבל גמולה תשלם: (ב) שאי עיניך. הרימי עיניך לכבים בחיסור עם הכובים רבים ר״ל עם כי עבדת עכו״ם חליקות עכו״ם: אם לא שכבת שמה עם עוסקים אחר לא עבדת שמה עכו״ם: על דרכים ומחר אל הדרכים הנטובים ורחבי אים המקום אחר לא שכבת שמה עם עוסקים ר״ל אחר לא עבדת שמה עכו״ם: כמו שמשלה לאנשה אמר לי המופל בזנוב היושבת על הדרכים לחין׳ מזומה אל הטוחפים ור״ל בחיות אחלה לכל מי נפי שהמשילה לאנשה אמר לי המופל בזנוב היושבת על הדרכים לחין׳ מזומה אל הטוחפים ור״ל בחיות אחלה לכל מי

עכו״ם

אַרְעָא בְּטַעֲוָתִיךְ וּבְבִישָׁתִיךְ: ד וְאִתְמְנָעוּ רְסִיסֵיא וְמַלְקוֹשָׁא לָא הֲוָה וְחוּצְפָּא כְּאִתְּתָא נַפְקַת בְּרָא הֲוָה לִיךְ סְסַרְבְּתְּ לְאִתְכְּנָעָא: ה הֲלָא מִבְּעַן תְּצַלֵּן קֳדָמַי רַבּוֹנִי אַתְּ פָּרְקִי דְּמִן עָלְמָא: ו הַאֲפִשַׁר דְּתִנְטְרוּן לִיךְ חוֹבַיִךְ לְעָלַם אִם תִּתְקַף עֲלָךְ מְחָא לְאַפְרֵישׁ הָא מַלֵּילְתְּ וְעָבַדְתְּ בִּישִׁין וְאַסְגֵּית: ז וַיֹּאמֶר

קראת ק׳ דברת ק׳

ת״א וימנעו וגו׳ תענית ב יז יומא ט עז ומלח אבל ערכין ג עז אלוף נשורי תנינא כ עז

ואמר רש״י

רד״ק

לכם. פי׳ לעובדי עכו״ם כלומר יבאת מיהלת עובדי דרכים שבם מבטח מקומות רוגז׳ לומר עם ומם עובד אלהים ואת התאות נכלם עבדם ממ״ם כי מספר ערים היו אלהיך יהוד׳: בערבי במדבר. כי כן דרך הערביים הבאים במדבר יושבי לבם ע. דדבלי׳ מיחלי הבירות העוברות מכור מהם ומקומות לבם וי״ה בפים גרגין כמו גגרי בריתה בת עוד והבגוס לא שבבה גא אתרבבה לך למפנה וגו׳ בבעמוד: בזנותיך בסיתון רבוי אחד נגד והרומים בו בתבנו בספר מכנו בח.ק הדקדוק ממנו: (ג) וימנעו רביים. הוא המטר. והוא היורד במרחבון והוא הנקרא יורה ומורה וכן בדברי ר״ל יורה במרחבון ומלקוש בעיבן כי אלה שני הזמנים הם זמני המטר

תמיד מלוי בחוץ במדבריות ועל שם כך הוא קרוי ערבי שבוכן בערבה: (ג) ומלקוש. המטר היורד בעיבן על המלילות ועל הקצין ומלקוש מרדיי״ה בלע״ז: (ד) הלוא מעתה. הלוא שבת מרעתך וקראת לי אבי אם תעבי כך היעבור לך אדוניך לעולם אם אמר המלאת לו אם ישמור לנצח לא ישמור: הנה דברת. בפיך לא עבוא עוד אליך ואותה הרעה תעבי אלא התני לב לשוב: ותוכל. ונלחת למרוד: מבוכה

לזכך התבואה ובכרוב הזמנים רוב המטר יורד במרחבון לפיכך נקרא ירה כול מעניין מבול ונקרא המטר הבוא רביבי במקו׳ שקרלו במקום אחר יורה ועניין הפסוק אומר כי נמנעו הגשמים מפני שעשיתי הרעים כמו שאמר בתורה וברכתם ועבדתם אלהי׳ אחרים וגו׳ והרס אף ה׳ בכם ועצר את השמי׳ ולא יהיה מטר ושם כל זה שמעתי הרביבים בעוכך ומנקוש לא היה לא בלבנת ממעשיך והיה לך מלא לחם׳ זונה שאינה בושה מנאפופים ומרימה מלח ומעיה פניה אף על פי שהגשמים מוכיחים תוכך ואומרי׳ לך בושי ממעשיך רבי הבוגד בעבור׳ עם כל זה מלאת הכלם זהו שאמר מלאת בלומר שהיית ממלאת בתוכחת הנביאי׳ ולא בוש הפסוק ואמרו אין הגשמים נעצרים אלא בשביל עוזי פניה שנאמר ויומנעו הרביבים וגו׳ וה״ו ואחלפה לאתתא נקבא הוה לך ועז פניה יקרא הלוף בלשון רז״ל: (ד) הלא מעת׳קראתי׳ כתיב ביו״ד כאילו הוא מדבר בעבדו וקרי בלא יו״ד כמו נגמלא ופי׳ הכתוב אמר הלא מעת׳ כלומר היה לך מעת׳ לקרות לי אבי ביון שקראתי לך ע״י נביאי׳ בני היה לך לעשות ולומר לי אבי אלוף נעורי אתה ולא עשית כן ופי׳ הקרי אמר הלא מעת׳ ביון שלאית בעלרתי הגשמי׳ היה לך לשוב אלי ולקרוא לי אבי אלוף נעורי ובדרוי מיימי הגעורים והוא זמן ילדות אלי׳ כי אז נכנסו ובאלו אתה בנפי הבגיל ואתחנון בעלותיו ובידיעת אלהותו כמו הגער הנכנס לגמול ומתחנן לאותו׳ בידיעת תור׳ וחכמה ותרגם יונתן אלוף נעורי בקרי דמן עלמא: (ה) הינטור. אמר הגבית אם עשית זה הינטור כאלו לך לעולם עוקר אם ישמור הטאתך נצלת לא יעבר׳ זה אינו בשובך אלינו ישוב אליך ויעיר לך ולא אם עשית כן אלא דברת ותעשי הרעות ותוכל. דברתי כתיב ביו״ד אמר הנבית הנה דברתי לך לשוב ולא עשית אלא הרעות עשות והפשי הרעות וקרי דברת בבא הפי״ו כמו הבמלאת אמר הנבית הנה דברת לעשות רעות ועשית כמו שדברת: ותוכל. הרגש יונתן ואתנית לומר הרבית לעשות רעות בכל יכולך וזה הפירוש הוא נכון אמר עשית הרעות כמו שיכולת עשות לו פירושו כלשון יכולת לעשות ועשית ויש וי״ו במקום כלשון כמו אם לא יבאו ויגיעו ושפטו דינות יהלל פי ובאמרו ותעשי לשון נקבה ותוכל לשון זכר כן הוא מנהג המקרא במקומות רבי׳ כשדובר בנגד בנות ישראל ידבר בלשון נקבה בנגד הבנים ולשון זכר בנגד הבנים והכל אחד ואדוני אבי ז״ל פירש שני לשון הפסוקים כן הלא מעתה קראת לי אבי מעתה מקרוב בשחזר יתעשה המלך בחטוב׳ ושבו אבשי יהוד׳ עמו מוכרחים היו כמו שהוא מפורש שאמר בכל זאת לא בשב אלי בגוד׳ אחות׳ יהוד׳ בכל לבם כי אם בשקר הינטור נשו׳ כך היו אומרים בם והינטור אמר לבם בגם דברת ועשית הרעו׳ ותוכל: (ו) ויאמר׳. בימי יאשיהו המלך׳. למה אמר זה והלא ידוע כי בימי יאשיהו נתנבא אלא לפי שנתנבא אף בימי יהויקי׳

מצודת דוד

בערבי. שם אומה: (ג) רביבים. הוא המטר המתוק וברביבים עלי עשב (שם לב): ומלקוש. כן נקרא המטר המלות׳ היורד על הקצין ועל המלילות. וכן יורה ומלקוש (שם י״ם): ומלח׳ הוא הפדתה: מלח. מילון: מלה. מל׳ לשיחה: (ד) אלוף. שר ואדון וכן אל תבטחו באלוף (מיכה ז׳): (ה) הינטור. עניין המירה כמו נוטרה את הברמים (ש״ב ח׳) ללא

מצודת ציון

בערבי. שם אומה: (ג) רביבים. הוא המטר המתוק וברביבים עלי עשב (שם לב): ומלקוש. כן נקרא המטר המלות׳ היורד על הקצין ועל המלילות. וכן יורה ומלקוש (שם י״ם): ומלח׳ הוא הפדתה: מלח. מילון: מלה. מל׳ לשיחה: (ד) אלוף. שר ואדון וכן אל תבטחו באלוף (מיכה ז׳): (ה) הינטור. עניין המירה כמו נוטרה את הברמים (ש״ב ח׳) ללא

יְהוָה אֵלַי בִּימֵי יֹאשִׁיָּהוּ הַמֶּלֶךְ הֲרָאִיתָ
אֲשֶׁר עָשְׂתָה מְשֻׁבָה יִשְׂרָאֵל הֲלְכָה הִיא
עַל־כָּל־הַר גָּבֹהַּ וְאֶל־תַּחַת כָּל־עֵץ רַעֲנָן
וַתִּזְנֶה־שָׁם: ח וָאֹמַר אַחֲרֵי עֲשׂוֹתָהּ אֶת־כָּל־
אֵלֶּה אֵלַי תָּשׁוּב וְלֹא־שָׁבָה וַתֵּרֶא בֶּגוֹדָה
אֲחוֹתָהּ יְהוּדָה: ט וָאֶרְא כִּי עַל־כָּל אֹדוֹת
אֲשֶׁר נָאֲפָה מְשֻׁבָה יִשְׂרָאֵל שִׁלַּחְתִּיהָ

ת"א אשר נאף עקיר' שער מת וארא ק' ואתן
דְּמִתְחַסְנִין לְמֵיתַב לְפוּלְחָנִי דְּבֵית יִשְׂרָאֵל אַגְלֵיתִינוּן כבמה

רד"ק

בימי לדקיהו אמר כי נבואתו היתה בימי יאשיהו קודם שעשה שוב יאשיהו ויהודה שהיו יאשיהו בער עבו"ם מן הארץ ולכן הוא אומר ותגלה את הארץ בעון אם כן הנבואה נאמר קוד' התשובה ומה שאמר בכל זאת לא שבה אלי כי אם בשקר שדומה שעשו תשובה אלא שעשו אותה בשקר בתוכחו' הנביא ירמיה שהתנבא עליו' אפשר שעשו מקלתה בנראה ונגלו לא כתבו זהו שאמר בשקר וגם יש לפרש שנבואה זו נאמרה אחר התשוב' ואף על פי שאומר ביאשיהו אשר שב אל ה' בכל לבבו ובכל נפשו ומלת אמת המלך וזהו שאמר לא שבה אלי כי אם בשקר: הראיה אשר עשתה. זה לא היה בימי יאשיהו שבער גם ישראל כשת שם להזקיהו ואיך ראה ירמיהו מה שעשו ישראל קודם גלותם והיא בתחלת נבואת ירמיהו היה לגלות ישראל כ"ג שנה והוא אמר לא ידעתי דבר כי נער אנכי ואם כן נפרש הראיה שעשה לו הידעה כמו וירא יעקב כי יש שבר במצרים והדומים לו לו נפרש אשר עשתה על ההרים שמצא מישראל משחרין בהרים מגלי' ומגבעה ומשמעון ומנפתלי שהיו שם בימי יאשיהו שאמר בדברי הימים ובעבי מנשה ואפרים ושמעון ועד נפתלי ואמר אשר אספו הלוים שומרי הסף מיד מנשה ואפרים ומכל שארית ישראל. משובה. שם תאר ועניינו מוכרח מן שובו בניים שובבים: בולבה היא. לפירוש הראשון פירש שהיא הולכת ונלכת פעם כי עתה הלכה היא ולא לקחה מוסר לאשר בגד: ואמר שם. היינ"ד במקום ה"א למ"ד הפעל והוא כמו

רש"י

(ז) משובה. נלחת ומוכחת בימי יאשיה המלך כשלוני להחזיר עברת הבעבים הרמות אשר עשתה משובה ישראל הבוגדת תגבוזיינ"ם בלע"ז: ישראל. עברת הבעבים: הולכה היא. בעודם על אדמתה קודם שנלחה בימי חזקיהו עם הושע בן אלה. הולכה. היתה הולכת על כל הר גבוה: ותזני שם. לעבו"ם. ותזני כמו ותזן יו"ד יתירה: (ז) ואומר. ע"י נביאי עמוס והושע בן בחרי ובפר נביאים אלו אמור: ותרא בגודה אחותה יהודה. כל זה בעודם קצה ממשובה ישראל שהם רשעים לקילקול ולא ראו פורענות ללמוד ממנו ולשוב קרויין משובה יהודה בראו שנגלו אלו ולא לקחו מוסר קרויין בגודה: (ח) וארא כי על כל אודות וגו'. נקודות מעמי מקרא זה מלמדין על פירוש ישראל נקוד זקף מודגל מגלגלתים שלהתים נקודי זקף גדול לעלמו וזה פירוש ואראה נסתכלתי בה ליפרע ממנה ולמה כי על כל אודות אשר נאפה משוב' ישראל ומה היתה נקמתי שלהתיה מעל פני ולא יראה בגודה יהודה שראתה בפורענות של שומרון לתת לבה לשוב:

ותלף

מצודת ציון

לגלה. כמו לעולם: ותוכל. מל' יכולת: (ו) הראית. הפ"ל בשלגה: משובה. ענין חרד ומלוכה כירבי הלב כמו ולבך שובב (משלי ל"ז): רענן. לח ורטוב: (ז) בגודה. ענין חרד כמו כל רשעה בגדו בה (לעיל ה): אחותה. רעותה ותברתה: (ח) אודות. ענין כמו עסק וכן על אודותי (יחזקאל י"ד): נאפה. מל' מתוף ואות: שלחתיה. ענין שירוד ונרתיון: מרד בדרך היום

מצודת דוד

עשית ותוסר למעלה לוח אין לך תכלית אם אין לנו שלם אחרי אין תדבר בתפלה כדברים האלה: (ו) הראית. אם נתת לב לראות אשר עשתה עדת ישראל החורדים הם בני עשרת השבטים: ותזני שם. עבדת שם לפסולי: (ז) ואמר. אחרתי לה על ידי נביאים: שב אלי בתשובה: ולא שבה: ולא ראתה לשוב. והרא. ר"ל ושרי שבבה שאחותה בגודה יהודה ראתה מעשיה ולמדה ממנה: (ח) וארא. ר"ל ואני ראתה ונגלו לפני עם

תרגום

בְּמָה דְּיָהֲבִין אֲרֻמָת גֵּט
פְּטוּרִין וּמְשַׁלְּחִין וְלָא דְּחִילוּ
מִשְׁקַרְיָא דְּבֵית יְהוּדָה
אֲחֵיהוֹן וַאֲזָלוּ וּטְעוּ אַף
אִינּוּן: ט וַהֲוָה מִדְּקַלִּילָא
בְּעֵינָהָא טַעֲוָתָהָא וְחַיְבַת
יַת אַרְעָא וּטְעַת עִם פַּלְחֵי
אַבְנַיָּא וְאַעְיָא: י וְאַף בְּכָל
דָּא לָא תָּבוּ לְפוּלְחָנִי
מִשְׁקַרְיָא אֲחֵיהוֹן דְּבֵית
יְהוּדָה בְּכָל לִבְהוֹן אֶלָּהֵין
בְּשִׁקְרָא אֲמַר יְיָ: יא וַאֲמַר
יְיָ לִי זַכִּיאוּ נַפְשֵׁיהוֹן
דְּמִתְחַסְנִין לְמֵיתַב לְפוּלְחָנִי
דְּבֵית יִשְׂרָאֵל מִמְּשַׁקְרְיָא דְּבֵית יְהוּדָה:

ת"א הלוך וקראת סנהדרין יח קו
יב אֲזַיִל ותתנבי

רש"י

(ט) ותנאף את האבן. ופעמה עם פלחי אבניה ואעיה. ווזנתן תרגם מקל זעותה לשון קלות מדקלילה בעינהה טעוותהה: (י) וגם בכל זאת. שרצו בקלקלה פורענות חבריהם: כי אם בשקר. דורו של יאשיה מרמין עצמם שהם צדיקים והם רשעים הוו גרים טורות של עכו"ם על דלחוטיהם מכפיפים הליה על זו והליה על זו וכשהיו מבערי עכו"ם בודקים היה הדלת פתוח ולא היו מכירין בה: (יא) צדקה נפשה משובה ישראל. נקמ' ופרעה עצמה מן הדין מלא היה לה ממי לגמוד: (יב) הלוך וקראת וגו'. הלוך בתרגומו חזיל לשון לווי כלו לוווהו לילך ולחזור

רד"ק

אמכם אשר שלחתים וילמיהו אמר ואתן את ספר כריתותיה אליה ולא ירא אה בגדה יהודה אחותה ותלך ותזן גם היא: ט והיה מקל זנותה ותחנף את הארץ ותנאף את האבן ואת העץ: יוגם בכל־זאת לא־שבה אלי בגודה אחותה יהודה בכל־לבה כי אם־בשקר נאם־יהוה: יא ויאמר יהוה אלי צדקה נפשה משבה ישראל מבגדה יהודה: יב הלך וקראת את־

מצודת ציון

כריתותיו. כן נקרא גט החסד וכן וכתב לה ספר כריתות (דברי' כ"ד) ע"ש שבורת ונופרה. היו לביאה: וחזן. מלשון זנות. (ט) מקול. מלשון קלות: את האבן. עם האבן. עם האבן: (יב) הלוך. קרא

מצודת דוד

גם היא בעבו"ם כאחותה ישראל: (ט) והי' מקול זנות. בעבו' הקלות שיש עמה בדבר הזנות לעבו"ם תייבת את הארץ להיות מרגש ומומחה: ותנאף וגו'. עשתה עבו"ם תעץ ואבן: (י) וגם בכל זאת. עם כל הרבי' שראת' שבא על ישראל עכ"ז לא שבה אלי וגו' בכל לבה כ"א בשקר מהשפה ולמוץ: (יא) צדק' נפשה וגו'. ר"ל שם כי ישראל עצה רשעה הנה יהודה בגדה

וְאֶתֵּן אֶת־סֵפֶר כְּרִיתֹתֶיהָ אֵלֶיהָ וְלֹא יָרְאָה
בֹגֶדֶת יְהוּדָה אֲחוֹתָהּ וַתֵּלֶךְ וַתִּזֶן גַּם־הִיא:
ט וְהָיָה מִקֹּל זְנוּתָהּ וַתֶּחֱנַף אֶת־הָאָרֶץ
וַתְּנָאֵף אֶת־הָאֶבֶן וְאֶת־הָעֵץ: יוְגַם־בְּכָל־
זֹאת לֹא־שָׁבָה אֵלַי בֹּגֹדֶת אֲחוֹתָהּ יְהוּדָה
בְּכָל־לִבָּהּ כִּי אִם־בְּשֶׁקֶר נְאֻם־יְהוָה:
יא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי צִדְּקָה נַפְשָׁהּ מְשֻׁבָה
יִשְׂרָאֵל מִבֹּגֵדָה יְהוּדָה: יב הָלֹךְ וְקָרָאתָ

רש"י

(ט) ותנאף את האבן. ופעמה עם פלחי אבניה ואעיה. ווזנתן תרגם מקל זעותה לשון קלות מדקלילה בעינהה טעוותהה: (י) וגם בכל זאת. בקלקלה פורענות חבריהם: כי אם בשקר. דורו של יאשיה מרמין עצמם שהם צדיקים והם רשעים הוו גרים טורות של עכו"ם על דלחוטיהם מכפיפים הליה על זו והליה על זו וכשהיו מבערי עכו"ם בודקים היה הדלת פתוח ולא היו מכירין בה: (יא) צדקה נפשה משובה ישראל. נקמ' ופרעה עצמה מן הדין מלא היה לה ממי לגמוד: (יב) הלוך וקראת וגו'. הלוך בתרגומו חזיל לשון לווי כלו לוווהו לילך ולחזור

רד"ק

יהודה לו זה ספר כריתות לומר כי קרובים אתם ושוב אלי כמו שבתם פעם אחרת כי לון ביני ובינכם כריתות ובשובם ישראל חבריו ואתתי לותתי עליו את עץ יהוד' ועשיתים לעץ אחד ולפיכן שבתן לשם ספר כריתות גדול וארך נעותם מאד ואם ישוב שבותם עם שבע יהוד': בגדה. בא בלרי עון הפעל על דרך היחיד וכן טוערה את ופוש מדקלינא בעינהא טעוותהא ותיבת ית ארעא ועבת עם פלחי אבניא ואעיא ובגד ירמיהו כי לשון זנות ונאוף בזכר כזה הענין הוא ענין הדבקות בעבו"ם: (י) וגם בכל זאת. בכל זאת שראתה שבלתי אחותה לא שבה אלי בכל לבה וזה קודם תשובת יאשיהו לו אחר תשובתו למו שפי' למעל' בפסוק ויאמר ה' אלי: בגודה. אם אחר היה משפטו בשוא ס"ל בפעל כמו קרובה רחוקה ובאחר עם הקמץ למו שהוא לגבר: (יא) ויאמר ה' אלי צדקה נפשה. אע"פ שחטאה משובה ישראל אחלה הנה אחותה יהוד' הוסיפה לחטא עד שהחטאת אחותה ישראל לדקת בגדה ותוספת החטא ביהוד' הוא לגזות בית האל לבביים שם שפיליסם ואליליהם ולבטל שם עבודת האל ולעבוד עכו"ם בבית עלמו כמו שנאמר באחז שנה למשות מזבח בכ"ה דמות המזבח אשר בדמשק ובטל עבודת מזבח ה' וגו' ויסגר את דלתות בית ה' ונאמר ויכבו את הנרות וקטרת לא הקטירו ונאמר עליו וגם את גיון הטעיר בחם כתועבות הגוים וכן במנשה נאמר ויבנו את הבמות ונאמר והעביר את בנו באש ושונן ונחש וכשף ועשה אוב וידעוני הרבה לעשות הרע בעיני ה' ונאמר עליו הרע מכל אשר עשו האמרי אשר לפניו ויחטיא גם את יהודה בגלוליו ונאמר וגם דם נקי שפך מנשה הרבה מאד עד אשר מלא ירושלים פה לפה חלליה: (יב) הלוך וקראת. אינו אומר לגבריא שילך לפונה במקום שנגו עשרת השבטים כי הנה אותה מלך אשור בחלח וחבור ועבר מדי וכסה לשון הפולה כלפי מזרח אלא פירושו הלוך עניין זרוי כמו לכה נא אוכלה בשמחה לבו וגשילה גולתה והדומים לכם ומה שאמר וקראת ר"ל שיקרא הדברי' האלה בירושלים לפני זקני יהודה ויקרא הדברי'

מצודת ציון

כריתותיו. כן נקרא גט החסד וכן וכתב לה ספר כריתות (דברי' כ"ד) ע"ש שבורת ונופרה. היו לביאה: וחזן. מלשון זנות. (ט) מקול. מלשון קלות: את האבן. עם האבן. עם האבן: (יב) הלוך. קרא

מצודת דוד

גם היא בעבו"ם כאחותה ישראל: (ט) והי' מקול זנות. בעבו' הקלות שיש עמה בדבר הזנות לעבו"ם תייבת את הארץ להיות מרגש ומומחה: ותנאף וגו'. עשתה עבו"ם תעץ ואבן: (י) וגם בכל זאת. עם כל הרבי' שראת' שבא על ישראל עכ"ז לא שבה אלי וגו' בכל לבה כ"א בשקר מהשפה ולמוץ: (יא) צדק' נפשה וגו'. ר"ל שם כי ישראל עצה רשעה הנה יהודה בגדה

אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה צְפוֹנָה וְאֶמְרַתְּ שׁוּבָה
מְשֻׁבָה יִשְׂרָאֵל נְאֻם־יְהוָה לוֹא־אַפִּיל
פָּנַי בָּכֶם כִּי־חָסִיד אֲנִי נְאֻם־יְהוָה לֹא אֶטּוֹר
לְעוֹלָם: יג אַךְ דְּעִי עֲוֹנֵךְ כִּי בַיהוָה אֱלֹהַיִךְ
פָּשַׁעַתְּ וַתְּפַזְּרִי אֶת־דְּרָכַיִךְ לַזָּרִים תַּחַת
כָּל־עֵץ רַעֲנָן וּבְקוֹלִי לֹא־שְׁמַעְתֶּם נְאֻם־
יְהוָה: יד שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹבָבִים נְאֻם־יְהוָה
כִּי אֲנֹכִי בָּעַלְתִּי בָכֶם וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם
אֶחָד מֵעִיר וּשְׁנַיִם מִמִּשְׁפָּחָה וְהֵבֵאתִי
אֶתְכֶם צִיּוֹן: טו וְנָתַתִּי לָכֶם רֹעִים כִּלְבָבִי

ורעו

ת"א (אנכי) יומא פו סנס' לו וקיח תגיגה טו ע"ל ז' בכורות לא

וּרְעוּ אֶתְכֶם דֵּעָה וְהַשְׂכִּיל: טז וְהָיָה כִּי
תִרְבּוּ וּפְרִיתֶם בָּאָרֶץ בַּיָּמִים הָהֵמָּה נְאֻם־
יְהוָה לֹא־יֹאמְרוּ עוֹד אֲרוֹן בְּרִית יְהוָה
וְלֹא יַעֲלֶה עַל־לֵב וְלֹא יִזְכְּרוּ־בוֹ וְלֹא
יִפָּקֵדוּ וְלֹא יֵעָשֶׂה עוֹד: יז בָּעֵת הַהִיא
יִקְרְאוּ לִירוּשָׁלַם כִּסֵּא יְהוָה וְנִקְווּ אֵלֶיהָ
כָּל־הַגּוֹיִם לְשֵׁם יְהוָה לִירוּשָׁלִַם וְלֹא־יֵלְכוּ
עוֹד אַחֲרֵי שְׁרִרוּת לִבָּם הָרָע: יח בַּיָּמִים
הָהֵמָּה יֵלְכוּ בֵית־יְהוּדָה עַל־בֵּית יִשְׂרָאֵל
וְיָבֹאוּ יַחְדָּו מֵאֶרֶץ צָפוֹן עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
הִנְחַלְתִּי אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם: יט וְאָנֹכִי אָמַרְתִּי

איך

ת"א (וסיה כי) עקיבה שפר לא

וַתְּתַנְבֵּי יַת פִּתְגָמָיָא הָאִלֵּין
בַּאֲרַע צְפוּנָא וְתֵימַר תּוּבוּ
דְּמִתְחַסְּנִין לְמֵיסַב לְפוּלְחָנִי
דְּבֵית יִשְׂרָאֵל אֲמַר יְיָ כַּד
תְּתוּבוּן וְלָא אֶשְׁלַח רוּגְזִי בְּכוֹן
אֲרֵי מַסְגִּי לְמֶעְבַּד טַבְוָן אֲנָא
אֲמַר יְיָ וְלָא יִתְנַטְּרוּן לִיךְ
חוֹבַיִךְ לְעָלַם: יג בְּרַם דְּעִי
חוֹבַיִךְ אֲרֵי בְּמֵימְרָא דַיְיָ
אֱלָהֵךְ מְרַדְתִּי וְקַלְקֵלְתִּי יַת
אוֹרְחָתִךְ אִתְחַבְּרַתְּ לְעַמְּמַיָּא
פַּלְחֵי כּוֹכְבַיָּא תְּחוֹת כָּל
אִילָן עָבוּף וּלְמֵימְרִי לָא
קַבִּילְתּוּן אֲמַר יְיָ: יד תּוּבוּ
בָנַיָּא דְּמִתְחַסְּנִין לְמִיתַב
אֲמַר יְיָ אֲרֵי אֲנָא אִתְרְעֵיתִי
בְּכוֹן וַאֲקָרֵיב יַתְכוֹן בְּאַלּוּ
אַתּוּן מִשְׁתָּאֲרוּן חַד מִקַּרְתָּא
וּמִתְנַסְּבִין תְּרֵין מִזַּרְעִיתָא וְאֵעֵיל יַתְכוֹן לְצִיּוֹן: טו וַאֲמַנֵּי עֲלֵיכוֹן פַּרְנָסִין עִבְדֵי רְעוּתִי וִיפַרְנְסוּן

רד"ק

כנגד ישראל שגלו כתיבו מדבר עמהם פנים בפנים ואמר לפם שונא משובה ישראל כמו שמתידים לשוב בתחרית הימים וזהו שאמר לא אטור לעולם לעומד שגם ישמור עונם לעולם אלא ישובם אינו אחר זמן אחרון ויקבלם עם גלות יהודה ומה שאמר לא אפיל פני ככה כ"ל לעולם ועשה לעולם לפנים לא אפיל פני ולא אטור כי ככר אפיל פניו בכם בגלותו אותם וכני פירוש כעבי כמו ונתתי אני את פני באים ההוא פני כ' חלקם והדומים לכם ומה שאמר כי אתיר אני ר"ל כי אע"פ שחטאתם וחייתם חייבים עליה אני אתיר כמו שאמר במדות האל וכב חקד ומחמד הוא יתברך המובה יומר על הלאוי: (יג) אך דעי. אך קודם שאשיבך אני צריך שתדעי עונך ותכיכי בעצמך על מה בגדתיך כי בם. אלהיך פעמים וכיון שתכיכי זה תשובי אני ואשובה אליך: ותפזרי. כי לא עבדת עכו"ם אחת לבדה אלא פזרת את דרכך לרבים לזה ולזה כמו שאמר כי מספר עריך היו אלהיך יהודה: ובקולי לא שמעתם. כי הייתי מתרה בכם תמיד על ידי הנביאים ולא שמעתם: (יד) שובו בנים שובבים. מורדים כמו משובה שמעתם. כי אתכי בעלתי בכם. בלשון אכעל בכם אחר שגרשתי אתכם וע"י אתרעיתי בכון ואחז"ל פירש בעלתי קנתי שמילשון: כי אתכי בעלתי בכם. בלשון אכעל בכם אחר שגרשתי אתכם וע"י אתרעיתי בכון ואחז"ל פירש בעלתי קנתי לפי שהוא קשור בבי"ת וכן אתכי בעלתי בם ס' ודומה אותו כן בזה הענין בלשון ערבי: אחד מעיר. אפי' יהודי אחד יהיה לבדו בעיר מערי הגוים מבם אקחנו וכן אם יהיו אפי' שנים לבדם באומה אחת מבם אקחם ואומה נקראת משפחה כמו ואם משפחת מלכות לא תעלה וכן לכל משפחות ממלכות לפונה ורז"ל פירשו אחד מעיר מזכה את כל העיר שני' משפחה מזכים את כל המשפחה ומזכותן יצאו כלם מהגלות: (טו) ונתתי כלבי. שיעמו אותם כלבי הפנים. ואעבוד עכו"ם אבל אותם בדרך רעה ונעבוד עכו"ם אבל אותם הרועים שאתן להם בזמן הישועה ישבו אותם מלכי ישראל ויהודה שהיו מדריכים אותם בדרך רעה

מצודת ציון

אפיל. ענין חנינה והשכנה כמו פ"פ כל אפיו גמל (בראשית כה): פני. ענין חמה וכעס כמו פני ה' מגן' (איכה ד') ע"ש שהכעס יוכר בפני האדם': אטור. ענין שמירה: (יג) והפזרי. מלי פזור ופרוד: דרכיך. רגליך ע"ש מרוכי' ומוסגים בו וכמו שחלת פעם משוחף על ענין ההלוך יעל הרגל כמ"ש פעמי מרכבותיו (שופטים ה') ונאמר פעמי דלים (ישעיה נ"ו): (יד) כעלתי. ענין בר"ל ואחרון כמו אם בעלו

אתכם כיד אויבי: (טז) לא יאמרו עוד ארון. כי כל כניסתכם תהא קדושה ואסכון בה כאלו הוא ארון: יפקדו. כמו יזכרו: ולא יעשה עוד. מה שנעשה בו בכבר בשילה שהביאוהו במלחמה עם פלשתים בימי פלי (שמואל א ד): (יז) ונקוו. ונקבצו ל' מקוה מים: שרירות. ל' רוחה כמו אשורנו (מדבר כד): (יח) ילכו בית יהודה על בית ישראל. עמם יתחברו ויהוסופו עליה' לשוות ממלכה אחת: (יט) ואנכי אמרתי. בלבי ולכן הגמלתים לאבותיכם: איך אשיתך

עתה ביד אויבי: (טז) לא יאמרו עוד ארון. כי כל כניסתכם תהא קדושה ואסכון בה כאלו הוא ארון: יפקדו. כמו יזכרו: ולא יעשה עוד. מה שנעשה בו בכבר בשילה שהביאוהו במלחמה עם פלשתים בימי פלי (שמואל א ד): (יז) ונקוו. ונקבצו ל' מקוה מים: שרירות. ל' רוחה כמו אשורנו (מדבר כד): (יח) ילכו בית יהודה על בית ישראל. עמם יתחברו ויהוסופו עליה' לשוות ממלכה אחת: (יט) ואנכי אמרתי. בלבי ולכן הגמלתים לאבותיכם: איך אשיתך

מצודת דוד

מיקר' וכפי רצון לבלא כמו לבעב' שבחליכו מדעתם מלכים רשעים וכם הסיתו אות' לעבו"ם כי לעתיד בחשות יחלוך עליכם: ורעו. ירעו אתכ' בדרך דעה והשכל: (טז) לא יאמרו עוד ארון ברי' כ'. ר"ל לא יאמרו עוד זה לזה לכך לפני הארון להתפלל שהם כי לפי מדרגת העם לא יוכלו כלם לבא שמה כי המקום לא יכילם: ולא יעלה על לב. לא יעלה מי בלבו ללבת שמה יחידי כי מאד יקשה לבא שמה מדוחק המון העם: ולא יזכרו בו. לא יזכור מי בארון ללבת שמה וכפל הדבר בא"ש וכן ולא יפקדו: ולא יעשה עוד. לא יהיה נעשה עוד ארונות אחרות לתענן יוכלו כלם לבא לפני אחד מהם ובאשר יאמ' לעשה שבשלת השכינה יהיה בכל ירושלים ושמה תקובל תפלת התפללים: (יז) בעת ה'. ר"ל גם שמה תהיה הבחלת השכינה: ונקוו אליה. כל האומות יתקבצו אליה בעבור שם ה' בשורה בה ומזו' ומפרש אל ירושלים ותקבצו יי שמה תהיה השרת השכינה: שרירות לבם הרע. מרירות לבם מתרלה לבם את הרעה ומחשבת אותם לעשותם: ש' סתרי' תלך תשור ולא תארו נבית הבמי: על בית ישראל. מחרון לפון. מתקים בבלו שמה. על הארץ. אל הארץ: (יט) ואנכי אתרעתי. מתחלה בבלבלתיך לי לעם אתרתי בלבי בתיאם עמון בין בבנים

וְרָעוּ אֶתְכֶם דֵּעָה וְהַשְׂכִּיל: טז וְהָיָה כִּי
תִרְבּוּ וּפְרִיתֶם בָּאָרֶץ בַּיָּמִים הָהֵמָּה נְאֻם־
יְהוָה לֹא־יֹאמְרוּ עוֹד אֲרוֹן בְּרִית יְהוָה
וְלֹא יַעֲלֶה עַל־לֵב וְלֹא יִזְכְּרוּ־בוֹ וְלֹא
יִפָּקֵדוּ וְלֹא יֵעָשֶׂה עוֹד: יז בָּעֵת הַהִיא
יִקְרְאוּ לִירוּשָׁלַם כִּסֵּא יְהוָה וְנִקְווּ אֵלֶיהָ
כָּל־הַגּוֹיִם לְשֵׁם יְהוָה לִירוּשָׁלִַם וְלֹא־יֵלְכוּ
עוֹד אַחֲרֵי שְׁרִרוּת לִבָּם הָרָע: יח בַּיָּמִים
הָהֵמָּה יֵלְכוּ בֵית־יְהוּדָה עַל־בֵּית יִשְׂרָאֵל
וְיָבֹאוּ יַחְדָּו מֵאֶרֶץ צָפוֹן עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
הִנְחַלְתִּי אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם: יט וְאָנֹכִי אָמַרְתִּי

ת"א (וסיה כי) עקיבה שפר לא

אנשלחינך רש"י

אתכם ביד אויבי: (טז) לא יאמרו עוד ארון. כי כל כניסתכם תהא קדושה ואסכון בה כאלו הוא ארון: יפקדו. כמו יזכרו: ולא יעשה עוד. מה שנעשה בו בכבר בשילה שהביאוהו במלחמה עם פלשתים בימי פלי (שמואל א ד): (יז) ונקוו. ונקבצו ל' מקוה מים: שרירות. ל' רוחה כמו אשורנו (מדבר כד): (יח) ילכו בית יהודה על בית ישראל. עמם יתחברו ויהוסופו עליה' לשוות ממלכה אחת: (יט) ואנכי אמרתי. בלבי ולכן הגמלתים לאבותיכם: איך אשיתך

רד"ק

דעה והשכל והכועים הם פרנסי ישראל שיהיו עם מלך המשיח כמו שאמר בבוחות מיכה והקמותו עליו שבעה רועים ושמונה נסיכי אדם: (טז) והיה כי תרבו. לא יאמרו עוד ארון ברית ה' ולא יעלה על לב כמומר אע"פ שהרבו ופריתם בארץ לא יפקדו לא יקנאו בכם הגוים שיבאו ויבלחם בכם ותעלבו עלמת המלחמה וארון הבריתים עמכם כמו שהיה מהגם שהיו מוליאים הארון במלחמה וכיומים הבם לא יעמדו לזה כי לא יהיה לכם מלחמה עוד ולזה אמר לא יאמרו ולא יעלה על לב ולא יזכרו כו ולא יפקדו ולא יעשה עוד כלומר לזה הדבר לבוליאו למלחמה וכת"י ולא יעשה עוד ולא יגיהון כיה עוד קבב: (יז) בעת ההיא. לין לריך לומר שלא יבאו הגוים על ירושלים לבלחם אלא יקראו אותה בבא הבם ונקוו אליה כל הגוים לשם ה' ולעבדו לא לבלחם ומה שאמר לירושלם אחר שאמר אליה רוצ' שתהיו בגלות ומה שאמר לירושלם הבא הרע לא ישראל ולא הגוים: שרירות לבם הרע לא ישראל ולא הגוים: בקבון בגיות: על בית ישראל. עם בית ישראל וכן ויבאו בתמים על הגוים: מארץ צפון. כמו שבתבו כי הבבעים בתרן לפון כלפי מזרח מבלאה לבבל: (יט) ואנכי אמרתי. זה שנאמר עד סוף מלי עתיד לקיים כלם בתחרית הימים אע"פ שתהיו בגלות ימים רבים אבל אם תלבו לא תבלו כי אנכי אמרתי

מצודת ציון

בעליו עמו (שמות כ"ב): (טז) ופריתם. מל' פרי ר"ל תלרו בנים תרובי': ופקדו. ענין זכרון: (יז) ויקוו. ענין אסיפה וקבון כמו יקוו המי' (בראשית א') שרירות. ענין רשות והבטה כמו אשר שוררו אנשי' (איוב ל"ו): (יח) על בית ישראל. עם בית ישראל כמו ויבאו האנשי' על הבנשי' (שמות לה):

אתיתך

מצודת דוד

בעליו עמו (שמות כ"ב): (טז) ופריתם. מל' פרי ר"ל תלרו בנים תרובי': ופקדו. ענין זכרון: (יז) ויקוו. ענין אסיפה וקבון כמו יקוו המי' (בראשית א'): שרירות. ענין רשות והבטה כמו אשר שוררו אנשי' (איוב ל"ו): (יח) על בית ישראל. עם בית ישראל כמו ויבאו האנשי' על הבנשי' (שמות לה):

אתיתך

רד"ק

אתם כנים מורד' שבו אלי כי אנכי בעלתי והמושל בכם לכן מהרלוי שתשובו אלי: ולקחתי אתכם. ולא אקח אותם ולא יאחקבו אם עם הסומדים בחרום: (טו) רעים כלבי. אלבים מדיקים

אתיתך

אֵיךְ אֲשִׁיתֵךְ בַּבָּנִים וְאֶתֵּן לָךְ אֶרֶץ חֶמְדָּה
נַחֲלַת צְבִי צִבְאוֹת גּוֹיִם וְאֹמַר אָבִי תִּקְרָאִי
לִי וּמֵאַחֲרַי לֹא תָשׁוּבִי: כ אָכֵן בָּגְדָה אִשָּׁה
מֵרֵעָהּ כֵּן בְּגַדְתֶּם בִּי בֵּית יִשְׂרָאֵל נְאֻם־
יְהוָה: כא קוֹל עַל־שְׁפָיִם נִשְׁמָע בְּכִי
תַחֲנוּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי הֶעְוּוּ אֶת־דַּרְכָּם
שָׁכְחוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם: כב שׁוּבוּ בָנִים
שׁוֹבָבִים אֶרְפָּה מְשׁוּבֹתֵיכֶם הִנְנוּ אָתָנוּ לָךְ
כִּי אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ: כג אָכֵן לַשֶּׁקֶר
מגבעות

תקראי ק׳ תשובי ק׳

ת״א (ואתן לך) כתובות קיב בגדתם כי סנס רבין ט פס שובו בנים ומת״ח פס מנינ׳ כ פ׳ סנס׳ לו עכו״ס לא ; כ מורות דקלת עקיבה שער א כל הפ׳

אצלחינך בבנא ואתן ליך ארע חמדתא אחסנת חדות תושבחת עמטיא ואמרית רבוני תצלן קדמי ומבתר פולחני לא תתובין : כ בבן כמה דמשקרא אתתא בבעלה כן שקרתון בבית ישראל אר״י קדם יי אלהנא : כא קלא על נגדין אשתמע דבכן ומתאנחין בני ישראל ארי קלקילו ית אורחתהון אתנשיאו ית פולחנא דיי אלההון : כב תובו בנא דמתחסנין למיתב אשבוק לכון כד תתובון הא בכל עדן אתון אמרין תבנא לפולחנך פרוקנא ארי את יי אלהנא : כג בכן לשקרא

רש״י

אשיתך בבנים. לה עדמי ולומתי בתוך בתר בנים משובבת בין השובדי כוכבים לפיכך בירמיו מנם ופה ואתן לך ארץ חמדה : צבי צבאות גוים. לטוין כל לבלות גוים : (כ) אכן. אבל אתם לא עשיתם מהבטחי כי אם כמו אשה שבוגדת מרעה על בעלה יכול להספיק מזונותיה כן בגדתם בי המספיק לכם כל טוב כך מדרש אגדה : (כא) על שפיים נשמע. קרוב הוא להשמע : (כב) הנגו אתנו לך. הנביא מלמדם להתוודות ומומר כן הנו אתנו לך אתם לך אכן לשקר וגו׳ והבשת אכלה וגו׳ נשבבה בבשתו כל זה ל׳ הפלה בסגנית מלמדם לומר : אתנו. בתו : (כג) אכן לשקר. אמרו מגבעות והמון הרים שבדנו עכו״ס

רד״ק

אמרתי איך אשיתך בבנים לאמר אמאמר שהקלו לי בנים כמו שאמר בנים אתם לה׳ אלהיכם ; ואתן לך ־ כלומר אשיתך בכם כמו שאתם לך הקרבת אדרן אמדה שאומדין אותה כי הגוים : נחלת לבי כפל הענין במ״ש כי לבי פי׳ הפץ והוא כמו אמדה שזכר שחפצים בה לבלות הגוים וי״ת לבי לבלות גוים חדות תושבחת עממיא ואיך ישיה זה ובלי זה ענין שאינגב לך ואמר בזה הענין ישיה שאשיתך בבני ואתן לך אדרן אמדה שהקרבתי לי אבי ומאחרי לא תשובי הקרבו בתיב וקרי תקרבי כנגד הכינוה וכתוב כנגד העם ואחד הוא אם הקרבו לי אם הקרא גם בנים כמו שאמר אשיתך בבני תשובו כתיב לשון רבים וקרי תשובי לשון נקבה כמו שפי׳ במלת הקרבו : (כ) אכן בגדה כמו שבגדה אשה מרעה הוא בעלה כן בגדתם בי ומה שקשר זה הלשון עם מ״ש שלא המגבג ר״ל כי בבגדה בבעלה הולכת אחרו גלוים אחר ; (כא) קול על שפיים נשמע. נשמע ביטוי כי הוא קרוב ופי׳ שפיים המקומות הגבוהי׳ ואמר על שפיים כדי שישמע קולם למרחוק בהתודות ופי׳ הבכוק אמר היה ראוי לבשישמע קולם למרחוק

על שפיים ויבכו ויתחננו אלל בני ישראל ויתודו כי כי הם ישראל את ה׳ אלהיהם כי אם היו עושים זה אני הייתי מקבל אותם בתשוב׳ ואומר להם שובו בנים שובבי׳ ארפה מישובותיכם והם יאמרו אתנו אתנו לך כי אתה ה׳ אלהינו : (כב) שובו. ארפה. בתיב. בה״ת והוא כמו בלל״ף עניין רפואה ואמר ענין רפואה ; על הבליה׳ דרך הבאלה וכן רפאה נפשי כי חטאתי לך כי כמו שמלת הגוף נרפאת ברפוא׳ שעשין לה כן מלת הגוף והוא השון רפואתה הבליה׳ עם הבשוב׳ : הנגו. קל וכעוה הנו׳ן : אתנו. נקבה בקמץ כנגעני בלל״ף והוא מבעלי הה״ת מן ואתה מבעבות קודש : (כג) אכן לשקר.

מצודת ציון

(יט) אשיתך. ענין שום׳ : לבי. ענין הדר ופאר וכן לבי מחלבות (ישעיה י״ב) : (כ) בגדה. מרעה. מל׳ רע ואחר : (כא) שפיים. מקומות גבוהים : הענו. מל׳ עו ות ועקו׳ ; (כב) ארפה. מלשון רפואה ועם מ׳ היא ה״ת ועל הבליתה יאחר בדרך שאלה וכן רפא׳ נפשי כי חטאתי לך (תהלי׳ מ״א) : אתנו. ענין פיאה כמו אתה בוקר (ישעי׳ כא) : המון

מצודת דוד

וד״מה לכם ר״ל לבנות דומים לאלהי תפלה המקרחים בני אלהי׳ מ״ש ויבוא׳ כמי האלהים (לעיל ח׳) : ואתן לך. ולוה נתתי לך ארץ חמדה נחלה תפוחר׳ לכל לבלות הגוים כי כלם מתוקקים ומתאוי׳ לה ומפארים אותה על כי הוא מקו׳ הארון הבכורי׳ והוא מבוא גדול לירא את ה׳ לבנות כאלהי תפלה : ואמ׳. אמרתי בענין זה תקראי לי אבי ולא תשובו מאחרי עד עולם : (כ) אכן. בחמת לא כן הוא כי כמו שבגד׳ אשה מאת בעלה כן בגדתם בי : (כא) קול על שפיים. ר״ל ראוי היה להיו׳ נשמע קול על המקומות הגבוהים להתחוק ויקול יהיה תכבי התחנונו בית ישראל לבכות על העולה ולבקש עליהם סליחה כי הרבה רשות עשו הבקשו את דרכם מה שכן אדם לתכירו ושכחו את ה׳ ולא עבדוהו : (כב) שובו בנים שובבים. אתם בנים תורדים שובו אלי כמנן ארפא ואסלח על הארדים שמרדתם כי ראמרו הנו באנו אליך כשאובה כי אתה השולנו ה׳ אלהינו :

(כב) אכן לשקר הגבעות. בחמת לשקר קרינו אבר הבנינו״ם

הבוחרים

מִגִּבְעוֹת הָמוֹן הָרִים אָכֵן בַּיהוָה אֱלֹהֵינוּ
תְּשׁוּעַת יִשְׂרָאֵל: כד וְהַבֹּשֶׁת אָכְלָה אֶת־
יְגִיעַ אֲבוֹתֵינוּ מִנְּעוּרֵינוּ אֶת־צֹאנָם וְאֶת־
בְּקָרָם אֶת־בְּנֵיהֶם וְאֶת־בְּנוֹתֵיהֶם:
כה נִשְׁכְּבָה בְבָשְׁתֵּנוּ וּתְכַסֵּנוּ כְלִמָּתֵנוּ כִּי
לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ חָטָאנוּ אֲנַחְנוּ וַאֲבוֹתֵינוּ
מִנְּעוּרֵינוּ וְעַד־הַיּוֹם הַזֶּה וְלֹא שָׁמַעְנוּ
בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ: ד א אִם־תָּשׁוּב
יִשְׂרָאֵל נְאֻם־יְהוָה אֵלַי תָּשׁוּב וְאִם־תָּסִיר
שקציך

ת״א עד ולא תעוד לארפא וגו׳ יומא ח פ

פולחנא על רמתא ולא
לחנאה אתרגישנא על
טוריא ברם בטימרא דיי
אלהנא פורקן ישראל :
כד ובהתת חובין אסיפת ית
ליאות אבהתנא מזעורנא
ית ענהון וית תוריהון וית
בניהון וית בנתיהון :
כה נשכוב בבהתת חובנא
תחפינגא אתבעותנא ארי
קדם יי אלהנא חבנא
אנחנא ואבהתנא מזעורנא
עד יומא הדין ולא קבילנא
מימרא דיי אלהנא : א אם
תתוב ישראל לפולחני אמר
ן תתקבל תיובתך עד לא
תתחייבון גזירתך ואם תעידי
ס : אכן. בחמת : (כד) והבושת. עכו״ס בעסקנו
ה כד״ל ויגזרו לבשת (הושע ט) : אכלה את יגיע
בותינו ־ בעון עבודתם היה יגיעם לבז : (ה) אם
שוב ישראל. בתשובה זו אלי תשוב לבטודך
לולתך הראשון׳ : ואם תסיר שקציך מפני. אז
לא

רד״ק

יתודו ויאמרו לשקר עבדנו עבודת כו״ס כי לא הועילה לנו כי בעכו״ס היו עובדים על הבהי׳ ועל הגבעות לפיכך אמר מגבעות המון הרים ופי׳ מגבעות המשוה שביינו מקוים מעבודת הגבעות לשקר היא כי אין תשועת ישראל כי אם בה׳ אלהינו והמון קמץ הה״ל ואינו סמוך להרים אלא היה קמוץ היה לומר המון בשוא ובפתח הה״ל כמו אל המון גוים ופירושו התשוע׳ שביינו מקוים מהגבעות בעבודה שביינו עובדי׳ עליהם לשקר הוא וכן ההמון שביינו מהקבלים הרים. לעבוד

ס עכו״ס לשקר הוא והרים אבר בית בשמות כמו המלאה בית ה׳ לזמות בית אביה ו׳ ועלמו והדומים לכם שלתבנו בספר מכלל חלק הדקדוק ממנו ועל הדרך. הזה פירש יונתן הפפוח בכן לשקרא פולחנא על רמתא ולא לחנאה אתרגישנא על טוריא ס לשר׳ הספוק בענין אחר: אלא לשקר מגבעות. אלמנו שביינו מלפין מהגבעות עזר מהלאומות וכן מהבהרים שיינו מלפין בא המון מן הגוים לעזרתנו לשקר היה כמו שאומר בנפשתנו לפיינו אל גוי לא יושיע וכן פי׳ אלא״ל ובאמרו בשועת ישראל ו שביינו עליו׳ לעזוב בשיאלנו בדרכיו ישמרם תמיד ולא כן אחר האומות : (כד) והבשת. ויאמרו כי הבשת ו הטעו״ס אכלה את יגיע אבותינו מנעורינו הבעל שהיו עובדי׳ נקרא בשת כמו ויגזרו לבשת שהוא כמו לבעל וכן נקרא בשת ירובעל כי הבעל בשת וכלומר לנו שיתעבר בו וקיגיע היא תבואת הבהמה כי בשוגם זה העון היה בתבואתן הבהמות לו ון אור אכרבה לו חויב וכן אכלה את צאנם ואת בקרם ואת בניהם ואת בנותיהם ; שביו מתים בדבר בשוגם שון עכו״ס הבה אתנו יודעים כי הבשת והיא עכו״ס אכלה הכל וי״ת ובבשת תוכין לפיפה ית לאות אבהתנא ובאמרו אבותינו ואמר מנעוריו ל כי אותנו ראינו מנעורינו כי יגיע אבותינו מאכל בעוניו : (כה) נשכבה בבשתינו : אנחנו ג״כ כמו אבותינו שביו כלין בתם כן אמתו אחרים אחזו דרכיהם ונשכבה בבשתינו ובאמרו נשכבה לפי שבאדם שהוא בלבד גדולה לא ידע פה ם לעשות יפיל עלמו בשיגם ובוכה וכן על דרך הזה אם תשכבון כין שפתים ובאיית בשוכב בלב יום ובשוכב בלאם חבל ותבלבנו בלימתינו על דרך ובשת פני כסמני : מנעורינו פי׳ מנעורינו עשינו הרע כמו שראינו לאבותינו : (ה) אם תשוב. תשובו בדברים בנאמרים ותשובו אלי אני אקבל אתכם בתשוב׳ ותנוחו ולא תגלו מאלילכם תשוב הבני עניין מנוח׳ לשון רבה ונחת תושבון ובכל הענין במלות שונות ואמר אם תסיר שקוציך מפני ולא תעוד לטמר לא תעודו מאלילכם וי״ו ולא כו״ו לא תאבדו׳ את עיניו באחלו מפני רולה לומר בכל מקו׳ שבא באלילכם השקוצים והגלולים כי בכ״מ שבא אם לפני ויותר אלילכם שבולת מקו׳ קבול רוח עליוני ויותר בית המקדש שבתו אם השקוצים וי״ת תשוב הבני קבול התשובה אמר אם תשוב ישראל

מצודת ציון

(כג) המון. פירוש רבוי : (כד) אבינו. מל׳ כלון : שקוציך

מצודת דוד

אלילים על הגבעות והמון הספילים שעל ההרים : בה׳. כמאר בה׳ תשועת ישראל : (כד) והבשת. הענו״ס שהוא לבושת ליתה לשוביהם שון עבודתם כלה והפסיד את אחר אבותינו

ועם ובחל : מנעורינו ־ ר״ל הכליון והספסד שהיה מעת נעורינו היה בעון הזה : את צאנם. עבודתו מה׳ ל׳ את זה הפסדנו מה שפי׳ הם לא אלי׳ וגו׳ : (כה) נשכבה ־ ר״ל הנה הבנים מתבכה ותתו מתבנים בתלו נשכב על תלשות הבושת ובתלו הכליה׳ מהפסד ומבלבל והוא ענין מלילה. כי לה׳ וגו׳ ־ ואין בושת נגזל מזה : מנעורינו. ר״ל מעת מלכת לאותנו לעם : ולא שמענו וגו׳. כפל הדבר בה״ם :

(ה) אם תשוב ־ תשוב לאבלם מ׳ אם אתה ישראל תשוב בתורה ופיוסים כאלה אז תעזור ותשוב אלי לבשת לפני

שקוציך מפני ולא תנוד: ב ונשבעת חי־
יהוה באמת במשפט ובצדקה והתברכו
בו גוים ובו יתהללו: ג כי־כה אמר יהוה
לאיש יהודה ולירושלם נירו לכם ניר
ואל־תזרעו אל־קצים: ד המלו ליהוה
והסרו ערלות לבבכם איש יהודה וישבי
ירושלם פן־תצא כאש חמתי ובערה ואין
מכבה מפני רע מעלליכם: ה הגידו

ביהודה

ת"א גירו לכם ניר פסחי' י קי הגרי"ב סנהדרין נח . הגרי"ב וכערה וגו' לק' כ"ח יב

רד"ק

ישראל נפולתני אמר ה' תתקבל תיובתך עד דלא תתחסם נזרתך: (ב) ונשבעת · לא כמו שתחם נשבעים עתה שאתם נשבעי' בשם ה' נשקר כמו שאמר והם חי ה' יאמרו לכן נשקר ישבעו ומה שאמר באמת במשפט ובצדקה פי' אמת בשביל שהוא באמת במשפט כשתתחייב מן הדין בשבוע' ובצדק' שאם תביע שמשפט אינו בצדקה לא תקבל השבוע' וי"מ ונשבעת ואם נשבעת ואם תקיים בשמי קיים הוא ה' נקושטא וכדינא ונזכותא רוצה אמר אם תצטרך לשבע תשבע באמת ויהכון פי' ונשבעת כמו ונשמו תשבע כי השבוע' בשם ה' הוא כבוד והדר לשי שילהתו ויעבדונו בלב שלם השבועה בדבר שיזדמן לו בשבע הוא מלוה כדי הוא כמו שמלוה ומגדע בשבע בשמו כאו שדרך העולם להשבע בשם שיאהב יותר כמו נפשו ומשלו וכן בנביאים היו נשבעים תמיד בדבריהם ואת כל אדם רצוי להשבע אפי' באמת אלא יראי השם ומחוסנין נפשיך אמר באמת במשפט ובצדקה וכן אמר בתור' אם ה' אלהיך תירא ולחתו תעבוד וכו תדבק ובשמו תשבע ופירשו רבותינו זכרם לברכה כשיהיו כך כל המדות הללו רחוי לך להשבע בשמו ואם לאו אי אתה רשאי להשבע בשמו: והתברכו בו גוים וכו יתהללו. כי עוד יבא זמן שתיעוד שאר הגוים יתברכו בו ויתהלל בו ולא בגלוים ויתכן לפרש לגוי בו שם ישראל כלומר אם תעשה כל זה יתברכו הגוים בך כמו שכתוב והתברכו בזרעך כל גויי הארץ ומה שאמר ונשבעת לנכח ואמר בו שלא לנכח כן דרך המקרא במקומות רבים: (ג) כי כה אמר ה' ניר לכם ניר . ניר כמו הגירו כמו שימו בשימו כי ה"ל הבנין נופל לבקל והניר הוא חריצת השדה קודם הזריעה והחריצה היא יעקרו הקוצים והעשבים הרעים מן השדה ויהיה ראוי לזריעה אחר כן ומשל הוא שיעזבו את לבם לבנין ולקבלם בלב נכון והוא כחורש האדמה לקבל הזרע לא שיאמרו בפה שמע את דבר השם ולבם לא נכון עמו כמו שאמר נעמי' לא שבה אלי בכל לבב כי אם בשקר זהו כשורש אל הקוצים שלא יעמוד

זְלַב הַיְשָׁרִים וְנָשַׁמּוּ הַכֹּהֲנִים וְהַנְּבִיאִים
יִתְמָהוּ׃ י וָאֹמַר אֲהָהּ אֲדֹנָי יְהוִה אָכֵן הִשִּׁיא
הִשִּׁאתָ לָעָם הַזֶּה וְלִירוּשָׁלִַם לֵאמֹר
שָׁלוֹם יִהְיֶה לָכֶם וְנֹגַעַת הַחֶרֶב עַד־הַנָּפֶשׁ׃
יא בָּעֵת הַהִיא יֵאָמֵר לָעָם־הַזֶּה וְלִירוּשָׁלִַם
רוּחַ צַח שְׁפָיִם בַּמִּדְבָּר דֶּרֶךְ בַּת־עַמִּי
לֹוא לְזָרוֹת וְלֹוא לְהָבֵר׃ יב רוּחַ מְלֵא מֵאֵלֶּה
יָבוֹא לִי עַתָּה גַּם־אֲנִי אֲדַבֵּר מִשְׁפָּטִים
אִתָּם׃ יג הִנֵּה כַּעֲנָנִים יַעֲלֶה וְכַסּוּפָה
מַרְכְּבוֹתָיו קַלּוּ מִנְּשָׁרִים סוּסָיו אַוִּי לָנוּ כִּי
שֻׁדַּדְנוּ׃ יד כַּבְּסִי מֵרָעָה לִבֵּךְ יְרוּשָׁלִַם
לְמַעַן תִּוָּשֵׁעִי עַד־מָתַי תָּלִין בְּקִרְבֵּךְ
מַחְשְׁבוֹת אוֹנֶךָ׃ טו כִּי קוֹל מַגִּיד מִדָּן
וּמַשְׁמִיעַ אָוֶן מֵהַר אֶפְרָיִם׃ טו הַזְכִּירוּ
לַגּוֹיִם הִנֵּה הַשְׁמִיעוּ עַל־יְרוּשָׁלִַם נֹצְרִים

תרגום

דרבנבא. ויזדון בחנגא
ונבאי שקרא ישתעמהון׃
י ואמרית קבל בעותי יי
אלהים בכן הא נבאי שקרא
מתנן לעמא הדין ולירושלם
ירושלם למימר שלמא יהי
לכון וכעונא חרבא מקטלא
בעמא׃ יא בעדנא ההיא
יתאמר לעמא הדין ולירושלם
ירושלם ברוח טיהרין על
רישי נגדין דמיין במדברא
בן אורח בנשתא דעמי לא
יבוא
לסדרי ולא לבדרא׃ יב על דטעו בתר נבאי שקרא דמתנבן להון ברוח דשקר בכן

רד"ק

אבדת הלב והבינה׃ (י) ואמר׳ אכן הבא הבאת. כיון שאתה מתריץ אף לנביאי הבקר המטעים אותם ומשיאין אותם שעם שלום הרי הוא כאילו אתה מביא אותם ויהיה כזה העם כי׳ דבר אתם וזה על שני הנביאים אם ישמעו לי ואם ישמעו לכם וזוכם טועים אחריה׳ לפי שהם רבי׳ אז פי׳ כמו אני ה׳ פתיתי את הנביא הזה שעיניו הערת הפן כדי ענות שקריהם ורעתם שעושין בשתר ועוד יפרש זה הענין בספר יחזקאל בפסוק הנביא כי יפותה וי״ת בכן הא נביאי שקרא מטען נעמא הדין ולירושלם ואמרו נעם הזה ולירושלם פירוש ונעם הזה לעם שזכר וזכר בפרש ירושלם לפי שהיא העקר ולבינו סעדיה פירש הבאת הנה לומר נעם נביאי הבקר המטעים אותם וכן אני ה׳ פתיתי את הנביא כאמרתי עניו שהוא מפותה ומלילה זו כמו והלדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע: ונגעה חרב עד הנפש - ופירוש חרב האויב נגעה עד הנפש כלומר שהחלו להרוג בעם לא שבי ולא זזה נגד אלא אף הולגים ואין יאמרו שלום יהיה לכם וי״ת בה הרבה מקטלא בעמא׃ (יא) בעת ההיא. בעת יבא האויב אמר לעם הזה אחריה׳ כמו רוח לא העובר על שפיים שהם מקומות הגבוהים כמו בהרי׳ והנגבות לו כמו רוח העובר במדבר שבאלה המקומות יעבור הרוח מהין מוצע כי ביבוש בשתעבור הרוח אמצלא מוצעים הרבי׳ שלא מעבור הבתים והכותלים והגדרות אבל בשפיים ובמדבר לא תמצא מוצע כן האויב לא ולין מוצע לוחו ולתיה דרך לא דרך בת עמי וזה הרוח לא ימצאו בו שום לחם רוח כמו רוח כמו רוח שזוכים בו התבואה ומבררים אותה מן המוץ ע״י הרוח הזה הרוח בשבא חזקה יותר מדאו אע״פ שחזק נדבריים הוטיל לדבריים אבל הרוח הזה שנמשל בו האויב לא יבא ליזראל אלא לזרות להם ולא ימצאו בו שום דבר עוב וזכו שאומר אחר כן רוח יותר חזק מאלה לעומר מרוח שבוא גזלות ושבוא לסבר ופילוטו רוח לא זך ובהיר כמו דודי לא ודמוס לחו מחלב רוחה לומר שהאויב רוח בכל לעומו בעם לא בפוסים ופרשו׳ לנוסי מגלו כולם אז פי׳ רוח לא רוח יבא - והכניע בלחלות נפשך לעומר שיבא האויב ויהריבנה וי״ם בלוח מיהרין על רישי וגו׳ כעמוד׃ (יב) רוח מלא. חזק כלומר יבא הרוח מלא בכל כמו וכן על הדרך הזה

מצודת ציון

חלי׳ הספד׃ וסילולו. חלי יללה׃ (ט) ונשמו. ענין המהון כמו מל יומו נשמו (לעיל ח׳)׃ (י) אהה. היא ענין לשון יללה׃ הנשת הנשת. ענין הכאה ופחוי כמו הוכה הנשתי (בראשית ג׳)׃ (יא) לא. ענין יובש כמו לחה לחה (ישעיה ה׳)׃ שפיים. מקומות גבוהי׳׃ בת עמי. ערת עמי וכן בת בבל (הבלי קל״ז)׃ לזרות. חלי׳ לבבר. חלי׳ ברור ונקי׃ (יב) רוח מלא. רוח שלם וכן ומלוה הכתב (שמואל כ׳ מ׳)׃ הנשמע. ענין

מצודת דוד

יבוא בו תורך לב׃ ונשמו. ר״ל לא ידעו מה לעשות׃ (י) ואומר. אמר הנביא אמת אתה אהה ס׳ בחמת כאלו אתה הכהה את העם הזה לאמר׃ לכם שלום יהיה לכם אל תירחו כי כן נבאו לכם נביאי הבקר ועל כי לא עשה בכם מספר תשבו העם. מהחמת אתם וכאלו אתה פתיה אותם׃ ונגעה. ר״ל בעבור זה לא שבו לה׳ ולבם נגע׃ בעת ההיא עד הנפש כי הפורענות קרוב לבוא׃ (יא) בעת ההיא. בעת הפורענות׃ יאמר. לעם וגו׳ הנה רוח יבא סוער מחקומו׃ בבורות חשר במדבר׃ בת עמי. ולא לזרות ולא לבבר׃ (יב) רוח מלא. רוח ולעונו והרוח הזה יבוא דרך בת עמי לאחוה לא לזרות׃ (יג) רוח גבלה: לא לזרות׃ לא יבוא הרוח לזרות המוץ מן הגורן ולא לנקות את המוץ מן הגורן ולא לנקות את המוץ מן הגורן ולא לנקות מלא. רוח שלם מלאה הרוח׃ הנשמע׃ מקומות הגבוהים׃ שלמדבר הנה יבא לגרני לפרע מהם׃ עתה. ר״ל אומן קרוב לבוא עתה גם אני כי עד הנה היה הנביא תחוכת עמהם לבגיד לכם פעמים ומשת׳ לתוכת גם אני כהבאתי עליהם הפורענות

בכן מישרית עממיא מאלין
קלילין ברוחא ייתון עליהון
כען אף בחיסרי איתינון
ואמליל פורענות דיני
עליהון׃ יג הא מלך
בחשריתיה יסק. עליהון
בענגא דסליק וחפי ית
ארעא ובעלעולין רתיכוהי
קלילין מן נשריא סוסותיה ני
נא ארי אתי למבזנא׃
ד אתחרי מלמעבד בישא
בגו ירושלם בדיל
דתתפרקון עד אימתי
יכון ויתקנון עבדי אונס
ר בנוך׃ טו ארי קל נביא דמתנבן עליהון דינלון על דפלחו
לעגלא די בדן ומבשרי
אפרים׃ טז אדברו לעממיא הא בשרו על ירושלם אמרו
משרית

רש"י

אחם. רוח מלא״ם בלע״ז׃ משפטים. לשון ויכוח׃
(יג) כסופה. חיקומפארוציו״ן בלע״ז׃ (יד) אונך.
מסך׃ (טו) כי קול מגיד מדן. ארי קל נבייא
הנכן עליהון דינגון על דפלחו לעגלה דבדן ומבשרי
בורן בישן ייתון עליהון על דחיסתעבידו לדמות לחקים
ככה דבית אפרים ולפ ע״פ שבכר גלו העגלי׳ מימות
מרביע עדיין עוזכם קיים גדולה היא עבירה שבוערת
ביה ולאחריה לפניה מימוק אברהם שנאמר ויבדקון
דן (דמשמים יד) כיון שהגיע לדן הבם כחו
מחידין בניו לעבוד שם עבו״ם ולאחריה בחורבן הבית
אמר כי קול מגיד מדן׃ ומשמיע און. מון
הבר׃ (טז) נוצרים. עתהי מגור עליהם׃

רד"ק

סזה מלא ידו בקשת׃ יבא לי. מאמר הנביא במקו׳ ישראל
עתה קוד׳ נוחו׃ גם אני אדבר משפטי׳ אתם. פי׳ על ישראל
ובאמרו גם אני לבנות על משפט הנגוה׳ והוכיחיה אדבר
גם אני מעצמי משפט תוכחה עמם ואולי יבינו בהבטחתי
תוכחתי עליה׳ וי״ת על דעתו כתר נביאי שיקרא וגו׳
כבעמוד׃ (יג) הנה כעננים. כמו שבענים עולים מן הארץ
כמו שמ׳ ואד יעלה מן הארץ ושוים קל מהרה כן יעל׳
האויב על ארץ ישראל ואומר יעלה כי ארץ ישראל בגובה מכל
הארצות׃ וכסופה. היא הרוח החזק׳ שבולכת במרוצ׳ ובחזק
כן יהיו מרכבותיו׃ קלו מנשרי׳. כי הנשר קל נעוף מאלר
עופות ונף בגובה האויב יותר מכלם וכן אמר בשאר יהוה
הנשר׃ כי שודדנו. כי לשדוד אותנו יבא׃ (יד) כבסי. אם
תסיר תשובתך בגולה לבד אבל אם כל לבב כי אם בשקר וכן אמר
הנה ג״כ תלין בקרבך מחשבות אונך זהו כי השובתה לא
היה מגיב ומה שאמר תלין לשון זכר ורוח עודבר כנגד נקבה
שבית ירושלם בבר פירשו למעל׳ כי בשמדבר הנביא כנגד
אמר הנה בבסי למען תושעי ולמעל׳ אמר כי אם תכבסי מרעה לבך ותרבי לך בורית ובאותו פסוק לתבנו הבורית
אלה׳ ואונך׳ תעניו עמל ואון ובאה כוי״ו נתה כמו עוזתה ושולחה פעם נתה פעם נעה ומענין הלין היו״ו גלות
עז והדומים להם וי״ת עד אימתי יוכלון ויתקיימון עבדי אונס דבגוך׃ (טו) כי קול מגיד מדן. אומר כי מדן
מו מגיד ביאת האויב וזכר דן כי הוא גבול ארץ ישראל כמו מצא׳ מדן ועד באר שבע וכן אם אפרי׳ ואון פי׳ עמל
ון וגו׳ כבעמוד׃ (טז) הזכירו גוים. ומה הוא הקול המגיד באומר בעבור הגוי׳ כי הנה השמיעו על ירושלם כי נוצרי׳
ם וגו׳ ונמ״ד לגוים כמו בעבור בלע״ז אמרי לי אחי הוא והדומי׳ להם ופיכום נוצרי׳ חיל נבוכדנצר ונקרהו על שמו וי״ת

מצודת דוד

מגיד להם זה בשעם אחר גברו לחטא׃ (יג) כענני׳ הוא עבלם פגיהם חיש מהר כענני׳ הענולים ברוח
ם וכם פה. ברוח סופה כן יתהרו מרכבותיו׃ כי שודדנו׳ ם אנו לבוז׳ מעבקים ביד האויב׃ (יד) כבסי׳. לבן עשי
ם וכבסי׳ לבך מן הרעה לתמון יבא לך תשובה׃ תלין׳ ר תמיד לבו׳ בקרבך מחשבי׳ עולל׳ ואון שתא׳ רגולה
ם תרה בשמעה כי לא האויב ותהר אפרים׃ הקול שבא הגיע׃ (טו) הזכירו. אמרו הקול לאלתה בגוים כמו הגם כי הנה הם נתפסו לבא על ירושלים׃ נוצרים׃ בעלי מלחמה בחיים

מלכן

בָּאִים מֵאֶרֶץ הַמֶּרְחָק וַיִּתְּנוּ עַל־עָרֵי
יְהוּדָה קוֹלָם: יז כְּשֹׁמְרֵי שָׂדֶי הָיוּ עָלֶיהָ
מִסָּבִיב כִּי־אֹתִי מָרָתָה נְאֻם יְהוָה:
יח דַּרְכֵּךְ וּמַעֲלָלַיִךְ עָשׂוּ אֵלֶּה לָךְ זֹאת
רָעָתֵךְ כִּי מָר כִּי נָגַע עַד־לִבֵּךְ: יט מֵעַי
מֵעַי אוֹחִילָה קִירוֹת לִבִּי הֹמֶה־לִּי לִבִּי
לֹא אֶחֱרַשׁ כִּי קוֹל שׁוֹפָר שָׁמַעְתִּי נַפְשִׁי
תְּרוּעַת מִלְחָמָה: כ שֶׁבֶר עַל־שֶׁבֶר נִקְרָא
כִּי־שֻׁדְּדָה כָּל־הָאָרֶץ פִּתְאֹם שֻׁדְּדוּ אֹהָלַי

אוחילה ק׳ שמעת ק׳ רגע
ת״א חיי פרכי׳ מ׳ י
עֲבָדַי רָגָע: ג תֵּבֹרָא עַד הֲבָרָא יִתְעָרַע אֲרֵי אִתְבְּזַזַת כָּל אַרְעָא כְּתְּבִיף חָרוֹבֹת

ארעי

רד״ק

עולרי כמו כולרים בני״ת שתרגו׳ מסרית עממיה הטופין בקטופין אתן מתרא דחיקה והרגים לא הכלור לא תקטף: ויתנו על ערי יהוד׳ קולם. כלומר הסריטו על ירושלים כי בכר נתנו על ערי יהוד׳ קולם וכמהרה יגיעו לירושלים ופירוש הנתינת הקול תקיעת הסוכרות והתלולרות בחיל: (יז) כשמרי שדי. כמו שדים לו שדות וכא בתחכון מ״ם כמו וקרע לו חלוקי שדות כמו חלוקים והפיפי בת כמו ותכופים והדומי׳ שהם לו סיו״ד המולת הה״ל והוא כמו שדה אכל י״ת לשון רבי׳ כנעני הקון ופירוש כשומרי שדי כמו שומרי השדות מהבהמות כלא יכנסו בו לרעות שלריך שיעמדו סביב השד׳ שלא יכנסו בהכרם׳ מכו׳ לד כן אלו הרואיני׳ סביב ירושלים כי בכל ערי יהודה שהם כסביב חנו כי פירוש פניה על ירושלים ופיוט סביב לה בסרוך כמו ועניו מעה מנשם והדומים לשם: כי אותי מרתה. לותי פירוש דברי על יד הנביא׳ כי דברו עלמו וכן מוכיח היית׳ עם ה׳ פיר׳ את פי ה׳ כי לשון מרי יקבר בעונת את עם דבר כמו מרית׳ את פי ולא מרו את פי וכן מרו את פי׳ ויאמר הה׳ אל משה והמרוף הדבר והמלו׳ לו יהיה פירוש אותי כמו בי כי יבא בקבר הבי״ת כמו כי מרו כך יאמר כי עניון מרי הוא שנות והמרוף הדבר והמלו׳ לו יהיה פירוש אותי כמו בי כי יבא בקבר הבי״ת כמו כי מרו כך יאמר כדבר הרע הבא עניין עד לי נגע עד נכן ווי״ת דא בסתא ומלרא לייתי וגו׳ כעמוד: כדרך סמוכי׳ שכופני׳ בכריס׳ וכן לאחי לאחי׳ אותיהם מעניין חיל כיולדה אחר הנביא׳ הנעק מכאב מעי לעומר בתחזיי׳ כדרך סמוכי׳ שכופני׳ בכריס׳ וכן לאחי לאחי׳ אותיהם מעניין חיל כיולדה אחר הנביא׳ הנעק מכאב מעי לעומר בתחזיי׳ ובכאב מעי על הרעה הבאה לנו וכן קירות לבי אותיהם ולא אחר אבי׳ לבי הומה לי המון: שמעת נפשי. אחר נמה כא לוכל להתרים כי לבי הומה לי המון: שמעת נפשי. אחר נמה כא לוכל להתרים כי לבי הומה לי המון: שמעת נפשי: קול שופר

יהוה מפני חרון אפו: כז כי־כה אמר
יהוה שממה תהיה כל־הארץ וכלה לא
אעשה: כח על־זאת תאבל הארץ וקדרו
השמים ממעל על כי־דברתי זמתי ולא
נחמתי ולא־אשוב ממנה: כט מקול פרש
ורמה קשת ברחת כל־העיר באו
בעבים ובכפים עלו כל־העיר עזובה
ואין־יושב בהן איש: ל ואתי שדוד מה
תעשי כי־תלבשי שני כי־תעדי עדי־
ת״א ואת שדוד מגיע׳ כ׳ סו כי

מתבזזא מה את ביך חיל למעבד ארי אתרחיצת על לשני

רד״ק

נמלו׳ ענין נתילה וכריסה ויונתן תרג׳ כמו הפך לדיה כמו שמרג׳ נלתו לוזי היה אומר כן אבל לחמה מלאתו נתלו התי״ו קוד׳ עלדי׳: (כז) כי כה אמר. וכה גם לעשה. כמו שהבטחתי בתורה׳ גם מחכתי׳ ולא נעתיתים נבעות׳: (כח) על זאת תאבל. פשחת וכן אבל. פירום נכחת: ע״ כי דברתי זמותי׳ כי מה שדברתי אל הנביאים׳ כאשר חשבתי גם נחמתי עד הנם ולא אשוב ממנה עוד כי כאשר חשבתי ודברתי כן יהיה על זאת לאור שתאבל הארץ: וקדרו השמי׳. זה דרך חשל גדול כלל׳ כמו שפירשנו: (כט) מקול פרש ורמה קשת. לשון יחוד על רבי דרך כלל כמו ויהי כי שור וחמור ורומה קשת יול׳ כהלי׳ נקשת אמר כשומעו קול הפרשי׳ והקשתות שיהיו מתיה רב ושמעו קולם מרחוק יברחו וילחו מהעיר׳ להשגב במקומות הגבוהי׳: כורחת כל העיר. כורחי׳ כל אנשי העיר וכן אמר וכל הארץ בחו מלרומה והדומי׳ לו ולינו אומר על עיר מיוחדת בעבי׳. מקומות הגבוהי׳ בעבי׳ ע״ד הפנים הו פיכום בעבים ענין שובי רוקם לעמד בעבי׳ והמסוכים בחיצות נסמה סם וכן תיכי׳ ויונתן עלו למעבה בחוכיות ותרגום יער חורבה: וכפי׳ עלו. בפנעי׳ תרגו׳ קלע ניפה: כל העיר עזובה רוג׳ עמד כל העיר ועיר כמו שפירשנו לפיכך אמר ואין יושב בהן איש: (ל) ואת שדוד. ״פ שבוח חסר כל״פ הדמי׳ פיגנו ואת כשדוד ואין לוחך לכל זה כי לנכיסת ישראל ידבר פעם לשון נקבה פעם לשון זכר וכל אחד מהן נכון כמו שפירשנו בפסוק ותעשי הרעות: מה תעשי. כשיבא לך הבוד והשבר מה העשי כעומד כמה תגלגי כי תלבשי עתה שני ותתיפלבי בפורעות ולא תחוקי לרעה הסעודה לבא עליך ולא תכנעי׳ הלא תשוב׳ כדרך הנכנע ו מחטאתו לא תלבש שני ולעדות עדי זהב כמו שאמר עליה׳ ישעיהו הנביא והנה ששון ושמחת׳ הרג בקר ושחוט צאן ונוכל ויהיו אומרי׳ עוד לרעתנו כלית את מות ופס שאול עשינו הוז׳ בוט שוטף כי יעבור לא יגאנו ונומר ובל׳ אתה בוחה בסר מהיתלבי׳ מן הפרעות והמשיל׳ גם כן לוגה כמו שפירשנו וכמו שדרך הזונה לנגנוב בגדי׳ נלו׳ והתיפות ונקרוב סבי׳ עיניה כדי שיתבקו בה החושקי׳ כן כנסת ישראל׳ היה׳ מחדמי׳ בעבי׳ הלמות לעבוד את אלהיה׳ ונלנגות בלבוסים׳ נתנגד ונהפפר בפניה׳ בכנגדי׳ נלוים ובמרבבות נלות כדי שיאהבו אותם׳ ויאמרו כדי היא כמוני ויאהבוה וכניה אומר לה מה

מצודת ציון

ורמל (ישעיה לג): נתלו. מל׳ נתילה וכריסה: (כה) תאבל. פנין הסתתה כמו אבל תאבלה ארץ (שם): ו קדרו. ענין חושך ושחרות וכן שמש וירח קדרו (יואל ב): זמותי. ענין מחשב׳ כמו אמנו אל תפק (תהלים ק״מ): נחמתי. ענין הפוך מחשבה. (כט) פרש. כן יקרא רוכב הסוס הרגיל בזה: ורומה. ענין סללה וכן נוסקי רומי קשת (שם ע״ח): בעבים. מל׳ עב ור״ל ביערים עבים ומסוכים: ובכפים. תרגום של סלע הוא כיפא וכן תורי עפר ובפים (לעיל ג): (ל) שדוד. עשוק: שני. שני תולעת וה״ה יין לענ״ן תבוס: תעדי. עדי וקשוט: תקרעי. תרוב בהתחבה לכחול בעינים ערבה כתלו קורעה פתיחת בית העין:

בפוך

לבשי צבעונין ועל דמתקנין
בתיקונין דדהב ארי תכחלין
בצדידא עינך לא להנאה
תתקנין קצו ביך רחמך
מקטלין נפשך בען: לא ארי
קל כמעדיא שמעית עקא
כאתא דמשרויא למיל
בכור קל כגשתא דציון
דמשתטחא ופרסא ידהא
אמרא וי כען לי ארי
משלהיא נפשי מן קדם
קטלין: א הליכו בשוקי
ירושלם וחזו כען ודעו וכעו
ברחובהא אם תשכחון גבר
דליה עובדין טבין אם אית
עביד דין דקשוט בעי המנוחא ואשבוק להון: ג ואם בשמא דיי יקן בכן לשקר
ת״א תקרעי כהרא ח מי אוי נח לי שם שיעטו בחלולה שבת עז קיט תגיעה כ יז ואם חי ה׳ עקיקה שער מב

רש״י

ולמלוח רחמי׳ לפני הסודד: תקרעי בפוך. ל׳ קריע׳ שהפוך נראה כמרחיב קרע שעין כך במעתי וגם מגחם לא חלק במחברת קרע: פוך. לשון כחול: עובנים. המגחקי׳ עם הגביים בגדי מיני ניחוף כמו והענבה על פלגשיהם (יחזקאל כג): נפשך יבקשו. מבקשי׳ להרגך: (לא) כמבכירה. להשם המבכרת הלמת לידתה: תתיפח. חיולל: ונעטה נגיחות קוגפיי״ם בלע״ז כמו ויפה המם (תהלים כז) לשון דיבור: אוי נא לי. כך אומרת:

ה׳

ולמרת לוי נא לי כי ייפה נפשי לאמרם נפשי כנגד בת ציון לוי נא לי כי ייפה נפשי לאמרם נפשי כנגד בת ציון ״ם המשחטה ופרסא ידהא אמרא ווי כען לי ועינין תפלם כפיים תבבר ידיים כמו פרסא ציון בידיים כי כן דרך המלטרי׳ בכר הבידיך נחיתו אלך הנה כי היו ביושבים הקודי׳ ושבדי האל ואיך אמר ירמיה אם יש עושה משפט מבקש מנוחה ואסלח לה פירש אדוני אלהי ז״נ כי ירמיה אמר בחלולות ובחולות ובחולות מפני הרבפי׳ וכ״ל פירשו ציון שנהגנו ע״ל חויבים הף על המחלים בנתים וגם היו יכולי׳ להתרלות בחלולות ובחולות מפני הרבפי׳ וכ״ל פירשו ציון שנהגנו ע״ל חויבים הף על שהיו רשעי׳ וחייבי מיתה נתבבר נפש במיתתן וקרי׳ אבן אבנתן ובחולות ע״ל חויבים הף על העבירים׳ וכן הנה אים אתה וכן אם נבר דניה עובדין טבין: (ב) ואם חי ה׳. כי כרוב הם נשבעי׳ באלהי׳ אחרי׳ כמו אמר ויישבעו בגם אלהי׳ ואם יפיה שיבשבו כי להרלות עלמן שהם ילחו שמי ונשבעים בשמי לשקר הם ישבעו׳ בשמי ואלהי׳

מצודת דוד

לשת שני אשר תקשט עלמך בעדי זהב אשר תחתיר לגביא עיניך בפוך לרחות ערלי׳ יפה להלהיב לבות המולפים: לשוא מעתם ומחקשים לקחת נפשך מחך ומחומרת כי המולפים מאסו אהבי׳ אל הטבו״ם בשוחר ודורונות הנה כל זה לא יועיל לך כי הפלו לך לחוליים: (לא) כי קול. שמעתי קול בקול חולה: קול בת ציון. לעקת ערה שמעתי כחתה הרבכרת בתבלים תוקים: קול בת ציון. ובוחה הקול שלעדת ציון אשר תרבה אחריה כדרך המקונים: פרש כפיה. משברת כפיה זה בזה כדרך המלעב׳: אוי נא לי. נקפת מר ואומרת אוי עתה לי כי נפשי ייפה פעבור הבורגים

מצודת ציון

כפוך. ה״ה הכחול שלוכעין בו העינים וכן תשם בפוך עיני׳ מ״ב ט׳): לשוא. לחנם: תתיפי. מל׳ יפה: מנגדים. מחבקים ואוהבי׳ הנעלף כמו ותעגב על מאהביה (יחזקאל ט״ז): (לא) מבכירה. יולדת בכור: התיפח. ענין אמירה ודבור כמו ויפח חנם (תהלים ט״ו): הפרס. מל׳ פריסה ונפרוס כמו פרשה לינו ביריה (הושע ח׳): נא. עתה: עיפה. ענין נגיעה: להורגים. כלה סלת״ל מחקים בעבר וכן פתח פיך לאלם (משלי ל״ו) וה״ל בעבור האלם:

ה (לא) שוטטו. ענין הסלוכה אתם ואתם וכן תבוט כאדון (לעיל ח׳): בחוצות. בסוקים וכן וחוצות תשי לך כרחוב (מ״ח כ׳): ברחובותיה. מל׳ רחוב: לים. ר״ל גדול ובעל מעמ״ש

וכן

ולמלאו אם לים לא ימלאו אם לים יש לם יש מי עושה משפט ומבקש אמונה: אם המלאו לא לים יחידי כזה לו אסלח לכל המר: (ב) ואם חי ה׳. לא הזה בעבור

גימל (ירמיה)

לשקר ישבעו: ג יהוה עיניך הלוא
לאמונה הכיתה אתם ולא־דלו כליתם
מאנו קחת מוסר חזקו פניהם מסלע
מאנו לשוב: ד ואני אמרתי אך דלים הם
נואלו כי לא ידעו דרך יהוה משפט
אלהיהם: ה אלכה־לי אל־הגדלים
ואדברה אותם כי המה ידעו דרך יהוה
משפט אלהיהם אך המה יחדו שברו עול
נתקו מוסרות: ו על־כן הכם ארי מיער

ת"א לר דלים הם עקרים מ"ג פז

ואב

קדם אלההון ברם אינון כחדא מרדו מן אורייתא אתרחקו מן אולפנא: ו על כן מלך כמשרייתיה יסק

עליהון

זאב ערבות ישדדם נמר שקד על־
עריהם כל־היוצא מהנה יטרף כי רבו
פשעיהם עצמו משובותיהם: ז אי לזאת
אסלח־לך בניך עזבוני וישבעו בלא
אלהים ואשבע אותם וינאפו וביית זונה
יתגודדו: ח סוסים מזונים משכים היו
איש אל־אשת רעהו יצהלו: ט העל־אלה
לוא־אפקד נאם־יהוה ואם־בגוי אשר
כזה לא תתנקם נפשי: יעלו בשרותיה

אסלח קרי מיוזנים קרי ושחתו

מלכות בבל: זאב · מלכות מדי: נמר · מלכות יון: יטרף. בחלום: זאב ערבות. לשון ערבה ושוח׳ זאב סמדבר: שוקד · ממסר ומנחם חברו עם לשון שמירה כמו לשקוד על דלתותי (משלי ח) וי״ח לשון אסיכה: (ז) אי לזאת אסלח לך · בחמיה שמא יזלזלה אסלח לך ומנחם פירש אי כמו איך אשר בניך עזבוני ואשבע אותם אוסבע: (ה) אלכה לי א׳ לכון אזיל כתרגומו אוסבעו: (ה) הגדולים · יחד אלו המזעזעי׳ בקושי אבר חמים משכים היו. כאסוס לאור בקר בהשכמה: יצהלו · ל׳ זה עופל על הסוסים׳ מקול מלכות אחריהו (לקמן ח) לשון אלה אעוויאמיל״מ

רש״י

בלע״ז

הסוסי׳ שנתנו להם מזון רב בלילה והם שבעי׳ בתאותם בבקר כן הם ימלאו בלילה עם נשי רעיה׳ וימלאו תאות׳ ובבקר יוצאו׳ מחמת׳ מתהלכי׳ בעבור׳ לעבוד: מבקר׳ · הם וכן בטל מבקר׳ הולך לעומר בהשכמה בבקר: (ט) העל אלה. אם על אלה הרעות הגדולות אלה וכפל הענין במלות שונות לאפקוד לי אפקד שלא אעניש על הרעות הגדולות האלה ואם בגוי׳ ואם בגוי אשר כזה לא אתנקם נפשי נפשכם הוא והוא נפשו וכן נפשם ס׳ בנפשם למו כי נשבעתי ויונתן פי׳ בנפשי כלומר בכלוני הנגם ואם עמא דמדין עבדיהון בעמוד בגוי שיהיה כזה בעם או פירוש אם בגוי אשר כזה מעשים׳ בתרגומו: (י) עלו בכרותיה · בחומותיה הרגו׳ תומת

מצודת ציון

ישדדם. ענין עושק הכוף: נמר · שם מין חיה: שוקד. ענין מהירות כמו כי שוקד אני (לשון ח׳): עליהם. עליהם: משובותיהם · ענין מרד וסירוב: (ז) לי · ענינו כמו אלה וכן לי סבל לאיש (בראשית ד׳): רבו · כמו ולבית: יתגודדו · מל׳ גדוד ומחנה: (ח) סוסים. כסוסים: מיוזנים. מל׳ מזון: משכים מל׳ השכמה: יצהלו. ענין הרמת קול גדול וכן יצהלו מים (ישעיה כ״ד). (ט) אפקוד. ענין הפקדה וכן ופקוד נפן זאת (תהלים פ׳): אתנקם. מלשון נקמה: (י) בשרותיה. מל׳ שורה ורופ׳ שוה בדרי״ל וכן בין שורותיה

מצודת דוד

ישדדם. זה משל על החומות: זאב ערבות. זאב היושב במדבר ומשוק נפשותם: שוקד · ממהר לבוא על ערימם להשחיתם: כל העולה מהם. מן הערים הסבוב: יטרף. ע״י אחד מהחיות הרעות: עלו · חזקו בראר המרידה: (ז) לי לזאת · לזה הסוכות לזאת אסלח לך הלוא כמיך עזבוני: בלא אלהים · בעבו״ם הבאתם קרוב אל הבליון וכל״ן מחאתם לקחת מוס׳: מזקו בלילה. הקבו פגיעה זות׳ מן סלע ר״ל לא נכנעו אבל הביאו אותם מבלע. לבית זונה הלבו בדודים יחד ולא יתנשאו אלה מאלה: (ח) סוסים מיוזנים. הם היו כמו הסוסים שנתנ׳ להם מזון רב בלילה והתם שבעים לתאותם שבאשר ישכימו בבוקר יצהלו אים אל אשת רעהו מרוב שמחה והשגת תאות הלב: (ט) העל אלה · וכי על מעשים האלה לא אעניש להפרע מהם: אחר כזה. אחר עושה כדבר הזה: (י) עלו בשרותיה · אחת החומות עלו בין שורות ברחי׳ אותם אל

לעת ערב לפיכך אמר זאב ערבות ואמר זאב ערבות ישדדם בלא נקוד על דרך המחבר לו הוא מכנין מבוצע כמו ישודד מלכותיו וכא במשפטו והוא הנכון האריה משל למלך כמו שהאריה מלך החיות הזאב משל לחיל ואמר לבני החיל וכן תירגם יונתן מלך המשירתים יקר עליהון וגו׳ בלשון ויש מפרשי׳ ערבות כמו במדבר בערבה: שמר שקד. כמו שוא שקד שומר ענין המתדלות על הדבר והתמדה בו: מהנה. ר״ל מהעני׳: (ז) לי לזאת אסלח לך. מלת לי לשון קרי״אה אסלח לך לכלומר בעבור זה הטובה ואינני מונע כך טובה רק רעות רבות כנגד עזבוני וגו׳ והקרי״אה כנגד ירושלם: ואשבע אותם ויאשלו. על דרך ויאסן ישמרון ויבעטו: יתגודדו · יתקבצו גדודי׳: (ח) סוסי׳ מזונים. כתיב בוי״ו וקרי ביו״ד ואותיות אה״ו מתחפו׳ והוא כמו הפוך מזעני׳ מן מזון אמר הנה הם כמו יגלה ויגלו ולהלת׳ היא נתינת קולם וכשמח׳ אורי״ר בלע״ז לעבוד: מבקר׳ · הם וכן בטל מבקר׳ הולך לעומר בהשכמה בבקר יוצאו׳ מחמת׳ מתהלכי׳ בעבור׳ בעבור אשר לעבוד: (ט) העל אלה. אם על אלה הרעות הגדולות אלה ואם בגוי׳ אשר כזה לא אתנקם נפשי: (י) עלו בכרותיה · בחומותיה הרגו׳ תומת

מצודת ציון

ומכו הלא אים אתה (ס״א כ״ו): (ג) עיניך · ר״ל השגחתך לאמונה · ענין דבר המתקיים וכן יתד במקום נאתן (ישעיה כ״ב): חלו · מל׳ חולי: כליתם · מל׳ כליון: מאנו · מל׳ מיאון: (ד) נאלו · ענין סכלות ופשטות כמו נואלו סרי לוגו (שם יט): (ה) אותם. עמהם: יחד · הוא הסמוך על אחר בתמ׳ המורשת: נתקו · ענין הפוק והסרה: מוסרות · קשורי רצועות העול: (ו) ערבות. ענינו כמו מדבר וכן במדב׳ בערבה (דברים א׳): ישדדם

מצודת דוד

ומכו. מתאמצים בו אבל בחמת כבדולים לבטע בשקר נשבעי׳ (ג) עיניך הלא לאמונה. הוא מחמ׳ הנבוא אל חול ה׳ הגם השגחתך בהם הלא היא על דבר המתקיים ולא על בטל אחיו בו תועלת: הכיתם אותם. בהשגחתך הבית הם ר״ל לא הרגישו שבא עליהם לעורר להם ונאמרה: כליתם. לתתן יוסרו לעזוב להם: ולא חלו · לא נעשו חולים מן הסבה: מאנו קחת מוסר · חזקו בהם הכאתם קרוב אל הכליון וכל״ן מחאתם לקחת מוס׳: מזקו בלילה. הקבו פגיעה זות׳ מן סלע ר״ל לא נכנעו אבל הביאו אותם מבלע. לבית זונה הלבו בדודים יחד ולא יתנשאו אלה מאלה: ומתחנים לעזוב: (ד) ואני אמרתי · בהשגחתם כי לא ידעו דרך ה׳ וגו׳ אחבה פורענו׳ אמרתי בתחילה אין תכונה בהם ואך דלים המה מחכמה: נואלו. נשתטו בדעתם כי לא ידעו דרך ה׳ וגו׳ אבפורענות בה לזון לאזור: (ה) אל הגדולים · בדב׳ החכמה: ואדבר אותם. אדבר עמהם דברי תוכחתי כי המה ידעו וגו׳ אבפורענות בה לזון לאזור: המה יחדו · הכלים עם הגדולים: שברו עול. ר״ל אינם רוצים לרוות הנכנעים למקום: נתקו · אינם רוצים לרוות הנכנעים למקום לכן מתרם ביד כאומות: הנמצאים מוסרי הטול והוא כפל ענין המ״ם: (ו) על כן · בעבו׳ שאינם רוצים לרוות הנכנעים למקום לכן מתרם ביד כאומות: הנמצאים

מיער

וְשַׁחֲתוּ וְכָלֶה אַל־תַּעֲשׂוּ הָסִירוּ נְטִישׁוֹתֶיהָ
כִּי לוֹא לַיהוָה הֵמָּה: יא כִּי בָגוֹד בָּגְדוּ בִי
בֵּית יִשְׂרָאֵל וּבֵית יְהוּדָה נְאֻם־יְהוָה:
יב כִּחֲשׁוּ בַּיהוָה וַיֹּאמְרוּ לוֹא־הוּא וְלֹא־
תָבוֹא עָלֵינוּ רָעָה וְחֶרֶב וְרָעָב לוֹא נִרְאֶה:
יג וְהַנְּבִיאִים יִהְיוּ לְרוּחַ וְהַדִּבֵּר אֵין בָּהֶם
כֹּה יֵעָשֶׂה לָהֶם: יד לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה
אֱלֹהֵי צְבָאוֹת יַעַן דַּבֶּרְכֶם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה
הִנְנִי נֹתֵן דְּבָרַי בְּפִיךָ לְאֵשׁ וְהָעָם הַזֶּה

עצים

וגמירא לא תעבדון פגרו
ברגיתהא ארי לא בעוא
קדם יי בחזון יא ארי שקרא
שקרו במימרי בית ישראל
ובית יהודה אמר יי:
יב כדיבו במימראדי ואמרו
לא מן קדמוהי אתיא עלנא
טבתא ואף לא תיתי עלנא
כישתא ודקטלין בחרבא
ובכפנא לא נחזי: יג ונביי
שקרא יהון ללמא וגבואת
שקריהון לא תתקום דא
פו׳ענותא תתעביד מנהון:
יד כדן כדנן אמר יי אלהים
צבאות חלף דאתנבית דין ית
פתגמא הדין הא אנא יהיב

חלשין

פתגמי נבואתי בפומך תקיפין כאשהא ועמא הדין

רד״ק

שולח וכלטי לירושלי׳ והלווי עלו ושחתו כנגד אחויכי׳ ויוצתן פירנ׳ בכרותיה בקרוכה: הסירו נטיעותיה. כם ביני ההומה ויוצתן הירנ׳ כמו לכרמותיה בירניתהא: כי לא לה׳ המה. עתה כבר היו נב׳ שאמר וגנותי עב הביר הזאת לגרוביעם אבנ עתה אין תומותיה לה׳ שיגו עניה׳ כי אם העיל עזכוכו והוא עזבה ואהיל׳ עאויב ויש מפרבי׳ הסיר נטיעותי׳ כמו ואת הנטיעו׳ הסר כתו שהם כעיפי האילנות המתפצעי׳ ואחמרו זכלה לא תעשו אינו אומר על ההומה שהרי נתנוה כלה כמו שאמר ואת חומות ירושנם כביב נתנו׳ כל חיל כבדים אלא פי׳ וכלה לא תעשו בעם: (יא) כי בגוד. לפיכך תקחו נקמת׳ מהם ובדין אני מנוה לכם שהחיתום כי הם בגדו בי: (יב) כחשו בה׳. ויאמרו לא הוא. לא מן שיבניח עלינו ולכלה במעשינו ואם נעשה החפצנו לא תבא עלינו רעה בעבור זה וחרב ורעב לא נראה אע״פ שמפחידין אותנו ונבואין על זה שקר הם אומרים כי לא תבא להם נבואה מאת השם כי הוא אינו רואנו ואינו יודענו ועל הדרך הזה תילגם יונתן בדיבנו במימרא דה׳ ואמרו וגו׳ בעמוד: (יג) והנביאי׳. אינם׳ לעמר כמון לפני רוח: והדיבר אין בהם. כיון שהדבר אין בהם כלו׳ רוח הקדש אין ידעו הם כך וכך אלא שהם אומרי׳ בחשמונים או בקסמים ומכניחים הפם לעזה כדי שיאמנו הן בעיניה׳ כשמיפין להם מעשים׳ ואומרי׳ לא תבא עליכם רעה ובמוגים זה יכנו ויהיו לרוח: כה יעשה להם. על דרך כה יעשה לי אלהי׳ וכה יוסיף כעומר כך וכך רעה יעשה לנפש וי״ת וגזיית שקרא יהון וגו׳ בעמוד: (יד) לכן כה אמר. את הדבר הזה שאתם אומרי׳ עלי לא הוא ולא נבואתי וסיבה דברי מגיעים אליך: הנני נותן דברי בפיך והעם הזה עצים. ואכלתם. וכזה יכירו כי נבואתי מגעה אליך שיתקיימו עליכם דברי לרעה כמו שאתה אומר ולכי דבריך להם כמו הא לעצים שתאכל אותם ומה שאמר דברכם כנגד הבנ׳ אמר בפיך כמדבר כנגד הנביא׳ אבל הזה אומר אמור להם יען דברכם את הדבר הזה לי הנני נותן דברי בפיך לאש

מצודת ציון

מרומם יגהירו (איוב כ״ל): נטישותיה. הם הענפי׳ הגדולים המתפשטים לחרפוק כתו ואת הנטישות הסיר הנו (ישעי׳ י״ח): ואכלתם

מצודת דוד

לא תכלו את הכל ר״ל שתהו בעם ואל תאכלו את כלם: הסירו נטישותיה. הסירו מהם הענפים הגדולים ר״ל הרגו הגדולים והגבורים: כי לוא לה׳ המה. כי אינם עם ה׳ כי פשעו בו (יח) כי בגוד ובגדו. כי בגדו בי אלה באלה כמו שבגד ישראל כן בגד יהודה: (יב) כחשו בה׳. כחשו בהשגחת המקום: לא הוא ר״ל אין הוא מצוי: ולא תבוא עלינו רעה. כי הוא ואין מצוי אין שבר ועונש: (יג) והנביאים. ר״ל דברו רוח שאין בהם ממש: והדבר אין בהם לא כ׳ דבר בם כי היו מתחיבים דברי הנבואה: כה יעשה. כי היו מקללים את הנביאים לאמר להם כה יעשה כל להם כי הדבר אשר בהם מהנבואים עליהם: (יד) יען. בעון אשר דברת׳ הדבר הזה להבאים ההשגחה והנבואה: הנני נותן ונו׳. דבר הנבואה הברוך אותם ר״ל דבר

עֵצִים וַאֲכָלָתַם: טו הִנְנִי מֵבִיא עֲלֵיכֶם גּוֹי
מִמֶּרְחָק בֵּית יִשְׂרָאֵל נְאֻם־יְהוָה גּוֹי אֵיתָן
הוּא גּוֹי מֵעוֹלָם הוּא גּוֹי לֹא־תֵדַע לְשׁוֹנוֹ
וְלֹא תִשְׁמַע מַה־יְּדַבֵּר: טז אַשְׁפָּתוֹ כְּקֶבֶר
פָּתוּחַ כֻּלָּם גִּבּוֹרִים: יז וְאָכַל קְצִירְךָ
וְלַחְמְךָ יֹאכְלוּ בָנֶיךָ וּבְנוֹתֶיךָ יֹאכַל צֹאנְךָ
וּבְקָרְךָ יֹאכַל גַּפְנְךָ וּתְאֵנָתֶךָ יָרֵשׁ עָרֵי
מִבְצָרֶיךָ אֲשֶׁר אַתָּה בֹטֵחַ בָּהֵנָּה בַּחֶרֶב:
יח וְגַם בַּיָּמִים הָהֵמָּה נְאֻם־יְהוָה לֹא־אֶעֱשֶׂה
אִתְּכֶם כָּלָה: יט וְהָיָה כִּי תֹאמְרוּ תַּחַת
מֶה עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לָנוּ אֶת־כָּל אֵלֶּה
וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כַּאֲשֶׁר עֲזַבְתֶּם אוֹתִי

ותעבדו

ת״א גוי איתן סופה מו אשפתו כקבר פם מ מב ואכל קלירך קמח קיט

רד״ק

(יד) ואכלתם. ותאכל אותם: (טו) איתן. תקיף: גוי מעולם הוא. מימי קדם שהחיל למרוד בי בדור הפלגה בהיכן שנער: (טז) אשפתו. מקום גרהק החלי׳: (יז) ירושש ערי מבצרך וגו׳. סרי זה מקרא מסורס ירושש בחרב את ערי מבצרך אשר אתה בטח בהנה: ירושש. ימסכן: בחרב. ע״י ביסות וכן הוא אומר והכה לא הטבור בחרבכם (ויקרא כ״ו)

מצודת דוד

(יד) ואכלתם. ואכלתם: (טו) הנני וגו׳ בית ישראל. ר״ל אתם בית ישראל הנני מביא עליכם גוי ורוד: גוי. הוא גוי חזק: גוי מעולם הוא. ר״ל מזמן רב הוא נפ״שלה ולכן יגבה לבו בחיות בכל: לא תדע. לא תבין בם: ולא תשמע. לא תבין וכל הדבר בת״ש: אשפתו. גרהק חלי׳ הוא הוא בקבר פתוח ר״ל כמו קבר פתוח הוון להכות בו את אמת כל חלי׳ החיפה יבואו אחי רבי׳ יגלאו בחלמתה: כלם. כל אנשי החלמתה המה גבורים: (יז) ואכל. הנני הבוא יאכל קציר שדך וכל מאכלך אשר בית בחרב בחלמ״ה: (יח) וגם בימים ההם. שיבאו עליך ערות מרבות מ״מ לא אכלה הכל כי ישאר המון אחריה: לכלה: (יט) כי תאמרו. אתם הכרובים עולה: תחת מה. בעבור מה עשה ונו׳ מה כל אחה לאמות מקלאם נהדבי׳ ואקלאם: ואמרת. אתה ירמיה תאמר להם שבת עדם כמדם כפי אשר עזבתם אלהי׳ כבר בארלכם כן תהיו עובדים

מצודת ציון

(יד) ואכלתם. ותאכרפם וכן ואת תפיו תאכל (הכלים י״ח): (טו) איתן. עניין חוזק כמו איתנו מוזכר (בהדבר כ״ג): תמצא. ענין הבנה כמו כי שומע יוסף (בראשית מ״ב): (טו) אשפתו. הוא נרתק אחים כמו עליו תרנה אשפה (איוב ל״ט): (יז) לאתך. כל אתאכל קרוי בנ׳ לאתם כמו ואחז אפר לאתו (ישעיה מ״ה): ירושש. מל׳ רש ושני: (יט) תחת. אמקום: ורים

וַתַּעַבְדוּ אֱלֹהֵי נֵכָר בְּאַרְצְכֶם כֵּן תַּעַבְדוּ
זָרִים בְּאֶרֶץ לֹא לָכֶם: כ הַגִּידוּ זֹאת בְּבֵית
יַעֲקֹב וְהַשְׁמִיעוּהָ בִּיהוּדָה לֵאמֹר:
כא שִׁמְעוּ־נָא זֹאת עַם־סָכָל וְאֵין לֵב עֵינַיִם
לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ:
כב הַאוֹתִי לֹא־תִירָאוּ נְאֻם־יְהוָה אִם מִפָּנַי
לֹא תָחִילוּ אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי חוֹל גְּבוּל לַיָּם
חֹק־עוֹלָם וְלֹא יַעַבְרֶנְהוּ וַיִּתְגָּעֲשׁוּ וְלֹא
יוּכְלוּ וְהָמוּ גַלָּיו וְלֹא־יַעַבְרֻנְהוּ: כג וְלָעָם
הַזֶּה הָיָה לֵב סוֹרֵר וּמוֹרֶה סָרוּ וַיֵּלֵכוּ:

ת"א שמעו נא עקרים מד סת סאותי וגות' כתרא ה מג עקיר' שער ח ולא

לְטַעֲוַת פְּלֵחֵי כּוֹכְבַיָּא
בְּאַרְעֲכוֹן כֵּן תִּשְׁתַּעְבְּדוּן
לְעַמְמַיָּא פְּלֵחֵי כּוֹכְבַיָּא
בְּאַרְעָא דְּלָא דִּילְכוֹן: כ חַוּוּ
דָא בְּבֵית יַעֲקֹב וּבְשַׁרְוָה
בִּדְבֵית יְהוּדָה לְמֵימָר:
כא שְׁמָעוּ כְּעַן דָּא עַמָּא
מְסַכְּלָא וְלֵית לֵיהּ לֵב דְּעֵינָיִן
לְהוֹן וְלָא חָזָן אוּדְנָיִן לְהוֹן
וְלָא שְׁמָעִין: כב הַמִּן קֳדָמַי
לָא תִדְחֲלוּן אֲמַר יְיָ אִם מִן
קֳדָם מֵימְרִי לָא תְּחוֹטְמָא לְיַמָּא
קִים עָלַם וְלָא עָדֵי לֵיתַ
וּמְטָרְפִין וְלָא יְכִלִין וְהָמָן
גַּלּוֹהִי וְלָא עָדְרֵי לֵיהּ: כג וּלְעַמָּא
הָדֵין הֲוָה לֵב סָטֵי וּמְרִיד עַל
דִּסְטוּ

רש"י

כו): (כב) האותי לא תראו. הלא היס שלוני דומה מפני הסורעות ואינו מגפה לקבול עבר ירא מפני ואינו עובר הגבול אשר שמתי סביביו: תחילו. לשון פחד: ויתגעשו גליו. ומרומם לעבור הגבול ולא יוכלו לעבור: והמו גליו. שאון קול גדול: ולא יעברנהו. הגליס לא יעברו הגבול:

יורה

רד"ק

כנגד הגביל שיעשה להם תשובת השאלה כאשר מזכתם וגו' והשאלה והתשובה תהיה אחר שיצא האויב ויגלה העם: כן תעבדו זרים. מדה כנגד מדה אתם עבדתם אלהי נכר בארצכם העבדו עם נכר בארץ לא לכם: (כ) הגידו. אומר גלו הדברים הבאים שיאמרו להם זאת התוכחה דבר חול גבול הים: (כא) שמעו נא. מבואר הוא: האותי. איך לא תירלו מפני והנה ים לי שני עדים שלא תוכלו להכחיש כי האחד הוא בכלל העולם הוא דבר היס כי בראשית בריאת העולם היו המים מכסים הארץ כולה כי כן יהיה עכשיו אחר כן אמרתי שיקוו המים אל מקום אחד ותבא' שיבשה והיה בהקוות המים סביבו על פני כל הארץ אל מקום אחד היו שופעים על המקום ההוא נגנים כמו גד והיה להם לפי טבעם נדחפים ולהתפשט על פני כל הארץ בהתלה אלא שהיו אמרתי לו עד פה תבא ולא תוסיף והאמיר היא הרצון ומתי החול על שפתו גבול לו שלא יעבריהו ואל החול אין חומה גבוה שתעמוד כפני המים ולא עוד אלא שגלי היס מתגעשים והומין ובאין עד הספר כאלו יעברו ע"ס כפי טבעם ולא יוכלו לפי שאינו מגעתו טבעם בזה ובזה עולה לבכיר כי אני משבית התהומים ושומר הים הכולו ויתגעשו ולא תחילו ולא תעלו מפני ולא כדעתתם שאני יכול לעשות בהם ברצוני אם תעברו מצותי אם כן ראוי לקרוא אתכם עם סכל ואין לב שלא תביני זה לו אם תביני ויש לכם

מצודת ציון

ארים • נכרים: (כב) תחילו. תל' תיל ורעדה: חוק • דבר קבוע: ויתגעשו. בגין גדוד ותנועה חזקה וכן והגעש הרעש הארץ (תהלים י"ח): יוכלו. תל' יכולו: והמו. תל' המי: (כג) סורר. תעות: ומורה • עניין מרי ומרד וכן כי סורר ומורה (דברים כ"ז)

גבול לים שעד החול יהיו: חק עולם • החק הזה הוא כל ימות עולם: ולא יעברנהו. אין מי הים עוברים את הגבול: ויתגעשו. אף כי ירגזו בהתנועה חזקה אב"ן לא יוכלו לעבור הגבול: והמו גליו • אף כי ירועו גליו עד כי נשמע קול המיהם אב"ן לא יוכלו לעבור הגבול וכ"ז הוא תפארת ה' ומהדר גאונו: (כג) ולעם הזה הוא לב לעם הזה הוא לב משוגע ומתמרד: סרו וילכו. סרו

דִּסְטוּ מִבָּתַר פּוּלְחָנִי גְּלוּ:
כד וְלֹא אָמְרוּ בְלִבָּבָם נִירָא נָא אֶת־יְהוָה
כֵּעֵן קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא דְּמַחֵית
מְטַר בַּכִּיר וְלַקִּישׁ בְּעִדָּנֵיהּ
בִּזְמַן קַיְמָא שְׁבוּעֵיָא דְּבִזְמַן
חַצְדָּא נְטַר לָנָא: כה חוֹבֵיכוֹן
גָּרְמוּ אִלֵּין לְכוֹן וַחֲטָאֵיכוֹן
מְנָעוּ טוּבָא מִנְּכוֹן: כו אֲרֵי
אִשְׁתְּכַחוּ בְּעַמִּי תַּבִּין בְּגַבְרִין
אִשְׁדִּין דַּם זַכָּאי כְּלַבּוּשׁ
צַיָּדִין דַּמְחֵי וְקַטִּילִי מִתַּעֲשְׁתִּין
לְהַבָּלָא נַפְשִׁין קָטְלִין:
כז כְּבֵית פַּטְמָא דְּמָלֵי עוֹפָא
בֵּן בָּתֵּיהוֹן מְלַן נְכָלִין עַל כֵּן

ת"א ולא אמרו עקר' סס אלטינו המתן עקרים מד עוותיכם כמו תנה תענית נ כב קדושין דף סב

שמנו

יורה ק' יתיר ו

רש"י

(כד) יורה ומלקוש. כתרגום בכיר ולקיש: שבועות חקות קציר. שנעה שבועות מחקק לנו בהן שתי חוקות קציר הק השומר וחק שתי הלחם: ישמר לנו. שיהא סקיר בזמנו: (כה) הטו אלה. המו החוקות האלה מעליכם שאינו שומר' לכם ואתם כלים ברעב: (כו) ישור. יארוב וכן למען שורבי (תלים כז) לשון שמורה ולא קרוב (מדבר כ"ד): בשך יקושים. כאשר יטוך היקוש בשונין ללכוד לציים ציור כשרגלו לא להוכו והוא עשכו ומחזיקו ברגלו וללכד וקורין פי"ד בלע"ז: הציבו משחית. לינב"ל בלע"ז כך שהין אורבי' על עיר או על דרך: הציבו. כמו מצב פלמתי' (סמ"ק): (כז) בכלוב. הוא מקום שמסגרין בו עופות וכן תורגמו יונתן כביית פומטא ובלע"ז

רד"ק

לגם ו"ת על דסטו מבתר פולחני גלו: (כד) ולא אמרו ביראה לא. ר"ן גם נקראת רפ"ת אע"פ שאינה נירא נקראת מלעיל: המתן לגשם. ולהלן כך פי' יורה ומלקוש בעתו אבל לשם שכתב ויורה מו' ר"ן הגשמים המתן לגשם בשאר עתי השנה לגורך הגנות ובאתות ובשאר לרבי כאלו ובהמות ונתן גם כן יורה ומלקוש לגורך התבואה כל אחת בעתו: שבועות חקות קציר ישמור לנו. אותם שבועות מחקות קציר ישמור לנו שלא יבד מטר בימי הקציר שלא יפסיד הקציר וזהו חק הקציר ומשפטו וגם שתהיה רוח טובה ושכבת בימי הקציר לזרות ולהבבר הוא חק הקציר ומשפטו גם כן לפיכך אמר חקות ומה שאמר שבועות ולא אמר ימי הקציר לפי שאינו סופרי' שבעה שבועות עד תג השבועות לפיכך תלה ימי הקציר בשבועות וי"ת בזמן קיים שביעית דבזמן חלדה נטר לנא: (כה) עונותיכם. והיה לכם לאמר בלבבכ' כי אלה הרעות הבאות עליכם עונותיכ' הטו אתכם שברי בשביית עושי' רצון אלו היה עונ' לכם גשם בעתו וכל דבריכ' בחיים על הגבוה אם כן מי מנע הטוב מכם ומי הביא עליכ' הרע אלא עונותיכם וחטאתיכ': (כו) כי נמצאו. ישור כלב לגר מוקשי': יצוק כל אחד בדרכיהם אם ישבור אדם שיגזלו ממנו מה שעמו ויביא כאדם המניח יקוש' ומליג מחתיה בלגר ויבאו בם וילכו ויגדלו ויעשירו: ולבדו מחתיה אנשי' ילכדו ולא עופות ומחתיה יקרא בפה בלוכד העופות כן יביאו בם וילכו ויגדלו ונגזול מהם מה שעמהם: ישור. יביא כמו לשורנו ולא קרוב: בשך. הוא מקור כמו בשיעי לו תוחר והוא כמו מנים מן ותחת המלך בשכה שפיכותו נתה ושך הוא פעל יולא ושכבה פעל עומד: יקוש'. שם כמו מוקשים וי"ת אלי אשתכחו בעמי חייבין וגומר כבעמוד: (כז) בכלוב מלא עוף. כלוב כלי עשוי מנסכרין מגדלי' בשם עופות ומשמיען אותם שם וכן פ"י בכית פומטא ודומה לו והנה כלוב קין של עשוי מנסכרים ומשיגה לכלוב מלא עוף כמו שבכלוב ממגלי' אותו עופות בפי פה בבוא ועתנים לאותו מאכלם ומשקה ואוכלין שם תמיד כן בתי אלה הרשעי' מלאים מרמה כ"ל ממון מקובן במרמ' ובאין ומתעדנין בו: על כן גדלו ויעשירו. על כן שבא לשם ממון

מצודת דוד

מסל' והלבו לשם: (כד) ויראה נא. ר"ל אם עד הנה לא היס שפר אלהים לגבר עיניהם הנם עתה נשים על לב ליראה אתם ס' המתן גשם ותוצר ותפרש שניתן יורה ומלקוש כי אם בזמן המארך: שבועות חקות קציר. ר"ל החוק של שבועות ימי הקציר ישמר לנו אלה היס תריר נשמיס בח"י כל ימי הקציר שהוא סי' קללה ח"ש הלא קציר חטים היום אקרא אל ה' ויתן קולות ומטר (ש"ב י"ב): (כה) הטו אלה. הטו מכם הרעה והסבלה: פשעיכם הטוב. היא תכונת הלב המביא פוכה: (כו) כי נמצאו בעמי רשעים. מעשיהם הם המחמתים את הלב: ישור. יביט לעיות (כז) כלוב. כמו הכלוב הוא מלא מן הצופות כן בתיה המה ממלאים מן המרמה: גדלו. כמו רב ולהוספת ביאור המאמר ויעשירו

מצודת ציון

(כד) יורה. הוא המטר הירד על הזרעים המרוס הזרעים והחרמה: ומלקוש. הוא המטר המאוחר הירד על הקציר ועל המלילות וכן ונתתי מטר וגו' יורה. ומלקוש (שם י"ד): שבועות. הוא מל' מלא שבוע זאת (בראשית כ"ט): חקות. מל' חק ודבר הכתוב: (כו) ישור. עניין הכשה ורדיה כמו למען שורבי (תהלים כ"ז): כשך. עניין הכתה וכן ויכהו אבי' (בראשי' ח') וא"ת ובתאיתיה: יקושים. פח מוקשים: תצופות. פח מכתות: ילכדו. יתפסו: (כז) כלוב. תעשה כעין של העשוי לעופות ודומה לו כלוב

כח שָׁמְנוּ עָשְׁתוּ גַּם עָבְרוּ דִּבְרֵי־רָע דִּין
לֹא־דָנוּ דִּין יָתוֹם וַיַּצְלִיחוּ וּמִשְׁפַּט אֶבְיוֹנִים
לֹא שָׁפָטוּ: כט הַעַל־אֵלֶּה לֹא־אִפְקֹד נְאֻם־
יְהוָה אִם־בְּגוֹי אֲשֶׁר־כָּזֶה לֹא תִתְנַקֵּם נַפְשִׁי:
ל שַׁמָּה וְשַׁעֲרוּרָה נִהְיְתָה בָּאָרֶץ:
לא הַנְּבִאִים נִבְּאוּ בַשֶּׁקֶר וְהַכֹּהֲנִים יִרְדּוּ
עַל־יָדֵיהֶם וְעַמִּי אָהֲבוּ כֵן וּמַה־תַּעֲשׂוּ
לְאַחֲרִיתָהּ: ו א הָעִזּוּ בְנֵי בִנְיָמִן מִקֶּרֶב
ירושלם

כח כלי עמל ויניעה גדלו בנכסים והעשירו: (כח) שמנו עשתו
על דרך משל כמו ושמן ישורון ויבעט כלומר הרבו בנכסים
גם יש בו קלת המליצה כי העשיר׳ ברוב הם שמנים ודשנים.
עשתו זכו מן עשת שן. כי הסמן שור בשרו זך וכן תרגם
יונתן עתרו לף קני ניכסין: גם עברו דברי רע. לא דיש
בעשרם אלא הרבו לגזול ולחטוף עד שעברו כל דברי אים רע
כלומר יותר הרבו לעשות משאר אנשי׳ רעים עד שעברו עליה׳
ברשתם ויונתן תרגם לף עברו על פתגמי אוריתא עבדו דניש
דין יתום לא דנו ופי׳ דין יתום כלומר משפט היתום והאל׳ החלוש
לא שפטו ולא לקחו משפטם משובקים: ויצליחו ואעפ״כ ויצליחו:
ומשפט אביונים. כפל ענין במלות שונות: (כט) העל אלה.
פירושו בתרגומו העל אילין לא אגמר וגו׳ בעמוד:
(ל) שמה ושערורה. שמה ענין תימה כמו כאשר
שממו עליך רבי׳ כלומר דבר תימה הוא מה שנהי׳ באלה
מרעות שעושין ודבר עוף ולכלוך וחסו פירוש שערורה ענין
עוף ולכלוך כמו התאנים הסוערי׳ וכמ״ו שמה תימה עוקחאות תיימה והוא לשון עליון כמו מהם יש מהם תיימי מיא. נדברי
רז״ל ותרגו׳ שערורה ושמו: (לא) הנביאים׳. עתה פי׳ מה היא השמה והשערורה שנעשתה באלה נבאו בשקר לעם ויאמרו
אשם יהיה לכם ובזה מטיפים העם לדבר רע: נבאו בשקר וכהנים ירדו על ידיהם׳. ענין נקיתה מן דבר הדבק כלומר
יקחו השחד לעות המשפט יקחו לוקחים על ידיהם׳ כלומר בידו שאוא טוב ועבל ו״ו לאותו ענין ממשלה מן כי הוא רודה
לא תרדה בו ר״ל בכהני׳ רודים בעם על ידי הנביאים׳ ומלוחה ומעוים המשפט בלעומם: ועמי׳ אהבו כן. ר״ל רוצים בכל זה
לפי שהם מיפים להם מעשיהם הרעים׳: ומה תעשו לאחרית׳. כלומר לאחרית שמה ושערורה שזכר לומר אם השערורה יפה
בעיניכ׳ עתה מה תעשו לאחריתה׳ כי תדעו כי מרה תהיה באחרונה: (לא) העיזו׳ הביטו כמו שלא העז מקיך אמר לבני
בנימין שהם בירושלים אתם בנימין טוטן והביטו את אשר לכם מקרב ירושלים כל שכן משאר עריכם כי אשיא ירושלים תלבר
ומה שאמר העיזו הוא דבר גוזמה כי אין לכם מקו׳ אנה יוסף שם אלא כלומר אם יש לכם מקו׳ שתעשו עוכו והביטו מקרב
ירושלים כי גם היא תלבר ויבוטלים היתה ליהודה ובנימין ומה שאמר לבנימין ולא אמר ליהודה כלומר שהשם על קרוביו
מחלה כי הוא כואב עליה׳ יותר ממה שהוא כואב על אחרים והוא היה מעמתות באלה בנימין והם היו קרוביו בני משפחתו

מצודת ציון

כלוב קיץ (עתום מ׳): (כח) שמנו. מל׳ שומן: עשתו. ענין
לאות והכירות כמו מעיו עשת שן (ב״ם ה׳): (ב) שמה. ענין
המהון: ושערורה. ענין דבר מגונה ומתוש וכן רא״ם תי שערורה
(לקמן כג): נהיתה. מל׳ הי׳: (לא) ירדו. ענין המשלה כמו
דרס בקרב חויכיך (תהלים ק״ו): על ידיהם. בעבו׳ כחם של
הנביאים:

ו (א) העיזו. ענין חזקה כמו העיזו אל תעמודו (לעיל ד׳): ובתקוע
בשם הבעל שהוא דבר שקר: והכהנים. כהני הבעל: ירדו. יתגלו בכח הנביאים כי הם המלוכים: אהבו כן. לחיות הם השלוה:
ומה תעשו. הנביא יאמר להם ומה תעשו בעוד אחרית הדבר הוא גמול הרעה לעמוד להגיל מחנם:

מצודת דוד

ויעשירו: (כח) שמנו. נעשו שמנים ומלו בנכסיהו׳ רב: גם עברו.
ר״ל גם כל דברי רע הבא לידם עבר עליהם: דין לא דנו. לא
דנו דין אמת ואפי׳ דין יתום ואעפ״כ הצליחו ולא נפרעתי
עדיין מהם: ומשפט. ר״ל ובעבו׳ כי הצליחו אחזו בדרכם ולא
שפטו משפט האביונים אשר ועקו תפני מוציאים: (כט) העל
אלה. וכי על העשים כאלה לא אנקם: להפרע בהם בחטיה:
הגוים׳. אשר עושה הדבר הזה: (ל) שמה. דבר תמהון
ומגונה נהיתה בארץ: (לא) הנביאים׳. נביאי הבעל: בשקר.
ומה תעשו. הנביא יאמר להם ומה תעשו בעוד אחרית הדבר הוא גמול אחרית׳ כלומר בעוד אחרית הדבר הוא גמול הרעה לעמוד להגיל מחנם:

ו (א) העיזו. אתם בני בנימין אחסי הלכת מקרב ירושלים

יְרוּשָׁלִַם וּבִתְקוֹעַ תִּקְעוּ שׁוֹפָר וְעַל־בֵּית
הַכֶּרֶם שְׂאוּ מַשָּׂאת כִּי־רָעָה נִשְׁקְפָה מִצָּפוֹן
וְשֶׁבֶר גָּדוֹל: ב הַנָּוֶה וְהַמְעֻנָּגָה דִּמִּיתִי בַּת־
צִיּוֹן: ג אֵלֶיהָ יָבֹאוּ רֹעִים וְעֲדָרֵיהֶם תִּקְעוּ
עָלֶיהָ אֹהָלִים סָבִיב רָעוּ אִישׁ אֶת־יָדוֹ:
ד קַדְּשׁוּ עָלֶיהָ מִלְחָמָה קוּמוּ וְנַעֲלֶה
בַּצָּהֳרַיִם אוֹי לָנוּ כִּי־פָנָה הַיּוֹם כִּי־יִנְטוּ
צִלְלֵי־עָרֶב: ה קוּמוּ וְנַעֲלֶה בַלַּיְלָה
ת״א אוי לנו תעגית דף עה ס׳ כזוה׳ פ׳ כרחזית ופ׳ חיי שרה ופ׳ אחרי מות ונשחיתה

ירושלם׳ ובתקוע תקעו שופר ועל בית הכרם שאו משאת׳ כי רעה נשקפה מצפון
ושבר גדול׳: ב הנוה והמעונגה דמיתי בת־
ציון׳: ג אליה יבאו רעים׳ ועדריהם תקעו
עליה אהלים׳ סביב רעו׳ איש את ידו׳:
ד קדשו׳ עליה מלחמה׳ קומו׳ ונעלה
בצהרים׳ אוי לנו׳ כי־פנה היום׳ כי־ינטו
צללי־ערב׳: ה קומו׳ ונעלה בלילה
ונשחיתה

כלת לעריסה לשמור מבלריסה: בית הכרם׳ שם
מקום הוא: שאו משאת׳. גם להקבץ ולהלחם על
הסיכה: (ג) הנ ה והמעונגה דמיתי׳. המרכתי
ארגמנו ויונתן לשון ודמנו נאות הסלוס (לקמן כה) נדמתה
בקלון (לקמן מז): (ג) רועים ועדריהם׳. משל
הוא מלכים וחיילותיהם: רעו׳. אכלו׳: את ידו׳. לא
קומו סביבו׳ קדשו׳. שמו׳: אוי לנו׳. לעת פנות היום׳
פנה היום׳. כלומר פנה לעת ערב הלילה הלוך

בכית

ינטו הנוה האחס הבוכנת בנוה שלה שוקטת ומשוגנה ונוה תהר נקבה בפנים דוה וכרי יהודה חיי״ג פירש הנוה כמו
שוה בלא״ף מן נאוה לחיין כתוב׳ עניין יופי ונוי וכן ת״י ומפנקה וחדוני אבי ז״ל פירש דמיתי כרתי כמו נדמו עמי: (ג) אלי׳.
מעמלכי׳ הבאלו אליה להחריבה׳ רועי׳ והעדרים הם חייליו׳ ולכלותם הם חייליו׳ המגיעים׳ רועי׳. ופעם נאלן כמו
רועי׳ כלבי׳ והדומים להם וכמ״ו לה ייחון מלכים
בחייהון׳: רעו׳ אים תת ידו׳. את מקומו וכן רועות על ידיהן כלומר מגך אחד אור יגור על עיר לו על עניים וכן
אתר עד לשלוח לכפות את המלך׳. אומר אים נתכנו מהרועי׳ שמו מלחמה על ציון כלומר אף
פי שהעמו אים תת ידו כולם שמו נמלחמו׳ עם ציון: (ב) קומו ונעלה בלבי׳. ואתר בפסוק שאחריו קומו ונעל׳
אלה זכר לבדי׳: ולילה לפי שהם שמיי הפגעים כמו שאמר מדבר בלפ׳ יסוד מקטב ישוד אמרי׳ אמרו בזמנים קבי׳ הם
אנה עניים׳ אמר הנבואה אוי לנו כי פנה היום כלומר בעריסה אמורי׳ אויבנו לעשה הוא לנו ולא לעשה כי לבדי׳ קבה נרוב
הוא ועת יפה לרוב האורה ואתנו נקה ממנו הרע ולא הנוב כי היום כלומר האור פנה
ולדבר והגלגלים הם עושים ומתפשטי׳ כי אין לנו אורה אלא חשכה: קומו מרמעתיה׳. שהם תשבי׳ להשגב בהם שהיה

מצודת דוד

האויב יבבאה ויהרוג עמה: ובתקוע׳. בעיר הקוע
שהוא שופר להזהיר את העם להיות נכונים למלחמה (ולפי שהם
עיר תקוע אמר תקעו׳ שופר ל׳ נופל על לשון) . ועל בית
הכרם. דרך לנמות בית גבוה ומגדל בכרם אחד לשמור בו כל
הרמוש אשר סביבותיה: שאו משאת. הריעו להבת אש לכיות
אלה מרחוק להזהיר את העם׳ (וגם שאו משאת הוא ל׳ נופל
על לשון) : נשקפה׳. נראתה לבוא מבבל העומדת בלפון: ושבר
גדול׳. הרעה הבאה תהיה שבר גדול: (ב) הנ׳ והמעונג׳ וגו׳
אני דמיתי את בת ציון לאשה נאוה ומעונגה: (ג) אליה׳. עתה
אותו אליה רועים ועדריה׳ ר״ל אנשים בפלים ובנים הם הכבשים
אשר הינם ידועים לבבל המלכים: תקעו׳. דרך לתקוע שפולי האוהל בארץ ע״י יתדות: רעו׳. כ״א מהם רעו את הקומו שפולי
אהלה עליה בלהריס וסות העם המוכן ביותר למלחמה: אוי׳ לנו׳ כי פנה היום׳. וכאשר לא יבבאו הבעיר בעיתו ועל כי יהיה רב
אנה לשתות העיר ותאונו לומר אוי לנו כי פנה היום׳ ועדיין לא לבבו הבעיר׳. הלל אל ערב נשה כי כאשר
הנה השמש לבית הערבה לשקוע ונגמו הגלגלים לחרתוק ויתארכו ביותר והוא כפל ענין במ״ש: (ה) קומו׳. מרוב הרוחה להשמיעם

מצודת ציון

ובתקוע. שם מקום כמ״ש ותאלה יתאלה הקיעה (ש״ב יד): שאו. הריחו׳: משאת׳. ענין הבאת אש וכן ושאתם דוד (ש״ב כ): נשקפה. ענין הבטה ורחיה כמו ויסקף תמימלר (בראשית כו)
(ב) הנו׳. כמו הנאוה באל״ף והוא ענין יופי כמו לאו׳ בירושלים
(ש״ם ו׳): והמעונגה. מל׳ עונג ושרות: דמיתי׳. מל׳ המיון
והשואה: בת ציון. עדת ציון: (ג) תקעו. ענין תחיבה כדבר מה וכן
ותקעתיו יתד (ישעיה ל״ב): רעו׳. הרועים׳: ידו. ויקומו ב
(ד) קדשו׳. ענין הזמנה כמו הקדיש קרואיו (לפנים ה׳): קומו.
ענין זרוז: בלבדים׳. הוא מלי היום: פנה. ענין סבוב: ללילי
מל׳

כלת לעריסה שהוא דבר שקר: והכהנים׳. כהני הבעל: ירדו׳. יתגלו בכח הנביאים כי הם המלוכים: אהבו כן. לחיות הם השלוה:
ומה תעשו׳. הנביא יאמר להם ומה תעשו בעוד אחרית הדבר הוא גמול אחרית׳ כלומר בעוד אחרית הדבר הוא גמול הרעה לעמוד להגיל מחנם:

ו (א) העיזו. אתם בני בנימין אחסי הלכת מקרב ירושלים

וְנַשְׁחִיתָה אַרְמְנוֹתֶיהָ׃ י כִּי כֹה אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת כָּרְתוּ עֵצָהּ וְשִׁפְכוּ עַל־יְרוּשָׁלִַם
סֹלְלָה הִיא הָעִיר הָפְקֹד כֻּלָּהּ עֹשֶׁק
בְּקִרְבָּהּ׃ יא כְּהָקִיר בּוֹר מֵימֶיהָ כֵּן הֵקֵרָה
רָעָתָהּ חָמָס וָשֹׁד יִשָּׁמַע בָּהּ עַל־פָּנַי תָּמִיד
חֳלִי וּמַכָּה׃ יב הִוָּסְרוּ יְרוּשָׁלִַם פֶּן־תֵּקַע
נַפְשִׁי מִמֵּךְ פֶּן־אֲשִׁימֵךְ שְׁמָמָה אֶרֶץ לֹא
נוֹשָׁבָה׃ יג כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עוֹלֵל

ביר קרי
יעוללו

ת״א כי כה אמר ה׳ הוה׳ ה׳ ואתמן הפרס בין מחת׳ הגיגיא פעם כה אמר ה׳ לגאות ופעם כה אמר ה׳ חלניס כהקיר כיר ברכות ע״ט ערובין י״ד מתם וכור מלעיגא רף נ״ט

רד״ק

לותם : (ו) כי כה אמר ה׳ . כלומר מלת ה׳ היתה זאת כי הוא רוצה להבחיתה והעיר את רוחם נגד אויב וכאילו אמר לעם כרתו עצה . עצה כמו עץ והם״ל איננה לכינוי כי היא רפה אמר כרתו עצים לעשות מהם דיק וגפשון קוללה על ירושלים והם האנשים המבטיחין בדיק וכדומה לו על העיר לגמון חומותיה ומגדליה ולדעת יוחנן קוללה הוא על גבוה שהרגוס קוללה מליתה והוא שמופתין ספר ועלי׳ תוך החפירות אשר סביב העיר עד שמגלי׳ לותם מעפר ועלי׳ ת״ים סביב נעיר עם מלוי סחפירות כדי לעלות מהם לחומה והוא הנקרא קוללה : העיר הפקד . היא העיר שנפקד עונה אף על פי שאחריך גם הקב״ה לא יאחריך לה עוד כי כלה עשה בקרבה בכל העיר ומלא לדם עשה בקרבה כלומר הקי׳ בתוך העיר עשוקי׳ אין לריך לומר חוץ לעיר בדרכים : (ז) כהקיר כיר . כהקיר מן מקור כיר כמו באר אמר כמו שנבאר מימיה נובעים תמיד כני הפסק כן הקרם רעתה וזהו שאמר על פני תמיד ומה שאמר תמיד כלומר שאני רואה ומשגיח לעד לא כמו שהם אומרי׳ אין לי רואה אותנו : חלי ומכה . אמר חמס ושוד חלי ומכה ישמע בה שמחלים העניים ומכי׳ אות׳ ק״ל שנאמר ופני עניים הטחנו לו פירושו עונם החטם וכשוד שהם עושי׳ חלי ומכה וכן ה״ו כנוגה דמקי׳ מוסי וגומר כנעמוד : (ח) הוסרי . פן תקע נפשי ממך . אלה לא הוכרי יפרד לגוני ממך אלה אלה לך תקע כפ״ת ממך כמו ותקע כף ירך יעקב עין הכרת הדבר ממקומו והרגו קצע לו יקע : לא מושבה . כאלו לא מושבה מעונה בהיות שמתה ו״ל״ם כלרע דקדום דלא אתותבת : (ט) כה אמר ה׳ . עולל . מקור מן הדומה למרובע כי הרגו עולל אמר ה׳ כי המפלגין הנפן לחר שבלגו אותם שיסובו על העוללות הנשארות ויבלגו אותם כן יעבו האויבי׳ כי שארית ישראל הוא העוללות הנפן ושוד פי׳ ואמר הנה כולר על אחד מהאויבי׳ יאמר לחבירו השיב ידך לגוא ולשוב שמה שהוא כולר ומשיב בסלסלי׳ ומשיב ידו פעם אחר פעם עד שיעולל הנפן כולה ויוצאן פירם הנשב ידך דבכי הנגיה לעולל״ם בלע״ז : סלסלות כמו סלים שרגו סלל והדגש לאות סלי תורי וכסלסלות נכפלה

כן

מצודת ציון

מ״ל : (ה) ארמנותיה . מל׳ ארמון ופלטרין : (ו) עצה . מל׳ עץ : סללה . הוא תל העפר לתול העיר : הפקד . ענין הנגמה כמו לא תפקד (לעיל ה׳) : (ז) כהקיר . ענין נגיעה והוא מל׳מקור : בור . כמו באר : ושוד . עושק : על פני . כמו לפני וכן לא יכיר וגו׳ ע״פ (שמות כ׳) : (ח) הוסרי . תל׳ תוסר : תקע . ענין הכרה מן המקום וכן ותקע נפשי מהם (יחזקאל כ״ג) : (ט) עולל ישוללו . כן נקרא הלקט שאחר הבציר כמו לא תעולל אחריך

מצודת דוד

לאות עליה תלי ומכה : (ח) הוסרי . תלי תוסר פן תסור נפשי מיך : (ט) שולל ישוללו כנפן . כמו הנפן אחר שבצרו אות׳ ונשאר עוללות תוריס לנקט גם העוללות כן יהיה שארית ישראל

כיבנתהא: יא ארי כדנן אמ
יי צבאות קוצו אבא וצבר
על ירושלם מליתא ה
ברתא דאתפקידו לה חוב
כולהון אונסין בגוה: יב כגוב
דמקיים מוהי כן אורי
ואתקימו בגוה עבר
בישתא קל חטופין וזבוזל
משתמע בה קדמי תדירא
על כן אתיתי עלה סר
ומחא: יח אתרדא ירושל
דלמא ירחק מימרי יתן
דלמא אשונגך צדיא כארע
סובלא ולא ילילתי למשפך
קדום דלא אתותבת
יט כדנן אמר יי צבאות
אתבזזון יתבזזון כמעם
שבע יומין: יב ויסתחרון
בתיהון לאוחרנין חקלון ונשין
חדא ארי ארים את מחת
בורתי על יתבי ארעא
אמר יי: יג ארי מזעירהון
עד רבהון כולהון אנסי

סמון

רש״י

בנות המקדם : (ו) ברתו עצה . לא מפיק ה״ל
והוא ל׳ עץ אמון לגון כריתה נופל על העלה ונע
האמור כאן לגון הרבה עני׳ כמו דגם ל׳ דגים הרב
העיר הפקד . שבאה פקודתה : (ז) כהקיר . לש
מקור : בר . באר : כן הקרה רעתה . כן עכש
רעתם המיד מוסיפו׳ ומהדשו׳ : חלי ומכה . ע
לייתיתי עלה מרע ומחא : (ח) הוסרי . קבלי מוסר
פן תקע . פן ההתק הוקע לגון מיבור כמו והוק
לותם (מדבר כה) ויש לגון הסרת המיבור והרב
תיבות משמטות כן : (ט) עולל . נרפאי״ן בלע
לאחר שבצרו הכרם ונשארו שוללות והעניי׳ באים ועוללו

לותם

רד״ק

כן פ״ל הפעל : (י) על מי . והעידה עניין הזכרה כמו הפעל בעם הפעיד בנו האים ובא בגון עדות כי המזהיר באחד מזהיר בו בפני עדים כדי שלא יכחיש בו אחר כן : ולא יוכלו להקשיב . הם שני׳ עצמן כליו ערלה אזנם ואין בהם יכולת להקשיב : לחרפה . כי מה שהוא חרפה לאדם לא ילבה לשמעו כן הוא להם דבר ה׳ : (יא) ואת חמת ה׳ חמת ה׳ היוצאת על ישראל מלאתי ממנה עד שנלאתי לכילה : שפוך על עולל . לשפוך החמה על עולל : כחון לעולל שיהרגו האויבי׳ העוללים בחוצות בלי חמלה וכן נשפכה החמה : ועל סוד בחורי׳ יחדיו . ולא הועיל להם כחם : סוד ר״ל קושר שמתחברי׳ יחד בסוד אחד ונעלה אחת ולא יועילם כל זה : לוכד אדם עם אשה . כלומר עם אשתו : זקן עם מלא ימי׳ . כי לא יחמלו על זקן ומלא ימי׳ הוא יותר מהזקן : ה״י ואת חמת ה׳ וית נבוזת ה׳ בתקוף מן קדם ה׳ אתמליתי : (יב) ונסבו . שדות ונשי׳ . וכן שדותי׳ תהיה לאחרי׳ : (יג) כי מקצם . כמו

מצודת ציון

אחריך (דניאל כ״ד) : כלומר . כן נקרא תליבת הענבים שנ״ל אחר כמו כי תבצר כרמך (שם) : על . בעבור : עלולות . ענין משמוש וחפוש כמו סלסלה ותרומתך (משלי ד׳) : (י) על מי . אל מי : ואעידה . ענין אזהרה והתראה כי על פי רוב מתרין בעדים אלא יכחשו : ערלה . ענין אטום כמו ערלי לב (לקמן ט) : להקשיב . ענין שמיעה והאזנה : (יא) נלאיתי . ענין עייפות ויגיעה כמו ונלאו מלרים (שמות ז׳) : הכיל . ענין הסבלה והחזקה כמו תרבה להכיל (יחזקאל כ״ג) : שולל . ילדים הסבלה בחוץ . בשוק : סוד . קבוצה הנתפסת להתחיק סוד ועצה וכן

מצודת דוד

אשר הוא בלבנות גם לותם : הבט ידך . אתה הוא בבט ידך לקחת גבולה את הנסחרים כמו הטוטר המשיב מצות ידך לגבות אותם : (ט) כרמו עלה . כרמו הענן אחר סביבות ירושלים לחרבו עם העפר בסולל׳ : ונפקו . דרך יוצאי העיר לשפוך חל ע
חול העיר ומשיחים בה עלים ועוללים עליה להלחם על העיר
ושפוך אוללה (יחזקאל כ״ח) : הפקד כלה . רלה לומר
המקום הנמצא בכל העיר ולא עושק בקרבה : (י) בקקי
פוקקה : חתם ושוד . ושקת חתם ושוד נשמע בה לפני המוכר
מלאתי מלא ותכה . (ח) הוסרי . קבלי מוסר פן תסור נפשי מיך : הדן לא נוכחת . כאלו לא היתה מיוכר׳ העולל
(ט) שולל ישוללו כנפן . כמו הנפן אחר שבצרו אות׳ ונשאר עוללות תוריס לנקט גם העוללות כן יהיה שארית ישראל

יחזר

יעוללו כבפן שארית ישראל השב ידך
כבוצר על־סלסלות׳ : י על־מי אדברה
ואעידה וישמעו הנה ערלה אזנם ולא
יוכלו להקשיב הנה דבר־יהוה היה להם
לחרפה לא יחפצו־בו׳ : יא ואת חמת יהוה
מלאתי נלאיתי הכיל שפך על עולל
בחוץ ועל סוד בחורים יחדו כי־גם־איש
עם־אשה ילכדו זקן עם־מלא ימים׳ :
יב ונסבו בתיהם לאחרים שדות ונשים
יחדו כי־אטה את־ידי על־יושבי הארץ
נאם־יהוה׳ : יג כי מקטנם ועד־גדולם כלו

בוצע

ת״א הנה ערלה אזנם שבת יד קה שפוך על שולל שבת קו קיט (הגרי״ב) כ׳ כ״ר קיט לקמן ח י

רד״ק

בצע בעם הפעיד בנו האים ובא בגון עדות כי המזהיר באחד מזהיר בו בפני עדים כדי שלא יכחיש בו אחר כן : ולא יוכלו להקשיב . הם שני׳ עצמן כליו ערלה אזנם ואין בהם יכולת להקשיב : לחרפה . כי מה שהוא חרפה לאדם לא ילבה לשמעו כן הוא להם דבר ה׳ : (יא) ואת חמת ה׳ חמת ה׳ היוצאת על ישראל מלאתי מהמה עד שנלאתי לכילה : שפוך על עולל . לשפוך החמה על עולל : כחון לעולל שיהרגו האויבי׳ העוללים בחוצות בלי חמלה וכן נשפכה החמה : ועל סוד בחורי׳ יחדיו . ולא הועיל להם כחם : סוד ר״ל קושר שמתחברי׳ יחד בסוד אחד ונעלה אחת ולא יועילם כל זה : לוכד אדם עם אשה . כלומר עם אשתו : זקן עם מלא ימי׳ . כי לא יחמלו על זקן ומלא ימי׳ הוא יותר מהזקן : ה״י ואת חמת ה׳ וית נבוזת ה׳ בתקוף מן קדם ה׳ אתמליתי : (יב) ונסבו . שדות ונשי׳ . וכן שדותי׳ תהיה לאחרי׳ : (יג) כי מקצם . כמו

מצודת ציון

אחריך (דניאל כ״ד) : כלומר . כן נקרא תליבת הענבים שנ״ל אחר כמו כי תבצר כרמך (שם) : על . בעבור : עלולות . ענין משמוש וחפוש כמו סלסלה ותרומתך (משלי ד׳) : (י) על מי . אל מי : ואעידה . ענין אזהרה והתראה כי על פי רוב מתרין בעדים אלא יכחשו : ערלה . ענין אטום כמו ערלי לב (לקמן ט) : להקשיב . ענין שמיעה והאזנה : (יא) נלאיתי . ענין עייפות ויגיעה כמו ונלאו מלרים (שמות ז׳) : הכיל . ענין הסבלה והחזקה כמו תרבה להכיל (יחזקאל כ״ג) : שולל . ילדים הסבלה בחוץ . בשוק : סוד . קבוצה הנתפסת להתחיק סוד ועצה וכן

מצודת דוד

אשר הוא בלבנות גם לותם : הבט ידך . אתה הוא בבט ידך לקחת גבולה את הנסחרים כמו הטוטר המשיב מצות ידך לגבות אותם : (ט) כרמו עלה . כרמו הענן אחר סביבות ירושלים לחרבו עם העפר בסולל׳ : ונפקו . דרך יוצאי העיר לשפוך חל ע
חול העיר ומשיחים בה עלים ועוללים עליה להלחם על העיר
ושפוך אוללה (יחזקאל כ״ח) : הפקד כלה . רלה לומר
המקום הנמצא בכל העיר ולא עושק בקרבה : (י) בקקי
פוקקה : חתם ושוד . ושקת חתם ושוד נשמע בה לפני המוכר
מלאתי מלא ותכה . (ח) הוסרי . קבלי מוסר פן תסור נפשי מיך : הדן לא נוכחת . כאלו לא היתה מיוכר׳ העולל
(ט) שולל ישוללו כנפן . כמו הנפן אחר שבצרו אות׳ ונשאר עוללות תוריס לנקט גם העוללות כן יהיה שארית ישראל

יחזר

רש״י

כן יבוא ויחזרו ויבוזו : השב ידך . אתה המוצא
בצב ידך לשלול שנה כבוצר המשיב ידו על סלסלות
מסלסל ומחפש העוללות וכן הוא מהגלה את
הויקים והרגו והמליך את יכניה חזר לסוף עלמה
הדמים והגלהו חזר לסוף עמתי עמרם שנה והגלה את
הקיהו . סלסלות דבירקור״ם בלע״ז כמו סלסלה
הדוממך (משלי ד) כך פירש דוגם ומגמה פירש לגון
אלגיר״ם בלע״ז : (י) ואעידה . לגון התרת׳ : ערלה .
לעומה וכן כל לגון ערלה : לחרפה . מחרפון לותו :
(יא) ואת חמת ה׳ מלאתי . לכי מלא נבואה לבוא
אתם ה׳ עליהם : הכיל . כמו להכיל אמופרי״ר
בלע״ז : שפוך על עולל . לשפוך על היונקים :

בחון

מצודת דוד

אשר הוא בלבנות גם לותם : הבט ידך . אתה הוא בבט ידך לקחת גבולה את הנסחרים כמו הטוטר המשיב מצות ידך לגבות אותם : (ט) כרמו עלה . כרמו הענן אחר סביבות ירושלים לחרבו עם העפר בסולל׳ : ונפקו . דרך יוצאי העיר לשפוך חל ע
חול העיר ומשיחים בה עלים ועוללים עליה להלחם על העיר
ושפוך אוללה (יחזקאל כ״ח) : הפקד כלה . רלה לומר
המקום הנמצא בכל העיר ולא עושק בקרבה : (י) בקקי
פוקקה : חתם ושוד . ושקת חתם ושוד נשמע בה לפני המוכר
מלאתי מלא ותכה . (ח) הוסרי . קבלי מוסר פן תסור נפשי מיך : הדן לא נוכחת . כאלו לא היתה מיוכר׳ העולל
(ט) שולל ישוללו כנפן . כמו הנפן אחר שבצרו אות׳ ונשאר עוללות תוריס לנקט גם העוללות כן יהיה שארית ישראל

יחזר

בּוּצַע בָּצַע וּמִנָּבִיא וְעַד־כֹּהֵן כֻּלּוֹ עֹשֶׂה שָׁקֶר׃ יד וַיְרַפְּאוּ אֶת־שֶׁבֶר עַמִּי עַל־
נְקֵלָה לֵאמֹר שָׁלוֹם וְשָׁלוֹם וְאֵין שָׁלוֹם׃ טו הוֹבִישׁוּ כִּי־תוֹעֵבָה עָשׂוּ גַּם־בּוֹשׁ לֹא
יֵבוֹשׁוּ גַּם־הַכְּלִים לֹא יָדָעוּ לָכֵן יִפְּלוּ
בַנֹּפְלִים בְּעֵת־פְּקֻדָתִים יִכָּשְׁלוּ אָמַר יְהוָה׃
טז כֹּה אָמַר יְהוָה עִמְדוּ עַל־דְּרָכִים וּרְאוּ
וְשַׁאֲלוּ לִנְתִיבוֹת עוֹלָם אַיֵּה דֶּרֶךְ הַטּוֹב
וּלְכוּ־בָהּ וּמְצָאוּ מַרְגּוֹעַ לְנַפְשְׁכֶם וַיֹּאמְרוּ
לֹא נֵלֵךְ׃ יז וְהַקֵּמֹתִי עֲלֵיכֶם צֹפִים הַקְשִׁיבוּ
לְקוֹל

ת"א (הוכישו) שם (ומחלו) עקורה לק' ח' :

רד"ק

כמו שחטאו כולם כן ילקו כולם: מנגיעה. נגיעת הבקר וי"ת ומספר ר"ל קופר מזכיר העם וכן כהן הבעל או מכסני בעו' כי גם הם היו רעי' : (יד) וירפאו • נגיעי הבקר וכסכסי' ירפאו את שבר עמי : על נקלה • לעומת על אמירה נקנה שאין בו ממש : לאמר שלום שלום ואין שלו'. הם אמרו שלו' וכנס אין שלו' כי הנה אויב בא יום : (טו) הוכישו פי' בתמיה כשעשו תועבה הוכישו לא הוכישו : גם הכלים לא ידעו . פי' לא הכישו כלימה שיכלימם אדם על רוע מעשיהם: לכן יפלו בנופלי' • נגיעי הבקר וכסכי הבעל יפלו בעת שיפקו שלה הנופלי' מישראל וזה יהי' בעת פקודתם שאפקוד עליה' העולם' והוא יום חורבן בית ועיר : (טז) כה אמר כ' עמדו על הדרכי' • פירוש עמדו בדעתיכ' על הדרך הטוב ושל הדרך הרע ולכו בביתכ' ואמר זה כמו שאמר אליהו לעובדי הבעל עד מתי אתם פוסחים על שתי הסעיפי' אם ה' הוא האלהי' לכו אחריו וכן אמר לכם הנה נגיעי הבקר אומרי' לכם הטובו ושובו מדרכיכ' הרעי' ואל תאמרו אין ביד אויב ובכ' מילתו כי שו' יהיה לכם ועתה אמרו שהבקר אוחזין לא הטובו ממנו ומה שהנביאי' מפחידי' אתכם כי תתנו ביד אויב אל מילתו כי שו' יהיה לכם ועתה אמרו בכלכם איזה הוא הדרך הטוב גם שאלו בעבור נתיבות עול' כמו שאמר משה רבינו עניו הבטו' שאל אביך ויגדך כן אמר לכם שאלו נתיבות עול' לעומר שאלו בעבור הדרכי' אשר מעולם לעומר הדורות שעברו ומעולם כי מי שאחז דרך האמת בא לו הטוב . ומי שאחז דרך אמורי' אתכם נגיעי הבקר בא לו הרע לפי שאחז בדרך הבקר מבני פני' אלם הוכלו לסבור איזה הדרך הטוב ולכו בה לו מדרך הבכלה לו מדרך הקבלה : ומצאו מרגוע לנפשכם • וכזה תמצאו מרגוע נפש ונתת רוח בשתי הסעיפי' וכשאמרתי לכם זה אמרת' לא נלך ולא נחקור על הדרכי' מה שאנו אוחזין הוא טוב בעיניו : (יז) והקימותי עליכם • נגיעי אמת שמזהירי' אותם ואומרי' להם הקשיבו לקול הבוקר

מצודת ציון

וכן כסוד מחקים (לקוח מ') : (יג) בולע בצע • נוחלים הון וכן עובר ביתו בולע בצע (משלי ט"ו) : (יד) על • סיח כמו עם : נקלה מל' קלון וכזיון : הוכישו • מושבה : דבר תיעוב וגנאי : הכלים • מל' כלימה : פקדתים . עונן זכרון : (טו) לנתיבות . ענין שביל וארח : מרגוע • מנוחה והשקט כמו ונחת המרגעה (ישעיה כ"ח) : (יז) צופים • מחזיקים

מצודת דוד

ענין חולה • (יג) בולע בצע • נוחלים הון מחמדים : ומבכיר מבכיל עד בכני הבתולות : (יד) וירפאו • הם מרפאים מ' אבר עמי ורעתם העתידים לבא ר"ל הם מוליאים מלבם דמאנו הרעה הבאה : על נקלה • עם אמירה נקלה ומבוזה לאמר שלום שלום והיה ולא תבא הרעה ובזה המה מרפאים שבדם אבל לא יפרשו שלום והמה מכחשים : (טו) הוכישו • ר"ל אם"פ הים לבם לשנאתי ובכבשים להיות נגלמים בתשר עשו דבר תועבה כדרך התועבה : גם הכלים לא ידעו . הינם יודעים מה היא כלימה וכבל הדבר בה"ש : לכן יפלו בנופלים • הנביאים והמבינים הבם יפלו בעת יפלו כל הנופלים ע"י החוטאים : בעת פקדתים יכשלו • בעת שאזכור עליהם שונה לספרע מבם והוא בזמן המורגן אז יכשלו גם המה : (טז) ורדפו מעמדי הנביאים ומחלו אותם אז זה הדרך היותר טוב ולכו בה ואז תמצאו מרגוע ומנוחה והוא ענין מליצה לומר שאלו לחכמים וכם יורו לכם דרך הטוב : ויאמרו • והם השיבו לא נלך לשאול כי דרכם ישרים בעיניהם : (יח) שימים

מִמְּזוֹן וּמִסָּפֵר וָעֹד כָּהֵנִי
כֻּלְּהוֹן עָבְדֵי שֶׁקֶר׃ יד וְאַסְיוּ
יַת תְּבַר כִּנְשָׁתָא דַּעֲמִי בְּמִלָּה
שְׁקָרְיָהוֹן לְמֵימַר שְׁלָמָא
שְׁלָמָא וְלֵית שְׁלָם׃ טו מְעַלְיָהוֹן
לְמִבְהַת אֲרֵי תִּעֲבָתָא עֲבַדוּ
אַף מִבְהַת לֵית אִינוּן בָּהֲתִין
אַף אִתְכַּבְּעָא לֵית אִינוּן
יְדָעִין בְּכֵן יִתְרַמּוֹן קְטִילִין
בְּעִדָּן דַּאֲסָעַר עֲלֵיהוֹן
חוֹבֵיהוֹן יִתְקְלוֹן אָמַר יְיָ׃
טז כְּדֵן אָמַר יְיָ קוּמוּ עַל
אוֹרְחָן וְחֲזוּ וּשְׁאֵילוּ לִשְׁבִילֵי
דְּכִין עָלְמָא אֵידָא אוֹרְחָא
דְּתַקְנָא וְהַלִּיכוּ בָהּ וְאַשְׁכַּחְתּוּן
נַיָּח לְנַפְשְׁכוֹן וַאֲמַרוּ לָא
נֵיזֵיל׃ יז וַאֲקִימִית עֲלֵיכוֹן

לקול

רש"י

בחוץ • בשוק : מלא ימים . קרוב למות והוא יסתכל על זקן : (יב) שדות ונשים יחדיו . יוסבו לאחרי' (יג) בוצע בצע . לוקח ממון : (יד) על נקלה • הוא לנגיעי הבקר להוציא הבקר ולומר שלום יהיה לכם ובדבר זה מרפאין בדבורם את השבר העמי' שהם בלא עליהן : (טו) הובישו . עליהן למיכסה : הכלים כמו להכלי' : גם בוש לא יבושו . לוגם מהבייש ממעשיהם הרעים : (טז) מרגוע • מנוחה (יז) והקימותי עליכם צופים • הוא שמעמיד נביאים

מצודת דוד

בחוץ • בשוק : מלא ימים . קרוב למות והוא יסתכל על זקן : (יב) שדות ונשים יחדיו . יוסבו לאחרי' (יג) בוצע בצע . לוקח ממון : (יד) על נקלה • הוא לנגיעי הבקר להוציא הבקר ולומר שלום יהיה לכם ובדבר זה מרפאין בדבורם את השבר העמי' שהם בלא עליהן : (טו) הובישו . עליהן למיכסה : הכלים כמו להכלי' : גם בוש לא יבושו . לוגם מהבייש ממעשיהם הרעים : (טז) מרגוע • מנוחה (יז) והקימותי עליכם צופים • הוא שמעמיד נביאים

מצודת ציון

בחוץ • בשוק : מלא ימים . קרוב למות והוא יסתכל על זקן : (יב) שדות ונשים יחדיו . יוסבו לאחרי' (יג) בוצע בצע • לוקח ממון : (יד) על נקלה • לעומת על אמירה נקנה ואמרו שלום שלום ואין שלו'. הם אמרו שלו' וכנס אין שלו' כי הנה אויב בא יום : (טו) הוכישו פי' בתמיה כשעשו תועבה הוכישו לא הוכישו : גם הכלים לא ידעו . פי' לא הכישו כלימה שיכלימם אדם על רוע מעשיהם: לכן יפלו בנופלי' • נגיעי הבקר וכסכי הבעל יפלו בעת שיפקו שלה הנופלי' מישראל וזה יהי' בעת פקודתם שאפקוד עליה' העולם' והוא יום חורבן בית ועיר : (טז) כה אמר כ' עמדו על הדרכי' • פירוש עמדו בדעתיכ' על הדרך הטוב ושל הדרך הרע ולכו בביתכ' ואמר זה כמו שאמר אליהו לעובדי הבעל עד מתי אתם פוסחים על שתי הסעיפי' אם ה' הוא האלהי' לכו אחריו וכן אמר לכם הנה נגיעי הבקר אומרי' לכם הטובו ושובו מדרכיכ' הרעי' אל תאמרו אין ביד אויב ובכ' מילתו כי שו' יהיה לכם ועתה אמרו בכלכם איזה הוא הדרך הטוב גם שאלו בעבור נתיבות עול' כמו שאמר משה רבינו עניו הבטו' שאל אביך ויגדך כן אמר לכם שאלו נתיבות עול' לעומר שאלו בעבור הדרכי' אשר מעולם לעומר הדורות שעברו ומעולם כי מי שאחז דרך האמת בא לו הטוב . ומי שאחז דרך אמורי' אתכם נגיעי הבקר בא לו הרע לפי שאחז בדרך הבקר מבני פני' אלם הוכלו לסבור איזה הדרך הטוב ולכו בה לו מדרך הבכלה לו מדרך הקבלה : ומצאו מרגוע לנפשכם • וכזה תמצאו מרגוע נפש ונתת רוח בשתי הסעיפי' וכשאמרתי לכם זה אמרת' לא נלך ולא נחקור על הדרכי' מה שאנו אוחזין הוא טוב בעיניו : (יז) והקימותי עליכם • נגיעי אמת שמזהירי' אותם ואומרי' להם הקשיבו לקול הבוקר

מצודת דוד

ענין חולה • (יג) בולע בצע • נוחלים הון מחמדים : ומבכיר מבכיל עד בכני הבתולות : (יד) וירפאו • הם מרפאים מ' אבר עמי ורעתם העתידים לבא ר"ל הם מוליאים מלבם דמאנו הרעה הבאה : על נקלה • עם אמירה נקלה ומבוזה לאמר שלום שלום והיה ולא תבא הרעה ובזה המה מרפאים שבדם אבל לא יפרשו שלום והמה מכחשים : (טו) הוכישו • ר"ל אם"פ הים לבם לשנאתי ובכבשים להיות נגלמים בתשר עשו דבר תועבה כדרך התועבה : גם הכלים לא ידעו . הינם יודעים מה היא כלימה וכבל הדבר בה"ש : לכן יפלו בנופלים • הנביאים והמבינים הבם יפלו בעת יפלו כל הנופלים ע"י החוטאים : בעת פקדתים יכשלו • בעת שאזכור עליהם שונה לספרע מבם והוא בזמן המורגן אז יכשלו גם המה : (טז) ורדפו מעמדי הנביאים ומחלו אותם אז זה הדרך היותר טוב ולכו בה ואז תמצאו מרגוע ומנוחה והוא ענין מליצה לומר שאלו לחכמים וכם יורו לכם דרך הטוב : ויאמרו • והם השיבו לא נלך לשאול כי דרכם ישרים בעיניהם : (יח) שימים

רד"ק

כמו שחטאו כולם כן ילקו כולם: מנגיעה. נגיעת הבקר וי"ת ומספר ר"ל קופר מזכיר העם וכן כהן הבעל או מכסני בעו' כי גם הם היו רעי' : (יד) וירפאו • נגיעי הבקר וכסכסי' ירפאו את שבר עמי : על נקנה • לעומת על אמירה נקנה שאין בו ממש : לאמר שלום שלום ואין שלו'. הם אמרו שלו' וכנס אין שלו' כי הנה אויב בא יום : (טו) הוכישו פי' בתמיה כשעשו תועבה הוכישו לא הוכישו : גם הכלים לא ידעו . פי' לא הכישו כלימה שיכלימם אדם על רוע מעשיהם: לכן יפלו בנופלי' • נגיעי הבקר וכסכי הבעל יפלו בעת שיפקו שלה הנופלי' מישראל וזה יהי' בעת פקודתם שאפקוד עליה' העולם' והוא יום חורבן בית ועיר : (טז) כה אמר כ' עמדו על הדרכי' • פירוש עמדו בדעתיכ' על הדרך הטוב ושל הדרך הרע ולכו בביתכ' ואמר זה כמו שאמר אליהו לעובדי הבעל עד מתי אתם פוסחים על שתי הסעיפי' אם ה' הוא האלהי' לכו אחריו וכן אמר לכם הנה נגיעי הבקר אומרי' לכם הטובו ושובו מדרכיכ' הרעי' אל תאמרו אין ביד אויב ובכ' מילתו כי שו' יהיה לכם ועתה אמרו בכלכם איזה הוא הדרך הטוב גם שאלו בעבור נתיבות עול' כמו שאמר משה רבינו עניו הבטו' שאל אביך ויגדך כן אמר לכם שאלו נתיבות עול' לעומר שאלו בעבור הדרכי' אשר מעולם לעומר הדורות שעברו ומעולם כי מי שאחז דרך האמת בא לו הטוב . ומי שאחז דרך אמורי' אתכם נגיעי הבקר בא לו הרע לפי שאחז בדרך הבקר מבני פני' אלם הוכלו לסבור איזה הדרך הטוב ולכו בה לו מדרך הבכלה לו מדרך הקבלה : ומצאו מרגוע לנפשכם • וכזה תמצאו מרגוע נפש ונתת רוח בשתי הסעיפי' וכשאמרתי לכם זה אמרת' לא נלך ולא נחקור על הדרכי' מה שאנו אוחזין הוא טוב בעיניו : (יז) והקימותי עליכם • נגיעי אמת שמזהירי' אותם ואומרי' להם הקשיבו לקול הבוקר

מצודת דוד

ענין חולה • (יג) בולע בצע • נוחלים הון מחמדים : ומבכיר מבכיל עד בכני הבתולות : (יד) וירפאו • הם מרפאים מ' אבר עמי ורעתם העתידים לבא ר"ל הם מוליאים מלבם דמאנו הרעה הבאה : על נקלה • עם אמירה נקלה ומבוזה לאמר שלום שלום והיה ולא תבא הרעה ובזה המה מרפאים שבדם אבל לא יפרשו שלום והמה מכחשים : (טו) הוכישו • ר"ל אם"פ הים לבם לשנאתי ובכבשים להיות נגלמים בתשר עשו דבר תועבה כדרך התועבה : גם הכלים לא ידעו . הינם יודעים מה היא כלימה וכבל הדבר בה"ש : לכן יפלו בנופלים • הנביאים והמבינים הבם יפלו בעת יפלו כל הנופלים ע"י החוטאים : בעת פקדתים יכשלו • בעת שאזכור עליהם שונה לספרע מבם והוא בזמן המורגן אז יכשלו גם המה : (טז) ורדפו מעמדי הנביאים ומחלו אותם אז זה הדרך היותר טוב ולכו בה ואז תמצאו מרגוע ומנוחה והוא ענין מליצה לומר שאלו לחכמים וכם יורו לכם דרך הטוב : ויאמרו • והם השיבו לא נלך לשאול כי דרכם ישרים בעיניהם : (יח) שימים

מצודת ציון

בחוץ • בשוק : מלא ימים . קרוב למות והוא יסתכל על זקן : (יב) שדות ונשים יחדיו . יוסבו לאחרי' (יג) בוצע בצע • לוקח ממון : (יד) על נקלה • לעומת על אמירה נקנה ואמרו שלום שלום ואין שלו'. הם אמרו שלו' וכנס אין שלו' כי הנה אויב בא יום : (טו) הוכישו פי' בתמיה כשעשו תועבה הוכישו לא הוכישו : גם הכלים לא ידעו . פי' לא הכישו כלימה שיכלימם אדם על רוע מעשיהם: לכן יפלו בנופלי' • נגיעי הבקר וכסכי הבעל יפלו בעת שיפקו שלה הנופלי' מישראל וזה יהי' בעת פקודתם שאפקוד עליה' העולם' והוא יום חורבן בית ועיר : (טז) כה אמר כ' עמדו על הדרכי' • פירוש עמדו בדעתיכ' על הדרך הטוב ושל הדרך הרע ולכו בביתכ' ואמר זה כמו שאמר אליהו לעובדי הבעל עד מתי אתם פוסחים על שתי הסעיפי' אם ה' הוא האלהי' לכו אחריו וכן אמר לכם הנה נגיעי הבקר אומרי' לכם הטובו ושובו מדרכיכ' הרעי' אל תאמרו אין ביד אויב ובכ' מילתו כי שו' יהיה לכם ועתה אמרו בכלכם איזה הוא הדרך הטוב גם שאלו בעבור נתיבות עול' כמו שאמר משה רבינו עניו הבטו' שאל אביך ויגדך כן אמר לכם שאלו נתיבות עול' לעומר שאלו בעבור הדרכי' אשר מעולם לעומר הדורות שעברו ומעולם כי מי שאחז דרך האמת בא לו הטוב . ומי שאחז דרך אמורי' אתכם נגיעי הבקר בא לו הרע לפי שאחז בדרך הבקר מבני פני' אלם הוכלו לסבור איזה הדרך הטוב ולכו בה לו מדרך הבכלה לו מדרך הקבלה : ומצאו מרגוע לנפשכם • וכזה תמצאו מרגוע נפש ונתת רוח בשתי הסעיפי' וכשאמרתי לכם זה אמרת' לא נלך ולא נחקור על הדרכי' מה שאנו אוחזין הוא טוב בעיניו : (יז) והקימותי עליכם • נגיעי אמת שמזהירי' אותם ואומרי' להם הקשיבו לקול הבוקר

מצודת דוד

ענין חולה • (יג) בולע בצע • נוחלים הון מחמדים : ומבכיר מבכיל עד בכני הבתולות : (יד) וירפאו • הם מרפאים מ' אבר עמי ורעתם העתידים לבא ר"ל הם מוליאים מלבם דמאנו הרעה הבאה : על נקלה • עם אמירה נקלה ומבוזה לאמר שלום שלום והיה ולא תבא הרעה ובזה המה מרפאים שבדם אבל לא יפרשו שלום והמה מכחשים : (טו) הוכישו • ר"ל אם"פ הים לבם לשנאתי ובכבשים להיות נגלמים בתשר עשו דבר תועבה כדרך התועבה : גם הכלים לא ידעו . הינם יודעים מה היא כלימה וכבל הדבר בה"ש : לכן יפלו בנופלים • הנביאים והמבינים הבם יפלו בעת יפלו כל הנופלים ע"י החוטאים : בעת פקדתים יכשלו • בעת שאזכור עליהם שונה לספרע מבם והוא בזמן המורגן אז יכשלו גם המה : (טז) ורדפו מעמדי הנביאים ומחלו אותם אז זה הדרך היותר טוב ולכו בה ואז תמצאו מרגוע ומנוחה והוא ענין מליצה לומר שאלו לחכמים וכם יורו לכם דרך הטוב : ויאמרו • והם השיבו לא נלך לשאול כי דרכם ישרים בעיניהם : (יח) שימים

רש"י

בחוץ • בשוק : מלא ימים . קרוב למות והוא יסתכל על זקן : (יב) שדות ונשים יחדיו . יוסבו לאחרי' (יג) בוצע בצע . לוקח ממון : (יד) על נקלה • הוא לנגיעי הבקר להוציא הבקר ולומר שלום יהיה לכם ובדבר זה מרפאין בדבורם את השבר העמי' שהם בלא עליהן : (טו) הובישו . עליהן למיכסה : הכלים כמו להכלי' : גם בוש לא יבושו . לוגם מהבייש ממעשיהם הרעים : (טז) מרגוע • מנוחה (יז) והקימותי עליכם צופים • הוא שמעמיד נביאים

מצודת ציון

בחוץ • בשוק : מלא ימים . קרוב למות והוא יסתכל על זקן : (יב) שדות ונשים יחדיו . יוסבו לאחרי' (יג) בוצע בצע • לוקח ממון : (יד) על נקלה • לעומת על אמירה נקנה ואמרו שלום שלום ואין שלו'. הם אמרו שלו' וכנס אין שלו' כי הנה אויב בא יום : (טו) הוכישו פי' בתמיה כשעשו תועבה הוכישו לא הוכישו : גם הכלים לא ידעו . פי' לא הכישו כלימה שיכלימם אדם על רוע מעשיהם: לכן יפלו בנופלי' • נגיעי הבקר וכסכי הבעל יפלו בעת שיפקו שלה הנופלי' מישראל וזה יהי' בעת פקודתם שאפקוד עליה' העולם' והוא יום חורבן בית ועיר : (טז) כה אמר כ' עמדו על הדרכי' • פירוש עמדו בדעתיכ' על הדרך הטוב ושל הדרך הרע ולכו בביתכ' ואמר זה כמו שאמר אליהו לעובדי הבעל עד מתי אתם פוסחים על שתי הסעיפי' אם ה' הוא האלהי' לכו אחריו וכן אמר לכם הנה נגיעי הבקר אומרי' לכם הטובו ושובו מדרכיכ' הרעי' אל תאמרו אין ביד אויב ובכ' מילתו כי שו' יהיה לכם ועתה אמרו בכלכם איזה הוא הדרך הטוב גם שאלו בעבור נתיבות עול' כמו שאמר משה רבינו עניו הבטו' שאל אביך ויגדך כן אמר לכם שאלו נתיבות עול' לעומר שאלו בעבור הדרכי' אשר מעולם לעומר הדורות שעברו ומעולם כי מי שאחז דרך האמת בא לו הטוב . ומי שאחז דרך אמורי' אתכם נגיעי הבקר בא לו הרע לפי שאחז בדרך הבקר מבני פני' אלם הוכלו לסבור איזה הדרך הטוב ולכו בה לו מדרך הבכלה לו מדרך הקבלה : ומצאו מרגוע לנפשכם • וכזה תמצאו מרגוע נפש ונתת רוח בשתי הסעיפי' וכשאמרתי לכם זה אמרת' לא נלך ולא נחקור על הדרכי' מה שאנו אוחזין הוא טוב בעיניו : (יז) והקימותי עליכם • נגיעי אמת שמזהירי' אותם ואומרי' להם הקשיבו לקול הבוקר

מצודת דוד

ענין חולה • (יג) בולע בצע • נוחלים הון מחמדים : ומבכיר מבכיל עד בכני הבתולות : (יד) וירפאו • הם מרפאים מ' אבר עמי ורעתם העתידים לבא ר"ל הם מוליאים מלבם דמאנו הרעה הבאה : על נקלה • עם אמירה נקלה ומבוזה לאמר שלום שלום והיה ולא תבא הרעה ובזה המה מרפאים שבדם אבל לא יפרשו שלום והמה מכחשים : (טו) הוכישו • ר"ל אם"פ הים לבם לשנאתי ובכבשים להיות נגלמים בתשר עשו דבר תועבה כדרך התועבה : גם הכלים לא ידעו . הינם יודעים מה היא כלימה וכבל הדבר בה"ש : לכן יפלו בנופלים • הנביאים והמבינים הבם יפלו בעת יפלו כל הנופלים ע"י החוטאים : בעת פקדתים יכשלו • בעת שאזכור עליהם שונה לספרע מבם והוא בזמן המורגן אז יכשלו גם המה : (טז) ורדפו מעמדי הנביאים ומחלו אותם אז זה הדרך היותר טוב ולכו בה ואז תמצאו מרגוע ומנוחה והוא ענין מליצה לומר שאלו לחכמים וכם יורו לכם דרך הטוב : ויאמרו • והם השיבו לא נלך לשאול כי דרכם ישרים בעיניהם : (יח) שימים

מצודת ציון

בחוץ • בשוק : מלא ימים . קרוב למות והוא יסתכל על זקן : (יב) שדות ונשים יחדיו . יוסבו לאחרי' (יג) בוצע בצע • לוקח ממון : (יד) על נקלה • לעומת על אמירה נקנה ואמרו שלום שלום ואין שלו'. הם אמרו שלו' וכנס אין שלו' כי הנה אויב בא יום : (טו) הוכישו פי' בתמיה כשעשו תועבה הוכישו לא הוכישו : גם הכלים לא ידעו . פי' לא הכישו כלימה שיכלימם אדם על רוע מעשיהם: לכן יפלו בנופלי' • נגיעי הבקר וכסכי הבעל יפלו בעת שיפקו שלה הנופלי' מישראל וזה יהי' בעת פקודתם שאפקוד עליה' העולם' והוא יום חורבן בית ועיר : (טז) כה אמר כ' עמדו על הדרכי' • פירוש עמדו בדעתיכ' על הדרך הטוב ושל הדרך הרע ולכו בביתכ' ואמר זה כמו שאמר אליהו לעובדי הבעל עד מתי אתם פוסחים על שתי הסעיפי' אם ה' הוא האלהי' לכו אחריו וכן אמר לכם הנה נגיעי הבקר אומרי' לכם הטובו ושובו מדרכיכ' הרעי' אל תאמרו אין ביד אויב ובכ' מילתו כי שו' יהיה לכם ועתה אמרו בכלכם איזה הוא הדרך הטוב גם שאלו בעבור נתיבות עול' כמו שאמר משה רבינו עניו הבטו' שאל אביך ויגדך כן אמר לכם שאלו נתיבות עול' לעומר שאלו בעבור הדרכי' אשר מעולם לעומר הדורות שעברו ומעולם כי מי שאחז דרך האמת בא לו הטוב . ומי שאחז דרך אמורי' אתכם נגיעי הבקר בא לו הרע לפי שאחז בדרך הבקר מבני פני' אלם הוכלו לסבור איזה הדרך הטוב ולכו בה לו מדרך הבכלה לו מדרך הקבלה : ומצאו מרגוע לנפשכם • וכזה תמצאו מרגוע נפש ונתת רוח בשתי הסעיפי' וכשאמרתי לכם זה אמרת' לא נלך ולא נחקור על הדרכי' מה שאנו אוחזין הוא טוב בעיניו : (יז) והקימותי עליכם • נגיעי אמת שמזהירי' אותם ואומרי' להם הקשיבו לקול הבוקר

מצודת דוד

ענין חולה • (יג) בולע בצע • נוחלים הון מחמדים : ומבכיר מבכיל עד בכני הבתולות : (יד) וירפאו • הם מרפאים מ' אבר עמי ורעתם העתידים לבא ר"ל הם מוליאים מלבם דמאנו הרעה הבאה : על נקלה • עם אמירה נקלה ומבוזה לאמר שלום שלום והיה ולא תבא הרעה ובזה המה מרפאים שבדם אבל לא יפרשו שלום והמה מכחשים : (טו) הוכישו • ר"ל אם"פ הים לבם לשנאתי ובכבשים להיות נגלמים בתשר עשו דבר תועבה כדרך התועבה : גם הכלים לא ידעו . הינם יודעים מה היא כלימה וכבל הדבר בה"ש : לכן יפלו בנופלים • הנביאים והמבינים הבם יפלו בעת יפלו כל הנופלים ע"י החוטאים : בעת פקדתים יכשלו • בעת שאזכור עליהם שונה לספרע מבם והוא בזמן המורגן אז יכשלו גם המה : (טז) ורדפו מעמדי הנביאים ומחלו אותם אז זה הדרך היותר טוב ולכו בה ואז תמצאו מרגוע ומנוחה והוא ענין מליצה לומר שאלו לחכמים וכם יורו לכם דרך הטוב : ויאמרו • והם השיבו לא נלך לשאול כי דרכם ישרים בעיניהם : (יח) שימים

רד"ק

כמו שחטאו כולם כן ילקו כולם: מנגיעה. נגיעת הבקר וי"ת ומספר ר"ל קופר מזכיר העם וכן כהן הבעל או מכסני בעו' כי גם הם היו רעי' : (יד) וירפאו • נגיעי הבקר וכסכסי' ירפאו את שבר עמי : על נקנה • לעומת על אמירה נקנה שאין בו ממש : לאמר שלום שלום ואין שלו'. הם אמרו שלו' וכנס אין שלו' כי הנה אויב בא יום : (טו) הוכישו פי' בתמיה כשעשו תועבה הוכישו לא הוכישו : גם הכלים לא ידעו . פי' לא הכישו כלימה שיכלימם אדם על רוע מעשיהם: לכן יפלו בנופלי' • נגיעי הבקר וכסכי הבעל יפלו בעת שיפקו שלה הנופלי' מישראל וזה יהי' בעת פקודתם שאפקוד עליה' העולם' והוא יום חורבן בית ועיר : (טז) כה אמר כ' עמדו על הדרכי' • פירוש עמדו בדעתיכ' על הדרך הטוב ושל הדרך הרע ולכו בביתכ' ואמר זה כמו שאמר אליהו לעובדי הבעל עד מתי אתם פוסחים על שתי הסעיפי' אם ה' הוא האלהי' לכו אחריו וכן אמר לכם הנה נגיעי הבקר אומרי' לכם הטובו ושובו מדרכיכ' הרעי' אל תאמרו אין ביד אויב ובכ' מילתו כי שו' יהיה לכם ועתה אמרו בכלכם איזה הוא הדרך הטוב גם שאלו בעבור נתיבות עול' כמו שאמר משה רבינו עניו הבטו' שאל אביך ויגדך כן אמר לכם שאלו נתיבות עול' לעומר שאלו בעבור הדרכי' אשר מעולם לעומר הדורות שעברו ומעולם כי מי שאחז דרך האמת בא לו הטוב . ומי שאחז דרך אמורי' אתכם נגיעי הבקר בא לו הרע לפי שאחז בדרך הבקר מבני פני' אלם הוכלו לסבור איזה הדרך הטוב ולכו בה לו מדרך הבכלה לו מדרך הקבלה : ומצאו מרגוע לנפשכם • וכזה תמצאו מרגוע נפש ונתת רוח בשתי הסעיפי' וכשאמרתי לכם זה אמרת' לא נלך ולא נחקור על הדרכי' מה שאנו אוחזין הוא טוב בעיניו : (יז) והקימותי עליכם • נגיעי אמת שמזהירי' אותם ואומרי' להם הקשיבו לקול הבוקר

וְכָשְׁלוּ בָּם אֲבוֹת וּבָנִים יַחְדָּו שָׁכֵן וְרֵעוּ
יֹאבֵדוּ: כב כֹּה אָמַר יְהוָה הִנֵּה עַם בָּא
מֵאֶרֶץ צָפוֹן וְגוֹי גָּדוֹל יֵעוֹר מִיַּרְכְּתֵי־
אָרֶץ: כג קֶשֶׁת וְכִידוֹן יַחֲזִיקוּ אַכְזָרִי הוּא
וְלֹא יְרַחֵמוּ קוֹלָם כַּיָּם יֶהֱמֶה וְעַל־סוּסִים
יִרְכָּבוּ עָרוּךְ כְּאִישׁ לַמִּלְחָמָה עָלַיִךְ בַּת־
צִיּוֹן: כד שָׁמַעְנוּ אֶת־שְׁמֻעָהּ רָפוּ יָדֵינוּ צָרָה
הֶחֱזִקַתְנוּ חִיל כַּיּוֹלֵדָה: כה אַל־תֵּצְאִי
הַשָּׂדֶה וּבַדֶּרֶךְ אַל־תֵּלֵכִי כִּי חֶרֶב לְאֹיֵב
מָגוֹר מִסָּבִיב: כו בַּת־עַמִּי חֲגָרִי־שָׂק
וְהִתְפַּלְּשִׁי בָּאֵפֶר אֵבֶל יָחִיד עֲשִׂי־לָךְ
מִסְפֵּד תַּמְרוּרִים כִּי פִתְאֹם יָבֹא הַשֹּׁדֵד

ואבדו קרי תצאו ק׳ תלכו ק׳ ת״א כת עמי ניעין ס נת סיכל ס׳גזיר ס לב עלינו

תדין תקלון ויתקלון בה
אבהן ובנין כחדא מנ
ונקריביה ייבדון: כב כדן
אמר יי הא עמא את
מצפונא ועמין רברב
ייתון בגלי מסיפי ארעא
כג קשתן ותריסין אחיד
אכזרין אינון ולית לה
רחמין קלהון ביים
באתרגושיה ועל סוסיה
רכיבין מסדרין אינון כגבר
עביד קרבין עלך בת ציון
דציון: כד שמענא ית שמעה
אתרשלא ידנא עק
אחדתנא הא כחבלא
לולדתא: כה לא תפק
לחקלא ובאורחא לא תהך
ארי חרבא דסנאה מקטלא
למתבעין מסחור סחור
כו בנשתא דעמי אקרו סק
וחפו ריש כון בקטמא אב
ייחיד עבידו לכון מסבייד במרר ארי בתביף ייתון בחזוי

רד״ק

הכרו: יאחדו כתיב ואחדו קרי והעניין אחד: (כב) כה אמר ה׳. יעור ״ אני הוא המעיר אותו לבא מבבל א. ירושלים אלין רחוקה לא יסיח בעתי הבבל ויעור מבנין נפעל: (כג) קשת וכידון יחזיקו. כי אחד יחזיק בידו שני כלי זיין: קול יהמה. לעני היס: ועל סוסים ירכבו. כי לא יבאו רגלי׳ נגד אלא אף רוכבי סוסים יהיו בסם רכי׳ ומלחמתם יהיה חזקה: ערוך לחים מלחמה. כל אחד מהם יהיה ערוך בכלי זיין כמו אנשים אחד הנועד למלחמה עם חברו מלחמה ערוכה שמגין עליהו בכלי זיין ובכוב לא יהיו הרבי׳ כל כך מזויינין וזה בחיל יהיה כל אחד מהם ערוך למלחמ׳ לחים אחד ועל מי יבאו עליך בת ציון: (כד) שמענו את שמעו. שמעו ר שמר והמפרד מן שמעו שומע כפלם דומה ושמעו מלמר הבינה שבולל עלמו עם ישראל התרדי׳ אל דבריו: (כה) אל תצאי ״ תלכי ״ תלכי כתוב בין״ד הנקבה מדבר בנגד הבינה תלכו תלכו קרי מדבר בנגד הפרטי׳ והעניין אחד הרבי׳ יש לחויב מלחמה בהכרחם אם תלאו ומגור ״ ופחד יש בכל סביבותיכ׳ אם תלאו יי״ת מגור מסביב מקטלא מתבעין מבחור בחור: (כו) בת עמי והתפלשי באפר. התגולגלי בתוך האפר ויי״ת וחפו ריש כון: אבל יחיד ״ אבל אדם ש לו בן יחידו שהוא אבל קשה: מספד תמרורים. מספד המוך לפיכך הוא פחות מספד של מדינות ומבכה ג׳ פעמים והכי׳ תמרוריא המכין למנוגיא פירוש תמריא מספד תמרורי׳ המיכין מספד בית באבל דמיא כמספד הדליתון: כי פתאום

רש״י

נעמו: (כג) יחזיקו. יקחו כמו ויעלה ידו ויחזק (שם ד) וכן ארם החזיקתני אחזתני: (כה) כגור ירלאה ״ ל״א לשון אסיפה כמו מגורי אל חרב (יחזקאל כ״ח) וכן תירגם יונתן: והתפלשי. התגלגלי: אבל יחיד ״ אבל על בן יחיד מי שאין לו אלא בן יחיד ומת: מספד תמרורים. לפי שהוא דבוק נקוד מסמ

בפתח

מצורת ציון

מגין נגיעות ומחיקות סמו ושנתי ערבים לי (לקמן ל״ח): (כח) אבן. זה הדר עיון בבית: (כב) יעור. מל׳ התעוררות: מירכתי. מס ף וכן ול רכתי המשכן ימה (שמות כ״ו): (כג) וכידון. הוא כעין דומה וכן נעם בכידון (יהושע ח׳): ערוך. מסול׳ ומוכן: לחים ר״ל נגבו מיל: (כד) רפו. מל׳ רפיון: החזיקתנו. עניו חלי: מיל ״ הלמלה ודעד: (כה) מגור. עניו פחד כמו ויגר מואב (במדב׳ כ״ב): (כו) בת עמי ״ עדת עמי: חגרי. מל׳ חגורה וחגור: שק ״ ורושה עמה: והתפלשי. עניו קבסוי והתגלגל בה וכן עפר כתפלשי (מיכה ח׳): מתמרורים ״ מל׳ מרירות: המשדד ״

המשדד

מצודת דוד

המכשול אל הבית כולם יכשלו בו ואחבו: (כב) ישאלך לשון בכל: ועיר. יהיה נעור לבא משוף הארץ ר״ל ממרחק: (כג) יחזיקו ״ יאחזו כיוס להלחם בכם: ולא ירחמו. המעשים כיוס: כים יהמה ״ כמו הים אשר יהומה ע״י הרעשים בקול: ועל סוסים רכבו. ויתכר לדמים ל״ע הנסים בתלתמה: ערוך לחים. כ״ל מהם ערוך ומוכן כחים ג חיל ללכת לתלתמה עליך בת ציון: (כד) את שמעו ״ רלה ל שמועת גבורתו: רפו ידינו ״ נעשו רפויים וחלשים: ה החזיקתני. אחז אותנו לרב וחיל כיולדה: (כה) אל תרב לא כי חרב לא: (כו) ה כי חרב אחר הוא להחויב מכיח אחד מחבינ: (כו) ה

רד״ק

בפתח ואינו נקוד מספר בצירי: עלינו ״ בגיבול עלי ועליך: [כז] בחון נתתיך. לירמיה נאמר חזק נתתיך בהוכח ותדע ובחנת את דרכם שהוכיחם והם לא ישמעו ״ בחון לשון חוזק כמו שופל ובחן (ישעיה ל״ב) הקימו בחוניו (שם ל״ח): (כח) סרי סוררים. סרים מן הדרך: הולכי רכיל. בין האחים והברזל מעילו מוכה בין שני ברים בתם בהן כח להתגרות יחד כך שמעתי. ואני אומר הולכי רכיל הם וחזקיה כנתחם וברזל להחזיק בזכוחם. וי״מ רכיל זה לשון טוכל מהלכין בגבולו כמה דמערב נחם עם פרזלא. ונוכל הוא לשון מחשבה כמו ויהגלו אותו להמיתו (דאמתים ל״ז): (כט) נחר מפוח ״ משל הוא כשנופרים כסף מופחין במפוח ונוחנין תמיד שפר׳ בתוך הכור ומושיל לצרוף אבל אחם בחתי לצרוף אתכם המפוח נחר ונחרך מכח האש ואם השופרת כולו ״ נחר לשון חרה אפי (שוב ל״ב) ועצמי חרה מני מורב (שם ל׳) אומר״ם בלע״ז: לשוא ״ על הגם לרף הצורף כי לא הועיל: ורעים לא נתקו מדרכם הרעה כלומר יגעו הגבוהים להוכיח ולא הושיבו. נתקו ״ פורלעדלאקוי״ן בלע״ז: (ל״א) ורעים כמו רשעים (סא״ח): [ל] בסף נמאס. שאינו

והבמדה בדברי משל ומליצה להחזירם למוטב והגם לשון לרף לרוף בחנם וכן ואחרם נתשתה: מאשתם ״ כתיב מלא אחת וקרי מלרע מרעת סגה

מצודת דוד

(כז) בחון. מאחר המקום לירמיה הלא נתתיך בעמי מחזק נמגל ל מחלר ולא תירא מהם להוכיח דרכם על פניהם: והדע ״ ול״ל לדעת ובחנת את דרכם כי הרבות להוכיחם ואין מי שומע: (כח) סרי סוררים. ר״ל הסרים המיוחדים שבכל הסוררים ולזונתמתי שיר הסירים (ש״ה ח׳) שר״ל הסיר המיוחד שבכל הסירים. הלכי רכיל. מדברי לה״ר: נחושת וברזל. ר״ל נחושים לאחב אנשים עבלי זיין העשוי מנחושת וברזל ושורה זה בזה שהוא חזק מאד וכן נאחר ברזל מלפנו ומחושה (לקמן מו) ; משחיתי׳ המה. סוגרים זה את זה: (כט) נחר מפוח מאש ״ דרך צורף כסף לסיר בסיג מניח הכסף בכור ומתו שופרת ומעמיד על האש ונופח בפופח עד יותר הכסף והשופרת ונשרף הכסף נקי מבלי סיג ולזה אחר הגם המפוח נחיכם מן האש וגם הבעלים כי נשרף הכל אבל בחנם צרף את הכסף כי הסיגים הרעים לא נתנקו מן הכסף ולכם תעורב כו בסיגים והוא לשון לאחר הגם הנבחרים מתיגעים להוכיח את העם ואינם מועילים כי עדיין עומדים בחרדה: (ל) כסף נמאס קראו להם. קראו אם ישראל כסף נמאס שא״ל להפריד מהם

עָלֵינוּ: כז בָּחוֹן נְתַתִּיךְ בְּעַמִּי מִבְצָר וְתֵדַע
וּבָחַנְתָּ אֶת־דַּרְכָּם: כח כֻּלָּם סָרֵי סוֹרְרִים
הֹלְכֵי רָכִיל נְחֹשֶׁת וּבַרְזֶל כֻּלָּם מַשְׁחִיתִים
הֵמָּה: כט נָתַךְ מַפֻּחַ מֵאֵשׁ תַּם עֹפֶרֶת
לַשָּׁוְא צָרַף צָרוֹף וְרָעִים לֹא נִתָּקוּ:
ל כֶּסֶף נִמְאָס קְרָאוּ לָהֶם כִּי־מָאַס יְהוָה

מאש תם קרי יבהם

רש״י

בפתח ואינו נקוד מספר בצירי: עלינו ״ בגיבול עלי ועליך: [כז] בחון נתתיך. לירמיה נאמר חזק נתתיך בהוכח ותדע ובחנת את דרכם שהוכיחם והם לא ישמעו ״ בחון לשון חוזק כמו שופל ובחן (ישעיה ל״ב) הקימו בחוניו (שם ל״ח): (כח) סרי סוררים. סרים מן הדרך: הולכי רכיל. בין האחים והברזל מעילו מוכה בין שני ברים בתם בהן כח להתגרות יחד כך שמעתי. ואני אומר הולכי רכיל הם וחזקיה כנתחם וברזל להחזיק בזכוחם. וי״מ רכיל זה לשון טוכל מהלכין בגבולו כמה דמערב נחם עם פרזלא. ונוכל הוא לשון מחשבה כמו ויהגלו אותו להמיתו (דאמתים ל״ז): (כט) נחר מפוח ״ משל הוא כשנופרים כסף מופחין במפוח ונוחנין תמיד שפר׳ בתוך הכור ומושיל לצרוף אבל אחם בחתי לצרוף אתכם המפוח נחר ונחרך מכח האש ואם השופרת כולו ״ נחר לשון חרה אפי (שוב ל״ב) ועצמי חרה מני מורב (שם ל׳) אומר״ם בלע״ז: לשוא ״ על הגם לרף הצורף כי לא הועיל: ורעים לא נתקו מדרכם הרעה כלומר יגעו הגבוהים להוכיח ולא הושיבו. נתקו ״ פורלעדלאקוי״ן בלע״ז: (ל״א) ורעים כמו רשעים (סא״ח): [ל] בסף נמאס. שאינו

מצודת דוד

(כז) בחון. מאחר המקום לירמיה הלא נתתיך בעמי מחזק נמגל ל מחלר ולא תירא מהם להוכיח דרכם על פניהם: והדע ״ ול״ל לדעת ובחנת את דרכם כי הרבות להוכיחם ואין מי שומע: (כח) סרי סוררים. ר״ל הסרים המיוחדים שבכל הסוררים ולזונתמתי שיר הסירים (ש״ה ח׳) שר״ל הסיר המיוחד שבכל הסירים. הלכי רכיל. מדברי לה״ר: נחושת וברזל. ר״ל נחושים לאחב אנשים עבלי זיין העשוי מנחושת וברזל ושורה זה בזה שהוא חזק מאד וכן נאחר ברזל מלפנו ומחושה (לקמן מו) ; משחיתי׳ המה. סוגרים זה את זה: (כט) נחר מפוח מאש ״ דרך צורף כסף לסיר בסיג מניח הכסף בכור ומתו שופרת ומעמיד על האש ונופח בפופח עד יותר הכסף והשופרת ונשרף הכסף נקי מבלי סיג ולזה אחר הגם המפוח נחיכם מן האש וגם הבעלים כי נשרף הכל אבל בחנם צרף את הכסף כי הסיגים הרעים לא נתנקו מן הכסף ולכם תעורב כו בסיגים והוא לשון לאחר הגם הנבחרים מתיגעים להוכיח את העם ואינם מועילים כי עדיין עומדים בחרדה: (ל) כסף נמאס קראו להם. קראו אם ישראל כסף נמאס שא״ל להפריד מהם

מצורת ציון

המשוך: (כז) בחון. עניו מגדל חזק וכן שופל ובחון (ישעיה ל״ב): ונתתיך. מל׳ בחיינה: (כח) סרי סרים. עניו עוות ומקום כמו סורר ומורה (דברים כ״ח): הולכי רכיל. עניו לשון״ר כמו לא תלך רכיל (ויקרא י״ט): (כט) נחר. עניו יוסף כמו חרה מני מורב (שוב ל׳): מפוח. שם הכלי המפוחים בו להבעי״ האש: תם. עניו נחר והבלתה: עופרת. מין המכת: לרף לרוף. עניו זקיקה והתכה: ורעים. הם הסיגים אבנה רע מול הכסף: נתקו. עניו הנתק והסרה:

כיוסינו

ל״ב): (כח) בחון. מאחר המקום לירמיה הלא נתתיך בעמי מחזק נמגל ל מחלר ולא תירא מהם להוכיח דרכם על פניהם: והדע ״ ומקום כמו סורר ומורה (דברים כ״ח): הולכי רכיל. עניו לשון״ר כמו לא תלך רכיל (ויקרא י״ט): (כט) נחר. עניו יוסף כמו חרה מני מורב (שוב ל׳): מפוח. שם הכלי המפוחים בו להבעי״ האש: תם. עניו נחר והבלתה: עופרת. מין המכת: לרף לרוף. עניו זקיקה והתכה: ורעים. הם הסיגים אבנה רע מול הכסף: נתקו. עניו הנתק והסרה:

בָּהֶם: ז א הַדָּבָר אֲשֶׁר־הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ
מֵאֵת יְהוָה לֵאמֹר: ב עֲמֹד בְּשַׁעַר בֵּית
יְהוָה וְקָרָאתָ שָׁם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וְאָמַרְתָּ
שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה כָּל־יְהוּדָה הַבָּאִים
בַּשְּׁעָרִים הָאֵלֶּה לְהִשְׁתַּחֲוֹת לַיהוָה: ג כֹּה־
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הֵיטִיבוּ
דַרְכֵיכֶם וּמַעַלְלֵיכֶם וְאַשְׁכִּנָה אֶתְכֶם
בַּמָּקוֹם הַזֶּה: ד אַל־תִּבְטְחוּ לָכֶם אֶל־דִּבְרֵי
הַשֶּׁקֶר לֵאמֹר הֵיכַל יְהוָה הֵיכַל יְהוָה
הֵיכַל יְהוָה הֵמָּה: ה כִּי אִם־הֵיטֵיב תֵּיטִיבוּ
אֶת־דַּרְכֵיכֶם וְאֶת־מַעַלְלֵיכֶם אִם־עָשׂוֹ
תַעֲשׂוּ מִשְׁפָּט בֵּין אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ: ו גֵּר
יָתוֹם וְאַלְמָנָה לֹא תַעֲשֹׁקוּ וְדָם נָקִי אַל־
תִּשְׁפְּכוּ בַּמָּקוֹם הַזֶּה וְאַחֲרֵי אֱלֹהִים
אחרים
תֵּ״א (טיגל ה׳) גזר לב

תִּשְׁדוּן בְּאַתְרָא הָדֵין וּבְתַר פַּלְחֵי כּוֹכְבַיָּא לָא תִּהְכּוּן

ארי רְחִיק יְיָ יַתְהִין: א פִּ
גְבוּאָת דַּהֲוָה עִם יִרְמְיָ
קֳדָם יְיָ לְמֵימָר: ב
כְּתָרַע בֵּית מַקְדְּשָׁא
וְתִתְנַבֵּי תַּמָּן יַת פִּתְ
הָדֵין וְתֵימַר קַבִּילוּ פִּתְ
גָּמָי כָּל דְּבֵית יְהוּדָה דְ
כְּתָרְעַיָּא הָאִילֵּן לְמִסְגַּד קֳ
יְיָ: ג כְּדֵנָן אֲמַר יְיָ צְבָ
אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל אַתְ
אוֹרַחְתְּכוֹן וְעוֹבְדֵיכוֹן אַ
יַתְכוֹן בְּאַתְרָא הָדֵין: ד
תִּתְרַחְצוּן לְכוֹן עַל פִּתְ
נְבִיֵּי שִׁקְרָא דְּאָמְרִין קֳ
הֵיכְלָא דַיְיָ אַתּוּן פַּלְחִין קֳ
הֵיכְלָא דַיְיָ אַתּוּן דָּכְחִין קֳ
הֵיכְלָא דַיְיָ אַתּוּן סָגְדִין תְּ
זְמִנִּין בְּשַׁתָּא אַתּוּן מִתְ
קָדְמוֹהִי: ה אֲרֵי אִם אַתְ
תְּתַקְּנוּן יַת אוֹרַחְתְּכוֹן
עוֹבְדֵיכוֹן אִם מְעַבֵּד תַּעְבְּ
דִּין דְּקִשְׁוֹט בֵּין גַּבְרָא וּ
חַבְרֵיהּ: ו גִּיּוֹר יָתוֹם וְאַרְמְ
לָא תּוֹנְיוּן וְדָם זַכַּאי
לָא תִּהְכּוּן לאכאשא

רד״ק

פס בכסף ומאם וכן קרלו לותם כיודעי׳ לותם ורעות׳ כי תלם ה׳ בכם כיון שלא נתקו מלבתם ולינן מוזרי׳ נמוסב: (ה) הדבר. אמר כזה בענין הדבר הזה אל ירמיהו מה שלא אמר כן בפרשיות הקודמות אלא כה אמר ה׳ לפי שאמר לו אלת הנבואה בשער בית ה׳ לפיכך אמר הדבר אשר היה היה לוהודיע כי מה שעמד בשער בית ה׳ מלת ה׳ נאמר ע דבר זה שיעשה כן: (ב) עמוד בשער בית ה׳. הוא שער מזרחי כי הוא המיוחד שבשערי׳ הבלה. שבשערי׳ הבלה. שבשערי׳ בין בעזרה שלשה בלפון ושלשה בדרום ואחד במזרח: (ג) כה אמר. אתשבה אתכם. אעמידכ בכם במקו׳ זה ולא תגלו ממנו ומקומו המיוחס לו נקבה העמדת׳ לותן המיים: (ד) אל תבטחו לכם אל דברי השקר. ל׳ כמ מלו דברי השקר שלומרי׳ לכם נביאי השקר המתנבי׳ לותם לו הם היו תומרי׳ לנביא והוא ירמיהו והיו לומרי׳ לו יחריב היכלו בעבור העון ולא תחרב העיר הזאת ואמר שלשה פעמי׳ היכל ה׳ לפי שהיו שלשה לולם והיכל ודביר פירש אדוני אבי ז״ל ופי׳ כי פסוק הלן הלן תשובת דבריהם אמר הרי ההיכלות שאתם לומרי׳ לפני השכינ׳ בארלן כיון שאתם הועלי׳ לפני ומבזים ההיכלות וי״ת לא תתבטלון לכון ונומר כבעמוד ויתכן כי הפעל לחזק כי מנהג הלשון לכפול המלות לחזק הענין פעם בשתי מלות פעם בשלש: עשו תעשו. מקור כוי״ן כמו כה״ל: (ו) גר יתום. שהם ירא בחברון וי״ן החבור וזכר אלה והוא הדין לאחרי׳ אלא זכר אלה לפי שהם עשוקי׳ ברוב לחוצתם: כגזה

מצודת ציון

ז (ג) היטיבו. מל׳ טוב והיקן וכן ותיטב את ראשה (מ״ב מ״ב) ומעלליכם. מעשיכם: לכלתי

מצודת דוד

את הסיגים הם המעשים המגונים: כי מאם ה׳ הם. מיגים עוזבים מעשיהם אחר לא טובים:
ז (ב) ואשכנה. אשכין אתכם בהקום הזה ולא תגלו מן מקומכם: (ד) אל דברי הבקר. אל דבר שאין בו ממש

רש״י

שאינו נלרף בטוס יגיעה: [ד] היכל ה׳ היכל ה׳ וכו׳. אלת זיממין בשתא אחון מתחזיין קדמו הגנוב

רד״ק

אשיל. כי אתם רוחי׳ כי אין תועלת באותם הדברי׳: (ע) הגנוב. התחשבו אתעשו מעשי׳ רעים ותגלו מעוכשם מקו׳ הבכיים: לרע לכם. אתם רעי׳ כי לרע לכם הוא מעוכתכם אחרי אחבי אחרי׳ כי בזמן שאתם עושי׳ זה אתם מוכנים לפני לחויבי׳: (ז) ובכתי. לתן עולם ועד עול׳. לזמנון רב אמתיה לכם מימי אבות׳ נתתיה לכם עד עולם ר״ל כל ימי עול׳ אם יאכו בעיכם בדרכו: (ח) הנה. לבלתי (ע) הגנוב. התחשבו אתעשו מעשי׳ רעים ותגלו מעוכשם מקו׳ הבכיים: לרע לכם. אתם רעי׳ כי לרע לכם הוא מעוכתכם אחרי אחבי אחרי׳ כי בזמן שאתם עושי׳ זה אתם מוכנים לפני לחויבי׳: (ז) ובכתי. לתן עולם ועד עול׳. לזמנון רב אמתיה לכם מימי אבות׳ נתתיה לכם עד עולם ר״ל כל ימי עול׳ אם יאכו בעיכם בדרכו: (ח) הנה. לבלתי

רש״י

(ע) הגנוב רצוח וגו׳. בתמיה וכי אלה תעשו ויועיל הסיכל לכם: (יא) המערת פריצים. היה בעיניכם בבית הזה בתמיה: הנה ראיתי. אבל בעיניכם: כאמר

רד״ק

הזה. בכל מקום הוא רע ובמקו׳ הזה הוא יותר רע שבהוא מקו׳ הבכיים: לרע לכם. אתם רעי׳ כי לרע לכם הוא מעוכתכם אחרי אחבי אחרי׳ כי בזמן שאתם עושי׳ זה אתם מוכנים לפני לחויבי׳: (ז) ובכתי. לתן עולם ועד עול׳. לזמנון רב אמתיה לכם מימי אבות׳ נתתיה לכם עד עולם ר״ל כל ימי עול׳ אם יאכו בעיכם בדרכו: (ח) הנה. לבלתי

מצודת ציון

(ח) ולא תועיל: (ז) ובכתי. כאמר כן תעשו לו אחבין אתכם בהקום הזה ולא תגלה זה: לתן עולם. מאת כולתכם שתה עד עולם: (ח) על דברי השקר. הוא בעמון הסיכל שאין בעלה בעמתון הזה: (ע) הגנוב. וכי תגנבו וחרלתו ומ׳:

מצודת דוד

לבלתי. מעינו כמו לא: הועיל. מל׳ הועלה: (י) נגלנו. מל׳ הגלה: (יא) המערת. ענין חפירה בקרק׳: פריצים. רשעים וקלי הדעת

(ז) ובכתי. אחר המעשים האלה תבאו אל הסיכל להתפלל שמה ותאחרו הנה בזה נגלנו מהעונש הרחוי לבא על מעשים אלה: למען עשות. למען תשובו לאחוה ולעשות שוב המעשים האלה ותהיה בית ה׳ סיבה ועזר לעשות התועבות בבוחתכם בו: (יא) המערת. הלה תעבתם שהם בבית הזה וכו׳ בעיניכם המערת הפרוצים שבאחר עשו התועבות ילנו לחתרה המערה: אבל מבני. ר״ל כמו שהם הדבר הזה עם לבבכם לעשות התועבות על בטחון בזאת הבית בה כן אני רואה אם. הוא עם לבבכם ולא אחר מתני

(יב) לכו נא אל מקומי. ר״ל בחשבונו עתה אל המשכן אחר עמד בשלו: ברחשונה. עד לא נבחר ירושלים: הם אשר

אֲחֵרִים לֹא תֵלְכוּ לְרַע לָכֶם: ז וְשִׁכַּנְתִּי
אֶתְכֶם בַּמָּקוֹם הַזֶּה בָּאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי
לַאֲבוֹתֵיכֶם לְמִן־עוֹלָם וְעַד־עוֹלָם: ח הִנֵּה
אַתֶּם בֹּטְחִים לָכֶם עַל־דִּבְרֵי הַשֶּׁקֶר
לְבִלְתִּי הוֹעִיל: ט הֲגָנֹב | רָצֹחַ וְנָאֹף
וְהִשָּׁבֵעַ לַשֶּׁקֶר וְקַטֵּר לַבָּעַל וְהָלוֹךְ אַחֲרֵי
אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא־יְדַעְתֶּם:
י וּבָאתֶם וַעֲמַדְתֶּם לְפָנַי בַּבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר
נִקְרָא־שְׁמִי עָלָיו וַאֲמַרְתֶּם נִצַּלְנוּ לְמַעַן
עֲשׂוֹת אֶת כָּל־הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה:
יא הַמְעָרַת פָּרִצִים הָיָה הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר־
נִקְרָא שְׁמִי עָלָיו בְּעֵינֵיכֶם גַּם אָנֹכִי הִנֵּה
רָאִיתִי נְאֻם־יְהוָה: יב כִּי לְכוּ־נָא אֶל־
מְקוֹמִי אֲשֶׁר בְּשִׁלוֹ אֲשֶׁר שִׁכַּנְתִּי שְׁמִי
שם

לַאֲבָאֹשָׁא לְכוֹן: ז וַאֲשַׁרֵי
יַתְכוֹן בְּאַתְרָא הָדֵין בְּאַרְעָא
דִיהַבִית לַאֲבָהַתְכוֹן לְמִן
עַלְמָא וְעַד עַלְמָא: ח הָא
אַתּוּן מִתְרַחְצִין לְכוֹן עַל
פִּתְגָמֵי נְבִיֵּי שִׁקְרָא בְּדִיל
דְּלָא לְהַנְאָה: ט לְגַנָּבוּן קְטוֹלֵי
נַפְשָׁן וְנַיְפִין וּמִשְׁתַּבְּעִין
לְשִׁקְרָא וּמַסְקִין בּוּסְמִין לְבַעְלָא
וְאָזְלִין בָּתַר פַּלְחֵי כּוֹכְבַיָּא
דְּלָא יְדַעְתּוּן: י וְאָתֵיתוּן וְתִ
וְקָיְמִין קֳדָמַי בְּבֵיתָא הָדֵין
דְּאִתְקְרֵי שְׁמִי עֲלוֹהִי וְאָמְרִין
אַתּוּן שֵׁיזִבְנָא בְּדִיל לְמֶעְבַּד
יַת כָּל תּוֹעֲבָתָא הָאִלֵּין:
יא הֲבֵית פְּגִישַׁת רַשִּׁיעִין
הֲוָה בֵּיתָא הָדֵין דְּאִתְקְרֵי
שְׁמִי עֲלוֹהִי בְּעֵינֵיכוֹן אַף
קֳדָמַי כֵּן גְּלֵי אֲמַר יְיָ:
יב אֲרֵי אֲזִילוּ כְּעַן לַאֲתַר
בֵּית שְׁכִנְתִּי דִי בְשִׁלוֹ
דַּאֲשְׁרֵיתִי שְׁכִנְתִּי תַּמָּן
בקדמיתא

רש״י

(ם) הגנוב רצוח וגו׳. בתמיה וכי אלה תעשו ויועיל הסיכל לכם: (יא) המערת פריצים. היה בעיניכם בבית הזה כלאחר אתם חושבי׳ אחר שתעשו כל התועבות האלה ותצאו בבית הזה ואמרתם נצלנו ופי׳ אתם חושבי׳ נצלנו בעבור שתעשו לעשות את כל התועבות האלה: (י) ובאתם. מפורש הוא: (יא) המערת פריצים. וכי תחשבו הבית הזה כמו מערת פריצי׳ וכן הוא בעיניכם הבית הזה מה שתחשבו שאתם גנובים בגאלכם אליו בעבור הכסף רוצחי ותגלו לפני זה מלד גדול והכעסם: גם אנכי הנה ראיתי. לא תחשבו כי אני לא אראה מחשבותיכ׳ כי אני כמו כן אדם סיכול אחד לגמוב לכבו ולהרלות לפניו מה שאין בלבו כי אני ראיתי לבבכם ורואיתי כי בגאל׳ לא לבבכם אלי אלא בלבבכ׳ שתעשו עוד את התועבו׳ אשר עשיתם מתחילה ומה שאמר מעלת כי כן דרך הפרוצי׳ לעשות הרעות ולהתפלל יחד הון לעיר בלחת המערות לבבכם שם מבני אדם ומה שתאמרו כי לא אראיב ביתי בעבור עבירכם כמו שאמר סיכול ה׳ כמו שפירשנו למעל׳ אלה הם דברי שקר: (יב) כי לכו נא. ראו מה עשיתי לו מפני רעת

מצודת ציון

ולא תועיל: (ז) ושכנתי. כאמר כן תעשו לו אחבין אתכם בהקום הזה ולא תגלה זה: לתן עולם. מאת כולתכם שתה עד עולם: (ח) על דברי השקר. הוא בעמון הסיכל שאין בעלה בעמתון הזה: (ע) הגנוב. וכי תגנבו וחרלתו ומ׳:
(ז) ובכתי. אחר המעשים האלה תבאו אל הסיכל להתפלל שמה ותאחרו הנה בזה נגלנו מהעונש הרחוי לבא על מעשים אלה: למען עשות. למען תשובו לאחוה ולעשות שוב המעשים האלה ותהיה בית ה׳ סיבה ועזר לעשות התועבות בבוחתכם בו: (יא) המערת. הלה תעבתם שהם בבית הזה וכו׳ בעיניכם המערת הפרוצים שבאחר עשו התועבות ילנו לחתרה המערה: אבל מבני. ר״ל כמו שהם הדבר הזה עם לבבכם לעשות התועבות על בטחון בזאת הבית בה כן אני רואה אם. הוא עם לבבכם ולא אחר מתני
(יב) לכו נא אל מקומי. ר״ל בחשבונו עתה אל המשכן אחר עמד בשלו: ברחשונה. עד לא נבחר ירושלים: הם אשר

שֵׁם בָּרִאשׁוֹנָה וּרְאוּ אֵת אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי
לוֹ מִפְּנֵי רָעַת עַמִּי יִשְׂרָאֵל: יג וְעַתָּה יַעַן
עֲשׂוֹתְכֶם אֶת־כָּל־הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה נְאֻם־
יְהוָה וָאֲדַבֵּר אֲלֵיכֶם הַשְׁכֵּם וְדַבֵּר וְלֹא
שְׁמַעְתֶּם וָאֶקְרָא אֶתְכֶם וְלֹא עֲנִיתֶם:
יד וְעָשִׂיתִי לַבַּיִת | אֲשֶׁר נִקְרָא־שְׁמִי עָלָיו
אֲשֶׁר אַתֶּם בְּטֹחִים בּוֹ וְלַמָּקוֹם אֲשֶׁר־
נָתַתִּי לָכֶם וְלַאֲבוֹתֵיכֶם כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי
לְשִׁלוֹ: טו וְהִשְׁלַכְתִּי אֶתְכֶם מֵעַל פָּנָי
כַּאֲשֶׁר הִשְׁלַכְתִּי אֶת־כָּל־אֲחֵיכֶם
אֶת כָּל־זֶרַע אֶפְרָיִם: טז וְאַתָּה
אַל־תִּתְפַּלֵּל בְּעַד־הָעָם הַזֶּה וְאַל־תִּשָּׂא
בַעֲדָם רִנָּה וּתְפִלָּה וְאַל־תִּפְגַּע־בִּי כִּי־
אֵינֶנִּי שֹׁמֵעַ אֹתָךְ: יז הַאֵינְךָ רֹאֶה
מָה הֵמָּה עֹשִׂים בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחוּצוֹת
יְרוּשָׁלִָם: יח הַבָּנִים מְלַקְּטִים עֵצִים
וְהָאָבוֹת מְבַעֲרִים אֶת־הָאֵשׁ וְהַנָּשִׁים
לָשׁוֹת

ת"א ואחס אל תחפלל כרכות דף. בו העניות ל"ח סנס' יח לס סוטס ל יד

תרגום

בקדמיתא ואחזו ית דעבדית
ליה תן קדם בישת עמי
ישראל: יג וכען חלף
דעבדתון ית כל עובדיא
האלין אמר יי דשלחית
לותכון ית כל עבדי נביאיא
מקדים ומסליל ולא קבילתון
ואתנביאו לכון ולא תבתון:
יד ואעביד לביתא דאתקרי
שמי עלוהי דאתון רחיצין
ביה ולאתרא דיהבית לכון
ולאבהתכון כמא דעבדית
לשילו: טו ואגלי יתכון
מארעא בית שכנתי כמא
דאגליתי ית כל אחיכון ית
כל זרעא דיושראל: טז ואת
לא תצלי על עמא הדין ולא
תתנגן עליהון בבעו וגלו
ולא תבעי מן קדמי ארי לא
בעינא קדמי למקבלא צלותך:
יז חזית את הני מא דאינון
עבדין בקרוי דבית יהודה
ובשוקי ירושלם: יח בנוי
מלקטין אעא ואבהתא
מדלקין ית נורא ונשיא
לישן

ירמיה ז

לְשׁוֹת בָּצֵק לַעֲשׂוֹת כַּוָּנִים לְמֶלֶכֶת
הַשָּׁמַיִם וְהַסֵּךְ נְסָכִים לֵאלֹהִים אֲחֵרִים
לְמַעַן הַכְעִסֵנִי: יט הַאֹתִי הֵם מַכְעִסִים
נְאֻם־יְהוָה הֲלוֹא אֹתָם לְמַעַן בֹּשֶׁת פְּנֵיהֶם:
כ לָכֵן כֹּה־אָמַר | אֲדֹנָי יֱהוִה הִנֵּה אַפִּי
וַחֲמָתִי נִתָּכֶת אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה עַל־הָאָדָם
וְעַל־הַבְּהֵמָה וְעַל־עֵץ הַשָּׂדֶה וְעַל־פְּרִי
הָאֲדָמָה וּבָעֲרָה וְלֹא תִכְבֶּה: כא כֹּה אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֹלוֹתֵיכֶם סִפּוּ
עַל־זִבְחֵיכֶם וְאִכְלוּ בָשָׂר: כב כִּי לֹא־

דברתי

ת"א שולחיכס ספו מיכלס כו כי לא ונומר עקריס מב כא

מצודת ציון

(יג) עניתם. מלשון עניה ותשובה. (טז) ואל תשא. ענין הרמת קול: כעד. בעבורם רנה. הוא ענין ל' תפלה: תפגע. ענין נקשה וכן ופגעו לי (בראשית כ"ג): (יז) המיגך. המון אתה וכן מיגך יודע יודע אתה יכם (קהלת י"ח): ובחוצות. בשוקים: (יח) מלקטים. מלי לקיטה: מבערים. מדליקים: לשות. מלי לישה וכולה גלגול הענין: בצק

מצודת דוד

אשר עשיתי לו. שהרבתי אותו מפני רעת ישראל ביחוי שלו הכהן ולא תשמתי עליו: (יג) השכם ודבר. אני משכים ומדבר ע"י הנביאים: וקראתי אתכם. לשוב אלי בתשובה: (יד) ועשיתי. ולכן אעשה לבית וכו': ולמקום. וכו' הוא ירושלים: (טו) והשלכתי וכו'. לאחרן אחרת: כל אחיכם. אם חוזר ומחרם אתה כל זרע אפרים וכמו כמו עשרת השבטים וקרא' ע"ש אפרים כי ידבשם אחלק בסם ראשונה היה מזרע אפרים: (טז) ואתה. לירמיה: אל תפגע. אל תתפלל בעדם: ואל תשא. כמו ת"ש: כי אינני וכו'. כמו הדבר בת"ש: כי אינני אומע אליך: (יח) המיגיים. ר"ל כ"ל מסס רוחה מה המה עושים וכו': (יח) הבנים וכו'. ר"ל כ"ל מסס

תרגום

ליבון לבוכבת שמיא ולנסכא
נסכין לפלחי כוכבייא כדין
לאתרגזא קדמי: יט המדמי
די קדמי אינון מתרגזין אמר
יי הלא לאבאשא להון בדיל
דיבהתון בעובדיהון: כ בכן
כדנן אמר יי אלהים הא
רוגזי ותמתי חל באתרא
הדין על אנשא ועל בעירא
ועל אילן חקלא ועל אבא
דארעא וישיצי ולא יהי
חים: כא כדנן אמר יי
צבאות אלהא דישראל
עלותכון אוסיפו על נכסת
קודשיכון ואכולו בסרא:
כב ארי לא מלית עם

אבהתכון

ת"א שולחיכס ספו מיכלס כו כי לא ונומר עקריס מב כא

ירמיה ז

51 כו

דברתי

אבהתכון ביום דאפקיתי
ית אבהתון מן ארע מצרים
לא מלית עמהון ולא פקדתי
עליהון על פתגם עולתא
ונכסתא: כג ארי פתגם
דפקדתי ית אבהתון למימר
קבלו מימרי ואהוי לכון
לאלהין ואנתון תהוון לי
לעם ותהכון בכל אורחתא
דאפקד יתכון בדיל דיתיב
לכון: כד ולא קבלו ולא
אצתיתו אזניהון ואזלו
בתקפא בתקוף בישתא
דלבהון ואהוון לאחרנין
לדרומא: כה מן יומא
דאפקו אבהתכון מן ארע
מצרים עד יומא הדין
שלחית לוותכון ית כל
עבדי נביאי מקדם
מתרגזין: כו ולא קבלו
לא אצתיתו אזניהון
ותקיפו ית צוארהון
לבלתי מן אבהתהון
אבהתהון: כז ותמלל
לוותהון ית כל פתגמיא
האלין ולא יקבלון
לוותך ותקרי לוותהון
ולא יתענון לך: כח
ותאמר לוותהון דין
הוא עמא דלא קבל
מימר יי אלהיהון
ולא אתיסר מן
אלפא אבדת
קשטא אתכרתת
מן פומהון:

לשון

ת"א ואחס אל תחפלל כרכות דף. בו העניות ל"ח סנס' יח לס סוטס ל יד

רד"ק

עמי ישראל שהרבתי לותו וקלקלתי שכינתי ממנו וגלה בפלון ממנו וכיה עם פושעי' ולא השמתי לכבודי אחר שכינו כם מבזים לותו כן אעבה בכיות הזה לפיכך אל תבעטהו אל דברי שקר כלומר דברי הכפוקי' הבאתי אחר זה הפסוק מבואר' הם: (טו) את כל זרע אפרי'. עשרת השבטי' שגלו וכנס לותם לאפרי' לפי שהמלכות היתה לאפרי' ביום שהלקה המלכות ומשם ואילך נקראו עשרת השבטי' כשם אפרי' (טז) ואתה אל תפג'. ענין הנגהת הקול כמו ויגע עשו את קולו: כמו כמו ויעבר הרוח קומי רבי: (יז) המיגך ובחוצות ירושלם. שלא יבוטו להבעיסני בגלוי בשוק ובחוצות ביקבלו בעבודה: נעשות כוונים. מיני מחבתי' שהיו מלוים ומגיבי' למלאכת השמי' וכן עשיו לה כוני' וכן ואת כיון שלמיב' ותוי קראם כוונים לפי שמכוונין לבן ודעתן אליה' לעשותן ולתקנן היטב וי"ת כוונים כרדוטין: למלכת שמי'.

מצודת ציון

הרעה: (יג) ענותם. מלשון עניה ותשובה. (טז) ואל תשא. ענין הרמת קול: כעד. בעבורם רנה. הוא ענין ל' תפלה: תפגע. ענין נקשה וכן ופגעו לי (בראשית כ"ג): (יז) המיגך. המון אתה וכן מיגך יודע יודע אתה יכם (קהלת י"ח): ובחוצות. בשוקים: (יח) מלקטים. מלי לקיטה: מבערים. מדליקים: לשות. מלי לישה וכולה גלגול הענין: בצק

מצודת דוד

אשר עשיתי לו. שהרבתי אותו מפני רעת ישראל ביחוי שלו הכהן ולא תשמתי עליו: (יג) השכם ודבר. אני משכים ומדבר ע"י הנביאים: וקראתי אתכם. לשוב אלי בתשובה: (יד) ועשיתי. ולכן אעשה לבית וכו': ולמקום. וכו' הוא ירושלים: (טו) והשלכתי וכו'. לאחרן אחרת: כל אחיכם. אם חוזר ומחרם אתה כל זרע אפרים וכמו כמו עשרת השבטים וקרא' ע"ש אפרים כי ידבשם אחלק בסם ראשונה היה מזרע אפרים: (טז) ואתה. לירמיה: אל תפגע. אל תתפלל בעדם: ואל תשא. כמו ת"ש: כי אינני וכו'. כמו הדבר בת"ש: כי אינני אומע אליך: (יח) המיגיים. ר"ל כ"ל מסס רוחה מה המה עושים וכו': (יח) הבנים וכו'. ר"ל כ"ל מסס

דברתי

דפים סכוכב: למלכת השמים. כוכב הגדול היו קורין מלכת סמיים לשון מלכה וכן ת"י לכוכבת שמיא: (כ) נתכת. יורדת ומגעת כמו ומטר לא נתך מרגלה[ן] שמות ט] לא ממא: (כא) עולותיכ'. שלהם מקריביס כליל טוב לכם בהוסיפו לותם על שלמיכ' והקריבו לותם שלמים ואכלו הבשר עסרי מקריביס

רש"י

[יד] כאשר עשיתי לשילו. ביום שלו: (פו) כאשר השלכתי וגו'. עשרת השבטים: (יח) לעשות כוונים. דפוס

רד"ק

חסר אל"ף ופי' כמו מעשה הכמי' כלומר לכוכבי' וי"מ למלכת השמי' שון מולכה ר"ל לכוכב גדול שבשמי' וי"מ לכוכבת שמיא: (יח) האותי. הם עתי' להכעיסני וכי קכורי' הם שהם מכעיסי' לותי כי לא תהול כי מדת כעס ולא מדה ראיית לוים מכעיסי' לותי לגה עצמן כי עיה' יחול הכעס והרון אף: נמען כשת פניה'. שיכולו המעשים הרעי' כי אני אינו לאוי שהכעס המעשים' אפי' תחול כי בוס מדה מה שלא תחול כי לא יזיקו לי מעשים הרעי' ולא יגיעו לי מעשים הטובי' כמו שאמר אליהוא לאיוב אם חטאת מה תפעל בו ורבו פשעיך מה תעשה לו אז מה מעיד יקח לאיש כמוך רשעך ולכן אדם שהרבה בתורה בעבוקי' הכעיסוני בפסיליס' דברה תורה כשון כני אדם אבל הוא יתבכר אין בו מדת כעס ולא מפריעות המדות המגיעות בכני האדם כמו כעס וזולתו: (כ) לכן. אפי' וחמתי. כי הם עשו הכעיסוני והכעס יחול עליהם ואף וחמה ואמר נתכת גרוב מרולתה נגא עיה' בדבר הנתך ובאמרו נתכת לשון נקבה וזכר גם כן אף שבוה לשון זכר כי כן הוא דרך לשון הקודם לבוות זכר הפועל עם שם הדבוק בו יבוה בלשון אז אחרון כמו ותדבר מריס ואהרון ותכתוב אפתר את אביהו ומרבדי היבודי ותאכל היא והוא גבי ביתי ואמהותי גזל תתשבוני: ובערה. אמר בערה ולא זכר לשם לפי שבהמה עניו הממוות ובעבע הלא אשר בארה ובהמה: (כא) כה אמר ה' לבאות. זכר העולות שכן כולל וזכר הזבחי' שהם השלמי' שהם יאכלו הבשרים בשר ולא זכר חטאת ואשם כי לא היו מתודי' מחטאתם ולא שבי' ושוב כי במזיד היו חוטאי' ואין על המזיד קרבן אלא היו מביאי' עולות לכבלות עצמם שהם עובדי' את ה' כמלאם והשלמי' היו מביאין לאכול בשר עם הבלאות המעשים עבודת הלל ואמר מה לכם לבביא זבחיכם ולכוסיף עוד עליה' עולות ותחשבו כי יסיו לרצון: כי כמו שכתוב בהם ונלבה לו לכפר עליו וזה לא יסיה כי אם אין מעשיכ' לרצון לפני עולות וזבחי' ג"כ לא יסיו לרצון: ספו. ענין הוספה שי שרשי' בעניין אחד יסף וספה וכן ספות חטאת על הפאת לספות עוד ואפשר גם כן קפו משרש יקף בשקל שבו רדו והליווי הזה אינו לאמור לאומר לתכבו עשה מה שתעשה כי לא יועילך: (כב) כי לא דברתי. ביום הוציאי אותם מארץ מצרי': ר"מ כי היא המצוה הראשונה והוא מה שצוה אותם במדבר שלאחר מן שם שם לו חק ומשפט והוא מה שאמרו רז"ל שבת ודינין במרה אויקוד ולא צוה על דבר עולה לו זבח וי"ל ג"כ כי עקר המצוה לא היתה על דברי עולה וזבח אלא שעשו בקולי וחייתם לי לעם וזבח המגלי נתן לכם התורה ואין בכל עשרת הדברי' שהם כלל התורה כלה זכר עולה וזבח ואף כשידבר על הקרבנות לא צוה לשם שיקריבו קרבן אלא אדם

מצודת דוד

מפייש לעשיהה: לעשות כוונים. לעשות מיני מאכלים לבנים מתוקה למלכת שמים ר"ל לכוכב גדול שבשמים והוא הסתם וכאלו מולך על כלם: והסך. ולהסך לו נסכים וכו': לתעון הכעיסני. ר"ל יודעים הם שאין תועלת בעבודתם אבל כל המעשים להכעיסני: (יח) האותי. ר"ל וכי הכעס הוא בעבורי בלבד וכי מעשיהם מוקיים לי הלא הכעס חוק להם כי יכיה להם לבושת ולבלימה: (כ) נתכת. תכיה נשפכת אל המקום הזה ומחר ומפ' על הא'. וגו': ולא הנכם. ר"ל לא הפסק החמה עד תכלה הכל: (כא) עולותיכם ספו. לבד: כלילו הוסיפו לותם על זבחי שלמיכם ואכלו הבשר ר"ל כיון שלא נתן לפני לאה הפסידו הבשר: (כב) כי לא דברתי

מצודת דוד

בלק. עיסה כמו מלוס בלק עד מחצתו (הושע ז') ואח' בלק ע"ש סופו וכן תפיתו על גחלו לחם (ישעיה מ"ד): בוגים. מין מאכל ויתכן שנקרא כן על כי עשאוה כמוהו בלב בתיקון רב וכן עשינו לה מוני' להעליבה (נחמיה מ"ד): למלכת השמים. הוא הסתם וכן מקודים למלכת השמים (שם): (כ) נתכת. ענין התכה והרקה כמו ותתך מתתי ואפי' (שם): הנכה. מל' כמו: (כא) ספו. ל' הוספה: על

רש"י

כלילו הוסיפו לותם על זבחי שלמיכם ואכלו הבשר ר"ל כיון שלא נתן לפני לאה הפסידו הבשר: (כב) כי לא דברתי וכו'

דִּבַּרְתִּי אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם וְלֹא צִוִּיתִים בְּיוֹם
הוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם עַל־דִּבְרֵי
עוֹלָה וָזָבַח: כג כִּי אִם־אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה
צִוִּיתִי אוֹתָם לֵאמֹר שִׁמְעוּ בְּקוֹלִי וְהָיִיתִי
לָכֶם לֵאלֹהִים וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי לְעָם
וְהָלַכְתֶּם בְּכָל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אֶתְכֶם
לְמַעַן יִיטַב לָכֶם: כד וְלֹא שָׁמְעוּ וְלֹא הִטּוּ
אֶת־אָזְנָם וַיֵּלְכוּ בְּמֹעֲצוֹת בִּשְׁרִרוּת לִבָּם
הָרָע וַיִּהְיוּ לְאָחוֹר וְלֹא לְפָנִים: כה לְמִן־
הַיּוֹם אֲשֶׁר יָצְאוּ אֲבוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
עַד הַיּוֹם הַזֶּה וָאֶשְׁלַח אֲלֵיכֶם אֶת־כָּל־
עֲבָדַי הַנְּבִיאִים יוֹם הַשְׁכֵּם וְשָׁלֹחַ: כו וְלוֹא
שָׁמְעוּ אֵלַי וְלֹא הִטּוּ אֶת־אָזְנָם וַיַּקְשׁוּ

הוציאי־בי את

רד"ק

כי יקריב מכם קרבן אם יעשה מדעתו יכוסה כך וכך והתמידי' שלו בכם הוא לכבוד הבית וכן כתיב לגבור אבל ליחידים לא לזה לסקריב קרבן כמו שלזה ליחידים לעבות משפט ובאר המעות ולא לזה ליחיד לעשות קרבן אלא מ"ב יש אם כמוגג אלזה בסרפת אמיתורין להביב ההועלת אל לבו לגוף המתוות הבהמיות נפי שתוגדתם מתוב ודם ויכיס יזהר אלא יכיס שוגג כמלזה כל שבן מזיד והתמיד' גם כנין הבית לעבודה אפשר שהוא כמו שבתב מעלה לדק בכינו מבא ז"ל לבעתיק בדעות הזכות וכנין הבילות שהיו לבם עכו"ם ולזה לבעתיק' לעבודת אלו ושימתה בם עכו"ם מבם: (כג) כי אם מצוה הוא: (כד) ולא שמעו. בטובעות. פירוש בעצה שלבם לא בעצתי כמו שפירש בשרירות לבם הרע ובשרירות הבטת לבם מעניין יסר על אבי' עמה שלבם פוגם אינו ויי"מ שוקף לבם מעניין שריר וקיים בדברי רז"ל וי"ת הלבול לבטון: ויהיו לאחור. ומה היה עושים שהיו לאחור ולא לפני' לשומר בהיה מלבה במעשה ידיהם ולא בלבם לבטון: (כה) למן היו'. כי בכל דור ודור היו בהם פושעי' וכוב הדורות היו כובם פושעי' ולזה על פי שהייתי מזהירם בשמיד על ידי הנביאים': יום יום. לשומר יום ויו': השכם ושלח. בכל בקר ובקר כי כוב הבזבה תהיה בבקר קול' שיבל אדם בטלאכתו ושלח. בויתו בוגת בהשכמה הנביאים' בשלוח: (כו) ולא הטו את אזנם הרבו מאבות. בכל דור ודור כובם הרבו מאבות' כמו מבשה ואמון שהיו אבותיו'

מצודת דוד

(כב) על דברי. על ענין וכן ועל דבר בזבי (בחדב' ב"ה): (כד) בשלות. מל' מלה: בשרירות. ענין הבטה ורחיה כמו אשר שררו אבשיש (אוב ל"ג): לאחור. להלן מול הפנים: (כו) ויקשו. מל'

מצודת ציון

ובו' ביום שהוצאתיים מצרים לא דברתי עמהם אז שום דבר עולה וזבח ולא היה עיקר הבוצאה בשביל הבטת הקרבנות כי בזה בכל תלוי אף בזולת שמוע ר' היה מ"ב מבראתו לבאמת עלי' ביום שהוצאתיים מצרים: (כג) כי אם שבו' ושמו בקולי. רק הדבר הזה לבדו אם שמעו בקולי וכו' בש"ם ועתה אם שתשמעו לאחר אחר לא שמע בקול ה' וכאלו לא לתרו תשלה מאסר: (כד) בשלות. מל' בשלה: בשרירות. ענין הבטה ורחיה כמו בשרירות לבם הרע: (כה) למן היום וכו': מאז ועד הנה המה פותחים והולכים: יום השכם ושלח. בכל יום מתבשים אל הנביאים: (כו) ולא שמעו אלי. אבשי הדור הזה: ויקשו. לא עזבו. אלא עשו

אֶת־עָרְפָּם הֵרֵעוּ מֵאֲבוֹתָם: כז וְדִבַּרְתָּ
אֲלֵיהֶם אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְלֹא
יִשְׁמְעוּ אֵלֶיךָ וְקָרָאתָ אֲלֵיהֶם וְלֹא יַעֲנוּכָה:
כח וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם זֶה הַגּוֹי אֲשֶׁר לוֹא־
שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהָיו וְלֹא לָקְחוּ מוּסָר
אָבְדָה הָאֱמוּנָה וְנִכְרְתָה מִפִּיהֶם: כט גֹּזִּי
נִזְרֵךְ וְהַשְׁלִיכִי וּשְׂאִי עַל־שְׁפָיִם קִינָה כִּי
מָאַס יְהוָה וַיִּטֹּשׁ אֶת־דּוֹר עֶבְרָתוֹ: ל כִּי־
עָשׂוּ בְנֵי־יְהוּדָה הָרַע בְּעֵינַי נְאֻם־יְהוָה
שָׂמוּ שִׁקּוּצֵיהֶם בַּבַּיִת אֲשֶׁר־נִקְרָא שְׁמִי
עָלָיו לְטַמְּאוֹ: לא וּבָנוּ בָמוֹת הַתֹּפֶת אֲשֶׁר
בְּגֵיא בֶן־הִנֹּם לִשְׂרֹף אֶת־בְּנֵיהֶם וְאֶת־

בנתיהון ת"א אבדה האמונה ספר הזוכר פרשת ויקרא גזי מזרך יומא ח סס סופס ט תה נדים ג לא בנתהם

רש"י

מולי יוסי ביוסי הסכם וסלוח: (כט) גזי נזרך. הלסי בערך כמו ויגז אלוים [בס יס] ויגז את רחמו [אוב מ'] ל"א מזרך כתרך לגון גדולה וכן תרגם יונתן הבריבך וכן הבהו מגחם: ויטוש. ויעזוב: (לא) במות התופת. הוא המולך בסיס בל נחנם ומסיקין אותו מהחתיו וידיו פבוטות ונוסקות ונוהגין את סולד על ידיו והוא נכוה ונוהם והבומרים מקיפין בהופים בלא ישמע האב קול הבן ויבכמרו רחמיו. תופס על בס התוף: הנם. על בס נהמת הבן: לא צויתי

מצודת דוד

להחזיר הפנים מול המקום ואחז בשכם מבן אחיו לחבירו שאינו רוצה להחזיר הפנים מול חבירו לשמוע דבריו: דברו. עמו דבר' עוד יותר מהמותם: (כז) ודברת. אחר ה' לירמיהו לאבר הדבר אליהם את כל הדברים האלה ובעת אחר לא ישמעו אליך ויברחו לבם ואם תקרא אליהם דעתי אחר לא יענו לך: (כח) ואמרת אל בם. לו תחזר אליהם זה הגוי וכו' ל"ל אין אלה מבני ישראל אחר שמעו דבר ה' במיני אבל כאלו בם גוי אחר אחר לא שמע בקול ה' וכאלו לא למדו משלה מוסר: אבדה האמונה. אחוזת האל אבדה מלבותם וגם נכרתה מפיהם ולא תזכרו בם: (כט) גז מרך. לבן מלם שער ראשך והשליכי עליו עברתו: (ל) שמו שקוציהם. עכו"ם התחובב שמו בבם"ת לשמה אותו: (ל) בית התופת. שמה של הר"ם אחר שתבנית בן הנום בשרוף על הבמות את בניהם וכ' (ולפי שהיו רקשין בהופים לבל ישמע האב בבכיתת הבן בשעת שרפה ויפעמו רחמיו קרא בית הבמות תופת ע"ש בהופים ולבניות קרא בן הנום ע"ש נהמת הבן): אשר לא צויתי. אפי' לבני לא צויתי

רד"ק

אינם מקובלות לפני ולמה הפסידום: (כב) ביום הוציאי אותם. תחלת הגאלי לא היתה אלא אם שמוע תשמעו בקולי ומצרתם את בריתי והייתם לי סגולה [בס יס]: (כד) בשרירות לבם. במדבר לבם ל' אמורו [במדבר כד]: (כה) יום השכם ושלות מידי

מצודת ציון

וכו' ויש שהולאתים מצרים לא דברתי עמהם אז שום דבר עולה וזבח ואם היה עיקר הבולאתם בשביל הבטת הקרבנות כי בזה בכל תלוי אף בזולת שמוע ר' היה מ"ב מבראתו לבאמת עלי' ביום שהולאתים מצרים: (כג) כי אם שבו' ושמו בקולי. רק הדבר הזה לבדו אם שמעו בקולי וכו' בש"ם ועתה אם שתשמעו לאחר אחר לא שמעו בקולי וכו' בש"ם ועתה אם שתשמעו בקולי. בכל אחר מבל המלות שאין נתת בהם בולת שמוע בקול ה': והייתי לבם לאלהים. ר"ל אני בעצמי אשפיע לבם טובה בולת אחרי: ואתם וכו': ולא אחלוכבם בתורה אחרת: למען ייטב לבם. ר"ל לא יבא לי הנשלת הזה רק למען ייטב לבם: (כד) ולא שמעו. אף ביולאי מצרים לא שמעו וכו': בעצתם. בעצתם אם אחרהם לבם לבם הרע ר"ל מה שחשבו והתאוו: ויהיו לאחור. הלכו לאחור ולא לפנים ר"ל בבל. הם מותחים והולכים בעבודה ה' ולא היו מוסיפים והולכים: (כה) למן היום וכו': מאז ועד הנה המה פותחים והולכים: יום השכם ושלוח. אני מבשיב אתם: (כו) ולא שמעו אלי. אבשי הדור הזה: ויקשו. לא עזבו אלא עשו

מצודת ציון

בְּנֹתֵיהֶם בָּאֵשׁ אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִי וְלֹא עָלְתָה
עַל־לִבִּי׃ לב לָכֵן הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־
יְהוָה וְלֹא־יֵאָמֵר עוֹד הַתֹּפֶת וְגֵיא בֶן־הִנֹּם
כִּי אִם־גֵּיא הַהֲרֵגָה וְקָבְרוּ בְתֹפֶת מֵאֵין
מָקוֹם׃ לג וְהָיְתָה נִבְלַת הָעָם הַזֶּה לְמַאֲכָל
לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבֶהֱמַת הָאָרֶץ וְאֵין
מַחֲרִיד׃ לד וְהִשְׁבַּתִּי מֵעָרֵי יְהוּדָה וּמֵחוּצוֹת
יְרוּשָׁלִַם קוֹל שָׂשׂוֹן וְקוֹל שִׂמְחָה קוֹל חָתָן
וְקוֹל כַּלָּה כִּי לְחָרְבָּה תִּהְיֶה הָאָרֶץ׃
ח א בָּעֵת הַהִיא נְאֻם־יְהוָה וְיוֹצִיאוּ אֶת־
עַצְמוֹת מַלְכֵי־יְהוּדָה וְאֶת־עַצְמוֹת שָׂרָיו
וְאֶת־עַצְמוֹת הַכֹּהֲנִים וְאֶת־עַצְמוֹת
הַנְּבִיאִים וְאֶת עַצְמוֹת יֹשְׁבֵי־יְרוּשָׁלִַם
מִקִּבְרֵיהֶם׃ ב וְשִׁטְּחוּם לַשֶּׁמֶשׁ וְלַיָּרֵחַ וּלְכָל
צְבָא הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר אֲהֵבוּם וַאֲשֶׁר עֲבָדוּם

יוציאו ק׳ ואשר

ת״א נפת בסיא סנהדרין יח מ׳ לא יאספו יכמות ו׳ סג

רד״ק

בחוריתי ולא רשות קדמי ורז״ל פירשו אשר לא צויתי זה יפתח ולא עלתה על לבי זה מישע מלך מואב שנאמר ויקח את בנו הבכור ויעלהו לעולה ודעת׳ שבעלהו לשמי׳: (לג) לכן וקברו בתופת מאין מקו׳ כי לא היה לפניו זה מקו׳ לקבורה: (ג) וסיתה׳ אותם שלא יוכלו לקבור מאין מקו׳ לו שיגלו הקובלי׳ מלוך הרוגי׳: (לד) השבתי׳. להרבה תהיה החרב׳ ובמקו׳ קול שמחה יהיה קול יללה קול בכי ונעקה: (ח) בעת׳ ההיא׳. ויוציאו כתיב וקרי יוציאו והענין קרוב כי פירוש ויוצאו שיוציאו לא שיצאו מעצמם וזה הענין לא ספר הכתוב בתרגום ירושלם בספר מלכי׳ שהוציאו הכשדי׳ עצמות המלכי׳ והכהני׳ והנביאי׳ מיושבי ירושלם מקבריה׳ אלא הגבית בגבא עליה׳ שיהיה כך והיה כך ואע״פ שלא ספר הכתוב זה יהיה הענין נכון אחר מיתתם כמו שנאמר: (ג) אשר אהבום ואת אשר עבדום וכן אמר על יהויקי׳ כשהתנבא עליו פרוכו לא יהיה לו יושב על כסא דוד ונבלתו תהיה מושלכת לחורב ביו׳ וקרת בעולה וכן אמר בשומי׳ ישראל וכיו׳ משלבי׳ בחומות ירושל׳ ור״ל אמרו כשון חיי׳ מתי׳ נתעתי׳ ואשר עבדום

מצודת ציון

בעת׳ • בעמק: (לב) נבלת • כך נקרא גוף הברוג: המריד • מל׳ מרדם ופחד: (לד) והשבתי • ענין בטול כמו שבת מנוח (ישעיה יד): ולחרבה • מל׳ חורבן:

ח (ג) ושפשום • ענין פרישה כמו הנשמה פרשים (יחזקאל כו) נכנה

מצודת דוד

בעת׳ • בעמק: (לב) נבלת • כך נקרא גוף הברוג: המריד • מל׳ מרדם ופחד: (לד) והשבתי • ענין בטול כמו שבת מנוח (ישעיה יד): ולחרבה • מל׳ חורבן:

ח (ג) ושפשום • ענין פרישה כמו הנשמה פרשים (יחזקאל כו)

להקריב בנים ובנות: ולא עלתה על לבי • לשאול דבר כזאת: (לג) ולא יאמר עוד • אז לא יקרא עוד בית הכמות בשם תופת וגיא בן הנום כ״א יקרא גיא ההרגה כי שמה יפלו הרוגים רבים • וקברו • ההרוגים יקברו בתופת הרבה מאד עד שלא יהיה שם מקום לקבר עוד: (לג) והיתה נבלת העם הנשארי׳ אשר לא יקברו יהיה למאכל לע״ף בשמים וכו׳: ואין מחריד • לא יהיה מי שיבא לבקש אותם: (לד) והשבתי וכו׳. ר״ל לא ישמע עוד שמה קול ששון כו׳ כי לחרבה תהיה ולא יאמר שם ששון: ח (א) יוציאו • הנביאים הכהנים יוציאום ויקבריהם לבזון: הכהנים • הנביאים • נכלא שאר: ושל׳ ירושלים • היתר העם: (ב) ושטחום • אשר הרגום על חול השמש וכו׳ לבזותם: אשר אהבום • לקבלם לתלמוד: ואשר

רש״י

צויתי • במלה שיקריבו בניהם לקרבן: ולא דברתי לאחד מן הנביאים וכהנים לאברהם לשמוע את בנו לא עלתה על לבי שיעשה כזאת לזרעו לדקו: (לג) ואין מרדיך • את העופות מעל הפגרים: (ב) ושטחום לשמש. והכשדים יפשטו לעור על העיר בקבלי

תרגום

בְּנַיְתֵיהוֹן וְבִנְוָרָא דְּלָא בַּקְדִיתִי
בְּאוֹרַיְתִי וְלָא בְעָנָא קֳדָמַי׃
לג בְּכֵן הָא יוֹמַיָּא אָתְיָן אָמַר
יְיָ וְלָא יִתְאֲמַר עוֹד תּוּפֶת
וְחֵילַת בַּר הִנֹּם אֶלָּהֵין
חֵילַת קְטִילָא וְיִקְבְּרוּן
בְּתוּפֶת בְּבֵלִי אֲתַר׃ לד וּרְחָקֵי
נְבִילַתְהוֹן דְּעַמָּא הָדֵין מִשְׁנָיָא
לְמֵיכַל לְעוֹפָא דִשְׁמַיָּא
וְלִבְעִירָא דְאַרְעָא וְלֵית
דְּמָנִיד׃ לה וְאֶבְטֵיל מִקְרָוֵיָא
דְּבֵית יְהוּדָה וּמִשּׁוּקֵי
יְרוּשְׁלֵם קָל בִּיעָא וְקָל חֶדְוָא
קָל חַתְנִין וְקָל כַּלָּן אֲרֵי
לְחוּרְבָּא תְּהֵי אַרְעָא׃
א בְּעִדָּנָא הַהִיא אָמַר יְיָ
יְפַקּוּן יַת גַּרְמֵי מַלְכֵיָא דְבֵית
יְהוּדָה וַיַת גַּרְמֵי רַבְרְבֵיהוֹן
וַיַת גַּרְמֵי כַהֲנָיָא וַיַת גַּרְמֵי
נְבִיֵּי שֶׁקְרָא וַיַת גַּרְמֵי יַתְבֵי
יְרוּשְׁלֵם מִן קִבְרֵיהוֹן׃
ב וְיִשְׁטְחוּנוּן לְקֳבֵיל שִׁמְשָׁא
וְסִיהֲרָא וּלְכָל חֵילֵי שְׁמַיָּא
דְּרַחֲמוּנוּן וְדִפְלְחוּנוּן וְדִטְעוּ

בתריהון

ואשמע

ת״א ונמחר וגומר שם מרוש וגו׳ סנהדרין יח וקס

רד״ק

שבני והביאו גם זה הפסוק לא יאספו ולא יקברו והקבו אליו הפסוק הבא אחריו ונכחר מות מחיי׳ כלומר נמה היה נבחר מות מחיי׳ אם המתי׳ נתעטי׳ ואם היה עושה המתי׳ היה לבם כפרה וזה ונכחר מות מלא אם הוא עושה החיי׳ ובעון החיים מתים נהעטי׳ נמה אמר ונבחר מות מחיי׳ ופירש נבחר מות לרעטי׳ שלא יחיו נעול׳ הזה ויחטאו ויפלו בגיהנם: לדומן. לזכל יהיו כעמר כי נעול׳ יהיו על פני האדמה כי לא יקברו ונרוב עמידתם על פני האדמה ירקבו ויסונו עפר ונכל ונבחר המתי׳ יהיה עבשם מה שאמר היהיו נתעטי׳ מקבריה׳ והחיי׳ והם האחרים הנשארים שלא יהרגו ויגלו יבהלו בגלותם מות מחיים כי יהיו בזה נגו ונכל עבדי׳ לעם אלהי׳ שלא ירחמו עליה׳ ועוב מותם מחיים׳: (ג) בכל המקומות הנשארים׳. בכל מקום היהיו הנשארים כמו הפוך הנשארים בכל המקומות אשר הדחתים שם כמו ותשם בפולעיים

וכל הארץ כאו מלרימה לשבר אל יוסף כאו מלרימה אל יוסף לשבר כי יזעקו אליו ידעיעך ישראל אלהי יזעקו ידעיעך ישראל אלהי יזעקו ידעיעך ישראל אלהי יזעק

וְאֶשְׁמָע לוֹ׳ כֵּן יְדַבְּרוּ אֵין אִישׁ נִחַם עַל־
רָעָתוֹ לֵאמֹר מֶה עָשִׂיתִי כָּלָה שָׁב
בְּמֵרֹצָתָם כְּסוּס שׁוֹטֵף בַּמִּלְחָמָה: זְגַם־
הַחֲסִידָה בַּשָּׁמַיִם יָדְעָה מוֹעֲדֶיהָ וְתֹר וְסוּס
וְעָגוּר שָׁמְרוּ אֶת־עֵת בֹּאָנָה וְעַמִּי לֹא
יָדְעוּ אֵת מִשְׁפַּט יְהוָה: ח אֵיכָה תֹאמְרוּ
חֲכָמִים אֲנַחְנוּ וְתוֹרַת יְהוָה אִתָּנוּ אָכֵן הִנֵּה

במרוצתם ק׳ וסוס ק׳ לשקר

ת״א גם חסידה בשמים עקרים מג ס

רד״ק

מדבר טוב ואם לא: כן. טוב ולבר כמו כן כיות לנפחד דובכות: אין איש נחם נפעל עומד כי הוא קמון גם מלת אין עולם עניו: כלה שב במרוצתם. וכתוב במרוצתם נשון רכוב וכתוב דרך כלו וכקרי דרך פרע כלם הוגכי: וכנים במרוצתם עשות כסוס שוטף במלחמה ולבוב המרוצה אמר שוטף שהוא כמו נהר שוטף במרוצתו במלחמה ויונתן מירגם הקשתי מאמר האל יתברך אליהי ונגי קדמי: (ז) גם החסידה. לפי׳ השופות אמין לגם בכל בכח הדמיון שים לגם ים לגם ידיעה לבתרתם מן המזג ונהתקרב אל הטוב ובומרי׳ מנהגם ומה שנדע עניו ועמי שים נהם בכל לא ידעו את משפט ה׳ שהיה לגם לדעת מן הנכל גם לבמרו לפי מה שהגיגו אותם מוני הטובה ומה שנהלו בו מן אלוהים דור אחר דור ואמר נהם ירמיהו זה כדרך שאמר ישעיהו ידע שור קונהו וחמור אבוס בעליו ועוד זכר חסידה וזכר בשמי׳ לפי שהיא מקגנת ביטוב ממגדלי הגנוסי׳ וכמדבר בעלים הגנוסי׳ כמו שאמר חסידה ברגוסים ביתה לפיכך אמר בשמי׳ בקוה מוכה המויר כמו שאמר גדולות וגלולות בשמי׳ דרך נשר בשמי׳ והחסידה מנהגה לשכון בימי הקור והחורף במקו׳ אחר ובימי הקיץ והחום במקו׳ אחר וזהו מועדיה שאמר ולא תבנה מנהגה ועמי מעטי׳ משפט ה׳ בידעוהו בשכל אם ירלו וגדלו עניו אלוהים׳ והם לא לגם רולי׳ להחזיק בו: ותור וסוס ועגור. גם כן שמרו את עת בואה במקו׳ אחר בזמן ידוע ובזמן אחר במקו׳ ידוע בכל לפי הבמות התקופות ובזמני׳ ובומרות חקן ומנהגן ולא ישנוהו ולא כן עמי׳ חסידה פירשו ר״ל זו היא לגנה ומה נקרא שמה חסידה שעשה הסידות עם הבריות כמאמר המזונות שמתנקה להם וי״מ שהיא שקורין לה לינוניה: ותור׳ ידוע: וסוס כתוב כוי״ו וקרי ביו״ד וכן ממלת כתוב ביו״ד וקרי כוי״ו בסים עגור כן אלפלף וה״י ובירכיה ובדבכי רבותיהו ז״ל קם קרים לוה כי כרוכיה ופי׳ רש״י ז״ל גרוה״ם בגם״ז: ועגור. תרגם יונתן ובמוניתה ובדבכי רבותיהו ז״ל אימת סנוטית על סנסר ופי׳ בשיטו אלי קעלי״ם בערבי ובוה הדבור שקורא בגע״ז בוגדוה״ל וי״מ הוא העוף המלפלף מלת מעשות כלשון כי אדם בשתמדין אותו גיי״ע בגע״ז: (ח) איכה תאמרו חכמי׳ אנחנו. בחכמות התילוגות ועוד תורת ה׳ אתנו כלומר אלינו היא כתובה: אכן לשקר עשה עט. אם תורת ה׳ אתהם מה תועיל אם לא הקייומו אותה מי בעבר הקולמוס לכתוב אותה נאתם עשה אותו וכן שקר הקופרי׳ הכופרי׳ כתבו אותם לגנם כי אחרי אמין אתם מקיימין אותה כדי היה בהיו לגיה כתובה. לשקר לגנם כמו אך לשקר שמרתי:

הוכיחו

מצודת ציון

מנין האזן׳: נחם. מנין תרע׳ וכמוך מתשבה כמו״פן ינחם העם (שמות י״ג): מהרוגתם. מנין רדיפה ומהירת הכלי׳: שופף. מנין רדיפה ואחור בלשון שהלה מרדיפת האויב: (ז) חסידה. הם עוף הם: מועדיה. מנין זמן כמו למועד אשוב אליך (בראשי׳ י״ח): ותור. הם תורים ידוע: וסוס ועגור. גם הם שמות עופות וכן כסוס עגור (ישעיה ל״ח): שמרו. המתינו כמו ותכיו שמר את הדבר (בראשית ל״ז): (ח) איכה. כמו אך כי: לשקר

מצודת דוד

ידברו כן לעזר שמתאנים לשוב בעבור כי מוכנים אחון תשובה מועלת אבל גם עתה אין איש מהם מתחרט על הרעה שעשה לאמר מה עשיתי אלא פנתתי בנפשי: כלה שב. ר״ל לא די אחון פי מתחרט אלא אחי אבי כלם כתים אחו שב לרוץ במרוצתם ברוי מאת ר״ח: ותור. הם תורים ידוע: וסוס ועגור. גם הם שמות עופות וכן כסוס עגור (ישעיה ל״ח): שמרו. המתינו כמו ותכיו שמר את הדבר (בראשית ל״ז): (ח) איכה. כמו אך כי: לשקר

אמרה הרשות אדם אלא הדבר זמנים מתי תלך ומתי תשוב כי דרכם לעיף בזמן הקור לחרלות המתים ובזמן הקיץ תשוב לחרלות הקרים: שמרו. גם המה בלבתם לחרלות המתים מתחיים את עת בואם ולא הקדימו ולא יאחרו: ושמי כו׳. ר״ל שעופות הם יודעים דרך מנהג העולם ומתי לא ידעו משפט ובהגבת המקום ב״ה שמשלם לאיש כמעשלו: (ח) ואמרתם כו׳. ר״ל יודעים אנו את התורה: אכן. אחתה הם לתנם עשה הטעות את הקולמוס לכתוב ספר תורה ולאתם הוא הסופרים שבאמת

לַשֶּׁקֶר עָשָׂה עֵט שֶׁקֶר סֹפְרִים: ט הֹבִישׁוּ
חֲכָמִים חַתּוּ וַיִּלָּכֵדוּ הִנֵּה בִּדְבַר־יְהוָה
מָאָסוּ וְחָכְמַת־מָה לָהֶם: י לָכֵן אֶתֵּן אֶת־
נְשֵׁיהֶם לַאֲחֵרִים שְׂדוֹתֵיהֶם לְיוֹרְשִׁים כִּי
מִקָּטֹן וְעַד־גָּדוֹל כֻּלֹּה בֶּצַע בָּצַע מִנָּבִיא
וְעַד־כֹּהֵן כֻּלֹּה עֹשֶׂה שָׁקֶר: יא וַיְרַפְּאוּ אֶת־
שֶׁבֶר בַּת־עַמִּי עַל־נְקֻלָּה לֵאמֹר שָׁלוֹם
שָׁלוֹם וְאֵין שָׁלוֹם: יב הֹבִשׁוּ כִּי תוֹעֵבָה
עָשׂוּ גַּם־בּוֹשׁ לֹא־יֵבֹשׁוּ וְהִכָּלֵם לֹא יָדָעוּ
לָכֵן יִפְּלוּ בַנֹּפְלִים בְּעֵת פְּקֻדָּתָם יִכָּשְׁלוּ
אָמַר יְהוָה: יג אָסֹף אֲסִיפֵם נְאֻם־יְהוָה אֵין
עֲנָבִים בַּגֶּפֶן וְאֵין תְּאֵנִים בַּתְּאֵנָה וְהֶעָלֶה

חסר א׳ נבל

ת״א אסף אסיפם מגלה ד לא מתינא

רש״י

לרפאותכם על נקלה: עשה עט שקר סופרים. (ט) הובישו חכמים. כמותכם ומה הבושת בדברי ה׳ מאסו וחכמת מה להם: (יא) וירפו. וירפאו: (יב) הובישו. בושת ובלימה הבוא: גם בוש לא יבושו. אינם מתביישים במעשיה׳ אם לתת לב לשוב: (יג) אסף אסיפם. ג׳ כלייה אסוף אסף כל מעל פני האדמה (לפניה ח׳): אין ענבים בגפן. לא יותר דבר: והעלה נבל. לשון כמ

בס״ת ואחד הוא: (יא) וירפו. למעלה וירפאו בא״ף נשב וכנס וירפו וכנס וירפו בעלי הס״ת ומעל׳ בבר עמי והבר את שבר בת עמי: (יב) הובישו פירבשוהו למעלה כי פירושו בתמיה. למעלה גם הכלי׳ והבוש הכלם נפעל ומפורש הוא והבנים שהוא מבנין הפעיל פירש למעלה עם אחר הפסוקי׳ ולמעלה בעת פקדתים פירשו לוחר: ליורשים. כל מי שהעבו״ם שולים לרשת: כלה בצע. כלו בלשון בוזון: מנביא. נבואה: השקר. כחן. כמן: (יא) וירפו. הם מרפאים את שבר בת עמי ורעותה הבריאה לבת ר״ל הם מוציאים הלבת הרעה הבאה: על עם תמידה נקלה ומבוזה לאמר שלום תהיה ולא תבא הרעה וכזה המה מרפאים שברם אבל לא יהיה שלום ומה מתביש: הובישו. ר״ל אב״ם הוא לבם להבוישים והבהבים להיות נבלמים מאחר עשו דבר תועבה בדרך כתשובים אחר אבלו לא בא דבר תועבה במקרה: גם בוש וכו׳. ר״ל עשו התועבה וגם לא יבושו בעבורה: והכלם לו׳. לוגם לא יודעים הם היו בושים הדבר בא״ם: לכן יפלו. הבנים והבבנים הבם יפלו בעת יפלו כל הנופלים ע״י האויבים: בעת פקודתם. בעת שאשר עם עונם לספרע מהם והוא בזמן האחרון אז יכשלו גם המה: (יג) אסף אסיפם. אבלה אותם מן העולם: אין ענבי׳ בגפן. כאולי

מצודת ציון

(ט) הובישו. כי שקר עבו בשיבלו בלא תועיל לבם הבמתם לז בכח יהיה לבם בעת פני׳ וילכו כי אם התבקבו בעולם וקיימו אותה ביתה מועילה לבם לבלילם מהרעות הבאות עליה׳ ואחר שבדבר ה׳ מאסו ולא לבו לבמוד. הבוש׳ ומעשות מה הבמה לבם לא תועיל החכמה מבלי הבורה והבמת במוך לבמלת מה כלומר מה מועיל ממה שים לבם הבמה אם אין לבם הבורה: (י) לכן אתן. לוקבים. לומר למי איחזיקבו בבם בנעות בלילו בם יורבי׳: כי מקטון ועד גדול. כל זה הענין הוא בתוב למעלה עם אחר הפסוקי׳ הבאים אחר זה במלות שונות כי כל הבופל ענין ישנה במלות למעלה מקטנם ועד גדולם ובבם מקטון ועד גדול למעלה כלו בוי״ו ובבם בס״ת ואחד הוא: (יא) וירפו. למעלה וירפאו בא״ף נשב וכנס וירפו וכנס וירפו בעלי הס״ת ומעל׳ בבר עמי והבר את שבר בת עמי: (יב) הובישו. פירבשוהו למעלה כי פירושו בתמיה. למעלה גם הכלי׳ והבוש הכלם נפעל ומפורש הוא והבנים שהוא מבנין הפעיל פירש למעלה עם אחר הפסוקי׳ ולמעלה בעת פקדתים פירשו לוחר: ליורשים. כל מי שהעבו״ם שולים לרשת: כלה בצע. כלו בלשון בוזון: מנביא. נבואה: השקר. כחן. כמן: (יג) אסף אסיפם. אבלה אותם מן הדלים: אין ענבים בגפן. אין יחיד יבופו אלא שמלת אסיפם מבנין הפעיל והוא יולא ויבופו מבנין הקל והוא עומד הבל

מצודת דוד

לת התורה הואיל והוכבה מקיימים אותה: (ט) הובישו. הם המחזיקים עמהם לחבוישם הלא יבושו בעת יחתו בדעה ולא יראו נפשם מחבמתם: ומחמת מה להם. מה היא הבחבמה שבידם הלא בחבמת ה׳ הורה אתם ואף לא לבלו נפשם בחבמה מ״ב כמה יתפארו: (י) לאחרים. לאחר: ליורשים. כל מי שהעבו״ם שולים לרשת: כלה בצע. כלם בוצע בלם בזוגלים בון: מנביא. נבואה השקר. בחן. בחן: (יא) וירפו. הם מרפאים את שבר בת עמי ורעותה הבריאה לבת ר״ל הם מוציאים הלבת הרעה הבאה: על עם תמידה נקלה ומבוזה לאמר שלום תהיה ולא תבא הרעה וכזה המה מרפאים שברם אבל לא יהיה שלום ומה מתבחים: הובישו. ר״ל אב״ם הוא לבם להבוישים והבהבים להיות נבלמים מאחר עשו דבר תועבה בדרך כתשובים אחר אבלו לא בא דבר תועבה במקרה: גם בוש וכו׳. ר״ל עשו התועבה וגם לא יבושו בעבורה: והבלם לו׳. לוגם לא יודעים הם היו בושים הדבר בא״ם: לכן יפלו. הבנים והבבנים הבם יפלו בעת יפלו כל הנופלים ע״י האויבים: בעת פקודתם. בעת שאשר עם עונם לספרע מהם והוא בזמן האחרון אז יכשלו גם המה: (יג) אסף אסיפם. אבלה אותם מן העולם: אין ענבי׳ בגפן. אין יחיד יבופו אלא שמלת אסיפם מבנין הפעיל והוא יולא ויבופו מבנין הקל והוא עומד הבל

מצודת ציון

לשקר. על מנם: עט. קולמוס כמו עט סופר מהיר (תהלים מ״ה): (ט) הובישו. תלשון בושה: חתו. ענין שבר ופחד: (י) כולם בלע. גזל הון: (יא) וירפו. תלשון רפואה: בת עמי. עבת עמי: על. כמו עם: נקלה. תלשון קלון וזיון: (יב) הועבה. דבר איסור ונגאי: והכלם. תלשון בלימה: בקדתם. ענין זכרון: (יג) אסף אסיפם. ענין כלי׳ כמו אסף אדם ובהמה (לפנים א׳)

נָבֹל וְאֶתֵּן לָהֶם לְיַעְבְּרוּם: יד עַל־מָה אֲנַחְנוּ
יָשְׁבִים הֵאָסְפוּ וְנָבוֹא אֶל־עָרֵי הַמִּבְצָר
וְנִדְּמוּ־שָׁם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ הִדְּמָנוּ וַיַּשְׁקֵנוּ
מֵי־רֹאשׁ כִּי חָטָאנוּ לַיהוָה: טו קִוֵּה לְשָׁלוֹם
וְאֵין טוֹב לְעֵת מַרְפֵּה וְהִנֵּה בְעָתָה:
טז מִדָּן נִשְׁמַע נַחֲרַת סוּסָיו מִקּוֹל מִצְהֲלוֹת
אַבִּירָיו רָעְשָׁה כָל־הָאָרֶץ וַיָּבוֹאוּ וַיֹּאכְלוּ
אֶרֶץ וּמְלוֹאָהּ עִיר וְיֹשְׁבֵי בָהּ: יז כִּי הִנְנִי

ת"א מדן נמסר מהברין יא לו

משלח

יַתְהוֹן עֲקַל פְּסִיעוּת גַּבְרוּתִי יְזוּעוּן בָּל יַתְבֵי אַרְעָא יִתְּנוּן וְיִבְזוּן אַרְעָא וּמְלוֹאָהּ קַרְוָא וּדְיָתְבִין
בְּהוֹן: יז אֲרֵי הָא

אנא

רד"ק

כמו פליבסי"ם בלע"ז כמו וכעוכלת מחלוה (יבמות ל"ד) כלומר עובלת עליה (שם ס') : וארון להם יעברום כל זאת הסיה להם על כי נתחי להם הוקים ועברו עליהם : (יד) ונדמה שם · ונדום שם שב שם דומים ואבלים : מי ראש · כם לעוים בים כריבי היון ראש פתגים הוא ארש שבסיגיו : (טז) מדן נשמע · על דפלהו לענלה דבדן : נחרת סוסיו · עטיבות נחיריו : מצהלו אבירו · להלוים מסחק סוסיו ומליגו במקום אחר סוסים נקרלים מכירים מדהרו' דהרות אבירו [שופטי ס'] לשון סוס דוהר [נחום ג'] ויוגהן הרגש מקל

רש"י

יכלם עד שלא ימצאו עניים בגפן ולא תאנים בתאנים וחכ מלו בני המיגים כי הם עקר הפירות ואותם ביכרה לה מהם יוחר מבאר הפירות כמו שאמר בברכה אים תרת נפ ותחת תאנתו ואמר בקנה יאכל בפנך ומאנתך : והעיה נכ לפני' העלה יכול טרם שמנו כדי נהרות דעתם : ואתן נ יעברום · מה שיתי להם רוב הפירות ובלתי פרי אדמתי יעברום מהם שיאכלום האויבי' מ"ם יעבדום במקו' מהם ו חזקתי ואוכל חזקת ממני ממלאתו נפשי תמנא מהם ב יאלוני יאלו ממני והתפרסי פירשו בעבור שנתתי להם תור ומעות ועשרו עניים' בעונם זה הפיפס וכן דעת יונ והרגים הפסוק כן שיאלה הגיעון אמר ס' ואומר בבעות (יד) על מה אתנו יושבי' . בכפרים ובערי המיבור בבטוח ועל מה עזר ים נגו : ונדמה . ענין שתיקה כעומר אין ע להתענון ולהתרעם על מה בלה עליהו הלרה כי ה' אלהינו דמה דמו מעשה דמיתו כי חטאנו לו ונדמה דדמיתו בלבו דמה מבנין הפעיל ובס"ל בבוא ופס ויסיה ענין שתיקה כלי הוא הפתיקנו שאין לנו רשות להתענון כי חטאנו לו ואיך נעיז פניו לנגדו הו יהיה ענין כריתה ויבקנו מי רוה . הם המות מפחיעות עשב לפיכך אמר מי ועניני בתרגומו . ומקרה כמו ידמו נאמול ונדמו נאות הסלעים : כם לעוים בים כריבי היון והפסוק מאחר הגיעה בלשון ישראל : (טו) קוה לשלום · מקול כעומר ואם נקוה נשלום מהלוה ואין טוב ואינו הבטוח שהוא טוב : לעת מרפה . בס"ל כמו בתי"ף אם קוינו לעת רפואה ממאכות הלרות : והנה בעתה גרות גדולות שמכאיבים ומכעיסים לאותנו ו"ת ולעידן פלימות הוכין ומה פורענות חטאין כענין רפאה נפשי כי חטאתי לך (טז) מדן נשמע . נפי הסיה קלה ארן ישראל זכרו ו"ת על דפלהו לענלה די בדן מכן במסביותיה יפק עניהון ויגל יבהון : נחרת סוסיו · עטיבת סוסיו ונקרלת הפעיבה כן על שם הגחירי' בשם נקבי כחף : מקול מלצלות אביריו על הסוסים אמר אביריו ומלצלות ענין הבמעת קול הסוסי' בלצלות ומתחם כמו שנאמר על הסוס ויעים בכח ו"ת מ פסיעות גברותי : (יז) כי הנני משלח בכם · פירושו כתרגומו הא אנא מגרי בכון עממין קטולין כחיוון מוממין דלית להון אשא ויקטלון יתכון : יעבל שמין כמו וע.הו לא יכול (תהלים ח) יעברום · ענין העברה מן העולם : (יד) ונדמה הדמנו . ענ כריתה כמו אל תדמו בעוני (לק' ל"ח) : רחש · שם עצב מ וכן אורב פורס רחש ולעגה (דברים ל"ש) : (טו) מרפה מקו רפואי' ועם הוא בה"ח : בעתה . מלשון בעת ואחרים : (טז) מדן הסוס היוצא מתחיריו הם נקבי הקף וכן הוד נחרו אים' (איוב ל"ע) : מצהלות . ענין הרמת קול גדול כמו אל תשת רעמו אים (שיר ה') : אביריו · מלשון אביר ומרץ : (יז) חשלח . ענ גרוי

מצודת דוד

בחלוני הגפן לא ישאר ענבים ר"ל לא יהיה דבר : בתאנים . בחלוני תאנה : והעלה נבל · גם העלים ומתו ור"ל לא ישאר אחריה מה : ואתן להם יעברום · אומרו להם ה' יביא אשר יעברו אותם מן המולם : (יד) על מה כי · כוונת הנביא יאמרו ישבי בשדות על מה אנחנו יושבים בשדות להיות נמנעים ביד האויב הבא : ונדמה שם. כלומר אבל קרוב הדבר שגם בערי המבצר נביא נגרתים ונאבדים כי ה' כי הגרות אותנו ואין עלה נגד גזרת המקו' : ויבקנו · הוא הבקה לאותנו מים הנמתקים משבר מר ר"ל האקו' פכין לנו מרעניות ולא על מנת כי בחטא חטאנו לה' ונגמול סלה : (טו) קוה לשלום · הם יקוו לשלום ולא יביא טוב כי לא יבא השלום : לעת הרפא · יקוו לעת הרפא והנה נ בשמחה ורעה : (טז) מדן · כשר יבוא האויב כאן בקלה בכל ארץ ישראל יבוא בשמע נתרת סוסיו : תקיל דלהלים · מהרגש קול גבורי רשבב כל הארץ : ותלואה . הגרים שבארץ מלאה מהם : עיר · יאכלו כל עיר ויושבים בה : (יז) חשלח בכם

מְשַׁלֵּחַ בָּכֶם נְחָשִׁים צִפְעֹנִים אֲשֶׁר אֵין
לָהֶם לָחַשׁ וְנִשְּׁכוּ אֶתְכֶם נְאֻם־יְהוָה:
יח מַבְלִיגִיתִי עֲלֵי יָגוֹן עָלַי לִבִּי דָוֶי:
יט הִנֵּה־קוֹל שַׁוְעַת בַּת־עַמִּי מֵאֶרֶץ
מַרְחַקִּים הַיְהוָה אֵין בְּצִיּוֹן אִם־מַלְכָּהּ אֵין
בָּהּ מַדּוּעַ הִכְעִסוּנִי בִּפְסִלֵיהֶם בְּהַבְלֵי
נֵכָר: כ עָבַר קָצִיר כָּלָה קָיִץ וַאֲנַחְנוּ לוֹא
נוֹשָׁעְנוּ: כא עַל־שֶׁבֶר בַּת־עַמִּי הָשְׁבָּרְתִּי
קָדַרְתִּי שַׁמָּה הֶחֱזִקָתְנִי: כב הֲצָרִי אַיִן

ת"א הלרי אין בגלעד תפנית לא ו

בגלעד

אמרית ירושלם על תבר כנשתא דעמי אודעזעית אתחפיאו אפי אכ"דם
אובדין בקדרא א שתמו אתחרתני: כב אמר ירמיה נביא דלא לא אית

מצודת ציון

בסיעות גברותי : (יז) נחשים צפעונים . לסוף בסיעות גברותי : (יח) מבליגיתי עלי יגון . ענין התרזקות כמו והבליגה מעט וכני יונה פילם המלה הזאת מורכבת משתי . ופועלת כי מהפוע. אומר מבליגי ומהפועל מבליגיתי והורכבה המלה מבליגיתי ופי' אמר הבליגה אמיתים ובשים המתחזקים אותי עלי יגון אומר הם ב אומר. והתחזק כי עלי יבא דוי ול' אחי רבי מבה פירש המלה הם מבליגים בקב מרכבת שהיה בתשובתו מרביתי ומבקש מבליגיתי אמר הבליגה הקרוקי עלי יגון כלומר שהבלה התחזק עלי יגוני לא אומר. כי עלי יבא דוי ומה שאמר עלי יבא דוי על לחתי מוסף עלי לחת ישראל: שאני מוכיחים ולא יקשבו לי וזהו שאמר עלי : (יט) הנה קול שועת בת עמי · מלכן בת עמי מחלכן מרחקי' . לועקי' מפחד הגויים הבאה מאחרן מרחקים ומומרים הם אין בציון אם מלכה אין בם אם כן איך יבא עליהו הלה ה' בעיניהם בציון ומיך ים בציון ואיך ישלוט בם הגויים ובאלו מעיבה מדוע הבעיבוני איך יהיבו לבגלל בהיותי בציון ומה הבעיס לי בפסיליהם בהבלי נכר כלומר נכר מאחר הגויה אל נכר . מרחקים הם"ם בפתח : הוי' · הגל"ף נתה וי"ת הם אין בציון נגויה אוכה יתהון ונומר בבעמוד : (כ) עבר קציר . קציר הוא זמן שושבת אדם בו מפני הבצרות ואדם עמת בבא בקציר כמו שבתוב בשמה בקציר וכן זמן הקיץ אדם שמת בקיץ ואומר זה דרך משל כלומר עברו הזמנים שהבטנו להושע בהם ולא הושענו : (כא) על שבר . הוא הגיעה על עצמו שהשבר לשבר ישראל ויונתן פי' שהוא מאמר ירושלם ומל הבר בנשתא ומל' ואחרוס פי' מן נתברכמו פניו : (כב) הלרי אין בגלעד . אמר דרך משל אם אין לרי בגלעד אם רופא אין

מצודת דוד

בכם נחשים רעים אשר אין תועיל להם לחש והם יגשו ר"ל לא תוכלו לרפות את האויב בברכים רבים ותחנונים : מבליגיתי · ר"ל אם אחרתי התחזק על היגון לבל בה אבל לא אוכל כי עלי לבי דוי : (יט) הנה קול · לא יהיה לבי הלה הבלות בעיני כאלו בבר בעשה ובאלו הקול שועקת בת עמי מארץ מרחקים אשר הלכו שם בגלות מלכו אין לתקן הדבר כי האם אין ה' בציון כו' ולאה ה"ב מלכו אין בה מדוע הכעיסוני עוד לבבעיסוני בפסיליהם אל נכר הם הבאמ"ם : (כ) עבר קציר · הוא הבאמ"ם : ועדין לא מעמנו ר"ל זה זמן רב אנו מתעסקים : (כא) על שבר · על הפורענות הבתיבה לבת הבבריתי גם אני קדרתי . הנשבר תאדי והתחזק תאנו אותי : הלרי אין בגלעד .

מצודת ציון

ה) : נבל . ענין כמוש' כמו וע.הו לא יבול (תהלים ח) יעברוס · ענין העברה מן העולם : (יד) ונדמה הדמנו . ענ כריתה כמו אל תדמו בעוני (לק' ל"ח) : רחש · שם עצב מ וכן אורב פורס רחש ולעגה (דברים ל"ש) : (טו) מרפה מקו רפואי' ועם הוא בה"ח : בעתה . מלשון בעת ואחרים : (טז) מדן הסוס היוצא מתחיריו הם נקבי הקף וכן הוד נחרו אים' (איוב ל"ע) : מצהלות . ענין הרמת קול גדול כמו אל תשת רעמו אים (שיר ה') : אביריו · מלשון אביר ומרץ : (יז) חשלח . ענ גרוי

מצודת ציון

גרוי והבסה כמו ושן בהמות אשלח בם (דברים לב) : לפעונים. אין נחש רע : ונשכו · מלשון נשיכה וכן אם יאוך הנחש בלא לחש (קהלת י') : (יח) מבליגיתי · ענין התחזקות כמו והבליג' מעש ומהפועל מבליגיתי והורכבה המלה (איוב י') : דוי . מלשון מרוה וחולי : (יט) שועת . שועקת . לשקת : (כ) כלה · מלשון כליון : קיץ · הוא עת שמיתת התאנים ליבש וכן בשלא בקיץ (משלי כ"ו) : (כא) הבבתי . מלשון שברון : קדרתי · ענין שחרות ואוכל כמו שחר ודרא קדרו (יואל ה') : שמה . תמהון ובלבול כמו ושמו הבהמים (לעיל ל') : התחזקתני · ענין אחיזה : (כב) הלרי · הוא נפש המוכר בסמוכי הבשורת. והוא

בְּגִלְעָד אִם־רֹפֵא אָיִן כִּי מַדּוּעַ לֹא
עֲלָתָה אֲרֻכַת בַּת־עַמִּי: כִּי מִי־יִתֵּן רֹאשִׁי
מַיִם וְעֵינִי מְקוֹר דִּמְעָה וְאֶבְכֶּה יוֹמָם וָלַיְלָה
אֵת חַלְלֵי בַת־עַמִּי: ט מִי־יִתְּנֵנִי בַמִּדְבָּר
מְלוֹן אֹרְחִים וְאֶעֱזְבָה אֶת־עַמִּי וְאֵלְכָה
מֵאִתָּם כִּי כֻלָּם מְנָאֲפִים עֲצֶרֶת בֹּגְדִים:
ב וַיִּדְרְכוּ אֶת־לְשׁוֹנָם קַשְׁתָּם שֶׁקֶר וְלֹא
לֶאֱמוּנָה גָּבְרוּ בָאָרֶץ כִּי מֵרָעָה אֶל־רָעָה
יָצָאוּ וְאֹתִי לֹא־יָדָעוּ נְאֻם־יְהוָה: ג אִישׁ
מֵרֵעֵהוּ הִשָּׁמְרוּ וְעַל־כָּל־אָח אַל־תִּבְטָחוּ

ת״א וידרכו ונוחר עקיהה עשר סב
כי
וְלֹא לְהֵימָנוּתָא תַּקִּיפוּ בְּאַרְעָא אֲרֵי מִבִּישְׁתָּא לְבִישְׁתָּא נְפָקוּ וּמַיְדַע דְּחַלְתִּי לָא
אֲלִיפוּ אֲמַר יְיָ: ג גְּבַר מֵחַבְרֵיהּ אִסְתַּמְרוּ וְעַל כָּל אָחָא לָא תִּתְרַחֲצוּן אֲרֵי

כל

רד״ק

שם נרפאות עמי ממכתו ונגעד היה מקום הלרי כמו בחמר גם כן עני נגעד וקרי הלרי והיה רפואה נתגלות קבים כמו כשיבת הנהם וזאתו כלומר גם יהיה שם שום מזאת הלרה וכי אין הסיד ביניהם ביכפר האל בעדו: תרוכת. רפואת וי״ת אמר ירמיהו נבייא ואומר כבעמוד: (כג) מי יתן ראשי מים. מי יתנו ביה כל מים ויהוו דמע דמעה ס״ג יפקר. את חללי בת עמי. מי שבוכים עניו נעשה כפעון נכבי ואם לא ישיגנו כן דרך נסון העברי וכן אמר ויבך אותו אביו וכן ונכותה וכן נעשה זה המעוש בגשון אחר ואתמר בעברי לפי שבכבודו נעשה הבכי הבי הוא כאיש מקבל בפעוגה: (ה) מי יתנני מלון אורחים במדבר. ישבתי מלון נשוכרי אורח שילנו שם בעוגה ואמר הגיאה שיתאו לבוחים ולא יוכל לארחות לעתה: עצרת בוגדים. בהם נעלרים יחד נדבר בגד ובקר וכן ת״י פיעת בקרין ואדוני אבי ז״ל פיר מעם בוגדים מן יוכם עצר זה יעצר בעמי: (ג) וידרכו. מכנין הפעל מבפעו וידריכו ובמוהו בא וידבקו גם המה בלשונם. היא קשת דכוכה והליכה דבר בקר ובחרן. מה שהם מתגברים ומתחזקים בשקר בחגשים לא לאמונה שבפעו מבפעו חמת ובימינו הבוטחים: כי מרעה אל רעה יצאו. יש נפרבו על המעשים יוצאו׳ ממעשה רע מעשה רע ״ל כי כל יחיהם המעשה רע עובקים עתה בזה ועתה בזה וכבר זה לא נתנו אל נכם שהה אחת לדעת הן בה״ל ד׳ ויש נפרבו על הבוגם מדעת הויב זה יוצאים נרעת הויב אחר לו עוקים שנה זו בשדמון ושנה זו ביוקון לו בחמרמה ועם כל זה לא נתנו נכם לבוא מחעשים׳ הרעים ולדעת את ה׳: (ג) איש מרעהו עקוב יעקב. עניין המרמיה והערמה כל

מצודת ציון

ומה שרפ אין. והוא מיותר לרפואה וכן קחו ארי לרפאות בם (לק׳ ג״ח): ארוכת. ענין רפואה כמו הבני תעלה לה ארוכה (לקמן ל״ג): (כב) מי יתן. שניהו כמו והלואי וכן מי יתן לי׳ לבבם וכו׳ (דברים ה׳): מקור. מעיין: את חללי בת עמי. על חללי וכן ויתאבלו אותו (בראשית ל״ז) הרגנו אעקום אעקום עליהם: ט (ה) מלון. מקום ללון: אורחים. בוכבי אורח: עצרת. קבלת וכן קראו עצרה (יואל א׳): (ב) וידרכו. הוא דרוך לדרוך

מצודת דוד

וכי אין בגלעד ארי לרפאות בם בחלי הלא שם הוא מקום הרפואה וכי אין שם רופא לדעת אופן הרפואה ולהדוע לא בתרפאת בם עתה ר״ל וכי אין בדם הוהה ומלות וכי אין לכם חכמי׳ לבוהר הדרך ותהוא מ״ב לא הבזרום לעוטב לבטל את הבזרה (כב) מי יתן. הלואי והיה ראשי מלא מים ועיני היה מקור סובבא דמעה ואייתי אז הוא בוכה יומם ולילה על חללי בת עמי ט (ה) מי יתנני. מבכר. מי יתן לי לארחי להיות בחמקום מלון. מקום לבוהר אורח: אעזבה. אז אייתי מקום אחר לבוהר אחת עמי ולבלת ותחתיה. בוכבים בוגדים: (ג) וידרכו. האיתו את לשונם שהיא לבם לקשת להרגם בחנים מיורמק כמו שהורגין בקשת אותם הזמינו לדבר שקר ולפי שהשאלם לקשת אמר ר׳ הדרכם הטעל בקשת: ולא לאמונה. ולא לאמונה בארץ: אל קלקלו. מתגברים על קלקם אין דעתם לאמונה: (ג) המרו. הוא הבזרים זה מזה לבל בגנות. מהרו לבגוד בחברים ובל תבטחו. על כל אח: עקוב. יעקב. יעקב ויעקבות הרבו מול אחיו: הבל יבלוך. מדבר הבלות [ולא] על דבריו:

כִּי כָל־אֶחָיו עָקוֹב יַעֲקֹב וְכָל־רֵעַ רָכִיל
יַהֲלֹךְ: ד וְאִישׁ בְּרֵעֵהוּ יְהָתֵלוּ וֶאֱמֶת לֹא
יְדַבֵּרוּ לִמְּדוּ לְשׁוֹנָם דַּבֶּר־שֶׁקֶר הַעֲוֹת
נִלְאוּ: ה שִׁבְתְּךָ בְּתוֹךְ מִרְמָה בְּמִרְמָה
מֵאֲנוּ דַעַת־אוֹתִי נְאֻם־יְהוָה: ו לָכֵן כֹּה
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הִנְנִי צוֹרְפָם וּבְחַנְתִּים
כִּי־אֵיךְ אֶעֱשֶׂה מִפְּנֵי בַּת־עַמִּי: ז חֵץ שָׁחוּט
לְשׁוֹנָם מִרְמָה דִּבֶּר בְּפִיו שָׁלוֹם אֶת־רֵעֵהוּ
יְדַבֵּר וּבְקִרְבּוֹ יָשִׂים אָרְבּוֹ: ח הֲעַל־אֵלֶּה

שחוט קרי
לא
ת״א לתרו לנשוס סוכה דף מז סב יבמות ז מן שחוט מולין כ ל ערכין ג מו
לא
תַּבְרִיהּ מְמַלְּלִין וּבְמָטְעוֹהִי מְשַׁנֵּי בְּמַנְתָּיהּ: ח הַעַל־אִלֵּין

רש״י

[ג] אל עבירה: (ג) עקוב יעקב. מרוב יתרוב: [ד] העוה נלאו. יגעו ומרמו לעוות את דרכם. הע וס״ל הכבד את לבו [שמות ח׳] להעוות: (ה) שבתך בתוך מרמה. כשהן יושבים הוא מחשבות מרמה ומרמה החליפו ידלתו ומאנו דעת אותי: במרמה. בגל המרמה: [ו] הנני צורפם. ביסורין: מפני בת עמי. מן קדם תודי כשאתה דיסראל: [ז] חץ שחוט לשונם. משוך כמו זהב שחוט [מלכים א׳ י] וכן ובחנתי [הושע ה] מרוי״ט בלע״ז ליטמא אמיריגה ל״ז איסה ממש טרלאנקא״ט בלע״ז וכן חברו מגמה טילגם יוגתן כגיר די מחיוף: ובקרבו. פולגם

רד״ק

ויעקבני זה פעמים ויעקב יעקב. מרוב יתרוב: (ד) ואיש. אם יעקב ויעקב הע״ן כמו״ש לנדו וכל שאר יעקב שום בר כם הע״ן כמו״ש ופתח: (ד) ואיש. יסתו. דגש הנמ״ד לתפארת הקריאה מפני ההפכה: למדו לשונם. הרגילו כמו פרל לנוד מדבר: הענה נלאו. להתעוות ונעבות מעשה עול ובא על דרך תחוים הלאה: (ה) שבתך. אמר הלל יתבכך מה יועיל שבתך בתוך מרמה לעומר בתוך עם מרמה שגם תוכל להשיבם אין: במרמה. כל בן גדול במרמה עד שמאנו לדעת אותי לא יוכלו להניח הדבכה הרעה וי״ת יתבנן בגנות שהיה מתנהגין בעמוד: (ו) לכן. הנני צורפם. בגלות שהיה עליהם הראה אם ישאלו קיבים מו אם יאמרו כסף נבחר מפני הגלות: כי איך אעשה מפני בת עמי. כי איך אעשה עלה לצרפם מפני הרעה בת עמי לא תוכל שגם לצרפם כי איך אביהם הרעתם והם נקראים עמי וי״ת אוסדין אעביד מן קדם חוכא כנישתא דעמי: (ז) חץ שחוט. כן כתיב וקרינן שחוט והכתוב ר״ל כמו שוחט. שהוא הוכב בוגני׳ הם בני אדם בלשונם הרע. שהם מולכי רכיל ובקרי שחוט ר״ל נמשך אפיל״ט בלע״ז רולה לומר שהוא נמשך על [ד] העוה נלאו. יגעו ומרמו לעוות את דרכם [ה] שבתך. כשהן יושבים מחשבות מרמה [ו] הנני צורפם. ביסורים לצרף מהם הטוב לעתון ישארו מעוקים מעון: (ז) חץ שחוט לשונם. לשונם לחץ המשך על יתר הקבלת כי בלה״ר הוריגי׳ לחרגו׳ כמו תלי הקבלת: מרמה דבר. כ״ל מדבר מרמה כי בפיו יוחבר לשונם מה רעהו ונקרב לבו ישים מארב עליו: (ח) העל אלה. וכי על מעשים כאלה לא הבטות בם להפרע מהם: אם בגוי״

מצודת ציון

כרגל על הקבלת לאתחתו היקב לירות לחרחוק: (ג) עקוב יעקב. ענין עקום ועות וכן העקוב למישור (ישעיה מ): (ד) יהתלו. ענין לגג כמו הבם סתלה בם (שופטים י״ז): לחדו. ענין הכבדה כמו פרם לחד מדבר (לעיל כ׳) ; הענה. מל׳ עוות ועקום: נלאו. ענין יגיעה כמו ונלאתי כלכל (לקמן כ׳): (ו) לרפם. ענין זקיק: ובחנתים. מל׳ בחינה: (ז) שחוט. מקור כמו וזבח שחוט (מ״ב ט׳): מרמה. מל׳ מחרב: (ח) הפקד.

מצודת דוד

ואם. בל אים מהתל ומלעיג בריעהו: למדו. הרגילו את לשונ׳ שקר כי הם מתחרים בזה: הענה נלאו. כלו נתייגעו לעות הדרכם הדרכה עוות עשו והוא ענין תלולה: (ה) שבתך בתוך מרמה. המרמה תקפת אותך מסביב וכלו ס״ל לך להפרך תחנו מבטר מסקה בתרמה מתחנים לדעת אותי כי הרמה מת לסם בעת ת״ל: (ו) לרפם ובחנתים. כדרך הכסף שלרפים בכור להסיר הסיג ולבחון הכסף הטובה הוא אם רעה כן עליהם פורענותיה לתרך ולהסר מהם מיני הטון: כי איך. ר״ל אם אניחם להיות מעוקים בשון הלא המה בת עמי ורחוים המה להיות עם קרוב ואם אעשה עמהם כלים הנה עדה עמי ירחמו עליהם ולכן אלרפם ביסורים לתרך מהם הטון לעתון ישארו מעוקים מעון: (ז) חץ שחוט לשונם. לשונם לחץ המשך על יתר הקבלת כי בלה״ר הוריגי׳ לחרגו׳ כמו תלי הקבלת: מרמה דבר. כ״ל מדבר מרמה כי בפיו יוחבר לשונם מה רעהו ונקרב לבו ישים מארב עליו: (ח) העל אלה. וכי על מעשים כאלה לא הבטות בם להפרע מהם: אם בגוי״

לֹא־אֶפְקֹד־בָּם נְאֻם־יְהוָה אִם בְּגוֹי אֲשֶׁר־
כָּזֶה לֹא תִתְנַקָּם נַפְשִׁי׃ ט עַל־הֶהָרִים
אֶשָּׂא בְכִי וָנֶהִי וְעַל־נְאוֹת מִדְבָּר קִינָה
כִּי נִצְּתוּ מִבְּלִי־אִישׁ עוֹבֵר וְלֹא שָׁמְעוּ קוֹל
מִקְנֶה מֵעוֹף הַשָּׁמַיִם וְעַד־בְּהֵמָה נָדְדוּ
הָלָכוּ׃ י וְנָתַתִּי אֶת־יְרוּשָׁלִַם לְגַלִּים מְעוֹן
תַּנִּים וְאֶת־עָרֵי יְהוּדָה אֶתֵּן שְׁמָמָה מִבְּלִי
יוֹשֵׁב׃ יא מִי־הָאִישׁ הֶחָכָם וְיָבֵן אֶת־זֹאת
וַאֲשֶׁר דִּבֶּר פִּי־יְהוָה אֵלָיו וַיַּגִּדָהּ עַל־מָה
אָבְדָה הָאָרֶץ נִצְּתָה כַּמִּדְבָּר מִבְּלִי עֹבֵר׃
יב וַיֹּאמֶר יְהוָה עַל־עָזְבָם אֶת־תּוֹרָתִי

אשר

תא על ההרים ברכות ס״ו שבת כב קמה מי ראים נהרים יא פת מלעשת ז פה ויאמר ס׳ נהרים שם מלעשת

רד״ק

מפקוד בם׳ והשנים הראשונים אין כתוב בם והענין אחד: (ט) על ההרים. נאות מדבר. ההרים מקום מרעה הצאן והעזים כדוגמא אז זכר הרים להשמיע קולו למרחוק וכן נאות מדבר דומה לומר אהלי המדבר כי נאות מדבר פירושו אהלי׳ ומשכניה כמו נדמו נאות השלום וכן בוי״ו עוד משנת ועוזב נות ברות רועי׳ ואמר מדבר כי יש מדבר שיש בו מקום מרעי׳ כמו ויונהג את הצאן אחר המדבר והרגיש תוקעים בתר שפר רעיא דמדברא וכן על פני דרך המדבר ואמר הנביא כראותו חרבן הארץ שיצא בלי ויבוא לקיים במקומות המרעה כי נתרבו מבלי איש עובר אין לריך לומר שאין אנשים מקומים לרועים אלא אפי׳ איש אין עובר שם לרעות מקנה ולא נשמע קול מקנה כי כלם נדדו הלכו בשבי ובאמרו מעוף השמים הוא דרך גוזמא להפליג הדבר לו ואמר זה לענין חרבן הארץ כמשמעו כי רוב הצופות לא ישבנו במדבר כי אם במקומות שיעלו זלא ויפרחו ופרחי האילנות: נצתו. ענין חרבן וכן נצתו ונצתה אמר על ההרים ביהודה שנאמר על ההרים וגומר מעוף השמים ועד בהמה נדדו הלכו בהמה בגיעמרי [ד״ל] כוון ר׳ יוסי אומר שבע שנים נתקיים בם נבואה שנאמר גפרית ומלח שרפה כל הארץ: (י) ונתתי. לגלים. גלים מהכתים והחומות שבהרסו: מעון תנים. משכן תנים ומגורם וס״ו תנין יהודין: (יא) מי האיש החכם. ויבן את יבין מדעתו והנביא יגיד התשובה כמו שנאמרה לו מפי ה׳: (יב) ויאמר ה׳. לפיהם. לא נשמעה

מצודת דוד

וזו נגוי אשר כו׳: (ט) על ההרים. על מורדן אשר לא נמתו חריש קול בכי וילללה: ועל נאות מדבר. אהלי הרועי׳ אשר במדבר חרים קינה כי נעבו שמחה עובר שם ולא נשמע קול מקנה כי האויב שלם לעצמו הלכו. נדדו המקומות והלכו לבם כי רוב הצופות ישבו אבל כי שם יתלאו פירות ופרחי אילנות ונרדים למחר יסיר שמחה ולבו לבם והבהמות יקחם האויב: (י) ונתתי יתלא הבתים ויהיו גלי אבנים ויהיו מדור לתנים כי הר

כן גלי אבני׳: מבלי יושב׳ כי כלם ילכו בגלות: (יא) ויבן את זאת. האמור למעה על מה אבדה כו׳: ואשר דבר אמר ה׳ דבר בו הוא הנביא: ויגידה. ויגיד מדעתו בעבור מה אבדה הארץ ונעשה שמתה כתדבר מבלי מי עוב ד״ל מהו הדבר העיקר הדבר המורכן ולאומר אין מי בהם יגיד זאת: (יב) ויאמר ה׳. המקום בעצמו אמר אשר

לָא אַפְעֵר לְאִינְתָּא עַלּוֹהִי
בִּישְׁתָּא אֲמַר יְיָ אִם מִן עַמָּא
דְּכֵדֵין עוֹבְדוֹהִי לָא אִתְפְּרַע
מִנְּהוֹן כְּרַעוּתִי׃ ט עַל טוּרַיָּא
אֶנָּא מְרִים קָלֵי וּבְכִי וּמִסְפְּדָא
וְעַל דִּירָתַת מַדְבְּרָא אֶנָּא
אָרִים קִינָה אֲרֵי צְדִיאוּ מִבְּלִי אֱנָשׁ דְּעָבֵר
וְלָא אִשְׁתְּמַע קָל בְּעִיר
בְּאַרְעָהוֹן מֵעוֹפָא דִּשְׁמַיָּא
וְעַד בְּעִירָא אִסְתַּלְּקוּ גָלוּ׃
י וְאֶתֵּן יָת יְרוּשְׁלֵם לְגַלִּין
מְדוֹר יְרוּדִין וְיָת קִרְוֵי
דְּבֵית יְהוּדָה אֶתֵּן לְחָרְבָּא עַד דְּאֶשֵׁיצֵי יַתְהוֹן:
מִבְּלִי יָתִיב׃ יא מַן גַּבְרָא
דְּחַכִּים וְיִסְבַּר יָת
וּדְאִתְמַלֵּל מִן קֳדָם יְיָ עִם
וַיְחַוֵּינֵהּ עַל מָן חֲרוּבַת אַרְעָא
צְדִיאַת כְּמַדְבְּרָא מִן
יָתִיב׃ יב וַאֲמַר יְיָ עַל
שְׁבָקוּ יָת אוֹרַיְתִי דִּיהַב

אליא

רש״י

מדבר. [ט] על ההרים. על ה
ההרים: ועל נאות מדבר. עם רועים שבמדבר
נאות לשון עם וכן נאות אלוהים [תהלים פג] וכן
נאות קודש [שם נה]: נצתו. לשון ליה וכן נלח
נדדו הלכו. כופן ליון המשים ושמים שנה לא
מים ביהודה מגלות לדקויהו עד פקודת כורש מלך
המשים ושמים שנה היו ורמז לדבר ועד בהמה
בגימטריא ל״ב והחשבון מכוון במסכת מגילה [ט״ז
דף י״ב]: (י) לגלים. דגורין: [יא] מי האיש החכם.
זאת ומי הנביא אשר דבר פי ה׳ אליו ויגידם. ומי ר
מה

מצודת דוד

ענין הסתרה כמו הקנו נא ודאו (ש״א י״ד): (ט) ונהי. ענין יללה כמו יודעי נהי (עמוס ה׳): נאות. ענין מדור כמו בנאות דשא (תהלים כ״ג): מדבר. לשפתי ראי׳ מדבר על מקום המרעה כמ״ש הלאן הסנה במדבר (ש״א י״ז): נצתו. אל׳ ליה והשמים: (י) לגלים. ענין חל וגזר כמו עד הגל הזה (בראשית כ״ל): מעון. מדור כמו למעון קדשו (ד״ה ב׳ ל׳): תנים. מין נחש: (יא) נצתה. אל׳ ליה ונשמים: (יב) שרירות. ענין רשים

רש״י

מעבר ליה היא: (יג) וילכו. שרירות. פירשנוהו למעלה: למדוש אבותם. הלגיגו בהם האבות ולא אבותם שובדים אותם ובנדוש הם גם כן אחריהם׳ ואחרות הם הדורות הרשעי׳ שעברו: (יד) לכן. מאחרי׳. בא הכניני קודם הודיעה שהוא המשיל הלכות לענות ולוש והם סמי המות ובאמרו מי רוש לפי שהוא מי שחיטת העשב שקורין רוש גם יש שהוא בהקבן ואמרו כי לפיכך נקרא רוש כי ברוש עושין אותו מרשם שפתן: (טו) והפיצותי׳. עד בלותי אותם. (טז) כה אמר. התבוננו. בפורענות הקרוב לבא ומעתה קראו למקונות. בפתח הגמ״ר ל״ל המקונות הידועות: בחכמות. בהן הכמות הדברי הספר וקינה: ותבואינה. הרשאון בתנועת הגל״ף בקמוץ והבני ותבואנה בהעלם החל״ף ואמר הנביא בכלל ישראל: ותדבנה עינינו דמעה. בהעלם הגל״ף מהמשקה: עינינו ובכל דמע הבעין בראש ומלא ברפס כל הגלים: (יז) ותמהרנה. בגיעמרי׳ ל״ב ונתנה. לגלים. לעגים. בעלים. בעלים. בעל

מִצִּיּוֹן אֵיךְ שֻׁדָּדְנוּ בֹשְׁנוּ מְאֹד כִּי־עָזַבְנוּ
אָרֶץ כִּי הִשְׁלִיכוּ מִשְׁכְּנוֹתֵינוּ׃ יט כִּי־
שְׁמַעְנָה נָשִׁים דְּבַר־יְהוָה וְתִקַּח אָזְנְכֶם
דְּבַר־פִּיו וְלַמֵּדְנָה בְנֹתֵיכֶם נֶהִי וְאִשָּׁה
רֵעוּתָהּ קִינָה׃ כ כִּי־עָלָה מָוֶת בְּחַלֹּנֵינוּ
בָּא בְּאַרְמְנוֹתֵינוּ לְהַכְרִית עוֹלֵל מִחוּץ
בַּחוּרִים מֵרְחֹבוֹת׃ כא דַּבֵּר כֹּה נְאֻם־יְהוָה
וְנָפְלָה נִבְלַת הָאָדָם כְּדֹמֶן עַל־פְּנֵי
הַשָּׂדֶה וּכְעֹמֶר מֵאַחֲרֵי הַקּוֹצֵר וְאֵין
מְאַסֵּף׃ כב כֹּה אָמַר יְהוָה אַל־יִתְהַלֵּל
חָכָם

תא ולחרונה בעתיכם מ״ק ג בח כי עלה מות בחלונינו ס״ל יתהלל ערכין כ׳ עקידה שער מז

רד״ק

שנכנסו וחוזרין לישובין כמו שעשו בימי סנחריב שכבש כל ארצות יהודה וישובו בשלום ולא יגלו ולא יגרו ולא מזכו ארץ ישראל. אבל כיון שנכבשה ירושלים עוד תקנה ולא היה קול בימי נשמע ולזאת אין שדדנו בושנו מאד כי מזכו ארץ. ארץ בקמן בזקף והוא אזרח מי״ד ארץ בסם זקפין קמין: כי הכשיל מכשולותינו. כלומר מכשולותינו הם שיכו לותינו הולם לו בא על דרך ולא הקיל הארץ אתנם ואין בשם גדול: מזה שיצא אדם מוכרח מביתו לפיכך בושנו מאד: (יט) כי שמעו. כי המספד והנהי בכנים ברוב כי הן כבות הלב יותר מן האנשים: (כ) כי עלה. אל הארמון הוא בבית הגבוה ובהקבל שערי הארמון אין דרך הבאים בו אלא שיעלה הנכנס בו דרך המעלות ומה שבארמונות גבוהים לפיכך לא יקבלו תלוני הארמון אלא יהיו פתוחים תמיד ואמר דרך משל כי עלה מות בחלוניו בא בארמונותינו כלומר כי אם לא לו אלה פתאום שלא היינו נשמרים ממנה ואע״פ שהיו יציאי האמת אומרים זה אינו תמיד בא כי הטוב טומעים אינם ולא עלה על לבנו שתהיה ולא תהיה שתהיה גדולה כזאת: עולל מחוץ. כי דרך הטוב לשחוק בשוק והבחורים בהרחובות והנה הם נכרתים מהם: (כא) דבר כה נאם ה׳. אמר אל נביא ואמור כה נאם הש״ת כמו כה אמר ה׳ אלא שאם הוא הש״ת המאמר: כדומן. כדבר פירשנוהו למעלה: וכעומר מאחרי הקוצר. ששכחו הקוצר ונשאר מאחריו ואין מאסף אותו כן יהיו פגריהם כנכתבים על פני השדה ואין קובר אותם (כב) כה אמר ה׳ אם יש בכם חכמים אל יתהללו בחכמתם כי לא תועילם כיון שלא ידעו את ה׳ ולא הבינו דרכיו המות אז מן הבני וכן אם יש בכם עשיר אל יתהלל בעשרו כי לא יפדהו מן הארב כי הוא ושוכרו יאבדו ואבד ואם בתחנות אשר בתחנותיו ובעלמתו וכן הגבור אל יגאל בגבורתו ובכחו וכן בעשיר יתהלל בתחנות אשר בתחנותיו כלומר כי אם יגאל פעמות רבות בתחנותיו

מצודת דוד

(יח) ותקח כארן אתכם כי כאשר קלה וכו׳ (ויקרא י״ח): (יט) ותקח אזנכם. מלשון משכן ומקום מרוב: (יט) ותקח. ר״ל תקבל: רעותה. הבריתה: (כ) בחרמנותינו. מלת ארמון פלטרין: עולל. כן יקראו ילדי׳ רבי׳ כמו עוללי שלו לאם (איכ׳ ב׳): מחוץ. מבוץ: (כא) ונפלה. כן נקרא פגר המת: כדומן. כזבל: וכעומר. כן נקרא אגודת שבלי התבואה כמו ושכחת עומר (דברים כ״ד): מאסף. מקום אגודות: (כב) יתהלל. מלת הלול והתפארות: ופקדתי

[יח] כי השליכו משכנותינו. לא שוכנים ויש עוד לומר כי השליכו אחוזים לא מבכותינו לארץ. [כ] להכרית עולל מחוץ. מן הרוב כמו והאולות הנים ל בדמשק (מלכים ח׳ כ׳): (כב) אל יתהלל חכם. ה׳ ההללו לומר חכמים אמרו הנה בדברי מסכת ואבות מה לכם אם הסכלתם ודעתם אותי לא תתפל

בחכמתם

רש״י

בר

רד״ק

[יח] כי השליכו משכנותינו. לא שוכנים ויש עוד לומר כי השליכו אחוזים לא מבכותינו לארץ. [כ] להכרית עולל מחוץ. מן הרוב כמו והאולות הנים ל בדמשק (מלכים ח׳ כ׳): (כב) אל יתהלל חכם. ה׳ ההללו לומר חכמים אמרו הנה בדברי מסכת ואבות מה לכם אם הסכלתם ודעתם אותי לא תתפל

בחכמתם

רש״י

בר דוד חביבא בחוכמתיה ולא ישתבח שמשון בר מנוח בגבורה בגבורתיה ולא ישתבח אחאב בר עמרי עתירא בעותריה: כג אלהין בדא ישתבח דמשתבח דחכים ואליף למידע דחלתי ארי אנא יי עבידנא חסדא ודין דקשוט וזכו בארעא ארי באלין בעיא קדמי אמר יי: כד הא יומיא אתן אמר יי ואסער על כל עמיא

פלחי

תא כי אם בקרים מב מד מג פ״ו מושב עקידה שער ט׳ ופקדתי

רש״י

בחכמתכם: (כג) השכל. כמו הסכל (בראשית ח׳)

רד״ק

ומשם מיד בחוזר בעשרו כן מוכנו העולם ברוב ואמר להם הנביא כי לא יגלו כאשר היה בדרך העולם להגלות בהם אלא בתם אותי וידוע אותי והסכל אל הוא שיסכיל כי הוא אחד קדמון ואינו גוף והוא בורא הכל ומשגיח על הכל ומנהיג כל בעולם בהכמתו ע״יונים והתחומים וידועים אל. הוא נלגת בדרכיו ועשות חסד ומשפט וצדקה בם בארץ הוא: באלה׳ כאומר עם בני העולם והבוגד בדרכיו הוא יודע אותו כמו שאמר הכיר אלא אלה ואמר ומשפט וצדקה לא עוב ע״ו כי דן דין עני ואביון לא עוב ע״ו אלא הוא בדעת אותי נאם ה׳ כי הוא כי מעשה המשפט והצדקה הוא דיעת האל וזה אלו מן הקנון והכזיון בדים מגיע בלאר הכבוד גלות יהודה ונלגו מן הקנון והכזיון בדים מגיע בלאר הכבוד וכן נכבדים ונבזים אחרן נלגות לאותם לפי שהיו לדיקי׳ וחסידי׳ ולא היה להם דרך להגלות מן הגלות כי איך יגלו אחרן בלתי ג׳ לו ד׳ לו אפילו ו׳: (כג) כי אם בזאת. בזאת התבונה בתחכמים ע״ו תבונה ופנים ובשכיל ובדעת אותי ומה שאמר כי אני ה׳ עושה חסד ומשפט ולדקה כמו שפירשנו לפיכך אמר כי אני ה׳ עושה חסד ומשפט ולדקה בארץ ולדקה בארץ גלויים פירשתי לך בני הפסוקי׳ האלה לפי עניין הפרשה דבקים בעניינה אחר היטיב והרבים אחר ראינו הפרשה פירשו בני הפסוקים לענין נאות אבל לא הדביקום לענין הפרשה והרבה רבי אברהם כ״ר חייא המבונה לאחי״ב אלעזר״ל אילים ולא שלם בהבנות בחכמה יקום האדם בחכמה ויקרא בחכמים ובשכלים מתעקש על קנינו ומתגבר בם נקרא גבור המתעדף על זה נקרא עשיר ואחר מגיע אל עומק החכמה ומשכיל ומכחר על נקרא חכם ראוי להתהלל בזה ודעת אלהים אין האדם ראוי להתהלל כי אם בם בזאת בזאת אם אם בזאת יתהלל המתהלל ביודיעת אל ובלמוד

מצודת דוד

ומשם כן אין לכם להתהלל בחלו כי לא יכח לכם אז תועלת (כג) כי אם בזאת יתהלל המתהלל. כמשכח את עלמו

מצודת ציון

(כד) ופקדתי. בנין כפעתם: אולי מל׳ שלם: כשרלם. מר שלם

[יח] כי השליכו משכנותינו. לא שוכנים ויש עוד לומר כי השליכו אחוזים לא מבכותינו לארץ. [כ] להכרית עולל מחוץ. מן הרוב כמו והאולות הנים ל בדמשק (מלכים ח׳ כ׳): (כב) אל יתהלל חכם. ה׳ ההללו לומר חכמים אמרו הנה בדברי מסכת ואבות מה לכם אם הסכלתם ודעתם אותי לא תתפל

בחכמתם

רש״י

בר

רד״ק

שנכנסו וחוזרין לישובין כמו שעשו בימי סנחריב שכבש כל ארצות יהודה וישובו בשלום ולא יגלו ולא יגרו ולא מזכו ארץ ישראל. אבל כיון שנכבשה ירושלים עוד תקנה ולא היה קול בימי נשמע ולזאת אין שדדנו בושנו מאד כי מזכו ארץ. ארץ בקמן בזקף והוא אזרח מי״ד ארץ בסם זקפין קמין: כי הכשיל מכשולותינו. כלומר מכשולותינו הם שיכו לותינו הולם לו בא על דרך ולא הקיל הארץ אתנם ואין בשם גדול: מזה שיצא אדם מוכרח מביתו לפיכך בושנו מאד: (יט) כי שמעו. כי המספד והנהי בכנים ברוב כי הן כבות הלב יותר מן האנשים: (כ) כי עלה. אל הארמון הוא בבית הגבוה ובהקבל שערי הארמון אין דרך הבאים בו אלא שיעלה הנכנס בו דרך המעלות ומה שבארמונות גבוהים לפיכך לא יקבלו תלוני הארמון אלא יהיו פתוחים תמיד ואמר דרך משל כי עלה מות בחלוניו בא בארמונותינו כלומר כי אם לא לו אלה פתאום שלא היינו נשמרים ממנה ואע״פ שהיו יציאי האמת אומרים זה אינו תמיד בא כי הטוב טומעים אינם ולא עלה על לבנו שתהיה ולא תהיה שתהיה גדולה כזאת: עולל מחוץ. כי דרך הטוב לשחוק בשוק והבחורים בהרחובות והנה הם נכרתים מהם: (כא) דבר כה נאם ה׳. אמר אל נביא ואמור כה נאם הש״ת כמו כה אמר ה׳ אלא שאם הוא הש״ת המאמר: כדומן. כדבר פירשנוהו למעלה: וכעומר מאחרי הקוצר. ששכחו הקוצר ונשאר מאחריו ואין מאסף אותו כן יהיו פגריהם כנכתבים על פני השדה ואין קובר אותם (כב) כה אמר ה׳ אם יש בכם חכמים אל יתהלל בחכמתם כי לא תועילם כיון שלא ידעו את ה׳ ולא הבינו דרכיו המות אז מן הבני וכן אם יש בכם עשיר אל יתהלל בעשרו כי לא יפדהו מן הארב כי הוא ושוכרו יאבדו ואבד ואם בתחנות אשר בתחנותיו כלומר כי אם יגאל פעמות רבות בתחנותיו ובעלמתו וכן הגבור אל יגאל בגבורתו ובכחו וכן בעשיר יתהלל בתחנות אשר בתחנותיו כלומר כי אם יגאל פעמות רבות בתחנותיו ובעלמתו וכן הגבור אל יגאל בגבורתו ובכחו וכן בעשיר יתהלל

מצודת ציון

(יח) שרעו. מלון שוק: משכנותינו. מלשון משכן ומקום מרוב: (יט) ותקח. ר״ל תקבל: רעותה. הבריתה: (כ) בחרמנותינו. מל׳ ארמון פלטרין: עולל. כן יקראו ילדי׳ רבי׳ כמו עוללי שלו לאם (איכ׳ ב׳): מחוץ. מבוץ: (כא) ונפלה. כן נקרא פגר המת: כדומן. כזבל: וכעומר. כן נקרא אגודת שבלי התבואה כמו ושכחת עומר (דברים כ״ד): מאסף. מקום אגודות: (כב) יתהלל. מל׳ הלול והתפארות: ופקדתי

מצודת דוד

תקיל כארן אתכם כי כאשר קלה וכו׳ (ויקרא י״ח): (יט) ותקח כי. שמעו שכפורעניות המותלות לבא: ותקח כי. כפל ה׳ במ״ם: נסי. דברי אלה: ואשה רעותה. ואשה תלמוד רעותה קינה: (כ) כי עלה כי. אף כי מגרע שנרי הם לבלי הת לבא אליה בתיבה תחיית הכם עלה דרך התלונות והתרעמות כמו אל הארמונות וא״ל לא הוציאו כל התחנות והבכיות למעון בתיבה: להכרית. הים בזעמו להכרית קטלת הם מן הבוץ שבוא הקוס שמתקיים שם הבוקות. וכן הכרית הבחורים מן הרחובות מי יפתח בחולות: בחורים. הבחורים מן הרחובות: (כא) דבר כה. אל הפניה כה דבר אל ישראל נאם ה׳ כו׳: ונפלה. הרבה פגרים בשדות יפול אל הארץ כדומן מרבית הזבל על פני הבוה ומרבית עומרי כתבואה הבשולה מחרבי הקולר אחר הרבו לעשות אלהי ירושלים ש״ם בחלום והסולר לא לקיר עוד: ואין מאסף. אין מי יכנים את הרבוים אל הקבר כי הנשארים יתפחדו לצאת תקבוהם: (כב) אל יתהלל חכם. כי לא יוכל להגיל נפש בחכמתו: הגבור לא יוכל להגיל נפשו בגבורתו והעשיר לא יוכל

חָכָם בְּחָכְמָתוֹ וְאַל־יִתְהַלֵּל הַגִּבּוֹר
בִּגְבוּרָתוֹ אַל־יִתְהַלֵּל עָשִׁיר בְּעָשְׁרוֹ׃
כג כִּי אִם־בְּזֹאת יִתְהַלֵּל הַמִּתְהַלֵּל הַשְׂכֵּל
וְיָדֹעַ אוֹתִי כִּי אֲנִי יְהוָה עֹשֶׂה חֶסֶד
מִשְׁפָּט וּצְדָקָה בָּאָרֶץ כִּי־בְאֵלֶּה חָפָצְתִּי
נְאֻם־יְהוָה׃ כד הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה
תא כי אם בקרים מב מד מג פ״ו מושב עקידה שער ט׳ ופקדתי

רש״י

בחכמתכם: (כג) השכל. כמו הסכל (בראשית ח׳)

רד״ק

ומשם מיד בחוזר בעשרו כן מוכנו העולם ברוב ואמר להם הנביא כי לא יגלו כאשר היה בדרך העולם להגלות בהם אלא בתם אותי וידוע אותי והסכל אל הוא שיסכיל כי הוא אחד קדמון ואינו גוף והוא בורא הכל ומשגיח על הכל ומנהיג כל בעולם בהכמתו ע״יונים והתחומים וידועים אל. הוא נלגת בדרכיו ועשות חסד ומשפט ולדקה בם בארץ הוא: באלה׳ כאומר עם בני העולם והבוגד בדרכיו הוא יודע אותו כמו שאמר הכיר אלא אלה ואמר ומשפט וצ

וּפִקַּדְתִּי עַל־כָּל־מוּל בְּעָרְלָה: כה עַל־
מִצְרַיִם וְעַל־יְהוּדָה וְעַל־אֱדוֹם וְעַל־בְּנֵי
עַמּוֹן וְעַל־מוֹאָב וְעַל כָּל־קְצוּצֵי פֵאָה
הַיֹּשְׁבִים בַּמִּדְבָּר כִּי כָל־הַגּוֹיִם עֲרֵלִים
וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל עֲרֵלֵי־לֵב: י א שִׁמְעוּ
אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עֲלֵיכֶם בֵּית
יִשְׂרָאֵל: ב כֹּה אָמַר יְהוָה אֶל־דֶּרֶךְ הַגּוֹיִם
אַל־תִּלְמָדוּ וּמֵאֹתוֹת הַשָּׁמַיִם אַל־תֵּחָתּוּ
כִּי־יֵחַתּוּ הַגּוֹיִם מֵהֵמָּה: ג כִּי־חֻקּוֹת הָעַמִּים
הֶבֶל

ת"א (כי כל הגויים) נדרי' לא (כה אמר כ') שבת קנו פשה כת כל הפ' עקורה שער לו פר

גזירת

דד"ק

שזכר עומד במקום שניים: (כה) על מצרי' ועל יהודה. כי ישראל מעכות אפרי' התריב מלך אשור בכל ויהודה התריב נבוכדנצר וכו' באר הגויים שזכר: ועל כ: קצוצי פאה היושבי' במדבר. זה קדר וממלכות הערב אשר אבל בכה נבוכדנצר כמו שהתנבא ירמיהו ונבואתו כתובה בסוף הספר. ופירוש קצוצי פאה שוכיים בקצה הפאה כ"ומר לחוקים במדבר והדבר הרחוק יקרא קצה ויקרא פאה כי קצה ופאה לחוקי הגבול בכל דבר וקצה וקצן בענין אחד: כי כל הגויים. עתה כי' מול ופי' בערלה אמר על העכו"ם שהם ערלים ומול אמר על ישראל: כי אף על פי שהם מולים בבר הם ערלי לב ולאוזן ליעשם ולא אמר על העכו"ם שיהיו עושים בעבור הערלה כי לא נלטוו עליה אלא ישראל בלבד. ס

(כה) על כל מול בערלה. ס כל מול שיש לו ערלה אפי' ערלת לב וכ"ם על העכו"ם (כה) על מצרים וגו' · שביני אלכן ישראל הי' ולקו אחריה בסמוך לה כמ"ם (ביחזקאל כ"ח ומפ' בס"ע: קצוצי פאה. ל' קצה המוקף בפאת מדבר: (ג) אל דרך הגוים אל תלמדו ומאתות המים אל תחתו מהמה לע ומתאותות

לעבדו: יחזקום · טפי הכסף וזכב יחזקו אותם על סעד ממסמרות ומקבות שיהו בהם עליה. ס שגא יגא מהבונתו וגא יכבל מעניו ופיק ברכי· ויש לפרשו מעניו ותפק ברעב ויהיה זה פעם עומד ברוגם שגא יגא ממקומו: (ה) כתומר מקשה. כמו התמר שהוא שוה אין בגופו שוות כי מניפו הם נמעגה וכל גופו שוה וכן מעשה מקשה אם יקישוה ממקו' נמקו' יכשלו כי הם לא יעבדו כי אין בקרבם רוח מציעה כל שכן מדברת וזהו שאמר נשא יכולו וגם היטב אין אותם. אין עמם כח להטיב · תומר כמו תמר וכן בא בחנוכה ויהי תומר. יגבוה כפוך כי כהלאי יכשלו וכן בשוה נשוה עריך ממו נשלו: (ו) מאין כמוך. ממה שהוא רוחי' ויודעים שאין כמוך לא בעבודים ולא בתחנונים ידענו כי גדול אתה וגדול שמך בגבורה ואמר אתה שמך לבדליע כי הוא שמו ושמו הוא: (ז) מי לא ירלך. כיון"ד לפיתון לבד ופ"א הספל נעלמת מהמשבה ומשבת היו"ד בגמיה להורות על יו"ד הנפקדת אמר מי לא ירלך לפי שאמר אל תירלו אל תירלו מהם אמר אות' אין לאלו ירלה מהם אל יו"ד הנפקדת בהגיעים לאלו נהם שיראתו כי אתה מלך עליהם: כי לך יאתה · המעשה לא נאתה בעומר לאויב היא לך וגיאתם אותם

מצודת דוד

מקו' העמים הבל הוא גם לאולם כמה שעושים עורה לגבא המים ואליו ישבו: כי עץ. ר"ל אף אם היה מכה ביד לכח השמי' לספר הרעה לעובה ע"י העבודה לבם מ"מ הבל הוא השמי' סערה כי הלא הוא עד בעלמה הנכרת מן שיער והוא מעשה ידי אומן בכלי המעצר: (ד) יוסבו. חייבים את הערה בחפוי בכסף והבה והחזיק עליו בחפוי ע"י המסמרות והבקלות המקבו': ולא יפיק · לתמן לא יהיה בכבל ר"ל שלא יתקלקל לספרד כלומי מתנו: (ה) כתומר מקשה הוא. ר"ל אין הפרש בין אלם הערות ובין ערת אילן תמר הנעשה בהקשת הקורנים מתחבת כי גם המה כמוהו ולא יוכלו לדבר כמוהו: נשא יגשוא. מהלורך לשאתו על כתף כי לא יעבדו בעמי' ר"ל הוא יגל לך אין לו הבל גדול מזה: אל תירלו מכם. ר"ל ואתם ישראל אל תירלו אף אלה האמים עמם כי אין בידם לעשות לכם רשם גדול אתם על כל אלה האמים: בגבורה · כמה שאתם מתגבר עליהם לבטל הורתם: (ו) מי לא ירלך · מי לא יפחד מתוך אתם מלך לכל העמי' עם שהם נאמני' תחת מערכת האמי': כי לך יאתה. כי לך אתה כל מבחי ונו'.

הֶבֶל הוּא כִּי־עֵץ מִיַּעַר כָּרְתוּ מַעֲשֵׂה יְדֵי־
חָרָשׁ בַּמַּעֲצָד: ד בְּכֶסֶף וּבְזָהָב יְיַפֵּהוּ
בְּמַסְמְרוֹת וּבְמַקָּבוֹת יְחַזְּקוּם וְלֹוא יָפִיק:
ה כְּתֹמֶר מִקְשָׁה הֵמָּה וְלֹא יְדַבֵּרוּ נָשׂוֹא
יִנָּשֹׂוא כִּי־לֹא יִצְעָדוּ אֵל־תִּירָאוּ מֵהֶם כִּי־
לֹא יָרֵעוּ וְגַם־הֵיטִיב אֵין אוֹתָם: ו מֵאֵין
כָּמוֹךָ יְהוָה גָּדוֹל אַתָּה וְגָדוֹל שִׁמְךָ
בִּגְבוּרָה: ז מִי לֹא יִרָאֲךָ מֶלֶךְ הַגּוֹיִם כִּי
לְךָ יָאָתָה כִּי בְכָל־חַכְמֵי הַגּוֹיִם וּבְכָל־
מלכותם

ת"א כיעוב לין אותם

ארי רש"י

וממאורות לוקין: (ג) חרש. אומן: מעצד. דולדויירא בלע"ז: (ד) מסמרות · קלי"ם בלע"ז: ומקבות. קורנס מרטי"ל בלע"ז: יפיק · יכרע ברכיו ל' פוקס (במועד ח כה) ופיק ברכים (נחום ב): (ה) כתומר מקשה. מקים אותם בקורנס עד שזקף לו קומה כדקל: אל תיראו מהם · אם הפרעו מהם כי לא ירעו לכם: וגם היטב אין אותם. אם תעבדום. היטיב כמו להטיב: (ז) לך יאתה · לך נאה: ובאתה

דד"ק

נאם הכייסם גלם הוא נעשה במקו' השמש ולבבודו נעשה והעובדו לליעו עובד השמש כמו גלם הזכב שעשה נבוכדנצר בשמש וכן יעבו הגמים בשאר הכוכבים ואינו הם הוקות שבמו נאם נתן בהני הגמים וכרגיגו אותם בזה הדעת עד שהרבו הבני' בזה הדעת עד שיחבבו האמונו כי זה הגלם מעיב ומביע וזה הוא הבל ודבר שאין בו ממש כי הגלם הזה עץ הוא ומיער כרתו העובה אותו והוא מעשה ידי הרם שתקנו המעלר והוא שקורין אותו דולדוייר"א בלע"ז וזה הגלם אין לו פעולה בעצמו ואיך ייעיב ואיך יכע אשר יחבבו אותם הבבנים וזה הבל שאין במוהו: (ד) בכסף ובזהב ייפהו · לפי שהוא עץ חופה אותו בכסף ובזהב כדי שיהיה יפה ונאה בעיני הבוחלי' ויבבוק בגבם שגא יגא מהבונתו וגא יכבל מעניו ופיק ברכי· ויש לפרשו מעניו ותפק ברעב ויהיה זה פעם עומד ברוגם שגא יגא ממקומו: (ה) כתומר מקשה. כמו התמר שהוא שוה אין בגופו שוות כי מניפו הם נמעגה וכל גופו שוה וכן מעשה מקשה שוה כן הגלם עומד זקוף שוה בדמות אדם וגא יבדבו כי אין בקרבם רוח מציעה כל שכן מדברת וזהו שאמר נשא יגשוא אם יקישוה ממקו' נמקו' יכשלו כי הם לא יעבדו כרגיגיהם ולאחר שהם כך אל תבעיהו בהם וגם היטיבו אין אותם. אין עמם כח להטיב · תומר כמו תמר וכן בא בחנוכה ויהי תומר. יגבוה כפוך כי כהלאי יכשלו וכן בשוה נשוה עריך ממו נשלו: (ו) מאין כמוך. ממה שהוא רוחי' ויודעים שאין כמוך לא בעבודים ולא בתחנונים ידענו כי גדול אתה וגדול שמך בגבורה ואמר אתה שמך לבדליע כי הוא שמו ושמו הוא: (ז) מי לא ירלך. כיון"ד לפיתון לבד ופ"א הספל נעלמת מהמשבה ומשבת היו"ד בגמיה להורות על יו"ד הנפקדת אמר מי לא ירלך לפי שאמר אל תירלו אל תירלו מהם אמר אות' אין לאלו ירלה מהם אל יו"ד הנפקדת בהגיעים לאלו נהם שיראתו כי אתה מלך עליהם: כי לך יאתה · המעשה לא נאתה בעומר לאויב היא לך וגיאתם אותם

מצודת דוד

ואליו ישבו: כי עץ. ר"ל אף אם היה מכה ביד לכח השמי' לספר הרעה לעובה ע"י העבודה לבם מ"מ הבל הוא השמי' סערה כי הלא הוא עד בעלמה הנכרת מן שיער והוא מעשה ידי אומן בכלי המעצר: (ד) יוסבו. חייבים את הערה בחפוי בכסף והבה והחזיק עליו בחפוי ע"י המסמרות והבקלות המקבו': ולא יפיק · לתמן לא יהיה בכבל ר"ל שלא יתקלקל לספרד כלומי מתנו: (ה) כתומר מקשה הוא. ר"ל אין הפרש בין אלם הערות ובין ערת אילן תמר הנעשה בהקשת הקורנים מתחבת כי גם המה כמוהו ולא יוכלו לדבר כמוהו: נשא יגשוא. מהלורך לשאתו על כתף כי לא יעבדו בעמי' ר"ל הוא יגל לך אין לו הבל גדול מזה: אל תירלו מכם. ר"ל ואתם ישראל אל תירלו אף אלה האמים עמם כי אין בידם לעשות לכם רשם גדול אתם על כל אלה האמים: בגבורה · כמה שאתם מתגבר עליהם לבטל הורתם: (ו) מי לא ירלך · מי לא יפחד מתוך אתם מלך לכל העמי' עם שהם נאמני' תחת מערכת האמי': כי לך יאתה. כי לך אתה כל מבחי ונו'.

מצודת ציון

אלא נתול: (כה) קצוצי · ענין המתוך כמו וקלן פתוליים (שמות לם) וה"ל נפרדים ונחלו הם קלים אלה אחלה: פאה · ענין עבר ולו וכן על מרבע הפאות (שם כ"ם): ערלי לב · לשומי לב כאלו מכוסה בשומן:

(ג) והאותות · מל' אות וסימן: חתתו · ענין פחד ושבר: (ג) כי · אשר: חוקות · ענין דבר קבוע: פרש · חוזן

אל הכסילים הנעשים לאלות השמים: ומאותות · ר"ל אל תתבונן הכוכבים ולקוח המאותות כי אין לכם לפחוד אחלה כי אתם מיוחדים לסגולת האקום כ"ה וכמ"ש אשר חלק ונו' שוחרת במקום שתי' על כל מול ועל כל אשר בערלה ר"ל על ועל העכו"ם: (כה) על מצרים. עתה מפרש מי הם המקבלים והגמול לפיל ביד נבוכדנאצר: וקצוצי פאה · הנפרדים והבדלים בהיות היושבים במדבר: כי כל הגוי' ונומר · ר"ל בעבור הבית העובדים בהדבר: כי כל בית ישראל ערלי לב שכל העכו"ם הם ערלי לבד בן כל בית ישראל שילקו ישראל עם הגוים המוע בקול. כ' ולכן בדין הוא שילקו ישראל עם הגוים: (ג) אל דרך ונו' · אל תלמדו ללכת על דרך העכו"ם ואל תתבונו בעבור עבודתם תהיו נלוים מהרעות אשר יורו לכל העמי' ונו' ואתכם לקח ד' וגו' (דברים ד'): (ג) כי חקו

מַלְכוּתָם מֵאֵין כָּמוֹךָ: ח וּבְאַחַת יִבְעֲרוּ
וְיִכְסָלוּ מוּסַר הֲבָלִים עֵץ הוּא: ט כֶּסֶף
מְרֻקָּע מִתַּרְשִׁישׁ יוּבָא וְזָהָב מֵאוּפָז
מַעֲשֵׂה חָרָשׁ וִידֵי צוֹרֵף תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
לְבוּשָׁם מַעֲשֵׂה חֲכָמִים כֻּלָּם: י וַיהוָה
אֱלֹהִים אֱמֶת הוּא אֱלֹהִים חַיִּים וּמֶלֶךְ
עוֹלָם מִקִּצְפּוֹ תִּרְעַשׁ הָאָרֶץ וְלֹא יָכִלוּ
גוֹיִם זַעְמוֹ: יא כֹּה תֹאמְרוּן לָהֶם

אלהיא

ח"א (ובאחת יבערו) תמיה ה (וה' אלהים אמת) ברמות יד מקרוים מב כו

רד"ק

אינך לא לאחר כי בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם אומרים מאין כמוך ואינם עובדי' כסוכים אלא לבוחתם אמצעיים ביניך וביניהם ואמר חכמי הגוי' כי הם יודעי' כי הפסל אינו כלום ולא יעבדו הכוכבי' לא יעבדום אלא מפני שהם מכלהיך לאיומם אמצעיים אף על פי כן הם תועלי' כי אין ברוך אמצעי בין הלב ובין האדם כי הם ס' ובפ' יראה אבל הבטון הוסבי' כי הפסילים מטיבים ומרעים מפני שהוגבו בעבודה' ואמר יבלו מלכותם כי המלכי' הרוב הם חכמי' גם יש עמהם הכמי' ויודעי' ומכירי' כי מלכות בן אדם הוא מלכות נפקדת ואין מלכות קיימת כי אם לה': (ח) ובאחת · חכמי העכו"ם באחת יבערו ויכסלו שהם מייחסים הטבע לעבודת הפסולי' שהם הבנים ועץ כי הוא מרוקע בכסף וזהב ואין לו פעולה בעצמו כי הוא הנגלה שנעשה חי לומת דומה: (ט) כסף מרוקע. מן ויקעו את פחי הזהב וזה מרקעין הטבעים נחפות בו פקע הטן ויפותו ועוד מעביריהם עצמם להביא כסף עוד מתרבים וזהב מהופז הטפ"י שהם רחוקים מאלה המקומות ועוד עובדים אותם בתכלת וארגמן מרוקם במלאכת החכמים במלאכה וכל זה נעבלות בעיני הטמון יפיה ובזיכם וכל כבוד ירחתם ובזיתיהו בהם ויעבדום: (י) וה' אלהי אמת. אלה הלהי' בעושין נעבדים הם בקר והם מתים כי אינם אלהי' ואין יכולת בהם אבל ה' אלהי' אמת שהוא אדון על כל האלהי' והם הכוכבי' הוא עבדו אמת אלהי' ויכול על הכל ובוטח הכל ואחר עושו אינם אמת אע"פ שהם אלהי' כי אין כהם אלא אלהי' הוא אלהי' חיי'. הוא אלהי' חיי' · הוא אלהי' חיי' שאין כהו ובהנהגתו תעשים בזד אחר: הוא אלהי' חיי' ממנו ומלך חיי' שולתו חייב' ממנו ואמר חיים בגשמן בגוים כמו אלהי' קדושי' הוא דבר כבוד והוא מלך עולם ובהיכו זה כי מלקוח הרעש בהרן ולא יכיל גוי' זעמו ואין יכולה בהם שיעלו ממנו בשיקוף עריהם ולא יוכלו לפרוץ בגבולו זעמו ורעש הארץ הוא מבל להרבן איזה גוי שיהיה ויוכלו לבריח כי מאתו הוא שמודיע לאומם בחלוקת ובזכות כל הטרעניות ביד עבדיו הנביאים: ותרעש הארץ · עוכ' לפרש גם כן כמשמעו שהשקש מיל ויושביה פעמי' ברעש אדם כל הטרעניות ביד עבדיו הנביאים

מצודת ציון

(מלכים ב יא) : (ח) יבערו . מל' בער ובוסה וכן אדם בער לא ידע (הסלים ל"ב) : ויכסלו · הל' כסיל : מוסר · ענין תוכחה : (ט) מרוקע · מרודד לעשות סיפה וכן ועבד אותם רקועי פחים (במדבר יו) : מתרשיש . שם מקום : מאופז . מין זהב טוב וכן בתחם מופז (דניאל י') : הכלת וארגמן · שמות מיני לבושים מלוכים : (י) מקצפו . מל' קצף וזעם : תרעש · ענין הנועם ברגלים : יכיל . ענין סבל כמו ומי יוכלנו (יואל ב) : (יא) כדנה. כזאת : לכום · לכם ואמרתם אל אלהי הש"ם שלא עשו שמים וכן

מצודת דוד

(ח) ובאחת יבערו . עכו"ם ומה היא האחת מוס' הבלים אל עץ אלהם ויתייסרו עליו . יבערו ל' שמות וכן ויכסלו : (ט) מרוקע. מרודד : (י) וה' אלהים אמת . למה כי הוא אלהים חיים ומלך עולם לכך יכול לאמה דבריו אבל בשר ודם אומר לעבוד ומה לו הבם כמו לו יורד מגבסיו ואין בידו לקיים : [יא] כדנה תאמרון · אמרתם היא שאלה אמרו אלהיכם

ונעשו

מצודת ציון

וכן אחרון לכום (שורש ר') : אלה. בזה ל' אחרי כל' עברי וכן אלה מתניה (שם) : (יב) חכל : הם המקומות המיוחדות מבני אדם : (יג) לקול · כלה הלו"ל בחקוק בעמוד וכן פתח פיך לאלם (חבלי לא) : תתו . מל' בתינה : המון · מל' המיים ואחוזה ומעלה · כלה כוי"ל המקום לא יכן ואם קבוצה תלר ומתחה בהמון (ויקרא יב) ור"ל לא מתחה : בשיחים · ענינים מ"ם מחבאים עצמם

רש"י

ונעשו כעולה להמיד לכבדים ארמית תשובה אם אומרים להם לעבוד עכו"ם : (יב) נטה . מוסי"ם בגע"ז : (יג) לקול תתו · בעת בא קול שהוא עוקר המון מים בעמים : נשיאים · ענינים ·

רד"ק

פזה בלשון ארמי שיאמרו אותו לכבדים בלשונם ומה שאחר כדגם האמרון לכום שהוא אזכרה לכם ישראל ג"כ בלשון ארמי בדי שלא נחוק בפקוק שיהא הלשון עברי והלשון ארמי ואמר לכום כמ"ש כי פעמים כא כן כמ"ש כמו שמלא בעזרא ובן אמרון לכום אע"פ שבכוב יכא בגו"ן : אלה . לשון עברי וקרי אל ואל ואלה אחד כמו אחרלות אחל ואמר אלה כפי שהם נרחין לבני האדם אע"פ שהם גבוהים : ואלקא . פי' אלהים אבל אלדה רז"ל אלבע שמות נקראו לה כנגד אלבע הקופותים בלשון ארמי לדמה אלקא וי"ת הפסוק בן בנעמוד וגם אליך ידענו כי הוא מענה שיאמרו לכם בני ישראל כי אינם יכולים לעבוד אלה האלילים שלא עשה שמים וארץ אלא אלהים שעשה ארץ בכחו והם יגיעו הענני ויאמרו הכם בלשון ארמי וכן פי' יוכלו בזה הדברים שלא לכם ירמיה בלשון ארמי וכן פי' יוכלו בזה הענין שהם אלהים אמת הוא שלא עבדו ישראל ע"מ שנגו ומה שהשתחוו אלה כוכבי המן לולא שהם עליהם היו ואעפ"כ היו עושים ישראל בשאותו הדור כעיר מפני שהשתחוו אלה המ"ש מפני מה נתחייבו לקול הנו המון מים בשמי' : ויעשה נשיחים . וי"ת ויעשה כוי"ו וירד מעשות החטאת והעולה שפי' אחר שירד מעשות העולה נשא ידיו על העם ויברך וכן כן אחה קצפת ונחמת אחר שחטאתו קצפת וכן ויעלה נשיאי' אחר שמעלה נשיא' נוחן בעים כי בעבור ממקו' מיוחד שהו יבוב אחיד מים ובאחרון מקלה אחרן זה מאחר הפלוסופים בחומרי' שהאדים עולי' מפחתי נשון ודרום זהו מקלה אחרן בפאות הרחוקות מן הישוב. אחרן כתיב אחרן קדי והענין אחד : ברקי' לאחר עשה . ושוד פלא גדול עשה כירידת המטר שיורדי' ברקים עם המטר וברכ אם ואין הגשם מכניע אותו ומה שאחר לקול אתו הוא נשיאים

רד"ק

אותם בחל בחכמתו בגבלות המשכים ומחעיינות נוזלים שלא יתכן הישוב מבנעדיהם ויאמתו בהם כל עשב וכל עץ פרי הלריכים לישוב אדם ובהמה וכל התועלת המלאות בה הכל עשה בחכמה : ובתבונתו נטה שמים . שנטה אותם כאהל לבנות תחתיו כמו שאחר ויתמתחם כאהל לשבת ואהל הוא כתלי דבור ואין אנו מבינים מן השמים אלא אלו הלי דבור אבר על הארץ אלא שהאחנו מתבוננים שם הלי דבור אחר כי עגולי' הם ומהלכם ומרוחם ממזרח למערב וממערב למזרח בכל נעשה בתבונתו שלא תשב : (יג) לקול אתו . וכן אחנו עובדים אותו לקול אתו המון מים בשמי' והוא הלויל הנקרא רקיע כי ידענו כי הוא הנותן מטר כמו שאמר הנותן מטר על פני ארץ ולא הלילים . כמו שאמר כים בבכלי הגוים מבטיחים אם בשמים יתנו רביבים בלא אחה הוא אלהינו ואנה אחנו ישראל שלנו אלא כי תעבוך ועמו מודים בו כי בידו לעשות כל זה שאבר לא יתנו הגשם המטר כי אין בהם מים אלא הוא הוא נתן אותם בהם אחר שיעלה נשיאים מקלה אחרן כמו שאמר ואד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה והמים לא יעלו מן הארן אלא אחד הוא שיעלה מן הארן שמעלה אותם הלל בהבע שהם בו ובלא יתנו מים כאויר בכח שנתן בו וז"ש לקול הנו המון מים בשמי' : ויעשה נשיאים . וי"ת ויעשה כוי"ו וירד מעשות החטאת והעולה שפי' אחר שירד מעשות העולה נשא ידיו על העם ויברך וכן כן אחה קצפת ונחמת אחר שחטאתו קצפת וכן ויעלה נשיאי' אחר שמעלה נשיא' נוחן בעים כי בעבור ממקו' מיוחד שהו יבוב אחיד מים ובאחרון מקלה אחרן זה מאחר הפלוסופים בחומרי' שהאדים עולי' מפחתי נשון ודרום זהו מקלה אחרן בפאות הרחוקות מן הישוב. אחרן כתיב אחרן קדי והענין אחד : ברקי' לאחר עשה . ושוד פלא גדול עשה כירידת המטר שיורדי' ברקים עם המטר וברכ אם ואין הגשם מכניע אותו ומה שאחר לקול אתו הוא נשיאים

מצודת דוד

אלה' · כאלה' אחר לא עשו את שמי' ואת הארץ יסו הארץ בחכמתו ובתבונתו הכמי' הלוה ששה המקו' ל"ה ר"ל מהרחוקים אחר הסם שם אלהות בכל המקומות שברא אלהי אחרתי לכם בהמקומות הלה (ולפי שכן לוה לו' להשתחות בלשון ארמי ל' שמכירי' בו הא מות ולוה מתא ואחר בדגמא ארון לכום ל"ב בל' ארמי' : (יב) עשה ארץ בכחו . עתה בחכמתו : ונתן חבל · בתק מות החיוטבות מכון בכם בחכמתו כל הדברי' הנארמי' שם : נשא שמים · אחר כי שאלה מבטיח לתשלה (יג) לקול אתו. בעבור בתחתו קול המיים מים בתיר בשמי' לו תעלה את הענני' נרוש בשמי' : מקצה הארץ . ר"ל

אֲמַרְתֶּם דִּי שְׁלַח יִרְמְיָה נְבִיָא
לוֹת שָׁאֵר סָבֵי נַזְוָתָא דִּי
בְּכָל וְאִם יִמְרוּן לְכוֹן
כְּשִׁדָאֵי דַּאֲתוּן כִּינִיהוֹן פָּלְחוּ
לְטַעֲוָתָא בֵּית יִשְׂרָאֵל כְּדֵין
תְּתִיבוּ וּכְדֵין תֵּימְרוּן לְהוֹן
טַעֲוָן דַּאֲתוּן פָּלְחִין לְהוֹן
טַעֲוָת דְּלֵית בְּהוֹן אָרוּחַ
אִינוּן מִן שְׁמַיָא לָא יְכָלִין תִּיאֹ
לְאַחֲרָא מִטְרָא וּמִן אַרְעָא לָא יְכָלִין לְצַמְּחָא פֵּרִין אִינוּן יִפְלְחֵיהוֹן יֵיבְדוּ מֵאַרְעָא וַיְשַׁתֵּיצוּן מִן
תְּחוֹת שְׁמַיָא אִלֵּין: יב זְכָרְנָא תֵּימְרוּן לְהוֹן אֱלָהֵא בְּחַיְלֵי שַׁכְלִיל תֵּבֵל
בְּחוּכְמָתֵיהּ בְּסוּכְלְתָנוּתֵיהּ תְּלָא שְׁמַיָא: יג לְקָל מִתְּנִיהּ רְכָפַת דְּמַיִין בִּשְׁמַיָא וּמַסִיק עֲנָנִין

אלהיא

רש"י

ונעשו כעולה להמיד לכבדים ארמית תשובה אם אומרים להם לעבוד עכו"ם : (יב) נטה . מוסי"ם בגע"ז : (יג) לקול תתו · בעת בא קול שהוא עוקר המון מים בעמים : נשיאים · ענינים ·

רד"ק

אמרתם אל שאר הסבים הנשארים בשלום ומה שאחר כדגם האמרון לכום שהוא אזכרה לכם ישראל ג"כ בלשון ארמי כדי שלא נחוק בפקוק שיהא הלשון עברי והלשון ארמי ואמר לכום כמ"ש כי פעמים כא כן כמ"ש כמו שמלא בעזרא וכן אמרון לכום אע"פ שבכוב יכא בגו"ן : אלה . לשון עברי וקרי אל ואל ואלה אחד כמו אחרלות אחל ואמר אלה כפי שהם נרחין לבני האדם אע"פ שהם גבוהים : ואלקא . פי' אלהים אבל אלדה רז"ל אלבע שמות נקראו לה כנגד אלבע הקופותים בלשון ארמי לדמה אלקא וי"ת הפסוק בן בנעמוד וגם אליך ידענו כי הוא מענה שיאמרו לכם בני ישראל כי אינם יכולים לעבוד אלה האלילים שלא עשה שמים וארץ אלא אלהים שעשה ארץ בכחו והם יגיעו הענני ויאמרו הכם בלשון ארמי וכן פי' יוכלו בזה הדברים שלא לכם ירמיה בלשון ארמי וכן פי' יוכלו בזה הענין שהם אלהים אמת הוא שלא עבדו ישראל ע"מ שנגו ומה שהשתחוו אלה כוכבי המן לולא שהם עליהם היו ואעפ"כ היו עושים ישראל בשאותו הדור כעיר מפני מה נתחייבו לקול הנו המון מים בשמי' : ויעשה נשיאים . וי"ת ויעשה כוי"ו וירד מעשות החטאת והעולה שפי' אחר שירד מעשות העולה נשא ידיו על העם ויברך וכן כן אחה קצפת ונחמת אחר שחטאתו קצפת וכן ויעלה נשיאי' אחר שמעלה נשיא' נוחן בעים כי בעבור ממקו' מיוחד שהו יבוב אחיד מים ובאחרון מקלה אחרן זה מאחר הפלוסופים בחומרי' שהאדים עולי' מפחתי נשון ודרום זהו מקלה אחרן בפאות הרחוקות מן הישוב. אחרן כתיב אחרן קדי והענין אחד : ברקי' לאחר עשה . ושוד פלא גדול עשה כירידת המטר שיורדי' ברקים עם המטר וברכ אם ואין הגשם מכניע אותו ומה שאחר לקול אתו הוא נשיאים

מצודת דוד

אלה' · כאלה' אחר לא עשו את שמי' ואת הארץ יסו הארץ בחכמתו ובתבונתו הכמי' הלוה ששה המקו' ל"ה ר"ל מהרחוקים אחר הסם שם אלהות בכל המקומות שברא אלהי אחרתי לכם בהמקומות הלה (ולפי שכן לוה לו' להשתחות בלשון ארמי ל' שמכירי' בו הא מות ולוה מתא ואחר בדגמא ארון לכום ל"ב בל' ארמי' : (יב) עשה ארץ בכחו . עתה בחכמתו : ונתן חבל · בתק מות החיוטבות מכון בכם בחכמתו כל הדברי' הנארמי' שם : נשא שמים · אחר כי שאלה מבטיח לתשלה (יג) לקול אתו. בעבור בתחתו קול המיים מים בתיר בשמי' לו תעלה את הענני' נרוש בשמי' : מקצה הארץ . ר"ל

אָרֶץ בְּרָקִים לַמָּטָר עָשָׂה וַיּוֹצֵא רוּחַ
מֵאֲצָרוֹתָיו׃ יד נִבְעַר כָּל־אָדָם מִדַּעַת
הֹבִישׁ כָּל־צֹרֵף מִפֶּסֶל כִּי שֶׁקֶר נִסְכּוֹ
וְלֹא־רוּחַ בָּם׃ טו הֶבֶל הֵמָּה מַעֲשֵׂה
תַעֲתֻעִים בְּעֵת פְּקֻדָּתָם יֹאבֵדוּ׃ טז לֹא־
כָאֵלֶּה חֵלֶק יַעֲקֹב כִּי־יוֹצֵר הַכֹּל הוּא
וְיִשְׂרָאֵל שֵׁבֶט נַחֲלָתוֹ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ׃
יז אִסְפִי מֵאֶרֶץ כִּנְעָתֵךְ יוֹשֶׁבֶת בַּמָּצוֹר׃

תארץ כי׳ יושבת כי׳

תא״א (ברקי׳ למאר) ברכות פס(הכל ה״ה) תענית ס מכהדרין לב (בעת פקודתם) סנהדרין קב׳ הגרי״ב ה״פ תלו לב׳ נח מו הגרי״ב (ישעיה לח ח)

רד״ק

סתחלת המטר במטעת קול וכן אמר כי קול המון הגשם: ויוצא רוח מאוצרותיו. זכר המטר וזכר הרוח כי בכתב הנביאי׳ שמעמה מן האדם יהיה המטר ויהיה הרוח כי שני אידי הם שטוני׳ מן האדם שקורא אותם נביאי׳ לנשואת׳ מעל האדם אמר יהיה הרוח והוא הקרבה אד וממנו יהיה המטר והאחד יבא וממנו יהיה הרוח והוא הנקרא קיטור ומה שאמר באוצרותיו לפי שהיא מרחמת ואינם נגלות בדבר הנשון באוצר: (יד) נבער כל אדם מדעת. מדעת חכמתו שעשה הדברי׳ בחכמה: הוביש כל צורף מפסל. וכל צורף יבוש נפסלו אלא יוכל לעשות זה וקורא אותו אלוה יש לו להוביש כי שקר נסכו לשקר חפה אותו בזהב כי לא יוציא כלום אלא נתעתעות הפם והוא שקר: כי לא רוח בם. בתליני׳ והוא נסך ואיפה אותם בזהב ובכסף ילא לורך: נסכו. ענין כסוי ואפוי כמו המסכה המכוסה ואת קשות הנסך: (טו) הבל בעת פקודתם יאבדו. כמ״ש נעמעה יאבדו מארעא ופקודתם היא פקידת בגל בפקד אל עליה פרעה והריבוה מדי ופרש ואז בת פקודת התנינים ג״כ שאבדו מאלהותם ומעבודה׳ כמו שאמר כרע כל קורס נגו היו עליהם״ נאיה ובגבהה וגו׳ כלומר שבבדו אותם ונשאו על הבהמות ר״ל הכפתה ר״ל הכפתה: (טז) לא כאלה חלק יעקב. לא כמו אלה התנינים שבם חלקם אין חלק יעקב כלומר כי יוצר הכל הוא ישראל שבט נחלתו ואתנו ואתם לא נעבוד בלתו כי הוא יוצר הכל ואין זולתו עוצר ובכלא ובהר ישראל לנחלה שיעבדוהו ויהיה הוא הקם וכם נחלתו ואתנו ואתם״פ שבגינו לא שנעבוד ונעבוד שנעבוהו בתרגומו גנינו ממנה וזה אתנו אמרו אלהים ומודי׳ כ׳ לנחלת שמו שהוא אדון לנחלת מעלה ומטה והאדון ראוי לעבוד לא הכוכבי׳ שבם לנחלתו כל אלה הדברי׳ אלה בנגות בכל שבגו לחשוב עם ישראל לעבוד לא הכוכבי׳ שבם לנחלתו כל אלה הדברי׳ אלה בנגות בכל שבגו לחשוב עם ישראל ויהיה שיעבוד הדברים האלה נכשלי׳ אם ילבו לפתותם בעבודת התנינים׳ והחכם הכוזבי פירש בעת פקודתם יאבדו אם הפקדם ותהפם עניים׳ יהיה נאפם כדבר המזיף שאם יחפצו עניו יהיו מוצאים בתחבולה אבל בעניין האלהי כל אבר בחפש עניו המצאתו בחכמה: (יז) אספי מארץ כנעתך. יאמר כנגד בבל אל תתגאה עתה על ישראל בשביל שגלה ביניכ׳ כי לא בלדקבל ולא בחמלו לבם שיעבדו אלהים׳ בעבור שאתם עתה מוצאים בלחמות כי הנה קול׳ לאמר לך בכל אספי מן הארץ כנעתך הבכנעה שביים מכונעת העמי׳ אספי לותם בהכנעה כי לא תכניעי עוד ועניין אספי כעניין אסוף ידך וי״ת כעמי מחרבא קחולבתך פירש כנעתך מן כנעניה נכבדי ארץ: ישבת במצור. אל שאת יושבת במקום הזק ואת חשבת שלא תשבע בך לומה. מצור ענין חוזק כמו והכן צור מצור לה וכמ״י דיבבא בתוקפא בקיכון בריכון וי״מ מן ובנית מצור ופי׳ אל שאת עתידים לשבם

מצודת ציון

לשמלה וכן תשלה נשאים (תהלים קל״ב): (יד) נבער. מל׳ בער ובשפה: מדעת. מהיות בו דעת וכן ויתאחר מחלך (ש״א ט״ז) וי״ל מהיות מלך: הוביש. מל׳ ב שם: ונסכו. הפסל הנעשה בליקת המתכת וכן אלהי מסכה (שמות ל״ד): (טו) תעתועים. מל׳ תועה: פקודתם. ענין האבדה: (יז) אספי. ענין הכנסה כמו ואין לים מאסף לתם (בוטפים יט): כנעתך. ענין סחורה כמו ואנור נתנה לכנעני (תהלים לא״ח): במצור. ענין מבצר ע״ש שאין

מצודת דוד

בשאר הרים גרמי׳ למרחות הגיון שבם בשפוני הרקיע נקלט הארץ לא תעני׳ לאות׳ אל חול המקו׳ אבר ירלם להמיר אמה: ברקי׳. בעת הוא המטר מבריק ברק׳ ואין המטר מכבה אותם: ויוצא. הוא מוציא לת הרוח ממקו׳ אוצרו: (יד) נבער. כל אדם בעובה הפסל: הוא נבער מהיות בו דעת וכל צורף המושה הפסל יקבל בושה מן הפסל ברלאותו כי שקר המסכה שעמד ואין בלחד מהם רוח המיוני: (טו) תעתועים. הם תעתוע׳. הם תעשי ידי התעו׳ מדרך הסכל: בעת פקדתם בעת ישאו המקו׳ להפרע

רש״י

ברקים. פלגדורי״ם בלע״ז: (יד) נבער. ל׳ אים בער (תהלים לב) וכן נבערו הרועים כלון:נסכו.ל׳ מסכה: [טו] בעת פקודתם. כמאפקד עליהם: (יז) אספי מארץ כנעתך. התחיליו כעבי מחרעא סחורתיך כמו כנען בידו מאזני מרמה (הושע יב) ומנחה פי׳ כנעתך ל׳ הכנעה ושפלות ואספי ל׳ אחייה אמו ואספילו יום׳ משפלות ארץ לא הכנעתך לא ירוחלי׳ היושבת

תרגום

בְּרוּן כְּרִיכָן: יח אֲרֵי כְדֵנָן אֲמַר יְיָ הָא אֲנָא מַיְתִי עָקָא עַל עַמָּא הָדֵין וְכָמָה דְשָׁדָן אַבְנָא בְּקַלְעָא כֵּן אֲבַדַּר יַת יַתְבֵי אַרְעָא בְּזִמְנָא הָדָא וְאַעִיק לְהוֹן כְּדֵיל דִיקַבְּלוּן פּוּרְעָנוּת חוֹבֵיהוֹן: יט יְיָ לִי עַל תַּבְרִי מְמַרְעָא מַחֲתִי וַאֲנָא אֶסְתַּרִית בְּרַם דִּין מַרְעִי וְאֶסוֹבְרִינִיהּ: כ אַרְעִי חֲרוֹבַת וְכָל קִרְוֵי אִתְבְּוִיזָא עַמִּי גְלוֹ וַלֵּיתִינוּן לַיִת דְּמָתָה עוֹד מַשְׁכְּנִי וּמַסְקִים יְרִיעָתִי: כא אֲרֵי אִטַּפְּשׁוּ מְרַבְּיָא וְאוּלְפָן מִן קֳדָם יְיָ לָא תְבָעוּ עַל כֵּן לָא יִצְלְחוּן וְכָל עַמְּהוֹן יִתְבַּדְּרוּן: כב קַל בְּסוֹרְתָא הָא אַתְיָא וּתְבָרָא רַבָּא מֵאַרְעָא גְדוּל

רש״י

מהה במצור: (יח) קולע. כזה שהיא זורק אבן בקלע: למען אשר ימצאו. שכר פשועתם: [יט] נחל׳. ל׳ חולי: ואשאנו. ת״י ואסובריניה אסופרילי״ו בלע״ז: [כ] יצאוני. יצאו ממני ירושלים אומרת כן: [כא] הרועים. המלכים: לא השכילו. לא הגלוהו במלכותם כמו בכל אשר יפנה יסכיל (משלי י״ז)

רד״ק

ואחזוני אבי ז״ל פירש סמוך לסבוק הבא אחריו למען ימצאו לבות עד שיאמר כל אחד מהם אוי לי על שברי כי ישראל עוקין וגלתי מגעיל בעשם בבי״ם וי״ת ואיעק נהון כדיל דיקבלון חוביהון: (יט) אוי לי על שברי. אמר הנביא לפי שהבר בפורענות יושבי הארץ ר״ל אחר אחותות העתידה לבא אמר כיון כך וכיון כך אוי לי על שברי כי ישראל נוקי׳ אתלה מכתי. התי״ת בשו״ל נבדו נחלה פי׳ נכתבים בעומר מבה קבה היא ואחבתי שזה אלי שאוכל נבסוכל אותו ונא אוכל כי אלהי שדד, אלהי המבטיל ירושלים נאכל ועבדי יהודה המיתרים נאכל: (כ) בני יצאוני. כי הנם בבנים לבבית המיסר אותם בכה המיסר את בנו אם שמעו אליו: יצאני. יצאו ממני בעומר אמר שבל עם יהוידע וכן חזקתני ותוכל חזקת מעני: אין נוטה עוד אהלי. אם אומר עוד יהיה מלך שיטה באהל שדד ראיתי כי אינגו ואין מקים יריעת אהלי בנפלו כי באהל עשוי מיריעות: (כא) כי נבערו הרועי׳. לפיכך אין נוטה עוד באהל והרועים הם יהויכין ומלכיהו שהיו מלכים בעת ירמיה ולדקיהו בעבור הרגם יונתן אבי אחפשו מגיה: לא השכילו. לא הגלוהו ממלכות ויהויכין ולדקיהו בעבור שלא הרגו את בנו ויהי דוד לכל דרכיו משכיל והדומין לו נשאר אלמן בבא רועים והם ישראל נפוצו בגלות: (כב) קול שמועה. הקול שבאתנו שומעים ורעש גדול בשמועה מבהילות כמו הרעש בא מארץ צפון בשומע שנפש נבוכדנצר ממקומו זה היה הקול אבל לא היו אומרים לאיזה מקום יבא

מצודת דוד

אל הוך הנא אלבל ישלאם החייב הבא ואחר מתחל בהם ובאו׳ אבי התחזקו בחשבון כעיר להאחר בה גם אתה: (יח) הנני קולע. ר״ל גם אתם לא תשארו בה כי בעבם הזאת אתלוך נלאתה מן העיר את יושביה באר׳ המשליך אבן בקלע ובאו׳ אל בחשבו שתתחזקו עתה בחשבון העיר כמו מאז בשבת עליר׳ סגתריב כי בעבי׳ הזאת לא התחזק עוד: והצרתי לה׳. אחיה עליהם צרות למען ימצאו הגמול הראוי: (יט) אוי לי ואו׳. זכו מאמר סגנית המתאונן על צרות ישראל: נחלה מכתי. המכה הבאה אלי יש בה חולי רב: ואני אמרתי. מתחלה חשבתי אחר זה אלי בעצמה ואוכל לשאתו ולסבלו ובאו׳ אבל לא כן הוא וקבר בדבר המוכן: (כ) ובל מיתרי נתקו. כל אבלי הבא אל נעתקו מתקומה׳ והוא משל על מורכן ורוזלי׳ והבחל״ק: בני יצאוני. בשו יצאו ממני ואין לבם וא״כ מן עוד לנטות אהלי ותקו׳ ירועות כאוהל: (כא) כי נבערו הרועי׳. הרי הנם נבחנו: לא השכילו. לא הגלוהו בגלות ואמר דברו כאלו בבר נעשה כי כן ראה בחראה הנבואה: (כב) מארץ צפון. היה בבל: ומשון הגוי. לבו׳ הרוחי

מצודת ציון

שאין לבבשה בלא מלוה וכן ערבי מלוה (דה״ב ח): (יט) קולע. ענין השלכת אבן בכלי המיוחד לזה וכן ויקלע יד לת הפלשתי (ש״א י״ז): והצרותי. מל׳ לר ומלוק: (יט) נחלה. מל׳ חולי: ואחלנו. מל׳ מחלה וסבל: (כ) שודד. ענין עושק: מיתרי. תכלי האוהל וכן יתרים לחוט (שופטים י״ו): נתקו. נתתקו מתקומם: והקים. מל׳ הקמה: ירועותי. ענין וילון: נבערו. מל׳ בער ובושה: הסכילו. ענין הצלחה וכן ויהי דוד לכל דרכיו משכיל (ש״א י״ח): מרעיתם. מל׳ הרעה וכ״ל לאן מרעיתם: נפוצה. ענין פיזור: (כב) ורעש. ענין הנועה והגדה: משון. מדור

תרגום

בְּרוּן כְּרִיכָן: (יח) קולע. כזה שהיא זורק אבן בקלע: למען אשר ימצאו. שכר פשועתם: [יט] נחל׳. ל׳ חולי: ואשאנו. ת״י ואסובריניה אסופרילי״ו בלע״ז: [כ] יצאוני. יצאו ממני ירושלים אומרת כן: [כא] הרועים. המלכים: לא השכילו. לא הגלוהו במלכותם כמו בכל אשר יפנה יסכיל (משלי י״ז)

רד״ק

במלוה. יושבתי כתיב כתוב בתוספת י׳ כמו אוכבתי לדום וקרי יושבת והמיון אחד: (יח) כי כה אמר ה׳. קולע כמו שמלכין אבן בקלע יושבתו כל בוי וגוי ממקומו ויגלו כולם לא יבראלו כולבד לפיכך אל תתחיבי פס עליהם וכן נבא עליהם ירמיהו נחדום ונמוחה וכן הבאר כמה בכתוב בפעם הזאת כי כלם לקו על ידי נבוכדנצר ואח״כ לקה הוא ונלכד בכל בתחלת מלכות בן בנו: והלתי לבם למען ימלאו. אבר דברתי אליהם ע״י עבדי הנביאי׳ למען ידעון כי מאתי הכל. והלתי עניין לרה ולוקה וכהכם ראה״ם פירש כן כי ה׳ יביא עליה׳ קולעים ויגר בהם מקומם בעמם לבוים׳ נחבריי׳ במקום אחד למען ימלאו אותם הקולעי׳ עוקין והלתי מגעיל בעמם בבי״ם וי״ת ואיעק נהון כדיל דיקבלון חוביהון: (יט) אוי לי על שברי. אמר הנביא לפי שבבר בפורענות יושבי הארץ ר״ל אחר אחותות העתידה לבא אמר כיון כך וכיון כך אוי לי על שברי כי ישראל נוקי׳ אתלה מכתי. התי״ת בשו״ל נבדו נחלה פי׳ נכתבים בעומר מבה קבה היא ואחבתי שזה אלי שאוכל נבסוכל אותו ונא אוכל כי אלהי שדד, אלהי המבטיל ירושלים נאכל ועבדי יהודה המיתרים נאכל: (כ) בני יצאוני. כי הנם בבנים לבבית המיסר אותם בכה המיסר את בנו אם שמעו אליו: יצאני. יצאו ממני בעומר אמר שבל עם יהוידע וכן חזקתני ותוכל חזקת מעני: אין נוטה עוד אהלי. אם אומר עוד יהיה מלך שיטה באהל שדד ראיתי כי אינגו ואין מקים יריעת אהלי בנפלו כי באהל עשוי מיריעות: (כא) כי נבערו הרועי׳. לפיכך אין נוטה עוד באהל והרועים הם יהויכין ומלכיהו שהיו מלכים בעת ירמיה ולדקיהו בעבור הרגם יונתן אבי אחפשו מגיה: לא השכילו. לא הגלוהו ממלכות ויהויכין ולדקיהו בעבור שלא הרגו את בנו ויהי דוד לכל דרכיו משכיל והדומין לו נשאר אלמן בבא רועים והם ישראל נפוצו בגלות: (כב) קול שמועה. הקול שבאתנו שומעים ורעש גדול בשמועה מבהילות כמו הרעש בא מארץ צפון בשומע שנפש נבוכדנצר ממקומו זה היה הקול אבל לא היו אומרים לאיזה מקום יבא

מצודת דוד

אל הוך הנא אלבל ישלאם החייב הבא ואחר מתחל בהם ובאו׳ אבי התחזקו בחשבון כעיר להאחר בה גם אתה: (יח) הנני קולע. ר״ל גם אתם לא תשארו בה כי בעבם הזאת אתלוך נלאתה מן העיר את יושביה באר׳ המשליך אבן בקלע ובאו׳ אל בחשבו שתתחזקו עתה בחשבון העיר כמו מאז בשבת עליר׳ סגתריב כי בעבי׳ הזאת לא התחזק עוד: והצרתי לה׳. אחיה עליהם צרות למען ימלאו הגמול הראוי: (יט) אוי לי ואו׳. זכו מאמר סגנית המתאונן על צרות ישראל: נחלה מכתי. המכה הבאה אלי יש בה חולי רב: ואני אמרתי. מתחלה חשבתי אחר זה אלי בעצמה ואוכל לשאתו ולסבלו ובאו׳ אבל לא כן הוא וקבר בדבר המוכן: (כ) ובל מיתרי נתקו. כל אבלי הבא אל נעתקו מתקומה׳ והוא משל על מורכן ורוזלי׳ והבחל״ק: בני יצאוני. בשו יצאו ממני ואין לבם וא״כ מן עוד לנטות אהלי ותקו׳ ירועות כאוהל: (כא) כי נבערו הרועי׳. הרי הנם נבחנו: לא השכילו. לא הגלוהו בגלות ואמר דברו כאלו בבר נעשה כי כן ראה בחראה הנבואה: (כב) מארץ צפון. היה בבל: ומשון הגוי. לבו׳ הרוחי

חִבְּלוּנִי׃ כב הִנֵּה שֹׁמַעַת הַבָּאָה וְרַעַשׁ גָּדוֹל
מֵאֶרֶץ צָפוֹן לָשִׂים אֶת־עָרֵי יְהוּדָה שְׁמָמָה
מְעוֹן תַּנִּים׃ כג יָדַעְתִּי יְהוָה כִּי לֹא לָאָדָם דַּרְכּוֹ
אִישׁ הוֹלֵךְ וְלֹא הוּא אִישׁ אַשֵּׁר צָעָדָיו׃
כד יַסְּרֵנִי יְהוָה אַךְ בְּמִשְׁפָּט אַל־בְּאַפְּךָ
פֶּן־תַּמְעִטֵנִי׃ כה שְׁפָךְ חֲמָתְךָ אֶל־הַגּוֹיִם
אֲשֶׁר לֹא יְדָעוּךָ וְעַל מִשְׁפָּחוֹת אֲשֶׁר בְּשִׁמְךָ
לֹא קָרָאוּ כִּי אָכְלוּ אֶת־יַעֲקֹב אָכְלוּהוּ
וַיְכַלֻּהוּ וְאֶת־נָוֵהוּ הִשַּׁמּוּ׃

רש״י

מהה במצור: (יח) קולע. כזה שהיא זורק אבן בקלע: למען אשר ימצאו. שכר פשועתם: [יט] נחל׳. ל׳ חולי: ואשאנו. ת״י ואסובריניה אסופרילי״ו בלע״ז: [כ] יצאוני. יצאו ממני ירושלים אומרת כן: [כא] הרועים. המלכים: לא השכילו. לא הגלוהו במלכותם כמו בכל אשר יפנה יסכיל (משלי י״ז)

רד״ק

ואחזוני אבי ז״ל פירש סמוך לסבוק הבא אחריו למען ימצאו לבות עד שיאמר כל אחד מהם אוי לי על שברי כי ישראל עוקין והלתי מגעיל בעשם בבי״ם וי״ת ואיעק נהון כדיל דיקבלון חוביהון: (יט) אוי לי על שברי. אמר הנביא לפי שבבר בפורענות יושבי הארץ ר״ל אחר אחותות העתידה לבא אמר כיון כך וכיון כך אוי לי על שברי כי ישראל נוקי׳ אתלה מכתי. התי״ת בשו״ל נבדו נחלה פי׳ נכתבים בעומר מבה קבה היא ואחבתי שזה אלי שאוכל נבסוכל אותו ונא אוכל כי אלהי שדד, אלהי המבטיל ירושלים נאכל ועבדי יהודה המיתרים נאכל: (כ) בני יצאוני. כי הנם בבנים לבבית המיסר אותם בכה המיסר את בנו אם שמעו אליו: יצאני. יצאו ממני בעומר אמר שבל עם יהוידע וכן חזקתני ותוכל חזקת מעני: אין נוטה עוד אהלי. אם אומר עוד יהיה מלך שיטה באהל שדד ראיתי כי אינגו ואין מקים יריעת אהלי בנפלו כי באהל עשוי מיריעות: (כא) כי נבערו הרועי׳. לפיכך אין נוטה עוד באהל והרועים הם יהויכין ומלכיהו שהיו מלכים בעת ירמיה ולדקיהו בעבור הרגם יונתן אבי אחפשו מגיה: לא השכילו. לא הגלוהו ממלכות ויהויכין ולדקיהו בעבור שלא הרגו את בנו ויהי דוד לכל דרכיו משכיל והדומין לו נשאר אלמן בבא רועים והם ישראל נפוצו בגלות: (כב) קול שמועה. הקול שבאתנו שומעים ורעש גדול בשמועה מבהילות כמו הרעש בא מארץ צפון בשומע שנפש נבוכדנצר ממקומו זה היה הקול אבל לא היו אומרים לאיזה מקום יבא

מצודת דוד

אל הוך הנא אלבל ישלאם החייב הבא ואחר מתחל בהם ובאו׳ אבי התחזקו בחשבון כעיר להאחר בה גם אתה: (יח) הנני קולע. ר״ל גם אתם לא תשארו בה כי בעבם הזאת אתלוך נלאתה מן העיר את יושביה באר׳ המשליך אבן בקלע ובאו׳ אל בחשבו שתתחזקו עתה בחשבון העיר כמו מאז בשבת עליר׳ סגתריב כי בעבי׳ הזאת לא התחזק עוד: והצרתי לה׳. אחיה עליהם צרות למען ימלאו הגמול הראוי: (יט) אוי לי ואו׳. זכו מאמר סגנית המתאונן על צרות ישראל: נחלה מכתי. המכה הבאה אלי יש בה חולי רב: ואני אמרתי. מתחלה חשבתי אחר זה אלי בעצמה ואוכל לשאתו ולסבלו ובאו׳ אבל לא כן הוא וקבר בדבר המוכן: (כ) ובל מיתרי נתקו. כל אבלי הבא אל נעתקו מתקומה׳ והוא משל על מורכן ורוזלי׳ והבחל״ק: בני יצאוני. בשו יצאו ממני ואין לבם וא״כ מן עוד לנטות אהלי ותקו׳ ירועות כאוהל: (כא) כי נבערו הרועי׳. הרי הנם נבחנו: לא השכילו. לא הגלוהו בגלות ואמר דברו כאלו בבר נעשה כי כן ראה בחראה הנבואה: (כב) מארץ צפון. היה בבל: ומשון הגוי. לבו׳ הרוחי

מצודת ציון

שאין לבבשה בלא מלוה וכן ערבי מלוה (דה״ב ח): (יט) קולע. ענין השלכת אבן בכלי המיוחד לזה וכן ויקלע יד לת הפלשתי (ש״א י״ז): והצרותי. מל׳ לר ומלוק: (יט) נחלה. מל׳ חולי: ואחלנו. מל׳ מחלה וסבל: (כ) שודד. ענין עושק: מיתרי. תכלי האוהל וכן יתרים לחוט (שופטים י״ו): נתקו. נתתקו מתקומם: והקים. מל׳ הקמה: ירועותי. ענין וילון: נבערו. מל׳ בער ובושה: הסכילו. ענין הצלחה וכן ויהי דוד לכל דרכיו משכיל (ש״א י״ח): מרעיתם. מל׳ הרעה וכ״ל לאן מרעיתם: נפוצה. ענין פיזור: (כב) ורעש. ענין הנועה והגדה: משון. מדור

גָּדוֹל מֵאֶרֶץ צָפוֹן לָשׂוּם אֶת־עָרֵי יְהוּדָה
שְׁמָמָה מְעוֹן תַּנִּים: כג יָדַעְתִּי יְהוָה כִּי
לֹא לָאָדָם דַּרְכּוֹ לֹא־לְאִישׁ הֹלֵךְ וְהָכִין
אֶת־צַעֲדוֹ: כד יַסְּרֵנִי יְהוָה אַךְ בְּמִשְׁפָּט
אַל־בְּאַפְּךָ פֶּן־תַּמְעִטֵנִי: כה שְׁפָךְ חֲמָתְךָ
עַל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יְדָעוּךָ וְעַל מִשְׁפָּחוֹת
אֲשֶׁר בְּשִׁמְךָ לֹא קָרָאוּ כִּי־אָכְלוּ אֶת־
יַעֲקֹב וַאֲכָלֻהוּ וַיְכַלֻּהוּ וְאֶת־נָוֵהוּ הֵשַׁמּוּ:
יא א הַדָּבָר אֲשֶׁר־הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת
יְהוָה:

מארע צפונא לשואה ית קרויא דבית יהודה לעדו מדור ירודין: פ׳ ידענא יי׳ ארי לא לאנשא אורחיה ולא לגבר דאזיל ומתקן ית פסיעתיה: כד איתי עליהון יסורין יי׳ ברם בדין חישוך לא יתקף רוגזך בהון דלמא יזערון: כה שפוך חימתך על עממיא דלא אליפו למידע דחלתך ועל זרעיתא דכשדראי די בפולחן שמך לא תבעו ארי שליטו בדבית יעקב וכזו נכסהון ושיציאונון וית מדורתהון אצדיאו: א פתגם נבואת דהוה עם ירמיה מן קדם יי׳

רש״י למיסר

רד״ק

ותחר הגיעה שלא בנבואה כי יבא לבוז את ערי יהודה שממה: (כג) ידעתי כ׳. פירושו כמו שפי׳ חדוני אמר ז״ל כי על נבוכדנצר נאמר שהיה דעתו על בני עמון כמו שאמר כי עמד מלך בבל על אם הדרך כי הוא היה דעתו על בני עמון בנכסו ממקומו ולאחר היה על אם הדרך והיה נשמי הדרכים באחת לבני עמון ומאחת לירושלים עמד בדעתו כאילו חוזר בו מדעתו שהיה בתחילה והלך אחליף דוחו ושנה את קצמיו לבא אל ירושלים בעבור לדקיהו שעבר על שבועתו וחלל את הברית ואמר הנביא ידעתי כ׳ כי לא לאדם בקמץ הלמ״ד לידיעה לאדם הידוע והוא נבוכדנצר: לא לאדם דרכו. כלומר אינו בדרשתו כי אתה תשנה רצונו: לא לאיש הולך. וכן לא לאיש הולך בעולם בהולך בדרך אין לו דרכו לכונן לעדו כי לא ידע מה יבואנו ואין הכלכה בידו כמו שאמר דוד מה׳ מצעדי גבר כוננו ודרכו יחפץ: (כד) יסרני ה׳ אך במשפט. פירושו כמו שסיכם רבי יונה כי הנביא מדבר בלשון ישראל בי׳ יחיד דרך כלל. ואמר בלחוצו נבוכדנצר כא נאחרן יסודם לשום בכל שמתה אמר ידעתי כי זה מוכר שאתה מיסר לוקנו טוב שתיסרני אך במשפט כפי שעולל לבבול אל בחפך פן תמעיטני כי אם מיסרני בחפץ הנעשיתי מהיות גוי וכן ס״א ליתי עליהון יסורין וגו׳ בבשמות וכן ויסרתיך במשפט ונקה לא ינקה: (כה) שפוך חמתך. אם יש לך אף ותמה שפוך אותם אל הגויים אשר לא ידעוך ועל משפחות המלכות אשר בשמך לא קראו כי ישראל אף על פי שהשלו לפניך לא יצלו מתחת רשותך מכל וכל ולא נתפרנו עם עם אחר אלא הם נבדלים מכל בעבו״ם ומחזיקים ברוב המלוה וקורלאי׳ בשמך ומתפללין לפניך ואע״פ שלחין לבם נכון ישובו עוד בתשובה כי לא אבד בתקוה מהם ועוד היום יש בהם הקידוי׳: משפחות. כמו גוים כי אחומה מקרא משפחה כמו ואם משפחת מצרים לא תעלה: כי אכלו. ואע״פ שהם שבט אחד על ישראל אהה קלפם מעט והם עצרו לרעה ולחויין הם ליעבו ועליהם שפוך חמתך: ואת נוהו השמו. בתרגומו יית מדוריהון אצדיאו ויתכן לפרש כי על בית המקדש אמר ודבר על בעתיד: (א) הדבר. לאמר שיאמרו אותו לאיש יהודה ומה הדבר שיאמרו שמעו את דברי הברית הזאת ודברי הברית הם מצוה׳ בתורה מהם ברכות וקללות אם תשמעו ואם לא תשמעו ואתה בסוף אלה דברי הברית אשר צוה ה׳ את משה לברות את בני ישראל בארץ מואב מלבד הברית אשר כרת אתם בחורב ובתורה אמר ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם ויאמרו כל אשר דבר ה׳ נעשה ואמר ויקח משה את הדם ויזרוק על העם ויאמרו כל אשר דבר ה׳ נעשה ונשמע ונאמר ויאמר הנה דם הברית אשר

מצודת ציון

מדור: תנים. מין נחש: (כג) לעדו. ענין פסיעות והלוך כמו ויסר כי לעדו (ש״ב ו׳) ג (כד) במשפט. ר״ל במשפט הראוי לבלה אדון למוסר וכן ויסרתיך במשפט (לקמן ל׳): (כה) אכלו ואכלוהו. ענין אכזרון: ויכלוהו. מל׳ כליון: נוהו. ענין מדור כמו יזמרה על נוהו (לקמן י״ח): השמו. מל׳ שממון:

מצודת דוד

אחים הסוכנים בחקו׳ שמתון: (כג) ידעתי ה׳. זהו לאמר כי יהוה שיאמרו אתה כי הן ידעתי כי לא היה לאדם מכל בני יהודו׳ את הדרך הראוי לו להלוך בו: לא לאיש. לא יעלה ביעוד איש שיהי׳ הולך ומכין את צעדו ללכת בדרך הישר אבל הלכו כפי הזדמון וקריי: (כה) ישרני ה׳. אבל עכ״פ ישרני ה׳: אך במשפט. ר״ל שיהיו הישרין בדרך המשפט ישרון לבד: אל באפך. אל תעשני בכעס ובקצף: פן תמעטני. ר״ל אחר שאשו בקולי ובשיר׳ את המלות בכל אשר ונו׳: ביאה׳ לי לעשי ולא אחליפך בחומה אחרת: (ה) למען הקיי. ר״ל וזהו לתעלתם למען הקי׳ ונו׳: זכת. מתוך רצוי תלב ובכם זה ויורד בארץ: ביום הזה. שבגי׳ היום בארץ זכת תלב ובכם: ואמן. אמר ירמיה עניותי ואמרתי אתה ה׳ כן יאמין הדבר ויבה אמרתי אתה אשר לא ישוב ונו׳: (ו) את כל הדברים. אשר אני מצוה אליך: ושמרת אותם. עשה פעולה אם בעבורם

יְהוָה לֵאמֹר: ב שִׁמְעוּ אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית
הַזֹּאת וְדִבַּרְתֶּם אֶל־אִישׁ יְהוּדָה וְעַל־
יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִָם: ג וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה־
אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אָרוּר הָאִישׁ
אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמַע אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת:
ד אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם בְּיוֹם הוֹצִיאִי
אוֹתָם מֵאֶרֶץ־מִצְרַיִם מִכּוּר הַבַּרְזֶל לֵאמֹר
שִׁמְעוּ בְקוֹלִי וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם כְּכֹל אֲשֶׁר
אֲצַוֶּה אֶתְכֶם וְהְיִיתֶם לִי לְעָם וְאָנֹכִי
אֶהְיֶה לָכֶם לֵאלֹהִים: ה לְמַעַן הָקִים
אֶת־הַשְּׁבוּעָה אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבוֹתֵיכֶם
לָתֶת לָהֶם אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ כַּיּוֹם
הַזֶּה וָאַעַן וָאֹמַר אָמֵן ו יְהוָה: ו וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֵלַי קְרָא אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה

ומיסר: ב קבילו ית פתגמי קימא הדין ותסללון עם גברי יהודה ועל יתבי ירושלם: ג ותימר להון דנן אמר יי׳ אלהא דישראל מן נברא דלא יקביל ית פתגמי קימא הדין: ד דפקדית ית אבהתכון יומא דאפקית יתהון מארעא מצרים מפורא פרזלא למימר קביל מימרי ותעבדון יתהון כל דאפקיד יתכון ותהון קדמי עם ואנא אהוי לכון לאלה: ה בדיל לקיימא ית קיימא קימית לאבהתכון למתן להון ארעא עבדא חלב ובש כיומא הדין ואתיבית ואמרית אמן יי׳: ו ואמר יי׳ לי איתנבי ית כל פתגמיא אלין בקרויא דבית יהודה ובשוקי

הגרי״ב תלוים עם כגרי״ב לקי׳ ל׳ כב

בערי

רש״י

[ה] אמן ה׳. כיומא הזה:

רד״ק

כרת ה׳ עמכם על כל הדברים האלה ודברי הברית הם שישמעו לקול ה׳ ויעבו מצותיו והוא יהי׳ לכם לאלהים והם יהיו לו לעם ונחתמו הזאת כמו שכתוב בתורה: (ב) ודברתם. אתם: ונביאי החתים החדיים עמך כי היה לפניה שיתנבאו ביומו והולוי היו להרי׳ אמר לו שיאמרו דברי הברית לאיש יהודה ויושבי ירושלם וזכר נכם הברית לפי שהברית הוא דבר לפי אפי׳ בין אדם לחברו אם יעבו מנאים ביניהם יעבו ברית לקיים התנאי׳ ביניהם כל שכן בין הא׳ ובין בני האדם שלהיים הברית: אל איש יהודה. כולל לכלם כאחד וכן הל׳ לומר לשון יחיד על הרבים דרך כלל כמו ויהי לי שור וחמור ואיש ישראל נגש ורבים כמוהם: ועל יושבי ירושלים. כמו ואל יושבי ירושלים. כמו ואל ויל אלקנה הרמתה על ביתו כמו אל ביתו מתנגל על ה׳ כמו אל ה׳ והדומים לכם וי״ת ודברתם ותמלון נגלה שהיה קולא ודברתם בקמ״ן הם״ון ואנחנו מלאתו בכל מקום המדבר׳ ודברתם בקבול הת״ון: (ג) ואמרת. עוד תאמר אליהם הדברים בקלה בחלול כמו שנאמרו בתורה ביני ובערבות מואב תדבר להם עוד לי אחרו תוני יסחדו ויבונו: (ד) אשר. ביום הוציאי בכל קיני בעת שבוצאתיהם ארץ מצרים כי להמשים יום שיצאו ממצרים עשה זה הברית: ויום. פי׳ בחקום עם הזמן כמו ובזה ביום הבוא בהם ישי ומה אפי׳ בו ביום הבוא: מכור. הבור: עניין קללה: (ה) מכור. הוא הכלי שצורפין בו הזהב כמו וכור לזהב (משלי י״ז): (ה) הקים מל׳ קיום: זבת. ענין נפיפה כמו זב ועתה (לקמן מ״ח)

מצודת דוד

(ב) שמעו. אתה ושאר הנביאים שמעו ר״ל תנו לב להבין את דברי הברית הזאת בלי׳ הברית הישנה המוזכר בתורה והם הברכות והקללות שנערכות מואב אשר כרת עליהם ברית בח״ם שם אלה דברי הברית ונו׳ (דברים כח): ודברתם. אם הנביאים תזכרו דברי הברית אל אנשי יהודה ואל יושבי ירושלים: (ג) אשר לא ישמע. אשר לא ירצו לשמוע: (ד) מכור ברזל. ר״ל נלפרת׳ שם מלרוף הצרות כמו שצורפין הכסף בכור הברזל: לאמר שמעו ונו׳. ר״ל אשר תכלית הברית הזאת ונו׳ לאחר שמעו בקולי ועשיתי׳ את המצות בכל אשר ונו׳: ביאה׳ לי לעשי ולא אחליפך בחומה אחרת: (ה) למען הקי׳. ר״ל וזהו לתעלתם למען הקי׳ ונו׳: זבת. מתוך רצוי תלב ובכם זה ויורד בארץ: ביום הזה. שבגי׳ היום בארץ זבת תלב ובכם: ואמן. אמר ירמיה עניותי ואמרתי אתה ה׳ כן יאמין הדבר ויבה אמרתי אתה אשר לא ישוב ונו׳: (ו) את כל הדברים. אשר אני מצוה אליך: ושמרת אותם. עשה פעולה אם בעבורם

מצודת ציון

יא (ב) שמעו. עניין הקשבה: ודברתם. אתם יהודה ואנשי ירושלים. ואל יושבי ירושלים: (ג) ארור. עניין קללה: (ד) מכור. הוא הכלי שצורפין בו הזהב כמו וכור לזהב (משלי י״ז): (ה) הקים מל׳ קיום: זבת. ענין נפיפה כמו זב ועתה (לקמן מ״ח)

בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחֻצוֹת יְרוּשָׁלִַם לֵאמֹר
שִׁמְעוּ אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת וַעֲשִׂיתֶם
אוֹתָם: ז כִּי הָעֵד הֵעַדְתִּי בַּאֲבוֹתֵיכֶם
בְּיוֹם הַעֲלוֹתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד־
הַיּוֹם הַזֶּה הַשְּׁכֵם וְהָעֵד לֵאמֹר שִׁמְעוּ
בְּקוֹלִי: ח וְלֹא שָׁמְעוּ וְלֹא־הִטּוּ אֶת־אָזְנָם
וַיֵּלְכוּ אִישׁ בִּשְׁרִרוּת לִבָּם הָרָע וָאָבִיא
עֲלֵיהֶם אֶת־כָּל־־דִּבְרֵי הַבְּרִית־־הַזֹּאת
אֲשֶׁר־צִוִּיתִי לַעֲשׂוֹת וְלֹא עָשׂוּ: ט וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֵלַי נִמְצָא־־קֶשֶׁר בְּאִישׁ יְהוּדָה
וּבְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם: י שָׁבוּ עַל־עֲוֹנֹת אֲבוֹתָם
הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר מָאֲנוּ לִשְׁמֹעַ אֶת־־־
דְּבָרַי וְהֵמָּה הָלְכוּ אֲחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים
לָעָבְדָם הֵפֵרוּ בֵית־יִשְׂרָאֵל וּבֵית יְהוּדָה
אֶת־־בְּרִיתִי אֲשֶׁר כָּרַתִּי אֶת־אֲבוֹתָם:
יא לָכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה הִנְנִי מֵבִיא אֲלֵיהֶם

תרגום

וּבְשׁוּקֵי יְרוּשָׁלֵם לְמֵימַר
קַבִּילוּ יַת פִּתְגָמֵי קְיָמָא הָדֵין
וְתַעְבְּדוּן יַתְהוֹן: ז אֲרֵי
אַסְהֲדָא אַסְהַדִית בַּאֲבָהַתְכוֹן
בְּיוֹמָא דְּאַסְקִית יַתְהוֹן
מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם וְעַד יוֹמָא
הָדֵין מַקְדִּים וּמַסְהִיד לְמֵימַר
קַבִּילוּ לְמֵימְרִי: ח וְלָא קַבִּילוּ
וְלָא אַרְכִּינוּ יַת אוּדְנָהוֹן
וַאֲזְלוּ גְבַר בְּהַרְהוּר לִבְּהוֹן
בִּישָׁא וְאַיְתֵיתִי עֲלֵיהוֹן
פּוּרְעָנוּתָא עַל דְּלָא קַבִּילוּ
פִּתְגָמֵי קְיָמָא הָדֵין דְּפַקְדִית יָתָא
לְמֶעְבַּד וְלָא עֲבָדוּ: ט וַאֲמַר
יְיָ לִי אִשְׁתְּכַח דְּמָרְדוּתָא
בְּמֵימְרִי אֲנָשׁ יְהוּדָה וְיָתְבֵי
יְרוּשָׁלֵם: י תִּיבוּ לְחוֹבֵי
אֲבָהָתְהוֹן קַדְמָאֵי דְּסָרִיבוּ
לְקַבָּלָא יַת פִּתְגָמֵי וְאִינוּן
טְעוֹ בְּתַר פָּלְחֵי כּוֹכְבַיָּא
אָחֳרָנַיָּא דַּהֲוָה חָבִיב קֳדָמַי
לְמִפְלַחְהוֹן אֲשַׁגִּיאוּ בֵּיתָא
יִשְׂרָאֵל וּבֵית יְהוּדָה יַת
קְיָמִי דְּגְזַרִית יַת אֲבָהָתְכוֹן:
יא בְּכֵן כְּדֵנָן אֲמַר יְיָ הָא
אֲנָא מַיְתֵי עֲלֵיכוֹן בִּישְׁתָּא דְּלָא

תרגום

יָכְלוּן לְאִשְׁתְּזָבָא מִנָּהּ
לוֹן קֳדָמַי וְלָא אֶקְבֵּיל
תְּהוֹן: יב וַיְהָכוּן אֲנָשׁ
יָא דְּבֵית יְהוּדָה וַיְתֵבֵי
לֵם וְיִבְעוּן מִן טַעֲוָתָא
דְּנוּן מַסְקִין בּוּסְמִין לְהֶן
לָם יָכְלִן לְמִפְרַקְתְּהוֹן בְּעִידַן
עָתְהוֹן: יג אֲרֵי מִנְּיָן
יוֹכוֹן הֲוָאָה דְּהַלְּתֵכוֹן
ת יְהוּדָה וּמִנְיָן שׁוּקֵי
לֵם שַׁוְיְתוּן אֲגוֹרִין
תָּא וַאֲגוֹרִין לְאַסְקָא
מִין לְבַעְלָא: יד וְאַתְּ לָא
לִי עַל עַמָּא הָדֵין וְלָא
תְּהַנַּן עֲלֵיהוֹן בְּבָעוּ וּבְצְלוֹ
לָא רַעֲוָא קֳדָמַי בְּעִידַן
מְצָלֵי עֲלֵיהוֹן קֳדָמַי
בְּיוֹמָא דְּנָן: טו מָה
דַּהֲוָה חָבִיב קֳדָמַי
לְמִפְלַחְהוֹן אֲשַׁגִּיאוּ בֵּיתָא
פּוּלְחָן בֵּית מַקְדְּשִׁי
עֲצָה רְחִיטָאִין מַגִּיאִין
בְּגִין בִּשַׁר שְׁקוּצִין עִם
קוּדְשָׁא יַגְלוּן מִנָּךְ מִן
בִּשְׁתָּךְ בְּבֵן הֲוִיתָא

רָעָה אֲשֶׁר לֹא־יוּכְלוּ לָצֵאת מִמֶּנָּה
וְזָעֲקוּ אֵלַי וְלֹא אֶשְׁמַע אֲלֵיהֶם: יב וְהָלְכוּ
עָרֵי יְהוּדָה וְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם וְזָעֲקוּ אֶל־־
הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר הֵם מְקַטְּרִים לָהֶם
וְהוֹשֵׁעַ לֹא־יוֹשִׁיעוּ לָהֶם בְּעֵת רָעָתָם:
יג כִּי מִסְפַּר עָרֶיךָ הָיוּ אֱלֹהֶיךָ יְהוּדָה
וּמִסְפַּר חֻצוֹת יְרוּשָׁלִַם שַׂמְתֶּם מִזְבְּחוֹת
לַבֹּשֶׁת מִזְבְּחוֹת לְקַטֵּר לַבָּעַל: יד וְאַתָּה
אַל־תִּתְפַּלֵּל בְּעַד־הָעָם הַזֶּה וְאַל־תִּשָּׂא
בַעֲדָם רִנָּה וּתְפִלָּה כִּי־אֵינֶנִּי שֹׁמֵעַ בְּעֵת
קָרְאָם אֵלַי בְּעַד רָעָתָם: טו מַה לִּידִידִי
בְּבֵיתִי עֲשׂוֹתָהּ הַמְזִמָּתָהּ הָרַבִּים וּבְשַׂר־
קֹדֶשׁ יַעֲבֹרוּ מֵעָלֶיךָ כִּי רָעָתֵכִי אָז תַּעֲלֹזִי:

זית

ת"א (מה לידידי) מ"שות עב (סנרי"ב) לשון נ כמ' · סנרי"ב לעיל ז מז

רעה

רד"ק

פס אמר אל מים יהודה שלא ימהון עכס עד שיבאו לירושלם
אלא שיבא הוא בעבי יהודה ויקרא באזניהם כל הדברים
ויאמר עכס כל אלהי ויתרה בכם אולי ישובו וכן מה שיאמר
ליושבי ירושלים יאמר עכס בחולות בפרסית בנגד כל העם:
(ז) כי העד · בתחיתיכם הסבעתיו אותם מתרן
מלרים וכן בכל דור ודור עד היום הזה השכם והעד שלחתי עכס הנביאים
(ח) ולא שמעו · את דברי הברית. הקללות שהן שלא ישמעו זהו שאמר אשר צויתי לעשות ולא עשו צויתי
בברית על הדברים אשר צויתי לעשות ולא עשו

רש"י

(ז) העד העידותי · ל' סהדותא: (ח) ואביא
עליהם את כל דברי הברית · הקללות שהמוכרים
בברית על הדברים אשר צויתי לעשות ולא עשו

ערי

מצודת דוד

ר"ח): (ו) ובחוצות. בשוקים: (ז) השכם והעד. ענין התרעה
כי פ"פ רוב מהרגין בעברים לבל יבמשו: השכם · מל' השכמה
ור"ל בארוכה: (ח) בשרירות. בתרגום:
(ט) קשר. עניני תגונות מדר כמו והקרא קשר קשר (מ"ב י"ח):
נמצא · כמו נתמצי: (י) מאנו. מל' מיאון: הפרו. בטלו:
בעד

מצודת ציון

ר"ח): (ו) ובחוצות. בשוקים: (ז) השכם והעד. ענין התרעה
כי פ"פ רוב מהרגין בעברים לבל יבמשו: השכם · מל' השכמה
ור"ל בארוכה: (ח) בשרירות. בתרגום:
(ט) קשר. עניני תגונות מדר כמו והקרא קשר קשר (מ"ב י"ח):
נמצא · כמו נתמצי: (י) מאנו. מל' מיאון: הפרו. בטלו:
בעד

לחם שיהיו לעשות · יען אשר לאיבי אותה הוטתי וסכ לא עשו: (ט) נמצא. נמצא תגונה ברור בתחבר יכולים
אמר. (י) שבו. חזרו אל שובו אלהים וגו' · כי אמנו כדרך כאה: וכתב. וגם · הוסיפו הם ללכת אחרי אלהי אחרים
בפרו

ערי יהודה. מערי יהודה:
רנה ותפלה · בנעמו וכלנו: (מו) מה
לידידי בביתי. מה לעם סגולתי לבא עוד בביתי:
עשותה המזמתה · לעשות היא מזמת עצת חטאים
ה · הרבים. שבסם: ובשר קודש יעברו
מעליך · אף המילה בטלו מבשרם שעל ידה הי'
לעיס לי: כי רעתכי אז תעלוזי. כשאת' שובין

עבילם

רש"י

ל' ידיד הגניה הוא ולא ידידים וכן בית המקדש בית הגניה הוא ולא ביתם: ובשר קדש יעברו מעליך. תוצר
ישראל ותומר לא לה מקרבת קרבנות ערבים שהם אוכלים אחרי' ובשר קדש בשר מזבח כ' שהוא קדש אותן
הקדש עובדים מעליך כלומר כלומר אין מקריבים עוד כי רעתיכי אז תעלוזי. ולא שים לך טוב
לג מזס כי בעת שהעשי הרעה אז תעלוזו ותשמחו וי"מ ובשר קדש כמו ואכלו קדש וכמו יבא כל בשר להשתחות

מצודת דוד

כרתי הברית: (ז) כי העד העדותי · מלה התריעה על
אלהותיהם ביום העליתים מארלים ומשם ומלאה עד היום הזה
השכם והעד. לשון תשכים · ותתרה ע"י הנביאים לאחר שחטאו בקולי
(ח) ולא שמעו. והם לא שומעים: וילכו אים · כ"ל כולם
כמה שלמו הרע מרלה לאותו ותהלוה לה: ואביא · ולכן אביא
עליהם את כל דברי הברית הזאת וסם הקללות המזרות בברית

מצודת ציון

(יד) בעד. בעבור: תשא · ענין הרמת קול: רנה · הוא ענין תפלה:
(טו) לידידי. אהביי: המזמתה. ענין מעשה רע כמו זמה הוא
(ויקרא י"ח): רשתי · מל' רשה: תעלוזי · ענין שמחה כמו
יעלוז

רד"ק

לגה אנקה מסם כל כך הרבו לעבוד הרע בעיני להבעיסני
שגם לוכל נמנעו אותם מהסורעות: (יד) בעד רעתם. על
רעתם וכן בעד הבנת יפנו והדומים עכס רבים: (טו) מה
לידידי בביתי. אמר הנביא מה לידידי בביתי קרא אהל ידידי
לפי שהוא היה מאוהבי האל אמר מה לו עוד בביתי כי"ל
בבית המקדש כלומר להבאות שביתו שם: עשותה המזמתה
הרבים. בעצות בוגדת ישראל התעבה את רבים כלומר עם
אלהים אחרים כמו שאמר למעלה כי מספר ערים היו אלהיך
יהודה וכיון שהיא סיתה אל אחד ועשתה מזמה את הרבים
ועבדה אותם מה לי לידידי בביתי ואמר בביתי כמו שאמר
לגה אנקה מסם כל כך הרבו לעבוד הרע בעיני להבעיסני
שגם לוכל נמנעו אותם מהסורעות: (יד) בעד רעתם. על
רעתם וכן בעד הבנת יפנו והדומים עכס רבים. על
(טו) מה לידידי בביתי. אמר הנביא מה לידידי בביתי קרא אהל ידידי
לפי שהוא היה מאוהבי האל אמר מה לו עוד בביתי כי"ל
בבית המקדש כלומר להבאות שביתו שם: עשותה המזמתה
הרבים. בעצות בוגדת ישראל התעבה את רבים כלומר עם
אלהים אחרים כמו שאמר למעלה כי מספר ערים היו אלהיך
יהודה וכיון שהיא סיתה אל אחד ועשתה מזמה את הרבים
ועבדה אותם מה לי לידידי בביתי ואמר בביתי כמו שאמר

מצודת ציון

(יד) בעד. בעבור: תשא · ענין הרמת קול: רנה · הוא ענין תפלה:
(טו) לידידי. אהביי: המזמתה. ענין מעשה רע כמו זמה הוא
(ויקרא י"ח): רשתי · מל' רשה: תעלוזי · ענין שמחה כמו
יעלוז

טז זַיִת רַעֲנָן יְפֵה פְרִי־תֹאַר קָרָא יְהוָה
שְׁמֵךְ לְקוֹל | הֲמוּלָה גְדֹלָה הִצִּית אֵשׁ
עָלֶיהָ וְרָעוּ דָּלִיּוֹתָיו: יז וַיהוָה צְבָאוֹת
הַנּוֹטֵעַ אוֹתָךְ דִּבֶּר עָלַיִךְ רָעָה בִּגְלַל
רָעַת בֵּית־יִשְׂרָאֵל וּבֵית יְהוּדָה אֲשֶׁר
עָשׂוּ לָהֶם לְהַכְעִסֵנִי לְקַטֵּר לַבָּעַל:
יח וַיהוָה הוֹדִיעֵנִי וָאֵדָעָה אָז הֶרְאִיתָנִי
מַעֲלִלֵיהֶם

תרגום

תַּקִּיפָא: טז הָא כְּאִילָנָיָא בְּחֲזָיָה
דְּשַׁפִּיר בְּרִינֵיהּ וַיָּאוּ בְּחֲזָיָה כֵּן
וְסוֹבְיָה מַטְלַן בְּאִילָנָא כֵּן
רַבִּי יְיָ שְׁמִיךְ בְּעַמְמָיָא וּכְרוּ
דַּעֲבַרְתָּ עַל אוֹרַיְתָא מַשְׁרִיַת
עַמְמִין דַּתַקִּיפִין כְּאֶשְׁתָּא
יִתְוֹן עֲלָךְ וְיִתְחַבְּרוּן לְהוֹן
סוּמְקָנָן: יז וַיְיָ צְבָאוֹת דְּקַיֵּם
יָתָךְ גָּזַר לְאִיתָאָה עֲלָךְ
בִּישָׁא בְּדִיל חוֹבֵי בֵּית
יִשְׂרָאֵל וּבֵית יְהוּדָה דַּעֲבַדוּ
לְהוֹן לְאַרְגָּזָא קֳדָמַי לְאַסְקָאָה
אַחֲזִיתָנִי

בוּסְמִין לְבַעְלָא: יח וַיְיָ אַלְפָנִי וָאֵלִיפִית בְּכֵן

רש"י

עבירה אתם במחיס: [טז] לקול המולה. ל' מהון עם רב שיגא עליהם: ורש דליותיו. ורש הודיעני. הודיעני

בעפיו: (יח) וה' הודיעני. כך אמר הגביא הקב"ה

רד"ק

שפילוהו בני אדם עלוה אחרידים. אנשי קדם שבנו מעיין לעיבן את עושה הרעות: המזמתה. הכפל לחזק העניין וכן יפעתה עזרתה: העתיקי. הו"ד נוספת כיו"ד נעוריכי מחעתיקי וי"ת בפסוק כן מה לעמה דהוה הכיב ונומר בכעמוד. ומדרש בבעה אחרב בית המקדש מלאו הקב"ה להלבים עומד בבית המקדש ואמר לו מה לידידי בביתי אמר לו על עסקי בני בתתי אמר לו בניך חטאו וגלו אמר לו ומאת בשונג הטאו אמר לו עשותם המזמתה אמר לו אמה מעוטה הטאו אמר לו הכביס אמר לו היה לך לחטור בבר אמיצה אמר לו ובבר קדש יעבנו מעיין אמר לו שמא אם אתתת נכם היו חוזרים בתשובה אמר לו כי רעתיכי אז מעוזי אמר לו שמא אם ושעה אין לכם מקנה אמר לו זית רענן וגו': (טז) זית רענן. המשילה לזית: יפי פרי תאר. פי' יפה כל זמן וכל יעות הבנה עניו לחיים: יפה פרי תאר. פי' יפה פרי ויפה תאר ויפה שזכר עומד במקום בניה ר"ל בפרין יפה ואחרון יפה אמר לכנסת ישראל מתחלה קרא ה' שמך זית רענן בהיותה עושה לוגו היית כמו זית רענן לא יכול עליהו ר"ל שהגלחה היתה תמידה עמך ולא היית עושה מעשים עוכים ויפים דומים לפרי זית אבר בדבנו וכולו שמנו יכבדו אנשים ואנשים: לקול המולה גדולה. ואתה גרמו עליך שוניך לעבדיה גויים רבים ישמעו קול המולתם שבאה גדולה ועל ידם בנתה אם עליה כאילו אמר עליך כי כן דרך המקנא לדבר בפסוק אחד נכתב ונלא נכתב כמו שמעו עמים בוגם כי יבאו מלכים אבר תמדהם וה' הודיעני לא הראיתני והדומים לכם רבים: ורעו דליותיו. ואותם הגויים יבאבו דליות הזית שבית נמלא בו. ואדוני אני ז"ל פירש עליה כמו עלה זית כ"ל הנים אם בעלים פי' בעלי הזית שבין לעבנים ולחים עתה יתים אם

מצורת ציון

יעלוו הפרים (תהלים קמ"ב): (טז) לרענן. רשות ומלוחלת כמו דשנים ורעננים יהיו (שם ל"ב): תואר. מהורר: הרוג'. ענין המיים וכן קול המולה (ירמיה ל"ז): הצית. מל' הלהבה והבערה: ורעו. ענין שבירה כמו ורעוך קרקרי (לעיל כ'). דליותיו. ענפים גדולים כמו לפנות דליותיו אלו (יחזקאל י"ז): כגלל. כעגיר כמו כי כגלל הרגר

כזה

אל הבעיר (ואל כי הרשע לזית אמר ל' נטיעה כמפל כמלון) רשת. הוא הכפל: עשו לכם. עשו לעצמם לעבוד הכעיסני לעבוד

מצורת דוד

הנוטע לבמה"ק: (טז) זית רענן. אל מול המקדש אמר כי
מלו קרא ה' שמך זית רענן שהוא אילן הפואר: יפה. כך נמ
כיופי של פרי בעל תואר מהודר: לקול המולה. אבל אתה ל
הוא קול המיה גדולה של מול הכבשים הבאים למלחמה לא הבי
בעצמו יהיה המלחמה והמבעיר אם עליה ויבערו ענפיו
שהמשלו לזית אמר ל' הנטעל לאילן: (יח) הנוטע לאחר. הבר
הבנים והבנין הם הבינתו הוא גר הרעה ולא כתב הבת הא
לבעל

מַעֲלִלֵיהֶם: יט וַאֲנִי כְּכֶבֶשׂ אַלּוּף יוּבַל
לִטְבוֹחַ וְלֹא־יָדַעְתִּי כִּי־עָלַי | חָשְׁבוּ
מַחֲשָׁבוֹת נַשְׁחִיתָה עֵץ בְּלַחְמוֹ וְנִכְרַתְנוּהוּ
מֵאֶרֶץ חַיִּים וּשְׁמוֹ לֹא־יִזָּכֵר עוֹד:
כ וַיהוָה צְבָאוֹת שֹׁפֵט צֶדֶק בֹּחֵן כִּלְיוֹת
וָלֵב אֶרְאֶה נִקְמָתְךָ מֵהֶם כִּי אֵלֶיךָ גִּלִּיתִי
אֶת־רִיבִי: כא לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה עַל־
אַנְשֵׁי עֲנָתוֹת הַמְבַקְשִׁים אֶת־נַפְשֶׁךָ
לֵאמֹר לֹא תִנָּבֵא בְּשֵׁם יְהוָה וְלֹא תָמוּת
בְּיָדֵנוּ: כב לָכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת

תרגום

אַחֲזִיתָנִי עוֹבָדֵיהוֹן: יט וַאֲנָא
כְּאִמַּר בְּחִיר דְּלִגְבַסְתָּא
דְּתוּבַל וְלָא יָדַעִית אֲרֵי עֲלַי
חַשִּׁיבוּ עֲשָׁתוֹנִין בִּישִׁין
אָמְרִין נְרַסֵּי סַמָּא דְּמוֹתָא
בְּסִיכְלִיהּ וּנְגַשֵׁיצִינִיהּ מֵאַרְעָא
דְּיִשְׂרָאֵל וּשְׁמֵיהּ לָא יִדְכַּר
עוֹד: כ וַיְיָ צְבָאוֹת דַּיָּן
קְשׁוֹט גָּלֵין קֳדָמוֹהִי כּוּלְיָן
לֵב אֶחֱזֵי פּוּרְעָנוּת דִּינָךְ
מִנְּהוֹן אֲרֵי קֳדָמָךְ אֲסָרִית יָת
רִיבִי: כא בְּכֵן כִּדְנָן אָמַר
עַל אֲנָשֵׁי עֲנָתוֹת דְּבָעָן
מִקְטָלָךְ דְּאָמְרִין לָא תִתְנַבֵּי
בְּשֵׁמָא דַיְיָ וְלָא תְמוּת
בִּידָנָא: כב בְּכֵן כִּדְנָן אָמַר יְיָ
צְבָאוֹת

ת"א (ואני ככבש) עקרי' מ מו (סגרי"ם) לקמן כ יב

הנני

רש"י

מעלליהם עוברותיהם: [יט] ואני ככבש אלוף. כמו יוכל לטבוח: יובל. יוכל. לפי שאני מודיעם הם אומרים להרגני. ככבש אלוף דומם ויהודה קודים פהרוהו ככבש ופר שור יוכל לטבח ואלוף אגר אלפיך (דברים לח) ואף על פי שלא נאמר אלוף יש לנו כיוצא בו שמם ירח עמד זבולה (חבקוק ג) כסוס עבר כן אלפלף [יחסיה לח] ומנחם פתר אלוף כבש גדול [שיון בחלים נח בפרש"י] אמן מסיעו שהיגרגם נאמר בחיר: נשחיתה עץ בלחמו. גרמו שמא דמותה בסיכליה: [כ] אראה נקמתך מהם. אם אנשי ענתות שיש מקלל.

אל

מלרשא דיבראל: לא יזכר עוד. פירש בחיים וכפל בעניין כמו"ש: אתה שופט בצדק: בוחן כליות וגו'. כי אתה חוקר לבם וכליות' והודעתני מחבבותם כדי שאשמר מהם: אם נקמתך. כשאמר שלא אמות עד שאראה שנקמה מהם: כי אליך גליתי את ריבי. אין לי אח וקרוב אם לא ריבי כי הם הבאו להמיתני. אליך גליתי את ריבי ואתה מתפני מהם ובאמרו גליתי דבריה תורה לשון אדם כי גלוי וידוע לפניו וכת"י גליתי אמרתי: (כא) לכן ולא תמות בידינו. ואיך אמר ירמיהו וה' הודיעני אין אומרים ל' על פנינו כי ימיתוהו אם יתנבא אלא שיגמיהו בפניו כי הבא כי הרשע לפחד הסגנים כי לא יפנו שמיתוהו בעצו ולא היה מפחד מזה אלא כי היה דבר שלא היה עודע כי יש מי שמחבל אותו שלא ימות מיד אלא עד שמנה לו עשרה ימים ואם ימות על ידם בזה לא היו אומרים כי על ידי מי המות מת: (כב) לכן כה אמר ה'. הכתובים ימותו בחרב. הכתובים

מצורת דוד

(יח) וה' הודיעני. כ' הודיע לי הרעה שהיה לבן
אמרו: אז. כשהודיע לי הרעה אז גילה לי מעשיהם אשר לא
הבינו ונעשל חבא הרעה: (יט) ואני. ר"ל לא מודעתי אני סולר
אלא שהיה הרעה כי יד ה' היתה חוקה עלי ללכת אליהם
ואני ככבש הולך לטבח אשר כל אחד מהם יוכל לטבוח שלא
כמו מי אין הפני לנגלות עליהם רעה: ולא ידעתי ולא חרש
מעני בזה אשר הרי המה עשו עלי מחשבות רשת ואמרו בחרבות
בכבן הרעות ר"ל נשים סם המות במאכלו ובזה נכרתו אותו
מים כי ימות ואין לו ולא יזכר עוד שמו: (כ) וה' לבחון. אבל אתה ה' לבחון אתה בוחן כליות ולבות
אתה שאין מחבה בלבי בהנגלות לסם הרעה: ארא'. לכן אראה בנקמתם מהם: כי אליך. לפי אליך מה שאלה
אמרתי שיש לי מחסה אבל לא הוכחתים ע"ז להודיעך שאני יודע מחשבות': (כא) המבקשי. אחר שם המבקשים לקחת לה
עשה: לאמר. אחר אומרים לך לא הנבא בשם ה' לא ולא

פחות

הִנְנִי פֹקֵד עֲלֵיהֶם הַבָּחוּרִים יָמוּתוּ בַחֶרֶב
בְּנֵיהֶם וּבְנֹתֵיהֶם יָמֻתוּ בָרָעָב: כב וּשְׁאֵרִית
לֹא תִהְיֶה לָהֶם כִּי־אָבִיא רָעָה אֶל־אַנְשֵׁי
עֲנָתוֹת שְׁנַת פְּקֻדָּתָם: יב א צַדִּיק אַתָּה
יְהוָה כִּי אָרִיב אֵלֶיךָ אַךְ מִשְׁפָּטִים אֲדַבֵּר
אִתָּךְ מַדּוּעַ דֶּרֶךְ רְשָׁעִים צְלֵחָה שָׁלְוֹ
כָּל־בֹּגְדֵי בֶגֶד: ב נְטַעְתָּם גַּם־שָׁרָשׁוּ יֵלְכוּ
גַּם־עָשׂוּ פֵּרִי קָרוֹב אַתָּה בְּפִיהֶם וְרָחוֹק
מִכִּלְיוֹתֵיהֶם: ג וְאַתָּה יְהוָה יְדַעְתָּנִי תִּרְאֵנִי
וּבָחַנְתָּ לִבִּי אִתָּךְ הַתֵּק כְּצֹאן לְטִבְחָה

תא (ליק וגו') מסהדין לו עקידה שבר לו עקרי' מד מו (נעמת') מסהדין שם והקדישם

רד"ק

שיכנסו בגבולתם וילאו לבלתם ימותו בחרב: בניהם ובנותיהם ימותו ברעב. בעיר וזכר הכניס ולא האבות כי האבות אם ישיגו דבר מאכל יאכלו הם כי תייבים קודמי' לחיי בניהם ולא עוד אלא שיאכלו בשר בניהם ובנותיהם מפני הרעב: (כג) ושארית. אנשי ענתות יקום יותר מאלו ישארלו לפי שהיה לבם להחזיק יד ירמיהו שהם קרוביו ובני עיר והם היו אומרי' לנביאים אם יגע בשם ה': שנת פקדתם. שנת החרבן שהיתה שנת תשע עשרה לנבוכדנאצר שפקד האל עליהם את עונם והרבה החרב ונגע הנשארי' מן החרב ומן הרעב ואמר כי אנשי ענתות לא יהיו' להם שארית ואף על פי שנגזרה עליה' גזרה שלא תהיה להם שארית בעת שחלה עליה' הגזרה ובכדו הוציאו' את העיר עשו תשוב' והיתה להם שארית וכן אמר"ל וכן מצאנו בשוב גלות בבל אנשי ענתות מאה ועשרים ושמונה: (א) צדיק אתה ה' כי אריב אליך שאריב אליך כלומר שאם אומר שאריב אליך לא יתכן כזה: אך משפטי' אדבר אותך. אך אדבר עמך כאדם הנכפש על חברו ונושא ונותן בטענות הבידונין ובכן כזה: מדוע דרך רשעי' צלחה. כי הין ישראל רשעי' מצליחין וכת"י זכאי אתה ה' מעמידין וגו' בבעבור (ב) נטעתם. משל על הצלחתם שהיא קיימת והולכת וגדלה ובאמרו נטעתם הראה כי עונת הרשעי' מתה האל לא שהיא להם דרך מקרה וכן אמר בחזקה ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו בחרגומו: שרשו. מגיון הם אחר על דרך המרומז וכן כל שורש בארץ גזעם: קרוב אתה בפיהם. אם יקראוך בתפלה או יזכרוך בשבועה לשקר אתה רחוק מכליותיהם ואינם חושבי' כי בידך עותתם ושאתה המציא המציא וי"ת קריבין פתגמי אוריתך וגו' כב (ג) ואתה ה' ידעתני בראתי. ואתה ראה אותי כמה שאני: ובחנת לבי אתך. בחנת לבי לבעבור שתהא ממנו אם כן למה הם בעוב ואתי ברע: התיקם כצאן לטבחה. כמו עד התיקו אותם מן העיר אמר אל הטבח'

מצודת ציון

(כב) פוקד. עניין זכרון: (כג) ושארית. עניין שיור:
יב (א) משפטים. עניין ריבות: צלחה. מל' הצלחה: שלו. מל' שלוה: בוגדי בגד. עניין פירוד ומרד:
(ב) מכליותיהם. מל' כליות: (ג) התיקם. עניין הענקה: והקדישם. עניין הזמנה

מצודת דוד

תעות ביהודה: (כב) פוקד. אזכור עליהם עונם להשיב
הבתורים. הבולים במלחמה: בניהם. בניהם: הקדישם: (
פקודתם. השנה אחר אזכור עליהם עון להשיב גמ
יב (א) לריב. אמר הנבואה ודעתי ס' אתה לריב ב
אריב אליך לך אדבר עמך דברי ריבות ובח
אחוזת לשון רשת את הבשר והבשר לא על היותי מסופק אם לריב אתה בדיבר: מדוע. וזהו דברי מדוע דרך רשעי
וכל הרשעים הם בריבים יושבים בשלוה ואחר זה ברחוקו מרבית ממשלת נבוכדנצר: (ב) נטעתם. מיד נטעתם
בגזעם ר"ל שרשיהם בא' להם הגדולה: ילכו. הם הולכי' מתפשטי' ועושים פירות מרובות ר"ל בניהם ובני בניהם יורשים
ומתפשטים: קרוב אתה בפיהם. גם כי בפיהם מדברי' עמי' ידאי' את האל זהו מן הספה ולאמון לבל רחוק אתה מתפשטות
אלא יתיעבו בך בלתמה: (ג) ידעתני. הלא ידעת אותי ותראה לבי ובחנת אותה אם היא אתך להאמין בך ר"ל הכיר ב
אמונה לך תעלומות לב וא"כ יודע אתה ברחוק אתה מכליותיהם כי אין דבר נעלם ממך: התיקם. לשון הענתים מהל

וְהַקְדִּשֵׁם לְיוֹם הַרֵּגָה: ד עַד־מָתַי תֶּאֱבַל
הָאָרֶץ וְעֵשֶׂב כָּל־הַשָּׂדֶה יִיבָשׁ מֵרָעַת
יֹשְׁבֵי־בָהּ סָפְתָה בְהֵמוֹת וָעוֹף כִּי אָמְרוּ
לֹא יִרְאֶה אֶת־אַחֲרִיתֵנוּ: ה כִּי אֶת־רַגְלִים וַ
רָצְתָה הֵילִיאוּךָ וְאֵיךְ תִּתְחָרֶה אֶת־הַסּוּסִים
וּבְאֶרֶץ שָׁלוֹם אַתָּה בוֹטֵחַ וְאֵיךְ

תעשה

ת"א (כי את רגלי') שם

סוּסָיָא בְּבִקְעָתָא וּבְאַרְעָא שְׁלָמָא אַתְּ מִתְבְּטַח וְנָפֵיל וְאִיכְדֵין אַתְּ מְדַמֵּי לְמֶעְבַּד בָּל קָבִיל חֵיוֹת בָּרָא דִּי בְרוּם יַרְדָּנָא וְאִם־עַל טַבְּרוֹן דַּאֲנָא מוֹטַב לְנִבוּכַדְנֶאצַּר מַלְכָּא דְבָבֶל דְּגָלָאָה נְבִיָּא אַתְּ חָזֵי וּמַתְמִיהּ וּמִן פּוּן דַּאֲחָזִינָךְ מָה דַּאֲנָא עָתִיד לְמֶעְבַּד לְאַבְהָתָךְ צַדִּיקַיָּא דְּמִן יְרוּשָׁלָם דְּרָחֲטוּ כְּסוּסְוָתָא לְמֶעְבַּד עוֹבְדִין טָבִין קֳדָמַי וְאַף אָמְרִית לָהוֹן דְּאַיְתִי עַל בְּנֵיתִי

רש"י

דיסמאקאט"ם בלע"ז כמו עד התיקו אותם מן העיר [יהושע ח] : והקדישם. הזמינם : [ד] עד מתי תאבל הארץ ועשב כל השדה ייבש. עד כאן דברי הנביא ורס"ק מסיבתו מרעת יושבי בה ספתה בהמות ועוף : תאבל · תחרב : ספתה · פויד"ש בלע"ז : כי אמרו. יושבי הארץ הזאת : לא יראה את אחריתנו : אין גלוי לפנינו מה יהיה בסופינו : [ה] כי את רגלים רצתה וילאוך. קרוביך הכהני' כמותיך ואנשי עירך בחיים להורגך : את רגלים · עם רגליים פיאוויד"ם בלע"ז : ואיך תתחרה את הסוסי'. לרוץ את הסוסים כלומר ומה קרובך הכהנים בחיים להרגך כל שכן שיקומו להרגך בני יהודה וזהו קלפי עליהם וזו היא הלהת המוזב וכן ת"י דגלא תיובתא ונומ' . ומדברי רבותינו אם על שכר שלם פסיעת ארץ נ"ל לכבודו בימי מרודך בלאדן אתה המה שהרביתי גדולתו כל כך מה תתמה עוד כשהראה שיעור שכר אתאלם לגדיקים ארצו לפני כסוסים : תתחרה · מאמיר"ם בלע"ז : ובארץ שלום אתה בוטח. שם הלאוך

פרשני' ודעת הגדיקי' בעה"ז לפיכך שתוק ואל תהרהר אחר מדותי והוכיח לו עוד על המשל לדבר על הענין עצמו וכלל בו מראש הפסוק ענין עצמו ואמר לו אני רואה אותך הנה ונגלה בשליחותי ולריך שתחזק עצמך ולבך כי אני רואה כי נלת את רגליים כמותך והם אנשי ענתות שהם בני משפחתך ובמדרגה אחת עמך לענין גדולה והם הלאוך והשחיתון

מצודת ציון

הזמנ"מו קדשו קהל (יואל ב') : (ד) תאבל. עניין השתתה כמו
הבלה נבלה אחיך (ישעיה כ"ד) : ספתה. עניין כלון כמו אסף
אסיפם (לעיל ח') : אחריתנו. מל' אחרית וסוף : (ה) רגלי'.
מל' רגלה ורדיפה הבלבלה : ולאוך. עניין עייפות כמו מה
הלאותיך (מיכה ו') : תתחרה. עניין הדמות והתערב כמו אל
תתחר

מצודת דוד

כמבת' כלומר הזה והזמיר' ליום הרגה: (ד) עד מתי. זהו הסובת
סמקו' אחו' הלא הוא הנעתר לטיות הרגעת מרדות על ישראל לבית
שבט אפו כי עד מתי תאבל הארץ נשחתה ועשבה ייבש בסבת
רעת יושבי בה ובלתה בהמה ועוף כי לא הרגיה בארלי בגאולו
שב"ל אומר' אחרי אני רואה אחרית' לדעת מה יהיה בסופה
ובאחו' וכי תהיה הארלי נשחתה עד עול' לכן יבוא ב"ל ונגלה
אותה תחר' ויתורב עול' ויבוא אל הארלה והיה לו ארץ שמחה כמתו: (ה) כי את רגלים רצתה. לפי מדרשו לא היה
עדיין עכור בפועל מרבית רשעת בני יהודה וירושלים לכן אמר לו במשל הלא התחברת לרגל יחד עם הסוסי' הולכי רגל שאינם
מספה הם הלאוה כי נעשיה עיף ויגע לרגל בשוס לסם : ואיך תתחרה · איך תתערב להמות לרגל יחד עם רוכבי סוסים

תרגום

[כג] אל אנשי ענתות · כמו על אנשי ענתות
[א] צדיק אתה ה' כי אריב אליך. כשאמרתי
ידעתי כי הצדק בדבריך אך הפן אני לדבר משפטי'
להודיעני דרכך : מדוע דרך רשעים צלחה.
גדולה לע"ז הרשע והצליחו להחריב ביתך ·
אחר על אנשי ענתות היה לועק וקורא תגר :
ל' שלוה : [ג] ואתה ה' ידעתני . גם על
הענתות הטומדים עלי עזרתני כי אתה יודע
התק כצאן לטבחה . נתקם מן הסמיים

רש"י

מצודת דוד

תעות ביהודה : (כב) פוקד . חוזר עליהם עונם להשיב
הבתורים · הבולים במלחמה : בניהם · בניהם : (
פקודתם · השנה אחר אזכור עליהם עון להשיב גמ
יב (א) לריב. אמר הנבואה ודעתי ס' אתה לריב ב
אריב אליך לך אדבר עמך דברי ריבות ובח
אחוזת לשון רשת את הבשר והבשר לא על היותי מסופק אם לריב אתה בדיבר : מדוע . וזהו דברי מדוע דרך רשעי
וכל הרשעים הם בריבים יושבים בשלוה ואחר זה ברחוקו מרבית ממשלת נבוכדנצר : (ב) נטעתם · מיד נטעתם
בגזעם ר"ל שרשיהם בא' להם הגדולה : ילכו. הם הולכי' מתפשטי' ועושים פירות מרובות ר"ל בניהם ובני בניהם יורשים
ומתפשטים : קרוב אתה בפיהם . גם כי בפיהם מדברי' עמי' ידאי' את האל זהו מן הספה ולאמון לבל רחוק אתה מתפשטות
אלא יתיעבו בך בלתמה : (ג) ידעתני · הלא ידעת אותי ותראה לבי ובחנת אותה אם היא אתך להאמין בך ר"ל הכיר ב
אמונה לך תעלומות לב וא"כ יודע אתה ברחוק אתה מכליותיהם כי אין דבר נעלם ממך : התיקם · לשון הענתים מהל

תַּעֲשֶׂה בִּגְאוֹן הַיַּרְדֵּן׃ יִכִּי גַם־אַחֶיךָ וּבֵית־
אָבִיךָ גַּם־הֵמָּה בָּגְדוּ בָךְ גַּם־הֵמָּה קָרְאוּ
אַחֲרֶיךָ מָלֵא אַל־תַּאֲמִן בָּם כִּי־יְדַבְּרוּ
אֵלֶיךָ טוֹבוֹת׃ ז עָזַבְתִּי אֶת־בֵּיתִי נָטַשְׁתִּי
אֶת־נַחֲלָתִי נָתַתִּי אֶת־יְדִידוּת נַפְשִׁי בְּכַף
אֹיְבֶיהָ׃ ח הָיְתָה־לִּי נַחֲלָתִי כְּאַרְיֵה בַּיָּעַר
נָתְנָה עָלַי בְּקוֹלָהּ עַל־כֵּן שְׂנֵאתִיהָ׃

העיט

תא (נתהי) מנחות נג (פיתה לי) הפיות מז זכחי׳ קיט

בְּחוּרֶיָא סְלִיקַת עָלַי אִתְרְגוּשְׁתָּה עַל כֵּן רְחֵיקְתָּהּ׃ בעופ

רד"ק

לבמיתך ואיך תתהרה את בסוסי׳ כשתלך לירושלי׳ שהם ברגיל גדולי׳ וגם כמתך שם איך תתגבר עמם לריך אתה שתתחזק שלא תפחד מהם ותדבר להם שליחותי בגלא מולא והוסיף לו עוד ואמר ואלתן שלם אתה בוטח פי׳ אתה בוטח באמצי פגתות שהיה רחוי שתהיה לך אלן שלם והיה לך לגבוה כשם שיליטך מיד המבקשי׳ להרע לך כי הם קלוביך ובני עירך ומדרך הטולם שבקרובי׳ ובני עיר אחת שנתגדלו ביחד לגנן אם על זה ובוחתכלו באחד על חבלו עד שיתמשכלו למות על אהוביה׳ או קרוביה׳ ואתה לא תוכל לעבות זה כי הם מפריחי׳ אליך כמיתך׳ : ואיך תעשה בגאון הירדן׳ לעמר במקום שמתגאין גאי הירדן והוא משל על שרי יהודה וירושלים והמלכי׳ לגאון הירדן לפי שהוא הגבר שבתוך ארץ ישראל כי ערכת בגבול ארץ ישראל הוא ויתכן לפרשו על נבוכדנאלצר שעתיד להעמיד חיילותיו בארץ ישראל לירמיה ואם אתה מפחד מהם שהם מעטי׳ איך תעשה כמי שהוא לגאון הירדן ויותנתן גם כן פי׳ הפקוק תבוסת הסלאה מיוחס על הפנין וכן תרגמו דגא תיובתא לירמיה וגו׳ בלשון : (ו) כי גם . בגדו בך . כי היים ה׳ הם ואמרו להאליך בם שמות : קראו אחריך מלא . קבון לשומר שהקבלו אחריך ולילך ובהלך אם תתנגא להם מלא רעים קבון לבון רעים שיתקבלו אחרי אליה : אל תאמן בם . אם יקרבון וידברו אליך טובות אל תאמן בם כי שקר דוברי׳ כי דעתם רדי שתקרב אלם ותהיה בבתיהם לאכול ולשתות עמהם ודעתם להאליך או להשקותך בם שמות ותלם ירמיה בעי מליהון לחמין וגו׳ בלשון ובני׳ אחי פירש מלא מן המלות שמפרשין אותן בהפכן לשון חבר בכל כמו שאומרים לאמיתי בגבי גדול ולהוני אחי ז״ל פי׳ מלא מן אשר מגאו לבו אומרים עליך פיוט אל בפניך אחין לך שום יש בעולם שהם אומרי׳ לך לא תגבא בשם ה׳ ולא תמות בידיהו ואתה מוסיף עוד להבגא ולא תפחד מן המיתה : (ז) עזבתי ביתי . אמר אחר כאחדם המקדש על אחדתו : את ידידות נפשי . ידידות נפשי : (ח) היתה לי . כאריה ביער . בשבואה האריה ביער ובמקום העופרים ובכים הקול ישמע דרך ביער או הסמוך לו כן שנאתי אני את בתי׳ לי היה כאריה ביער כי בגלי׳ ונתינת קול ושאגת׳ היה לעקה העשוקי׳ עפני החמק או נתינת קול עובדי עבו״ם בבתי הלשלי׳ כמ״ש במעשה אם אתאב ויקראו בשם הבעל מהבקר ועד הלהרי׳ לאמר הבעל ענו ואומר ויקראו בקול גדול . על כן שנאתי׳ : ונפ׳ כי

מצודת ציון

מהתר בחדרי׳ (תהלים ל״ז) : בגאון . ענין גבהות ורוממו׳ ור״ל כבר התעול׳ הסמוך לירדן שם היה מקום הארייות כמ״ש הנה כאריה יעלה מגאון הירדן (לק׳ ח״ש) : (ו) מלא . ענין קבון כמו קראו מלא (לעיל ל׳) : (ז) נטשתי . ענין עזיבה : ידידות

בשמחות עם קרובך ובני אחיך בוטח בשם שלא יעשו שום רעה ואיך תעשה בשהון הירדן שהוא משון חרדות איך תעמוד מול מגני ירושלים ושרי׳ : (ו) בגדו בך . שמה לך לאויבי׳ : קראו אחריך . אספו קבוצות אנשי׳ לרדוף אחריך מחוץ בם . שהם אוהביה לאחוך עם שמדברי׳ שמך דברי׳ טובי׳ ורעים ומהם חתת רחוק לרשעת כל בשם הזה ומוסב לחם בשבור ל״ז מחתי שכח ביד ל״ג לבטח משם זעמי : (ז) עזבתי . לכן עזבתי את בית האב״ם : נטשתי . שם ישראל כמ״ש גדל נחלתו (דברי ל״ב) : את ידידות נפשי . את ישראל שהיא אהובתי׳ לפני מסרתי׳ ביד האויב וכפל הדבר הזה ל״ש ביאר . עדות ישראל כיא לפני הארייה בשבר המרוף כל בשר מי כן כאשר סורפים ומחבריי אז את אם . נתנה עלי . הנבדת

תרגום

ט כְּעוֹפָא דְמִתְבַּדַּר כֵּן אַתְבְּדָרַת אַחֲסַנְתִּי קֶדְמַי כְּעוֹפָא דְמִשְׁתַּדֵּי כֵּן אִתְבַּנְשׁוּן עֲלָהּ דְּקַטְלִין בְּתַרְבָּא מִסְחוֹר סְחוֹר מַלְּכֵי עַמְמַיָּא וּמִשְׁרְיָתֵיהוֹן יֵיתוּן עֲלָהּ לְמִבְזָהּ׃ י מַלְכִין סַגִּיאִין קְטָלוּ עַמִּי דּוֹשִׁישׁוּ יָת אַחֲסָנָתִי אַחֲסַנְתִּי יָהֲבִין יָת אַחֲסָנַת חֲמַדְתִּי לְמִדְבַּר צָדוּ׃ יא שַׁוִּיוּהָא לְצָדוּ אִתְאַבְּרַת קֳדָמַי חָרוֹבַת צְדִיאַת כָּל אַרְעָא אֲרֵי לֵית אֱנָשׁ דְּמִשְׁוֵי לִבָּא׃ יב עַל כָּל אַתְרִין בְּמִדְבְּרָא אָתוֹ בְזוֹזִין אֲרֵי תַרְבָּא קֳדָם יְיָ מְקַטְּלָא מִסְּיָפֵי אַרְעָא וְעַד סְיָפֵי אַרְעָא לֵית שְׁלָמָא לְכָל בְּשָׂרָא

רש"י

ט] העיט צבוע . הס"ל תמוסה לכך הוא נקוד פתח כי הס שוף לצוע מגואל בדם בשאר העופות נאספים עליו . דבר אחר העיט לצוע שוף אחד בהוא לצוע על העופות נאספים עליו לאוכלו שמוגאים אותו : העיט סביב עליה . שמא עוף אמיים הס אלו החיילו׳ גדודים הקלים אשר סביביה : התיו . בוא : [י] רועי׳ רבים . ראבי ביאסון של חיל ז״ל כמ״ש למעלה אליה אלו רעים ועדריהם [לעיל ו] : בוססו . ל׳ מרמס וכן הוא כגבוריה בוסיס בעיט הוצאת (זכריה י) : חלקת.

קנפני״ח

מצודת דוד

ים ה׳ לצאות בית ישראל : בסמו . המקו : (יח) שמה . נבוכדנאצר ואף על.פי שלא זכרו אלו זכר רעי׳ רבי׳ והוא בגלות והוא שם החלקה לשמאה : אבי עני שמו׳ . שם אחר בנפש ישראל שהיא שמחה שתאכלה עני על שמחותיו׳ ואמר בשמחותיה : כי אין אים שם על לב . למה שהרבה כי אין אים מהם שם על לב דברי׳ ותוכחותי שהייתי מוכיח אותם הגביאי׳ ולא שמו אל לבם ולא שמעו אליה׳ וי״ת הרי לית אנש דמשוי דחלתי על לבא : (יב) על כל שפים במדבר . מלעבר הבמות יקבא מדבר כמו שפירש ושפים הם המקומות הגבוהי׳ כמו הרים וגבעות גם בשם אבות מן הישוב מדדי׳ : חרב לה׳ אכלה . כמו אוכלת אחר בזה וכזה כמו אם אכלה אכל בדוב יאחר על משקל פעלת והחרב הוא אכילת כמו ומחרב תאכל בחר חרב : מקצה ארץ ועד קצה בארץ . כי גם בשאר המקומות הבאים כי בכל׳ ים יד ל״ג וחרבו הוא לה׳ כי הוא הביר אל חרבו עליה׳ והגביא התנבא על אחת מהן ברא לה הפורעות כמ״ש בזה הספר

מצודת ציון

ירדנו׳ . ענין אחבה : (פ) העיט צבוע . הוא שם עוף הדורס וכן וקד עליו העיט (ישעי׳ י״ח) : בוסו . ר״ל בעל גאווי׳ ורגאה בלצוע : התיו . ענין ביאה כמו שובו אתיו (שם נ״ח) : (י) בוסמו . ענין רמיס׳ כמו בוסמו מקדשך (שם ס״ג) : חלקתי . ענין אחוזת שדה כמו ואחלה את בחלק (עמוס ז׳) : (יח) עני . ר״ל לכני : נאמה . מלי׳ אמתון : (יט) מסי׳ . מקומו׳ הגבוהי׳ . אכלי׳ . ענין כרע ואכדון וכן ותרבי תאכל כסר (דברים ל״ב) . נחלו

מצודת דוד

ורמותות רוח : (פ) העיט צבוע . וכי ישראל המה בלצוע בעלת גאווי׳ השמאה לכל הטעופות וקבולת הדורסים תחלה סביב עליה לאכלה ועוד יוסיפו לזרן לבוא׳ אספו המיות אחר ימותו גם המה לאכלה כי כן כל אלה אוהבי׳ את ישראל ומזרזים אלה לאלה לבוזה : רועי׳ רבים . עבשיו יפרש אחרון ואחר׳ רועים וגו׳ ר״ל בהרמות מחמיתי׳ את ישראל : בוסמו . חלקת המחוזים לי שמו מדבר שממה : (יח) שמה . ר״ל המחרים שם את ארצו ובגלות שם אחר׳ ולכן אלי : (יט) על כל שפים . על כל המקומות הגבוהות שבמדבר׳ כי הוא מכי׳ ותאחר מקצה וגו׳ ולכל בשר לא יהיה שלום כי ל״ל יעורר הלחמות על כל הלחמות ויכנים את כלם

ט הַעַיִט צָבוּעַ נַחֲלָתִי לִי הַעַיִט סָבִיב
עָלֶיהָ לְכוּ אַסְפוּ כָּל־חַיַּת הַשָּׂדֶה הַתָּיוּ
לֶאֱכֹלָה׃ י רֹעִים רַבִּים שִׁחֲתוּ כַרְמִי בּוֹסְסוּ
אֶת־חֶלְקָתִי נָתְנוּ אֶת־חֶלְקַת חֶמְדָּתִי
לְמִדְבַּר שְׁמָמָה׃ יא שָׂמוּהָ לִשְׁמָמָה אֲבֵלָה
עָלַי שְׁמֵמָה נָשַׁמָּה כָּל־הָאָרֶץ כִּי אֵין אִישׁ
שָׂם עַל־לֵב׃ יב עַל־כָּל־שְׁפָיִם בַּמִּדְבָּר
בָּאוּ שֹׁדְדִים כִּי חֶרֶב לַיהוָה אֹכֶלָה מִקְּצֵה
אֶרֶץ וְעַד־קְצֵה הָאָרֶץ אֵין שָׁלוֹם לְכָל־

תא (העיט לצוע) זכחי׳ שם הגרי״ב ישעיה מ״ז

בשר

רש"י

בשרא

רד"ק

כי נלחתי נשוא עוד מעטי׳ הרעי׳ : (ט) העיט . שייה הס״ל בפתח כי היא לשאל׳ ופי׳ ח״ל הפ׳ כן העיט לצוע בדם חלני׳ יהי׳ סביב עליה נלחתי שבחרתי לי ואחר שיבלע העיט יבלו כל חיות השד׳ לאכול כמו שנאמר לכו אספו כל חית השד׳ התיו לאכלה אחר לעופות אחר שתשבעו אתם לכו אספי כל חית השד׳ בעבור כי כן מנהג העופות יבאו על החלליים אחל׳ כי הם יבאו בעופים׳ כמו שאמר באחר חלל׳ שם הוא ובחיות רואות העופות לצועי׳ מדם החלל׳ ויסוכו ממקומ׳ : התיו . הס״ל תמורת אל״ף אתיו אקח׳ יין שוכו אתיו ומביאו כמו באו והחיות הן משל על האומות שבאו עם נבוכדנאצר להחריב ירושלי׳ כאילו עשו להם אות והרימו להם עם שיבאו והוא משל העיט הלצוע לחיות והוא דבר הנבואה : (י) רעי׳ רבי׳ : מלכי גוי׳ שבאו עם נבוכדנאצר והמלך כמו הרועי׳ לצאן וכתי״ מלכין הגיאין קטנו עמו : כרמי׳ . ישראל כמו שאמר בנרשם והוא שם החלקה לשמאה : אבי עני שמו׳ . שם אחר בנפש ישראל שהיא שמחה שתאכלה עני על שמחותיו׳ ואמר בשמחותיה : כי אין אים שם על לב . למה שהרבה כי אין אים מהם שם על לב דברי׳ ותוכחותי שהייתי מוכיח אותם הגביאי׳ ולא שמו אל לבם ולא שמעו אליה׳ וי״ת הרי לית אנש דמשוי דחלתי על לבא : (יב) על כל שפים במדבר . מלעבר הבמות יקבא מדבר כמו שפירש ושפים הם המקומות הגבוהי׳ כמו הרים וגבעות גם בשם אבות מן הישוב שדדי׳ : חרב לה׳ אכלה . כמו אוכלת אחר בזה וכזה כמו אם אכלה אכל בדוב יאחר על משקל פעלת והחרב הוא אכילת כמו ומחרב תאכל בחר חרב : מקצה ארץ ועד קצה בארץ . כי גם בשאר המקומות הבאים כי בכל׳ ים יד ל״ג וחרבו הוא לה׳ כי הוא הביר אל חרבו עליה׳ והגביא התנבא על אחת מהן ברא לה הפורעות כמ״ש בזה הספר

מצודת דוד

ים ה׳ לצאות בית ישראל : (פ) העיט צבוע . וכי ישראל המה בלצוע בעלת גאווי׳ השמאה לכל הטעופות וקבולת הדורסים תחלה סביב עליה לאכלה ועוד יוסיפו לזרן לבוא׳ אספו המיות אחר ימותו גם המה לאכלה כי כן כל אלה אוהבי׳ את ישראל ומזרזים אלה לאלה לבוזה : רועי׳ רבים . עבשיו יפרש אחרון ואחר׳ רועים וגו׳ ר״ל בהרמות מחמיתי׳ את ישראל : בוסמו . חלקת המחוזים לי שמו מדבר שממה : (יח) שמה . ר״ל המחרים שם את ארצו ובגלות שם אחר׳ ולכן אלי : (יט) על כל שפים . על כל המקומות הגבוהות שבמדבר׳ כי הוא מכי׳ ותאחר מקצה וגו׳ ולכל בשר לא יהיה שלום כי ל״ל יעורר הלחמות על כל הלחמות ויכנים את כלם

מצודת ציון

ירדנו׳ . ענין אחבה : (פ) העיט . הוא שם עוף הדורס וכן וקד עליו העיט (ישעי׳ י״ח) : בוסו . ר״ל בעל גאווי׳ ורגאה בלצוע : התיו . ענין ביאה כמו שובו אתיו (שם נ״ח) : (י) בוסמו . ענין רמיס׳ כמו בוסמו מקדשך (שם ס״ג) : חלקתי . ענין אחוזת שדה כמו ואחלה את בחלק (עמוס ז׳) : (יח) עני . ר״ל לכני : נאמה . מלי׳ אמתון : (יט) מסי׳ . מקומו׳ הגבוהי׳ . אכלי׳ . ענין כרע ואכדון וכן ותרבי תאכל כסר (דברים ל״ב) . נחלו

בְּשֹׁר׃ יג זָרְעוּ חִטִּים וְקֹצִים קָצָרוּ נָחֳלוּ
לֹא יוֹעִלוּ וּבֹשׁוּ מִתְּבוּאֹתֵיכֶם מֵחֲרוֹן אַף־
יְהוָה׃ יד כֹּה־אָמַר יְהוָה עַל־כָּל־שְׁכֵנַי
הָרָעִים הַנֹּגְעִים בַּנַּחֲלָה אֲשֶׁר־הִנְחַלְתִּי
אֶת־עַמִּי אֶת־יִשְׂרָאֵל הִנְנִי נֹתְשָׁם מֵעַל
אַדְמָתָם וְאֶת־בֵּית יְהוּדָה אֶתּוֹשׁ מִתּוֹכָם׃
טו וְהָיָה אַחֲרֵי נָתְשִׁי אוֹתָם אָשׁוּב וְרִחַמְתִּים
וַהֲשִׁיבֹתִים אִישׁ לְנַחֲלָתוֹ וְאִישׁ לְאַרְצוֹ׃
טז וְהָיָה אִם־לָמֹד יִלְמְדוּ אֶת־דַּרְכֵי עַמִּי
לְהִשָּׁבֵעַ בִּשְׁמִי חַי־יְהוָה כַּאֲשֶׁר לִמְּדוּ
אֶת־עַמִּי לְהִשָּׁבֵעַ בַּבָּעַל וְנִבְנוּ בְּתוֹךְ
עַמִּי

תרגום

בִּשְׁרָא׃ יג לָא תְּהוֹן דָּרְעִין חִטִּין וְקָצִין
לְדִזְרְעוּ חִטִּין עַל כֵּיר וְלָא
מַשְׁכְּחִין לְמִכְּשׁ אֶלָּהֵין כּוּבְרִין
וּמֵעֲלֹלָתְהוֹן דִּי עוֹבְדִיכוֹן כְּמִיתֵי
עֲלֵיכוֹן תְּקוֹף רוּגְזָא דְּיְיָ׃
יד כְּדֵנָן אָמַר יְיָ עַל כָּל
מְגִירְוָא בִּישָׁיָא דִּמְנַגְּקִין
בְּאַחְסָנְתָּא דְּאַחְסָנִית יָת
עַמִּי יָת יִשְׂרָאֵל הָא אֲנָא
מְטַלְטֵל לְהוֹן מֵעַל אַרְעָהוֹן
וְיָת בֵּית יְהוּדָה אֲטַלְטֵל
מִבֵּינֵיהוֹן׃ טו וַהֲוָה בְּתַר
דַּאֲטַלְטֵל יָתְהוֹן אָתוּב
בְּמֵימְרִי וַאֲרַחֵם עֲלֵיהוֹן
וַאֲתֵיבִינוּן גְּבַר לְאַחְסָנָתֵיהּ
וְגֻבַר לְאַרְעֵיהּ׃ טז וַיְהִי אִם
מִלַּף יִלְּפוּן מֵאוֹרָחָת
כְּנִשְׁתָּא דְּעַמִּי לְקַיָּמָא בִּשְׁמִי
וַיְתְקַיְּמוּן

קָיָם הוּא יְיָ כְּמָא דְּאַלִּיפוּ יָת עַמִּי לְקַיָּמָא בְּשׁוּם טַעֲוָתָא

רד"ק

וזהו שאמר אין שלו׳ לכל בשר׃ (יג) זרעו חטים וקוצים׳ קצרו׳ תולעת. אמר סביביו׳ ורעי׳ חטי׳ ככם ישראל שאתם נקראי׳ תולעת כמו שאמר למעלה וסכה סביביו׳ זרעו בחלקם חטי׳ כם דבכי סבנואה. וקוצי׳ קצרו׳ כי לא למתו לכם בחלק׳ כי אם קוצי׳ אלו כם מעשי רע׳ שדומין לקוצי׳ : נחלו לא יועילו. ונחלו סביביו׳ על זה כי לא סועילו מעשים. וכשו מהבושתיכ׳ כיום לכם לבביו׳ בשם מהבושתיכ׳ שסיו מיחלו׳ שיהיו חטי׳ וכיו קוצי׳ וגחלו סביביו׳ על זה מהחון אף ה׳ מפחד מחרון אף ה׳ שמיד לבא עליכ׳ מפני מעשיכ׳ הרעי׳ ואמר ירמיהו משל זה על שחלק׳ כמו שאמר ישעיהו משל דומה לו על הכרמ׳ שאמר ויטעהו שורק ויקו לפשות עצבי׳ ויעשם כלוסי׳ וישראל׳ כם שנקראו כרם ה׳ וחלקת ה׳ וח״ל ז״ל פירש זרעו ישראל חטי׳ והוא משל על המומן הרב שהיו שולחי׳ למלכי מלרים שיהיו לכם לעזרה וסיוע׳ לעזרת׳ מפני מלך בבל ובעמון׳ על משענת

קנה לגון זהו וקוצי׳ קצרו נחלו ולא יועילו נחלו מרוב מחון שנתנו ולא היה לכם כו שום תועלת ופי׳ בשו מהבושתיכ׳ לוי כלו יש לכם ליבוש מהבושתיכ׳ שהם קוצי׳ וי״ת לא תהון דמין לדזרעו חטין ונומר בבעמוד : (יד) כה אמר ה׳ על כל שכני הרעי׳ : כם שלשתי׳ ועמון ומואב ואר ולדון ואדום שהיו שכני׳ לא״י והיו מריעי׳ לכם ואמר שכני כי ישראל הם הנקרא וכלם וקנה הם שכניו : הנוגעי׳ : פי׳ לכלע וכן כל הנוגע בהם הכרגומו דיומק וכן הנגעי׳ דמזקין הנגעי נתש׳ : גם הם יגלו כמו עמי לפיכך אל ישמחו לגלות׳ : אתוש מתוכ׳ : אות שגלו מביניכ׳ אתון מתוכ׳ בבוכי שבו עמי : (טו) והיה אשוב ורחמתי׳ . כמו שבבא עליהם כשבבא על גלות׳ בבא ג״כ על שוב׳ כמ״ש והשבתי את שבו מואב ואמר ואחרי כן אשיב את שבות בני עמון ואמר כי בשבבו יהודה ובנימין מגלות בבל שבו גם הם : (טז) והי׳ אם דרכי עמי . הדל״ת מעמדת בגעיא והמסרים לי׳ בגעיא : בשמי חי ה׳ . כי מעת ששבו ישראל מגלות׳ לא עבדו עבו״ז ולא נשבעו בבעל ואם הם ילמדו דרכם הזה ובזה הוא בטול עבו״ם : כאשר למדו . כי בחמת ישראל לא למדו לעבוד

מצודת ציון

(יג) נחלו . מל׳ חיל : יועילו : הל׳ הועל׳ : (יד) הנוגעי׳ . ר״ל להרע וכן הסמוך בתים הזה (ברחמי כו׳) : נתש׳ . אתוש מבין עקירה כמו לנתוש ולנתוץ (לעיל ח׳) : (טו) ובנו . מל׳ בנין :

מצודת דוד

(יג) זרעו חטים . ר״ל עור תשלח בכם חלי רעב וכאשר זרע׳ חטים יקצרו קוצי׳ כי תלאיה קוצי׳ : נחלו . מעקת רעבון מה׳ ולא ומלאו רפואה מועלת : ובושו . תחר הבנים בבגד׳ דאור כי לכם שהבושו מתבושתיכ׳ שהיכר בגלה שבם בתארה מתרון ה׳ ה׳ ולא במקרה : (יד) שכני הרעי׳ . שכני ח״ל הרשי׳ הנוגע׳ לגרעה בגבולת ישראל : הנני נותש . תעקר׳ אותם מארמת׳ ללכת גולה : ואת בית יהודה . וגם בית יהודה אעקור מתוכם ולא שבאומות הבם שוכנים סביבות ח״ל לכן אמר אתוש מתוכם : (טו) אשוב ורחמתי׳ . את כל הנתושים אף מן האומות (טז) אם למוד ילמדו . אם באומות ילמדו דרכי עמי להאמין בה׳ ולהשבע בו לומ׳ בשבועתם חי ה׳ כאשר בתחלה למדו בם

עמי

עַמִּי׃ טז וְאִם לֹא יִשְׁמָעוּ וְנָתַשְׁתִּי אֶת־
הַגּוֹי הַהוּא נָתוֹשׁ וְאָבֵד נְאֻם־יְהוָה׃
יג א כֹּה־אָמַר יְהוָה אֵלַי הָלוֹךְ וְקָנִיתָ
לְךָ אֵזוֹר פִּשְׁתִּים וְשַׂמְתּוֹ עַל־מָתְנֶיךָ
וּבַמַּיִם לֹא תְבִאֵהוּ׃ ב וָאֶקְנֶה אֶת־הָאֵזוֹר
כִּדְבַר יְהוָה וָאָשִׂם עַל־מָתְנָי׃ ג וַיְהִי
דְבַר־יְהוָה אֵלַי שֵׁנִית לֵאמֹר׃ ד קַח אֶת־
הָאֵזוֹר אֲשֶׁר קָנִיתָ אֲשֶׁר עַל־מָתְנֶיךָ וְקוּם
לֵךְ פְּרָתָה וְטָמַנְתָּהוּ שָׁם בְּנִקְיק הַסֶּלַע׃
ה וָאֵלֵךְ וָאֶטְמְנֵהוּ בִּפְרָת כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אוֹתִי׃ ו וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים רַבִּים וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֵלַי קוּם לֵךְ פְּרָתָה וְקַח מִשָּׁם אֶת־הָאֵזוֹר
אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לְטָמְנוֹ־שָׁם׃ ז וָאֵלֵךְ פְּרָתָה
וָאֶחְפֹּר וָאֶקַּח אֶת־הָאֵזוֹר מִן־הַמָּקוֹם
אֲשֶׁר־טְמַנְתִּיו שָׁמָּה וְהִנֵּה נִשְׁחַת הָאֵזוֹר
לֹא יִצְלַח לַכֹּל׃ ח וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי

לֵאמֹר

תרגום

יִתְקַיְּמוּן בְּגוֹ עַמִּי׃ יז וְאִם
לָא יְקַבְּלוּן אוּלְפָן וְאֶטַלְטֵל
יָת עַמָּא הָדֵין טַלְטוּל דְּאָבְדָן
אָמַר יְיָ׃ א כְּדֵנָן אָמַר יְיָ לִי
אֲזִיל וְתִזְבּוּן לָךְ זְרַז דְּכַתָּן
וּתְשַׁוְּיִנֵיהּ עַל תַּרְצָךְ וּבְמַיָּא
לָא תָּעֲלִינֵיהּ׃ ב וּזְבִינְיָה יָת
זַרְזָא כְּפִתְגָמָא דַּיְיָ וְשַׁוְּיִתֵיהּ
עַל תַּרְצִי׃ ג וַהֲוָה פִּתְגַם
גְּבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִמִּי
תִּנְיָנוּת לְמֵימָר׃ ד סַב יָת
זַרְזָא דִּי זְבִינְתָּא דִּי עַל
תַּרְצָךְ וְקוּם אֲזִיל לְפָרָת
וּטְמַרְהִי תַמָּן בְּשִׁעְיוּת כֵּיף
גַּלְיָא׃ ה וַאֲזַלֶת וּטְמַרְתֵּיהּ
בִּפְרָת כְּמָה דִי פַּקִּיד יְיָ
יָתִי׃ ו וַהֲוָה מִסּוֹף יוֹמִין
סַגִּיאִין וַאֲמַר יְיָ לִי קוּם
אֲזִיל לִפְרָת וְסַב טַמְּנָן יָת
זַרְזָא דִי פְּקַדְתָּךְ לְמִטְמְרֵיהּ
תַּמָּן׃ ז וַאֲזַלֶת לִפְרָת
וַחְפָרֵית וּנְסִבֵית יָת זַרְזָא
מִן אַתְרָא דְּטַמְּרֵתֵיהּ תַּמָּן
וְהָא אִתְחַבִּיל זַרְזָא לֵית בֵּיהּ
צְרוֹךְ לְכָל מִדְּעַם׃ ח וַהֲוָה
פִּתְגָם גְּבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ

עִמִּי

רש"י

קנפוי"ם בלע"ז : (יח) אבלה עלי . לפני : (יג) זרעו חטים וקוצים קצרו · הפלגו ולא נתקבלה הפלגה למה לפי שלא נרו לסם מיר תשובה ומעש"ם לכך זרעו אל קוצים . ספר שנקוד בו זרעו במירק״ח הזיי"ן שיבוש הוא : נחלו . ל׳ חולי נחלו במכאובה ונעקתם לפני ולא יועילו : מתבואותיכם. ממעשיכם : (יד) שכיני הרעים . מלרים עמון ומואב ואור ופידון שהיו שכני׳ מרן ישראל ומזיקין לותם : [טו] אשוב ורחמתים כלן לקו סמוך למורכן בית ובכולם נאמר ושבתי לה שבות בספר זה : (טז) אם למוד ילמדו · לה

יתגיירו

דרכי ישראל לו עדיין לא שבו כדברי רבי יהושע במתלקתו של רבן גמליאל בברכות : (ח) כה אמר ה׳ · עניין האזור אפסר שהיה ממש ועשה בן ירמיהו מה שהיה האל ואחר הגדול מורה לדת רמב״ם כתב כי בחלו׳ של נבואה היה כל המעשה הזה ומה שאמר לו ובמי׳ אל תביאהו לא אדע כו עשה עדין ואם ר״ל שלא יבבסהו אחר שחגרו ימי׳ אלא יתגרהו עם הזיעה לתה לא אמר לא תבבסהו ושאר בעניין מפורש ושיבים בנקיקי הסלע בחור הסלע וי״ת בשעיות כיף גלי ומה שאמר שיהי לנהר פרת לעמתו שם לפי שהוא גבול ארץ ישראל ר״ל כי בשולאו מארץ ישראל לבבל ישחת גאונו :

(ז) לא יצלח לכל · לשו׳ דבר כמו כל מלאכה לא תעשו שום מלאכה

מצודת דוד

עמי להשבע בשמו : ונבנו · לא יהיו בנים ומתקיימי׳ : בתוך עמי. ר״ל דומים ושוו׳ לעמי . (יח) ואם לא ישמעו . ללמוד מעשי אמונת ה׳ : ונתשתי · לא אשקיר אוב את העכו״ם שהוא : מתוך ונבנו · יהיה נעקר ונכרת עד עולם׳ :

מצודת ציון

עמי (ח) אזור . תגורה : מתניך · מלינך : (ד) ומטמנהו . עניין הסתרה . נקר ק הסלע . בתן הסלע הבולע וכן ונקיקי הסלעי׳ (ישעיה ז׳) : (ו) הקץ. מסוף : (ז) ואחפור. מל׳ חפירה וברור : לכל . ר״ל לשום דבר וכן לא תעשה כל מלאכה

יג (ח) אזור · תגורה של פשתן : ושמתו על מתניך . לעמון מלת זיעה ומיסר לפרקיו : ומים לא תביאהו . לא תכבסהו לנקותו מן הזיעה : (ג) שנית. דבר בחזו׳: (ד) פרתה · לנהר פרת : ושמתהו שם . תלפיון שם בתן הסלע : (ה) בפרת · אלל נהר פרת : (ז) ואחפור . כי הסתו בספר מתמעל : נשחת נתקלקל ונרקב : לא יצלח לכל · לא היה רואי לשום דבר : (ח) ככה. כמו הסתחת האזור כן אבדתי את גאון וגו׳ : פרש.

לאמר׃ ט כה אמר יהוה כבה אשחית
את־גאון יהודה ואת־גאון ירושלם הרב׃
י העם הזה הרע המאנים׀ לשמע את־
דברי המהלכים בשררות לבם וילכו אחרי
אלהים אחרים לעבדם ולהשתחות להם
ויהי כאזור הזה אשר לא־יצלח לכל׃
יא כי כאשר ידבק האזור אל־מתני איש
כן הדבקתי אלי את־כל־בית ישראל
ואת־כל־בית יהודה נאם־יהוה להיות לי
לעם ולשם ולתהלה ולתפארת ולא
שמעו׃ יב ואמרת אליהם את־הדבר הזה
כה־אמר יהוה אלהי ישראל כל־נבל
ימלא יין ואמרו אליך הידע לא נדע כי
כל־נבל ימלא יין׃ יג ואמרת אלהם כה־
אמר יהוה הנני ממלא את־כל־ישבי
הארץ הזאת ואת־המלכים הישבים
לדוד על־כסאו ואת־הכהנים ואת־
הנביאים ואת כל־ישבי ירושלם שכרון׃

ונפצתים

רד"ק

מלאכם כל חגב וכל דם שוס חגב ושום דם׃ (י) המאני׳. שם אחר האחד מאן בלר"ו לפיכך הוא בקבון אחל"ף בשו"א ופת"ח׃ ויסי כאזור׃ ופי׳ ויהיה גאון׳ שזכר את גאון יהודה ואת גאון ירושלי׳׃ (יב) ואמרת כל נבל מלא יין׳ אמור לעם ג"כ זה כמשל והנבל הוא כלי חרס והנבל היה לעם משל לשני דברי׳ אחד כי כמו שהנבל ימלא יין וכו׳ כלומר ימלא בתוכו ושהוא נבלע בדפניו כן יהיו מלאי׳ שכרון מכו׳ לד וכשכרון הוא משל לרב הגלות כי כמו שהשכור שתין בו דעת לא ידע מה יעשה כן מי שהכפוהו הגלות הוא נבהל ונדהם׃

מצודת ציון

מלאכה (שמות כ׳) ור"ל שוס מלאכה׃ (פ) גאון׳. מל׳ גאון׳ ורוממות׃ (י) המאני׳. מל׳ ויאמון ומירוב׃ בשרירו׳. בתרוה׃ ולתהלה׃ מל׳ הלול ושבח׃ (יב) נבל׳ נאד׳ היין וכן ונבל יין

מצודת דוד

מלאכה (שמות כ׳) ור"ל שוס מלאכה׃ (פ) גאון׳. מל׳ גאון׳ ורוממות׃ (י) המאני׳. מל׳ ויאמון ומירוב׃ בשרירו׳. בתרוה׃ ולתהלה׃ מל׳ הלול ושבח׃ (יב) נבל׳ נאד׳ היין וכן ונבל יין

תרגום

עמי למימר׃ ט כדנן אמר יי
כדין אחביל ית תקוף אנש
יהודה וית תקוף ית חבי
ירושלם דהוה סני׃ י עמא
הדין דעובדיהון ביישין
דסריבו לקבלא ית פתגמא
דאזלין בתר חרהור לבהון
וטעו בתר טעות פלחי
כוכביא למפלחהון ולמסגיד
להון ויהון כזרזא הדין דלית
בהון צרוך לכל מדעם׃
יא ארי כמא דמדבק זרזא
בחרצא דנברא בן קרבית
לפולחני ית כל בית ישראל
וית כל בית יהודה אמר יי
למהוי קדמי לעם ולשום
ולתושבחא ולרבוותא ולא קביל׃
יב ותימר להון ית פתגמא
הדין כדנן אמר יי אלהא
דישראל כל גרב יתמלי חמר
וימרון לך הן מידע לא הוינא
ידעין ארי כל גרב יתמלי
חמר׃ יג ותימר להון כדנן
אמר יי הא אנא ממלי ית
כל יתבי ארעא הדא וית
מלכא דיתבין לדוד על
כורסוהי וית כהניא וית
נביאיא דשקרא וית כל יתבי
ירושלם עקא ויהון דמן

לרוגא

רש"י

לכלום׃ (י) ויהי כאזור הזה׃ נהוכ יהיה כאזור הזה הגרקב׃ [יב] נבל׃ כלי חרס הוא ושמו לסכים׃ כו

מצודת ציון

בתרוכה אחר׃ כעם הזה.ר"ל לפי שכעם הזה הרע הם הימאלי׳ לשמוע דבר ה׳׃ בשרירות לבם׃ בתם שלבם מרחה הם ומתאו׳ לה׃ ויהי׳ לכן יהיה העם הזה לאזור׃ הזה׃ (יא) כי כאשר ידבק׃ ר"ל לזה כהשלתי׳ לאזור כי כמו האזור שדוק הוא לאתני׳ ולא שמעו׃ וכמו לא שמעו אל דברי ולכן יהיו נכתתים כאזור הזה׃ ולשם׃ כל נאד יהיה מלא יין׃ ואמרו׃ וכשיאמרו אליך וכי לא נדע אשר כל נבל דרכו לשלוחו יין׃ (יג) הנני ממלא׃ ר"ל דברי׳ המה למשל לומ׳ כמו הנאד על מהות רואי׳ ליין דרכו למלאתו יין כן אמלא את כל יושבי תרך יהודה ונו׳ שכרון׃ ר"ל יהיו מטולטלי׳ מהלרות כמו השכור המטולטל בייש כי כן רואי׳ לשם ופן יפת׃ פיוטים לדוד׃ ר"ל אדע דוד היושבים על כסא׳ המלוכ׳ הכהנים׃ כהני הבעל׃ הנביאי׳׃ נביאי השקר׃ ונפצתים

ד ונפצתים איש אל־אחיו והאבות והבנים
יחדו נאם־יהוה לא־אחמול ולא־אחוס
ולא ארחם מהשחיתם׃ טו שמעו והאזינו
אל־תגבהו כי יהוה דבר׃ טז תנו ליהוה
אלהיכם כבוד בטרם יחשך ובטרם
יתנגפו רגליכם על־הרי נשף וקויתם
לאור ושמה לצלמות ישית לערפל׃
יז ואם לא תשמעוה במסתרים תבכה
נפשי מפני גוה ודמע תדמע ותרד עיני
דמעה כי נשבה עדר יהוה׃ יח אמר

ושית ק׳ למלך

ת"א שמעו והאזינו סיטה ח מ"ר תחלת פ"ראש מחת׳ עפלה (וחס לה) תגיגה עקרי׳ מ"ל פ׳ כו׳ למלכא

רש"י

כו יין׃ (יד) ונפצתים איש אל אחיו׃ אבכה זה על זה עד שיסברו לתחיכות דקות כמו ככלי יוצר תנפלס (תהלים ב) וגפן את עוללך [שם קלח] וכן כל גיפוף שבמקרא׃ והאבות והבנים׃ אבכה זה אצל זה׃ [טז] יתנגפו׃ יכשלו אוסיפו"ר בלע"ז׃ הרי נשף׃ הרי חשך בלבסס בגולה׃ ושית לערפל׃ כמו ולשית את סחור לערפל׃ [יז] מפני גוה׃ מפני גדולה שלכם שהחנטל׃ דבר אחר מפני גאותה של מלכות

הסרי׳ עלמ׳ יתנגפו רגליכ׳ כמי שהולך בחשך בתעון רגלו באבן ונפל כמו שיכלו עיניו וקויתם׳ לאור׃ על ידי מלכי׳׃ ושמה לצלמות׃ אחל ישי׳ אותה החקוה לצלמות׃ ושית לערפל׃ כפל ענין כמ"ש ושית׃ כתיב ערפם כמו ישי׃ וקרי ושית והוא מקור ומקור והענין אחד׃ (יז) ואם לא תשמעוה׃ אמר הנביא אם לא תשמעוה אמרי לכם אומר מפי האל יתבכך במסתרי׳ תבכה נפשי׃ כי אני רואה אם לא תשמעו מרבית הגלות׃ יתנגפו רגליכם׃ יזכו רגליכם באבני הכשול בשתלבו בגולה על הרי חושך׃ וקויתם לאור׃ באשר תקוו שיהיה לכם ברואה מה לו יהיה אותה המקום לצלמות׃ ויהיה מושם לערפל׃ ובכל הדבר בתו"ם׃ (יז) ואם לא תשמעוה׃ אם לא תשמעו׃ מרבית הגלות הנבכה נפשי במסתרי׃ המקום שהוא בחשכי הגוף כי רוח׳ אני מאחו להבניע אל המק׳׃ מפני גוה׃ מפני הגאות שיש בכם ולא שיהיה הדמע יחד׃ ודמע תדמע׃ תלבר בביים הנפש שיהיה הדמע יחד׃ וכי׳ והרד עיני דמעה בעבור שנשבה עדר כ׳ כם ישראל עם מרעיהן ונתן יהו׃ (יח) אמור׃ ה׳ אמר אל

מצודת דוד

(יד) ונפצתים׃ אשבר אותם זה אחר זה כשמוך לו׃ (טו) אל תגבהו׃ אל תהיו נבהי לב לבלי הכנע למקום׃ כי ה׳ דבר׃ אחל תגבהו׃ (טו) תנו וגו׃ הכבדו לה׃ והכניעו עצמיכם לפניו׃ בטרם יחשך׃ עד לא יחשיך עליכם אל״ר׃ היום בשבו׳ מרבית הגלות׃ יתנגפו רגליכם׃ יזכו רגליכם בהכנס הכשול בשתלבו גולה על הרי חושך׃ וקויתם לאור׃ באשר תקוו שיהיה לכם ברואה מה לו יהיה אותה המקום לצלמות׃ ויהיה מושם לערפל׃ ובכל הדבר בתו"ם׃ (יז) ואם לא תשמעוה׃ אם לא תקבלו אחרי הגם הנבכה נפשי בחשכי׳ המקום שהוא בחשכי הגוף כי רוח׳ אני מאחו להבניע המולאת אחל׃ מפני גוה׃ מפני הגאות שיש בכם ולא שיהיה הדמע יחד׃ ודמע תדמע׃ תלבר בביים הנפש שיהיה הדמע יחד׃ ודמע׃ בעבור שנשבה עדר׃

מלבים

בגבים׃

לַמֶּלֶךְ וְלַגְּבִירָה הַשְׁפִּילוּ שְׁבוּ כִּי יָרַד
מֵרֹאשֹׁתֵיכֶם עֲטֶרֶת תִּפְאַרְתְּכֶם: יט עָרֵי
הַנֶּגֶב סֻגְּרוּ וְאֵין פֹּתֵחַ הָגְלָת יְהוּדָה כֻּלָּהּ
הָגְלֵת שְׁלוֹמִים: כ שְׂאוּ עֵינֵיכֶם וּרְאוּ
הַבָּאִים מִצָּפוֹן אַיֵּה הָעֵדֶר נִתַּן־לָךְ צֹאן
תִּפְאַרְתֶּךָ: כא מַה־תֹּאמְרִי כִּי־יִפְקֹד עָלַיִךְ
וְאַתְּ לִמַּדְתִּי אֹתָם עָלַיִךְ אֲלָפִים לְרֹאשׁ
שאו כ׳ וראו ק׳ למדת ק׳ דלא
בישין עלך הוו רבין כדמן אלא הלא עקא וחבלין יחזור

רד"ק

למלך ולגבירה. זה המלוה אינו לאחד מיוחד אלא לכל מי שיהי׳ זכן לאה כיה כמי קול אומר קרא אמרו לגמרכי לב והדומי׳ לכם המלך והגבירה הם יהויכין ואמו הם גם גו רחבוני׳ עם הגבורי׳ והחרם והמכגר: הספילו שבו. כלומו אמר שבו בשפ׳. כי הספילו פפ׳. עומד המו כי הספיל ותאמר גוה או יהיה בעל יולא ופירוש הספיל כמלכ׳ ושבו עב הקרקע: כי ירד מרלאשותיכ׳. בפגם ממכותיכ׳ בחחד מרלאשה בפלם מעלכה והוא שם לרשות וממנלכה ואמר ירד ואמר מרלאשותיכ׳ ל׳ רבי׳ ר״ל שוש רשות לא נאבר נכם אלא בכל יורד כי אף בגמלת לא נהנו בהם מנהג מנכי׳ שהרי נתנו יהויכין בבית הכלא כאחד העם: עטרת תפארתכ׳. כפל בענין גמ״ם ואמר ירד ל׳ זכר ומרלאשותיכ׳ ועטרת ל׳ נקבה ר״ל דבר מרלאשותיכ׳ וכן כי יהיה נענה יעבה מלאכה אבר כמוהו לא נהיתה והדומי׳ ע ובזה נוכל לתקן גם ל׳ רבוי אבל ענין שוב הוא מה שבתבנו בו: (יט) ערי הנגב. מ״ו קרוי דרומא ומל ערי יהודה אומר כי תלק יהודה היה בדרו׳ ארץ ישראל כמ״ש וזכר בזה בל׳ מפני הם הנא אחריו שזכר לפון הבאי׳ מלפון כי ממחרי׳ והמגלי׳ יבאו מלפון: נסגרו ואין פותח. ר״ל הרבנו רי הביל בתרבנה אין יולא ואין בא אין סוגר ואין פותח ונאמרו קוגר ר״ל שלא יכנס אדם שם וכן אמר בזה הל׳ בתרבן בגבולות ישביהו אבל בגלות בקרוב כלה. ואף על פי שלא הגות כלה עד לדקיהו כיון שגר׳ מלכם והוא יהויכין הרי היא כאילו גלתה כולו׳ כי פוסה לגלות בקרוב והגדולי׳ שבה׳ גלו עם יהויכין: הגלת שלומים. כפל ענין במ״ם כי שלומי׳ כמו כלם ר״ל שלמי׳ וכן מוסר שלומו עליו במוד מוסר כלנו וי״ת רבוי מלא שלומי׳ וכלל בו שני עניני׳ גלו שלומא מתקבל שמשמע שובדיכון: הגלת מספסה הגלת כמו והרלת לא שבתותיה וחרלתה: (כ) שאי עיניכ׳. כתוב שאי וראי כנגד בבוכה כמו תבלית הפ׳ ואני הסכוקי הבאי׳ אחריו וקרי שאו וראו כנגד הרבי׳ הפרטי׳ ונפי דעתי כי שאו וראו אמר למלך ובגבירה שזכר כי להם היה העדר כי הם הרועים ומה שזכר בל׳ נקבה הוא כנגד כיסת הבני׳ הגדולי׳ שגלו עם יהויכין הבחם והמתגר שגם להם הוא העדר והם בכלל הרועי׳ אמר שאו עיניכ׳ וראו הבאים מלפון ראו הבשבי׳ הבאי׳ מלפון נהגעותכם: איה העדר נתן לך. איה העדר נתן לך. ר״ל עליך. יפקוד האויב עליך כלומר שיבא עליך להגלותך ולהחריבך מה תאמרי אז וי״ת אחי יסגר פלך חובך ר״ל יפקוד האל אבל לאמין הסבוק נראה מה שסיבתנו שבהי אומר ואת למדת אותם עליך אלופים ואחר מה תאמרי כי יפקוד עליך אויב כי את למדת אותם להיות עליך אלופי׳ ולהיות לך לראש כי אחז שלא לאמר אשור עבדך ובכך אני עלה והושיעני מכף מלך ארם ומכף מלך ישראל הקמי׳ עלי אמר את גרמת לך שיגלוך אלה ויחריבוך כי את הרגלת

מצודת ציון

מחלצם: מרלאשותיכ׳. מל׳ ראש ור״ל גדולתכ׳: (יט) שלומי׳. מל׳ שלם וחבל: (כא) ופקד. עניו הנאמה: למדת. ענין הרגל וכן פרש לאוד מדבר (לעיל ב): אלופים. שרי׳ וכן מפריד

מצודת דוד

הבאים אתי׳ לאלך ולחלבה אחזו הספילו שבו ר״ל שבו בחקים שפל מושב לארץ ואל תשבו על כסאות: כי ירד מראשותיכ׳. ר״ל גדולתכ׳ וחזק׳ ופי׳ עטרת תפארתכ׳: (יט) ערי הנגב. הם ערי יהודה שהיה בדרום ח״י: סוגרו ואין פותח. ר״ל אלא הם

פרצים ולבו סוגרו ואין מי פותח כי כולאל ואין שם אדם מי יפתח שערי העיר: הגלת יהודה כלם. כל יהודה גלה: הגלת שלומים. ר״ל גלות שלומה כי כשגלה יהויכין כשארי רבי׳ מהשרי׳ וכל עם הארץ לכן אחר עתה בגלות לדקיה יהיה גלות שלומ׳ כי אבלו סולם: (כ) שאו עיניכם. אתם המלך והגבורה שאו עיניכ׳ וראו מיל בשדים הבאים מלפון: איה העדר. איה עם יהודה הניתן לך לאיות לשם לרועה ומלך ואיה לאן הפלתתך הלא ילמו בגולה: (כא) מה תאמרי. מחה הגלל בלאבר האויב ישגיח בך עלקחת לאוך בשבי: ואת למדת. אתם בעמוך הרגלת את הבבלים להיות עליך אלופים לאיות רחמים אויב מי על שבראה חזקים

הֲלוֹא חֲבָלִים יֹאחֲזוּךְ כְּמוֹ אִשֶּׁת לֵדָה:
כב וְכִי תֹאמְרִי בְּלִבָּבֵךְ מַדּוּעַ קָרְאוּנִי אֵלֶּה
בְּרֹב עֲוֹנֵךְ נִגְלוּ שׁוֹלַיִךְ נֶחְמְסוּ עֲקֵבָיִךְ:
כג הֲיַהֲפֹךְ כּוּשִׁי עֹרוֹ וְנָמֵר חֲבַרְבֻּרֹתָיו
גַּם־אַתֶּם תּוּכְלוּ לְהֵיטִיב לִמְדֵי הָרֵעַ:
כד וַאֲפִיצֵם כְּקַשׁ עוֹבֵר לְרוּחַ מִדְּבָר:
כה זֶה גּוֹרָלֵךְ מְנָת־מִדָּיִךְ מֵאִתִּי נְאֻם־
יְהוָה אֲשֶׁר שָׁכַחַתְּ אוֹתִי וַתִּבְטְחִי בַּשָּׁקֶר:
תא (כיפפור טופי) שבת קז וגם
יב דְּשַׁבַּקְתְּ פּוּלְחָנִי וְאִתְרַחֵיצְתְּ עַל שִׁקְרָא ויקרא

רש"י

מיומים והשלח מלאכים אליהם כשדימה: ד״א למדת אותם עליך אלופים חזקיהו שהרגה לשלומי מרודך בלאדן את כל בית נכאתה [ושעיה ל״ט] : [כב] שולי׳. מיטולי הבבדים מי״ם לורלא״ם בלע״ז כשמפטיפין את האשה דרך בזיון מהפכין הלוקה מלמטה למעלה: נחמסו עקביך. גזרו דרכיך נחמסו כמו ויחמס כגן שוכו (חוקה ג): עקביך. מרלי״ם בלע״ז פסקו עוברי דרכים: כושי. שם אדם שמור וקורין מא״ל בלע״ז: ונמר. ליאפר״ם בלע״ז: חברבורותיו. הגמר מגומר הוא והם החברבורות עק״ם בלע״ז ואי אפשר שיהפכו: הרע. כמו להרע: (כה) מנת מדיך. חגק

רד"ק

אותם עליך כי לחוקי׳ היו מהלוך מה תאמרי כשיבא לו להחריבך כי כבר בחו לבושיך: כלה חבלי׳ יחחזוך. בשחרת׳ זה יתחזו אותך חבלים כמו אשת לידה האשה העומדת ללדת וזה בעיון יתבפך כי אמר כי איכים וחבלי׳ יתחזוך: יתחזוך. פתי״ח בחטף״ף בגו״ל: לדה. יתכן שיהיה שם כמו מלידה ומבטן ויהיה אשת קמוך גם תפסר שיהיה לדה ועתה כמו וכח אין לידה ויהיה אשת מוכרת כמו אשת יפת תואר: (כב) וכי תאמרי. נגע שוניך שוני בנגד שם בחתחתוי׳ ובשיבפכו למעלה הנה שם נגלי׳ והטעם נגלה וכן אמר וגעתי שוניך על פניך וסגה אחר שיהפכו פסולים העקבי׳ נגלי׳: נחמסו. כמו נגע וכן ויחמוס כגן סוכה ויגנבה וזה הוא מעל על בנות ישראל שביתה נשחרת תחת כנפי אלו ונכבדת בהלנה ועתה הוא גולה והוסר מחבר מעליה והנה היא גלויה וגלה קלונה לעין כל בהלנות נכרי׳: (כג) היהפוך. כי דבר שבעי הוא בשחרות בכושי ואינו דבר מקרה ולא יכול ממנו לעול׳ וכן בחברבורות נמור כן בבשע לא יוכל לעמוד מכם כאילו הוא מעבי בלם כ״ב למדת׳ והרגלתם עלמד׳ במעשה הרע עד שבב אליכם דבר שבעי: נמדי. כמו נמוד מדבר מוכגי: הרע. מקור כמו ואם הרע תריע. וי״ת כושי הבדולאה: חברבורותיו. כתמיו וי״ת שעי רקמתיה: (כד) ואפיצם. נפיכך אפיץ אותם מהבה בקשת בקש עובר לבוח מדבר פי׳ בקש שהוא עובר מהבה בעבור הרוח שנובבת בו כן אפיץ. במדבר לשמר אויביהם מעבריה׳ למקום רחוק כמו המדבר גם יש מדבר בין יהודה ובנו: (כה) זה גורלך מנת מדיך. כמו מדותיך לו יהיה מדה מתוכר כנ׳ זכרי׳ ובל נקבות כמו הרבע פעותיו ויקובך בל׳ אבי׳ כמו שמר בפני׳ כן יאמר מן מדה מדות ויאמר מדיים וממנו מדיך וסי׳ במדה שמדדת מדדתי לך את שכחת

מצודת דוד

נגלו שולי׳ מרודך בלאדן מלך בבל את כל בית נכותו הסיח לבם אותם להלחם בישראל פעם בפעם לקחת הארלות: חבלים יאחזוך. כמו אויב יאחזו אותך חבלים ומכאבי׳ כמו אשה המרעה ללדת: (כב) וכי תאמרי. וכי תוכל להרם בלבבך מדוע קרא לי הארות האלה הלא בעבור רוב עונך בא לך כיון רב כאשה זו שמפשיטין תחתה ומהפכין תלתה לתעלה דרך בזיון והגלו שולי׳ החלוק הנגבהתה בלמי תעלה: נחמסו עקביך. עקבי רגליתבלו והוסרו מן הנעלות שלהם: ר״ל קבלת כיון הרבה ולפי שהתאלה לזונה אמר ל׳ הנעל בוגם שמפשיטין תלתה ומוליכין אותה ערומה ויתיפ׳: (כג) היהפוך. האם יוכל הכושי להפיך עורו ותשרות לאיכן האם יוכל הנמר להפוך הנמתים שבעורו לבל יהיו בו הנמתים הלא

הוא דבר שא״א כי הפה דבר שבעי בהם: גם אתם. כן גם אתם תוכלו להיטיב מפני הסרגל הרע שאתם מורגלים ונעשה מלאכים בדבר שבעי ור״ל כמו שאין הכושי והנמר יכול להשתנות כן גם אתם יכול להשתנות מפני הסרגל הרע שאתם מתעשיבים: (כד) ואפיצם. לכן אפיר׳ בעבור״ם מהכירות רב כמו הקש העובר׳ המקומו בקלות ע״י הרוח הכה מפחת המדבר שלא שם דבר לעיבור בפני הרוח ונעבר: (כה) זה גורלך. זה הגמול יהיה מלבך וזהו המנה הניתן לך מאתי מדה המלה על אשר

אותם עליך כי לחוקי׳ היו מהלוך מה תאמרי כשיבא לו להחריבך כי כבר בחו לבושיך: כלה חבלי׳ יאחזוך. בשחרת׳ זה יתחזו אותך חבלים כמו אשת לידה האשה העומדת ללדת וזה בעיון יתבפך כי אמר כי איכים וחבלי׳ יתחזוך: יתחזוך. פתי״ח בחטף״ף בגו״ל: לדה. יתכן שיהיה שם כמו מלידה ומבטן ויהיה אשת קמוך גם תפסר שיהיה לדה ועתה כמו וכח אין לידה ויהיה אשת מוכרת כמו אשת יפת תואר: (כב) וכי תאמרי. נגע שוניך שוני בנגד שם בחתחתוי׳ ובשיבפכו למעלה הנה שם נגלי׳ והטעם נגלה וכן אמר וגעתי שוניך על פניך וסגה אחר שיהפכו פסולים העקבי׳ נגלי׳: נחמסו. כמו נגע וכן ויחמוס כגן סוכה ויגנבה וזה הוא מעל על בנות ישראל שביתה נשחרת תחת כנפי אלו ונכבדת בהלנה ועתה הוא גולה והוסר מחבר מעליה והנה היא גלויה וגלה קלונה לעין כל בהלנות נכרי׳: (כג) היהפוך. כי דבר שבעי הוא בשחרות בכושי ואינו דבר מקרה ולא יכול ממנו לעול׳ וכן בחברבורות

מצודת ציון

מפריר אלוף (תהלי ע״ו): חבלי׳. מבאיכי יולדה וכן הבלי יולדה (הושע י״ג): (כב) קראוני. מל׳ מקרה: שולך. שם התחתי׳ הנגד כמו על שולי המעיל (שמו׳ כ״ח): נחמסו. ענין הסרה כמו ויחמוס כגן שמו (איכ׳ ב׳): עקביך. עקבי הרגל: (כג) כושי. עם השחורי׳: ונמר. שם חיה: חברבורותיו. ענין כתמי׳ וכן חברבורה תחת חבורה (שמות כ״א) כי כתקום המכה נראה כעין כתם: למודי. ענין הרגל: (כד) ואפיצ׳. ענין פזור: (כה) גורלך. חלקך לפי שם״פ רוב חולקי׳ בגורל יקרא חלק בשם גורל: מנת. גם זה ענין חלק כמו מנת שעלי׳ יקרא

כו וְגַם־אָנִי חָשַׂפְתִּי שׁוּלַיִךְ עַל־פָּנָיִךְ
וְנִרְאָה קְלוֹנֵךְ׃ כז נַאֲפַיִךְ וּמְצַהֲלֹתַיִךְ זִמַּת
זְנוּתֵךְ עַל־גְּבָעוֹת בַּשָּׂדֶה רָאִיתִי שִׁקּוּצַיִךְ
אוֹי לָךְ יְרוּשָׁלִַם לֹא תִטְהָרִי אַחֲרֵי מָתַי
עָד׃ יד א אֲשֶׁר הָיָה דְבַר־יְהוָה אֶל־
יִרְמְיָהוּ עַל־דִּבְרֵי הַבַּצָּרוֹת׃ ב אָבְלָה
יְהוּדָה וּשְׁעָרֶיהָ אֻמְלְלוּ קָדְרוּ לָאָרֶץ
וְצִוְחַת יְרוּשָׁלִַם עָלָתָה׃ ג וְאַדִּירֵיהֶם
שָׁלְחוּ צְעִירֵיהֶם לַמָּיִם בָּאוּ עַל־גֵּבִים
לֹא

(כגרי"כ) תעגי' עו׃ צעירידהם קרי

רד"ק

אותי ואני שפחתי אותך פנית אלי עורף ולא פני׳ ואני הפתרתי פני ממך וביית אלכול ומלאון לרות רבות ולעות וזה גולך ומנחך מאתי׃ (כו) וגם אני׳ מבואר הוא׃ (כז) נאופיך. כבר פירשנו כי כ׳. ענין הגאוף הוא מעל נע"ף׳ ומלבוגיך. שביית שמתה על מעשיך הרעי׳׃ לא תטהרי אחרי מתי שד׳. לא תטהרי אחרי שנטמאת ואם תאמרי שהטהרי מתי עוד כיון שלא הטהרי קודם שתגני וי"ת לא תדקן עוד כען לך לרכלא יומין סגיאין׃ (יד) אשר היה. הנגלות. כאחד נלרה וי"מ זה לעתות נגלה הבי"ת שרש ופיכוסו יוקר המאכל והוא הרעב ומבטקו אחר ובשנת נלות והוא מל׳ לא יגלר מסה ענין מניעה כי הרעב מפני מניעת הגשמי׳ ואמרו בלשון רבי׳ בגלות ר"ל יוקר מעות ויוקר פירות והיה דבר ה׳ אליו קודם עיות הבצרות כי יהיה ואמר לו בגבואה כך׃ (כ) אבלה יהודה. ענין הבתחה כמו אבל תיכוס אמלל יאבל וי"ת אתאבלו דבית יהודה׃ ושעריה אמלו. על דרך כל בעריה שוממי׳ ר"ל אין יוצא ואין בא בסה לו שבתה הארץ׃ משבת בשערי׳ כמו באחר זקני׳ משער שבתו וי"ת וקרויהון חריבה׃ קדרו לארץ. הבעלי׳ על דרך משל לו פי׳ יושבי הבעריה על דרך ישבו לארץ ידמו וי"ת אתחפיאו חפיהון אבלים אוכמין בקדרא ואתרטישו לארעא׃ וצוחת ירושלם עלתה. על דרך ותעל שועת העיר השמימה ר"ל יושבי העיר ירושלם׃ (ג) ואדיריהם. הגדולי׳ שלחו לעזיריהם חוץ לעיר לרלות הם ומלאו מים בלו על אחסיכות בדרך למלא בהם מים המתבנסי׳ שם מי גשמי׳ לו שיהיה שם מקו׳ מים לעומת המקום והבור לא מלאו מים לפיכך היה לבם בשת שבשו כלים רקי׳ כלומר שבו ריקם כמו שנאמר בחיוב בשו ופרים שבו כלים׃ שבו עם כלים׳ לו פי׳

מצודת ציון

יהיו (תהלים ס"ג)׃ מדיך. מל׳ הדה׃ (כו) חשפתי. ענין גלוי כמו וחשופי את (ישעיה כ׳)׃ שוליך׳ התחתית הנגד׃ קלונך. מל׳ קלון וכזיון׃ (כז) נאופיך. ענין זנות׃ ומצהלותיך. ענין הרמת קול שמחה של קלות וכן היה אל חשת רעבו ילגלו (לעיל ה׳)׃ זמת׳ ענין מחשבת רעה׃ שקוציך. מל׳ תעוב׃ מתי. ענין הפלה על הזמן וכן מתי תנחמני׳ (תהלים קי"ט)׃

מצודת דוד

שבתת לותי ובמתה בעבו"ם שבית שקר לכן אשכחך גם אני׃ (כו) וגם אני תשפתי שוליך׳ ר"ל על כי זנית אחרי העבו"ם לכן אגלה עליך בזיון רב בדרך שתבזון לא הזונה ולפי שהמשל אותה לזונה אמר ל׳ בזיון הזונה שמפשטין תליקה ותהפכין מלמעלה לתחתה ומגלים שולי החלוק בהגבהתה כלפי מעלה על פניה׃ וגרמה קלונך. בזיונך יהיה גרמה לכל׃ (כז) נאופיך. מרבית הביאוה שבר והרמת קול שמחה של קלות שמחה ומחשבות זמותך ר"ל הנה כל אלה עדיין הם עמך ולא עזבתם׃ שקוציך׃ העבו"ם שהתועב בשקר׃ לא תטהרי׳ ר"ל אינך רולה לטהר אחר שנטמאת כי קשה לך לפרוש מן הטומאה ואם תאמרי שתשבי עדיין אחרי אחרי מתי עוד תטהרי וכי אחר שהלך בגולה׃

יד (א) על דברי׳ על ענין מניעת הגשמים׃ (ב) אבלה יהודה׳ עם יהודה תאבל׃ ושעריה. שערי ערי יהודה

נכרתו ונשתנו להתרחות לשחרות הארץ והוא ענין תלולה׳ עם כי הוא לעבר בעולם על מניעת הגשמים׃ ועלתה ירושלים׳ עם כי הוא שרתי במדינות׃ נחבר לאמה׃ ומאמר ועלה׳ תגשים עלתה לאשל

(ג) ואדיריהם׳. הגדולים שלחו נערים׳ לבקש מים לשתות׳ והם הם

לא־מָצְאוּ מַיִם שָׁבוּ כְלֵיהֶם רֵיקָם בֹּשׁוּ
וְהָכְלְמוּ וְחָפוּ רֹאשָׁם׃ ד בַּעֲבוּר הָאֲדָמָה
חַתָּה כִּי לֹא־הָיָה גֶשֶׁם בָּאָרֶץ בֹּשׁוּ אִכָּרִים
חָפוּ רֹאשָׁם׃ ה כִּי גַם־אַיֶּלֶת בַּשָּׂדֶה יָלְדָה
וְעָזוֹב כִּי לֹא־הָיָה דֶשֶׁא׃ ו וּפְרָאִים עָמְדוּ
עַל־שְׁפָיִם שָׁאֲפוּ רוּחַ כַּתַּנִּים כָּלוּ עֵינֵיהֶם
כִּי־אֵין עֵשֶׂב׃ ז אִם־עֲוֹנֵינוּ עָנוּ בָּנוּ יְהוָה
עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ כִּי־רַבּוּ מְשׁוּבֹתֵינוּ לְךָ
חָטָאנוּ

ת"א (לא עוינו) סוטה לא

רד"ק

ם׃ טורות שהמים מתכ נסיס בהם׃ שבו כליהם׃ ם׃ אלא ירד מטר׃ וחפו׃ ל׳ כסוי׃ (ד) אכרים. ורש בלע"ז׃ (ה) ילדה ועזוב׃ את וולדה לבקש לה׃ על שפים׃ יבלו מים כיבייר"ם בלע"ז׃ ענו בנו׃ הטידו בנו׃ עשה למען שמך׃ עשה בהעשה עמנו למען שם גדול אולה לך שתהה מושל ולמלחמו עמך ולאון מרעיתך ולא נאה שתהקשם נלאוך לים ומדרש אנדה למען שמך שמשותף בשמינו׃

מקוה

ומזבה וכן והחיות לנוח וטוב כאילו אמר לנו ושבו׃ (ו) ופלאים. ספים. חבר׃ י׳ הרבי׳ מהמתבר וכבר פירשנו המקומות הנבוטי׳ ועמודים׃ שם נלאות משם אם ירלאו עבבי׳ בשם מקום וילכו שם ובאיפה הרוח פירש בפ׳ אמור מדבר שם אמר על הפרא באיפה בות בלא שמיכם לא אחר וכבה שמך אלוהה לא׃ התנים נלאה כי עקר הבאיפה בחיי׳ וכן הוסיף המתרגם שם ואמר ביהודה ובאמרו שהפו רוח ר"ל כי לא היה לבם הנאה בעמדם עי׳ הספי׳ אנה בלרוח׃ כלו עיניהם׃ בראותם כי אין עשב כאילו כלו עיניהם מרוב הביעס המרחוק ולא ראו עשב וזה היה עוטיתים׃ ביבוש ומדבר׃ ואחר הגויים היה להם בוגע וזה היה לבם בעמים נאות לקבל עוגם עוטותיהם מאת הלל אמר והין בך נאות ונאופה׃ (ז) אם עוונינו ענו בנו׃ אמר הנבית בראותו בגבואה כרעב שיהיה אומר לא׃ וכולל ר׳ יבראל׃ ולא על פי שהוא לא היה בו עון אמר אם עוונינו ענו בנו ר׳ עשה למען שמך׃ וכן אמר מבה רבינו לעוונינו ולחטאתינו׃ ומאלתנו׃ אמר אם עוונינו ענו בנו הטידו בנו׃ ר׳ אמר אם הטידו בנו׃ כי עליה׳ אנו לוקי׳ ואף על פי כן עשה למען שמך הגקלה עונינו׃ כי רבו משובותינו לך הטאנו׃ כי הדין עליך הבעיטנו כי רבו משובותינו׃ שמרדנו בך בכמה דברי׳ בעבור אלהים אחרי׳ והבלבות הרעים ובשמוש השקר ולא נגיאי האמת לפיכך אמר כי רבו ואעפ"כ עשה למען שמך הגקלה עונינו שאנו נקראים עם ה׳׃ עונינו חטאנו

מצודת דוד

אורות ולא מלאו בכם מים והחזירו את כליהם כמהם ריקו׳ ר׳ בושו׃ ולזה בושו הנערי׳ וגם בללמו וכסו ראשם דרך אבל׃ על שלא מלאו מים להבית לתדוניהם׃ (ד) בעבור׃ בעבור ונכסתה האדמה׃ כי לא היה גשם בארץ לכן בושו אחרמה וכסו ראשם כי ירקו כל אלה עדיין הם עמך ולא עזבתם׃ שקוציך׃ העבו"ם שהתועב בשקר׃ לא תטהרי׳ ר"ל אינך רולה לטהר אחר שנטמאת כי קשה לך לפרוש מן הטומאה ואם תאמרי שתשבי עדיין אחרי אחרי מתי עוד תטהרי וכי אחר שהלך בגולה׃

יד (א) על דברי׳ על ענין מניעת הגשמים׃ (ב) אבלה יהודה׳ עם יהודה תאבל׃ ושעריה. שערי ערי יהודה

נכרתו ונשתנו להתרחות לשחרות הארץ והוא ענין תלולה׳ עם כי הוא לעבר בעולם על מניעת הגשמים׃ ועלתה ירושלים׳ עם כי הוא שרתי במדינות׃ נחבר לאמה׃ ומאמר ועלה׳ תגשים עלתה לאשל

(ג) ואדיריהם׳. הגדולים שלחו נערים׳ לבקש מים לשתות׳ והם הם

מצודת ציון

(כו) חשפתי׳ ענין גלוי כמו וחשופי את (ישעיה כ׳)׃ שוליך׳ התחתית הנגד׃ קלונך׳ מל׳ קלון וכזיון׃ (כז) נאופיך׳ ענין זנות׃ ומצהלותיך׳ ענין הרמת קול שמחה של קלות וכן היה אל חשת רעבו ילגלו (לעיל ה׳)׃ זמת׳ ענין מחשבת רעה׃ שקוציך׳ מל׳ תעוב׃ מתי׳ ענין הפלה על הזמן וכן מתי תנחמני׳ (תהלים קי"ט)׃

יד (א) על דברי׳ על ענין וכן על דבר פעור (במדבר כ"ה)׃ הבצרו׳ ענין מניעה כמו לא יבצר מהם (בראשית י"א)׃ ור"ל מניעות הגשמים וכן ובמשת בעורת (לקמן י"ז)׃ (ב) אמלו׳ ענין כריתה כמו כי אמיל אני (תהלים ו׳)׃ קדרו׳ ענין שחרות וחושך כמו שחם ורדת קדרו (יואל ב׳)׃ ועלתה׳ מל׳ עלה ועצקה׃ (ג) ואדיריהם׳ מל׳ אדיר וחזק ור"ל הגדולים׃ לעזיריהם׳ ענין קטן וגדול וכן לעזר אמנו בגבה (תהלים קי"ט)׃ בגבים׳ שורות כמו ולאחסוף מים הנבגה (ישעיה

חָטָאנוּ: ח מִקְוֵה יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעוֹ בְּעֵת
צָרָה לָמָּה תִּהְיֶה כְּגֵר בָּאָרֶץ וּכְאֹרֵחַ נָטָה
לָלוּן: ט לָמָּה תִּהְיֶה כְּאִישׁ נִדְהָם כְּגִבּוֹר
לֹא־יוּכַל לְהוֹשִׁיעַ וְאַתָּה בְּקִרְבֵּנוּ יְהוָה
וְשִׁמְךָ עָלֵינוּ נִקְרָא אַל־תַּנִּחֵנוּ: י כֹּה
אָמַר יְהוָה לָעָם הַזֶּה כֵּן אָהֲבוּ לָנוּעַ
רַגְלֵיהֶם לֹא חָשְׂכוּ וַיהוָה לֹא רָצָם עַתָּה
יִזְכֹּר עֲוֹנָם וְיִפְקֹד חַטֹּאתָם: יא וַיֹּאמֶר

תא (חקה) סם עקרה שבר ל׳ למה תהיה סוטה שם הגרי״ב שם ווזמא פח

מִקְדָּשִׁי רַגְלֵיהוֹן לָא מְנָעוּ וְקָדְמַיָּי לָא רָעָוָא בְּהוֹן כְּעַן אֶסַּר עֲלֵיהוֹן חוֹבֵיהוֹן וְיִתְפְּרַע עֲוֹנָתְהוֹן: יא וַאֲמַר

ר״ש״י

[מ] סקוה · תוחלת : [פ] נדהם . דקרו״ן בלע״ז מוסך ידו מן המלחמה וי״ת רקרוחל״ן בלע״ז : ושיכך עליו
נקרא . לפיכך מין כתוב בכך : תניחנו · פי׳ כמו העזבנו : (י) כן אהבו לנוע · כן כמה שנ

ע״ליסס

רד״ק

תסר י׳ נלכי׳ : (ח) מקוה ישראל . כי אע״פ שסכו מדרכיך
לך סם מקויים וכבל דור ודור אתה מקוה ישראל ואתה
מושיעו בעת צרה אע״פ שסלרה תבא לסם בעונם אתה תושיע
ותרחם עליה׳ גם כן עתה בזמן הזה הושיעם ורחם עליהם
ולא יקנו כרעב : למה תהיה כגר בארץ · במקומות רבים
דבבה תורה בענין הגורה כי׳ בני אדם ויחסה אותו
ברחות ובמעמ ובריח וביד ובגבל בדברי בני אדם והכל:
דרך משל נכנין בני אדם ובכל מקום רחקו לונקלוס מהרגם
בתורה ויונתן בן עוזיאל מהרגם ספרי הנביאים רחוק מעל
בעורה יתכי בתתרים ובענין הפסוק גם כן ואבד אחריו בסר
יונתן הדבר הנאמר על האל על ישראל לאם לרחק מעליו
יפגרך אחי׳ דרך המיון והרגם כן בכבר ישראל וגו׳ בכעמוד :
(ט) למה תהיה כאיש נדהם . למה יחול רוגזך עליה וגו׳
בכעמוד ובשע הפסוקים כן הוא למה תהיה בגר בארץ כי
מי שהוא גר בארץ ואינו מאלוחי בארץ ומתושבים אינו חושש
בענין הארץ מה יהיה בה כ״א הוא בה היום לא יהיה בה
למחר ובל שכן בארוחה שנטה בעיר לגון בה לבד כי הוא עובר
אורח שאינו חושש בשוכתה ובדעתה ואתה דומה לסם בענין
הזה בהסתיבך פגין מבארץ ולא תחוש לגרתה ולך בארץ
ואתמנו גרים בה ותושבים עמך אז אתה דומה בענין הזה
כאיש נדהם ונבהל לא ידע מה לעשות אז בגבור אמר בגבור

מצודת ציון

(לשון ח׳) : (ח) מקוה . הלי׳ הקוה : ובלוחת · סולך דרך :
(ם) נדהל · ענינו כמו נבהל ואין לו דומה : תמתו · תלמון
בעשה ומעשה : (י) לנוע · הלי׳ נע ונד : תשבו · ענין מעשה
בשם ולא תשבת (בראשית כ״ב) : רגלם . הלי׳ רגלו : ויפקוד. ענין
זכרון

פגמר לא יוכל להושיע · דרך הגבור מתחזק ומתגבר כאן עד
שלא יוכל להושיע לא מיבר ידו ולא יעשה עוד גבורות ובאמרו וכן אמת מתלה הוא בך : ואתה . הלא אתה שוכן בקרבנו
בקרא עליהו כי אנו נקראים בשם ה׳ ולכן אל תעזבנו לבל יחולל שמך כי ישראל נקרא עליהם ענין מעמו : (י)
שאר · על העם הזה : כן אהבו לנוע. כמו שהם נעים עתה הפיי הרעב לבקש מהכל בארלות אחרות כן אהבו אחז לרוות
בגלה אשכו רגליהם אללה בפשם לאמרים פעם לאחור לבקש מהם עזרה . ובאמר לכן ישבו גם עתה : לא רצם · אינו מרוצה
וכנה

יְהוָה אֵלַי אַל־תִּתְפַּלֵּל בְּעַד־הָעָם הַזֶּה
לְטוֹבָה: יב כִּי יָצֻמוּ אֵינֶנִּי שֹׁמֵעַ אֶל־רִנָּתָם
וְכִי יַעֲלוּ עֹלָה וּמִנְחָה אֵינֶנִּי רֹצֶם כִּי בַחֶרֶב
וּבָרָעָב וּבַדֶּבֶר אָנֹכִי מְכַלֶּה אוֹתָם: יג וָאֹמַר
אֲהָהּ אֲדֹנָי יְהוָה הִנֵּה הַנְּבִאִים אֹמְרִים
לָהֶם לֹא־תִרְאוּ חֶרֶב וְרָעָב לֹא־יִהְיֶה
לָכֶם כִּי־שָׁלוֹם אֱמֶת אֶתֵּן לָכֶם בַּמָּקוֹם
הַזֶּה: יד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי שֶׁקֶר הַנְּבִאִים
נִבְּאִים בִּשְׁמִי לֹא שְׁלַחְתִּים וְלֹא צִוִּיתִים
וְלֹא דִבַּרְתִּי אֲלֵיהֶם חֲזוֹן שֶׁקֶר וְקֶסֶם
וֶאֱלוּל וְתַרְמוּת לִבָּם הֵמָּה מִתְנַבְּאִים
לָכֶם: טו לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה עַל־הַנְּבִאִים
הַנִּבְּאִים בִּשְׁמִי וַאֲנִי לֹא־שְׁלַחְתִּים וְהֵמָּה
אֹמְרִים חֶרֶב וְרָעָב לֹא יִהְיֶה בָּאָרֶץ הַזֹּאת

הגרי״ב הוסיף פ יג :

ואליל ק׳ ותרמיות ק׳ בחרב

רד״ק

לו לסמיתו ואמר לראה נקמתך מסם ואמר הניקם בלתן
לעבתה ובקדים׳ ליום סריבה לפיכך אמר לו בעובה אל תתפלל
עליהם : (יב) כי יצומו . כשיקראו לום ויתפללו ויתענו ויתפללו אינני
שומע אל רנתם פי׳ אל עעקתם כמו קומי לרי בגילה ואמר
לם . ילאה אותם בלטר עולותם
ותחתם לא יהיו לרצון לפני : (יג) ואמר . מה יוכל ישראל לעשות אם הנביאי׳ מטעים אותם ואומר לסם לא תראו חרב
ורעב : שלום אמת. שלום של קיימא : (יד) ויאמר ה׳ . חנון בקר . כי לא ראה זו בגבואה וסם אומרי׳ כי בגבואה
אותם : וקסם ואליל ותרמית לבם . קסם בתחכם הבדול ראמ״ם ז״ל כי יש אנשי׳ שיספע אליהם בכח השכלי
המדמה עד שידבכו עתידות ויתלמו חלומות לודקות ומזה בכח היו נביאי׳ הבעל ומפני זה היו מאמיני׳ בהם
ולא זה בענין קסם ויקרא בעלו קוסם וי״מ כי חוזה בכוכבי׳ יקרא קוסם : ואליל ותרמות . כתוב בוי״ן וקרי בי״
בענין אחד ואליל הוא דבר שאינו זאת שסם אומרי׳ תרב ורעב לא יהיה זהו דבר שאינו כי בחמה יהיה הרעב ובחרב :
ותרמית לבם מדברי ירמיה כי אמתו לאינו בגבואה כי לא ראינו תרב ורעב ויפה להם משמים׳ כדי שנהיה נכבדי׳
ונאהבי׳ לבם וזהו תרמית לבם שהם חוסבי׳ לרמות העם בדבריה׳ : מתנבאי׳ לכם. אמר לכם וכלל הנביאי׳ עמה
שהוא היה כולל עמו בכלל ישראל לאומר כי רבו מגומיתיו וגומר : (טו) לכן יתנו הנביאי׳ הבחה . ל״ל

מצודת דוד

אמרו אתה יחסר את עונם ויפלם בגמול : (יא) לטובה · לרפיב
הטם : (יב) כי יצומו . אף הם בעצמם יצומו לא תשמע אל
אמרתם אשר יתפללו ביום הצום ואף אם יעלו עולה ומנחה אינני
רוצה להם כל עוד שתחזיקו במעשיהם : כי בחרב · אלא אכלה
אותם בחרב וגו׳ : (יג) ואומר אהה. אמרתי אוי לי מהוע יכלו
לבם לא תראו חרב ורעב ונו׳ ולזה מוסבים שמעשיהם מרגיעים לבם
אמר לבם אמת כי הנה נביאי הבקר מעשים אותם ואומרים
לבם לא תראו חרב ורעב : שלום אמת . שלום אחת . שלום מתמיד ומתקיים : כמקום הזה · כי לא הגלה שמו :
(יד) שקר וגו׳ · ר״ל הגלה יש לבם לרעת אשר אתם מתנבאים בשקר כי משולם לא שלחתים ולא צוותים אותם שום לנבואה
ולא דברתי אליהם שליחות ולא״כ אין בידם לתת שום אות ומופת ובזה מתחזקים אותם לבביאתם : חזון שקר. ר״ל ה״כ היה לבם
ראיה שסם מתבנאים אז בחזון שקר מה שראו בחלום׳ כליל׳ מדמיונות בוזבות אז בהשגה הקסם מה שראו בבוכבים אז מה
שהגו מן הארפים שבם דבר שאין בבם אמת כלל אז כשרמת לבם ידברו שקרים : (טו) לכן וגו׳ · הנחיל והנביאים מתנבאי׳ מלאת
מלאה

בַּחֶרֶב וּבָרָעָב יִתַּמּוּ הַנְּבִיאִים הָהֵמָּה׃
טו וְהָעָם אֲשֶׁר־הֵמָּה נִבְּאִים לָהֶם יִהְיוּ
מְשֻׁלְּכִים בְּחוּצוֹת יְרוּשָׁלִַם מִפְּנֵי הָרָעָב
וְהַחֶרֶב וְאֵין מְקַבֵּר לָהֵמָּה הֵמָּה נָשֵׁיהֶם
וּבְנֵיהֶם וּבְנֹתֵיהֶם וְשָׁפַכְתִּי עֲלֵיהֶם אֶת־
רָעָתָם׃ טז וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם אֶת־הַדָּבָר
הַזֶּה תֵּרַדְנָה עֵינַי דִּמְעָה לַיְלָה וָיוֹמָם וְאַל־
תִּדְמֶינָה כִּי שֶׁבֶר גָּדוֹל נִשְׁבְּרָה בְּתוּלַת
בַּת־עַמִּי מַכָּה נַחְלָה מְאֹד׃ יז אִם־יָצָאתִי
הַשָּׂדֶה וְהִנֵּה חַלְלֵי־חָרֶב וְאִם בָּאתִי הָעִיר
וְהִנֵּה תַּחֲלוּאֵי רָעָב כִּי גַם־נָבִיא גַּם־כֹּהֵן
סָחֲרוּ אֶל־אֶרֶץ וְלֹא יָדָעוּ׃ יט הֲמָאֹס

מאסת

רש"י

(יז) גדולה מאד. ל' הולי: (יח) סחרו. סבבו לבקש הלכה: אל ארץ ולא ידעו. אל ארץ אחרת ולא

רד"ק

כאשונה יקבו בם בחרב וברעב בעבור שבם בחטיאו את
ישראל: (טז) והעם. אע"פ שהיו מטעי' אותם נביאי השקר
היה להם לבהון בין נביאי האמת לנביאי השקר כי נביא
האמת מעמיד אותם על תורת משה ונביאי השקר מיסי' בם
ע"ז שבות בטול התורה ולפ על פי שבם עודקי' בקלת דבריה'
בעתידות היה לבם לבחזיק זה בקם, לא בגבות' ביון שדבריה'
לבטול תורה וכיון עבו"ם שלפי' יעבו אותות ומופתי' אמרם
תורה יומת כי דבר סרה וקיום האותות והמופתי' אמר הכ'
בטע' כי מגפה ה' אלהיכ' אתכ': ואין מקבר להמם. זה יהיה
שונא עונם מוקף על היקודי' והמיתה: בשיפ'. כי היו בשמעות
נדבני שקר יותר מן האמת': ובניה' ובנותיה'. הקטני'
בעונם אבותיה' כי כן דרך המשפט מתת האב יתפנה שבות
אל אמונה ואין עול: (יז) ואמרת. אתה תאמר לבם זה
הדבר שאתה בוכה ומצטער על שברה שאתה רואה שיבא אליה'
בגבולה ואתמר לבם שאתה רואה ג"כ חלני חרב מבחון
ואחלואי הרעב מבפני' וזה לבפחיד' אולי ישבר לבם ויבינו
בשמעם את הדברי' האלה: בתולת בת עמי. עד שהגלה היה

מצודת ציון

בחרב כי שקר תרגומתם (תהלים קי"ט): (טו) יתמו. יכלו כמו חם הכבש (בראשית מ"ז): (יז) תרדינה. מגון שחוקה וכפסק כתו אל דמי לבם (ישעיה ס"ג): בת עמי. בתרגום עמי: נחלה. מל' חולי: (יח) חלוי. הרוגי: ותחלואי. מל' חולי: סחרו. מגון סבוב ומס"ן נקרא הסגר בשם סוחר

מצודת דוד

מחלה: יתמו. יכלו מן העולם: (טז) משפי הרעב. אמר יהי מפני הרעב והחרב: ואין מקבר. כי ירבו מאד ולא יספיק לקברם: המה. הם יהיו מושלכים ונשיהם וגו': ושפכתי. לבם גחול רעתם: (יז) הדבר הזה. וזאת תדברנה דמעה מבלי הפסק. כי שבר. רואה אני בגבולה כי שבר וגו': בתולת בת עמי. קראה בתולה כי עוד לא הכשה שום

מצודת ציון

כמו כי שקר תרגומתם (תהלים קי"ט): (טו) יתמו. יכלו כמו חם הכבש (בראשית מ"ז): (יז) תרדינה. מגון שחוקה וכפסק כתו אל דמי לבם (ישעיה ס"ג): בת עמי. בתרגום עמי: נחלה. מל' חולי: (יח) חלוי. הרוגי: ותחלואי. מל' חולי: סחרו. מגון סבוב ומס"ן נקרא הסגר בשם סוחר

מָאַסְתָּ אֶת־יְהוּדָה אִם־בְּצִיּוֹן גָּעֲלָה נַפְשֶׁךָ
מַדּוּעַ הִכִּיתָנוּ וְאֵין לָנוּ מַרְפֵּא קִוֵּינוּ לְשָׁלוֹם
וְאֵין טוֹב וּלְעֵת מַרְפֵּא וְהִנֵּה בְעָתָה׃
כ יָדַעְנוּ יְהוָה רִשְׁעֵנוּ עֲוֹן אֲבוֹתֵינוּ כִּי
חָטָאנוּ לָךְ׃ כא אַל־תְּנַאֵץ לְמַעַן שִׁמְךָ אַל־
תְּנַבֵּל כִּסֵּא כְבוֹדֶךָ זְכֹר אַל־תָּפֵר בְּרִיתְךָ
אִתָּנוּ׃ כב הֲיֵשׁ בְּהַבְלֵי הַגּוֹיִם מַגְשִׁמִים
וְאִם־הַשָּׁמַיִם יִתְּנוּ רְבִיבִים הֲלֹא אַתָּה־הוּא
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְנְקַוֶּה־לָּךְ כִּי־אַתָּה עָשִׂיתָ
את

ת"א (היש בהבלי) עקידה שער ט הגרי"ב לעיל ח טו

מֵימָרָךְ הֲלָא אַתְּ הוּא יְיָ אֱלָהָנָא וּנְסַבַּר קָדָמָךְ אֲרֵי את

רש"י

בן נה עד הגיה: (יט) אם בציון געלה נפשך. על
מלה לשון עליה כי אם דעתך לשוב מדוע הכיתה
מרפא: (כא) למען שמך. שנקרא רחום:
כבודך. בית המקדש. ומדרש אגדה
המקוקים בכסא כבודך: (כב) ואם השמים
רביבים. מאליהם אם לא על פיך בתפיה
מיה. הכפול. הראשון. בה"א והשניה בא"ם אם כגון
הוים אם במבארים (במדבר י"ב) הטובה היא אם
רעה

מעשיה' הרעי' בידינו וזכר בפסוק המרדי' והוא אחמר לשעבו וזכר הזדונות והוא אחמר עון וזכר ג"כ
ת והוא אחמר כי הטאנו לך: (כא) אל תנאץ. אף על פי כן למען שמך עשה ואל תגאל: אל
כסא כבודך. אל תפילנו לאחר כי כסא כבודך היא ירושלי' אל תפילנו ותגאלנו בכיות ובזיה ועזבי' אין פוגע
: זכור. כשאתה זכור ברית אבות ואותו הברית אל תפיר אתנו וכן הרג. יונתן ישוב דוכרן קיים אברהם
לא תהי קיומך עמנו: (כב) היש. אמי בעלגע על המטר אגא לך: בהבלי הגוי' מגשימי'. פי' מוחנין גשם: והם השמי'
רביבי'. אפי' השמי' והוא הרקיע שמתחי' המטר כי השמי' הם עתיד' המטר זולתך זה אינו שהלי אתה עולה
לה שלא יתנו מטר מ"ש אין נתינת המטר ברשות. ובדלול. וכן אתה עשית את כל אלה. מגיעת הגשמי' אתה עשית אותם עשרת השמי'
כיכיך עלינו שיקוה לך שתתן מטר: כי אתה עשית את כל אלה. שלא

מצודת דוד

ם נפנך גלון מחזה בכיתנו ואין למעלה רפואה על המכה:
כאחר נקוה לשלום ולא היטב מתם שהיה ובאחר נקוה
רפואה והנה בא עיד הרדה: (כ) ידענו. אב ריש אנו
שבט אתנו וגם מכירים אנו נשון אבותינו כי כלנו חטאנו
לפנינו לשוחה: (כא) אל תנאץ. עכ"ז אל תבזה
למען שמך לבל יחולל בעמים בלתומרם שהקוראר יד עזה
אל הנבל. אל הוריד כסא כבודך לארץ מקולל בפי העמי'
ברכר בת"ם: זכור. הברית [שברת עמנו לחיות לך לעם
פר היום את הברית: (כב) היש. כלומר אל מי נזעק בעמנו הנשם וכי יש מי בהבלי העבו"ם שהם הבטלים: מגשמי'
בשמי': והם השמי'. וכי תערבות השמים מותני' רביבי' מעלה' מבלי גזירת המקו': אלה אתה וגו'. תוריד את הגשם
ולכן נקוה לך לשבר שאתה תורידו: את כל אלה. הם תערבות השמי' וגו"ש: אל אתה תחפון חפש ולא ימרו את פיך:

מצודת ציון

כי מסבב אחר הסתורים לקטתה: (יט) געלה. ענין הטוב כמו
וגעלה נפשי אתכם (ויקרא כ"ו): בעתה. תרדם ורתת:
(כא) הנאץ. ענין בזיון וכן נאצו כל תוכחתי (משלי א'):
תנבל. ענין הורדה ושפלי' כמו ונבל לור ושועתו (דברי' לב):
הפר. ענין בטל: (כב) בהבלי. תל' הבל: וכסם הבטלים:
מגשמי'. תל' גשם: רביבים. תל' בגשם הנקר כמו
ורביבים עלי עשב (שם): ונקוה. תל' הקוה:
נפשי

אֶת־כָּל־אֵלֶּה׃ טו א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי
אִם־יַעֲמֹד מֹשֶׁה וּשְׁמוּאֵל לְפָנַי אֵין נַפְשִׁי
אֶל־הָעָם הַזֶּה שַׁלַּח מֵעַל־פָּנַי וְיֵצֵאוּ׃
ב וְהָיָה כִּי־יֹאמְרוּ אֵלֶיךָ אָנָה נֵצֵא וְאָמַרְתָּ
אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר יְהוָה אֲשֶׁר לַמָּוֶת לַמָּוֶת
וַאֲשֶׁר לַחֶרֶב לַחֶרֶב וַאֲשֶׁר לָרָעָב לָרָעָב
וַאֲשֶׁר לַשִּׁבְי לַשִּׁבְי׃ ג וּפָקַדְתִּי עֲלֵיהֶם
אַרְבַּע מִשְׁפָּחוֹת נְאֻם־יְהוָה אֶת־הַחֶרֶב
לַהֲרֹג וְאֶת־הַכְּלָבִים לִסְחָב וְאֶת־עוֹף
הַשָּׁמַיִם וְאֶת־בֶּהֱמַת הָאָרֶץ לֶאֱכֹל
וּלְהַשְׁחִית׃ ד וּנְתַתִּים לִזְוָעָה לְכָל מַמְלְכוֹת

תרגום

אַתְּ עֲבַדְתָּ יַת כָּל אִלֵּין׃ א וַאֲמַר יְיָ לִי אִם יְקוּם מִקְדָּם מֹשֶׁה וּשְׁמוּאֵל לְסַבְּעֵי מִן קָדָמַי לָא רַעְוָא קֳדָמַי בְּעַמָּא הָדֵין שְׁלַח מֵאַרְעָא בֵּית שְׁלִיחוּתָךְ וְנִפְּקוּן׃ ב וַיְהִי אֲרֵי יֵימְרוּן לְוָתָךְ לְאָן נִפּוּק וְתֵימַר לְהוֹן כְּדֵין אָמַר יְיָ דְּלַמּוֹתָא לְמוֹת וּדְלַחַרְבָּא לְחַרְבָּא וְדִלְרַעֲבָא לְרַעֲבָא וּדְלִשְׁבְיָא לְשִׁבְיָא׃ ג וְאֶסְעַר עֲלֵיהוֹן אַרְבַּע פּוּרְעָנִין בִּישִׁין אֲמַר יְיָ יַת חַרְבָּא לְמִקְטַל וְיַת כַּלְבָּא לְמִגְרַר וְיַת עוֹפָא דִּשְׁמַיָּא וְיַת בְּעִירָא דְּאַרְעָא לְמֵיכַל וּלְחַבָּלָא׃ ד וְאֶתְּנִנּוּן לְזַיָּע לְכָל מַלְכוּת אַרְעָא עַל יַמִּין אַיְתִיתִי עֲלֵיהוֹן

ת״א (ויהי כי) כתרגום ח ו (נתתים לזעוה) סנהדרין קב

לזעוה ק׳

רד״ק

שלא יתנו מטר והארץ שלא תתן את יבולה וזהו שאמר את כל אשר הוא אמר בנבואות שבריה כי זרע השדה הנפן תתן פריה והארץ תתן את יבולה והשמי' יתנו טלם והשחתתי את שארית העם הזה את כל אלה הוא אמר את כל אשר על מזיעת השמי' שלא יתנו מטר והארץ שלא תתן את יבולה : (ה) ויאמר ה׳ אלי. לאמר הרבה בתפלה שפני כי אם יעמוד משה ושמואל לפני בתפלה שהיו גדולי' ממך אם יעמדו הם לפני אין נפשי אל העם הזה . נפשי ר״ל רצוני כמו אל תתני ביפש צרי ואזכר משה ושמואל שהיו נביאים וגדולים שבנביאים אחר משה רבינו היה שמואל. וכן אמר משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו ואמר כי נאמן שמואל לנביא לה׳ ואמר ולא הפיל מכל דבריו אלה : שלח מעל פני ויצאו . שלחם מעל פני ויצאו ואמר הלוא כנגד ירמיהו כאילו אמר אם אינך נשלחם עוד שתשלחם מעתה מעל עליהם : (ג) והיה כי יאמרו אליך אנה נצא . אמרו רז״ל כל המאחר בפיוט זה קשה מחברו חבר קשה ממות איבעיה לימא בכרכא הלי קא מטול והלי לא מטול איבעיה לימא בכרכא הלי יקר בעיני ה׳ המותה נחמידיו רעב קשה מחברו בכרכא הלי קא מטעיר והלי לא מטעיר קרא עוזי היו הלני חבר מחללי רעב שבי קשה מכולם כיהו איתנהו ביה : (ג) ופקדתי . משפחות על דרך הבלה כלומר אחרכם מיני פורענויות : לקחנו. כי דרך הכלבי' לגרר הנבלה ואכלם לוקם : (ד) ונתתי לזועה . כתיב וקרי לזעוה ובעיין אחר

מצודת ציון

טו (א) נפשי . עניין רצון כמו אם יש לת נפשכם (בראשי' כ״ג) : שלח . עניין מירוד וגרושין כמו הן ישלח (לעיל ג׳) : (ב) אנה . לסיכן וכן אנה אנלה (שמואל ב׳ ב) : (ג) ופקדתי . עניין מיני ונזברות: משפחות . אחר כן בארך בסלה : לסחוב . עניין גרירה ומשיכה כמו סחוב והבלו (לקמן כ״ב) : (ד) לזעוה . עניין רתת וחרדה כמו וכיה רק זועה ישעי׳

מצודת דוד

(ה) אם יעמוד . ר״ל בתפלה ובקשה : ושמואל . בעבור משה ושמואל ר״ל אף אם יתפלל : אל העם הזה . לבני מ״ח אם מי מהם יתפלל בעד העם הזה : אין רצונם לרחמים : שלח . אחור לרם כמבואה אחורה : לחיות מרגלה לרם : (ב) אנה נצא . לסיכן בלי ולהבלה מארצו ומלאו ממנה : (ג) אנה נצא . לסיכן בלי ולהבלה אחר למות . מי מרגלו למות בעונו במיתת דבר ורעב : ואחר לחרב וגו׳ . כל אחד ישונה בדבר הראוי לו : (ד) לזעוה . דרך הכלבים לגרר הנבלות ממקום למקום : לאכול ולהשחית . לכל המלכות . כלם יתרגזו וירעדו שלא יקרבו אל מקרבם מנשה

תרגום

מנשה

הָאָרֶץ בְּגַלַּל מְנַשֶּׁה בֶן־יְחִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ
יְהוּדָה עַל אֲשֶׁר־עָשָׂה בִּירוּשָׁלִָם׃ ה כִּי מִי
יַחְמֹל עָלַיִךְ יְרוּשָׁלִַם וּמִי יָנוּד לָךְ וּמִי
יָסוּר לִשְׁאֹל לְשָׁלֹם לָךְ׃ ו אַתְּ נָטַשְׁתְּ
אֹתִי נְאֻם־יְהוָה אָחוֹר תֵּלֵכִי וָאֵט אֶת־יָדִי
עָלַיִךְ וָאַשְׁחִיתֵךְ נִלְאֵיתִי הִנָּחֵם׃ ז וָאֲזָרֵם
בַּמְּזֹרֶה בְּשַׁעֲרֵי הָאָרֶץ שִׁכַּלְתִּי אִבַּדְתִּי
אֶת־עַמִּי מִדַּרְכֵיהֶם לֹוא שָׁבוּ׃ ח עָצְמוּ־
לִי אַלְמְנוֹתָו מֵחוֹל יַמִּים הֵבֵאתִי לָהֶם עַל־
אֵם בָּחוּר שֹׁדֵד בַּצָּהֳרַיִם הִפַּלְתִּי עָלֶיהָ

אלמנותיו קרי

פתאום

עָלֶיהָ

תרגום

עַל סִיעַת עוֹלִימֵיהוֹן בְּזוֹזִין בַּד בְּטִיהֲרָא אַיְתֵיתִי

רש״י

קס ולא זע (אסתר ה׳) וכמוהו גאו׳ מגזרת גאה (ישעי׳ ס״ו) : לכל ממלכות הארץ . כל שומע ישמע הכתו׳ עליהם יזוע : (ה) יחמל עליך . יקונן : ומי ינוד לך . אליך לנעות מדרכו אליך לשאול לך לשלום : נלאיתי הנחם . כמה פעמים חשבתי להשחית מתי על הרעה עתה נלאיתי הנחם. כמהם דפורענותי"ר ש״ר : (ז) במזרה . נפה בקורין ווי"ן בלע"ז כזה זורה בשורין שלא יהו כלן נולין למקום אחד : (ח) עצמו לי . רבו לפני אלמנותיו : על אם . ירושלים שהיא עיר ואם ביהודה : בצהרים . בזמן שהיה העם יושבים בבתיהם ולא נגזו מהמונם : הפלתי עליו

מצודת דוד

מצודת ציון

(ישעיה כ״מ) : בגלל . בעבו׳ לתו בגלל הדבר הזה (דברים ט״ו) : (ה) יחמול . מל׳ חמלה ורחמים : ינוד . מל׳ נדיד : (ז) נשמם . עזבה : ואבד . מל׳ בטוח : נלאיתי . עניין עייפו׳ ויגיעה כמו ונלאו תלדים (שמות ז׳) : הנחם . עניין הפוך מתנחם כמו פן יגחם העם (שם י״ג) : (ז) ואזרם . עניין פזור כמו ואתכם אזרם בגויים (ויקרא כ״ו) : במזרה . הוא הכלי שזורין בו התבואה וכן בדחת ומזרה (ישעיה ל׳) : בשערי . בערי ובן בחתר שעריך (דברים י״ז) : שכלתי . עניין מיתה כמו ומאון תשכל חרב (שם כ״ב) : עלמו . עניין רבוי כמו בעם עלום (תלי׳ ל״ה) : אם . כן הקרא עיר גדולה אחד הקצות סביב לה וכן עיר ואם בישראל (ש״ב כ׳) : בחור . נעתר ונבחר : שודד . שוסק : הפלתי . עניין השכנה ומצוה כמו מופלים בעתיק (שופטי׳ ט׳)

רד״ק

אחד אלא שבשם שני שרשי' והם ענין אחד : בגלל מנשה . כי הוא הכעיס את יהודה במעשי' רעי' ודם נקי שפך מאד שמלא ירושלי' אלגי' כמו שכתוב וי״ת על דבר אשר חטא מנשה בר חזקיה : (ה) כי מי יחוד לך . כמו לעזר לו ונלחמו עניך אחמת אחבל ובפור הגלות עמו ובא בזה הלשון לפי שהמנהגים נדין ממקומן זה מפה וזה מפה לנחם האבל אמר מי יחמול ומי יחוד לך ומי יסור לשאול בשלום לך כי את נטשת הרבה שנעשה אותי לפיכך תלכי אחור ולא לפני : (ו) את . נלאתי הנחם . כמה פעמי' נחמתי על הרעה אבל דברתי לעשות להם ולא עשיתי נלאתי על זה לא אוכל עוד להנחם אלא אפרע מהם : (ז) ואזרם . כמו שזרי' התבואה במזרה כן אזרם בשערי הארץ בגלות בגלות אפיל : בכל ערי הארץ ואמר בשערי המקו' בערי כי דרך העיר נכנסין ויוצאין בעיר וכן אמר לכל בתי שער עיכו ובת״י בקרוי ארעא וכן תרגם במקומות רבי' בשעריה בקרוסה ואמר ואזרם ע. עשרת הפשעי' שעלו וכן שבלתי אבדתי אומר עליה' ולא על כי בן בעון היו : (ח) עלמו לי . יבא זה הלשון בעניין הכמות אלמנותו : אלמנותו כתוב בלא יו״ד וקרי ביו״ד ואמלא רבים כמו פן יגחם העם (שם י״ג) : (ז) ואזרם . עניין פזור כמו ואתכם אזרם בגויים (ויקרא כ״ו) : במזרה . הוא הכלי שזורין בו התבואה וכן בדחת ומזרה (ישעיה ל׳) : בשערי . בערי וכן בחתר שעריך (דברים י״ז) : שכלתי . עניין מיתה כמו ומאון תשכל חרב (שם כ״ב) : עלמו . עניין רבוי כמו בעם עלום (תלי׳ ל״ה) : אם . כן הקרא עיר גדולה אחד הקצות סביב לה וכן עיר ואם בישראל (ש״ב כ׳) : בחור . נעתר ונבחר : שודד . שוסק : הפלתי . עניין השכנה ומצוה כמו מופלים בעתיק (שופטי׳ ט׳)

לאחס

פִּתְאֹם עִיר וּבֶהָלוֹת: ט אֻמְלְלָה יֹלֶדֶת
הִשְׁבִּיעָה נָפְחָה נַפְשָׁהּ בָּאָה שִׁמְשָׁהּ בְּעֹד
יוֹמָם בּוֹשָׁה וְחָפֵרָה וּשְׁאֵרִיתָם לַחֶרֶב אֶתֵּן
לִפְנֵי אֹיְבֵיהֶם נְאֻם־יְהוָה: י אוֹי־לִי אִמִּי
כִּי יְלִדְתִּנִי אִישׁ רִיב וְאִישׁ מָדוֹן לְכָל־
הָאָרֶץ לֹא־נָשִׁיתִי וְלֹא־נָשׁוּ־בִי כֹּלֶה
מְקַלְלוֹנִי: יא אָמַר יְהוָה אִם־לֹא שֵׁרוֹתֶךָ
לְטוֹב אִם־לוֹא הִפְגַּעְתִּי בְךָ בְּעֵת רָעָה
וּבְעֵת צָרָה אֶת־הָאוֹיֵב: יב הֲיֻרַע בַּרְזֶל
בַּרְזֶל מִצָּפוֹן וּנְחֹשֶׁת: יג חֵילְךָ וְאוֹצָרֹתֶיךָ
לָבַז אֶתֵּן לֹא בִמְחִיר וּבְכָל־חַטֹּאתֶיךָ
וּבְכָל־גְּבוּלֶיךָ: יד וְהַעֲבַרְתִּי אֶת־אֹיְבֶיךָ
בְּאֶרֶץ לֹא יָדָעְתָּ כִּי־אֵשׁ קָדְחָה בְאַפִּי

בא ק׳ שריתיך קרי לטוב
מלא ו׳ נ״א והעבדתי עליכם

תרגום

מְנָהוֹן כּוּלְהוֹן מְלַטְטִין לִי: יא אָמַר יְיָ אִם לָא סוֹפָךְ יְהֵא לְטַב אִם לָא אֵיתוּן וְיִבְעוּן
וְחַבְּלָא קָרְוֵיהוֹן: פ צְדִיאוּ מִנָּךְ בְּגִנְדָן דְּאִיתִי עֲלֵיהוֹן מִן קֳדָם בַּעֲלֵי דִינָא
אֲרֵעָהוֹן מִבְּלִי עֲמָא הַדֵּין מִן קֳדָם מַלְכָּא דְּבָבִלָּא וַיְצִיק לְהוֹן בְּעִיל
לְמִפְתַּח נַפְשׁ גְּלָא יְקָרְהוֹן וְלָא אֲרַחֵם עַל אֲרָעָהוֹן וְלָא אֶתְרְחֵם עַל
בְּחַיֵּיהוֹן וְעַד דְּאִינוּן קַיְמִין בְּבַרְזְלָא יִסַּק לְסָעִיר מִלָּךְ בָּבֶל וְיַעֲבֵד בָּהּ
בְּהִיתוּ וְאִתְכַּנְּעוּ וּשְׁאָרְהוֹן יִתְקוּף בְּבַרְזְלָא וְכִנְחָשָׁא וְיִתְקוּף בְּבַרְזְלָא
לְחַרְבָּא אֶמְסַר קָדָם בַּעֲלֵי דִינָא אֲנָא אֲתֵי מִצְּפוֹנָא עֲלָהּ לְמִתְבְּרָא:
דְּבָבֵיהוֹן אֲמַר יְיָ: יג יָתֵי לְגַבְסֵיכוֹן וּבֵית גִּנְזֵיכוֹן וּלְבָזָא
אֲמִי אֲרֵי יְלִדְתִּנִי לְמֵדַן לְכָל אַרְעָא לָא רָשָׁן בְּיָדִי אֲמַר לָא בְּדִמִּין בְּחוֹבִין
גְּבַר דִּין וַאֲנָשׁ מְצִי לְמִדַּן לְכָל אַרְעָא לָא רָשָׁן בְּיָדִי אֲמַר לָא בְּדִמִּין בְּחוֹבִין
יַתְבֵי אַרְעָא לָא רָשָׁן בְּיָדִי אֲמַר לָא בְּדִמִּין בְּחוֹבִין לְמִדַּן לְכָל אַרְעָא לָא רָשָׁן בְּיָדִי
וְאָנָא דַּאֲנָא רַשִּׁינָא לָא תְבַלֵּינוּן לְטַב אִם לָא אֵיתוּן וְיִבְעוּן וְחַבְּלָא קָרְוֵיהוֹן
וְתִשְׁתַּעְבְּדוּן לְבַעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן בְּאַרְעָא דְּלָא יְדַעְתּוּן אֲרֵי קִידוּם תַּקִּיף כְּאִשְׁתָּא

רד״ק

פתאום עיר. הסכנתי עליהם פתאום נייסות ס״ר (דניאל ב׳) מסרי קטרין ופחדון בריחיך כן הוא מגאמר הנה עיר. ובהלות רבות. ויש פותרים עיר ל׳ שונא כמו פתחיך היום מן האזיקים (לקמן מ׳) לעומר ביום ויהי ערך (שמואל א׳ כ״ח) ופברים לערך (דניאל ג׳) אמר הקיים ה׳ את דברי נאמר לו ועתה הנה פתחתיך (פ) אמלה יולדת השבעה. שומרון וכנסייה שבעה ביום מן האזיקים אמר על ידיך אם טוב בעיניך לבא עשרת אבנים שעמדו מסם ז׳ מספחות מלכים רבים אתי בבלה וגם ישראל בקבו ממנו שיתפלל בשבילם כבר אומללה וגלת׳ : ושאריתם. אלו יהודה וקבלו אמר לו התפלל בעדינו אל ה׳ אלהינו כי נשארנו בימין שנתחיירו ישראל לחרב אתן ׳ אלו הן שבטים מעט מהרבה (לקמן מ״ב) : אם לא ׳ ל׳ שבועה : מספחות ירבעם בן נבט וביתו בעבא וביתו שמרי וביתו אחאב בעבא הפגעתי בך בעת רעה ׳ את אויב בשהבא עליהם יהוא וביתו מגחם וביתו פקח וביתו הוצא ובניהו ברעש יפגעו בך שתבקש רחמים עליהם כגון לדקיה נפחה נפשה. ל׳ דאכא נפשה מהורגמיון ולהלן אמר לו דרש לא נעבדו את ה׳ וגומר (לקמן כא׳) נפש (דברים כ״ח) ומבקש נפש : בעוד יומם בעוד שלא נבוזראדן יבקש מאחך אם טוב בעיניך לבא אתי זמנה מסרו ליפול כך נדרש במסכת ניטין. ובמדלקמן (לקמן מ) : (יז) הירוע ברזל ברזל מצפון. רבי תנחומא דרשו כלפי ירושלים ומוצה שבעה רבשיר אמר אני ברזל הבא מצפון קשה מבאר ברזל וכן יהוסף יהואש אחז מנשה אמון יהויקים לדקיהו אחרונו הם ממלו לברזל הולכי רכיל נחשת וברזל ים למעלת עוד רחבעם אביה אמליה אחזיה. ותפרד (שעל ו) וברמיה נאמר נתתיך לעמוד ברזל ולחומת ל׳ בוסח : (י) אוי לי אמי ׳ ירמיה היה מתאנח עליה (לעיל ט) ובלו חזק מבלבם כי ל״ש מצפון יבא עלמו שהיו שוגאין אותו בני עירו על דברי הוכחותיו לדבריו עליהם ׳ הירוע. הירוזן ברזל בלבם את ואיש מדון אים מריב׳ כמו לא ידון רוחי(בראשית ו׳) אלא ל״ש הירוזן פרעה הבא בעזרתכם שהוא קשה ו) : לא נשיתי. כמו לא הביאו לו כעשה (שמות ב׳) ברזל את ל״ש שהוא ברזל הבא מצפון ונחשת וח״י עמ׳ כ״כ) : בלה מקללוני ׳ אויי רב עמהם על עסקלל זה : (יג) חילך. ל׳ ממון : ואוצרותיך ׳ ממון אים לי עליהם ולא להם עלי והרי כל העסמקללנו אמר ישראל הוא אומר (יח) שריתיך. הסמרתיך ל׳ אחרית וכן פתרו מנהמתחיך מהרי זאת לך : ובכל גבולך. אמר העמדת

עכו״ס

מצודת דוד

אותם בעת לחרי׳ למען ירחם לחלק כל גנזי התשמוניי׳ : הפלה (מ) אומללה. כבר נלחם שומרון ועשרת השבטים שבלה שבטי משפחתי׳ הולכים רשעי׳ והם ירבעם בן נבט וביתו בעבא וביתו שמרי וביתו יהוא וביתו מנחם וביתו פקח וביתו הושע בן אלה : נפחה נפשה. היה לה לתמון נפש : בא שמשה. שקע אמשה כשהיה עוד היום גדול רצה לו׳ הוספ׳ גדולת׳ בתחרות בלא זמנה : בושה וחפרה. בגלה בבושה ובלהה בלבנה (ישעיה כ״ד) : ושאריתם. הבאריות הנשארה מעונת ישראל הם יהודה ובניה ושאריתם ׳ הבאריות׳ הבחרבו׳ שלך יסבר ברזל החרבו׳ שבא מלפון שבברזל לתן גם אותם לחרב לפני מוריביהם : (יא) אוי לי אמי ׳ ידרמיה : אמר לי אמי ׳ אמר הנביא ה׳ אמר לי אמי

רש״י

פתאום עיר. הסכנתי עליהם פתאום נייסות ס״ר (דניאל ב׳) מסרי קטרין ופחדון בריחיך כן הוא מגאמר הנה עיר. ובהלות רבות ׳ ויש פותרים עיר ל׳ שונא כמו פתחיך היום מן האזיקים (לקמן מ׳) לעומר ביום ויהי ערך (שמואל א׳ כ״ח) ופברים לערך (דניאל ג׳) אמר הקיים ה׳ את דברי נאמר לו ועתה הנה פתחתיך (פ) אמלה יולדת השבעה ׳ שומרון וכנסייה שבעה ביום מן האזיקים אמר על ידיך אם טוב בעיניך לבא עשרת אבנים שעמדו מסם ז׳ מספחות מלכים רבים אתי בבלה וגם ישראל בקבו ממנו שיתפלל בשבילם כבר אומללה וגלת׳ : ושאריתם. אלו יהודה וקבלו אמר לו התפלל בעדינו אל ה׳ אלהינו כי נשארנו בימין שנתחיירו ישראל לחרב אתן ׳ אלו הן שבטים מעט מהרבה (לקמן מ״ב) : אם לא ׳ ל׳ שבועה : מספחות ירבעם בן נבט וביתו בעבא וביתו שמרי וביתו אחאב בעבא הפגעתי בך בעת רעה ׳ את אויב בשהבא עליהם יהוא וביתו מגחם וביתו פקח וביתו הוצא ובניהו ברעש יפגעו בך שתבקש רחמים עליהם כגון לדקיה נפחה נפשה. ל׳ דאכא נפשה מהורגמיון ולהלן אמר לו דרש לא נעבדו את ה׳ וגומר (לקמן כא׳) נפש (דברים כ״ח) ומבקש נפש : בעוד יומם בעוד שלא נבוזראדן יבקש מאחך אם טוב בעיניך לבא אתי זמנה מסרו ליפול כך נדרש במסכת ניטין. ובמדלקמן (לקמן מ) : (יז) הירוע ברזל ברזל מצפון. רבי תנחומא דרשו כלפי ירושלים ומוצה שבעה רבשיר אמר אני ברזל הבא מצפון קשה מבאר ברזל וכן יהוסף יהואש אחז מנשה אמון יהויקים לדקיהו אחרונו הם ממלו לברזל הולכי רכיל נחשת וברזל ים למעלת עוד רחבעם אביה אמליה אחזיה. ותפרד (שעל ו) וברמיה נאמר נתתיך לעמוד ברזל ולחומת ל׳ בוסח : (י) אוי לי אמי ׳ ירמיה היה מתאנח עליה (לעיל ט) ובלו חזק מבלבם כי ל״ש מצפון יבא עלמו שהיו שוגאין אותו בני עירו על דברי הוכחותיו לדבריו עליהם ׳ הירוע. הירוזן ברזל בלבם את ואיש מדון אים מריב׳ כמו לא ידון רוחי(בראשית ו׳) אלא ל״ש הירוזן פרעה הבא בעזרתכם שהוא קשה ו) : לא נשיתי. כמו לא הביאו לו כעשה (שמות ב׳) ברזל את ל״ש שהוא ברזל הבא מצפון ונחשת וח״י עמ׳ כ״כ) : בלה מקללוני ׳ אויי רב עמהם על עסקלל זה : (יג) חילך. ל׳ ממון : ואוצרותיך ׳ ממון אים לי עליהם ולא להם עלי והרי כל העסמקללנו אמר ישראל הוא אומר (יח) שריתיך. הסמרתיך ל׳ אחרית וכן פתרו מנהמתחיך מהרי זאת לך : ובכל גבולך. אמר העמדת

עכו״ס

מצודת ציון

(ז) : עיר ׳ ענין שונא כמו ויהי ערך (ש״א כ״ח) : ובהלות ׳ ל׳ בהלה ופחד : (ט) אומללה. ענין כריתה כמו אומלל אני (תהלים ל׳) : נפחה נפשה ׳ ענין דאכזון נפש וכן ותקיתם מפה נפש (איוב י״ח) : בא. ענין שקיעה כמו כי בא השמש (בראשית כ״ח) : ובפרה. ענין כלימה וכן ותפרה הלבנה (ישעיה כ״ד) : שאריתם ׳ אל׳ שארית ושיור : (י) מדון ׳ ענין מריבה כמו ישחוק מדון (משלי כ״ו) : נשיתי ׳ ענין הלוואה כמו לא תהיה לו כנושה (שמות כ״ב) : מקללוני ׳ הוא אל׳ קללם ואל׳ קללון ונזיון : (יא) אם לא ׳ הוא ענין ל׳ שבועה וגזה ולא אחר וכרי

רד״ק

ויש הוספה לבחורי׳ נגורת׳. אם ל״ל קבלה לו מספחה כמו אקרקת אוס ואומה : בחור על דרך כלל כמו בחורי׳ וכן שם מלות רבים בהור וכן ת״י לוחיתי עליהון וגו׳ כלעמוד : ספלתי עליה פתחות עיר ובהלות. עליה על אם שזכר ספלתי עיר ל״ל הרבן הבדי׳. ובהלות כמו פחדו׳ כמו ויבהילו את המן מבכרוכו לגלת פחדו׳ וכלילו אמר ספתי בעיה פתחו׳ ובהלות עיר ובספל לחזק הענין כמו פתע פתאום ואדוני אבי ז״ל פירש עיר שונא מן ויהי ערך וי״ת לוחיתי עליהון ומיריין וגומר כלעמוד : (ט) אמלה יולדת השבעה. יולדת בני׳ רבי׳ והיא גנסת ישראל ושבעה עניין רבוי במקומות גם תשבון מבוון וכן עד עקרה ילדה שבעה. שבע יפול לדיק וקם שבע פחטאתיכ׳ : נפחה נפשה. ענין דאכזון כמו מפח נפש : בא בשמשה בעוד יומם. על דרך משל מבוא הלבנה כמו שאמר גם כן על הלבנה חשך השמש בלחתו. ואם כתוב בא קרי והשמש יעלה לשון זרח ובשון נקבה : בושה וחפרה. כפל ענין במ״ש : ושאריתם. הבאריה שלא ילכו בגלות אתן לחרב ויש לפרש ושאריתם בגיה׳ כמו שם ושלר : (י) אוי לי אמי. אים ריב ואים מדון. כי כלם מריבי׳ עמי ומדון כמו ריב : לא נשיתי ולא נשו בי. לא נשיתי בהם שאהיה חובע הלוואתי מהם ויקללוני בעבור זה וגם הם לא נשו בי שיהיו חובעי הלוואתי׳ ממני ולא תלה לתת להם ובעבור זה יקללוני אין שום דבר מכל זה רק שבועה׳ לותי מפני שאני מוכיח אותם לעונתם : כלה מקללוני. הורבה המלה מפני מרבי׳ מן קלל ומן קלם כי הם בני עניים הקללה הוא הפך הברכה והקיון הוא הפך הכבוד וכן אמר הגביה כלה מקללוני ומקללוני והולכנו בגיה׳ כאחד ואמר המלה אחת שני ענייני׳ נקלל הלשון ונאתוהו והומרה ל״ת קלם כוי״ו כמרבע התחלפה במקומו ולשני שבחיפוה וקללו אמ״ד הפעל בקריאה לא היה ככר המלה ענין קלם : (יא) אמר ס׳. אמר לי אלו כשביתי מהבע׳ עניה׳

מצודת ציון

והרי הוא נאום האומר אם לא כן הוא יהיה בוחת וכולת וכן אם לא בחים רבים (ישעיה ה) והרבים ממנו : שריתך ׳ אל׳ אחרית ובא בחסרון אל״ף וכן גם כל אחרית ישראל (הס״ת יב) : הפגעתיו. ענין בקשה כמו ופגעו לי (בראשית כ״ג) : (יב) הירוע. ענין שבירה כמו ורעו ולרעותיו (לעיל י״ח) : (יג) חילך ׳ אל׳ חיל ושוטר כמו ויבראל עושה חיל (במדבר כ״ל) : לבז. אל׳ בזה ושלל : מחיר ׳ ענין המי הדבר וערכו כמו אקנה מאתך במחיר ש״ב

מצודת דוד

ואם לא יונתן היה קורא והעבדתי בדל״ת כי כן הנגש ותשתעבדון לנעלי דבריכם אבל אנחנו קראנו והעבדתי בריי״ש

רש״י

אבל דומם פתרו אותו ל׳ התרה ובריחיך כמו (דניאל ב׳) מסרי קטרין ופחדון בריחיך כן הוא מגאמר הנה עיר. ובהלות רבות ׳ ויש פותרים עיר ל׳ שונא כמו פתחיך היום מן האזיקים (לקמן מ׳) לעומר ביום ויהי ערך (שמואל א׳ כ״ח) ופברים לערך (דניאל ג׳) אמר הקיים ה׳ את דברי נאמר לו ועתה הנה פתחתיך (פ) אמלה יולדת השבעה ׳ שומרון וכנסייה שבעה ביום מן האזיקים אמר על ידיך אם טוב בעיניך לבא עשרת אבנים שעמדו מסם ז׳ מספחות מלכים רבים אתי בבלה וגם ישראל בקבו ממנו שיתפלל בשבילם כבר אומללה וגלת׳ : ושאריתם. אלו יהודה וקבלו אמר לו התפלל בעדינו אל ה׳ אלהינו כי נשארנו בימין שנתחיירו ישראל לחרב אתן ׳ אלו הן שבטים מעט מהרבה (לקמן מ״ב) : אם לא ׳ ל׳ שבועה : מספחות ירבעם בן נבט וביתו בעבא וביתו שמרי וביתו אחאב בעבא הפגעתי בך בעת רעה ׳ את אויב בשהבא עליהם יהוא וביתו מגחם וביתו פקח וביתו הוצא ובניהו ברעש יפגעו בך שתבקש רחמים עליהם כגון לדקיה נפחה נפשה. ל׳ דאכא נפשה מהורגמיון ולהלן אמר לו דרש לא נעבדו את ה׳ וגומר (לקמן כא׳) נפש (דברים כ״ח) ומבקש נפש : בעוד יומם בעוד שלא נבוזראדן יבקש מאחך אם טוב בעיניך לבא אתי זמנה מסרו ליפול כך נדרש במסכת ניטין. ובמדלקמן (לקמן מ) : (יז) הירוע ברזל ברזל מצפון. רבי תנחומא דרשו כלפי ירושלים ומוצה שבעה רבשיר אמר אני ברזל הבא מצפון קשה מבאר ברזל וכן יהוסף יהואש אחז מנשה אמון יהויקים לדקיהו אחרונו הם ממלו לברזל הולכי רכיל נחשת וברזל ים למעלת עוד רחבעם אביה אמליה אחזיה. ותפרד (שעל ו) וברמיה נאמר נתתיך לעמוד ברזל ולחומת ל׳ בוסח : (י) אוי לי אמי ׳ ירמיה היה מתאנח עליה (לעיל ט) ובלו חזק מבלבם כי ל״ש מצפון יבא עלמו שהיו שוגאין אותו בני עירו על דברי הוכחותיו לדבריו עליהם ׳ הירוע. הירוזן ברזל בלבם את ואיש מדון אים מריב׳ כמו לא ידון רוחי(בראשית ו׳) אלא ל״ש הירוזן פרעה הבא בעזרתכם שהוא קשה ו) : לא נשיתי. כמו לא הביאו לו כעשה (שמות ב׳) ברזל את ל״ש שהוא ברזל הבא מצפון ונחשת וח״י עמ׳ כ״כ) : בלה מקללוני ׳ אויי רב עמהם על עסקלל זה : (יג) חילך. ל׳ ממון : ואוצרותיך ׳ ממון אים לי עליהם ולא להם עלי והרי כל העסמקללנו אמר ישראל הוא אומר (יח) שריתיך. הסמרתיך ל׳ אחרית וכן פתרו מנהמתחיך מהרי זאת לך : ובכל גבולך. אמר העמדת

עכו״ס

רד״ק

שבועה יהיה לטוב : אם לא ׳ כעין שבועה כמו אם לא שויתי ודוממתי אם לא אכבד דמיתי כן היתה : שרותך. כמו שריתך והיקר שם״ין ומקו׳ פגול וכן תי׳ ותפולוטיל׳ הירק תפי״ן במקו׳ פגול ואל״ף אחר נעל׳ מהמלכתו וכן וגם כל שרית ישראל כמו אחרית ושאריתך עניינו אחריתך כלומר מה שיאחר לך מהזמן בכח רעה׳ וכן תרגו׳ יונתן אם לא סוף יהא לטב : אם לא הפגעתי בך בעת רעה ובעת צרה את האויב. בעת רעת ישראל ולרשם אפגיע בך את האויב והוא נבוזראדן יפגע בך שתעשה הטוב ויישר בע״ין אם לבבכם אם לא כמו בכתוב. הפגעתי בפנו יוצא לשמר לשמו שיפגע בך ויבקש ממך שתעשה איזה דבר שתרצה ויש לפרש הפגעתי עניין פגיעה התיכ ויהיה הפסוק תעוק אם לא שריתיך יאמר כנגד הגיעה אם לא הפגעתי בך יאמר כנגד ישראל כי גם לפיכוס הרשבון יאמר חיך ואולמותיך כנגד ישראל . ויש מפרשי׳ שריתיך הסמתיך מן מסרה קטרין כמו שאמר לו נבוזראדן הנה פתחתיך היום מן האיקי׳ אסר על ידך . שרותך כתוב בו״ו וקרי בי״ד והשנין אחד ואותיות אהו״י מתחלפות : (יב) הירוע. מן תרוע׳ בשבע ברזל ענין שבר אמר הישבר ברזל בברזל אם ברזל אחד יתחזק ברזל אחר אם הברזל הבוא מעורב עם הנחשת והוא הברזל החזק שקורין בגע״ז אלי״ר ר״ל יתחבו שהם יולבו שעמוד בפני נבוכדנאצר כי אם הם ברזל נבוכדנאצר הוא ברזל ונחשת : מצפון .. כי בכל צפונות נלחם ישראל כמו שאמר מצפון פתח הרעה : (יג) חילך. לא בשחיר . כל כך יהיו בוזזי׳ רבי׳ כי לא יעבר ולא יותן במחיר הבלל אלא כל אחד ואחד יבוז לעצמו : ובכל חטאתיך. ובעבור מה יהיה זה בעבור כל חטאתיך : ובכל גבולך . הם חטאתיך כי לא בחקו׳ אחד לבד אלא בכל גבוליך הם בחוקיך בהם חטאתיך וזה ענין עד שלום הוקד ואמר אחר זה בפרשת חטאת יהודה בחטאת שונות בחקלת : (יד) והעברתי . ברי״ם פי׳ אעביר אותך אל אויביך בארץ אשר לא ידעת : את אויביך . כמו אל אויביך וכן וכראה את הכסף כמו אל הכסף

מצודת ציון

ותשתעבדון לנעלי דבריכם אבל אנחנו קראנו והעבדתי ברי״ש

מצודת דוד

אותם בעת לחרי׳ למען ירחם לחלק כל גנזי התשמוניי׳ : הפלה (מ) אומללה. כבר נלחם שומרון ועשרת השבטים שבלה שבטי משפחתי׳ הולכים רשעי׳ והם ירבעם בן נבט וביתו בעבא וביתו שמרי וביתו יהוא וביתו מנחם וביתו פקח וביתו הוצא בן אלה : נפחה נפשה. היה לה לתמון נפש : בא שמשה. שקע אמשה כשהיה עוד היום גדול רצה לו׳ הוספ׳ גדולת׳ בתחרות בלא זמנה : בושה וחפרה. בגלה בבושה ובלהה בלבנה (ישעיה כ״ד) : ושאריתם. הבאריה הנשארה מעונת ישראל הם יהודה ובניה ושאריתם ׳ הבאריה׳ הבחרבו׳ שלך יסבר ברזל החרבו׳ שבא מלפון שבברזל לתן גם אותם לחרב לפני מוריביהם : (יא) אוי לי אמי ׳ ירמיה : אמר לי אמי ׳ אמר הנביא ה׳ אמר לי אמי

רש״י

פתאום עיר. הסכנתי עליהם פתאום נייסות ס״ר (דניאל ב׳) מסרי קטרין ופחדון בריחיך כן הוא מגאמר הנה עיר. ובהלות רבות ׳ ויש פותרים עיר ל׳ שונא כמו פתחיך היום מן האזיקים (לקמן מ׳) לעומר ביום ויהי ערך (שמואל א׳ כ״ח) ופברים לערך (דניאל ג׳) אמר הקיים ה׳ את דברי נאמר לו ועתה הנה פתחתיך (פ) אמלה יולדת השבעה ׳ שומרון וכנסייה שבעה ביום מן האזיקים אמר על ידיך אם טוב בעיניך לבא עשרת אבנים שעמדו מסם ז׳ מספחות מלכים רבים אתי בבלה וגם ישראל בקבו ממנו שיתפלל בשבילם כבר אומללה וגלת׳ : ושאריתם. אלו יהודה וקבלו אמר לו התפלל בעדינו אל ה׳ אלהינו כי נשארנו בימין שנתחיירו ישראל לחרב אתן ׳ אלו הן שבטים מעט מהרבה (לקמן מ״ב) : אם לא ׳ ל׳ שבועה : מספחות ירבעם בן נבט וביתו בעבא וביתו שמרי וביתו אחאב בעבא הפגעתי בך בעת רעה ׳ את אויב בשהבא עליהם יהוא וביתו מגחם וביתו פקח וביתו הוצא ובניהו ברעש יפגעו בך שתבקש רחמים עליהם כגון לדקיה נפחה נפשה. ל׳ דאכא נפשה מהורגמיון ולהלן אמר לו דרש לא נעבדו את ה׳ וגומר (לקמן כא׳) נפש (דברים כ״ח) ומבקש נפש : בעוד יומם בעוד שלא נבוזראדן יבקש מאחך אם טוב בעיניך לבא אתי זמנה מסרו ליפול כך נדרש במסכת ניטין. ובמדלקמן (לקמן מ) : (יז) הירוע ברזל ברזל מצפון. רבי תנחומא דרשו כלפי ירושלים ומוצה שבעה רבשיר אמר אני ברזל הבא מצפון קשה מבאר ברזל וכן יהוסף יהואש אחז מנשה אמון יהויקים לדקיהו אחרונו הם ממלו לברזל הולכי רכיל נחשת וברזל ים למעלת עוד רחבעם אביה אמליה אחזיה. ותפרד (שעל ו) וברמיה נאמר נתתיך לעמוד ברזל ולחומת ל׳ בוסח : (י) אוי לי אמי ׳ ירמיה היה מתאנח עליה (לעיל ט) ובלו חזק מבלבם כי ל״ש מצפון יבא עלמו שהיו שוגאין אותו בני עירו על דברי הוכחותיו לדבריו עליהם ׳ הירוע. הירוזן ברזל בלבם את ואיש מדון אים מריב׳ כמו לא ידון רוחי(בראשית ו׳) אלא ל״ש הירוזן פרעה הבא בעזרתכם שהוא קשה ו) : לא נשיתי. כמו לא הביאו לו כעשה (שמות ב׳) ברזל את ל״ש שהוא ברזל הבא מצפון ונחשת וח״י עמ׳ כ״כ) : בלה מקללוני ׳ אויי רב עמהם על עסקלל זה : (יג) חילך. ל׳ ממון : ואוצרותיך ׳ ממון אים לי עליהם ולא להם עלי והרי כל העסמקללנו אמר ישראל הוא אומר (יח) שריתיך. הסמרתיך ל׳ אחרית וכן פתרו מנהמתחיך מהרי זאת לך : ובכל גבולך. אמר העמדת

עכו״ס

עֲלֵיכֶם תּוֹקֵד: טו אַתָּה יָדַעְתָּ יְהוָה זָכְרֵנִי
וּפְקָדֵנִי וְהִנָּקֵם לִי מֵרֹדְפַי אַל־לְאֶרֶךְ אַפְּךָ
תִּקָּחֵנִי דַּע שָׂאתִי עָלֶיךָ חֶרְפָּה: טז נִמְצְאוּ
דְבָרֶיךָ וָאֹכְלֵם וַיְהִי דְבָרְךָ לִי לְשָׂשׂוֹן
וּלְשִׂמְחַת לִבָּבִי כִּי־נִקְרָא שִׁמְךָ עָלַי
יְהוָה אֱלֹהֵי צְבָאוֹת: יז לֹא־יָשַׁבְתִּי בְּסוֹד־
מְשַׂחֲקִים וָאֶעְלֹז מִפְּנֵי יָדֶךָ בָּדָד יָשַׁבְתִּי
כִּי־זַעַם מִלֵּאתָנִי: יח לָמָּה הָיָה כְאֵבִי נֶצַח
וּמַכָּתִי אֲנוּשָׁה מֵאֲנָה הֵרָפֵא הָיוֹ תִּהְיֶה

תרגום

כְּאִשְׁתָּא נָפַק מִן קָדָם
בְּרִנָּנָא עֲלֵיכוֹן וַיְהוֹ: טו אַתְּ
קָדָמָךְ יְיָ יָעוֹל דּוּכְ
וּפְקַדְנִי לְאוֹטָבָא לִי וְאַסְ
עַל בַּעֲלֵי דְבָבַי אִתְפָּרַע
מִן רָדְפַי לָא תִּתַּן אַרְ
לְעוֹלְבָנִי גְּלֵי קָדָמָךְ דְּקַבֵּל
חִסּוּדִין עַל מֵימְרָךְ: טז קַבֵּל
לְפִתְגָמָךְ וְקַיְמְתִינוּן וַהֲ
מֵימְרָךְ לִי לְבֵיעָא וְלְחֶדְוַת לִ
אֲרֵי אִתְקְרֵי שְׁמָךְ עֲלַי
אֱלָהִים צְבָאוֹת: יז
יְתֵיבִית בְּסִיעַת מְשַׁבְּ
וְלָא חַדֵּיתִי מִן קֳדָם מֵימְ
פְּרִישׁ יְתֵיבִית אֲרֵי נְבוּ

לִי

דכרך קי

דְּלִוָּט סַלֵּיתָנִי: יח לְמָה הָיָה כְּאֵבִי לְאַפְּרִישׁ וּמַחְתִּי תַּקִּיפָא לְמַסְרְבָא לְאִתַּסָּאָה לָא יְהֵי

מיסרו

רד"ק

וכן נמצא בספרי המדויקי' כתוב לפמוך עליה' וכסרשת העלת יהודה והעבדתיך בדמ"ם: קדחה. פעל עומד פיכוס בערה: (טו) אתה ידעת. לשמר ידעת מה שעשי' לי מה שהוטרי' על המוכיח אותם: אל לארך אפך תקחני. אם תאריך אפך עליה' אל תקחני כעומר אל תמיתני כדי שתראה נקמתך מהם וי"מ לא תקן תרבה לעונכני: דע שאתי עליך חרפה. כלומר כראה לכם בידעה וגם נעלם ממך: (טז) נמצאו. כשנמצאו לי דבריך בנבואה קבלתי' בראון כמו שאוכל אדם מדבר הערב לו נפיכך אמר ואכלם: כי נקרא שמך עלי. בזה אני שמח מאד שיאמרו עלי גביא הבם ובאר הגביאי' יקראו נביאי הבעל: ויהי דבריך כתוב ביו"ד וקרי דברך בלא יו"ד נשון יחיד כיון שאמר ויהי והכתוב דבר פרע וקרי דרך כלו: (יז) לא ישבתי בסוד מצחקי. כי דברך הוא שמחת לבבי ובאמרו לבבי ר"ל שמחת הבכל אבל שמהה אחרת לא היתה שמחה הגוף שאכב בסוד ו כשהם מצחקי' ואמנה עמהם זה לא היה לי אפי' לחברה לא היה לי עמה' אלא בדד ישבתי כי אני מתעודד בגיאי מפני ידך. ר"ל מפני יד הנבואה כמו שיתה עלי יד ה' וכן תרג' יונתן מן קדם מימרך פריש יתיבית וכן תרג' כי מלאתני אני נבואה דגוע מלאתני ויש לפרש מפני ידך מפני שהיה מכתך כמו סגס יד ה' הויה ומתכה ותזע' וכלאב הוא אותו וקנלס אותו עד שהיו מכי' אותו כמו שכתוב: (יח) למה היה. למה בדגם ומלעיל על הה"א והוא אחד מן הה נלת. עולמי ותמידי אלא יפסק לי בכל יום ויו"ן אני מכריב' ובאילו מכתי מתנה הרפא ונשון מתנה נאמר על דבר הטיר כי אין נמכה לגון למה היה זה מה עון יש בי: היו תהיה לי כמו אכזב. והנה אתה תהיה לי כמו אכזב כמו מקור אכזב וכמו מים לא נאמנו ויבטח אדם שיתלה לא נאמנו והעניין אתה במות בנות ובאמרו אכזב וכתחר ולא זכר המתחר כן דרך הכתוב במקומות כמו בעבד הקטנות ומתלבן

מצודת ציון

(ט"ב כ"ד): (יד) קדחה. ענין הבערה כמו הן כלנס קודחי אש (ישעיה נ'): תוקד. ענין הריפה כמו ותוקד עד אחול (דברי' נ"ב): (ט) ופקדני. ענין הפגתה: שאתי. מל' משא וסבל: (יח) כאזב. ענין קנון כי להמתיק סוד מתקצין הרחוים לו זכן ושל סוד כחורים (לשון ו'): המתקיים. מל' שחוק ושמחה: ואתלנו. ענין שמחה: בדד. יחידי כמו אוכל בדד (מיכה ז'): זעם. כעס וחרון: (יח) נצח. לעולם ר"ל זמן רב: אנושה. כאוכה ביות כמו אנוש מלי (איוב ל"ד): מאנה. מל' מיאון

מצודת דוד

אשר לא ידעת מאז: כי אם. אם החרון תכפר באפי ועליר ר"ל עליכם אשפוך אם החרון: (טו) אתה ידעת ה'. לא מעשים לי אלא עצות: זכרני ופקדני. זכור כי ופקוד מעשה לי לדעת מה שאני עצות: זכרני ופקדני. זכור כי ופקוד מעשה לי נקמה מרודפי: אל לארך אפך תקחני. כשראתה עלי רוח הנבואה בשמך: (טז) נמצאו דבריך. כשראתה עלי רוח הנבואה לי דברך קבלת ס בשמחה כאוכל דבר מה לתאוה ואחר ופיר דברך לי לשון ונומ' על כי נקרא שמך עלי אתה ה' ונ

מיאון

שמחתי היה על כי בא עלי שפע הנבואה לטות נקרא נכרת ה': (יז) לא ישבתי. אחר שקבלתי הנבואה לא ישבתי מתחקים לשמות עמהם: מפני ידך. מפני הנבואה שבאה לי מידך ישבתי בדד ויחידי בדד המלשטר כי מלאה אותי נבואה הם הרשעים הרעים מחרדנבכבים והגלו' הם: (יח) נאתי נגע. ר"ל זה זמן רב מורבי עלי אנשי עצות: ומכתי אנוש: מכתי אנוש אלו היא כאוכה מאד ר"ל הם מכתיבים אותי ביות: מאנה הרפא. ממולא לקבל רפואה ר"ל אינם מורעת: כי אתה הבטיח למולי בתו מקור מים הנבטח ולתוספ' ביתי' אחר מים לא נאמנו אתין מתקיים ומתמיד

מִימָרָךְ לִי בְּדִבְרִין כְּמַבְּעָ
דְּמַיִין דְּפַסְקִין מְסוֹחִי: יט בְּכֵן
בְּדִנָּן אָמַר יְיָ אִם תְּתוּב
וַאֲתִיבִנָּךְ קָדָמַי תְּשַׁמֵּשׁ
וְאִם תְּתִיב רְשִׁיעָא לְמַהֲוֵי
צַדִּיקָא רַעוּת מֵימְרִי תְּקַיֵּם
וְתוּבוּן אִינוּן לְפִתְגָמָךְ וְאַתְּ
לָא תְּתוּב לְמִטְעֵי כַּתְרֵיהוֹן:
וְאֶתְּנִנָּךְ לְעַמָּא הָדֵין כְּשׁוּר
נְחָשׁ כְּרִיךְ וְיִגִּיחוּן לְקַבְּלָךְ
לָא יְכִלּוּן לָךְ אֲרֵי בְּסַעֲדָךְ
בְּיִרְעִי לְמַפְרָקָךְ וּלְשֵׁיזָבוּתָךְ
אֲמַר יְיָ: כא וַאֲשֵׁיזְבִנָּךְ מִיַּד
רְבָאֵשִׁין וְאַפְרְקִנָּךְ מִיַּד
תַּקִּיפִין: א וַהֲוָה פִּתְגָם

נבואה

לִי כְּמוֹ אַכְזָב מַיִם לֹא נֶאֱמָנוּ: יט לָכֵן כֹּה
אָמַר יְהוָה אִם־תָּשׁוּב וַאֲשִׁיבְךָ לִפְנַי
תַּעֲמֹד וְאִם־תּוֹצִיא יָקָר מִזּוֹלֵל כְּפִי תִּהְיֶה
יָשֻׁבוּ הֵמָּה אֵלֶיךָ וְאַתָּה לֹא־תָשׁוּב
אֲלֵיהֶם: כ וּנְתַתִּיךָ לָעָם הַזֶּה לְחוֹמַת
נְחֹשֶׁת בְּצוּרָה וְנִלְחֲמוּ אֵלֶיךָ וְלֹא־יוּכְלוּ
לָךְ כִּי־אִתְּךָ אֲנִי לְהוֹשִׁיעֲךָ וּלְהַצִּילֶךָ
נְאֻם־יְהוָה: כא וְהִצַּלְתִּיךָ מִיַּד רָעִים
וּפְדִתִּיךָ מִכַּף עָרִיצִים: טז א וַיְהִי דְבַר־

ט"ו

רש"י

עכו"ס בכלן: (טו) אל לארך אפך תקחני. לא תתן מרכה לשולבני אל תקח את ריבי לארך אפך אלא מהר והנקם לי: שאתי. כמו סבלתי עליך. כשבילך: (טז) נמצאו דבריך ואבלם. להתוה מהחולה והיו לי לשמון כי דמיתי שיתמשו עמה: (יז) מפני ידך. מפני נבואה הבאה לי מלמעלה ישבתי. יחידי ומשתומם באחיזות כי נבואה מלאתני במורדן ביקר: (יח) אנושה. חולה ויאלם ויחלה בנגעה של בת שבע: היו תהיה לי.

כוי

מצודת דוד

אשר לא ידעת מאז: כי אם. אם החרון תכפר באפי ועליר ר"ל עליכם אשפוך אם החרון: (טו) אתה ידעת ה'. לא מעשים לי אלא עצות: זכרני ופקדני. זכור כי ופקוד מעשה לי לדעת מה שאני עצות: זכרני ופקדני. זכור כי ופקוד מעשה לי נקמה מרודפי: אל לארך אפך תקחני. כשראתה עלי רוח הנבואה בשמך: (טז) נמצאו דבריך. כשראתה עלי רוח הנבואה לי דברך קבלת ס בשמחה כאוכל דבר מה לתאוה ואחר ופיר דברך לי לשון ונומ' על כי נקרא שמך עלי אתה ה' ונ

מיאון

שמחתי היה על כי בא עלי שפע הנבואה לטות נקרא נכרת ה': (יז) לא ישבתי. אחר שקבלתי הנבואה לא ישבתי מתחקים לשמות עמהם: מפני ידך. מפני הנבואה הבאה לי מידך ישבתי בדד ויחידי בדד המלשטר כי מלאה אותי נבואה הם הרשעים הרעים מחרדנבכבים והגלו' הם: (יח) נאתי נגע. ר"ל זה זמן רב מורבי עלי אנשי עצות: ומכתי אנוש: מכתי אנוש אלו היא כאוכה מאד ר"ל הם מכתיבים אותי ביות: מאנה הרפא. ממולא לקבל רפואה ר"ל אינם מורעת: כי אתה הבטיח למולי בתו מקור מים הנבטח ולתוספ' ביתי' אחר מים לא נאמנו אתין מתקיים ומתמיד

רש"י

לי: כמו אכזב. כאדם שמבטחו נפסק ממנו ומתחתה מניחני להטעתר בידם. אכזב מקור פוסק ר"ל בלע"ז: מים לא נאמנו. לסמוך עליהם: (יט) לכן. בעבור שלמי סובל הצרות האלה: כה אמר ה'. לי: אם תשוב. אתה ישראל ע"י ואשיבך אליו אמר לי לפני תעמוד: ואם תוציא יקר מזולל. אם תוציא אדם הגון מאדם רשע בתחזירנו מוטב: כפי תהיה. שאני נוזר גזירה ואתה מבטל: ישובו המה אליך ואתה לא תשוב אליהם. יחוכון אותן לפהגמך ואתה לא תתוב למטעי בתריהון:

בית

אל לפני ואחרים עודנו עומד לפני ה' ולא יאמר זה הלבון אלא בגביא: ואם תוציא יקר מזולל כפי תהי'. והזהירם למוטב ותוציא יקר מזולל שתוכל להטיב הרשעי' שהם שולל' ויקרי' כפי מה שתגזר ותאמר יתקיים באילו אני אומר אותו כמו שאמר בשמואל הגביא ולא הפיל מכל דבריו ארצה וי"ח רעות אמרי' תקיים ויש מפרש' כפי תהי' כמו שאמרתי לך לעיר מבצר ולחומת נחשת: ישובו המה אליך אם לא תשוב אליהם. אלא זה האמר לך שלא תשוב לרעתם בהשתדלותך עמהם שמא יעשון ברוב טעמותם זה האמר לך אל תשוב אליהם: (כ) ונתתיך. אמר לה אמר' לך כמו אדם אלוה אלא שאמרתי לך בתחיל' כן לעבד שאתנך לעם הזה לחומת נחשת בצור: ונלחמו אליך ולא יוכלו לך. כי אני לא אמרתי אמרתם אליך אני' לזמן ולא' לא הבינות היטב דברי אלא כמו שהבטחתיך כן תקיים כי לא יוכלו לך להמיחך אבל הם אמרו כולם מי אמר לך בתחיל' אמר לא אמרתי אלא כמו שהבטחתיך כן תקיים ובכל זה הטעלה תקבל להטיבם אלי כי אם לא אמרתי לי בשם ה' אלהי דבר אלינו ואם תעלה בזה ולא תתוב לחלפתם וגדופם תקבל שכר מאתי: (כא) והצלתיך מיד

מצודת דוד

ר"ל ממנו הצר' והסלנה מן הקמיה עלי: (יט) לכן כה אמר ה'. אלא יקופה שברי וכן אחר אם אתה ישראל תשוב לה' אמרתי ר"ל תשובתך תהיה ע"י הגמול זה הבטחתי לי' לפני אמרתי עד עולם ולא תפסוק הנבואה ממך ואם תוציא את מי מן הזולל' לטוי' חרס יקר אז תהיה כפי כי תתקיים נזרתך כמו שאמרתי: ישובו המה אליך. זהו דבר אחר שהם ישובו אליך כשרים כמותך ואל תדאג ליך אליהם בשלותי' כי אם תלמוד אל לטוי' ומוסר כי תהיה בטוח מזה: (כ) ונתתיך. אותו של עם הזה לטוי' חזק כחומת נחוש' בצורה ועם כי ילחמו עליך לא יוכלו לך כי אני אושיעך: (כא) מיד רשעים. הם אנשי עצתו': מכף עריצים. התקיים ממך בכח הזרוע וכפל הדבר כמ"ש:

רד"ק

אמר המשל כנגד אל בעבור שאמר לו בתחילת נבואתו ואני הנה נתתיך היום לעיר מבצר ולעמוד ברזל ולחומת נחשת וגו' והנה הם מחרפי' ומכי' אותי ולא פי שאמר לו ונלחמו אליך הם דעתו שנמלאתה הסיה לא תהיה תמידים אלא שיהי' לה הפסק וברלותו כי לא היה הפסק נתרעם על כולל ואמר למה היה לאלי נגע היו תהי' לי כמו אכזב: כמו אנשה מכותיה. וכאב אנוש ר"ל חזקה וכבדה. ואכזב בא"ף נוספת והוא תואר כמו כזב והוא בשקל הרבע ויונתן פוסיף לא יהי מימרך לי כדברין המבוא דמיין דפסקין מוהי (יט) לכן כה אמר ה' אם תשוב ואשיבך לפני תעמוד. אמר לו כולל דברת כנגדי דברי' אשר לא לא כן באמרך היו תהיה לי כמו אכזב וכמו מבטח לי ועתה אם תשוב בתשובה לפני ותתחרט על מה שאמרת אני אשיבך בתשובה ואקנה לך ותעמוד לפני כבתחילה והעמידה לפני ה' היא הפלגה וההגדלה לפניו וקבול הנבואה' כמו שאמר אם יעמוד מבין עלמך עליה' להחזירם למוטב ותוציא יקר מזולל כפי תהי'. ואם תקיים עלמך עליה' מה שתגזר ותאמר יתקיים באילו אני אומר אותו כמו שאמר בשמואל הגביא ולא הפיל מכל דבריו ארצה וי"ח רעות אמרי' תקיים ויש מפרש' כפי תהי' כמו שאמרתי לך לעיר מבצר ולחומת נחשת: ישובו המה אליך אם לא תשוב אליהם. אלא זה האמר לך שלא תשוב לרעתם בהשתדלותך עמהם שמא יעשון ברוב טעמותם זה האמר לך אל תשוב אליהם: (כ) ונתתיך. אמר לה אמר' לך כמו אדם אלוה אלא שאמרתי לך בתחיל' כן לעבד שאתנך לעם הזה לחומת נחשת בצור: ונלחמו אליך ולא יוכלו לך. כי אני לא אמרתי אמרתם אליך אני' לזמן ולא' לא הבינות היטב דברי אלא כמו שהבטחתיך כן תקיים כי לא יוכלו לך להמיחך אבל הם אמרו כולם מי אמר לך בתחיל' אמר לא אמרתי אלא כמו שהבטחתיך כן תקיים ובכל זה הטעלה תקבל להטיבם אלי כי אם לא בשם ה' אלהי דבר אלינו ואם תעלה בזה ולא תתוב לחלפתם וגדופם תקבל שכר מאתי: (כא) והצלתיך מיד

מצודת ציון

מיאון: אכזב. ענין הפסק ואכזבה כמו אחר לא יכזבו מימיו (ישעיה ל"ח): נאמנו. ענין דבר המתקיים כמו יחד נתקוש (איוב ל"ח): (יט) יקר. מכובד וחשוב: מזולל. ענין הרגות החכילה והריפת החתוה וכן זולל וסובא (דברים כ"ל): (כ) למורה. חוקה: יוכלו. מל' יכולת: (כא) ופדיתיך. מל' פדיון: מכף. מיד: עריצים. חזקים כמו גבור עריץ (לק' כ'):

מצודת ציון

התל' חיים

יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ ב לֹא־תִקַּח לְךָ אִשָּׁה
וְלֹא־יִהְיוּ לְךָ בָנִים וּבָנוֹת בַּמָּקוֹם הַזֶּה׃
ג כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה עַל־הַבָּנִים וְעַל־
הַבָּנוֹת הַיְלוּדִים בַּמָּקוֹם הַזֶּה וְעַל־אִמֹּתָם
הַיֹּלְדוֹת אוֹתָם וְעַל־אֲבוֹתָם הַמּוֹלִדִים
אוֹתָם בָּאָרֶץ הַזֹּאת׃ ד מְמוֹתֵי תַחֲלֻאִים
יָמֻתוּ לֹא יִסָּפְדוּ וְלֹא יִקָּבְרוּ לְדֹמֶן עַל־
פְּנֵי הָאֲדָמָה יִהְיוּ וּבַחֶרֶב וּבָרָעָב יִכָּלוּ
וְהָיְתָה נִבְלָתָם לְמַאֲכָל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם
וּלְבֶהֱמַת הָאָרֶץ׃ ה כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה

אל

ת״א (לא יספדו) סנס׳ מו (כי כה אמר ה׳) בתרגו׳ י׳:

רד״ק

רעים: מלך ערליים. שרוליים לסמיכך: (ה) ויהי דבר ה׳: (ג) לא תקח לך אשה. יש כתב מבוכ׳ ממה שוכו סהל שלא יקח אשה ולא יוליד בניס ובנות לפי שנגזר׳ גזר׳ על הבניס ועל הבנות היולדים במקום הזה שימותו ברעב וכי לא כי׳ כדאי׳ ירמיהו שיהיו בניו בזכותו וכו׳ הקטני׳ הימים מתים אלא בעון אבותיהם וירמיהו לא הי׳ לו עון שימותו בניו בעונו ועוד אע״פ שנגזר׳ גזר׳ שימותו בחרב וברעב הגזר׳ על קלתם ולא על כלם כי גם בלות נגזר עליה׳ וכו׳ כאמר בזכותא יחזקאל על ירושלים וכו׳ שתהיה בה פליט׳ המולטי׳ בניס ובנות ועוד שגם על האבות ועל האמות גזר שימותו ולא מתו כלם שבני גלו מהם ובעיניו הזה נאמר לבדם יצלו ולמה לא פליט׳ האבות בלבדיק׳ לת בניס׳ שבני הם כמות׳ כי אין בבני׳ הקטני׳ הטא שימותו בעבורו אלא בשבם חטים בעון אבותיה׳ מתי׳ ולא האבות הם לבדיקי׳ למה יתותו הבניס ומה שאני רוא׳ בזה הוא׳ כי במקו׳ הזה כ״ל בעמתות ובעמתות נאמר׳ לו נבוא׳ ובזוכיהו שלא יקח אשה ולא יוליד בניס ובנות הם כי נגזר׳ גזר׳ על הבניס והבנות הנולדים בעמתות וכן אמר למעל׳ על אמי עמתות ואבות שלא הבי׳ לבם כי אביא רעה על אנשי עמתות שנת פקדתם הנה אמר כי לא הבי׳ שארית לאנשי עמתות אבל בירושלים הבי׳ שארית ופלט׳ כמו שנאמר בנבואת יחזקאל׳ וכו׳ ותהי׳ בה פלט׳ המולטים בניס ובנות וכיון שנגזר׳ גזר׳ על אנשי עמתות בכלם אם יהיו לירמיהו שם בניס ובנות יהיו בכלל האחרי׳ כמו שנאמר כי עד דלק יסוב משפט כמו שפירשנו במקומו כי יסוף לדיק אחד בתוך אלפים אנשים חייביס מ״ש לעמו פן תכסה בעון הטיר וכ״ש מי שאין לו זכות מעצמו כמו הבניס והבנות ואילו היו לירמיהו בניס ובנות בעמתות והיה מליטים מעמתות ברלס בת הגזרה לא

מצודת ציון

טז (ד) חולאים. מל׳ מולי: לרומן. לזכל: בות

מחלואי רעב ישמתו כמ״ש ואם בחתי הטיר וכנס מחלואי רעב (לעיל י״ד): לא יספדו: כי הטו מרגיש בגרתם: ולא יקברו: ולבמת הארץ. ר״ל בארץ כי היה בכלל בהמ׳: (ה) כי כה אמר וגו׳ י ר״ל כי כן אמר

מצודת דוד

טז (ג) ולא יהיו וגו׳. לתמן. לא יהיו לך בניס וגו׳: (ג) המולדים: המעברים אמותם: (ד) ממותי חולאים. . מה יקברו: ולא יקברו: (ה) כי כה

בנים

אַל־תָּבוֹא בֵּית מַרְזֵחַ וְאַל־תֵּלֵךְ לִסְפּוֹד
וְאַל־תָּנֹד לָהֶם כִּי־אָסַפְתִּי אֶת־שְׁלוֹמִי
מֵאֵת הָעָם הַזֶּה נְאֻם־יְהוָה אֶת־הַחֶסֶד
וְאֶת־הָרַחֲמִים׃ ו וּמֵתוּ גְדֹלִים וּקְטַנִּים
בָּאָרֶץ הַזֹּאת לֹא יִקָּבְרוּ וְלֹא־יִסְפְּדוּ לָהֶם
וְלֹא יִתְגֹּדַד וְלֹא יִקְרַח לָהֶם׃ ז וְלֹא־יִפְרְסוּ
לָהֶם עַל־אֵבֶל לְנַחֲמוֹ עַל־מֵת וְלֹא־יַשְׁקוּ
אוֹתָם כּוֹס תַּנְחוּמִים עַל־אָבִיו וְעַל־אִמּוֹ׃
ח וּבֵית־מִשְׁתֶּה לֹא־תָבוֹא לָשֶׁבֶת אוֹתָם
לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת׃ ט כִּי כֹה אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי מַשְׁבִּית מִן־

המקום

רד״ק

בית מרזח. בית אבל כן פירשו רז״ל וכן וכל מרזח סרוחים וח״ל ז״ל פי׳ כי מרזח הוא ל׳ הרמת קול כן נבכי בין בשמחה וכן הוא ל׳ ערבי מרזח: ואל תנוד להם. נחוסס ועיניו פירשנו למעל׳: כי אספתי את שלומי. כבסי׳ הבריסס אבריסס עושה לדקה ומספר נתהו לזרעו חסד ורחמים ומר ה׳ אלהיך לך וגומר (דברים ז׳) וכתן ורחמים (שם י״ג) שם הפכו לנלנה מבפנו ולדקה לכן הביטו (עמוס ה) אף אני חזרתי ואספתי אני את חסדי ואת רחמי: אספתי. אמותי״ם בלע״ז כמו אסף לוים את חרפתי (בראשית ל׳): (ו) ומתו גדולים וקטנים. ואחר שהכל מהיס מה לך לספוד: ולא תגודד ולא יקרח להם. דרך האבלים להתגודד בגרם בבשר ולקרות קרחה בראשם וגו״מ ליזראל אסור אלא הזאיר כאן אלא לדוגמת אבל: (ז) ולא יפרסו. שבודה כמו (דניאל ה) מנא מנא תקל ופרסין המבארין את האבלים בראבה ופורסין להם ברכה המוני׳. כי הוא יבכך הזכה (ש״א ט׳) ה״ו אני הוא פרים על אמונה: ולא ישקו אותם וגומר. הני מעם שאמריתי אל תלך לספוד: (ח) ובית משתה. אשר

מצודת ציון

(ה) בית מרזח. בית אבל וכן סר מרזח סרוחים (עמוס ו׳): תנוד. מל׳ נדידה: לסם. עליהם: אספתי. ענין כלילן כמו אסף אסיפם (לעיל מ׳): (ו) יתגודד. ענין מריטת הבשר כמו ויתגודדו כתשבטם (מ״א י״ח): יקרח. ענין מריטת השער כמו קרחי וגזזו (חזקא ח׳): (ז) יפרסו. מל׳ פריסה וחבורה כמו פרום לרעב לחמך (ישעיה נח): כוס. ר״ל כוס יין: (ח) בשה. ענין שעורה כמו עשה משתה (אסתר ח׳): לשבת. מל׳ ישיב: אותם

מצודת דוד

אל־תבוא בית מרזח. מבתה בספרי בפרשת בית פעור ראיתי בית מרזח. בית אבל כן פירשו רז״ל וכן וכל מרזח סרוחים ח״ל לעשות לסם מר זיתין אבל רבותינו פירשו מרזח אבל: ואל תנוד. הקונן: כי אספתי את שלומי וגו׳. כבסי׳ הבריסס אבריסס עושה לדקה ומספר נתהו לזרעו חסד ורחמים וכמר ה׳ אלהיך לך וגומר (דברים ז׳) וכתן ורחמים (שם י״ג) שם הפכו לנלנה מבפנו ולדקה לכן הביטו (עמוס ה) אף אני חזרתי ואספתי אני את חסדי ואת רחמי: אספתי. אמותי״ם בלע״ז כמו אסף לוים את חרפתי (בראשית ל׳): (ו) ומתו גדולים וקטנים. ואחר שהכל מהיס מה לך לספוד: ולא תגודד ולא יקרח להם. דרך האבלים להתגודד בגרם בבשר ולקרות קרחה בראשם וגו״מ ליזראל אסור אלא הזאיר כאן אלא לדוגמת אבל: (ז) ולא יפרסו. שבודה כמו (דניאל ה) מנא מנא תקל ופרסין המבארין את האבלים בראבה ופורסין להם ברכה המוני׳. כי הוא יבכך הזכה (ש״א ט׳) ה״ו אני הוא פרים על אמונה: ולא ישקו אותם וגומר. הני מעם שאמריתי אל תלך לספוד: (ח) ובית משתה. אשר

רש״י

(ה) בית מרזח. מבתה בספרי בפרשת בית פעור ראיתי לעשות לסם מר זיתין אבל רבותינו פירשו מרזח אבל: לבכות. הקונן: כי אספתי את שלומי וגו׳. כבסי׳ הבריסס אבריסס עושה לדקה ומספר נתהו לזרעו חסד ורחמים וכמר ה׳ אלהיך לך וגומר (דברים ז׳) וכתן ורחמים (שם י״ג) שם הפכו לנלנה מבפנו ולדקה לכן הביטו (עמוס ה) אף אני חזרתי ואספתי אני את חסדי ואת רחמי: אספתי. אמותי״ם בלע״ז כמו אסף לוים את חרפתי (בראשית ל׳): (ו) ומתו גדולים וקטנים. ואחר שהכל מהיס מה לך לספוד: ולא תגודד ולא יקרח להם. דרך האבלים להתגודד בגרם בבשר ולקרות קרחה בראשם וגו״מ ליזראל אסור אלא הזאיר כאן אלא לדוגמת אבל: (ז) ולא יפרסו. שבודה כמו (דניאל ה) מנא מנא תקל ופרסין המבארין את האבלים בראבה ופורסין להם ברכה המוני׳. כי הוא יבכך הזכה (ש״א ט׳) ה״ו אני הוא פרים על אמונה: ולא ישקו אותם וגומר. הני מעם שאמריתי אל תלך לספוד: (ח) ובית משתה. אשר

מבואה

הַמָּקוֹם הַזֶּה לְעֵינֵיכֶם וּבְיָמֵיכֶם קוֹל שָׂשׂוֹן
וְקוֹל שִׂמְחָה קוֹל חָתָן וְקוֹל כַּלָּה: י וְהָיָה
כִּי תַגִּיד לָעָם הַזֶּה אֵת כָּל־הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה וְאָמְרוּ אֵלֶיךָ עַל־מָה דִּבֶּר יְהוָה
עָלֵינוּ אֵת כָּל־הָרָעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת וּמֶה
עֲוֹנֵנוּ וּמֶה חַטָּאתֵנוּ אֲשֶׁר חָטָאנוּ לַיהוָה
אֱלֹהֵינוּ: יא וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם עַל אֲשֶׁר־
עֲזָבוּ אֲבוֹתֵיכֶם אוֹתִי נְאֻם־יְהוָה וַיֵּלְכוּ
אֲחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיַּעַבְדוּם וַיִּשְׁתַּחֲווּ
לָהֶם וְאֹתִי עָזָבוּ וְאֶת־תּוֹרָתִי לֹא שָׁמָרוּ:
יב וְאַתֶּם הֲרֵעֹתֶם לַעֲשׂוֹת מֵאֲבֹתֵיכֶם
וְהִנְּכֶם הֹלְכִים אִישׁ אַחֲרֵי שְׁרִרוּת לִבּוֹ־
הָרָע לְבִלְתִּי שְׁמֹעַ אֵלָי: יג וְהִטַּלְתִּי
אֶתְכֶם מֵעַל הָאָרֶץ הַזֹּאת עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
לֹא יְדַעְתֶּם אַתֶּם וַאֲבֹתֵיכֶם וַעֲבַדְתֶּם שָׁם
אֶת־אֱלֹהִים אֲחֵרִים יוֹמָם וָלַיְלָה אֲשֶׁר לֹא־
אֶתֵּן לָכֶם חֲנִינָה: יד לָכֵן הִנֵּה־יָמִים בָּאִים

תרגום

מן אַתְרָא הָדֵין לְעֵינֵיכוֹן
וּבְיוֹמֵיכוֹן קָל בְּרִיעַ וְקָל חָדְוָא
קָל חַתְּנִין וְקָל כַּלָּן: י וִיהֵי
אֲרֵי תְּחַוֵּי לְעַמָּא הָדֵין יָת
כָּל פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּן וַיְמַרְרוּן לָךְ
עַל מָה גְזַר יְיָ עֲלָנָא יָת כָּל
בִּישְׁתָּא רַבְּתָא הָדָא וּמַה
חוֹבְנָא וּמַה סוּרְחָנָא
דְּחַבְנָא קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא:
יא וְתֵימַר לְהוֹן עַל דְּשַׁבְקוּ
אֲבָהָתְכוֹן פּוּלְחָנִי אָמַר יְיָ
וּטְעוֹ בָּתַר טָעֲוָת עַמְמַיָּא
וּפְלַחְוּנוּן וּסְגִידוּ לְהוֹן
וּפוּלְחָנִי שְׁבָקוּ וְיָת אוֹרַיְתִי
לָא נְטַרוּ: יב וְאַנְתּוּן בִּישְׁתּוּן מֵאֲבָהָתְכוֹן
לְמֶעְבַּד מֵאֲבָהָתְכוֹן וְהָא
אַתּוּן אָזְלִין גְּבַר בָּתַר תְּרָהוּר
לִבֵּיהּ בִּישָׁא בְּדִיל דְּלָא
לְקַבְּלָא לְמֵימְרִי: יג וַאֲטַלְטֵל
יָתְכוֹן מֵעַל אַרְעָא הָדָא
לְאַרְעָא דְּלָא יְדַעְתּוּן אַנְתּוּן
וַאֲבָהָתְכוֹן וְתִפְלְחוּן תַּמָּן
לְעַמְמַיָּא פָּלְחֵי טָעֲוָתָא יְמָם
וְלֵילֵי דְּלָא יְהַב לְכוֹן רַחֲמִין:
יד בְּכֵן הָא יוֹמַיָּא אָתְאָמְרִין
יְיָ וְלָא יְהוֹן מִשְׁתְּעֵן עוֹד

כגבורתא.

נאם

ת"א (אחר לא) סגה' יא לה (לכן הנני) שם פז עקיבה שער מב

רד"ק

מבואריס עד לכן הנה ימים באים: (י) על מה דבר ה' · מה בקבול והוא אחד מל"ד מה בסם בקבול וכל דבמיך נא"ע דכו' כמ"ז: עונו · כלא יו"ד וכן העלמנו כ' יחיד: (יב) ואתם הרעותם. והוא מן הדין פוקד עון אבות על בני' כשאותין מעש' אבותיהם בידיהם: (יג) והטלתי. עניינו והשלכתי · ועבדתם שם אלהים אחרים יומם וליל. כתרגומו ותפלתון תמן ונומר בנעמוד: תניל · רחמים לעולם לא ירחמנו עליהם האויבים אלא יעבדו בכם בפרך: (יד) לכן הנה ימים באים. זו היא עתידה וכיה הנביא אומר לשם נחמה

מצודת ציון

אותם. עתה: (יח) משבות. עניו בטול כמו שבת טוגם (ישעיה י"ל): (יט) מרירות · עניו רחיה והכעסה · לבלתי · כמו לגלי: (יג) והטלתי. עניו השלכה כמו ויטילו את הכלים (יונה א'):

מצודת דוד

וכיומיכם. היא היא וכפל הרבי כמ"ש: קול חתן. קול שמחה (יח): (יט) מרירות · עניו רחיה והכעסה · לבלתי · כמו מתן: (י) ואמרו אליך · ואם יאמרו אליך: על מה · בעבר מה: (יא) ואותי עזבו · לא המתינו בי בלבב ולא שמרו תורתי: (יב) הרע תם. עשיתם הרע עוד יותר מאבותיכם: והנכם

מצודת ציון

ומלכם אתם הולכים כל אדם אחר מה שלבו הרע מראה לו ומתאוה לה: לבלתי שמוע אלי. ר"ל כל עצם התאוה הוא לבל שמוע אלי: (יג) והטלתי · לכן אטלנך אתכם וגו': אשר לא ידעתם · מחז גם אתם גם אבותיכם: את אלהים אחרים · ר"ל את הדמות הנעבדים אלהים אחרים: אשר וגו'. על אשר לא אתן לכם חן בעיני האומות לכן תעבדו אותם יומם ולילה ולא תמלטו הנה: (יד) לכן · ר"ל הואיל והארות יסורי מרוכות בגלות מחמת הטומאה עד אשר לא יהיה עוד אי אפשר

נְאֻם־יְהוָה וְלֹא־יֵאָמֵר עוֹד חַי־יְהוָה אֲשֶׁר
הֶעֱלָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:
טו כִּי אִם־חַי־יְהוָה אֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶת־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ צָפוֹן וּמִכֹּל הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר
הִדִּיחָם שָׁמָּה וַהֲשִׁבוֹתִים עַל־אַדְמָתָם
אֲשֶׁר נָתַתִּי לַאֲבוֹתָם: טז הִנְנִי שֹׁלֵחַ לְדַיָּגִים
רַבִּים נְאֻם־יְהוָה וְדִיגוּם וְאַחֲרֵי־כֵן אֶשְׁלַח
לְרַבִּים צַיָּדִים וְצָדוּם מֵעַל כָּל־הַר וּמֵעַל
כָּל־גִּבְעָה וּמִנְּקִיקֵי הַסְּלָעִים: יז כִּי עֵינַי
עַל־כָּל־דְּרָכֵיהֶם לֹא נִסְתְּרוּ מִלְּפָנָי וְלֹא־
נִצְפַּן עֲוֹנָם מִנֶּגֶד עֵינָי: יח וְשִׁלַּמְתִּי

תרגום

גבורתא דיי דאסיקית בני
ישראל מארעא דמצרים:
אלהן יהון משתען
גבורתא דיי דאסיק ית
בני ישראל מארעא צפונא
וכל מדינתא דאגלינון
תמן ואתיבינון לארעהון
ויתבית לאבהתהון: טז הא
אנא שלח לעמין קטולין
אמר יי ויקטלונון ובתר כן
אשלח לסגיאין צידין
דיצדונון מעל כל טור ומעל
כל רמתא ומשקיפי כיפיא:
יז ארי קדמי גלן כל
אורחתהון לא מסתרן מן
קדמי ולא מטמרן חוביהון
מלקביל־מימרי: יח ואשלם
לתגנין כקדמאין על חד

תרי

ראשונה

ת"א (כי אם חי ה') סנהד' שם עקרי' מג מז

רש"י

בטוסה היא בידי שמגאול אחכם: לא יאמר עוד
עוד. בטוחינו דכמו לא שתעקר יציאת מצרים ממקומה
אלא גאולה אחרונה עיקר ויציאת מצרים טפל לה:
(טז) ודיגים · מה הדייג שולחו מהוך מקום גדולו אף
אני ילכדו אותם בתוך העיר ומה עסקו של דג מבגלבל
הוא מת כך אביא עליהם הורגים ואחר כך אשלח
ציידים לנשארים ולבורחים מן החרב אל ההרי' והגבעו'

רד"ק

ונמה זו אחר פורענות וכי' האל שולח להם בזה העניין על
ידי נביאיו ב רעות ונתמה כדי שנה יאמרו אבדם הקדוש
כי אף על פי שיפרע מהם על מעשיהם הרעים עוד בתחרית
הימים תהי' להם תקוה': ולא יאמרו עוד חי ה' · כשיבבע
אדם ויאמר חי ה' ודבר העונש נסמוך על הזכרת ה' דבר
ממעשיו לו מעבלותיו כמו שאתה אומר לדקיהו חי ה' אשר עשה
לנו את הנפש הזאת וכן היו אומרים חי ה' אשר העל' את בני
ישראל: מאדמת מצרים ואמר הנה ימים באים ב.ה. יאמר כי אם
חי ה' אשר העל' וגומר וזה יהי' ביעות המבית בקבוק גניו':
(טו) אשר הדיחום · המדיחים וכמ מלכי האומות המגלים
אותם ות"י לא יהון משתען עוד בגבורתא דה' דאסיק ית בני ישראל וגומר בבעמוד והעניין הזה מתבוקת בדברי רבותינו
ז"ל. בטוחינו דכמו לא שתעקר יציאת מצרים מן העיקר ויש אומרים שיזכרו אלא שיהא בעבוד מלכיות עיקר ויציאת מצרי'
אלא גאולה אחרונה עיקר ויציאת מצרים טפל לה: (טז) ודיגים · מה הדייג שולחו מהוך מקום גדולו אף אני
ילכדו אותם בתוך העיר ומה עסקו של דג מבגלבל הוא מת כך אביא עליהם הורגים ואחר כך אשלח
ציידים לנשארים ולבורחים מן החרב אל ההרי' והגבעו'
ונמה זו אחר פורענות וכי' האל שולח להם בזה העניין על
ידי נביאיו ב רעות ונתמה כדי שנה יאמרו אבדם הקדוש
כי אף על פי שיפרע מהם על מעשיהם הרעים עוד בתחרית
הימים תהי' להם תקוה': ולא יאמרו עוד חי ה' · כשיבבע
אדם ויאמר חי ה' ודבר העונש נסמוך על הזכרת ה' דבר
ממעשיו לו מעבלותיו כמו שאתה אומר לדקיהו חי ה' אשר עשה
לנו את הנפש הזאת וכן היו אומרים חי ה' אשר העל' את בני
ישראל: מאדמת מצרים ואמר הנה ימים באים ב.ה. יאמר כי אם
חי ה' אשר העל' וגומר וזה יהי' ביעות המבית בקבוק גניו':
(טו) אשר הדיחום · המדיחים וכמ מלכי האומות המגלים
אותם ות"י לא יהון משתען עוד בגבורתא דה' דאסיק ית בני ישראל וגומר בבעמוד והעניין הזה מתבוקת בדברי רבותינו
ז"ל. בטוחינו דכמו לא שתעקר יציאת מצרים מן העיקר ויש אומרים שיזכרו אלא שיהא בעבוד מלכיות עיקר ויציאת מצרי'
אלא גאולה אחרונה עיקר ויציאת מצרים טפל לה: (טז) ודיגים · מה הדייג שולחו מהוך מקום גדולו אף אני
ילכדו אותם בתוך העיר ומה עסקו של דג מבגלבל הוא מת כך אביא עליהם הורגים ואחר כך אשלח
ציידים לנשארים ולבורחים מן החרב אל ההרי' והגבעו'

מצודת דוד

מי כ' אשר העלה וגו' מארץ מצרים: (טו) כי אם. כי אז יאמרו
בשבועתם חי ה' אשר העלה וגו' מארץ צפון ומשאר ארצות אשר
הדיחם שמה כי בגאולה הבאה תהיה תשובה יותר לפי מרבית
הארות שיסבלו בגולה וזכרון יותר בזה הגאולה: והשיבותים.
כן יאמרו בשבועתם חי ה' אשר העלה וגו' ואשר השיבותי אותם
על אדמתם (והנו מאמר המקום כמדבר בערו אבל בם יאמרו והשיב
אותם אשר נתן וגו' ומדברים בעדם): (טז) הנני שולח. מוד לזכר ולו' הנה הארות ירבו מאד ובתחלת אגלת לדיגים רבים וגו' ר"ל
לירדי הדגים. ודיגוס · ומדו הדגים ור"ל בתחלה יקחו הלומי' בשבי את המגלים הדגים הדגי' במקום
גדולם ומתוסף כלם בכשתו: לדיגים · הם לירדי המיות: מעל כל הר · ר"ל ילכדו גם המרחקים על ההרים בדרך אחיר הרוקף
הבריאים לגמד המיות: ומנקיקי. הסורחים על פני הסלעים: (יז) כי עיני · תבנית אלי על דרכיהם: לא נסתרו וגו'. לפל
פרטי בפ"ם וכפל עוד ואחל' ולא נצפן וגו' ואם נגלה וגו' ואם לאחוזק הענין: (יח) ושלמתי ראשונה · פרש כוח הגאולה אגלה לכם בתחלה
על

מצודת ציון

מי): תגינה. מל' מן: (יד) העלה · מל' עלוה: (טו) הדיחה.
מל' דחי': והשיבותים · מל' בשבה: על אדמתם · על אדמתם:
(טז) לדיגים · הלדים את הדגים: ודיגוס · ר"ל ילדו הגים
וכן עולל ישוללו (לעיל ו') ור"ל יקטנו הגולות: ומנקיקי. כן
יקרא שן הסלע הגולע וכן בנקיק הסלע (לשל י"ג): (יז) נצפן
עניין

רִאשׁוֹנָה מִשְׁנֶה עֲוֹנָם וְחַטָּאתָם עַל חַלְלָם
אֶת־אַרְצִי בִּנְבֵלַת שִׁקּוּצֵיהֶם וְתוֹעֲבוֹתֵיהֶם
מָלְאוּ אֶת־נַחֲלָתִי: יט יְהוָה עֻזִּי וּמָעוֹזִי
וּמְנוּסִי בְּיוֹם צָרָה אֵלֶיךָ גּוֹיִם יָבֹאוּ מֵאַפְסֵי־
אָרֶץ וְיֹאמְרוּ אַךְ־שֶׁקֶר נָחֲלוּ אֲבוֹתֵינוּ
הֶבֶל וְאֵין־בָּם מוֹעִיל: כ הֲיַעֲשֶׂה־לּוֹ אָדָם
אֱלֹהִים וְהֵמָּה לֹא אֱלֹהִים: כא לָכֵן הִנְנִי
מוֹדִיעָם בַּפַּעַם הַזֹּאת אוֹדִיעֵם אֶת־יָדִי
וְאֶת־גְּבוּרָתִי וְיָדְעוּ כִּי־שְׁמִי יְהוָה:

חטאת

תִּרְין חוֹבֵיהוֹן וְחַטָּאֵיהוֹן עַל
דְּאַחֲלִילוּ יָת אַרְעָא בְּיָתָא
שְׁבַנְתִּי בְּנִבְלַת שִׁקּוּצֵיהוֹן
וְתוֹעֲבָתְהוֹן מְלוֹת אַחְסָנָתִי
יט יְיָ תּוּקְפִי וְרוּחְצָנִי
וּמְשֵׁיזְבִי בְּיוֹם עֲקָא לְוָתָךְ
גְּבוּרְתָּךְ עַמְמִין יֵיתוּן מִסְּיָפֵי
אַרְעָא וְיֵמְרוּן בְּרַם לְשִׁקְרָא
פְּלָחוּ אֲבָהָתָנָא לְלָא
בְּהוֹן הֲנָאָה: כ הַאֶפְשַׁר
דְּיַעְבַּד לֵיהּ אֱנָשׁ דַּחֲלָן
וְאִינוּן טָעֲנָן דְּלֵית בְּהוֹן
צְרוֹךְ: כא בְּכֵן הָא אֲנָא מְחַוֵּי
לְהוֹן בְּזִמְנָא הָדָא יָת
פּוּרְעָנוּתִי וַיָת מְהַת
גְּבוּרְתִּי וְיִדְעוּן אֲרֵי שְׁמִי

רש"י

ולדוש להגלותם בבני: (יח) משנה עונם · לא שבא
על עונם לעשות עונות אבותיהם וי"ת כן ואחלם
לחנויין בקדמאין על חד תרין: (יט) ה' עזי ומעוזי
ומנוסי · אגמיפומאנ"ט בלע"ז ומנחם הכרו ל' פלא כמו
מתח לירליך גם להתעסם (תלים ס) וכן ה' נסי (שמו'
ז') ודומה פתר אותו ל' מנוס ממנו: אליך גוים יבאו.
סוף העכו"ם לשוב אליך ולעבדך שכם אחד ויאמרו איך
עצו לסם אלהים והמה לא אלהים: מאפסי. כמו
מקצה: נחלו. ל' נחלה: טועיל. ל' תועלת: (כא) כי
שמי ה'. כשמעמו מוגל ובלים לקיים גזרתי: (ה) בעט
ברזל · מגל הוא כלומר חקוקה בשיעור שמיר על ידי
ירמיהו שנקבע עמוד ברזל ועל ידי יחזקאל שנאמר ע
(יחזקאל ג) כשמיר חזק מצור נתתי מצחך: תרושה.
חקוקה כזה שהוא תורש בעומק: על לוח לבם. שאינו
שוכחין עכו"ם שלהם:

בזכור

(כ) הישמ' ע · אלהים . לא יעבו משפט אלהים שיעשה
בקרבם אלהים ויעזרום מלחמה זה יאמרו הגויים לשיבלו אליך ויתודו על עונם ויתפללו אליך שיתה עוד' על דעתם ואת
האמת: (כא) נכן · אמר · לא פחל לכן הנני מודיעם לאלה שאינם רוצים לשוב כי בפעם הזאת אודיעם את ידי · וידעו
כי

מצודת ציון

ענין הסתרה כמו יצפון ליסרים (משלי כ') : (יח) מחנה. מל' מגים וכפל : חללם · מל' חללי : שקוציהם . מל' שקץ ורבץ : (יט) עוזי ומעוזי · ענין חוזק : ומנוסי . מל' ניסה ובריח' · מחסה מקלט כי בקצות הארץ אלו חסם וכלם : תועיל . מלשון תועלת : כמשמ

מצודת דוד

של מה שהוא בענין לחוטאים לבפלם שוב : בנבלת · בחמר שבעתידו בה עכו"ם המלאים בנבלת הבקר : ותועבותיהם · עם תועבותיהם מלאו את נחלתי וכפל הדבר במ"ש : (יט) ה' עוזי ומעוזי . לאחר הגבירה אתה ה' חוקי וכפל המלה לחזק הענין : כיום צרה. בשעת צרה אני גם אליך להתלות והוא ענין תלים לו' לו אכמה בך : אליך . כן ידעתי שסוף הרב' יהיה שהגויים מקצות הארץ יבואו אליך להתוודות ויאמרו אמר נחלו אבותינו לעבוד לאלהים אחר כי אמת שקר והבל אין בהם תועלת : (כ) הישמ' . וכי רצוי שאדם בחעשה יהיו עשה לעצמו אלהים הלא הנו אדם עצמו אלהים ואיך יהיו מעשה ידיהם עובדים אותם : (כא) לכן . אחר המקום כ' הוא ל' וכן יהיה לעת ד' לכן הנני מודיעם עתה אחר הפעם הזאת בגאולה האחרונה מודיעם את כח ידי ואת גבורתי ואז ידעו אחר שהי כ' הגורה על הגולה ולא יהיו עוד הגויים בדבר כמו שהיו לשמר בגאולות הראשונות :

יז א חַטַּאת יְהוּדָה כְּתוּבָה בְּעֵט בַּרְזֶל
בְּצִפֹּרֶן שָׁמִיר חֲרוּשָׁה עַל־לוּחַ
לִבָּם וּלְקַרְנוֹת מִזְבְּחוֹתֵיכֶם: ב כְּזִכְרָם
בְּנֵיהֶם מִזְבְּחוֹתָם וַאֲשֵׁרֵיהֶם עַל־עֵץ רַעֲנָן
עַל גְּבָעוֹת הַגְּבֹהוֹת: ג הָרְרִי בַשָּׂדֶה
חֵילְךָ כָּל־אוֹצְרוֹתֶיךָ לְבַז אֶתֵּן בָּמֹתֶיךָ

ת"א (מזמור מיכ') סגס' פו

בחטאת

חוֹבֵי בֵית יְהוּדָה כְּתִיבִין
דְּבַרְזֶל בְּטַפַּר שָׁמִיר
תְּתִין עַל לוּחַ לִבְהוֹן
וְתוֹעֲבָתְהוֹן מְלוֹת אַחְסָנָתִי
יז יְיָ תּוּקְפִי וְרוּחְצָנִי
וּמְשֵׁיזְבִי בְּעִדָּן עָקָא לְשִׁמְשָׁתִי
גְּבוּרְתָּךְ עַמְמִין יֵיתוּן מִסְּיָפֵי
אַרְעָא וְיֵמְרוּן בְּרַם לְשִׁקְרָא
פְּלָחוּ אֲבָהָתָנָא לְלָא
בְּהוֹן הֲנָאָה: כ הַאֶפְשַׁר
דְּיַעְבַּד לֵיהּ אֱנָשׁ דַּחֲלָן
וְאִינוּן טָעֲנָן דְּלֵית בְּהוֹן
צְרוֹךְ: כא בְּכֵן הָא אֲנָא מְחַוֵּי
לְהוֹן בְּזִמְנָא הָדָא יָת
פּוּרְעָנוּתִי וַיָת מְהַת
גְּבוּרְתִּי וְיִדְעוּן אֲרֵי שְׁמִי

פלחין

רש"י

בזכור בניהם מזבחות' · כזכירת בניהם כן
היתה לבם זכירת מזבחות' כאלה שים לו גיענועין
ואו · ואשרים אשר על עץ רענן · על עץ כמו
אלה"י תחת כל אילן עבות: (ג) הררי בשדה ·
לפי שהוא מבאר המיסור כל סביב העיר מיסור
הרו' הררי כמו ערבי (יפעיה יג) על שם שיוסב
לשם אומיינד"ם בלע"ז יוסבו ספר (ס"א יוסבת
שם): חילך · כמו ממונך: במותיך בחטאת.
הרי עשויות בחטאת לשם עבו"ם בכל גבולך:

ומפתח'

רד"ק

כי שמי ה' · כמו כי אני ה' כי הוא שמו ושמו הוא:
(ב) חטאת יהודה. ידע' כי חטאתם היא לה' כי והכותב על לוח
לבם שלא תוכל למחות · מ.בם לאיש היא כתובה ותרשם בעט
ברזל כי הדבר שיכתוב האדם בו ותוקק באבן הוא דבר קיים
לעו.ם כמו"ם בעט ברז. ושופרת נעד בלוח יתלמון ומה שזכר
שופרת כי יעלה אדם הקוק הכתיבה בשופרת לדי שלא יכבנו
לדי החקוק ותפכד צורת הכתיבה ופי' בלפורון כמו בעט כי
לפי שבאדם חוקק בלפרניו דמה עט ברזל באדם הוקק בו
לפורון לו נקבה לפורון וכפ"ל במדבר נעד לפורון בל ברזל
וחקק בו: ומיר פירוש הברזל החזק כמו בקבה האבן החזק
שמיר באמרו כשמיר חזק מצור נתתי מצחך ותכנם ירוש מי
מצור בחמרים שמיר שיבקה ויש נפרם כי שמיר אמר על
האבן החזק וכי"ת בלפורון במקום שנים כאיש אמר בשמיר
כיומר בתוכה בעט ברזל: ובלפורון ובשמיר כי אחר שאמר בכלי
ברזל שאמר והסירותי את לב האבן ותכונת הפסוק כן הוא כתובה בעט ברזל בלפורון ברזל והיא כתובה בשמיר
חזק כי הוא חרוש על לוח לבם ולוח לבם הוא שמיר וכי"ת בעט בלפורון הוא שמיר וכי"ת שקולים כי"ת
וכי"ת כשמיר אבי' כי"ת כלי ופו' חרושה כמו חרותה מן חרות על הלוחות: ולקרנות מזבחותיכם · בכ"ף אף
שאמר לבם ל' נכתב ואחר כך אמר מזבחותיכם לשון נוכח כן הוא דרך המקרא במקומות רבים אמר
מזבחותיכם חרושה בקרנות מזבחותיכם כי הם החטאת ולמ"ד ולקרנות במקום כי"ת כלמ"ד שפיכם אחרב הרגתי לפלעי
הבקר והדומים להם: (ג) כזכור · אמר שזכרת מזבחות' והשריכם והכפור עליהם הוא ערב עליהם כזכר בניהם שהם
עליהם ומזכרים אותם תמיד לאמתחם אותם ויש"ת כזכר ענין הקטר' כמו אוכלת' לה' כלומר שהיו מעבירים
בלב והלאלהן נגון וי"ת כאדבכה בעיכון אגוליכון: על עץ רענן · שעמוד דבק עם מזבחותם · לא עם אשריהם
רענן היא הלבבה ופי' על סמוך כמו ועליו מטה מנש' וזבחת עליו לה' אלהיך והדומים לשם כי האשרה היא הבן
מוטעים לעבדו לו בהיו מעיתים לעול' שהיו עובדים תחת האילן ועליו נאמר בכל שקוטות תחת כל עץ רענן והיו
מזבחותם סמוך לאותו אילן שהיו מקריבין עליו קרבנות לעבו"ם הנעבדה תחת האילן לו לאילן עצמו וכן היו בונין מזבחות
לרים הרמים ועל הגבעות הגבוהות שהיו עובדי' אלהיהם מ"ש: על גבעות · חסר ל' ו"ן הסמוכה כמו שמם ירח לאוכן
והדומים להם ואני תמה מהמתרגם שתרג' על עץ רענן תחות כל אילן עבוה אין הבנם מלה בהפכל כי על ותחת שני
ל: (ג) הררי בשדה'. לפי שהיו עובדים על ההרים קרא ישראל הררי אמר דרך קריאה אתה הררי ומנת בשדה' אע"פ
שם עמד בה פירוש' שהיה דבוק' עם חילך וכל אוצרותיך. חסר ו' ו"ן הסמוכה כמו שמם ירח לאוכן שמעון והדומים עמם: במותיך
חטאת · כמו הפך אליו אמר בחטאת במותיך שהם בגבולך לשמר לשם יהי' כל חילך וכל אוצרותיך לבז בעבור

מצודת דוד

(ב) תפלת יהודה. מוסב למעלה לו' הנה בסוף גם האותו'
יעוכו בפסילים ויתמיע כמ' והנה יהודה עריין עתה
מתורה בלבם בלתי כתובה שהם בקולמוס הברזל ובצפורן
החוקק בחוקה ובעומק רב: חרושה · חרותה בעומק
הלב: על לוח לבם · הם דפנות הלב כי הוא עשוי בענין
הלוחות ואת' בארך שהם: ולקרנות . גם בקרנות
המזבח תקוק וחרות חטאתם כי על הקרנות ההם יתחזו
לבם לעבו"ם ובאומר בין מחשבת הלב בין במעשה שמור
אלהיכם: (ג) כזכר · כמו שיתחזרו לזכור בניהם
ומזבחותם ואשריהם: על עץ רענן · סמוך לעץ רענן
על המזבחות שבעמידתם סמוך לעץ רענן ועל הגבעות
הרמות: (ג) הררי · ר"ל אתה יהודה המשכיל לבו"ם העומדי'
ההרים הנה חילך יגלה המלכים ויתלקו מיאיהם כשהם מתקים אחר יתנו עליך וכל האוצרות הטמונות אתן לאם לבזה: במותיך.
כ"ל:

מצודת ציון

(ח) בעט . בקו לשון כמו לשקר עשה עט (לעיל ח') :
בלפורון · זהו שעל האלבנות מחעל ובן ועשיתה את
לפרניה (דברים כ"ח) ולפי שדרך האדם לחרות בלפרניו קרא
לעט כל לפורן בדרך אחלה: שמיר · כן נקרא ברזל החוק וכן
כשמיר חזק מצור (יחזקאל ג') : חרושה · חרותה בעומק
החרישה : לוח · ספר ורף כמו ואת כל לוחותי (שם ט"ו) :
ולקרנות. הם הכליות שבחרבע זויות המזבח וכן ועשית קרניתיו
(שמות כז) וכלמ"ד הוא במקום בית וכן שבת לבשה (תהלים ט') :
(ב) ותחריסם . היה חילן נעבר : רענן · ענין לחות ורטיבות
כמו בשמן רענן (שם ל"ב) : (ג) הררי . מל' הר : חילך .
עושרך

בְּחַטָּאת בְּלַח־גְּבוּלֶיךָ: ד וְשַׁמַּטְתָּה וּבְךָ
מִנַּחֲלָתְךָ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָךְ וְהֶעֱבַדְתִּיךָ אֶת־
אֹיְבֶיךָ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא־יָדַעְתָּ כִּי־אֵשׁ
קְדַחְתֶּם בְּאַפִּי עַד־עוֹלָם תּוּקָד: הכה ו
אָמַר יְהוָה אָרוּר הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בָּאָדָם
וְשָׂם בָּשָׂר זְרֹעוֹ וּמִן־יְהוָה יָסוּר לִבּוֹ:
ו וְהָיָה כְּעַרְעָר בָּעֲרָבָה וְלֹא יִרְאֶה כִּי־
יָבוֹא טוֹב וְשָׁכַן חֲרֵרִים בַּמִּדְבָּר אֶרֶץ
מְלֵחָה וְלֹא תֵשֵׁב: ז בָּרוּךְ הַגֶּבֶר אֲשֶׁר

יבטח

ת"א (והיה כערער) אטות ח' (ברוך הגבר) פחה יט עקידה שער נט
יָחֵנִי אֲרִי יַיתֵי טָבָא וַיְשָׁרֵי בְּלָא וְלַד בְּמַדְבְּרָא בְּאַרַע סְדוֹם דְּלָא אִתְיַתְּבַת: ז בְּר

רד"ק

חטאת במותיך וכמוהו רבים היכות שכן הפוכות בטעמם כמו מקום שם קבל שטעמו מקום קבל שם ומספד לא יודעי נסי כמו ויודעי נסי אל מספד והדומים אבם רבים וכן פ"י הפוך בהוכיח דהויתון פתחין בטעותא בכל תחומיכון: (ד) ושמטת וגו' . פי' ושמט' והשמטה תהי' כך שתשמט מנחלתך נפי שלא שמטת אות' בהיותך בה וי"ת ואיתיי אמת' על תרעיכון ותהא לדיה משמטתא וכן תעביד פורענו' דיינין: והעבדתיך. בדנ"ת ולמעל' בפרשת אוי לי עמי והעברתי בני"ם: קדחתם . הכערתם למעל' קדח' בכאן קדחת. למעל' עליכם בכאן עד עולם: (ה) כה אמר ה'. נפי שהיו ישראל בוטחי' במלכים ובאשור אמר זה: ומן ה' יסור לבו . כי אם לא יסיר לבו מה' אינו רע אם יבטח באדם שיעזרהו ותהיה כוונתו כי בעזרת האל יוכל האדם לעזרו לא זולתו: (ו) וה' כערער בערב. ת"י העכוביתא במדברא ופירש רב האי ז"ל עכנית הוא קוץ מכחוץ ומבפנים פרי נאכל ונקרא ערער: וגם ירא' . על דרך הפלא': כי יבא טוב . הוא המטר: ושכן חרבים במדבר . שהשם הוא ישכון במקום שהוא חרבי' וזהו במדבר במקום שלא יפול שם מטר מרוב החום וחרבים עניין שרפה ודק' מרוב חמימות מן ועלמי חרב מני חרב וחרב נחשת' נחר מפות חרבים שם בשקל חלרים וכפל העניין במ"ם וחמר חרן מלח' ולא תשב ומלחה תחר נחרן שלא תראה בעניין מגזר' מן ישוב וכן בבית מלח בבית נגזר' וכן חרן פרי למלח' וח"י כחרב קדום דלא אתיתבת והמשיל האדם שבטח בעתותו מהאל כזה העץ שאינו מתלחלח אלא עמד ביובש כל זמן ואת"פ שאין מת כן האדם הרע יהי' כרע כל ימיו ויאמר

מתיין: (ז) ברוך הגבר . ופי' ה' מבטחו אם יבטח בו הוא

מצודת ציון

פורח: לבז . לזה ושלל : כמותיך . מל' בחם : (ד) ושמטתה. מל' השמטה ומזיכה כמו שמוט כל בעל משה ידו (דברים טו) : קדחתם תוקד. ענין הכערה וגריפה כמו אם קדחה באפי עליכם היקד (לעיל ע"ז) : (ה) ארור . ענין קללה : הגבר . האיש : בשר . ר"ל אדם שהוא בשר : זרועו . חזקו : (ו) כערער. שם עץ המדברי וכן כערער במובר (לקמן מ"ח) : בערבה . עניינו כמו הדבר : חרבים . ענין יובש כמו נחר מפות (לעיל ו') . מלחה . מל'

מצודת דוד

ר"ל בעבור' כמותיך העשויים בחטאת לעבו"ם העומדים בכל מ מקום אחד לא בעבר : (ד) ושמטתה. העזוב את האל"ה מ בחרישה וגריעה : וכך : ר"ל לא תרגיל תעזוב עבודתה אלא תהיה בחטאת הבאיכה כי תהיה בעזב מנחלתך וגו' ולא תהיה שחה ל וזה בגמול שלא אמתו בבריות : והעבדתיך . ר"ל אבל תעבוד אויבת אויבים אשר בארץ אשר לא ידעת מאז : כי אש . הכ תחתי ותשרוף עד עולם ר"ל תכעס עליכם וזהו מרוכה : (ה) יבטח בארם . ר"ל ולא ישלא עזר מחלבי האדמה כי ארור

רש"י

(ם) ושמטתה . על כרחך תשמט את ארצך את לא סבתה בשבתותיכם שאמרתי לכם ובשבתה הר (ויקרא כ"ה) : ובך . לגקם ממנת נחלתך אשר נ לך שלא עשית רצוני להשמיטם : ד"ל וכך מנחלתך לגקם מנחלתך שגלה לאוהב ממנה : כי אש קדח באפי . יקלת' בגחוני : (ה) אשר יבטח באדם . בהריגו וקלילו לומר לאזרע בשביעית ולאוכל : זרועו. עזרו וכן ת"י רוחגניה : ומן ה' יסור לבו . שהבט ונוטיתי את ברכתי לכם (שם) כך שמעתי : (ו) כערער . כעץ יחידי ל' ערוני (בראשית טו) ויש לומר דגשמים בלע"ז ומנחם פירש שם עץ מעני היער וערער : וכן פירש כערער במדבר עץ אחד מעני היער בערבה . ל' מיסור : חדרי' . יובש כמו תרה מני מו (איוב ל) : ארץ מליחה . ארץ שהיא מליחה ולא תש

מיוחסת

נחשת' נחר מפות חרבים שם בשקל חלרים וכפל העניין במ"ם וחמר חרן מלח' ולא תשב ומלחה תחר נחרן שלא תראה בעניין מגזר' מן ישוב וכן בבית מלח בבית נגזר' וכן חרן פרי למלח' וח"י כחרב קדום דלא אתיתבת והמשיל האדם שבטח בעתותו מהאל כזה העץ שאינו מתלחלח אלא עמד ביובש כל זמן ואת"פ שאין מת כן האדם הרע יהי' כרע כל ימיו ויאמר

יסיס

מצודת ציון

מלח' מלח : (ה) שחול . נמוגה כמו שחוליס בבית ה' (תהלים ל"ב) : יובל . פלג מים כמו על יבלי מים (ישעיה מ"ד) : ישלח . ענין התפשטות וכן תשלח קלורה (תהלים פ) : חוס . מל' חמימות : עלהו . העלין : רענן . ענין לחות : בצורת . ענין הגשמים ואם בן על דברי הבצורת (לעיל י"ד) : יחדל. מל' הלאה : יחיש . ענין הסרה כמו לא יחיש עוזר הענן (שמות י"ג) : (ם) עקוב . ענין עקוש ועוות וכן כל אם עקוב (לעיל ט') : ואנוש . ענין מכאוב חזק כמו אנוש מלי יעקב (לעיל ל') : חקר . ענין חפוש והריסה : בוחן . מל' בחינה וגסיון : משלו . מעשיו : (יח) קורא . שם שוף . וכן בחבר ידוף הקורא בחרים (שמ"א כ"ו) : דגר . ענין לפוף הפוף לחמשיך האפרוחים אחריו כמו דגרה בלה (ישעיה ל"ד) : ע"ה . ענין מהיכה כמו וישראל עושה חיל (במדבר כ"ד) :

ונלחתריהו

יִבְטַח בַּיהוָה וְהָיָה יהוה מִבְטָחוֹ: ח וְהָיָה
כְּעֵרֶז שָׁתוּל עַל־מַיִם וְעַל־יוּבַל יְשַׁלַּח
שָׁרָשָׁיו וְלֹא יִרְאֶה כִּי־יָבֹא חֹם וְהָיָה עָלֵהוּ
רַעֲנָן וּבִשְׁנַת בַּצֹּרֶת לֹא יִדְאָג וְלֹא יָמִישׁ
מֵעֲשׂוֹת פֶּרִי: ט עָקֹב הַלֵּב מִכֹּל וְאָנֻשׁ
הוּא מִי יֵדָעֶנּוּ: י אֲנִי יהוה חֹקֵר לֵב בֹּחֵן
כְּלָיוֹת וְלָתֵת לְאִישׁ כְּדַרְכּוֹ כְּפִרִי מַעֲלָלָיו:
יא קֹרֵא דָגָר וְלֹא יָלַד עֹשֵׂה עֹשֶׁר וְלֹא

יראה קרי כדרכיו ק׳ במשפט

ת"א (והיה כעץ) אטות ט בכורות נה עקידה שער נח (עקוב הלב) עקידה שער י׳ : (הגבר״ב) לק׳ לב יט יהוא שזה עוף טריפ הוא וז״ע מחולין ק״ם ומי׳ כרם״ר קל״ה וכפי׳ התשבות לרמב״ם שם ומי׳ תוספת תולין וברס״ר שם ס״ג ע״א ד״ה נ :

רד"ק

יהי' מבטחו ולא יירא מכל רע : (ח) והי' על מים . שלא יצמא בעוכר : ועל יובל . ועל פלגי מים ישלח שרשיו אחפי' שרשיו שיפשטו במקום רחוק יהיו על פלגי מים : ולא יראה. על דרך הפלא ל' לעומר אפי' בשיהי' חום בעוכר לא יחוש ממנו כי עב מים הוא שבוע ולא יוכל החום ליבשו ואפי' עליהו יהי' רענן שלא יפול בשאר העלים שנובלין עליהם בימות הגשמים ואפי' יהי' שנת בצורת שימצאו גשמים לא ידאג מפני זה כי הוא על מים ולמה ידאג מן דרך הפלא' : ולא ימיש מעשות פרי . כי אפי' בשנת בצורת יהי' בלחותו ויתן פריו בעתו כן האדם הטוב אשר יבטח ביי' לא יסור טובו גשום ואפי' בשעה שאשר בני אדם בגר' הוא יהי' בטוב כמ"ש בשם אלות ילינ' ובשבע לא יגע בך רע וכן האדם הטוב שימצאו בני אדם הבטחו ומעשיו הטובים והעבה הוא משל לממונו ועשרו שיהנו בני אדם ממנו : (ט) עקוב הלב . נפי שדבר על הלב שהוא רב בשיפים בטחונו בה' דם וזה תלוי בכוונת הלב כמ"ש ומן ה' יסור : נגו כמו שפירש נפיכך דבר בכוונת הלב ומעשיו טוב ויהי' לבו רע ומי ידע זה בלתי נפיכך אמר מי ידענו ואמר אני ה' חוקר לב המלמדה תלויה בלב ולא בפה על פי שחטי' נפעמים בפה שיאמר דברים שבכוונה בפה על פני פניה לו יעבה מדמה בידוע הכל היא בכוונת הלב נפיכך אמר מכל כי דבר מדמה כמו הלב : ותנוש הוא . ענין כאב וכבר כמו אנוש כאבי מוסר ואמר חרם שברה לבי ותנוש : (י) אני ה' חוקר בן בדאגי' לו בעבקים רעים לו במחשב' לפיכך אמר ותנוש הוא ואמר חרם שברה לבי ותנוש : (יא) אני ה' חוקר בכליות . זכר כליות כי הכליות יועצות והבר גומר : ונתן . כפרש בלא וי"ו בספרי בלא וי"ו וגמר' כפ' חמאל יעקב (לעיל ט') : ותנוש אמר אני ה' חוקר לב וכן בידי גם כן לתת לאיש כדרכיו : (יב) כסא כבוד . ל' יחיד כתיב וקרי כדרכיו ל' רבים והענין אחד כי זה דרך כלל וזה דרך פרט לו הוא ג"כ בכתוב ל' רבים ד' הכנים תכר' ממכתב : (יח) קורא דגר . נפי שאמר לתת נאים כדרכיו אמר לא תמנה על הכסא שהוא מגליה

מצודת ציון

מל' מלח : (ה) שחול . נמוגה כמו שחוליס בבית ה' (תהלים ל"ב) : יובל . פלג מים כמו על יבלי מים (ישעיה מ"ד) : ישלח . ענין התפשטות וכן תשלח קלורה (תהלים פ) : חוס . מל' חמימות : עלהו . העלין : רענן . ענין לחות : בצורת . ענין הגשמים וכן על דברי הבצורת (לעיל י"ד) : יחדל. מל' הלאה : יחיש . ענין הסרה כמו לא יחיש עוזר הענן (שמות י"ג) : (ם) עקוב . ענין עקוש ועוות וכן כל אם עקוב (לעיל ט') : ואנוש . ענין מכאוב חזק כמו אנוש מלי יעקב (לעיל ל') : חקר . ענין חפוש והריסה : בוחן . מל' בחינה וגסיון : משלו . מעשיו : (יח) קורא . שם שוף . וכן בחבר ידוף הקורא בחרים (שמ"א כ"ו) : דגר . ענין לפוף הפוף לחמשיך האפרוחים אחריו כמו דגרה בלה (ישעיה ל"ד) : ע"ה . ענין מהיכה כמו וישראל עושה חיל (במדבר כ"ד) :

מצודת דוד

ר"ל בעבור' כמותיך העשויים בחטאת לעבו"ם העומדים בכל מ מקום אחד לא בעבר : (ד) ושמטתה. העזוב את האל"ה מ בחרישה וגריעה : וכך : ר"ל לא תרגיל תעזוב עבודתה אלא תהיה בעזב מנחלתך וגו' ולא תהיה שחה ל וזה בגמול שלא אמתו בבריות : והעבדתיך . ר"ל אבל תעבוד אויבת אויבים אשר בארץ אשר לא ידעת מאז : כי אש . הכ תחתי ותשרוף עד עולם ר"ל תכעס עליכם וזהו מרוכה : (ה) יבטח בארם . ר"ל ולא ישלא עזר מחלבי האדמה כי ארור

רש"י

(ם) ושמטתה . על כרחך תשמט את ארצך את לא סבתה בשבתותיכם שאמרתי לכם ובשבתה הר (ויקרא כ"ה) : ובך . לגקם ממנת נחלתך אשר נ לך שלא עשית רצוני להשמיטם : ד"ל וכך מנחלתך לגקם מנחלתך שגלה לאוהב ממנה : כי אש קדח באפי . יקלת' בגחוני : (ה) אשר יבטח באדם . בהריגו וקלילו לומר לאזרע בשביעית ולאוכל : זרועו. עזרו וכן ת"י רוחגניה : ומן ה' יסור לבו . שהבט ונוטיתי את ברכתי לכם (שם) כך שמעתי : (ו) כערער . כעץ יחידי ל' ערוני (בראשית טו) ויש לומר דגשמים בלע"ז ומנחם פירש שם עץ מעני היער וערער : וכן פירש כערער במדבר עץ אחד מעני היער בערבה . ל' מיסור : חדרי' . יובש כמו תרה מני מו (איוב ל) : ארץ מליחה . ארץ שהיא מליחה ולא תש

מיוחסת

נחשת' נחר מפות חרבים שם בשקל חלרים וכפל העניין במ"ם וחמר חרן מלח' ולא תשב ומלחה תחר נחרן שלא תראה בעניין מגזר' מן ישוב וכן בבית מלח בבית נגזר' וכן חרן פרי למלח' וח"י כחרב קדום דלא אתיתבת והמשיל האדם שבטח בעתותו מהאל כזה העץ שאינו מתלחלח אלא עמד ביובש כל זמן ואת"פ שאין מת כן האדם הרע יהי' כרע כל ימיו ויאמר

יסיס

בְּמִשְׁפָּט בַּחֲצִי יָמָיו יַעַזְבֻנוּ וּבְאַחֲרִיתוֹ
יִהְיֶה נָבָל׃ יב כִּסֵּא כָבוֹד מָרוֹם מֵרֵאשׁוֹן
מְקוֹם מִקְדָּשֵׁנוּ׃ יג מִקְוֵה יִשְׂרָאֵל יְהוָה
כָּל־עֹזְבֶיךָ יֵבֹשׁוּ יְסוֹרֵי בָאָרֶץ יִכָּתֵבוּ כִּי
ת״א (כסה כבוד) פסמיס ת מד מרומים פ ימיו ק׳ וסורי ק׳ עזבו

עֵיל מִן אוֹלָא מִקְבֵּיל אֲתַר בֵּית מַקְדְּשָׁנָא׃ יג סִבּוּר יִשְׂרָאֵל
יְהָבְתּוּן וְרִשְׁעָיָא דַּעֲבַרוּ עַל מֵימְרָךְ בְּגַיְהִנָּם אִינוּן עָתִידִין לְמִפַּל אֲרֵי

רש״י

יהוה נבל. מתקרי רשיעא׃ (יב) כסא כבוד וגו׳. לפי שבא לומר כל עזיך יבושו מתחיל בקיומו
מקום ומדבר לפניו אתה שכסא כבוד ומרו׳ מרמסים ברגלים עולם ומכוון כנגד מקדשיו׃ (יג) מקוה
ישראל. ה׳ יושב עליו לפיכך כל עוזיך יבושו׃ וסורי בארץ יכתבו. אותם שסרים מדברי שלום

רד״ק

מכסים איך לא יתן לו האל כדרכיו כי תדע כי הרשע שאין
שברו ממשפט לא יעמוד לו אבל יצא מידו בחצי ימיו והמשילו
לקולא והוא עוף בקולמוס ב״ש״ פרגי״ז והוא כונן עב ביצי
עוף אחר ומחמם אותם והביצים האם נכביקבו ויצאו
האפרוחים. אל יסיו כמו פניו שיעבו אחריו אבל יעזבוהו ולא
יביטוהו. אל אחרי מי שהיה לבם ח״ב גם הרשע שעשר
ולא ממשפט בחצי ימיו יעזבנו לו ימות הוא ויעזוב עבדו
לאחרים ולא יהיה ימיו עם העושר שעב׳ ויהי׳ נכנס באחריתו
לעמר יופי מת ערם זמנו לו יאחד העושר מידיו בחצי ימיו
ויהי׳ נכנס ופחות באחריתו וכן ת״י הפסוק הזה לקוראים די
מכנס בעין דגה דיגיס ומר בעמוד ימו כתוב בגא יו״ד
הרגיס וקרי ימיו ביו״ד הרגיס וכתובו יחתו מרגיסו עלו
בגמיס יבעס׃ (יב) כסא כבוד. פירש הגאון רב בעדי׳ דבק
עם קוף הפ׳ שמעינ׳ ממנו כלומ׳ אמר יהי׳ נכנ׳ מבסא הכבוד
לעמר מושבך וי״ת פורעניותא דתעביד מיים. ונומר בעמוד
ורמתיו פירשו עב׳ בית המקדש שאמרו שבעה דברים נגרלו
קודם שנחרב העולם ואחד מהם מקום בית המקדש שנאמר
בכסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו מראשון עד שלא
נגרל העולם ועוד אמרו שבית המקדש מכוון כנגד כסא
הכבוד שנאמר בכסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו וזה
הדרך דרכו המפרשים ואמרו בספר יצירה והיכל קדש מכוון
בחמשע ואחי אחרכתי בזה הענין בפי׳ שהגיס בגמזור איר
המעלות זכור ה׳ לדוד והענין הוא עוד אבל שאין מגיעו דבק
עם הפ׳ שבפנינו ושלאחריו ושהגיס רבי שמואל כן תבון הדביקו
לענין הפ׳ שאמר אמר ה׳ הוקר לב כוהן כליות וגו׳ ופירש בכסא
כבוד שהכהן כ״ף הדמיון כאילו אמר ככסא כבוד ומעולה
רגיס ופירש הענין כן בא הנבואה לודיע שהשם ית׳ שוכן
במקדש כמו שיושב בכסא כבוד מרום שהוא השמים העליונים
שקראו ישעיהו הנביא גם כן בכסא רם ונשא כן קראו ירמיה
מרום ואמר שהוא מראשון לעומר מקדש המ״ב נכון בכסאך
מאז׳ אמר כמו שהשמים שהם בכסא ה׳ ושם בסא כבודו מעיד׳
על מלאותו ועל כבודו כן מקום מקדשנו מעיד ומורה על

מצודת ציון

ובאחריתו. בסופו׃ בגל. פחות ונבזה׃ (יב) כסא כבוד. כמו
בכסא והחסר כ״ף השמוש וכן ויעיב גבה (חגלי י״ו) ומשפטו
נגבה׃ מרום. השמים הרמים׃ מראשון. מלא ומקדם׃
(יג) מקוה. מל׳ תקוה׃ וסורי. מל׳ הסרה׃ מקור׃ מעין׃

רש״י

שמעיס שליחותי בקברות שתהיות ארץ יכתבו׃ (יד) כי
תהלתי ארתה. כך אני מתהלל ומתפאר לומר שאתה
תושיעני והלתי ונגאל״ה בלע״ז׃ (טו) איה דבר ה׳.
פורעניות שאתה מחכה׃ (טז) ואני לא אצתי. לא
הרגתי לזרוק להביאם מהיות רועה טוב מחזר אחריך
בקש עליהם רחמים׃ ויום אנוש. חולי של פורעניותם
שלא התאוויתי וי״ת ואינא לא עכבית על מימרך מלאתבא׳
אליהון לאהבוהון לדהלכך ולפי התרגום יהיה אלקי
עמוד כלומר לא עכבתי מלומר להם שיחותיך
הטיבם אליך אם היו שומעים אלי׃ מוצא שפתי
נכח פניך היה. להסיב את המתך מהם׃ (יז) אל
תהיה לי למרתה. אל יהי שליחותך לי למחתה׃
(יח) יבושו רודפי. אנשי עגמה לבדם׃

ולא

אליהם׃ ומשנ׳ שברון שברכה׃ ומשנה אינו סמוך כי הוא נקוד בגול והוא כמו ובשברון שני׃ וכן ומשנ׳ כסף כמו וכסף
ור״ל בשברון שני שברון אחר שברון ולא ר״ל שניים לבד באמרו משנה אלא שברון אחר שברון כמה פעמים׃ וכן ושוב

מצודת דוד

אמר הנביא בדבר אחל׃ בחרב ובתבו׃ בם׳ ובתבו לארמה
בתחתות בחרב בעמקי השאול על כי עזבו מקור המובע מים
חיים ותוו׳ ומפ׳ את ה׳ שמשביב הטובה בכל עת במקור המובע׃
(יד) רפאני׃ אמר הנביא בשאתה תרפא אותי אהיה נרפא
ותושפת ביאו׳ אחר הושיעני מן הקמים עלי ואז אהיה מושע
ר״ל אין בין מי להושיע לי זולתך׃ כי תהלתי אתה׃ כך אני מתהלל לי׳ באתה אלהי ישעי׃ (טו) הנה המה׃ הקמים עלי
אומרים אלי בלעג איה דבר ה׳ יבא עתה ואראה אם האמת אתך כי יתבטל מלבי אני בודאה לבטחתי אותה׃ (טז) ואני. אבל אני
לא מהרתי ממה שאתה אחריך רועה לרעות לאן עוזך ולנגלות לבם ומ״ש בהתלת נבואתו שאומר הנה לא ידעתי דבר כי נבר
אמרי (לעיל ח׳)׃ ויום אנוש לא התאויתי׃ ואף אחר שהבטחתי לגאלות אלא גרמני לא שיהיה מתאוה לגאלות עליהם שיבא יום אנוש
היות זמן הגאלות׃ אתה יודעת. כי כן הוא׃ תולה שפתי׃ מה שהתפללתי עליהם ואתה תושבים אמלבי אני בודאה ומאמתי בם׃ (יז) אל תהיה׃ לכן אמלתי אל
תהיה לי הנבואה למבשל ולמרתה אלא מעולם אתה מוחסי בעבה הטובה לזה הושיעני גם עתה׃ (יח) יבושו רודפי. בעת בגולה יבא גולה׃

מצודת ציון

(ט) נאש. עתה׃ (טו) אלתי. ענין מהירות כמו ולא אץ לבוח
(יהושע י׳)׃ אנוש. ענין מכאוב רב׃ התאויתי׃ מל׳ התאוה׃
מוכח׃ נגד׃ (יז) למחתה. ענין שבר וכן ולדקתי לא תמחה
(תהלים ל״ח)׃ (יח) ומשנה׃ ענין כפל׃ ויקבו

עֲזָבוּ מְקוֹר מַיִם־חַיִּים אֶת־יְהוָה׃ יד רְפָאֵנִי
יְהוָה וְאֵרָפֵא הוֹשִׁיעֵנִי וְאִוָּשֵׁעָה כִּי תְהִלָּתִי
אָתָּה׃ טו הִנֵּה־הֵמָּה אֹמְרִים אֵלַי אַיֵּה דְבַר־
יְהוָה יָבוֹא נָא׃ טז וַאֲנִי לֹא־אַצְתִּי מֵרֹעֶה
אַחֲרֶיךָ וְיוֹם אָנוּשׁ לֹא הִתְאַוֵּיתִי אַתָּה
יָדַעְתָּ מוֹצָא שְׂפָתַי נֹכַח פָּנֶיךָ הָיָה׃ יז אַל־
תְּהִי־לִי לְמְחִתָּה מַחֲסִי אַתָּה בְּיוֹם רָעָה׃
יח יֵבֹשׁוּ רֹדְפַי וְאַל־אֵבֹשָׁה אָנִי יֵחַתּוּ
הֵמָּה וְאַל־אֵחַתָּה אָנִי הָבִיא עֲלֵיהֶם יוֹם
רָעָה וּמִשְׁנֶה שִׁבְרוֹן שָׁבְרֵם׃
ת״א (ומשנה) תניגה ב׳ טו כה

אֲפִרוּחִין דְּבַתְרוֹהִי לָא יְהָבוּן בְּגוֹ בֵּית גְּנָזֵי מַיָּתֵי עֲלֵיהוֹן יְקָרָא
בְּבִנְיָן דְּמִין דְּלָא פְּסִקָן מִן עָלְמָא׃ יד אַסְיֵנִי יְיָ וְאֶתְסִי
מִתְקְרֵי רַשִׁיעָיָא אֲרֵי אַנְתְּ אֱלָהִי׳ אַרְחִיק מִנִּי׳ אֲרֵי אַנְתְּ
מִן קֶדֶם דְּשִׁבְחָתִי׃ טו הָא אִינוּן אָמְרִין לִי אָן דְּאִתְנַבֵּיתָא
כְּוַרְסֵי יְקָרָא בְּשִׁמְיָא מִרוֹמָא׃ טז וַאֲנָא לָא עַכְבִית עַל
שְׁמָא דַּיְיָ יִתְקַיֵּם כְּוָתֵי׃ יז כָּל דְּשָׁבְקוּ פּוּלְחָנָךְ
מֵימְרָךְ מְלֵי אִתְנַבְּאָה עֲלֵיהוֹן
אוֹתְבוּתְהוֹן לְדַהֲלַתְּךָ וְלִיוֹם
רִישׁ דְּאַתְּ מַיָּתֵי עֲלֵיהוֹן לָא
מִדִּית אַתְּ גְּלֵי קֳדָמָךְ
פְּקוּדַת שֶׁפְיָתִי גְּלֵי קֳדָמָךְ
הָוָה׃ יח לָא יְהֵי מֵימְרָךְ לִי
דִּבְיָן רַחֲצֵנִי אַתְּ בְּעִדָּן
אֲנָא׃ יח יִבְּהָתוּן רָדְפַי וְלָא
אֶבְהֵית אֲנָא יְתַכְּלְמוּן אִינוּן וְלָא אִתְבַּלַם אֲנָא אַיְתֵי עֲלֵיהוֹן יוֹם בִּישׁ וְנַעֵל חַד תְּרֵין תְּבָרָא תַּבְרִינוּן׃

רש״י

ומשנה שברון שברכה. ומשנה אינו סמוך כי הוא נקוד בגול והוא כמו ובשברון שני׃ וכן ומשנ׳ כסף כמו וכסף
ור״ל בשברון שני שברון אחר שברון ולא ר״ל שניים לבד באמרו משנה אלא שברון אחר שברון כמה פעמים׃ וכן ושוב

מצודת דוד

אמר הנביא בדבר אחל׃ בחרב ובתבו׃ בם׳ ובתבו לארמה
בתחתות בחרב בעמקי השאול על כי עזבו מקור המובע מים
חיים ותוו׳ ומפ׳ את ה׳ שמשביב הטובה בכל עת במקור המובע׃
(יד) רפאני׃ אמר הנביא בשאתה תרפא אותי אהיה נרפא
ותושפת ביאו׳ אחר הושיעני מן הקמים עלי ואז אהיה מושע
ר״ל אין בין מי להושיע לי זולתך׃ כי תהלתי אתה׃ כך אני מתהלל לי׳ באתה אלהי ישעי׃ (טו) הנה המה׃ הקמים עלי
אומרים אלי בלעג איה דבר ה׳ יבא עתה ואראה אם האמת אתך כי יתבטל מלבי אני בודאה לבטחתי אותה׃ (טז) ואני. אבל אני
לא מהרתי ממה שאתה אחריך רועה לרעות לאן עוזך ולנגלות לבם ומ״ש בהתלת נבואתו שאומר הנה לא ידעתי דבר כי נבר
אמרי (לעיל ח׳)׃ ויום אנוש לא התאויתי׃ ואף אחר שהבטחתי לגאלות אלא גרמני לא שיהיה מתאוה לגאלות עליהם שיבא יום אנוש
היות זמן הגאלות׃ אתה יודעת. כי כן הוא׃ תולה שפתי׃ מה שהתפללתי עליהם ואתה תושבים אמלבי אני בודאה ומאמתי בם׃ (יז) אל תהיה׃ לכן אמלתי אל
תהיה לי הנבואה למבשל ולמרתה אלא מעולם אתה מוחסי בעבה הטובה לזה הושיעני גם עתה׃ (יח) יבושו רודפי. בעת בגולה יבא גולה׃

מצודת ציון

(ט) נאש. עתה׃ (טו) אלתי. ענין מהירות כמו ולא אץ לבוח
(יהושע י׳)׃ אנוש. ענין מכאוב רב׃ התאויתי׃ מל׳ התאוה׃
מוכח׃ נגד׃ (יז) למחתה. ענין שבר וכן ולדקתי לא תמחה
(תהלים ל״ח)׃ (יח) ומשנה׃ ענין כפל׃ ויקבו

רד״ק

ממני כלומר מדרכי הטובה שאתי דבק באל ואפשר שיסיפ
ובורי כמו קורים ויהיה חבר מ״ס הרגיס כמו וקרע לו חלוני
שהוא כמו חגיגים והדומים להם׃ (יד) רפאני ה׳. הוא
בקש רפואה מן המעבה ובכאב כמו שאמר למה היה כאבי נצח
ומכתי אנושה ובכאב והמעל׳ כמו פסילבמו הוא הבזוי והקלון:
כי אתה׃ אתה׃ אני מתפלל בך שתושיעני מידם׃ (טו) הנה
המה׃ דבר יי׳׃ שאתה אומר שתחרב אתרן יבא לא כי אין
אחתו מתמיעים כי יי׳ דבר להחריב עיכו׃ (טז) ואני לא
אצתי׃ לא דחקתי עצמי ולא דאגתי מזה הדבר שאתה׃ רועה
אחריך כלומר שאתה׃ נכיא׃ ויום אנוש לא התאויתי׃ כי
ידעתי כי יום אנוש יהי׳ לי יום הגבואה אבל אתה׃ הכרחת
אותי יום אנוש יום חזק וכבד׃ מוצא שפתי׃ שאמרתי לך
הנה לא ידעתי דבר כי נער אנכי׃ ואינה לא עכבית על
מימרך מלאתבא׃ עליהון ונומר כנשעוד׃ (יז) אל תהיה
לי למחתה. כלומר אל תגרום לי הגבואה שאהיה מחת׳ לאויב׃
מחסי אתה ביום רע׃ ביום שהובבים עלי רעה אתה מחסי
וכן תעב׃ המיד שלא אחת לפיהם כמו שבבאתיני׃ (יח) יבשו
רודפי׃ הבא עליהם אחר שהם אומרים יבא׃ לא הבית אותו
מוכח׃ נגד׃ (יז) ומשנה׃ ענין כפל׃ ויקבו

רד״ק

ובאחריתו. בסופו׃ בגל. פחות ונבזה׃ (יב) כסא׳ כמו
בכסא והחסר כ״ף השמוש וכן ויעיב גבה (חגלי י״ו) ומשפטו
נגבה׃ מרום׃ השמים הרמים׃ מראשון. מלא ומקדם׃
(יג) מקוה. מל׳ תקוה׃ וסורי. מל׳ הסרה׃ מקור׃ מעין׃

רש״י

מרום כמ״ש השמים כסאי (ישעיה ס״ו)׃ מראשון. הכוכן לך מקום כמ״ש
מקום מקדשנו׃ כי כמו שהשמיים הוא בשמים כן היא בית המקדש
כולל ונשעת שמיעת ביניהם׃ כל עוזיך׃ כל השוזבים לך תר וכוותיהם כתוב רמיי הוא שיבושו׃ וסורי׃ הסר ס מעני

מאמר

ט כֹּה־אָמַר יְהוָה אֵלַי הָלֹךְ וְעָמַדְתָּ
בְּשַׁעַר בְּנֵי־עָם אֲשֶׁר יָבֹאוּ בוֹ מַלְכֵי
יְהוּדָה וַאֲשֶׁר יֵצְאוּ בוֹ וּבְכָל שַׁעֲרֵי
יְרוּשָׁלִָם: כ וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם שִׁמְעוּ דְבַר־
יְהוָה מַלְכֵי יְהוּדָה וְכָל־יְהוּדָה וְכֹל יֹשְׁבֵי
יְרוּשָׁלִָם הַבָּאִים בַּשְּׁעָרִים הָאֵלֶּה: כא כֹּה
אָמַר יְהוָה הִשָּׁמְרוּ בְּנַפְשׁוֹתֵיכֶם וְאַל־
תִּשְׂאוּ מַשָּׂא בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וַהֲבֵאתֶם
בְּשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלִָם: כב וְלֹא־תוֹצִיאוּ מַשָּׂא
מִבָּתֵּיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וְכָל־מְלָאכָה לֹא
תַעֲשׂוּ וְקִדַּשְׁתֶּם אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת כַּאֲשֶׁר
צִוִּיתִי אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם: כג וְלֹא שָׁמְעוּ וְלֹא
הִטּוּ אֶת־אָזְנָם וַיְקַשּׁוּ אֶת־עָרְפָּם לְבִלְתִּי
שְׁמֹעַ לְבִלְתִּי קַחַת מוּסָר: כד וְהָיָה אִם־
שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּן אֵלַי נְאֻם־יְהוָה לְבִלְתִּי |

ת"א (ולא תוליתו) כולם כ׳ קורות ד׳ העם קרי שמוע ק׳ הביא

רש"י

(כג) ולא שמעו · אבותיכם למה שנויתים :

רד"ק

מוג את בני ישראל שניה כמו שפירשנו : (יט) כה אמר
ה׳ . עם כתיב וקרי העם ואחד הוא אלא שהכתוב חסר ה"א
הידיעה : אשר יבאו בו . תחל׳ קרא בשער שנכנסין ויוצאין בו
מלכי יהודה כי לכם ראוי לכוונים העם ולשמור את יום השבת
וא"ש בשער בני העם לקרא באזני העם הנכנסים והיוצאים
באותו שער כי לא מלכי יהודה לבד היו נכנסי׳ ויוצאים בו
כי גם העם שהיו שוכנים סמוך לאותו שער היו נכנסין
ויוצאין בו ואמר לו שיקרא אחר כן בכל שערי ירושלם כדי
להזהיר כל העם ומה שאמר לו לקרוא בשערי׳ לפי שהיו מכניסין
ומוציאין דרך השערים בשבת ולא הזהירם אלא בהכנסה
ויוצאה דרך השערים הון עשיר כי עשיר לא היו הייבים כי
ירושלם דלתותי׳ נעולות בגיל׳ ואין חייבין עלי׳ משום ל"ה
לפיכך אמר והבאתם בשערי ירושלם לגלות הבנין אבל משא בשערי

מצודת דוד

על שבר מדברים : (יט) בשער בני העם · בשער שמעוניים שם בני
העם ויהיה בשער אשר מלכי יהודה באים ויוצאים בו : וכל . וכל
הלך ותעמוד בכל שערי ירושלים : (כא) השמרו בנפשותיכם . ר"ל
היו נשמרים בדבר שום בו שמירת נפשותיכם ואל תשאו משא ביום בשבת . (כב) ולא תוציאו
וגו׳ · אל הבית : וכל מלאכה . ושום מלאכה : וקדשתם · תהיו עניין מלאכה כאלו נתקדשתם ערפם · הוא עניין מלאכה כאלו נתקדשתם
לא שמעו לאבותי : ויקשו את ערפם · הוא עניין מלאכה כאלו נתקדשתם ערפם · הוא עניין מלאכה כאלו נתקדשתם
קחת מוסר . לא הזהירו פניהם לתת לא וקבלו מוסר ותוכחה מן הנביאים : (כד) אם שמוע · אם אתם תשמעון אלי לבלי ה
ונו׳

כה הָבִיא מַשָּׂא בְּשַׁעֲרֵי הָעִיר הַזֹּאת בְּיוֹם
הַשַּׁבָּת וּלְקַדֵּשׁ אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְבִלְתִּי
עֲשׂוֹת־בָּהּ כָּל־מְלָאכָה: כו וּבָאוּ בְּשַׁעֲרֵי
הָעִיר הַזֹּאת מְלָכִים וְשָׂרִים יֹשְׁבִים עַל־
כִּסֵּא דָוִד רֹכְבִים וּ בָרֶכֶב וּבַסּוּסִים הֵמָּה
וְשָׂרֵיהֶם אִישׁ יְהוּדָה וְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִָם
וְיָשְׁבָה הָעִיר הַזֹּאת לְעוֹלָם: כז וּבָאוּ
מֵעָרֵי יְהוּדָה וּמִסְּבִיבוֹת יְרוּשָׁלִַם וּמֵאֶרֶץ
בִּנְיָמִן וּמִן־הַשְּׁפֵלָה וּמִן־הָהָר וּמִן־הַנֶּגֶב
מְבִאִים עֹלָה וָזֶבַח וּמִנְחָה וּלְבוֹנָה וּמְבִאֵי
תוֹדָה בֵּית יְהוָה: כח וְאִם־לֹא תִשְׁמְעוּ אֵלַי
לְקַדֵּשׁ אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת וּלְבִלְתִּי | שְׂאֵת
מַשָּׂא וּבֹא בְּשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלִַם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת
וְהִצַּתִּי אֵשׁ בְּשַׁעֲרֶיהָ וְאָכְלָה אַרְמְנוֹת
יְרוּשָׁלִַם וְלֹא תִכְבֶּה: יח א הַדָּבָר אֲשֶׁר
הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה לֵאמֹר :

ת"א (ולמתי אם) שבת ק"ש כו קרי קום

רש"י

(כו) ובאו . כמו ונבא :

רד"ק

מלכים : (כד) עשות בה כל־מלאכ׳ · כה כתיב וקרי כו
בהיותם נכונים כי ימלא שבת ל׳ זכר ול׳ נקבה ל׳ נקבה ברוב
ל׳ זכר לכן אומר שבת מחללו ומה שאמר ובאו בשערי העיר
אחת ל"ל ובאו ויצאו כמו שאמר אשר יבאו בו מלכי יהודה
אשר יצאו בו ומה שלוה לזהירם על השבת וכן כמה עברות
אחרות כידם ואף ע"פ שלפי שמירת שבת עיקר גדול בתמוד
אצל נחדום העולם ובאמונה כאותות ובמופתים ובקיום כל
התורה וכל המשמר השבת בתמוד׳ ישר׳ לא במהרה הוא חוטא
אבל המלות ואחר"ל כל המשמר שבת בהלכת׳ אפי׳ עובד
אלילים כדור אנוש מוחלין לו שנאמר אשרי אנוש יעשה זאת וכן

מצודת ציון

(כו) ויקבו . מל׳ קבה : ערבים · הוא אחורי הפרים :
השפלה

מלכים : (כד) עשות בה כל־מלאכה · כה כתיב וקרי כו
בהיותם נכונים כי ימלא שבת ל׳ זכר ול׳ נקבה ל׳ נקבה ברוב
ל׳ זכר לכן אומר שבת מחללו ומה שאמר ובאו בשערי העיר
אחת ל"ל ובאו ויצאו כמו שאמר אשר יבאו בו מלכי יהודה
אשר יצאו בו ומה שלוה לזהירם על השבת וכן כמה עברות
אחרות כידם ואף ע"פ שלפי שמירת שבת עיקר גדול בתמוד׳
אצל נחדום העולם ובאמונה כאותות ובמופתים ובקיום כל
התורה וכל המשמר השבת בתמוד׳ ישר׳ לא במהרה הוא חוטא
אבל המלות ואחר"ל כל המשמר שבת בהלכת׳ אפי׳ עובד
אלילים כדור אנוש מוחלין לו שנאמר אשרי אנוש יעשה זאת וכן

מצודת דוד

אם ולקדש השבת לבלי עשות בו שום מלאכה : (כה) ובאו · אז
ובאו בשערי ובזמנו : על כסא דוד · ר"ל על כסא המלוכה מושב
אל מלכים : ברכב · המרכבה השנוי לרכוב בה : ובסוסים . המובחר
המרכבה : המה · המלכים : הם יהודה · אנשי יהודה מיותר הטעם : ויושבת . תהיה מיושבת בתנאים . (כו) ובאו · יבאו אנשים
מערי יהודה ובומר : ומן השפלה . מן הערים היושבים בעמק ; ומן הנגב . היושבים בפאת הדרום : מבאים . ומה יהיו מביאים
עולה וזבח וגו׳ ומסם יהיו מביאים קרבן תורה אל בית ה׳ : (כו) ואם לא תשמעו אלי . מה שציותי לקדש את יום השבת ולבלתי
שאת משא ולבא בשערי ירושלים : ולהתי . אז אבעיר אש בשערי ירושלים ואכלה ארמנות ולא תכבה עד תשרוף הארמנות כל :
בית

ב קוּם וְיָרַדְתָּ בֵּית הַיּוֹצֵר וְשָׁמָּה אַשְׁמִיעֲךָ
אֶת־דְּבָרָי: ג וָאֵרֵד בֵּית הַיּוֹצֵר וְהִנֵּהוּ
עֹשֶׂה מְלָאכָה עַל־הָאָבְנָיִם: ד וְנִשְׁחַת
הַכְּלִי אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה בַחֹמֶר בְּיַד הַיּוֹצֵר
וְשָׁב וַיַּעֲשֵׂהוּ כְּלִי אַחֵר כַּאֲשֶׁר יָשַׁר בְּעֵינֵי
הַיּוֹצֵר לַעֲשׂוֹת: ה וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי
לֵאמֹר: ו הַכְּיוֹצֵר הַזֶּה לֹא־אוּכַל לַעֲשׂוֹת
לָכֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל נְאֻם־יְהוָה הִנֵּה כַחֹמֶר
בְּיַד הַיּוֹצֵר כֵּן־אַתֶּם בְּיָדִי בֵּית יִשְׂרָאֵל:
ז רֶגַע אֲדַבֵּר עַל־גּוֹי וְעַל־מַמְלָכָה לְנְתוֹשׁ
וְלִנְתוֹץ וּלְהַאֲבִיד: ח וְשָׁב הַגּוֹי הַהוּא
מֵרָעָתוֹ אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי עָלָיו וְנִחַמְתִּי עַל־
הָרָעָה אֲשֶׁר חָשַׁבְתִּי לַעֲשׂוֹת לוֹ: ט וְרֶגַע
אֲדַבֵּר עַל־גּוֹי וְעַל־מַמְלָכָה לִבְנוֹת
וְלִנְטוֹעַ: י וְעָשָׂה הָרָעָה בְּעֵינַי לִבְלְתִּי
שְׁמֹעַ בְּקוֹלִי וְנִחַמְתִּי עַל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר

אמרתי

והנה הוא קרי מלא ו׳ הרע ק׳

ח״א (וארד בית היוצר) פוטס יא (הנה כחומ׳) ברמות לב פוס׳ כב (רגע אדבר) עקיבה שער ט (ורגע אדב׳) שם (הגרי״ב) לק׳ כם ם ולה טו

רד״ק

(ג) על האבנים. על סדנא פרומא״ם בלע״ז (ד) אשר הוא עושה בחומר. אשר הוא עושה בחומר שנמת ביד היוצר בעודו לח ומקרא מס׳ בחומר לשמות ביד היוצר בעודו לח: (ה) מרעתו אשר דברתי עליו. מעבירו בידו אשר בשבילו דברתי עליו: לנתוש ולנתץ ולהאבדו. אברפורק״ו בלע״ז: ונחמתי. והשבתי מחשבה מהרעה ולמדו

מצודת ציון

יח (ב) קום. הוא ענין ארוז: (ג) האבנים. כן שם הכלי המיוחד ליוצר חרס לעשות עליו מלאכתו ודומה לו ורחיתן על האבנים (שמות ח׳) שהוא המיומד אל היולדת: (ד) בחומר. פיוט: (ו) לנתוש. ענין עקירה: ולנתוץ. ענין הכתיתה ושבירה וכן לנתוש ולנתוץ ולהרוס (לקמן ג״ח): (ח) ונחמתי. ענין הפוך

כיוצר עם החומר שנעשה ממנו כלי אחר אחר שנשחת הראשון: הנה כחומר. כאחת כמו שהחומר הוא ביד היוצר לעשות כל אשר יראה בו אותה כן אתם בידי: (ו) רגע אדבר. כרגע אחת אגזור על מושב מהמומו. כלומר ובאדון בעבור רעתו: (ח) ושב. ונחמתי. אז הכרגע ההוא אני מתנחם על הרעה ולא אעשה

אֲמַרְתִּי לְהֵיטִיב אוֹתוֹ: יא וְעַתָּה אֱמָר־נָא
אֶל־אִישׁ יְהוּדָה וְעַל־יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם
לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה הִנֵּה אָנֹכִי יוֹצֵר
עֲלֵיכֶם רָעָה וְחֹשֵׁב עֲלֵיכֶם מַחֲשֶׁבָה
שׁוּבוּ נָא אִישׁ מִדַּרְכּוֹ הָרָעָה וְהֵיטִיבוּ
דַרְכֵיכֶם וּמַעַלְלֵיכֶם: יב וְאָמְרוּ נוֹאָשׁ כִּי־
אַחֲרֵי מַחְשְׁבוֹתֵינוּ נֵלֵךְ וְאִישׁ שְׁרִרוּת לִבּוֹ
הָרָע נַעֲשֶׂה: יג לָכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה
שַׁאֲלוּ־נָא בַגּוֹיִם מִי שָׁמַע כָּאֵלֶּה שַׁעֲרֻרוּת
עָשְׂתָה מְאֹד בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל: יד הֲיַעֲזֹב
מִצּוּר שָׂדַי שֶׁלֶג לְבָנוֹן אִם־יִנָּתֵשׁוּ מַיִם

זרים

ומי רש״י

(ג) ואמרו נואש. וידעתי שסס יאמרו לך על דבריך (יג) שערורית. דבר גנאי: (יד) היעזוב מצור שדי שלג לבנון. היעזוב אדם לריך לשתות מים הגוזלים מצור שבשדות הבאי׳ משלג לבנון שהוא נקי: אם ינתשו מים זרים. או אם ינתשו מים חיים טובעים שסס זרים עד שגם מכל אדם שסס קרים זרים סס טובעי׳ וזס יוכיח לני קרתי ותיהי מים זרי׳ (ושעי׳ ל״ו) ומנחס חברו זרים שס לא זרו ולא הוכבו (שם ח׳) ל׳ מימו תרופה ומגן עם לדבריו ואמר כי אם בקש לדבר בל׳ זרים היה בפיל לא המ״ם והיה מוסיף יו״ד מ״ם ושי׳ אומר ומי׳ לרבות המ״ם ולהיותם זרמי׳: שדי. כמו שדה: קרים. פרווד״ם בלע״ז: נוזלים. קורב״ל בלע״ז ושול ים לפתחו אם יגמהו להיות מים זרים

מצודת דוד

(ו) אים יהודה. אנשי יהודי׳: ועל יושבי. ואל יושבי: יולר. עליכם רעה ומושב להפרע בם מבם לכן שובו עתה מל מדרכו וגו׳: (יב) ואמרו נואש. יגיעתי מיאמרו אנו מיאשים מדרכי המקום אלא נלך אחר מחשבותינו: ואיש וגו׳. שבם בל איש בפי הם שברשם לו לבו הרע ומתאוה לם: בשרירות הלב. שערורות. דבר תנוג׳ עשתה הרבה אחר

מצודת ציון

ספיך מחשבה: (יא) יולר. בורא ומחדש: ומעלליכם. מעשיכם: (יב) נואש. מל׳ יאוש ועזיבת הדבר כמו ותאמרי נואש (לעיל ב׳): שרירות. ענין רעים וחכשים: (יג) שערורות. ענין דבר מגונה ומכוער כמו שנה ושערורה (לעיל ה׳): (יד) מצור. מסלע: לבנון. שם יער בארץ ישראל: ינתשו. כמו יגמשו כמו״ש כי רעלנ״ם מתחלף וכמו שיבואו בענין אחד מעה ותעה ונעיטה הוא

רד״ק

נאנגי׳ כן עזור ויש רמז בענין הזה כי בלע׳ אמר חשבתי ובעוד אחר אמרתי: (י) נהפיך אותו. כמו נהפיך לו וכן את מי הגדת מגין כמו למי: (יא) ועל יושבי. כמו ואל יושבי. וכן והתפלל על כי׳ כמו אל ה׳: יולר עליכם רעה. מחדש ואמר בזה הכ׳ לפי שזכר בפרשת יולר כלי חרס שהוא מחדש הכלים ושוב׳ כלי זה ואחר כך כלי אחר חדש שלא ידמו׳ לראשון כן אחדש עליכם רעה אחר רעה: (יב) אמרו נואש. ולשתאמר נאנס זה שם יאמרו לך נואש בעומר נואש מהנעך אחרי ה׳: (יג) לכן. שערורית. ענין לבלתי ונעוף מי שמע כזה שיעת אדם עבור ויעך אחרי נגע ונעוף וי״ת שנו בעומר דבר מבוגה עשתה ומתמיה מגי׳ ואמר: (יד) היעזוב מצור שדי שלג לבנון. היעזוב אדם המים היולאים מצור שדה וזכר שדה. לפי שסס נמצאים אחו בשדה ומזומנים לו ולא יעמדך לגלגל אחריהם לרחוק לשתות מסס אבל אם הם בשדה ומזגים מצור שסס קרים היעזוב אדם אותם משתותם כימי הסם כאחת לא יעזוב אותם ואני ניכראל עוד כמים קרים על נפש עיפ׳ ואני מזמון וקרוב אליהם בכל קראם אלי ואיך עזבוני ובכחוני עמי והעביר עוד מבל אחר קרוב לזה כי המים הקרים והטובים יביהום כני אדם מלהוק חביבותם וקראם זרים לפי שסס נאים ממקום זר ולהוק ולהוקן אם ינתשו בחמת הארץ עד לעיר לו קרוב לעיר מרוב חביבותם וקראם זרים לפי שסס נאים ממקום זר ולהוק ולהוקן: ינתשו. כתי״ן כמו בתי״ת בסיה נטישה ועזובה כי בתי״ת ובתי״ן ממוצא אחד ויבאו בענין אחד כמו עשה ותעשה

מצודת ציון

(יא) הנה אנכי יוצר. מל׳ יצירה: (יב) אמרו נואש. מל׳ יאוש ועזיבת הדבר כמו ותאמרי נואש (לעיל ב׳): שרירות. ענין רעים וחכשים: (יג) שערורות. ענין דבר מגונה ומכוער כמו שנה ושערורה (לעיל ה׳): (יד) מצור. מסלע: לבנון. שם יער בארץ ישראל: ינתשו. כמו יגמשו כמו״ש כי רעלנ״ם מתחלף וכמו שיבואו בענין אחד מעה ותעה ונעיטה הוא

זָרִים קָרִים נוֹזְלִים: טו כִּי־שִׁכְּחַנִי עַמִּי
לַשָּׁוְא יְקַטֵּרוּ וַיַּכְשְׁלוּם בְּדַרְכֵיהֶם שְׁבוֹלֵי
עוֹלָם לָלֶכֶת נְתִיבוֹת דֶּרֶךְ לֹא סְלוּלָה:
טז לָשׂוּם אַרְצָם לְשַׁמָּה שְׁרוּקַת עוֹלָם כָּל
עוֹבֵר עָלֶיהָ יִשֹּׁם וְיָנִיד בְּרֹאשׁוֹ: יז כְּרוּחַ
קָדִים אֲפִיצֵם לִפְנֵי אוֹיֵב עֹרֶף וְלֹא־פָנִים
אַרְאֵם בְּיוֹם אֵידָם: יח וַיֹּאמְרוּ לְכוּ וְנַחֲשְׁבָה
עַל־יִרְמְיָהוּ מַחֲשָׁבוֹת כִּי לֹא־תֹאבַד

ת"א (למו ונתבר') עקיד' סער כת שבילי ק' שריקות ק' תורה
יח וַאֲמַרוּ אֲתוֹ וְנַחֲשַׁב עַל יִרְמְיָה מַחְשָׁבָן אֲרֵי לָא תפסוק

רד"ק

כן ועשתי אתכם ואת העיר אשר נתתי לכם ולאבתיכם מעל פני כעניין ונתתי בתי"ו וי"ת כפ' כן כמו דעת איפשר דיפקהון מי תנג וגומר כנעמוד :(טו) כי שכחוני. ויכשיטום אסר המכשילים וכן ויגד יעקב ויגד המגיד והמכשילים הם נביאי השקר : שבילי עולם . חסר נעזוב שבילי עולם לומר הם המכשילים הבנים שדרכו אבותיהם הלדיקים מעולם ולוכת נתיבות : דרך לא סלולה . כי הדרכה היא דרך לא דרוכה כי הדשה היא כמו שאמר חדשים מקדם נתו : שבולי כתיב בוי"ו וקרי שבילי ביו"ד וטעיון אחד אבל המשקיים אינם אחד והאבנון מלא נעזוב וימלאו כמוה רבים כי כן דרך כל לתחר מנים שיוכן עניום מבל' ותחם עליך שחבר ופפי או עיני ותבל דוד והדומים לכם רבים כמו שבתנו בספר מבלל : (טז) לשום . הם גוזמין בדברים

מצודת ציון

פנין עזיבם כמו כי לא ישוב (מ"ל מ"ב) : זרים . מל' זר ונכרי : קרים . מלשון קור וקנה : נוזלים . מלשון הזלה והטפה כמו יזל מים מדליו (במדבר כ"ד) : (טו) שבילי נתיבות . ענינם אחד פנין אורח ומעגל : סלו'. ענין משמוש התחיתות וכן ואורח ישרים סלולה (משלי ט"ו) : (טז) שריקות . ענין השמעת קול בקנון הספתים כמו אוים דבר תשוב מנחרב וכן שרקו ויעשו רחשם (איכה ב') : ישום . ענין תמהון כמו פנו אלי ואשמו (איוב כ"א) ויעיר . מלשון הנדה והנעה : (יז) אפיצם . ענין פיזור כמו ויפד הנם (שמות ה') : עורף . הוא אחורי הכתפים והמותן : לוידם . ענין אבר ומקרה רע כמו הלא איד לעול (איוב כ"ל) : (יח) לכו . הוא

תרגום

ומי מבוע נבעין : טו אֲרֵי שְׁבָקוּ פּוּלְחָנִי עַמִּי לְהַנְאָה אַסִיקוּ בּוּסְמִין וְאַטְעִיאוּנוּן בְּאוֹרְחָתְהוֹן בִּישְׁתָּא מִשְׁבִילִין תַּקִּנוּן דְּלָא עֲלָא לְמֵיזַל בְּאוֹרְחָן דְּלָא תַקִּנוּן בִּשְׁבִילִין דְּלָא מִבַּבְשָׁן טז לְשַׁוָּאָה אַרְעֲהוֹן לְשַׁמָּה אִשְׁתְּמוֹדַע עָלַם כָּל דְּיַעְבַּר עֲלָהּ יְבַלֵּי וְיָנִיד בְּרֵישֵׁיהּ יז כְּבִידוּר רוּחַ קַדְמָא אֲבַדְרִינוּן קֳדָם בַּעֲלֵי דְּבָבֵיהוֹן קְדַל וְלָא אַפְנֵי אַחֲזִינוּן בְּיוֹם תְּבָרֵיהוֹן

רש"י

כמלסיס המים שהם קרים עזלים : (זרים . לשון רחוקן הוא ל' זרם לג' מי הוא ל' זרות כלומר מאוסים) : (טו) כי. כן עשו עמי אשר שכחוני ו יקטרו : שבילי עולם . שבילים המהוקים לו שהם מכשול לדי ללכת . דרך לא סלולה . לא כבוש טובות לגיל לשרוק : ישום . יתמה : (יז) שרוקות. הטובר על מרבות מראה כבר בבי (טז) שריקות. הטובר על מרבות מראה כבר בבי ולא פנים . כשיברהו מפני האויב : אראם . אומיעם : (יח) ויאמרו לכו ונומר . ירמיה

רד"ק

כרעים בשון מרלם לשמה : שרוקת עולם. כתיב בוי"ו וקרי ביו"ד בלשון לשמה : יעבר . יעשה ויעיד בראשו . יתמה בלבו ויעיד בראשו כלומר זמן רב : יעבר . יעשה ויעיד בראשו . יתמה בלבו ויעיד בראשו כלומר זמן רב : כבידור רוח קדים כן אפיצם לפני האויב שיברהו לפני אויב ולא פנים . ולא אלי ערף ולא פנים כן אפנה להם ערף ולא פנים מראה כי אפנה אליהם כעמד כשיבא איש אויב אחריו פנו אלי ערף ולא פנים כן אפנה להם ערף ולא פנים מראה : אמרו . מלה כנגד מלה כמו אמרו כנגד המלך לומר אני אומרים דבריך והם אומרים אינם נתחיו לכו ונחשבה עליו ירמיהו : נכו . ענין זרות כמו אמרו כנגד המלך לומר אני אומרים דבריך והם אומרים אינם נתחיו לכו ונכה לו ונכהו בכל הלשון : כי לא תאבד : מחשבות ל"ל מחשבות רעות להמיתו : כי לא תאבד

מצודת דוד

יוקח המים ואיך מי ישוכם וכ"ל וכי מהרחוק לעזוב את המשפט בכל עת תכמה והסכל בלבו' החרשים אותו : (טו) יקטרו . הם הקטירים לאלה בשמים אחין תועלת בעבו' וכשילום בדרכיהם שבילי עולם . ר"ל שבילי העולם הם אותם הדרכים כי הראיתם ורכי הטבע בעולם הפעל שהם מחשלותם פיגלים בדרכים הפעלים אלה שבילי עולם הם בדרכיהם לתאוב שכל עומתם תלוי בלבה הפמי' ולכן היו ר להם והו אחור ללכת נתיבות וגו' ר"ל ללכת בנתיבי דר מינגם סלולה אלא תשתנו הם להסיר התכשול אלא תקרו נרעה שהכל ביד ה' ואין מהרהרי לעבדים עבודת אל (טז) לשום . והו הוא הסבה לשום הרלם לשמה : שריקות . הם הנדה ומלעג : (יז) אפיצם . ענין פיזור כמו ויפד הנם (שמות ה') : עורף . הוא אחורי הכתפים והמותן : לוידם . ענין אבר ומקרה רע כמו הלא איד לעול (איוב כ"ל) : (יח) לכו . הוא

תרגום

ותן רב ישרקו על חרבנם ושוממותם : ישום . יתמה על הסמתון ויעיד בראשו בראשו כמו רות קדים הנה בכרוחות המפזר דברים הנפזרים כן אפזרם בנפש מפני האויב : עורף וגו' . ביום בוא אויב אחריו פני מהם לאמר לא אמר לאמר אל תחל מחל מחל המחל המחל המ

יָדַעְתָּ אֶת־כָּל־עֲצָתָם עָלַי לַמָּוֶת אַל־
תְּכַפֵּר עַל־עֲוֹנָם וְחַטָּאתָם מִלְּפָנֶיךָ אַל־
תֶּמְחִי וְיִהְיוּ מְכֻשָּׁלִים לְפָנֶיךָ בְּעֵת אַפְּךָ
עֲשֵׂה בָהֶם: יט א כֹּה אָמַר יְהוָה הָלֹךְ
וְקָנִיתָ בַקְבֻק יוֹצֵר חָרֶשׂ וּמִזִּקְנֵי הָעָם
וּמִזִּקְנֵי הַכֹּהֲנִים: ב וְיָצָאתָ אֶל־גֵּיא בֶן־הִנֹּם
אֲשֶׁר פֶּתַח שַׁעַר הַחַרְסוֹת וְקָרָאתָ שָׁם
אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־אֲדַבֵּר אֵלֶיךָ:
ג וְאָמַרְתָּ שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה מַלְכֵי יְהוּדָה
וְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִָם כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי מֵבִיא רָעָה עַל־
הַמָּקוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר כָּל־שֹׁמְעָהּ תִּצְלֶנָה

אזנו

ויהיו ק׳ החרסית ק׳
ת״א (תוכלים) שם כחרש ט (הגרי״ב) לעיל ז לא

רד״ק

(כג) ואתה אל תמחי . פמו אל תמחה היו״ד במקום ה״א כמ״ש הפעל כמו נור ילדך תסי : וכיו מוכשלים. כתיב וקרי ויכיי. והענין אחד : בעת אפך עשה בהם. על דרך ויהר אפי בהם ותכנם : (א) כה אמר ה׳ . בקבוק יוצר חרס . מיוצר חרס תקנה בקבוק כי יש בקבוק מעץ או מזכוכית או מבאר מתכות וי״ת כפך כמולו תלמן בן דודו בית נתח כמו מבית לחם : מזקני העם ומזקני הכהנים . פי׳ תוליך עמך הזקנים כדי להמשיכם הגבוהה ולשבר לעיניהם הבקבוק לביות לכם לעוף כמו שאומר ושברת את הבקבוק לעיני האנשים ההולכים אתך וכן מ״ו ותדבר עמך מבני עמת וספרתה מבולת זולתי מעט ממנה שלריכה באור : (ב) אשר פתח שער החרסות. משער החרסית יוצאים לגיא בן הנם וה״י די קדם תרע קלקלתא וקלקלתא הוא דדכרי רז״ל הכפה ולדעתי הוא השער המוכל בכפר עזרה ואת שער האשפות ורז״ל פירשו שהוא שער משעבי העזה שהוא שער מזרחי ואמרו שבעה שמות נקרא לו שער קור שם היו עמאים פורשים הדא הוא דכתיב עמת שער ביקוד שם היו מיקדים ההלכה שער החרסית שהוא מסוון כנגד זריחת החמה סיך מה דתימא אחור וגא יצא שער הזיתון שהוא משמש כמיכה ויליה ושער המוך שהוא תדש שם תדשו את הסלכה שער העיון שהוא לעמלה משדת ובראל . החרסות בוי״ו כתיב וקרי ביו״ד החרסית ואחד הוא : אל תמחי אלין . דדבריים אלו מדבר עתה אלין וכם נכסים נאלנים אחרים : (ג) תצלנה אזניו . מ

מצודת ציון

פת ורשע : פתח . שנון הלשנה : (כג) תמחי . מל׳ מחי ומחיקה :

יט (א) בקבוק . כלי שם הכלי שפיו קר על כי בעת יוסף ממנו כשתע כעין קול בק בק וכן ובקבק דבש (ת״ש י״ד) : יוצר חרס . חומר חרס : (ב) גיא בן הנם . בן שם בתקשם : (ג) תצלנה . שנון תגיעה הרעה וכן לקול אזנו שפתי חכמים

אוֹזְנָיו: ד יַעַן | אֲשֶׁר עֲזָבֻנִי וַיְנַכְּרוּ אֶת־
הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיַּקְטִירוּ בוֹ לֵאלֹהִים אֲחֵרִים
אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּם הֵמָּה וַאֲבוֹתֵיהֶם וּמַלְכֵי
יְהוּדָה וּמָלְאוּ אֶת־הַמָּקוֹם הַזֶּה דַּם נְקִיִּם:
ה וּבָנוּ אֶת־בָּמוֹת הַבַּעַל לִשְׂרֹף אֶת־
בְּנֵיהֶם בָּאֵשׁ עֹלוֹת לַבַּעַל אֲשֶׁר לֹא־
צִוִּיתִי וְלֹא דִבַּרְתִּי וְלֹא עָלְתָה עַל־לִבִּי:
ו לָכֵן הִנֵּה־יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וְלֹא־
יִקָּרֵא לַמָּקוֹם הַזֶּה עוֹד הַתֹּפֶת וְגֵיא בֶן
הִנֹּם כִּי אִם־גֵּיא הַהֲרֵגָה: ז וּבַקֹּתִי אֶת־
עֲצַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלִַם בַּמָּקוֹם הַזֶּה
וְהִפַּלְתִּים בַּחֶרֶב לִפְנֵי אֹיְבֵיהֶם וּבְיַד
מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וְנָתַתִּי אֶת־נִבְלָתָם לְמַאֲכָל
לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבֶהֱמַת הָאָרֶץ: ח וְשַׂמְתִּי
אֶת־הָעִיר הַזֹּאת לְשַׁמָּה וְלִשְׁרֵקָה כָּל
עֹבֵר עָלֶיהָ יִשֹּׁם וְיִשְׁרֹק עַל־כָּל־מַכּוֹתֶהָ:
ט וְהַאֲכַלְתִּים אֶת־בְּשַׂר בְּנֵיהֶם וְאֶת־בְּשַׂר
בְּנֹתֵיהֶם וְאִישׁ בְּשַׂר־רֵעֵהוּ יֹאכֵלוּ בְּמָצוֹר

ובמצוק

רד״ק

הרעשה והוא מכנין נפעל ונתמר זה כל כאזניה וכשפתים כמו לקול אזנו שפתי : (ד) ויעכרו . כמ״ש אלהי נכר בתוכך כי לא יקבול המקום הזה עכו״ם : (ה) אשר לא צויתי . פיכשמיו כפרשה גזי מזרך וי״ת דלא פקדית כאוריתא ולא שלחית פיד עבדי נביא ולא רשות קדמי : (ז) ובקותי. עכין יו״ד

מצודת ציון

(חנקוק ג׳) : (ד) ויעכרו . מל׳ נכר וזרות : (ז) ובקותי . ענין ריקות כמו הבוק תבוק הארץ (ישעיה כ״ד) והוא ל׳ מופל על לשון בקבוק: (ח) לשמה . לתמהון : ולשרק. ענין הפשמת קול בקיבוק הכפתים ודרכו לעשותו בזרועות רבר תשוב מתרב : ישום : יתמה : (ט) במצור . ענין הקפת בייחות סביבות העיר

מצודת דוד

ריקות כמו בוקק הארץ וי״ת ואקלקל : (ח) מכותה . מכר

(ד) יען . בעבור אשר עזבו אותי : ויעכרו . עשו את המקום הזה לאלהי זרה המנו ר״ל לא הקריבו שם לפני כאלו לא היתה תרלי : הקטירו בו . אכל קטרו לאלהים אחרים : המה וגו׳ . מוסב על ויקטירו בו לאחר שגם המה הקטירו גם אבותיהם וגו׳ : ומלאו נקיים . דמי הילדים שהקריבו לפני העכו״ם : (ה) עולות . לבעל . לכוי׳ עולות לבעל : אשר לא צויתי . אמר׳ לפני לא צויתי לבנים לקריב בניו ומנות : ולא דברתי . אמר׳ דבור בעלמות מבלי לוות ולהזהיר : (ו) ולא יקרא. לא יקרא : התופת . בית המות׳ נקראו תופת לפי שהיו מקושים שם בתופים לבל ישמע כתב בכתיבתה הכן בשמות בשרף ויעמדו רחמיו : גיא הרגה . שמות בו בית הכמות קראו בן הנם ע״ש נשיתה הכן הנשרף : גיא הטרגה . כי יפלו שם הרוגי׳ רבים : (ז) ובקותי . ערוקו עליהם ר״ל לא יתלאו עצה לכבלל : למאכל וגו׳ . כי לא יקברו : (ח) לשמה . להתמהון ולהיות שורקין עליה : (ט) במצור . בשמם

אוזנוהי : ד חֲלַף דְּשַׁבְקוּ
פוּלְחָנִי וְסָאִיבוּ יַת אַתְרָא
הָדֵין וַאַסִיקוּ בֵיהּ בּוּסְמִין
מַטַּעוּת פֻּלְחֵי כּוֹכְבַיָּא דְּלָא
יְדַעוּנוּן אִינוּן וַאֲבָהָתְהוֹן
מַלְכֵיָא דְּבֵית יְהוּדָה וּמְלוּ
יַת אַתְרָא הָדֵין דַּם זַכָּאִין:
ה וּבְנוּ יַת בָּמַת בַּעְלָא
אוֹקְדָא יַת בְּנֵיהוֹן בְּנוּרָא
לְמַלְכָא לְבַעְלָא דְּלָא פַּקְדִית
אוֹרַיְתִי וּדְלָא שְׁלַחִית בְּיַד
נְבִיאַי וְלָא רַעְוָא
דְּקָדְמַי: ו בְּכֵן הָא יוֹמַיָּא אָתְיָן
אָמַר יְיָ לָא יִתְקְרֵי לַאֲתְרָא
הָדֵין עוֹד תּוּפֶת וְחִילַת בַּר
הִנֹּם אֶלָּהֶן חִילַת קְטִילַיָּא:
ז וַאֲקַלְקֵל יַת מְלַךְ אֲנָשׁ
יְהוּדָה וְיַתְבֵי יְרוּשָׁלֶם
בְּאַתְרָא הָדֵין וַאַרְמִינִנּוּן
לְחַרְבָּא קֳדָם בַּעֲלֵי דְבָבֵיהוֹן
וּבְיַד דְּבָעֵן לְמִקְטְלֵיהוֹן וְאֶתֵּן
יַת נִבְלָתְהוֹן מְשַׁגְּרָא לְמֵיכַל
לְעוֹפָא דִּשְׁמַיָּא וְלִבְעִירָא
דְּאַרְעָא: ח וְאֶשְׁוֵי יַת קַרְתָּא
הָדָא לְצַדּוּ וּלְאֶשְׁתַּמְּטוּ כֹּל
דְּיַעְבַּר עֲלָהּ יְכַלֵּי וְיָנִיד עַל
כָּל מַחְתָּהָא: ט וְאוֹכְלִינּוּן
יַת בְּשַׂר בְּנֵיהוֹן וְיַת בְּשַׂר
בְּנָתֵיהוֹן וּגְבַר נִכְסֵי קְרִיבֵיהּ
יֵכְלוּן בְּצִיָּרָא וּבְעַקְתָּא

אזנו

הגרי״ב לעיל יח פז ולק׳ ג׳ יג

ריעקון רש״י

(הסלים ק״נ) : (ד) וינכרו . עשאוהו נכרי : (ז) ובקותי . ורוקנתי ל׳ בוקה ומבוקה (הוסיע) ועל שם בקבוק שהוא מדבר בו לקח לשון כן :

ובמצוק

מצודת דוד

(ד) יען . בעבור אשר עזבו אותי : ויעכרו . עשו את המקום הזה לאלהי זרה המנו ר״ל לא הקריבו שם לפני כאלו לא היתה תרלי : הקטירו בו . אכל קטרו לאלהים אחרים : המה וגו׳ . מוסב על ויקטירו בו לאחר שגם המה הקטירו גם אבותיהם וגו׳ : ומלאו נקיים . דמי הילדים שהקריבו לפני העכו״ם : (ה) עולות . לבעל . לכוי׳ עולות לבעל : אשר לא צויתי . אמר׳ לפני לא צויתי לבנים לקריב בניו ומנות : ולא דברתי . אמר׳ דבור בעלמות מבלי לוות ולהזהיר : (ו) ולא יקרא. לא יקרא : התופת . בית המות׳ נקראו תופת לפי שהיו מקושים שם בתופים לבל ישמע כתב בכתיבתה הכן בשמות בשרף ויעמדו רחמיו : גיא הרגה . שמות בו בית הכמות קראו בן הנם ע״ש נשיתה הכן הנשרף : גיא הטרגה . כי יפלו שם הרוגי׳ רבים : (ז) ובקותי . ערוקו עליהם ר״ל לא יתלאו עצה לכבלל : למאכל וגו׳ . כי לא יקברו : (ח) לשמה . להתמהון ולהיות שורקין עליה : (ט) במצור . בשמם

מצודת ציון

(חנקוק ג׳) : (ד) ויעכרו . מל׳ נכר וזרות : (ז) ובקותי . ענין ריקות כמו הבוק תבוק הארץ (ישעיה כ״ד) והוא ל׳ מופל על לשון בקבוק: (ח) לשמה . לתמהון : ולשרק. ענין הפשמת קול בקיבוק הכפתים ודרכו לעשותו בזרועות רבר תשוב מתרב : ישום : יתמה : (ט) במצור . ענין הקפת בייחות סביבות העיר

וּבְמָצוֹק אֲשֶׁר יָצִיקוּ לָהֶם אֹיְבֵיהֶם
וּמְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם: וְשָׁבַרְתָּ הַבַּקְבֻּק לְעֵינֵי
הָאֲנָשִׁים הַהֹלְכִים אִתָּךְ: יא וְאָמַרְתָּ
אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר | יְהוָה צְבָאוֹת כָּכָה
אֶשְׁבֹּר אֶת־הָעָם הַזֶּה וְאֶת־הָעִיר הַזֹּאת
כַּאֲשֶׁר יִשְׁבֹּר אֶת־כְּלִי הַיּוֹצֵר אֲשֶׁר לֹא־
יוּכַל לְהֵרָפֵא עוֹד וּבְתֹפֶת יִקְבְּרוּ מֵאֵין
מָקוֹם לִקְבּוֹר: יב כֵּן־אֶעֱשֶׂה לַמָּקוֹם הַזֶּה
נְאֻם־יְהוָה וּלְיוֹשְׁבָיו וְלָתֵת אֶת־הָעִיר
הַזֹּאת כְּתֹפֶת: יג וְהָיוּ בָּתֵּי יְרוּשָׁלַם וּבָתֵּי
מַלְכֵי יְהוּדָה כְּמְקוֹם הַתֹּפֶת הַטְּמֵאִים
לְכָל הַבָּתִּים אֲשֶׁר קִטְּרוּ עַל־גַּגֹּתֵיהֶם
לְכָל צְבָא הַשָּׁמַיִם וְהַסֵּךְ נְסָכִים לֵאלֹהִים
אֲחֵרִים: יד וַיָּבֹא יִרְמְיָהוּ מֵהַתֹּפֶת אֲשֶׁר
שְׁלָחוֹ יְהוָה שָׁם לְהִנָּבֵא וַיַּעֲמֹד בְּחֲצַר
בֵּית־יְהוָה וַיֹּאמֶר אֶל־כָּל־הָעָם: טו כֹּה־
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי

מבי

דְּיַעִיקוּן לְהוֹן בַּעֲלֵי דְבָבֵיהוֹן
וּדְבָעָן לְמִקְטְלָהוֹן: י וְתִתְבַּר
זְרוּעַ לְעֵינֵי גַּבְרַיָא דְּאָזְלִין
עִמָּךְ: יא וְתֵימַר לְהוֹן כְּדֵין
אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת כְּדֵין אֶתְבַּר
יָת עַמָּא הָדֵין וְיָת קַרְתָּא
הָדָא כְּמָא דְמִתְבַּר יָת מָנָא
דְּפַחָרָא דְּלָא אִפְשַׁר
לְאִתְסָאָה לֵיהּ עוֹד וּבְתוּפָת
יִקְבְּרוּן מִבְּלִי אֲתַר לְמִקְבַּר:
יב כֵּן אַעְבִּיד לְאַתְרָא הָדֵין
אֲמַר יְיָ וְלִיתְבוֹהִי וּלְמִתַּן
יָת קַרְתָּא הָדָא כְּתוּפָת:
יג וִיהוֹן בָּתֵּי יְרוּשְׁלֵם וּבָתֵּי
מַלְכֵי יְהוּדָה כַּאֲתַר
תּוּפָת דְּמִסְאָב לְכָל בָּתֵּי
דַּאסִיקוּ בּוּסְמִין עַל
אֱגוֹרֵיהוֹן לְכָל חֵילֵי שְׁמַיָּא
וּנְסִיכוּ נִסְכִּין לְטַעֲוַת פָּלְחָן
כּוֹכְבַיָּא: יד וַאֲתָא יִרְמְיָה
מִתּוּפָת דְּשַׁלְחֵיהּ יְיָ תַּמָּן
לְאִתְנַבָּאָה וְקָם בְּדָרַת בֵּית
מִקְדְּשָׁא דַיְיָ וַאֲמַר לְכָל
עַמָּא: טו כִּדְנָן אֲמַר יְיָ
צְבָאוֹת אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל הָא

אנא

רד"ק

יו"ד כרכים מסמלתנו: (יח) בחבר ישנור. פי' בחבר ישנור פיס וכן חס יחבר בנקרים בחורים: להרפה: כמ"ח כמו נחנ"ף וכח בדכן הסחלה כמו וירפא לח מזבח ה' הכרוס: ובתפת יקברו. לף על פי שהוח מקום עכו"ם שלחם במקום בתפת חשר טמחו יחליטו: (יג) הטמחים. טעמו חל כחי ירוש' וכחי מלכי יהודה: לכל הבתים. פי' בעבור כל בחתי' חו על כל הבתים כלומר מה שחתי חומר שיהיו בחי ירושלם וכחי מלכי יהודה במקום התפת על הבתים חשר קטרו על גגותיהם חלהן נכחות מעשה ופעה וחגנית עליכם נכח מעשה: חלהי ישרחל. לף על פי שהם חועחים לפני ועכדו חלהים חחרים

מלבים

מצודת ציון

לכנעם ולבחר להם: ובמצוק ילקו. מלשון מקה ומרה: (יז) לחהר. מחר: (יח) ככה. כן: כיוצר. לחוקן חרם: להרפה. פיה מלשון רפואה ועם כי הוח כס"ח ור"ל לחקנו ולחר

בלשון

ובעיר חוכלי הקנה: ובתופת. בהרוגי: יקברו בתופת הרבה מחר מר שלח יחלה שם מקום לקבור עוד: (יכ) כמו שלחתי כן חעשה וגומר: בתופת. ר"ל חללה הרוגים בתופת שהיה חללה מהרוגי הילדים הטומחים נעכו"ם (יג) וכיו וגומר ר"ל כם יהיו מקום קברות ההרוגים המקום התופת: הטמחים. מוסב על הבתים לומר הבתים הטמחים יהיו כמו הסם ותוכר ותחרם מי סם מהבתים ותחר לכל הבתים מחר קטרו וגומר: (יד) לנבחה. הנבוחה המתרגם לחנלם: (פו) חל

מצודת דוד

נחמת המחר יהיו חסרים ממחכל ויחכלו חשר כעיניהם וגו': (יח) ככה חשבר. כמו שנשבר הנקבוק כן חשבר וגו' כחשר ישבר וגו': ר"ל כשברת כלי יוצר חשר ישבו מי שחין לחלוח הקנה לעשותו שלם כן ישבר הע

מצודת ציון

ובעיר. בעריך הסמוכי' לה: כי הקשו. לגל יוכלו לספר חלי פניהם וכוח חלמוד ענין חגילה:

ב (ח) פקוד נגיד. חחול' ושר היה בבית ה': לח ירמיהו. חיסר על ושמע: (ג) המהפכת. הוח שם של בית הסוהר: (ג) לח פשחור. ר"ל נקרח שם חשר: הפליחו. העורך בעוכה הסר: (ג) לח פשחור. ר"ל נקרח חמר פשחור כי חם לחה חתחיפת ניחוחה יקיפו לחתך חסביב כי בחתר הוח כמו חם פם סמר וסם הוח מנין רבוי כמו ופמו פרכיו (חבקוק ה') וסחור הוח תרגומו של סביב

מֵבִיא אֶל־הָעִיר הַזֹּאת וְעַל־כָּל־עָרֶיהָ אֵת
כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי עָלֶיהָ כִּי הִקְשׁוּ
אֶת־עָרְפָּם לְבִלְתִּי שְׁמוֹעַ אֶת־דְּבָרָי:
כ וַיִּשְׁמַע פַּשְׁחוּר בֶּן־אִמֵּר הַכֹּהֵן וְהוּא־
פָקִיד נָגִיד בְּבֵית יְהוָה אֶת־יִרְמְיָהוּ נִבָּא
אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה: כא וַיַּכֶּה פַשְׁחוּר אֶת
יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא וַיִּתֵּן אֹתוֹ עַל־הַמַּהְפֶּכֶת
אֲשֶׁר בְּשַׁעַר בִּנְיָמִן הָעֶלְיוֹן אֲשֶׁר בְּבֵית
יְהוָה: כב וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיֹּצֵא פַשְׁחוּר אֶת־
יִרְמְיָהוּ מִן־הַמַּהְפֶּכֶת וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִרְמְיָהוּ
לֹא פַשְׁחוּר קָרָא יְהוָה שְׁמֶךָ כִּי אִם־מָגוֹר
מִסָּבִיב: כג כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹתֶנְךָ
לְמָגוֹר לְךָ | וּלְכָל־אֹהֲבֶיךָ וְנָפְלוּ בְּחֶרֶב
אֹיְבֵיהֶם וְעֵינֶיךָ רֹאוֹת וְאֶת־כָּל־יְהוּדָה
אֶתֵּן בְּיַד מֶלֶךְ־בָּבֶל וְהִגְלָם בָּבֶלָה וְהִכָּם

בחרב

רש"י

(ט) ובמצוק. ל' לחץ כמו מוקה: (יח) (אשר לא יוכל לרפאה. שהעם קלו שלכל העיר שעשה לתופת ולאסור לעתיד): (יכ) העיר הזאת כתופת. כולה

מלאים

רד"ק

מלאים הרוגים כמו התופת שהורגגין את הילדי' למולך: (ג) המהפכת. שם מקום בית האסורים וי"ו לכיפתא ארוט"ר בלע"ז: (ג) מגור. ירחה: לא פשחור קרא ה' שמך וגו'. לא נקרא שמך פשחור אלא בשביל דבר זה כלו' פכח בחור כמו אילן שנפשח וכן ויפשטו (איכה ג) וכן אמר לו לא פשחור קרא שמך כל' פשחור משמע אדם גדול וכן חורין שם חור אלא לכך נקרא שמך פשחור פשה בחור: דבר אחר פשה שחור רבים סביבותיך להרוג ולל' זה מגור הוא ל' אסיפה כמו

מגורי

אותך בשם פשחור כי אם מגור מסביב לא תהיה בטוח כמו שאתה אומר אלא פחד יהיה לך מכל סביבותיך ומגור רחוי נקרא שמך כי מגור יהיה לך: (ד) כי כה אמר ה'. נתן למגור היה לו לומר נותן מגור לך ולכל אוהביך אלא כך

מצודת ציון

כל שאלה וכן וירפא לח הזבח ה' (מ"ל י"ח): (טו) הקשו תלמון קשה: ערפם. הוא לחוורי הפנים והטלה

ב (ג) מגור. מגון אסיפה וקבוץ כמו חוגר בקרן (תהלים י'): מוסן

מצודת דוד

כל עריך. בעריס הסמוכי' לה: כי הקשו. לגל יוכלו לספר חלי פניהם וכוח חלמוד ענין חגילה:

ב (ח) פקוד נגיד. חחול' ושר היה בבית ה': לח ירמיהו. חיסר על ושמע: (ג) המהפכת. הוא שם של בית הסוהר: (ג) לח פשחור. ר"ל נקרא שם חשר: הפליחו. העורך בעוכה הסר: (ג) לח פשחור. ר"ל נקרא חמר פשחור כי חם לחה חתחיפת ניחוחה יקיפו לחתך חסביב כי בחתר הוא כמו חם פם סמר וסם הוא מנין רבוי כמו ופמו פרכיו (חבקוק ה') וסחור הוא תרגומו של סביב

בֶּחָרֶב: הִוָּנַתִּי אֶת־כָּל־חֹסֶן הָעִיר הַזֹּאת
וְאֶת־כָּל־יְגִיעָהּ וְאֶת־כָּל־יְקָרָהּ וְאֶת כָּל־
אוֹצְרוֹת מַלְכֵי יְהוּדָה אֶתֵּן בְּיַד אֹיְבֵיהֶם
וּבְזֻזּוּם וּלְקָחוּם וְהֵבִיאוּם בָּבֶלָה: וְאַתָּה
פַּשְׁחוּר וְכֹל יֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ תֵּלְכוּ בַשֶּׁבִי וּבָבֶל
תָּבוֹא וְשָׁם תָּמוּת וְשָׁם תִּקָּבֵר אַתָּה וְכָל־
אֹהֲבֶיךָ אֲשֶׁר־נִבֵּאתָ לָהֶם בַּשֶּׁקֶר:
ז פִּתִּיתַנִי יְהוָה וָאֶפָּת חֲזַקְתַּנִי וַתּוּכָל הָיִיתִי
לִשְׂחוֹק כָּל־הַיּוֹם כֻּלֹּה לַעֵג לִי: ח כִּי־מִדֵּי
אֲדַבֵּר אֶזְעַק חָמָס וָשֹׁד אֶקְרָא כִּי־הָיָה
דְבַר־יְהוָה לִי לְחֶרְפָּה וּלְקֶלֶס כָּל־הַיּוֹם:

ואמרתי

רד"ק

אמר לו במקום שאתה עתה בגבורתך מבטח לך ולכל אהביך שבוטחים בדברי שקר שאתה אומר להם תהיה להם במקום מבטח למגור ולפחד וגם לאתה פפחד עמהם: (ה) ונתתי חוסן • עניין חוזק וחזקה כמו ויהיה החסון לעשרת והחסון הוא בלעזים והוסן ר"ל האוצר הטוב והיקר ולכן הוסן ויקר יקחו וכן הנפעל ממנו לא יאמר ולא יחסן וקרא האוצר חוסן לפי שהאוצר חוזק האדם ושוקפו לעת צרה: (ו) ואתה • אתה וכל אהביך • ונמצאה אמר על אהביו שיפלו בחרב אויביו' והנה אומר שיקבלו בגבל ר"ל אותם שימלטו מחרב ירו' יגלו בבבל ומם ימותו ויקברו והקללה הוא שיקברו באדם עמאה לפיכך אמר ושם תקבר כי אחר שאמר ושם תמות ידוע הוא ששם יקבר אלא דרך קללה זכר לו הקבורה שיקבר באדם עמא' ומה שאמר בכל פסוק מהם כל אהביך ר"ל רבים מאהביך כי יבא כל בעניין הזה כמו וכל האדם באו מלרימה רלה לומר רבים מבאדם ובמורו ונתן לאותו במהפכת לעק המם מתון לעבדו ואמר פתיתני ה' כאדם המפתה תבכו כי אני סייתי מונע עלמי מן שיהיה מתי ואמרתי אהבה ה' אלהים הוא לא ידעתי דבר כי נער אנכי ואתה פתיתני ואמרת לי אל תאמר נער אנכי: ואחת • ואמרתי סייתי נפתה לדבריך: חזקתני • חזקתני ואכזרת לי ובשיתי שליחותך והנה סייתי לשחוק כל היום כלה לעג לי: (ח) מדי אדבר • בהגיעו לדבר הזה אמר לעמו אל תאמר נער אנכי כי אל תאמר לכל אשר אשלחך תלך ואת כל אשר אצוך תדבר: אזעק חמס ושד אקרא • אמר לעמו אל תיראו מפני אויביכם כי אם אמר לכם אל תאמר נער אנכי כי אל תאמר לכל אשר אשלחך תלך ואת כל אשר אצוך תדבר: כי היה דבר ה' לי • לפיכך דברו לי הרפ"סם מחרפים אותי

רש"י

מגורי אל מרב (יחזקאל כ"ח): (ה) חוסן • ממון שבוזו ונגידו כמו (דברים יד) לא תתנודדו וכן הבר (ז) פתיתני • ללכת בשליחותך • חזקתני • הכבדתם לי כמו (איוב יז) ל' הסמתה כמו נודו אילנא עלי ידך המחזקה ללכת על כרחי: ותיכל • ונלחת (יחזקאל ג) ולוגם פתר אותו ל' הנגדם ממש וכה כולה • כל העם לועג לי: (ח) מדי אדבר • בהתרוצו הגידו עליו דברי שקר וגגידו למלך ויש לנו עת שאדבר אליהם אני צריך לזעוק ולהרים דברים רבים במקרא אבר לא יכון פתרונו קורא אליהם סובב כי אם נביאות חמס ושוד: כי אם עד אשר יתלקח • בחתי תיכות או לשלם כמו היה דבר ה' לי. לפיכך דברו לי הרפ"סם מחרפים אותי

מצודת ציון

(ה) חוסן • עניין חוזק ועל העושר יאמר שהוא החוזק וכן חוסן ויקר יקחו (יחזקאל כ"ב) • יגיעה • גם הוא יאמר על העושר הבא ביגיעה ועמל: וגזזום • מל' גזה וגזל: (ו) פתיתני • מלשון פתוי והסתה: ותוכל • מלשון יכולת: (ח) מדי • עניינו עמו מהני וכן מדי דברי בו (לקמן מ"ח): חמס • עניין הסרת הזכר והוא מלשון נחתשו עקבייך (לעיל י"ג) ושד • עשק הגוף: ולקלס • עניין לעג כמו וקלסם לכל המרלות (יחזקאל כ"ג): עתה הנה הייתי לשחוק וכולם מלעיגים עלי: (ח) כי מדי אדבר

תרגום

ח וְאֶתֵּן יַת כָּל עוֹתַר אַרְעָא
הָדָא וַיַת כָּל עֲמָלָהּ וַיַת כָּל
לֵיאוּתָהּ וַיַת כָּל אוֹצַר
מַלְכֵיָא דְבֵית יְהוּדָה אֶמְסוֹר
בְּיַד בַּעֲלֵי דָבְבֵיהוֹן וְיִבְזְזוּנוּן
וְיִשְׁבּוּנוּן וַיּוֹבְלִינוּן לְבָבֶל
ט וְאַתְּ פַּשְׁחוּר וְכָל יָתְבֵי
בֵיתָךְ תֵּהֲכוּן בִּשְׁבְיָא וּלְבָבֶל
תֵּיתֵי וְתַמְּן תְּמוּת וְתַמָּן
תִּתְקְבַר אַתְּ וְכָל רְחִיצָיךָ
דְּאִתְנַבֵּיתָא לְהוֹן בְּשִׁקְרָא
י שַׁבִּי שְׁתַּגִּי יְיָ וְאִשְׁתַּבִּישִׁית
תַּקִּיפְתַּנִי וִיכֵלְתְּ לִי הֲוֵיתִי
לְלַעֵיב כָּל יוֹמָא כּוּלְּהוֹן
מְהַיְכִין בִּי: יא אֲרֵי בְּזִמְנָא
דַּאֲנָא מִתְנַבֵּי אֲנָא מְרִים קָל
בְּכִי וּמְצַוַח וְעַל חֲטוֹפֵי
וּבְזוּזֵי אֲנָא מִתְנַבֵּי אֲרֵי
הֲוָה פִּתְגָמָא דַיְיָ לִי
לְהֵיסוּרִין וּלְלַעֵיג כָּל יוֹמָא:

ואמרתי

רש"י

ואמרתי לא אזכרנו ולא אדבר עוד בשמו והיה בלבי כאש בעצרת עוד פתגמוהי בלבי אשתא בערא שטפין ית כחי ולאיתי לסובלא ולא יכלית: יא ארי שמעית מלי מרי דמתפגשין מסהור ביתך הוון גנתיניה כל אנש דמתי לי כמנין לאבאשא לי אים יטעי ונכול ליה נקיפא על בן רדפי יתקלון ולא יכלון למיקם יבשלו

לאחרא

רד"ק

דברים שאומרים לי כי היה דבר ה' לי לחרפה ולקלס: כל היום • כל הימים שאדבר דבר ה' הוא לי לחרפה ולקלס שהם מחרפים אותי עליו וקנס עניו לעג וזנות וכן וקנסה לכל האלהות וי"מ אלו בזמן דאיש מתנבא אנא מרים קל בכי ומצות ועל הטופין ובזוזין אנא מתנבא אלו מתנבא אלו הוא מתנבא דה' לי לחסודין ולעג כל יומא: (ט) ואמרתי • ואם אחשבה בעני שלא אזכרנו עוד ושלא אדבר בשמו עוד לא אזכרנו שהם ולא אדבר עוד בשמו אחר כי אני נכנס עליו: והיה בלבי כאש בוערת • היה דבר ה' בעני כאש בוערת. שאשתדל בכל כחי להוציאם וכן כמו אם היה אש עצור בעצמותי שאשתדל להוציאו בכל כחי כן דבר ה': נלאיתי כיכל • נלאיתי בכיכלו ולא אוכל לסבלו בקרבי כמו אם היה אש ואני על כרחי מוציאו בפסתו ואמרו לשם ואמר בוערת ואמר עצור ואמר כי אם ימצא זכר ונקבה כי אם ילאה מחשבון ובפסוק לאחר זכר ונקבי שלבבכם אם לא נפח. בגבל עניין סבל וכן מי מסבל את יום בואו: (י) כי שמעתי דבת רבים. לפ"ל שאומרים עלי: מגור מסביב • מפחידים אותי מסביב זה מכלן וזה מכלן וי"ת מגור ל' מקיפה דמתכנשין מסהור סהור כמו יגורו עלי עדים יגורבו בחרמו ומה הם אומרים עלי זה לזה: הגידו ונגידנו • פי' הגידו דבר שקר עליו ונגידנו למלך כמ"ש לכו ונכהו בל': כל אנשי שלומי לעני • אותם שהיתי חושב שהם אנשי שלומי הם שומרים ומצפים מתי אהיה צולע ונכשל כשום דבר: אולי יפתה • לדברינו שיאכל וישתה עמנו ונקח' נקמתינו לפי שנקמנו לא אמר לנו. אולי יעטי • הם חושבים שהיתי ומזה לא אחבר כי ה' הבטיחני ואמר אני ונלחמו אליך ולא יוכלו לך והוא עמי בגבור ערץ לעמוד בגגדם וח"י ונתן אותי כמו גבור ערץ לעמוד בגגדם ות"י מימרא בסעדי בגבר תקיף: כשל אם לא נפל. כשל עליו אם לא אחבר לו פי' ונתן אותי כמו גבור ערץ לעמוד בגגדם ות"י מימרא בסעדי בגבר תקיף: כשל אם לא אחבר לו פי' ולא יכלו לסבלו בשם שלא יגליתו במעשיהם ובמחשבותם עלי ואות' הכונה שהם כלומר שלא יגליתו בשם שלא יגליתו בשם שלא אחבר לו פי' ולא יכלו לסבלו בשם שלא יגליתו במעשיהם ובמחשבותם עלי ואות' הכונה שהם כלומר

יִכָּשְׁלוּ וְלֹא יָכֹלוּ בֹשׁוּ מְאֹד כִּי־לֹא הִשְׂכִּילוּ
כְּלִמַּת עוֹלָם לֹא תִשָּׁכֵחַ: יבוַיהוָה צְבָאוֹת
בֹּחֵן צַדִּיק רֹאֵה כִלְיוֹת וָלֵב אֶרְאֶה נִקְמָתְךָ
מֵהֶם כִּי אֵלֶיךָ גִּלִּיתִי אֶת־רִיבִי: יג שִׁירוּ
לַיהוָה הַלְלוּ אֶת־יְהוָה כִּי הִצִּיל אֶת־נֶפֶשׁ
אֶבְיוֹן מִיַּד מְרֵעִים: יד אָרוּר הַיּוֹם אֲשֶׁר
יֻלַּדְתִּי בּוֹ יוֹם אֲשֶׁר־יָלְדַתְנִי אִמִּי אַל־יְהִי
בָרוּךְ: טו אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר בִּשַּׂר אֶת־אָבִי
לֵאמֹר יֻלַּד־לְךָ בֵּן זָכָר שַׂמֵּחַ שִׂמְּחֵהוּ:
טז וְהָיָה הָאִישׁ הַהוּא כֶּעָרִים אֲשֶׁר־הָפַךְ
יְהוָה וְלֹא נִחָם וְיִשְׁמַע זְעָקָה בַּבֹּקֶר
וּתְרוּעָה בְּעֵת צָהֳרָיִם: יז אֲשֶׁר לֹא־מְוָתַתְנִי

רד"ק

לעולם: ולא יכלו • חסר וי"ו שהוא במקום יו"ד פ"ל הפעל מהמלהב: (יב) וס' לגלות בוחן לדיק • לאותו שהוא לדיק לעיני בני אדם לא ידעו בו אם אותו הכבוד וס' לגלות בוחן אותו אם לבו בסתר כמו מעשיו בגלוי יגמלהו כלדקו ואם לאו ינקמו ויפרכמהו לעיני החכמים שידעו מי הוא כלומר שיכאיבהו במעשיו: (יג) שירו לה'. אמר זה כנגד החסידים אשר היו בירושלם: כי הציל • שנלה לו שלא יאכלו ולא יהרגו ממהם כי היו רולים נהמיתו: (יד) אחרור היום. מחרירות נפשם יקללו הלדיקים יום שולדם בו ואף על פי שלא תשיגהו קללה כי בכר עבר וכן אמר איוב יאבד יום אולד בו וגומר ויחוסיף בעניין במ"ש ואמר יום אשר ילדתני אמי: (טו) אחרור האיש אשר בשר את אבי. ואף על פי שהיה מקלל ממחרירות נפשו יש לאמוה איך היה מקלל המבשר כי אם הוא היה אביו תשיגהו קללה ואולי היה איש טוב המבשר ובזה ליומיהו עון על קללו אותו ואמרו כי נודע לו כי שבתור בן אמר היה המבשר: שמח שמחהו. כאמת שמחהו כשאמר לו כי בן זכר טוב כי כני אדם שמחים לבן זכר ודואגים על הנקבה ואם היה יודע אחי קופו שיהיו ימי כעמל ויגון לא היה שמח כי (טז) ובזה. ושמע זעקה בבקר • זעקה מקדוביו ומאוהביו ובן ישמע תמיד בד עת לאביו וכן מבכאן ואילך כל היום אינו זכר לאביו כפי שבאמת הולך ומוסיף מהבקר עד עת הלאביו ואם לא יכלו ולעבר כי התרועה יותר מהזעקה והתרועה תהיה בשמחה כמו לא יכונן ולא ירועע יתרועע אף ישתו ותהיה לאבל ולעבר כמה מרגיע רע וכן והתרועה בעת לאביו: (יז) אשר לא מותתני מרחם • מותתני מכיון מבטנו אומר על אם לאמה

מצודת ציון

פ"ם): השכילו. ענין הלאה על כי ההלאה נדמה בעיני הבריות שעשה תעשיו בהשכל וכן ויכי דוד לכל דרכיו תשכיל (ש"א י"ח): (יב) בוחן • מלשון הבחנה: (יג) תודעים • רשעים: (טו) נאה. ענין כפוך מחשבה: ותרועה. ענין זעקת יללה כמו נפשו

מצודת דוד

(יב) וה' לגלות. ואתה ה' לגלות הבטתי את הלבב לדעת מעשיו ורואה מחשבות לליות ולב בטוח אני אחר בעוני אראה נקמתך מהם: כי אליך • לבד אליך אני מגלה הריב שיש לי עמהם: שירו לה'. ומשבח לה' אשר הלדק שירו לה' והללו אותו אשר הציל מיד המרעים: (יג) אביון • הוא יום הסדרון המיותם גם לאחר ומת"ש לאחיך זה ילדך (תהלים ל"ג) אשר ילדתני אמי • זה יום

תרגום

לחדא ארי לא יכ
ודחפינון אתבנעות
דלא תפסוק: יב ויי צבאות
בחר קשוט גלון קדמך
כולין ולב אחזי פורענ
דינך מנהון ארי קדם
אגרית ית עולבני: יג שב
קדם יי אודו קדם יי
שיזיב ית נפש מסכן מ
מבאישין: יד ליט יום
דאיתלידית ביה יום
דילדתני ביה אמי לא
ברוך: טו ליט גברא דבש
ית אבא למימר אתילד
בר דכר חדאה חדיד
טז ויהי גברא ההוא כקרו
דהפך יי ברוגזיה ו
אתותבא ויישמע צוחה
בצפרא ובכא ב
טיהרא: יז דלא אס

רש"י

לשמוע לו ולמעות אחריו: (יח) כי לא השכילו
הלליהו בעלמם: ארור היום אשר ילדתי ב
פוה"א לויניגיר"ם בלע"ז היה שעת הריון ועל
לוגם אמם חלקיהו אחיו מאמו ביום שהיה בורח מ
מנשה שהיה הורג את הנביאים ואמם מפחו ובר
(טו) שמח. מ"ש דעשה שהוא ל' מממה אחר
שממה את אביו בבשורתו: (טז) כערים אש
הפך • סדום ועמורה: ולא נחם • משנגר עליה
הורבן לא חשב מהשבה אחרת לבטל גזרתו: (יז) אש
לא מותתני. מלאך המות מרחם והרי זה מן המקרא

קלרי

לבור: הרת עולם. הריון של עולמות:
(ב) עמל ויגון. חורבן בית המקדש: (ד) הנני מסב
כלי המלחמה • יש בכם היודעים להסביב את
ריום של מעלה הממוים על הפורענות להגיל אים
מן הרעה שהוא ממוה עליה ובכך אתם בוטחים
מיסב את הסרירה של זה לזה ולא תדעי על מי
ביעו: ואספתי אותם • כלי מלחמה אל הוך
העיר

מצודת דוד

אנשי מרחם • ר"ל לזה אני מקלל יום הלידה והמכם' כי לזה
אתיו להמית לא התית אותי שיהי ברחם ויהיה לי א"כ אמי
לפי שעה ורחמה היה לי הריון עד עולם עד המיתה:
לזה זה מרחם ילדתני • ר"ל לזה ילדתני העלמי בדרך
מי: לראות עמל ויגון • התולדה הזאת היתה לרעתי
ה עמל ויגון והנה יהי כלים כנושה כי כל הימים מבלים
אותי בקמים עלי:

(ג) ודע נא • עתה דרש בהפלה בעבורינו אל ה': כמו נפלאותיו • כמו כל הנפלאות הנרגיל לעשות מאז: ויעלה
ויסתלק מעלינו: (ד) הנני מסב • אסבב מכם את כלי המלחמה לחתם אל מלך בבל וגו' ר"ל לא תצליחו עם כלי המלחמה
כם לקומים מכם ונתוניים בידם להלחם עתכם: ואספתי. אני אכנים את הכשדים אל העיר ולא תוכלו לחנסף: (ה) ונלחמתי
ר"ל

מֵרָחֶם וַתְּהִי־לִי אִמִּי קִבְרִי וְרַחְמָהּ הֶרֶת
עוֹלָם: יח לָמָּה זֶּה מֵרֶחֶם יָצָאתִי לִרְאוֹת
עָמָל וְיָגוֹן וַיִּכְלוּ בַבֹּשֶׁת יָמָי: כא א הַדָּבָר
אֲשֶׁר־הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה בְּשִׁלֹּחַ
אֵלָיו הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ אֶת־פַּשְׁחוּר בֶּן
מַלְכִּיָּה וְאֶת־צְפַנְיָה בֶן־מַעֲשֵׂיָה הַכֹּהֵן
לֵאמֹר: ב דְּרָשׁ־נָא בַעֲדֵנוּ אֶת־יְהוָה כִּי
נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל נִלְחָם עָלֵינוּ
אוּלַי יַעֲשֶׂה יְהוָה אוֹתָנוּ כְּכָל־נִפְלְאֹתָיו
וְיַעֲלֶה מֵעָלֵינוּ: ג וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ אֲלֵיהֶם
כֹּה תֹאמְרוּן אֶל־צִדְקִיָּהוּ: ד כֹּה־אָמַר
יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי מֵסֵב אֶת־כְּלֵי
הַמִּלְחָמָה אֲשֶׁר בְּיָדְכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם
נִלְחָמִים בָּם אֶת־מֶלֶךְ בָּבֶל וְאֶת־הַכַּשְׂדִּים
הַצָּרִים עֲלֵיכֶם מִחוּץ לַחוֹמָה וְאֲסַפְתִּי
אוֹתָם אֶל־תּוֹךְ הָעִיר הַזֹּאת: ה וְנִלְחַמְתִּי

רד"ק

המיתו קודם לאתו מרחם לו אמר על האל כמ"ש איוב כי לא
סגר דלתי בטני: ותהי לי אמי קברי • אלא מותתני קודם לאתי
מרחם היתה לי אמי קברי: ורחמה הרת עולם • רחם אמי נמשך
לא היתה לי לבריון עולם ממני הרה בסמוך הרת כמו מן שהה
שנת שלמים אפר שפת היאור ובאמרו הרת ל' נקבה ורחם מן
הדומה ל' זכר טעם הנקבות על האם שהיה הרת עולם ממני
שהיה לעולם ברחמה. (יח) למה זה. מבואר הוא וכן הפ"
בבאה אחריו מבואחרת: (ב) נלחם עליו • קמון כי הוא
ביעוני: (ג) כה תאמרון. חסר וי"ו המשך: (ד) הנני מסב.
כלי המלחמה אשר בידכם יהיו בידם שלא יהיה לכם
הכשדים ינלחמו אחכם מחון ואני אלחם אתכם בדבר גדול

מצודת ציון

ידעה לו (ישעיה מו): (יח) מרחם. הוא מקום הולד: הרת • מל'
הריון: (יח) עמל. ענין יגיעה: ויכלו. מל' כלון:
כא (ב) ועלה. ענין סלוק כמו העלית הענן (במדבר ט'):
(ד) מסב • מל' סביב: אל תוך. אל תוך:
כלים. מל' הלור: ואספתי • ענין הכנסה כמו ואין איש
מאסף

תרגום

ולי דמיתית ממעין והות
פון אמי קברי ומהוית כדלא
ית: יח למה דנן מבטנא
נפקית לסחזי עמל ודנון
פון בבהתא יומי: א פתגם
דאתה דהוה עם ירמיה
מן קדם יי כד שלח לותיה
מלכא צדקיה ית פשחור
בר מלכיה וית צפניה בר
מעשיה כהנא למימר:
ב בעי כען עלנא קדם יי
ארי נבוכדנצר מלכא
בבל מגיח קרבא בנא
עלנא ייעבד יי עמנא ככל
נסיהתיה ויסתלק מננא:
ג אמר ירמיה להון כדין
תאמרון לצדקיה: ד כדנן
אמר יי אלהא דישראל
הא אנא מסחר ית מאני קרבא
דבידכון דאתון מגיחין
מלכא בהון עם מלכא דבבל
ם כשדאי דצירין עליכון
ברא לשורא ואכנש ית הון
קרתא הדא: ה ואגיח

אנא

רש"י

עמל ויגון. חורבן בית המקדש: (ד) הנני מסב
כלי המלחמה • יש בכם היודעים להסביב את
ריום של מעלה הממוים על הפורענות להגיל אים
מן הרעה שהוא ממוה עליה ובכך אתם בוטחים
מיסב את הסרירה של זה לזה ולא תדעי על מי
ביעו: ואספתי אותם • כלי מלחמה אל הוך
העיר

מצודת דוד

אנשי מרחם • ר"ל לזה אני מקלל יום הלידה והמכם' כי לזה
אתיו להמית לא התית אותי שיהי ברחם ויהיה לי א"כ אמי
לפי שעה ורחמה היה לי הריון עד עולם עד המיתה:
לזה זה מרחם ילדתני • ר"ל לזה ילדתני העלמי בדרך
מי: לראות עמל ויגון • התולדה הזאת היתה לרעתי
ה עמל ויגון והנה יהי כלים כנושה כי כל הימים מבלים
אותי בקמים עלי:

(ג) ודע נא • עתה דרש בהפלה בעבורינו אל ה': כמו נפלאותיו • כמו כל הנפלאות הנרגיל לעשות מאז: ויעלה
ויסתלק מעלינו: (ד) הנני מסב • אסבב מכם את כלי המלחמה לחתם אל מלך בבל וגו' ר"ל לא תצליחו עם כלי המלחמה
כם לקומים מכם ונתוניים בידם להלחם עתכם: ואספתי. אני אכנים את הכשדים אל העיר ולא תוכלו לחנסף: (ה) ונלחמתי
ר"ל

אֲנִי אִתְּכֶם בְּיָד נְטוּיָה וּבִזְרֹעַ חֲזָקָה וּבְאַף
וּבְחֵמָה וּבְקֶצֶף גָּדוֹל: ו וְהִכִּיתִי אֶת־יוֹשְׁבֵי
הָעִיר הַזֹּאת וְאֶת־הָאָדָם וְאֶת־הַבְּהֵמָה
בְּדֶבֶר גָּדוֹל יָמֻתוּ: ז וְאַחֲרֵי־כֵן נְאֻם־
יְהוָה אֶתֵּן אֶת־צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה וְאֶת־
עֲבָדָיו וְאֶת הָעָם וְאֶת־הַנִּשְׁאָרִים בָּעִיר
הַזֹּאת מִן־הַדֶּבֶר וּמִן־הַחֶרֶב וּמִן־הָרָעָב
בְּיַד נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל וּבְיַד אֹיְבֵיהֶם
וּבְיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וְהִכָּם לְפִי־חָרֶב
לֹא־יַחְוֹס עֲלֵיהֶם וְלֹא יַחְמֹל וְלֹא יְרַחֵם:
ח וְאֶל־הָעָם הַזֶּה תֹּאמַר כֹּה אָמַר יְהוָה
הִנְנִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם אֶת־דֶּרֶךְ הַחַיִּים וְאֶת־
דֶּרֶךְ הַמָּוֶת: ט הַיֹּשֵׁב בָּעִיר הַזֹּאת יָמוּת
בַּחֶרֶב וּבָרָעָב וּבַדֶּבֶר וְהַיּוֹצֵא וְנָפַל עַל־
הַכַּשְׂדִּים הַצָּרִים עֲלֵיכֶם יִחְיֶה וְהָיְתָה־
לּוֹ נַפְשׁוֹ לְשָׁלָל: י כִּי־שַׂמְתִּי פָנַי בָּעִיר
הַזֹּאת לְרָעָה וְלֹא לְטוֹבָה נְאֻם־יְהוָה בְּיַד
מֶלֶךְ־בָּבֶל תִּנָּתֵן וּשְׂרָפָהּ בָּאֵשׁ: יא וּלְבֵית

ת"א (דיתבין בעיר) סנהדרין לז והיה ק' כלך

רד"ק

שאכם אתכם ואת בהמתכם: (ז) מן הדבר מן החרב. מחרב המלחמה בהלחמה על הטיר אלו אותם ביד נבוכדנצר כשיבכום בעיר ולא לדקיהו ועבדיו שבלתו: וכלם לפי חרב. מי שיוכלם לבמות ימות ומי שיוכלם להגלות יגלה: לא יחוס עליהם ולא יחמול ולא ירחם. שברי שתם בני לדקיהו לעיניו וכן בחרים וזקנים לא חמל: (ט) הנרים עליכם ימיה. כתיב וקרי ומיה וכעניין אחד: וסיתה לו נפשו לשלל. לריות כחיו שלל אותה: ולבית מלך יהודה. הסר האמר כמ"ש למעלה ואל

מצודת ציון

מאסף אותם (שופטים י"ט): (ז) יחוס. ענין חמלה כמו ויחוסה עלי (נחמיה י"ג) וכפל הדבר בח"ם: (ח) נותן. ענין המירה כמו ולא נתן תפלה (תהלים ח'): את דרך. לא ענין: (ט) ונפל. ענין הסכנה והניה כמו אל הנפדים אתה נופל (לקמן ל"ח): לשלל. ענין כזה:

מצודת דוד

ישכון אל הכשדים להיות סר למשמעתם: ומיה. יאמר מי ויריות מחסכותי בעיר הזאת להרע לה וגו': (יא) ולבית מלך יהודה:

רש"י

העיר הזאת שאמיתה אתכם בדבר על ידי המות שהוא מן הסדרים העליונים וכן מפורש בדבר גדול ימותו: (ט) והיתה לו נפשו לשלל. כאדם הטולל שלל וחוטפו והולך לו כן תהיה לו שלולה מן המיתה מן הסורגים: (י) פני. כתיב רוגזי

מצודת דוד

ר"ל אגביר הכשדים עליכם כאלו אני נלחם עתכם: ביד נטויה. אתו בחזק מגבור הנלחם ונטוה ידו מול האויב: (ו) את יושבי העיר. ואמר ואפרם ואת האדם ואת הבהמה: בדבר. הכאלה תהיה שמותו בדבר גדול: (ח) נותן לפניכם. מפרש אני לפניכם באיזה ענין האלהו מיים ובאיזה ענין אתכם המיתה: (ט) בחרב וכו'. ר"ל באחד מאלה: ונפל. נפל כאלו שלולה לעצמו מיד הסורגים: (י) שותי פני. מוסב על מלת תאמר האחור בתחלת הענין ואלהור ולבית המלך

מֶלֶךְ יְהוּדָה שִׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה: יב בֵּית
דָּוִד כֹּה אָמַר יְהוָה דִּינוּ לַבֹּקֶר מִשְׁפָּט
וְהַצִּילוּ גָזוּל מִיַּד עֹשֵׁק פֶּן־תֵּצֵא כָאֵשׁ
חֲמָתִי וּבָעֲרָה וְאֵין מְכַבֶּה מִפְּנֵי רֹעַ
מַעַלְלֵיהֶם: יג הִנְנִי אֵלַיִךְ יֹשֶׁבֶת הָעֵמֶק
צוּר הַמִּישֹׁר נְאֻם־יְהוָה הָאֹמְרִים מִי־יֵחַת
עָלֵינוּ וּמִי יָבוֹא בִּמְעוֹנוֹתֵינוּ: יד וּפָקַדְתִּי
עֲלֵיכֶם כִּפְרִי מַעַלְלֵיכֶם נְאֻם־יְהוָה וְהִצַּתִּי
אֵשׁ בְּיַעְרָהּ וְאָכְלָה כָּל־סְבִיבֹתֶיהָ: כב כֹּה
אָמַר יְהוָה רֵד בֵּית־מֶלֶךְ יְהוּדָה וְדִבַּרְתָּ
שָׁם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה: ב וְאָמַרְתָּ שְׁמַע דְּבַר־
יְהוָה מֶלֶךְ יְהוּדָה הַיֹּשֵׁב עַל־כִּסֵּא דָוִד

מעליכם ק' אתה

ת"א (בית דוד) שבת כה פנהל' ז ו"ע:

רש"י

(יב) מיד עושק. מעמו למעה שלוע אם דבר אלא שם הגזלן העושק אם אחריה: ואין מכבה. שלא מלט לכם מריב: (יג) יושבת העמק. ירושלים היא אמוך עמק. דבר אחר שהעמיק הסן' ב"ה עלה עליך הסריגך: צור המישור. כל שכיבו מיסור: מי יחת עלינו. מי יאמה עליו כמו כי שם אחם נמיחם (מלכים ב ז):

אל

ר"ל שבא ממון הכרו לידו בפקדון לו בהלואה לו שכירות ואין דומה להתו לו מי שגוזל כל שכן שעושק לפיכך אמר והציל מיד עושק כי הגוזל גוזל ועושק: מעלליהם. כתיב בה"ת לעקתכים וקרי בכ"ף מעלליכם לעמלים כמ"ש דינו ופליגו (יג) הנני אליך. אמר לנגד ירושלם וקראה יושבת העמק לפי שהיא גבוהה והכיבותיה עמק והיא יושבת בעמק וכן קרא לור המיסור כי היה לור וכך וסביבותיה מיסור ואמר גם הנני אליך לפי ביושביך מתגאים ואומרים מי יחת עלינו ומי יבא במעונותינו הנני אליך אמר לה אליך ואמר לה אל מעונותינו: (יד) ופקדתי. ביערה. הכנוי לירושלם ר"ל הערים אשר הכיבותיה המלילים לער לענין אש כמו כאש הבער יער ופמ"י ביערה בקבוצה: (ה) כה אמר ה' רד בית מלך יהודה. בסר הבית נאמרה לו נבואה זו לפיכך אמר רד ולא על פי אלא סנבואה בבר אמרה בית דוד כה אמר ה' דינו לבקר משפט אמר לו עוד שיאמר אותה לשם עוד בבתיהם ושיבעיתם

מצודת דוד

אמר שמעו וכו': (יב) דינו לבקר. הוא ענין דרך ארוז: גזול. הגזל: עושק. הגזלן העושק לא הגזלת: פן תחתי. ר"ל כמו בלא כשיגלה הולכת ושורפת מעלמה כן תפשר בכסם תחתי ולא יוכל מי יכבנה. ר"ל אין מי יחתה בידי: מפני רוע מעלליכם: (יג) הנני אליך. הנה אני אליך לאמר לך אתה ירושלים היושבת בתוך העמק כי סביב ירושלים בהמולן לה היש אמה ויש על הסר מחעל: אור המישור. היושבת על הצור אמר כמישור: מי יחת עלינו. מי ירד עלינו למלחמה ומי וכו' כאומר הלא העיר בצורה וחזקה ומי ישרב לנו לנשות אלינו מלחמה ומי יכבוש אותה: (יד) ופקדתי. אגיה עליכם להשיב כגמול מעשיכם: ביערה. הם ערי יהודה: ואכלה. תפרש הכל:

אַתָּה וַעֲבָדֶיךָ וְעַמֶּךָ הַבָּאִים בַּשְּׁעָרִים
הָאֵלֶּה׃ ג כֹּה אָמַר יְהוָה עֲשׂוּ מִשְׁפָּט
וּצְדָקָה וְהַצִּילוּ גָזוּל מִיַּד עָשׁוּק וְגֵר יָתוֹם
וְאַלְמָנָה אַל־תּוֹנוּ אַל־תַּחְמֹסוּ וְדָם נָקִי אַל־
תִּשְׁפְּכוּ בַּמָּקוֹם הַזֶּה׃ ד כִּי אִם־עָשׂוֹ
תַּעֲשׂוּ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וּבָאוּ בַשְּׁעָרֵי הַבַּיִת
הַזֶּה מְלָכִים יֹשְׁבִים לְדָוִד עַל־כִּסְאוֹ
רֹכְבִים בָּרֶכֶב וּבַסּוּסִים הוּא וַעֲבָדָיו וְעַמּוֹ׃
ה וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בִּי
נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם־יְהוָה כִּי לְחָרְבָּה יִהְיֶה הַבַּיִת
הַזֶּה׃ ו כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה עַל־בֵּית מֶלֶךְ
יְהוּדָה גִּלְעָד אַתָּה לִי רֹאשׁ הַלְּבָנוֹן אִם־
לֹא אֲשִׂיתְךָ מִדְבָּר עָרִים לֹא נוֹשָׁבָה׃

ועבדיו ק׳ טשבו ק׳ וקרשתי

רד"ק

בהבטחה הטובה אם ישמעו׃ (ב) בשערים האלה׳ בשערי העזרה במ"ש בקמוך ובאו בשערי הבית הזה לו יסוד פי׳ הבית הזה בית המקדש לפי שאמר רוכבים ברכב ובסוסים ולא יעלה מדם רוכב בשערי העזרה׃ (ג) כה אמר ה׳. מיד עשוק׳ תולה בשם קרוב גדול ועניו כמו עושק׃ (ד) כי אם עשו׳ העשו׳ עשו מקור בוי"ו במקום ה"א למ"ד הפעל׃ ועבדו׳ כמיב בלא יו"ד הרבים והעניין אחד וכמותו רבים׃ (ה) ואם לא׳ מבואר הוא׃ (ו) כי כה אמר ה׳׃ גלעד אתה לי׳ לא הלבנון׃ אמר על בית מלך יהודה שהוא ראש ממלכת יש׳ אתה היית לי כמו גלעד עיר אחת בעבר הירדן וכל הארץ הסיח אחרן ועוג וכל הכסן היתה נקראת על שם הגלעד כי היא ראש לאם וכן היית אתה לי ראש ממלכ׳ ישראל׳ כי ציון וירושלים ראש לכל ארץ ישראל׳ וכן היית הלבנון שנקראת ג"כ ארץ ישראל׳ בשם הלבנון המ"ש הבר הטוב הזה והלבנון ועתה אשיתך מדבר ואשית הערים אשר אינם נושבות׃ אם לא׳ עניין שבועה כמו אם לא׳ כתיב ודוממתי אם לא׳ כתיב רבים והדומים לזה׃ ונשבה׃ בה"א על הארץ דרך מלך וקרי ונשבו על הערים ויונתן פי׳ גלעד היא המקדש ותרגם הפסוק כן אני אמר ה׳ בית

מצודת ציון

כב (ג) חומו׃ עניין אונאת הדברים וכן וגר לא תונה (שמות כ"ב)׃ תחמסו׃ עניין עושק׃ (ו) אשיתך׃ עניין: שימה כמו שתו עלי (תהלים ג')׃ נושבה׃ מלשון ישיבה׃

וקרשתי

מצודת דוד

כב (ג) אתה ועבדיך׃ גם אתה שתו נפש עבדיך ו[illegible] ישמעו׃ בשערים האלה׃ שערי בית המ[illegible] (ג) גזול׃ הנגזל׃ עושק׃ הנגזל׃ אל תונו׃ זכו [illegible] דברים של עצמה נפש׃ אל תחמסו׃ אל תעשו לכם חמס׃ [illegible] עושק המתון׃ (ד) ובאו׃ אז יבואו בשערי הבית וגו׃ [illegible] ר"ל מי מזרע דוד ישב על כסאו להלוך על ישראל׃ ברכב׃ כמרכבה הראויה למלך׃ ובסוסים׃ המובלים את הרכב׃ [illegible] וגו׃ גם הוא יבוא בשער הבית הזה גם עבדיו ועמו יבואו עמו׃ (ה) כי לחרבה וגו׃ ואין מי יבוא בשעריו׃ (ו) [illegible] אתה לי׃ אם תאיצם אתה בעיני כגלעד אשר כל ארץ סיחון ועוג וכל הכשן היו נקראים על שמה כמ"ש ויבואו וגו׃ אל [illegible] כגלעד (יהושע כ"ב) כי כן הוא ליון וירושלים הקום בית המלך כי היא העיר אתה׳ כי כל ארץ ישראל׳ נקראת כי׳ לבנון כמ"ש בהר הטוב הזה והלבנון (דברים ד') ; אם לא׳ הוא עניין לשון נשבע׳ [illegible] אמר אם לא כן הוא יהיה מזלת וגזה ולא אחר וכן אם לא כתיב רבים (יפני׳ ה') ורלה לומר אם [illegible] אתה׳ הרוצה בשבע שתשים אותם כמדבר וכערים אשר לא

ז וְקִדַּשְׁתִּי עָלֶיךָ מַשְׁחִתִים אִישׁ וְכֵלָיו
וְכָרְתוּ מִבְחַר אֲרָזֶיךָ וְהִפִּילוּ עַל־הָאֵשׁ׃
ח וְעָבְרוּ גוֹיִם רַבִּים עַל הָעִיר הַזֹּאת
וְאָמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ עַל־מָה עָשָׂה יְהוָה
כָּכָה לָעִיר הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת׃ ט וְאָמְרוּ עַל
אֲשֶׁר עָזְבוּ אֶת־בְּרִית יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם
וַיִּשְׁתַּחֲווּ לֵאלֹהִים אֲחֵרִים וַיַּעַבְדוּם׃ י אַל־
תִּבְכּוּ לַמֵּת וְאַל־תָּנֻדוּ לוֹ בְּכוּ בָכוֹ לַהֹלֵךְ
כִּי לֹא יָשׁוּב עוֹד וְרָאָה אֶת־אֶרֶץ מוֹלַדְתּוֹ׃
יא כִּי־כֹה אָמַר־יְהוָה אֶל־שַׁלֻּם בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ
מֶלֶךְ יְהוּדָה הַמֹּלֵךְ תַּחַת יֹאשִׁיָּהוּ אָבִיו
אֲשֶׁר יָצָא מִן־הַמָּקוֹם הַזֶּה לֹא־יָשׁוּב שָׁם
עוֹד׃ יב כִּי בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־הָגְלוּ אֹתוֹ שָׁם

ת"א (אל תבכו) מופר קשן כו (בכו להולך) כחרש קיז ימות

רד"ק

(ז) וקדשתי׃ וזמנתי׃ וברתו מבחר׃ אל תבכו למת׃ ליהויקים שימות לפני הטבח׃ ויסמכוהו להגלות׃ בכו להולך׃ ליהויכין ולצדקיהו׃ כי לא ישוב׃ מבואר הוא וכן ואמרו׃ (ט) אל תבכו׃ מבואר הוא׃ (י) אל תבכו למת׃ לפי שימות מבית דוד שזכה והוא יהויקי׳ שמת בדרך כשגולתו אותו מיולכים להגלותו אמר אל תבכו לו כיון שמת טוב הוא מבינלה ויחיה חיי שעה ובזיון כמו יהויכין ואמר בעבור יהויקים אל תבכו ואל תנודו לו כי מוטב היא לו מיתתו אלא למי לאור שתבכו למי שהולך בגלות כי לא ישוב עוד ולא יראה את ארץ מולדתו וזהו יהויכין שהגלו אותו לבבל ומת שם וסיים בכיה הבלה ל"ז שם לו לאור לבות ודרשו רז"ל אל תבכו למת יותר מדאי ואל תנודו לו יותר מכשיעור הא כיצד שלשה לבבי שבעה להספד שלשים לעבוד ולתפלות ואמר כאן בכו להולך בלא בנים בכו מקום בוי"ו

(ז) וקדשתי׃ עניין הזמנה כמו קדשו מלחמה (יואל ד')׃ (ח) תעבו׃ עניין

מצודת דוד

ויהוא׃ משחיתים׃ אנשים משחיתים׃ איש כלי׃ עם כלי׃ מלחמתו׃ וכרתו׃ ר"ל יכרתו׃ הבריס׃ (ח) על העיר׃ סמוך לעיר׃ על מה׃ בעבור מה׃ (ט) ואמרו׃ רעיסה ישיבה׃ לומר׃ על אשר עזבו׃ וגומר׃ (י) אל תבכו למת׃ אין ראוי לבכות על מי שמסלקים שמת׃ [illegible] ובקבר בקברי אבותיו׃ ואל תנודו לו׃ כן דרך המקומן לבעל בראשו דרך אבל ונער׃ בכו כמו לשולך׃ אבל בכו על הסולך מאר׃ [illegible] ובמקרא שלאחריו יפרש מי הוא׃ כי לא ישוב׃ על כי לא ישוב עוד לארצו ולא יראה׃ ארץ מולדתו כי שם בגולה יומות ויקבר׃ (יא) כי כה אמר ה׳ על שלום וגו׃ הוא לדקיהו וכן נקרא (כל"ה ח ג) ובדרש"ל׃ המולך וגו׃ לפי שלא בא לו המלכה

רש"י

(ז) וקדשתי׃ וזמנתי׃ וברתו מבחר׃ לפי שדמהו ללבנון וסמל כאן כל׳ הזה׃ אל תבכו למת׃ ליהויקים שימות לפני הטבח׃ וסמכוהו להגלות׃ בכו להולך׃ ליהויכין ולצדקיהו׃ מבינלה׃ מיתתו מביכה׃ מיתתו של יהויקים שנאמר בו ובלהו מהיה מוטלכת לחורב ביום ולקרח בלילה (לקמן מ"ו)׃ מתיו של יהויכין שנאמר בו ואלכותמו לרוחת׃ ונומר (לקמן נב)׃ (יא) אל שלום׃ הוא יהויקים׃ וכך נקרא (בדברי הימים א ג) והרביעי שלום׃ ורבעי למלכות בני יאשיהו אבותיו׃ אחר כך יהויקים ואחריו יהויכין ואחריו לדקיהו׃ אשר יצא׃ ולף על פי שלא יצא עדיין מהגבת עליו

כאלו

(ז) וקדשתי׃ חזיון עליך אנשים משחיתים׃ איש כלי׃ עם כלי׃ מלחמתו׃ וכרתו׃ ר"ל יכרתו׃ הבריס׃ (ח) על העיר׃ סמוך לעיר׃ על מה׃ בעבור מה׃ (ט) ואמרו׃ רעיסה ישיבה׃ לומר׃ על אשר עזבו׃ וגומר׃ (י) אל תבכו למת׃ אין ראוי לבכות על מי שמסלקים שמת׃ [illegible] ובקבר בקברי אבותיו׃ ואל תנודו לו׃ כן דרך המקומן לבעל בראשו דרך אבל ונער׃ בכו כמו לשולך׃ אבל בכו על הסולך מאר׃ [illegible] ובמקרא שלאחריו יפרש מי הוא׃ כי לא ישוב׃ על כי לא ישוב עוד לארצו ולא יראה׃ ארץ מולדתו כי שם בגולה יומות ויקבר׃ (יא) כי כה אמר ה׳ על שלום וגו׃ הוא לדקיהו וכן נקרא (כל"ה ח ג) ובדרש"ל׃ המולך וגו׃ לפי שלא בא לו המלכה

יָמוֹת וְאֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לֹא־יִרְאֶה עוֹד׃
יג הוֹי בֹּנֶה בֵיתוֹ בְּלֹא־צֶדֶק וַעֲלִיּוֹתָיו בְּלֹא
מִשְׁפָּט בְּרֵעֵהוּ יַעֲבֹד חִנָּם וּפֹעֲלוֹ לֹא
יִתֶּן־לוֹ׃ יד הָאֹמֵר אֶבְנֶה־לִּי בַיִת מִדּוֹת
וַעֲלִיּוֹת מֶרְוָחִים וְקָרַע לוֹ חַלּוֹנִי וְסָפוּן
בָּאֶרֶז וּמְשׁוּחַ בַּשָּׁשֶׁר׃ טו הֲתִמְלֹךְ כִּי אַתָּה
מִתְחָרֶה בָּאֶרֶז אָבִיךָ הֲלוֹא אָכַל וְשָׁתָה
ועשה

ת״א (אכין הלא) עקרים חג פס׳

רד״ק

זה בעניין בספר מלכים ובספר דברי הימים : (יג) הוי בונה כו׳ כיצד ׳ זה אומר על יהויקים שזכר בכתוב אל תבכו למת ולנדוד שפירשנו ואחר שפירש הכותב פירש מתה שבנה כתיב עליות בגדול ובחתם וכן זכרו בפי׳ בכתוב בספרשה וכן כה אמר ה׳ אל יהויקים : בלעדו יעבד חנם . היה שוכר הפועל במלאכת בכתיב ולא היה נותן לו שכרו וזהו חנם וכתיב בפרש ואמר ופעלו לא יתן לו ופעלו שם מן ואת פעל ה׳ לא יכיטו ואמר ספר״ן בקמץ הנף כמו מן תאר מה תאלו וכא זה כתולם ספ״א כמו שבא מן תאר ותאלו מן בני אדם ופי׳ שכר פעולתו לא יתן לו זהו חנם שאחר וכן לא תלין פעולת שכיר שכר פעלתו וא״א ז״ל פירש ופעלו פעל לו שם כאילו אמר ופועלו שעבד עמו לא יתן לו שכרו : (יד) האומר אבנה לי ׳ אמר לבנות ובנה : בית מידות ׳ גדולות וכן בנוי אדם מדות : עליות מרוחים . מן רוח נשאול עניין הרחבה ויתכן כיתים מרוחים מעניין רוח לומר שיבנם בהם הרות עשויים לימי הקיץ וז״ם וקרע לו חלוני ופי׳ פתח לו חלונים כתרגומו ופליים ניס הנכין חלוני כמו חלונים וכן על דברי חוזי כמו חוזי ואורני חוני ואשוני שם ודומיים להם : וספון בארז ׳ פי׳ בית מדו׳ שזכר הוא מקורה בקורות ולוחות ארזים ועוד הוא משוח בשכר פי׳ מעייר ממיני לבונים וזכר אחד מהם שמלא בו ברוח וכוח שכר נקרא בערבי זנגפ״ל ובלע״ז מיני : ספון מקורה כמו תלקת מחקק ספון : אתם יודעים בבתיכם ספון באלרז בקמץ האל״ף בזקף. ומשוח שם המלר בשלם קרוב לחוק ונקרא מעשה הליוד בזה הל׳ לפי שהוא ממשיכת היד סדבר בקמץ המשיחה : (טו) התמלוך . התחשוב לעמוד במלכותך בעבור זאת הבנתם שאתה נבנה בבתים הנאים בבתים בתר מתחרה באלרז . מתערב באלרז לומר בענין האלרזים אתם מתערב ונאחז הנאחך : אביך הלא אכל ושתה ועשה מ׳ ולדקה ׳ כלומר היני עושה אוהב בהצלותיך אם היית עושה משפט ולדקה כי אביך יאשיהו אכל ושתה בדרך המלכי׳ בטובתו וכיון שעשה משפט ולדקה אז טוב לו והיה בטוב כל ימיו אכל אתה נשנה בטובת העם״ז בדרך רעה שבייניך נשנה בהם חיים ביושר וכמשפט כי אם בעשק וכן מאלכך ומשקך ואחר הצלותיך הם בחמס כמו שאמר כי אין עיניך ולבבך כי אם על בצעך וגומר וים אומרים כי יהויקים היה מתענה תמיד וכיון שכבר כי התענויות הין תשנה מעשיו הרעים׳ אמר לו אביך הלא אכל ושתה ועשה משפט ולדקה וי״ת אתה מדמי למהוי כמלכא קדמאי ר״ל כדוד שהיה המלך הטוב

מצודת ציון

ענין הנעה : (יג) ועליותיו ׳ מלי עליה והם החדרים שהמה מתעלי . ופעלו . ר״ל שכר הפעלה : (יד) מרוחים ׳ מלי רווח : וקרע ׳ ענין פתיחה וכן ותקרעי בפוך עיניך (לעיל ד׳) : חלוני . כמו חלונים ונפלא המ״ם : וספון ׳ ענין קירוי הבתי׳ וכסויים כמו ויספון את הבית בגיים (מ״ב ז׳) : ומשוח . ענין מיתה ולגיפה : בשר . הוא מין לבע משוב וכן תקוקים בשבר (יחזקאל כ״ג) : (טו) מתמרה . ענין הרבוק והתערב וכן ולתר תתחרה את הסוסים

מצודת דוד

המלוכה מפלת יכניה אמלך לפניו כ״א מפלת יאשיהו אביו אחר המלוך תחת יאשיהו אביו אשר ולא בשני לבבל : (יג) בונה . יש להתאונן על זה שבנה ביתו בלא צדק ועליות בלא בנה בלא משפט כי עבד רעהו חנם כי לא הקדים לו שכרו אחר העבודה לא נתן לו שכר פעולתו ועל יהויקים הוא אומר ממפורש בסוף הענין : (יד) בית מדות ׳ ר״ל מדות גדולות אבני מדות הרבה : מרוחים . להיות רווח גדול חדרי העליה שיכנס שם הרוח ביתי הקרח : וקרע לו חלוני ׳ ותשוח בשמן

מצודת ציון

(יג) הוי בונה ביתו . על יהויקים אומר שהוא היה רשע וסוף הענין מוכיח לכן כה אמר ה׳ אל יהויקים : (יד) בית מדות . בית גדולות כמו אנשי מדות (במדבר יג) שם כמו מה למדות וקרע לו . והרחיב לו אחריים הגיהו וקרע לו ופ׳ לו וכן ותקרעי בפוך (לעיל יד) קרעת בשמים יר׳ (ישעיה סג) כולן ל׳ פתיחה : וספון בארז . מס׳ הגג בארזים : ומשוח בששר . ומייר בסממנים בשמר לבע הוא ממין הטיורים. ל״א ומטוה בשמר הוא המשחה הליינגל״ע מגשיטפל״ה בלע״ז (טו) התמלוך . התמריך ימיס על שאתה מתח להכניס על ממשלתך להודיע שאתה מלך : אביך . ולא שהתנהג בעשה הלא אכול ושתה ורמס טוב כל

רש״י

כלאלו ולא : (יג) הוי בונה ביתו . על יהויקים אומר שהוא היה רשע וסוף הענין מוכיח לכן כה אמר ה׳ אל יהויקים : (יד) בית מדות . בית גדולות כמו אנשי מדות (במדבר יג) שם כמו מה למדות וקרע לו . והרחיב לו אחריים הגיהו וקרע לו ופ׳ לו וכן ותקרעי בפוך (לעיל יד) קרעת בשמים יר׳ (ישעיה סג) כולן ל׳ פתיחה : וספון בארז . מס׳ הגג בארזים : ומשוח בששר . ומייר בסממנים בשמר לבע הוא ממין הטיורים. ל״א ומטוה בשמר הוא המשחה הליינגל״ע מגשיטפל״ה בלע״ז (טו) התמלוך . התמריך ימיס על שאתה מתח להכניס על ממשלתך להודיע שאתה מלך : אביך . ולא שהתנהג בעשה הלא אכול ושתה ורמס טוב כל

תרגום

בְּאַתְרָא דְּאַגְלִיאוּ וְיַתִּיבוּ בְּגָלוּתָא יָמוּת וְלָא אַרְעָא הָדָא יָתְוֵי עוֹד׃ יג וַי דְּבָנֵי בֵיתֵיהּ בְּלָא קְשׁוֹט וְעִלִּיתָיהּ בְּלָא דִּינָא בַּדְחָזֵי בְּחַבְרֵיהּ מַפְּקָנָן וַאֲגָרֵיהּ לָא יְהַב לֵיהּ׃ יד דַּאֲמַר אֶבְנֵי לִי בֵּית מְדִינָתָא וְעִלַּיָּן מְרַוְחָן וּפַצֵּי לֵיהּ תְּרֵכִין וּמְטַלֵּיל בְּגוֹ אַרְזָא וּמְצַיַּר בְּסַמְמָנִין׃ טו הַאִתּוּ מְדַמֵּי לְמִמְלַךְ בְּמַלְכָא קַדְמָאָה אֲבוּךְ הֲלָא אֲכַל וּשְׁתָא וַעֲבַד דִּקְשׁוֹט וְזַכּוּ בְּבֵן טָב לֵיהּ׃ טז דָּן דִּין מִסְכֵּן וְחָשׁוּךְ בְּבֵן טָב הֲלָא הַיְדָעְתָּא דָּא הִיא אַמַּר יְיָ׃ יז אֲרֵי לָא עֵינָךְ וְלִבָּךְ אֶלָּהֵין עַל מְמוֹנָא לְמִיסַּם וְעַל דַּם זַכָּאי לְמִשְׁפָּךְ וְעַל עוֹשְׁקָא וְעַל גְּרִעוּת נַפְשָׁךְ לְמֶעְבַּד׃ יח בֵּן בְּדִנֵּן אֲמַר יְיָ עַל יְהוֹיָקִים בַּר יֹאשִׁיָּה מַלְכָּא דִּי יְהוּדָה לָא יִסְפְּדוּן לֵיהּ אֲחַי וַי עַל אָחָת לָא יִסְפְּדוּן לֵיהּ אֲחַי וַי עַל מַלְכָּא וַי עַל מַלְכוּתֵיהּ׃ יט כְּמָה דְּמִשְׁגַּרְן יַת גְּבַלְתָּא חָמָרָא כֵּן יִשְׁגַּרְנוּן יַת גְּבִילָתֵיהּ דִּי לָא אִתְרְמִי וְיִשְׁתְּדֵי לְהַלְאָה יַתְרַעֵי יְרוּשְׁלֵם׃ כ סַקִּי לְבֵית מַקְדְּשָׁא

רש״י

(יז) על בצעך. לגזול ממון : המרוצה. ריצון לעלות ועושק יוכיח עליו כי עשוק ורצון תמיד סמוכין לגזלן מקרא וכן את מי עבקתי ואת מי רצותי (שמואל א׳ יב) : (יח) והוי הודה. הוי על תפארתו : (יט) קבורת חמור יקבר. כמה דמשגרן יתי נבלת חמרא כן ישגרון ית נבלתיה : (כ) עלי הלבנון

רד״ק

ואתה לפי שאתה מזלש אתה חושב לחיות כמוהו אין זה כי דוד עשה משפט ולדקה וקלל דוד אחרי כי היה כאחיו בלבנון : (טז) דן דין עני . הא היא הדעת אותי נאם ה׳. פי׳ אותו בפ׳ כה אמר ה׳ אל יתהלל חכם וגומר וי״ת הלא היא דעתא דרעיגא אמר ה׳ : (יז) כי אין ׳ בעצך ׳ אחר תמדתך בממון : המרוצה. ענין בחר כמו את מי עבקתי ואת מי רצותי והם אינו מאחרשו כי ימלא זה הענין מנחי הע״ן כמו לא יכבה ולא ירוץ והעושק בממון והמרוצה בגוף הייה עושק שכר שכיר כמ״ם והיה מקח אותם ומחליפה בעבודתו זהו המרוצה אמר לא יקבר הוא כי מה הוא קבורת החמור שיקחהו אותו ויגליכהו לאשפה כן יקחהו נבלת יהויקים ויגליכו אותו בלאה לשערי ירושלים כי מחון לירושלים מת כשהיו מוציאי׳ אותו בגלות בפשע הבנים והבשדים לא הביאוהו לקבר : (כ) עלי הלבנון . אמר כנגד בנות ישראל ואחי אם יש לך עוזר מכל מלחבניך שהם אשור ומלכים שהיית בוטחת בהם בלקת במחוזך ממני עתה בכלה שבכך לעקי להם אם יושיעוך כי גם להם בא שבר כי מלך אשור נשבר ומלכים גם כן נשברו ידי נבוכדנצר בימי יהויקים כמ״ם ולא הוכיח עוד מלך מלרים לצאת מארצו כי נקח מלך בבל מנכר מלרים עד נהר פרת כל אשר היה במלך מלרים ואף על פי שאחר זמן בימי צדקיהו אמר והיו פרעה יצא מארצו ובאחרונה לא נבוכדנצר והחריב מלרים ואמר על דרך משל עלי הלבנון ר״ל עלי לבר הלבנון וכן ובבשן ר״ל ובבר הבשן כי מן הברים

מצודת דוד

אמר הלא אביך התענג בחאכל ובמשתה ועשה משפט ולדקה אמר כי לא עשה הרע ולא היה לו לזרך אל הסמוך : (טו) דן . היה דן דין עני ואביון ונעבור כי היה טוב לו לא ידעת אותי כי אם אני אמר ה׳ : (יז) כי אין עינך . ר״ל אבל בסוף אין עינך כי אין מחשבתך כ״א על תחלת הממון והסוף. עלתך למען הבצע הבעירה ולעשותה שוב : ועל המרוצה לעשות . ר״ל לרוץ אל הרע : (יח) לא יספדו לו . כאשר יחות לא יספדו עליו קרובי לזרר הוי כי אחי היה קרוביתיו לא הספדנה לזרר כי הייתה לו לאחות : הוי אחרן . מבדיל לא יספדו לזרר הוי כי אחרון היה לו הוי על הודו והדרו ר״ל על מלכותו אחרונה אחיו כמותו : (יט) קבורת חמור יקבר . ר״ל שבמו שלא יקבר החמור בשמחות בדרך אבל ושמחה שם כן יהיה עניין יהויקים כי אלימלו בגולות ויחות בדרך ויסר לו קבורה כמו שם אל אחיו. ר״ל כמו שאין לו לחמור כן לא יהיה לו : סחוב ונשלך . יהיה מחורר ומושלך לאלן לשערי ירושלים מחוץ להם ולא יהבר כלל : (כ) עלי הלבנון : עלי על הר הלבנון ולעקי לעבר יהיה נשמע

וְעָשָׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה אָז טוֹב לוֹ׃ טז דָּן
דִּין עָנִי וְאֶבְיוֹן אָז טוֹב הֲלֹא־הִיא הַדֵּעַת
אֹתִי נְאֻם־יְהוָה׃ יז כִּי אֵין עֵינֶיךָ וְלִבְּךָ כִּי
אִם־עַל־בִּצְעֶךָ וְעַל דַּם־הַנָּקִי לִשְׁפּוֹךְ
וְעַל־הָעֹשֶׁק וַעַל־הַמְּרוּצָה לַעֲשׂוֹת׃
יח לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה אֶל־יְהוֹיָקִים בֶּן־
יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה לֹא־יִסְפְּדוּ לוֹ הוֹי אָחִי
וְהוֹי אָחוֹת לֹא־יִסְפְּדוּ לוֹ הוֹי אָדוֹן וְהוֹי
הֲדָרָה׃ יט קְבוּרַת חֲמוֹר יִקָּבֵר סָחוֹב
וְהֻשְׁלַךְ מֵהֲלְאָה לְשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלִָם׃ כ עֲלִי
הלבנון

ת״א (קבורת חמור) סנהדרין סב וקר

רד״ק

ויש : (יז) על בצעך. לגזול ממון : המרוצה. ריצון לעלות ועושק יוכיח עליו כי עשוק ורצון תמיד סמוכין לגזלן מקרא וכן את מי עבקתי ואת מי רצותי (שמואל א׳ יב) : (יח) והוי הודה. הוי על תפארתו : (יט) קבורת חמור יקבר. כמה דמשגרן יתי נבלת חמרא כן ישגרון ית נבלתיה : (כ) עלי הלבנון

רש״י

מקדשא

תרגום

קְשׁוֹט וְזַכּוּ בְּבֵן טָב לֵיהּ׃ טז דָּן דִּין מִסְכֵּן וְחָשׁוּךְ בְּבֵן טָב הֲלָא הַיְדָעְתָּא הָדָא הִיא אַמַּר יְיָ׃ יז אֲרֵי לָא עֵינָךְ וְלִבָּךְ אֶלָּהֵין עַל מְמוֹנָא לְמִיסַּם וְעַל דַּם זַכָּאי לְמִשְׁפָּךְ וְעַל עוֹשְׁקָא וְעַל גְּרִעוּת נַפְשָׁךְ לְמֶעְבַּד׃ יח בֵּן בְּדִנֵּן אֲמַר יְיָ עַל יְהוֹיָקִים בַּר יֹאשִׁיָּה מַלְכָּא דִּי יְהוּדָה לָא יִסְפְּדוּן לֵיהּ אֲחַי וַי עַל אָחָת לָא יִסְפְּדוּן לֵיהּ אֲחַי וַי עַל מַלְכָּא וַי עַל מַלְכוּתֵיהּ׃ יט כְּמָה דְּמִשְׁגַּרְן יַת גְּבַלְתָּא חָמָרָא כֵּן יִשְׁגַּרְנוּן יַת גְּבִילָתֵיהּ דִּי לָא אִתְרְמִי וְיִשְׁתְּדֵי לְהַלְאָה יַתְרַעֵי יְרוּשְׁלֵם׃ כ סַקִּי לְבֵית מַקְדְּשָׁא

מצודת ציון

ענין הנעה : (יג) ועליותיו ׳ מלי עליה והם החדרים שהמה מתעלי . ופעלו . ר״ל שכר הפעלה : (יד) מרוחים ׳ מלי רווח : וקרע ׳ ענין פתיחה וכן ותקרעי בפוך עיניך (לעיל ד׳) : חלוני . כמו חלונים ונפלא המ״ם : וספון ׳ ענין קירוי הבתי׳ וכסויים כמו ויספון את הבית בגיים (מ״ב ז׳) : ומשוח . ענין מיתה ולגיפה : בשר . הוא מין לבע משוב וכן תקוקים בשבר (יחזקאל כ״ג) : (טו) מתמרה . ענין הרבוק והתערב וכן ולתר תתחרה את הסוסים

מצודת דוד

להתענג הרוח היום בזמן המוס פתח לעמוד חלונות רבות בביתו : וספון בארז . מסמן בארז : ומשוח בשמן ועל הליותיו היה משוח בשמן שבר וכיון מין לבע : (טו) התמלוך ׳ וכי סבור אתה שתמלוך לזמן מרובה אחר אתה מתערב בעלי מרוים בעת בהם על שם המקייימים לזמן מרובה ר״ל לאם לך בדרך חזק כ״ל וכי תבר בו לאורך ימים : אביך . אביך יאשיהו : הלא אכל ושתה . יתכן שהיה יהויקים מסגף עלמו במאכל ובמשתה ועשה הרע בחשבו שהסגוף יכפר על רשעו

הַלְּבָנוֹן וְצָעֲקִי וּבַבָּשָׁן תְּנִי קוֹלֵךְ וְצַעֲקִי
מֵעֲבָרִים כִּי נִשְׁבְּרוּ כָּל־מְאַהֲבָיִךְ׃
כא דִּבַּרְתִּי אֵלַיִךְ בְּשַׁלְוָתַיִךְ אָמַרְתְּ לֹא
אֶשְׁמָע זֶה דַּרְכֵּךְ מִנְּעוּרַיִךְ כִּי לֹא־שָׁמַעַתְּ
בְּקוֹלִי׃ כב כָּל־רֹעַיִךְ תִּרְעֶה הָרוּחַ וּמְאַהֲבַיִךְ
בַּשְּׁבִי יֵלֵכוּ כִּי אָז תֵּבֹשִׁי וְנִכְלַמְּתְּ מִכֹּל
רָעָתֵךְ׃ כג יֹשֶׁבֶת בַּלְּבָנוֹן מְקַנֶּנֶת בָּאֲרָזִים
מַה־נֶּחְנַתְּ בְּבֹא־לָךְ חֵיל כַּיּוֹלֵדָה׃
כד חַי־אָנִי נְאֻם־יְהוָה כִּי אִם־יִהְיֶה כָנְיָהוּ
בן

יֹשֶׁבֶת ק׳ מקננת ק׳

לְיָלִידָתָא׃ כד קַיָּם אֲנָא אֲמַר יְיָ אֲרֵי אִם יְהֵי כָנְיָה כר

רד"ק

ישמע קול הצועק למרחוק : וצעקי . בקמץ רש"י מפני הזקף וכלמ"ד מפורכת בקמץ חטף : מעברים . מכל עבר ומכל לד גם כן לעקי ולאי כי לא יועילך כי נשברו מ"ת כי לא יועילך ור"ת סתי נגיע מקדשא ולותי וכתרעי טור ביתא הרימי קיך תרגם נגמון בית מקדשא כמו שם"ש הכר הטוב הזה והלבנון ובית מקדשא וכן פירשו רבותינו זכרונם לברכה ואמרו ולמה נקרא ביהמ"ק לבנון שהיה מגין עונותיהם של ישראל לבל ונכנס שתרגום ובתרעי טור ביתא לא ידעתי טעם אולי בגם הר הבית כמש בשן לפי שהבנין היה מקו מרעה שבהמות ובנית המקדש גם כן היה תמיד בהמות נקבצן : (כא) דברתי אליך בשלוותיך . אמר בלשון רבים כי היו לפם שלות רבות לשמיו מעשים טובי ומאשר אתנו לבבא והיו בשלות הוכיח האל על ידי נביאיו ולא הושיב : מעוריך . כוז' אומר דור המדבר שהיה לפם כימי הנעורים כי אחלת שבנם האומ' בעבודת האל ובמעותיו היה הדור הזה וכן פי' חבר נעוריך : (כב) כל רעיך תרעי רוח . כתרגומו כל פרנסיך ר"ל מלכי אשור ומצרי שהיו לפם כפרנסי ורועי' אותם . תרעי רוח . תאכלם הרוח כלומר שיפברו קל מהרה כאילו הרוח הדיחה אותם ותיכנס יונתן יתבדרון לכל רוח : כי אז תבושי . כשיגיע בעמוך : (כג) יושבתי בלבנון מקוננתי בין"ד יתרה כתב לא מתבעה ומעלתה יתרה גם במבטח אהבתי לדום מלאתי מספט ושתי המעלות האל אמרו שהן מ רבות יושבת מן יושבת ויושבת מקוננתי מן מקוננ ומקוננת ושעם ההרלבה רוצ' עומר ביושבת וקוננת מקד' וגם עתה לא תשמע מיוחסים לבנון וזכר לבנון ואלזי' לפי שהיו בתי הגדולי' בירושלים ספונים בארז בנית המלך כמו שאמר על יהויקי' וספון בארז מה נחנתי . עתה נחנת והוא מעניין הן ומה ימלא לשני פני לתועלת הדבר ונחקרנו למעל' כמו מה לב עוזך מה יקר חסדך אלהי' ונחקרנו מה אנש כי הזכרנו וכזה יתפרש לשני פנים למעל' לעומר מה הן ומה יופי היה לך כשבאו אל מכל אשר בנית וקוננת בארזי' בנא לך שהגלי' : (כד) חי אני

כיון

מצודת ציון

ולרחוק : (כ) מעברים . מלשון עבר ולד : (כא) בשלותיך . מלשון שלוה : (כב) תרעה . ענין שבר' כמו הרועים בשבט ברזל (תהלים ב') : ומלאת . מלשון מלאה וחרפה : (כג) מקוננת . ענין מיזור כמו והרור קן לה (תהלים ע"ד) ואחר כגון שלא נחנת : חיל חן : מבלים . מנאוביים : חיל . פלאלה : (כד) כניהו.

הוא

מצודת דוד

הקול למרחוק : וצעקי . על הבר בשן הרימי את קולך ושמ בכל עבר ובכל לד : כל מאהביך . לאותות שהיו לך לעזרה והב אשור ומצרים גם המה נשברו ע"י נ"ב ומעתה לא תמלא עוד ר' (כא) בשלותך . עוד היית יושבת בשלוה הבטחתי אליך לשוב אל ואתה אמרת לא אשמע : זה דרכך . כן דרכך מלו בהתרעך ל לעשה כי תעולה לא אשמע בקולי : (כב) כל רועיך . אשור ומצרים כי הוא ישברם ומאהביך הם אשור ומצרים ובפל הבבר בת"ם ובתרעיהם את בפשם : (כג) יושבת בלבנון . את ירושלים הישבת בלבנון בהר ופירש מקוננת בארזים. ר"ל ושבת בבתי עלי ארזי הלבנון : מה נחנת . מהו החן אשר המלא בוה בבוא לך הבלאים ומה

בֶּן־יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה חוֹתָם עַל־יַד
יְמִינִי כִּי מִשָּׁם אֶתֶּקְךָ׃ כה וּנְתַתִּיךָ בְּיַד
מְבַקְשֵׁי נַפְשֶׁךָ וּבְיַד אֲשֶׁר־אַתָּה יָגוֹר
מִפְּנֵיהֶם וּבְיַד נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל
וּבְיַד הַכַּשְׂדִּים׃ כו וְהִטַּלְתִּי אֹתְךָ וְאֶת־
אִמְּךָ אֲשֶׁר יְלָדַתְךָ עַל הָאָרֶץ אַחֶרֶת אֲשֶׁר
לֹא־יֻלַּדְתֶּם שָׁם וְשָׁם תָּמוּתוּ׃ כז וְעַל־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר הֵם מְנַשְּׂאִים אֶת־נַפְשָׁם
לָשׁוּב שָׁם שָׁמָּה לֹא יָשׁוּבוּ׃ כח הַעֶצֶב
נִבְזֶה נָפוּץ הָאִישׁ הַזֶּה כְּנָיָהוּ אִם־כְּלִי אֵין

חפץ

רש"י

פתר לותו ל' מן : (כד) חותם על יד ימיני. מקוק ותחוס בתוך בסר זרועי : אתקנך. אנתקך ל' התיקוס כלאן לעבהה (לעיל יב) עד התיקנו אותם (יהושע ה) ותט"ן יתירה בו ומדרש אגדה במקום שנתק נתקן שעשה תשובה בכבל ונשאל הקב"ה על שנשבע בתנו את הלים הזה שרירי (כאן) וולד לו זרובבל בבבל ואמר ל על פי הנבואה ביום ההיא אקחך זרובבל בן שאלתיאל עבדי ומתיך כחותם (לקמן סוף מג) כלפי שאמר לתכיו אם יהיה חותם על יד ימיני אנתקנו : (כו) והטלתי. לשון הפלגה : (כז) מנשאים את נפשם. ל' מנחומים שנפשם מתנשאה להתנחם ולומר עוד רבוב לארלנו : (כח) העצב נבזה. המיה הוא שמא לגם בסבר ובזה הלים הזה שהולך מעל פני כמי שאין הפן בו : נפוץ. נשבר כמו ככלי יוצר הנפלם (תלים ב) ותחריס

הגיהו

כמו שנאמר עליה' הנוי המר והנמהר : (כו) והטלתי . כמו והשלכתי וכן ויטיבו לת הפעים ונאמרו אשר ילדתך ר"ל בסי דוד' לא המעשי רעים לפיכך היה אומר ושם אתו המלכים שהיה הכן דומ' לאם : על הארץ אחרת . בידועת המתואר בלא ידועת האחר כמו הנפן נכריה הכבש אחד דדוד אחר : אשר לא ילדתם שם . שלא המלאו שם בני משפח' שיהמו פעיל : ושם תמותו . גם זו קללה כלומר בארץ טמא' יתותו : (כז) ועל הארץ . כמו ואל הארץ ובכי' כאומו : אשר הם מנשאים את נפשם . שהיו מבטיחי' אות' נביאי הבקר שיבואו הגולי' עתה מהר' כמו שאמר הנה כלי בית ה' מושבי' מבבל עתה מהר' וכו' ובעבור זה היו מנשאי' את נפשם ובוטחי' : (כח) העצב נבזה . על שקר המלך יהויכין ואחר הגולי' :

מצודת דוד

יולדה ר"ל וכי בעבור זה תמלא תן בעיני כאויב : (כד) חותם . כמו שבעת שחותמים כי אגרות הנתון תמיר על יד הימין ואינו מוציא המבנה ולתו בתשל כדרך הנכוה בבן אדם : אתקנך . על"ן אסיר אותך מן היד ולפי שהמשילו לבבעת שחותמין בו אמר לשון הטפל כשבעת ורלה לומר לף שאתה מוריש דוד מ"ש אמונך : (כה) ונתתיך ביד וגו' . כפל הדבר שעתיד לבוא הבר בת"ם להגדיל הענין ולהפחידו : (כו) והטלתי אותך . אשליך אותך : אשר ילדתך . אשר גדלם אותך ללגת בדרך רעה : (כז) ועל הארץ . ואל הארץ : מנשאים את נפשם . מלפיס ומרוממי' ומרוממים את בפשם : שמה . ר"ל לא יסי' כן לא ישובו שמה : (כח) העצב נכזה וגו' . וכי זה כניהו דומה הוא לכלי שאין בו ערך ומדוע ל"ב הוטלו

הוא

רד"ק

כיון שדבר על יהויקי' דבר גם כן על יהויכין בנו וקראו כניהו לפתיחות : חותם על יד ימיני . שבעבע שחותמי' בם הכתבי' נקרא חותם וכן שימני כחות' חותמך ופתיך והשבעם הבהוא לא תסיר מיד האד' לא ביום ולא בלי' נסיכך אמר כי אפי' יסי' כניהו כמו החות' על ידי הימין שלא יוסר ממנ' משם אתקנך ואתקנך : אתקנך . שלשו נתק ודגש הפי"ן מוד' תסרון הנו"ן והנו"ן המחרוצ' נופפת כנו"ן יכרכנהו ילרנהו וים דלש על הנו"ן היתר' אמרו שמקו' שנתק שם נתקן כי בנית האסורי' עשה תשוב' וקבלו הקדוש ברוך הוא ונולד לו כן בנית האסורי' ומשל כן בנו זרבבל בן שאלתיאל ביהוד' ויסב על בבל דוד ואמר לו ומתיך כחותם כנגד מה שאמר לנכיו אם יסי' כניהו חותם על יד ימיני כי משם אתקנך : (כה) ונתתיך. כל אלו ביד שאמר לעניין אמרם וכן אשר אליל אתכל' מיד מלכי' ומיד כלי' אשר הליל את העם עתתם יד מלכי' זה הכפל ב"כ לחזק לעניין הכוח ופירוש ביד מבקשי נפשך שלא יחמלו עליך : אשר אתה יגור מפניה' . שלא יסי' לך כת נעמוד כנגדם : וביד נבוכדרלר מלך בבל . שהוא מלך עז וקש' כמו שנאמר עליו עלה אריי מסבכו ומשחית גוים נסע ממקומו : וביד הכבדי' . שהם גוי עז וקש' אשר לא יבא פניס לבני יסי' כניהו בהוא הגלות שעשו בנו אחר ילדתך ר"ל בסי דוד' לא המעשי רעים לפיכך היה אומר ושם אתו המלכים שהיה הכן דומ' לאם : על הארץ אחרת . בידועת המתואר בלא ידועת האחר כמו הנפן נכריה הכבש אחד דדוד אחר : אשר לא ילדתם שם . שלא המלאו שם בני משפח' שיהמו פעיל : ושם תמותו . גם זו קללה כלומר בארץ טמא' יתותו : (כז) ועל הארץ . כמו ואל הארץ ובכי' כאומו : אשר הם מנשאים את נפשם . שהיו מבטיחי' אות' נביאי הבקר שיבואו הגולי' עתה מהר' כמו שאמר הנה כלי בית ה' מושבי' מבבל עתה מהר' וכו' ובעבור זה היו מנשאי' את נפשם ובוטחי' : (כח) העצב נכזה . על שקר המלך יהויכין ואחר הגולי' :

מצודת ציון

כוא יכניה והוא יהויכין : חותם . כן נקראת הטבעת שחותמים בה בתגרות וכן חותמך ופתילך (בראשית ל"ח) : אתקנך . ענין הטתקנה והסרה : (כה) ונגר . ענין פחד כמו ויגר הוא (במדבר כ"ב) : (כו) והטלתי. ענין הטלה' כמו ויטלו את הכלים (יונה א') : ולתרר . ענין בגול ואמון וכן יולנו אל ברכי יוסף (בראשית ל') : (כז) מנשאים . ענין הרמה ור"ל מבטיחים : (כח) העצב . כן נקרא הלגם הנעבר כמ"ש עצבי הגויים (תהלים קי"ב) וזהו לפי שמעצב לב עובדיו לעבד אלו ואינו נעבד וכדרך שאלם קרא כן לכל הלגמים : נפוץ . ענין שברה ורלגם כמו ונפוצו הכבשים

שופטים

חֵפֶץ בּוֹ מַדִּיעַ הִוטְלוּהוּ הוּא וְזַרְעוֹ וְהִשְׁלְכוּ
עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא־יְדָעוּ׃ כט אֶרֶץ אֶרֶץ
אֶרֶץ שִׁמְעִי דְּבַר־יְהוָה׃ ל כֹּה־אָמַר יְהוָה
כִּתְבוּ אֶת־הָאִישׁ הַזֶּה עֲרִירִי גֶּבֶר לֹא־
יַצְלִיחַ בְּיָמָיו כִּי לֹא יַצְלִיחַ מִזַּרְעוֹ אִישׁ יֹשֵׁב
עַל־כִּסֵּא דָוִד וּמֹשֵׁל עוֹד בִּיהוּדָה׃
כג א הוֹי רֹעִים מְאַבְּדִים וּמְפִיצִים אֶת־
צֹאן מַרְעִיתִי נְאֻם־יְהוָה׃ ב לָכֵן כֹּה־אָמַר
יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עַל־הָרֹעִים הָרֹעִים

ת״א (ארץ ארץ ארץ) תולין קכ״ז (כה אמר ס׳) סנהדרין ר׳ מ״ח.

את

רד״ק

כה״מ ס״מ בשמ״ל לפיכך היה פתוח׳ אמר אם כיוצו הוא כמו מעמ נכו׳ ועמ הוא מן עמני׳ שהוא שם נלמים והעמ הוא נכו׳ ומשליך אותו מעיר׳ שהוא הכל מין כו הועלת משליך אותו ומשכר אותו זהו שאמר נפון כמו ונפון הכדים כי בהשלדאדם הכלי ישבר ויתנפלו שבריו ויתפזרו וכן כלי שאין חפץ בו ישליכו האדם חוץ מביתו : הוטלו . כמו הושלכו הוא וזרעו וכל׳ היה לו זרע בגלותו וכלי אמר עליו עריני ואפשר שהיו לו בני׳ בגלותו ומתו בבבל וכל הוא ערירי וכפל הענין ואמר הושלכו אחר שאמר הוטלו והענין אחד לחזק הדבר כי כן דרך המקרא לכפול הענין במלות שונות לחזק הדבר : (כט) ארץ ארץ ארץ . ככר כתבתי בפסוק היכל ה׳ היכל ה׳ היכל ה׳ מה שפירש בו אדוני אבי ז״ל ויתכן לפ׳ כי הכפל לחזק הענין כי כן מנהג שלנו פעם בשתי מלות פעם בשלש בשתי מלות כמו כל הקרב הקרב נתמו נתמו עמי והדומי׳ לכם ובשלש מלות כמו ארץ ארץ ארץ׳ ל״ל לאמרי אחרת שהרי אמר בתבו וכן כל אחרת כלו מלרים׳ ויא״ת מחרי׳ לרעה אותרי לרעה דיבשראל קבילי פתגמא דה׳ : (ל) כה אמר ה׳ . כתבו . זה הצווי לצוות לאה ריח בני שוא שוא והדומים להם : ערירי . אם כיון לו בנים ומותו בחייו ואם לא היו לו לא יכון לו : לא יצלח בימיו . כי ימי חייו היה בשבי : כי לא יצלח . וגם זה לא תהי׳ לו הצלח׳ שיהי׳ מזרעו מושל ביהוד׳ והא׳ שהבל בן בנו היה מושל אחרת כמו שאמרו רז״ל שעשה תשוב בבית אתפורי׳ ואמרו רבותינו ז״ל גדול׳ תשוב׳ שמקבלת גזר דינו של אדם שנאמר כתבו את האיש הזה ערירי וכיון שעשה תשוב׳ נתפיס לו גזר דין לטוב׳ ואמר לו אקחך שבוכבל בן שאלתיאל עבדי ושמתיך כחותם כי בך בחרתי ועוד אמרו א״ל יהוחן גלות מלכות של בבל שנאמר אתנו אתם אתם הוי אתם מאבדים ומפיצים את צאן מרעיתי׳ . אמר להם הוי אתם מאבדים ומפיצים את צאן מרעיתי כלו׳ שאני הייתי רוע׳ לותם בבהיו שומעים לקולי ואחר שהיותם אתם רועי׳ אותם נהגתם אותם בדרך רעה ואבדתם׳ והפיצותם אותם בגלות : (ב) לכן . ולא הקדתם אותם׳ ולא הנגתם׳ עליה׳ אבל הם אם עשו׳ אם טוב ואם רע ובזה לכם נדעה כי בעון הוא שהם

מצודת ציון

(שפטים ז׳) : חפץ . ענין רצון ומרן וכן החפץ לאדם כי אמרק (איוב ל״ב) : הוטלו . הושלכו : (ל) ערירי . ענין הבחתה ומרכן כמו ערו ערו עד היסוד (תהלים קל״ז) : גבר . איש : (ב) ומפיצים . פנין פיזור כמו ויפץ העם (שמות ה׳) : מרעיתי

מצודת דוד

הוא וזרעו וגו׳ : אשר לא ידעו . עד הנה : (כט) ארץ ארץ ארץ . ר״ל ארץ שהיא ארץ מיושבת בכל האדמות ושולם על כולן : (ל) כתבו זה . הוא כניסו : ערירי . שיהיה ערירי ר״ל בשתה ותרבה ולהוספה בחור אמר שיהיה גבר אשר לא יצליח בכל ימיו כי בימיו לא יצלח איש מזרעו לשבת על כסא המלוכה ולמשל ביהודה כי בשבלה הוא לא נתנה המלוכה לזרעו כ״ל לעקיפה

(ג) הוי רשעים . יש לפתוחן על המלכים הרעים אשר במעשיהם מתבדים ומפזרים את הפאן גולה בארצות אויביהם :

דלית צדוק ביה מה דין אטלטלו הוא ובנוהי ואתגליאו לארעא דלא ידעו : כט מארעיה אגלותי לארעא אוחרי ארעא דישראל קבילי פתגמי דיי : ל כדנן אמר יי כתבו ית גברא הדין דלא ולד גברא דלא יצלח ביומוהי ארי לא יצלח מזרעיה גבר יתיב על כורסי דוד ועביד שולטן על דבית יהודה : א ווי פרנסיא דמאבדין ומבדרין ית עם דאתקרי שמי עלוהי אמר יי : ב בכן כדנן אמר יי אלהא דישראל על פרנסיא

דספרנסין

רש״י

סגיסו העגל כמו הסעגיסים מעגנין את הקטן במסכת שבת כלומר האמה נגזה ונפון בעיניך כשולל קטן שמעגנין אותו מילוילי״ר בלע״ז אין זה כדי : הוטלו . הושלכו . ל׳ הסלכה שאין לה הקומה כמו כי יפול לא יוסל (שם לז) : (כט) ארץ ארץ ארץ. מאלרו גלם אל ארץ אחרת ואת ארץ ישראל שמעו דבר ה׳ . ד״א ארץ ארץ ארץ. ארץ שהוא ארץ שבארצות הטובה שבכולן ד״א ארץ ישראל שלם ארצות הוו בה יהודה ועבר הירדן והגלו: (ל) גבר אשר לא יצלח בימיו. כתבוהו

כג (א) הוי רועים . מלכי יהודה :

לא

רד״ק

סמ״ם נדחיה ונולי׳ ובשומם שלא פקדתם אות׳ שנני פוקד עליכ׳ את רוע מעלליכ׳ : (ג) ואני אקבץ . אם על גלות בבל אמר יהיה פירש ונא ויבאו עוד זמן רב אז יהיה במשמעו לשון והוא אומר על קבוץ זה הגלות כמו הפרם׳ הנלה אחריו והוא הגלון : (ד) והקימותי . ורעו . יראו אותם כמו הרועי הטוב׳ ולא יפקדו . לא יחסרו כמו ולא נפקד ממנו איש : (ה) הנה הימים . אמת לדיק . זהו המשיח וקראו אמת שיהי׳ נאמנ בעוסק בלחם אחת בשבת רבנה בן בתיות לדיק יהיו עמו לדיק׳ רוב העולם כמו שאמר יפלח ביעיו לדיק ואמר והוכיח עמיס רבי׳ : ומתך מלך . אמר הכפל לחזק הפעולה בזכור הפעול׳ בשם נזכר עמה ובזכור אחריה הכם הוא לחזק כמו נמען בלוע בלע ממטיר עליו מטר כל הונדי בגד ומתך מלך כי בחמרו ומתך ידעתו שהוא מלך ובהוקיפו מלך היה לחזק המלכות שהי׳ מלכותו בבל אחרת לא ביארלא עבד שאמר עליו ומשלו מיש ועד יש ומאבר עד אפסי ארץ : והבכיל . הלשון וכמ״ו וילנלא וכן ויכי דוד בכל דרכיו מבכיל׳ ריס זולתו : (ו) בימיו . זה שמו אבר יקראו ה׳ לדקנו . יקראו ישראל יקרא המשיח בזה הכם ה׳ לדקנו עפי מבכיו לדק ה׳ לנו קיום תמיד לא יסור וזו הקריאה עב דרך הקריאה שקרא משה רבינו עליו הבעם למזבח ה׳ נסי וקרא לזמנה אל אלהי ישראל כל אחד עפי מעינו כמלה בו וכן ובם כעיר מיום ה׳ שמה וי״ת דיהוויין קרן ליה ונומר בעוד : (ז) לכן . אמר שני הפסוקים נאמרו למשלה אלא שיש ביניהם שני מעט בקצת המעם כי כן דרך המקרא לכפול

מצודת דוד

ומרעיתי . הם ישראל שאני להם לרועה : (ג) ואתם . אתם . ר״ל בעונותיכם נפזרו בין האומות ונרחו בארצות הרחוקות : מקצת אותם . לא הפאתם עליהם להיפקדם בדרך הישר : ופרו ורבו . אחרי עליכם . אזכור עליכם רוע מעשיכם להשיב עליכם גמול : ואתי אקבץ . וכחפצי אקבץ את שארית ונזכר כי רוכם ותשב ושלרו : והבאתי . אשיב אותם אל מנוחתם ושמה ירבו : והקימותי . אני אקים להם רועים כמרים והם ידעו אותם כי אינם ערך הישר : ולא יירא . ולכן לא ירא עוד מן האומות ולא ישברו ולא יכון מאבדים : (ה) והקימותי לדוד . אמר לד ד מוצעו לא לדיק׳ שהו המשיח : ומלך מלך . מלך ימלוך על ישראל והצלחה ועשה משפט וצדקה : (ו) בימיו . בימי המשיח ישועת יהודה גם ישראל ישכון בארצם לבטח לא כמו בזמן שני שלא חזר ל״ה ישראל : זה שמו . של המשיח אשר יקראו ישראל . ה׳ לדקנו . ה׳ יצדיק אותנו בימיו של זה : (ז) לכן הנה . סמואל והגמולה הסמוכה תמיה ל״ל לכן לא

יאמרו

ספרנסין ית עמי אתון מרתתון ית עמי אטלטלתיתינון ולא חבעתון אתהון האנא מסער עליכון בישות עובדיכון אמר יי : ג ואנא אכנוש ית שארא דעמי מכל מדינתא אגליתי יתהון לתמן ואתיב יתהון לאתריהון ויסגון : ד ואקים עליהון פרנסין ויפרנסונון ולא ידחלון עוד ולא יתבהרון ולא יזעון אמר יי : ה הא מיא אתן אמר יי ואקים לדוד מישיח דצדיקא ומלוך מלכא ויצלח ויעבד דקשוט וזכו בארעא : ו ביומוהי יתפרקון דבית יהודה וישראל ישרי לבטח וזה שמה דיהון קרין ליה יתעבדן לנא זכון קדם יי ביומוהי : ז בכן הא יומיא אתון אמר יי ולא

יהון

רש״י

(ד) ולא פקדתם אותם. לא נזכרתם לשומרם : (ד) ולא יקרו. ולא יחסרו ל׳ ולא נפקד ממנו איש (מדבר לא) : (ה) והשכיל. ויצליח : (ו) ה׳ צדקנו. ס׳ מלדיק אותנו

רד״ק

אתם הרעים׳ ואתם הפצתם את־צאני ותדחום׳
ולא פקדתם אתם הנני פקד עליכם את־
רע מעלליכם נאם־יהוה׃ ג ואני אקבץ
את־שארית צאני מכל הארצות אשר־
הדחתי אתם שם והשבתי אתהן על־
נוהן ופרו ורבו׃ ד והקמתי עליהם רעים
ורעום ולא־ייראו עוד ולא־ייחתו ולא
יפקדו נאם־יהוה׃ ה הנה־ימים באים נאם־
יהוה והקמתי לדוד צמח צדיק ומלך
מלך והשכיל ועשה משפט וצדקה
בארץ׃ ו בימיו תושע יהודה וישראל
ישכן לבטח וזה־שמו אשר־יקראו יהוה
צדקנו׃ ז לכן הנה־ימים באים נאם־יהוה

ת״א (חס שמו) כתרגם עה (הנה ימים) גרמות יב קרושין סט עקיבה שער מב

ולא

מצודת ציון

הרעים׳ . הם ישראל שאני להם לרועה : (ב) ותדחום . תלשון דחיה : פקדתם . ענין זכרון והשגחה : מעלליכם . (ג) נוהן׳ . מהמרם כמו נוה אתן (ישעיה ל״ג) : ופרו . ענין פירות ר״ל יולידו בנים : (ד) יחתו . ענין סבר ופחד : יפקדו . ענין חסרון כמו אשר פקדתי לא פקדו (שם ל״ד) : (ה) יהשכיל . ענין הצלחה כמו ויהי דוד לכל דרכיו משכיל (ש״א י״ח) : לבטחים

מצודת דוד

ומלשון מרעה : (ב) ותדחום . תלשון דחיה : פקדתם . ענין זכרון והשגחה : מעלליכם . (ג) נוהן׳ . מהמרם כמו נוה אתן (ישעיה ל״ג) : ופרו . ענין פירות ר״ל יולידו בנים : (ד) יחתו . ענין סבר ופחד : יפקדו . ענין חסרון כמו אשר פקדתי לא פקדו (שם ל״ד) : (ה) יהשכיל . ענין הצלחה כמו ויהי דוד לכל דרכיו משכיל (ש״א י״ח) : לבטחים

ולא־יֹאמְרוּ עוֹד חַי־יְהוָה אֲשֶׁר הֶעֱלָה
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ ח כִּי אִם־
חַי־יְהוָה אֲשֶׁר הֶעֱלָה וַאֲשֶׁר הֵבִיא אֶת־
זֶרַע בֵּית יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ צָפוֹן וּמִכֹּל
הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר הִדַּחְתִּים שָׁם וְיָשְׁבוּ
עַל־אַדְמָתָם׃ ט לַנְּבִאִים נִשְׁבַּר לִבִּי
בְּקִרְבִּי רָחֲפוּ כָּל־עֲצָמוֹתָי הָיִיתִי כְּאִישׁ
שִׁכּוֹר וּכְגֶבֶר עֲבָרוֹ יָיִן מִפְּנֵי יְהוָה וּמִפְּנֵי
דִּבְרֵי קָדְשׁוֹ׃ י כִּי מְנָאֲפִים מְלֹא הָאָרֶץ
כִּי־מִפְּנֵי אָלָה אָבְלָה הָאָרֶץ יָבְשׁוּ נְאוֹת
מִדְבָּר וַתְּהִי מְרוּצָתָם רָעָה וּגְבוּרָתָם לֹא־
כֵן׃

תרגום

יְהוֹן מִשְׁתְּעֵן עוֹד בְּגִבּוּרְתָא
דְּיָי דְּאַסִּיק יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם׃ ח אֶלָּהּ
יְהוֹן מִשְׁתְּעֵן בְּגִבּוּרְתָא דְּיָי
דְּאַסִּיק וּדְאַיְתִי יָת זַרְעָא
דְּבֵית יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָא צְפוּנָא
וּמִן מְדִינָתָא. דַּאֲגַלִּיתִינוּן
לְתַמָּן וַיְתִיבוּן עַל אֲרָעֲהוֹן׃
ט מִן קֳדָם נְבִיֵּי שְׁקַרָא אִתְּבַר
לִבִּי בְּמֵעֵי זְעוּ כָּל גַּרְמָי
הֲוֵיתִי כְּגַבְרָא רָוִי וּכְגַבְרָא
דְּמִשְׁתַּטִּי מִן קֳדָם תַּמְרוּרֵי
מִן קֳדָם יְיָ וּמִן קֳדָם פִּתְגָמֵי
קוּדְשֵׁיהּ׃ י אֲרֵי זְנָאִין
אִתְמְלֵאַת אַרְעָא אֲרֵי מִן
קֳדָם מוֹטֵי דְּשָׁקַר חֲרוֹבַת
אַרְעָא יְבִישׁוּ דִּירָוָתָא מִדְּבָרָא
וְעַל דְּמִסְקָנָן בְּרָעוּת נַפְשֵׁיהוֹן
בִּישָׁתָא הֲוָתַי עֲלֵיהוֹן
וּגְבוּרְתְּהוֹן

רד"ק

מלין לו פסוקים כמ"ש וכעין אחד וכפל כל"מ לחזק הענין וכבר פירשנו לא הפסוקים במקומם׃ (ט) לנביאים׃ בעבור נביאי השקר שהם מעשים ישראל׃ כי עלי הם שהם אומרי׳ שהם נביאים ודבר ה׳ אתם היו ישראל׳ בעיני בתוכחה בתוכחות נביאי האמת אבל הם מעשים אותם ואומרים נגד עשו אים בחאות עגו כי דבר ה׳ עגו שלא תבא עליכם רעה׃ רחפו׃ התנודדו וכן מן ככבד מרחפת על פני המים׃ וכגבר עברו מעבר עליו היין כשומר נשבר עליו ונכתלל ותיגו יודע מה יעשה כן הייתי מפני ה׳ שהוא מחולל על ידי הנביאים האלה׃ ומפני דברי קדשו׃ שהם מחוללים על פיהם שהם אומרים כי דברי ה׳ הם מה שהם אומרים׃ (י) כי מלאה איך יוכל ליפות מהם מעשיהם וגם מנאפים׃ מלאה הארץ ועוד כי מפני אלה אבלה הארץ ונגזר הארץ אלו שתי הרעות הם בלוב אנשי הארץ ואיך יוכלו נביאי השקר לקטעותם כי לא תבא עליהם רעה והגם הם לו בעיניהם כי לוב ל"ו נשתתה מפני רוב מעשיהם הרעים׃ נאות מדבר׃ מקום מרעה הבהמות׃ ותהי מרוצתם רעה׃ ומרוצתם הם לרעה כי לא ירוצו לדבר מלוה ועבודת האל אלא לרעה׃ וגבורתם לא כן׃ וכן גבורתם אינה לטובה׃ אמת׃ פירושו אמת כמו כן בנות לנפהד דוגלות שהיה להם נהתגבר על נביאי השקר ומפנים מנקפר העמותם׃ ולא שקריהם והם מתגברים על נביאי האמת ואומרים הם שלא יתנבאו בשם ה׳ שלא תבא בשם ה׳ כמו שאמרו לירמיהו לא תתנבא בשם ה׳ פעמים בידינו וי"ש מרוצתם ענין רצון וכן תרגם ועל דלמסגן נרעות נפשהון בישתא הוה עליהון ובגבורתהון לא

מצודת ציון

(מ) לנביאים׃ הלמ"ד היא בתקוס בעבור כמו פתח כיד לאלם (משלי ל"א)׃ רחפו׃ ענין תנועה והנדה כמו על גוזליו ירחף (דברים ל"ב)׃ (י) חלה׃ ענין שבועה כמו ושמע׳ קול חלה (ויקרא ה׳)׃ אבלה׃ ענין הבתחה כמו על כן תאבל הארץ (שם ד׳)׃ נאות׃ ענין מדור כמו נאות דשא (תהלים כ"ג)׃ מרוצתם׃ לשון תגבר על תקוס המרעה סמוך למדבר כמ"ש הלאן הכסה במדבר (ב"א י"ז)׃ מרוצתם׃ תלשון רגלם ומבורות הסלוכה׃ כן׃ נכון ואמת כמו לא כן ברוו (ישעיה מ"ז)׃ בתלקלקות

מצודת דוד

יאמרו עוד בשבועתם חי ה׳ אשר העלה וגו׳ מארץ הצפון (מ) כי אם׃ כי לא יאמרו בשבועתם חי ה׳ אשר העלה וגו׳ מארץ לפונה ומשאר ארצות וגו׳׃ כי הנאלה הסיה יוכר׃ כפי המעשים לפי הרבית התשובות׃ הדחתים׃ הדחתי׳ העלה׃ (וזהו מאחר שהקוס המדבר בעבור אבל הם יאמרו הרוח׳ שם ומדבר בעבם)׃ ושבו׃ וכן יאמרו בשבועתם חי ה׳ (מ) לנביאים׃ נשבר לבי בקרבי וכל עצמותי נעשים ומנים מהולבל מגער כאיש שכור וכגבר אשר היין עבר עליו לבלבל מתנו ולבלבל מוחו׃ מפני ה׳ ר"ל כל הצער הזה הוא עלי מפני ה׳ שהוא מחולל ע"י הנביאים האלה ומפני דברי קדשו שהתה מתחוללים על פיהם׃ (י) כי מנאפים׃ כי על הזיהם אלה הם מלא מלוף ונאות׃ כי מפני אלה׃ המבור שבועת מוא האלה בסבתם תבחת הארץ ויבשו מדברי המדבר מקום תרעה הלאן׃ מרוצתם׃ תנגדת הלב שבהם׃ אינה על דבר נכון ואמת אם שהם רצים לעשות כראוים הוא רק לרעה ולא לטובה׃ ונבורתם׃ תנגדת הלב שבהם׃ אינה על דבר נכון ואמת נביא

כֵּן׃ יא כִּי־גַם־נָבִיא גַּם־כֹּהֵן חֲנֵפוּ גַּם־
בְּבֵיתִי מְצָאתִי רָעָתָם נְאֻם־יְהוָה׃ יב לָכֵן
יִהְיֶה דַרְכָּם לָהֶם כַּחֲלַקְלַקּוֹת בָּאֲפֵלָה
יִדָּחוּ וְנָפְלוּ בָהּ כִּי־אָבִיא עֲלֵיהֶם רָעָה שְׁנַת
פְּקֻדָּתָם נְאֻם־יְהוָה׃ יג וּבְנְבִיאֵי שֹׁמְרוֹן
רָאִיתִי תִּפְלָה הִנָּבְאוּ בַבַּעַל וַיַּתְעוּ אֶת־
עַמִּי אֶת־יִשְׂרָאֵל׃ יד וּבְנְבִיאֵי יְרוּשָׁלִַם
רָאִיתִי שַׁעֲרוּרָה נֹאֵף וְהָלֹךְ בַּשֶּׁקֶר וְחִזְּקוּ
יְדֵי מְרֵעִים לְבִלְתִּי־שָׁבוּ אִישׁ מֵרָעָתוֹ הָיוּ־
לִי כֻּלָּם כְּסְדֹם וְיֹשְׁבֶיהָ כַּעֲמֹרָה׃ טו לָכֵן
כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עַל־הַנְּבִאִים הִנְנִי

תרגום

בְּרִיהוֹן לָא יִצְלְחוּן׃ יא אֲרֵי
אַף סָפֵר אַף כָּהֵן גְּנִיבוּ
אוֹרַיְתְהוֹן אַף בְּבֵית מַקְדְּשִׁי
אִלּוּן קָדְמַי בִּישָׁתְהוֹן אֲמַר
יְיָ׃ יב בְּכֵן תְּהֵי אוֹרַיְתְהוֹן
לְהוֹן כְּמִשְׁרוֹעִין בְּאַרְקָא
דְּחַלְקוּן וְיִפְלוּן בַּהּ אֲרֵי אֵיתִי
עֲלֵיהוֹן בִּישְׁתָא שְׁנַת סְעוֹרָן
דְּזִכְרוֹנְהוֹן אֲמַר יְיָ׃ יג וּבְנְבִיֵּי
שֹׁמְרוֹן חֲזֵיתִי רְשָׁע מִתְּנַבְּן
בְּשׁוּם טָעוּתָא וּמְטַעְיָן יָת
עַמִּי יָת יִשְׂרָאֵל׃ יד וּבְנְבִיֵּי
יְרוּשְׁלֵם חֲזֵיתִי שְׁנוּ זַנָּאִין
וּמְהַלְּכִין בְּשִׁקְרָא וּמִתְקַפִּין יַד
בַּאֲשִׁין בְּדִיל דְּלָא לְמִיתַב
גְּבַר מִן בִּישְׁתֵּיהּ הֲווֹ קָדְמַי
כּוּלְּהוֹן כְּסְדוֹם וְיָתְבָהָא
כַּעֲמוֹרָה׃ טו בְּכֵן כְּדֵין אֲמַר
יְיָ צְבָאוֹת עַל נְבִיֵּי שִׁקְרָא

רש"י

(יא) גם נביא גם כהן. אפי׳ אלו שהכל למידין מהם׃ גם בביתי מצאתי רעתם. שהעמידו דמות היכל׃ (יב) כחלקלקות. ארץ חלקה שהרגל מחלקת בה והחלד טופל׃ כחלקלקות באפלה. כשלון על חלקלקות בחור יש כשלון אפלה אלא חלקלקות כשלון׃ (יג) ובנביאי שומרון ראיתי תפלה׃ עדם שגלו׃ (יד) ובנביאי ירושלם. אני רואה עתה׃ שערורה. דבר מגונה׃ וחזקו ידי מרעים׃ אומרים שהעשים שלום יהיה לכם׃ לבלתי שבו. שלא ישובו

מצודת ציון

(יג) כחלקלקות׃ אלשון חלק׃ באפלה׃ ענין חושך׃ פקודתם׃ תפלה׃ לאלהים (הושע ח׳)׃ ויתעו׃ לשון תועה׃ (יד) שערורה׃ ענין דבר מגונה כמו שתה ושערורה (לעיל ב׳)׃ נאף׃ ענין זנות׃ מרעים׃ רשעים׃ (טו) לעמי׳. מין עם׃ פקודתם׃ אדון פקודתיהם׃ לשלם עליהם׃ נגוזל׃ דבר גרים מכלי שמש וזהו מה שנאמר כסם הבעל והתעו אחר עמי׳ ללכת בדרך רעה׃ (יד) ובנביאי ירושלים׃ אמר בנביאי ירושלים׃ דבר מגונה וזהו שהמה משופים בנאוף׃ והולכים בדרך שקר ומחזקים ידי רשעים לבל ישובו מרעתם כי נבאים להם לשלום׃ שלום׃ על בני יהודה׃ וישבי ירושלים׃ (טו) הנני מאכיל׃ ר"ל אכיה עליהם לרוע

מרוצתם

מאביל

רד"ק

לא יצלחון׃ (יא) כי גם נביא גם כהן׃ מלרי בגזלת פעל ופי׳ נביא וכהן כהגנומו אלרי אף ספר אף כל כהן ר"ל ספר מזהיר העם כי נגואה ענין דבור ויש מסם דבור רוח הקודש ויש מסם דבור דברי שקר כדברי נביאי השקר וכן מזהיר העם מדבר אלהים לפי דעתו דברים לאזהיר׳ וכהן הוא מבחני הנוים כמ"ש גם בביתי מצאתי רעתם׃ חנפו׃ ענין רשע ומשוא פנים וכ"ו גניבו אוריתהון׃ גם בביתי׃ כי גם בבית המקדש היו עובדים ומזבחים לאלהים אחרים׃ (יב) לכן יהיה׃ בחלקלקות באפלה׃ כמו דרכים חלקלקות בתמעד רגל הבולך בהם כל שכן בחשיכה אפלה שלא ירגלה אנה יסמוך ואנה יגיע׃ ידחו ונפלו בה׃ כלומר יהיה לוהם מהם מתאבדים׃ כי על פנים יפלו בה׃ ולבוד מביכות הנכיל׳ זכר בה שלא בכות חלקות הדרך והאפל׃ ודחפו׃ ידחו מלשון׃ (יג) ובנביאי שומרון׃ ר"ל כמו שמלו אלהי׳ הנכר׃ ובנביאי ירושלים׃ דבר מגונה

מְאַבֵּיל אוֹתָם לַעֲנָה וְהִשְׁקִתִים מֵי־רֹאשׁ
כִּי מֵאֵת נְבִיאֵי יְרוּשָׁלִַם יָצְאָה חֲנֻפָּה לְכָל־
הָאָרֶץ: טז כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אַל־
תִּשְׁמְעוּ עַל־דִּבְרֵי הַנְּבִאִים הַנִּבְּאִים לָכֶם
מַהְבִלִים הֵמָּה אֹתְכֶם חָזוֹן לִבָּם יְדַבֵּרוּ לֹא
מִפִּי יְהוָה: יז אָמְרִים אָמוֹר לְמְנַאֲצַי דָּבָר
יְהוָה שָׁלוֹם יִהְיֶה לָכֶם וְכֹל הַלֵּךְ בִּשְׁרִרוּת
לִבּוֹ אָמְרוּ לֹא־תָבוֹא עֲלֵיכֶם רָעָה: יח כִּי
מִי עָמַד בְּסוֹד יְהוָה וַיַּרְא וַיִּשְׁמַע אֶת־דְּבָרוֹ
מִי־הִקְשִׁיב דְּבָרִי וַיִּשְׁמָע: יט הִנֵּה סְעָרַת
יְהוָה חֲמָה יָצְאָה וְסַעַר מִתְחוֹלֵל עַל רֹאשׁ
רְשָׁעִים יָחוּל: כ לֹא יָשׁוּב אַף־יְהוָה עַד

ת"א (הכל סערת) תגינה יג דברו ק׳ עשתון
נִפְקַת וְעֲלָעוּל מִשְׁתַּגַּשׁ עַל רֵישׁ רַשִׁיעִין יַחוּלוּן: לָא יַתִּיב רוגזא

רד"ק

כלענה וכמי ראש וסוא סם המות: חטטפ׳ לשון ונשוא פניס סרם מיפים לכם מעשיכם ונושאים פניכם שלא לנוכיחם: עכל הארץ. לכל יושבי ארץ יהודה׳: (טז) כה אמר. על דברי הנביאים. כמו אל דברי וכן ויקן מקנה הרמתה על ביתו כמו אל ביתו ונתן הכסף על אשר לא ידע ספר כמו אל: מהבלים. מפתים אתכם לדברי הבל לאמר שלום יהיה לכם כי כחזון הכם לומרים מעכם הוא לא מפי ה׳: (יז) לומרים אמור. המקור הוא כרוב קודם הפעל וכאשר יצא אחרי הפעל הוא לחזק הפעולה כמו ויברך ברוך אתכם והדומים לו: וכל הולך בשרירות לבו. כמו ונכל הולך ונמ"ד למתלי שאכר עומדת במקום שניס: (יח) כי מי עמד. כי מי מהם שעמד בסוד הכם ר"ל בסוד הנבואה ואיך יאמרו כי דבר הכם אתם: וילך. פי׳ במראה הנבואה: וישמע. הראתון בשוא הוי"ן וכשני בפתח הוי"ן: (יט) הנה סערת ה׳ חמה יצא׳. סערת במקו׳ עתיד כדרך הנבואות במקומות רבים כי דבר ה׳ הנבואה׳ קיים כאילו נעשה והנבואה הזאת עתיד׳ לימות המשיח כי לא יכלו הרבעים כלם ואמר זה הענין על דבר נביאי הבקר הרשעים כי בבר אחר כי יעשה משפט בכם כמ"ש הנני מחליל אותם לענה ואמר אף על פי שאין האל עשה משפט הרשעים כלם הנה ימים באים שאלה בערת ה׳: חמה יצאה. בחמה הלא איהה הסערה מלפני האל ותחול על הרשעי׳ עד כלותם: וסער מתחולל. כפל הענין לחזק הדבר וי"ת בסערה מעבר ביניהם שהבנם סער׳ מזופיתא ותבנם וסער מתחולל ועלשל משתגש וענין נפילה ותחים בתו׳ יחולו על ראש יושב: (כ) לא ישוב. באחרית הימים׳ זהו בימות המשיח ואז תתבטלנו נבואת הנבואה כי עד אות׳ מיפרי

מצודת ציון

עשב מר: והשקיתים׳ ענין שתייה: מי ראש. מי סחיטת עשב מר שהוא ראש כמו ישקני מי ראש (לעיל ח׳): (טו) מהבלים. מלשון הבל: חזון׳ ענין ראיה. וע"פ רוב יאחר על מראה הנבואה: (יז) למנאצי׳ ענין בזיון כמו כי נאצו הנאצים את מנחת ה׳ (מ"א כ׳): וכל׳ כמו ולכל: בשרירות. מלשון רשרוש ר"ל מה שהלב רושם ומחזיר: (יח) סוד ה׳ ר"ל מקום הישבת הנבואה: הקשיב׳ ענין הנבואה ונקבלה: (יט) סערה׳ רוח סערה: חמה. כמו כעוסה: מתחולל. מלשון חיל וחלחלה: יחול. ויבוא כמו יחולו על

ושבה השיתו רוח הטומאה הנבואה ולא הרשעים האלה: (יט) תחר יאלה. תלה בחמה עבר ב"ק ס עיזר: וסער מתחולל. הסער הזה הוא מלא מחלחלה ורעד והוא יבוא אל ונוכן על ראש הרשעים האלה הם נביאי הבקר: (כ) לא ישוב וגו׳. לא ישוב

עֲשׂתוֹ וְעַד־הֲקִימוֹ מְזִמּוֹת לִבּוֹ בְּאַחֲרִית
הַיָּמִים תִּתְבּוֹנְנוּ בָהּ בִּינָה: כא לֹא־שִׁלַּחְתִּי
אֶת־הַנְּבִאִים וְהֵם רָצוּ לֹא־דִבַּרְתִּי אֲלֵיהֶם
וְהֵם נִבָּאוּ: כב וְאִם־עָמְדוּ בְּסוֹדִי וַיַּשְׁמִעוּ
דְבָרַי אֶת־עַמִּי וְיַשִּׁבוּם מִדַּרְכָּם הָרָע
וּמֵרֹעַ מַעַלְלֵיהֶם: כג הַאֱלֹהֵי מִקָּרֹב אָנִי
נְאֻם־יְהוָה וְלֹא אֱלֹהֵי מֵרָחֹק: כד אִם־יִסָּתֵר
אִישׁ בַּמִּסְתָּרִים וַאֲנִי לֹא־אֶרְאֶנּוּ נְאֻם־
יְהוָה הֲלוֹא אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֲנִי
מָלֵא נְאֻם־יְהוָה: כה שָׁמַעְתִּי אֵת אֲשֶׁר־
אָמְרוּ הַנְּבִאִים הַנִּבְּאִים בִּשְׁמִי שֶׁקֶר
לֵאמֹר חָלַמְתִּי חָלָמְתִּי: כו עַד־מָתַי הַיֵּשׁ

ת"א ...ת דְּאָמְרִין נְבִיֵּי שִׁקְרָא דְּמִתְנַבְּן בִּשְׁמִי שִׁקְרָא לְמֵימַר פִּתְגָם נְבוּאָה בְּחֶלְמָא בלב
אַרְחֲזָא לִי: כו עַד אֵימָתַי אִית בְּלִבְּהוֹן דְּנְבִיֵּי שקרא

רש"י

ומזמות ישכון: (כ) מזמות. ל׳ מחשבה: (כב) ואם עמדו. ר׳ וישמיעו דברי וגו׳. סיס להם להשמיע דברי אותם את עמי ולא להטעותם בה מעלי: (כג) האלהי קרוב. שהיני רואה אלא בסמוך לי ואין בי כח לא התחבוניס שהם רחוקים ממני ואיני יודע מה שיהיה: (כד) אם יסתר איש. זהו כפל המיסה האלו כדרך כל המיסות הכתובות: (כו) עד מתי. יובאו

רד"ק

הרי אתם לאיש. אינכם מתבוננים בה לפי שאינכם רואים עליון הרבעים ובאמרו ביום אחד התבוננו הוא לתוספת ביאור ולחזק הפשוט׳ כמו קלף ה׳ על אהוביכם קלף וימס דוד לוס׳ לעמון מכות עבה והדומים לכם ובאמרו תתבוננו ולא אמר יתבוננו רמז לתחיית המתים בימות המשיח: (כא) לא שלחתי את הנביאים. אלה אני בסמוך אני לא שלחתי אותם: ואם תאמר לעם הבריאים אני לא שלחתי אותם עמדו בסודי: (כב) ואם עמדו. ר׳ וישמיעו דברי אותם לעם בסוד אל׳ ולא אמר לא אמרתי אל׳ ולא אמר לא אמרתי אל׳ ולא אמר לא אמרתי

בְּלֵב הַנְּבִיאִים נִבְּאֵי הַשָּׁקֶר וְנִבְּאֵי תַּרְמִית
לִבָּם: יז הַחֹשְׁבִים לְהַשְׁכִּיחַ אֶת־עַמִּי שְׁמִי
בַּחֲלֹמֹתָם אֲשֶׁר יְסַפְּרוּ אִישׁ לְרֵעֵהוּ
כַּאֲשֶׁר שָׁכְחוּ אֲבוֹתָם אֶת־שְׁמִי בַּבָּעַל:
יח הַנְּבִיא אֲשֶׁר אִתּוֹ חֲלוֹם יְסַפֵּר חָלוֹם וַאֲשֶׁר
דְּבָרִי אִתּוֹ יְדַבֵּר דְּבָרִי אֱמֶת מַה־לַּתֶּבֶן
אֶת־הַדָּבָר נְאֻם־יְהוָה: כט הֲלוֹא כֹה דְבָרִי
כְּאֵשׁ נְאֻם־יְהוָה וּכְפַטִּישׁ יְפֹצֵץ סָלַע:
ל לָכֵן הִנְנִי עַל־הַנְּבִאִים נְאֻם־יְהוָה מְגַנְּבֵי

דברי

תא (הגיה אחר) ברכות נ"ה (הלא כה) שם כב חגיגה ד תגיגה כז קדושין ל (נסתים) שבת פח סכה כב מגהר' לד

רד"ק

מתי הים בלב. כ"ל הים לעולם כמו"ש עד מתי ' נגאי הבקר. מבנין נפעל: ונביאי תרמית לבם. כמו מרמה לעומר הם הנביאים מרתרמית שחושבי' בלבם לא שבאה אליהם הנבואה: (כז) החושבים להכיח את עמי שמי. כי הם מונעי' אותם לא נביאי האמת המדברי' בשמי כמו שהיו עושים אלה' כשהיו עובדים הבעל שהיו נביאי הבעל מתנבאי' לפם בשמו ובשהו שמי כן עתה שוכחי' שמי בחלומות נביאי הבקר וי"ת כמה דשכחו אבהתהון ונמר כבעמוד: (כח) הנביא. אמר איך תכון חלום החול' עם הנבואה הבאה בחלום כי החולם יספר חלומו ואם יזדמן שיהי' בו דבר אמת מעט הוא כי החלומות מדמיון המתבשבות בהקיץ והמחשבות בעתידות לא ילדיקו רובם וכ"ל והחלומות בטול ידברו: (ואשר דברי אתו) ידבר דברי אמת ' ידבר דבר שהוא אמת אם יהיה דברי בחלום נבואה ידבר דברי דברי אמת אין בו שקר כלל ל"כ דברי החולמים הם כמו התבן והתבן אין בו הגלה כי אם לאתכל בבהמות לו לעולם' ובכר הוא מאכל לבני אדם אם כן איך ישוו ביניהם מה לתבן הבר ואמר בחלום יספר ובנבואה ידבר כי מספר בחלו' אין דבריו אלא ספור דבריה שבחלומו כמו שיספר דברי' שנמצא אין לבכל בהם חלק כי אם בכח המדמה' אבל דברי חלום הנבואה' נאמר פליטה ידבר בם בלח הדברי ר"ל הבבלי עם כח המדמה' וי"ת הא כמה דפרים בין הבגא לעבורה בן פרים בין הריעיא לעדיקיא אמרו וכי מה ענין בר ותבן אצל חלום אמר רבי יוחנן בשם שאי אפשר לבר לחלום בלא דבר בעלי': (כט) הלא כה דברי ' דברי החולמי' כמו שתראו' בם שלום ואין שלום אבל דברי כאש שתלה ותשרף את אבר המלה וכן הוא בפטיש יפוצץ סלע לא יעמוד דבר לפני דברי לבעל כי לא אבר דברתי אלא יפול דבר: (ל) לכן הנני על הנביאים. לעומר הנני עליהם לבלבלם וכן ר"י הא אלא שלא כוונו וכן מיבנה

מצודת ציון

(כו) ונביאי. הוי"ו בחקים אבל: תרמית. ענין ערמה כמו שקר הרמיתם (תהלים קי"ט): (כז) החושבים. אל' מחשבה: (כח) לתבן. קש: הבר. כן תקרא התבואה וכן לשבור בר (בראשית מ"ב): (כט) כפטיש. הוא המקבת כמו פטיש כל הארץ (ישעיה נ"): יפוצץ. ענין הבצר לתיכות רבות וכן ויתפוצצו הרבי עד (מבקוק ג'): סלעים

מצודת דוד

שאומרים הדור שחלום הדמיוני הוא בחלום הנבואה: ו תרמית לבם. אבל הם נביאי תרמית לבם כי יודעים המה ערך לחלום הדמיוני עם חלום הנביאי ובערמת אלב ידברו שדומים הם: (כז) החושבים. אשר יחשבו לבבל לעמו לעמי שמי אי" חלומותם אשר יתחילו לספר זה לזה להיות כל אחד: (כח) בעבל. בהתחדת עבודת הבעל: (כח) הנביא וגו'. מהרהור שהנביא אשר אתו חלום ששוא ודמיוני יספרנו

מישר חלום בעצלה: ואשר דברי אתו. ומי אשר בחלום אחרנו הוא ידבר דברי ויאמת אותם. ר"ל חלום כזה יוכל לסם מישר' נביאיה: מה לתבן. מה ענין לתבן להדמותו עם הבר. ר"ל מה ענין חלום דמיוני להדמותו עם חלום נביאי: (כט) הלא כה דברי. הלא החלום אשר היא דברי בלה בחזק רב ובהרגשה יתירה בלא הבערת הכפלים המפלץ את הסלע דבר שמרגש חזק: כן הוא חלום הנביאי ולא כן חלום הדמיוני וכזהו לכם יאמרו

דְּבָרַי אִישׁ מֵאֵת רֵעֵהוּ: לא הִנְנִי עַל־
הַנְּבִאִים נְאֻם־יְהוָה הַלְּקְחִים לְשׁוֹנָם וַיִּנְאֻמוּ
נְאֻם: לב הִנְנִי עַל־נִבְּאֵי חֲלֹמוֹת שָׁקֶר
נְאֻם־יְהוָה וַיְסַפְּרוּם וַיַּתְעוּ אֶת־עַמִּי
בְּשִׁקְרֵיהֶם וּבְפַחֲזוּתָם וְאָנֹכִי לֹא שְׁלַחְתִּים
וְלֹא צִוִּיתִים וְהוֹעֵיל לֹא־יוֹעִילוּ לָעָם־
הַזֶּה נְאֻם־יְהוָה: לג וְכִי־יִשְׁאָלְךָ הָעָם הַזֶּה
אוֹ הַנָּבִיא אוֹ כֹהֵן לֵאמֹר מַה־מַּשָּׂא
יְהוָה וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם אֶת־מַה־מַּשָּׂא

ונטשתי

רד"ק

אלה הנני אחר בפרסם ואמר בלשם פעמים הנני כי בלשם חנקים היו נביאי הבקר בחותו הזמן היו בהם נביאים שהיו שומעי' דברי נביאי האמת ביכולות לומות העולם כמו שהם ירמיה על החומות והיו הו.כים עם ואומרים להם כה אמר הבם לעמון ומעיין הבנואה בע"ם ירמיה בביתו לת.מידיו כדי שיתיעו העם להם באמרם להם בשם ה' שעם יהיה לכם ועל אלה אמר מגבי דברי אים מתה לעמו ועל זה אז"ל המתנבא מה שלא נאמר לו הא נחברו נאמר כגון הנניה בן עזור דקאי ירמיה בשקר הבעלון ואמר כה אמר ה' לנלות הנני שובר את קשת עילם לחבית גבורתם בשא הנניה ק"ו בעלמו ומה עילם שלא בא אלא לעזור את כבדים אמר הקב"ה הנני שובר את קשת עילם כבדים עלמן על אחת כמה וכמה אתה איהו לשוק בתחתון ואמר כה אמר ה' אלהי ישראל. לאמר שבראתי את עולי מלך בבל והקבו עב זה ואמרו אלי נחבכו לא נאמר פיון אתיביב ק"ן כמאן דאתמר ליה דמי ובתוק הבני הים בסם ליאים בסיו בעלי ל' לת ומתק שפתים ועליהם לא' הלוקחים לשונם לשון פניהם ממתק דבריהם כדי שישמעו הם וע"ז אמרו רז"ל המתנבא מה שלא שמע ואחלק הבלשי נביאי תלומות שקר היו אומרים כי חלומותיהם נבואה והיו אומרים אותה לעם בשם ה': (לא) הנני. הלקחים לשונם. המחליקים לשו' בן הטהו בלוב לקחה בחנן שפתים תדיתנו בע"ם במתק שפתים ע"ם במתק שפתים ונאמר נפעל: ובפחזות' מקומם כעומר בקלות דעתם וכן אנשים רקים ופוחזים: (לב) וכי יאמלך. אלא יתבכך שהוא חוקר לב ובוחן כליות לת לבבם כי בשביו אומרים מבא ה' היה דעתם וכונתם עניין בכדות ומבא כמו תחת מבא לשיכך אמר ירמיהו הנביא אומרים שלא ובאלו דבר ה' כל' מבא: לו הנביא ' נביאי שקר. וי"ת ספר ובכר פירבמוהו: לו בהן. מבסני הליים: את מה מבא. מאמר בהם את שאלתם שבואלים מה מבא ומה תאמר ונטשתי אתכם וב"י ותימר לעון בדין

מצודת ציון

(לא) הלוקחים. ענין לחזר והרבל כמו הטהו ברוב לקחה (משלי ז'): לשונם. כלם ' הוא ענין אחידה והוא לשון הבנביאים הנלים: (לב) ויתעו ' מל' תועה: ובפחזותם ' ענין קלות הדעת אנשים רקים ופוחזים (שופטים ט'): והועיל ' מלשון תועלת: (לג) תשא. כן תקרא הנבואה: אשאתי. ענין פזיבה: ופקדתי

מצודת דוד

(לא) הלוקחים. אחרים ודברום בחקום נבואה ובלשון הנביאים כאלו היה דבר ה': (לב) הנני על נביאי תלומות. ר"ל נמו כן הנני לבנות פורעניות על הבנבאים אלה הנביאי תלומות שקר. כלומר שאומרי' תלום הדמיוני כאלו הוא תלום נביאי כי בזדון יתבדו ויתעו אותם: ויספרום. מחמידים לספרם כאלו היה דבר אמת: ויתעו. ובהם מתעי' את עמי בחלום הדמיוני שהוא דבר שקר: בקלות דעתם. יתהו לת הבעם להחמין בחלומותם הדמיוני: ולא צוה. אמר בחתרעם על הנפתים לבם ואמר לא אמרו מגבי הנולם לא שלחתים ולא צויתי אותם שום אות ומופת: (לג) וכי ישאלך. אחר הבקום ליחיה לא ישאלך העם הזה לו

(לא) הנני. הנני לבנות פורעניות על הנבאים אשר נבאו בשם ה' ולא שלחם ולא צוה אותם: (לב) הנני. הנני לבנות פורעניות על הנבאים אשר נבאו בחלומות שקר. כלומר שאומרי' חלום הדמיוני כאלו הוא חלום נביאי כי בזדון יתבדו ויתעו אותם: ויספרום. מחמידים לספרם כאלו היה דבר אמת: ויתעו. והבה מתעי' את עמי בחלום הדמיוני שהוא דבר שקר: בקלות דעתם. יתהו לת הבעם להחמין בחלומותם הדמיוני: ולא צוה. אמר בחתרעם על הנפתים לבם ואמר לא אמרו מגבי הנולם לא שלחתים ולא צויתי אותם שום אות ומופת: (לג) וכי ישאלך. אחר הבקום ליחיה לא ישאלך העם הזה לו

יפירם

וְנִטַּשְׁתִּי אֶתְכֶם נְאֻם־יְהוָה׃ לד וְהַנָּבִיא
וְהַכֹּהֵן וְהָעָם אֲשֶׁר יֹאמַר מַשָּׂא
יְהוָה וּפָקַדְתִּי עַל־הָאִישׁ הַהוּא וְעַל־
בֵּיתוֹ׃ לה כֹּה תֹאמְרוּ אִישׁ עַל־רֵעֵהוּ וְאִישׁ
אֶל־אָחִיו מֶה־עָנָה יְהוָה וּמַה־דִּבֶּר יְהוָה׃
לו וּמַשָּׂא יְהוָה לֹא תִזְכְּרוּ־עוֹד כִּי הַמַּשָּׂא
יִהְיֶה לְאִישׁ דְּבָרוֹ וַהֲפַכְתֶּם אֶת־דִּבְרֵי
אֱלֹהִים חַיִּים יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵינוּ׃ לז כֹּה
תֹאמַר אֶל־הַנָּבִיא מֶה־עָנָךְ יְהוָה וּמַה־
דִּבֶּר יְהוָה׃ לח וְאִם־מַשָּׂא יְהוָה תֹּאמֵרוּ׃

תרגום

כְּדֵין נְבוּאָתָא וְאַרְטוֹשׁ
יַתְכּוֹן אֲמַר יְיָ׃ לד וְסַפַּר וְכָדְ
וַעֲמָא דְּיֵמַר נְבוּאָתָא בִּשְׁמָ
דַיְיָ וַאֲסָעֵר עַל גַּבְרָא הַהוּ
וְעַל בֵּיתֵיהּ׃ לה כְּדֵין תֵּימְרוּן
גַּבַר לְחַבְרֵיהּ וּגְבַר לַאֲחוֹהִי
מָה אֲתֵיב יְיָ וּמָה מַלֵּיל יְיָ
לוּ וּנְבוּאָה בִּשְׁמָא דַיְיָ לָ
תִדְכְּרוּן עוֹד אֲרֵי נְבוּאָתָ
תְּהֵי לְגַבְרָ דְּמִקַּיֵּם פִּתְגָ
רָעוּתֵיהּ וְאַתּוּן מְדַמְּרִין לְבַטָּלָ
נַת פִּתְגָמֵי אֱלָהָא קַיָּמָא דַ
צְבָאוֹת אֱלָהָנָא׃ לז כְּדֵ
תֵּימַר לְנָבִיאָ מָה אֲתֵיבָךְ
וּמָה מַלֵּיל יְיָ׃ לח וְאִ
נְבוּאָה בִּשְׁמָא דַיְיָ תֵּימְרוּ

כבן

לכן

רד"ק

נבואתא וארטיס יתכון׃ (לד) והנביא. מבואר הוא׃ (לה) כה. איש על רעהו. כמו אל רעהו וכן ויקן לנקנה הרמתי׳ על ביתו כמו אל ביתו׃ מה ענה כ׳ . כמו מה דבר וכן וענית ואמרת וישן לזיוג הרלשון׃ (לו) ומשא כ׳ . כי המשא יהיה לאיש דברו . יכל איש מכם יהיה המשא דברו כעומר בדברו עבד יאמר מבה המשמע נבואה אך בגבו הוא׳ כבדות וזה שאמר וכפכתם את דברי אלהים חיים כעומר בלבבכם הפכו אותם מבוה׳ לכבדות׃ כ׳ לבלות . כי הוא אדון לבלות מעלה ולבלות מעה ובידו לבניה עליכם מה בדבר׃ אלהינו . כעומר אלהינו הוא ולא אלהיכם שאין אתם מאמינים בו וא"ל ז"ל פירש כי דברו של אדם היא נבואות שפתיו כמ"ש ובל תשא את שמותם על שפתי כעומר וברחוי נקלות הנבואה משא בשיא בשאת בני הנביא אלא שאתם בופכים דברי אלהים חיים ומשמנו משא עניו בכבדות׃ (לז) כה׳ מבואר הוא׃ (לח) ואם. מבואר

רש"י

אומרים לכם מה המשא אתם למשא להקב"ה והוא אומ
שיטוש ומשליך אתכם מעל אדמתו מאמים אדם
שמעתי׃ ונטשתי . ועזבתי׃ (לו) כי המשא יהי
לאיש דברו . אע"פ שאתם מהפכין את המשא לענ
משא דבר ה׳ לאיש דברו ולאיש עצמו הוא מגלג
ואתם מהפכין אותו לג׳ משאות ז׳ לא שמעת
כן והיא עיקר הכל כך שמעתי כי המשאות יה
משאות של פורענות למי שאומרו הנואל מה משא
ע"א משא ה׳ לשון נבואה הוא׳ והיה הנביא הש
שואל לנביא אחמת לאמר לו את דבר הקב"ה בל
שבא הסיגנון אלו והסיגנון לא היה מפרש הדיבור
כך והיה הנביא הבקר מהפך הפי׳ לגד אחר והיה מדב
בדוגמת נביא אחמת כדי שיאמינו בו וכן עשה הנב
כן מעור לכן הוא אומר אל אמלאו משא ה׳ את לשון הסיגנון אלא מה דבר ומה עשה לה פי׳ הדבר ש
לנביא אחמת לאמר לכם מה הקב"ה אומר ולדיקן נותן את דבריו : כי המשא יהיה לאיש דברו . כי
אתם הקב"ה אמרו בתם לאים עצמו בשיו הנוד להפכו והאתם נואלים אותו כדי להפכו והפכתם
דברי הקב"ה וז"ם למעלה מגנבי דברי אים מאת רעהו (כאן) גם זה ל׳ מיותר : (לז) כה תאמר אל הנביא

כשאתם

מצודת ציון

(לד) ופקדתי . פנין זכרון׃ (לה) על רעהו . אל רעהו : ענה
מלשון
דרך אומלת דברי׳ שהמקו׳ יעשוה את ישראל בשנים וישליכם מא׳
ביחוד על האיש המדב׳ ועל ביתו׃ (לה) כה תאמרו . כלשון הזה תאמרו וגו׳ : מה ענה ה׳ וגו׳ . ר"ל אם השאלו על המשא
תאמרו מה ענה ה׳ ואם השאלו על מה דבר ה׳ : (לו) ומשא . לשון אשלה תאמרו מה דבר ה׳ : (לז) ומשא לא תזכרו עוד :
המשא יהיה לאיש דברו . ר"ל דברי הנבואה הם אלו למשא על הנביא אבל דבר הו על לא יוכל לבטל
כאלו היתה למשא עליו וכמ"ש ואמרתי וגו׳ ולא אדבר עוד בשמו והיה בלבי כאש וגו׳ ונלאיתי כלכל (לעיל כ׳) וגם בשמור
יתכן לקרותה בשם משא לגבר מה שנקראה כן על כי נשאה בפי הנביא : והפכתם . אבל אתם מהפכי׳ את דברי וגו׳ כיון ש
המשא לגוי׳ סיבה למשא על הנביאים ולא כן היה : (לז) כה תאמר אל הנביא . ר"ל ואף אם השאלו את הנביא עצמו עם
אמרו כאלו למשא על כי לא יוכל להשתירה ע"ז ולא תזכרו עוד משא רק לשון הזה תאמרו מה ענה לך ה׳ אם יהיה השאלה
המשא לו מה דבר ה׳ אם יהיה של דבר תבני שאלה קרובה : (לח) ואם וגו׳ . ואם אחר כל התזכרות תאמרו שוב לשון ה
כ׳

מצודת דוד

ופירש ונשמתי אתכם כאדם העזב ומשליך את המשא הכבד
עלי׃ (לד) ופקדתי . כמקרה שלפניו אמר שהנביא ישיב
דרך אומלת דברי׳ שהמקו׳ יעשוה את ישראל בשנים וישליכם אל׳
ביחוד על האיש המדב׳ ועל ביתו׃ (לה) כה תאמרו וגם הכן אזכיר לבשיב
תאמרו מה ענה ה׳ ואם השאלו על מה דבר ה׳ : (לו) ומשא . לשון אשלה תאמרו עוד :
המשא יהיה לאיש דברו . ר"ל דברי הנבואה הם אלו למשא על הנביא אבל דבר הו אל לא יוכל לבטל
כאלו היתה למשא עליו וכמ"ש ואמרתי וגו׳ ולא אדבר עוד בשמו והיה בלבי כאש וגו׳ ונלאיתי כלכל (לעיל כ׳) וגם בשמור
יתכן לקרותה בשם משא לגבר מה שנקראה כן על כי נשאה בפי הנביא : והפכתם . אבל אתם מהפכי׳ את דברי וגו׳ כיון ש
המשא לגוי׳ סיבה למשא על הנביאים ולא כן היה : (לז) כה תאמר אל הנביא . ר"ל ואף אם השאלו את הנביא עצמו עם
אמרו כאלו למשא על כי לא יוכל להשתירה ע"ז ולא תזכרו עוד משא רק לשון הזה תאמרו מה ענה לך ה׳ אם יהיה השאלה
המשא לו מה דבר ה׳ אם יהיה של דבר תבני שאלה קרובה : (לח) ואם אחר כל התזכרות תאמרו שוב לשון ה

לָכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה יַעַן אֲמָרְכֶם אֶת־
הַדָּבָר הַזֶּה מַשָּׂא יְהוָה וָאֶשְׁלַח אֲלֵיכֶם
לֵאמֹר לֹא תֹאמְרוּ מַשָּׂא יְהוָה׃ לט לָכֵן
הִנֵּנִי נָשֹׁא נָשִׁיתִי אֶתְכֶם וְנָטַשְׁתִּי אֶתְכֶם
וְאֶת־הָעִיר אֲשֶׁר־נָתַתִּי לָכֶם וְלַאֲבוֹתֵיכֶם
מֵעַל פָּנָי׃ מ וְנָתַתִּי עֲלֵיכֶם חֶרְפַּת עוֹלָם
וּכְלִמּוּת עוֹלָם אֲשֶׁר לֹא תִשָּׁכֵחַ׃

כד א הֶרְאַנִי יְהוָה וְהִנֵּה שְׁנֵי דּוּדָאִי
תְאֵנִים מוּעָדִים לִפְנֵי הֵיכַל יְהוָה אַחֲרֵי
הַגְלוֹת נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל אֶת־
יְכָנְיָהוּ בֶן־יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ־יְהוּדָה וְאֶת־
שָׂרֵי יְהוּדָה וְאֶת־הֶחָרָשׁ וְאֶת־הַמַּסְגֵּר
מִירוּשָׁלִַם וַיְבִיאֵם בָּבֶל׃ ב הַדּוּד אֶחָד

ת"א (והנה שני) עירוזין כמ

תאנים

רד"ק

מבואר הוא׃ (לט) לכן הנני ונשיתי אתכם נשא שמא בחמר
כזה הענין בכל דבר ודבר הנני מוכה ומזומן נהביא עליכם רעה׃ ונטשתי
ובכלתי ובכל כתבנו כי בבא המקור אחרון הוא לחזק הפעול
ר"ל כמו שאתם מוכיחים דברי ואותותי שעשיתי על ידי נביאי
ועת׳ אתם מוחיקים נגותי ומכחים אותה אני גם כן אשכח
אתכם אף על פי שקיימתי אתכם וכרתי ברית אתכם כי אתם
בעונתם הברית אתו׳ : ונעשתי אתכם׃ אעזוב אתכם ואת
העיר אשלך שניתי ממנה ואלמדו מעל פני עשתו מאת
אתכם ר"ל כי בעזבי אתכם תגלו מעל פני אמ"ש שלא מעל פ
ויגלו וי"ת ואתרעים יתכון מרעם ואחרתי יתכון ית קרתא
דיהבית לכון ולאבהתכון מקבל מימרי ויש לפרש ונטשתי כמו
ונתשתי בתי"ו וכמה בנכון כי התי"ו בנטי"ת ממולה אחד הן
בענין אחד וכן טעה בטי"ת ותעה בתי"ו בענין אחד הוא וכן אם יתמנו מוס זרים בתי"ו כמו יגעבו בטי"ת׃ (מ) ונתתי .
אם בשורש הוי"ו ודגש המ"ם : (א) הראני ה׳ . אחיל"ק הה"ל׳ . והנה שני דודאי תאנים . אמר הראני במראה
שני דודאי תאנים ואל"ף דודאי תאנים נוספת כאל"ף חמשים טלאות וכן אמר דוד אחד כלא אל"ף ושניהם אלים
מוערים׃ מוכנים ומזומנים לאכול ואיה זה אחר הגלות נבוכדנאצר מלך בבל את יכניהו׃ ואת החרש ואת המסגר.
והמסגר היו וי"ת ית אומניא וית הרשיא׃ (ב) הדוד אחד׃ כתאני הבכורות׃ הבמוכות לעליה כאילו אמר כתאני

מצודת ציון

מלשון עניה ותשובה על הבאלה : (לט) ונשיתי נשא׃ ענין הסרה
והסתקה כמו נשאה גבורתם (לקמן ל"ח) :
כד (א) דודאי . שם כלי בענין קדר׃ וכן בפיו אדוה תעבורנה
(תהלים פ"ח) : מועדים׃ מזומנים וכן אמר פנוך
מועדות (יחזקאל כ"ח) : החרש׃ קבוצת האומנים כמו חרש עליה
ושעיה

מצודת דוד

לכן, בעבור זה כה אמר וגו׳ : ואשלח. ר"ל ואף כי אלמתי
אחד לא תאמרו לשון מבוא ה׳ ועכ"ז לא אמשתם : (לט) לכן
בעבור זה הנני מוכן לבלה גמול ושל השון הזה בלבד אסיר
בהסרה מלפני ואעזוב אתכם כאדם העוזב משא הכבידה
ר"ל הענין הזה לבד מדאי הוא לזה הענין הרע המדה על
ר׳ משה ישוב ה׳ אתם מאשה : ואת העיר׃ גם את העיר
אעזוב ואשליך מעל פני ואהיה מסורה ביד האומות : (מ) חרפת עולם. זמן ארוכ׳ תהיו בהתרפה בגוים בין האומות וכליומות
זמן הרוכה יזכר הבלייתה שיהיה לכם בעת תלבו שבי לפני לר אחר לא תשכח הבלייתה שהיה על כי תהיה מרוחה ובגולה :
(א) הראני ה׳ . כמראה הנבואה : דודאי . כלשון מלאי׳ תאנים היו מזומנים לפני היכל : אחרי הגלות . חוץ׳ לתחילת
המקרא לומ׳ שזה רחה אחר שהגלה נ"ל וגו׳ : ואת החרש ואת המסגר׃ הם האומנים ושומרי הסגרים אשר
עברו

תרגום

כְּדֵין אֲמַר יְיָ אֶלְף
אַרְתּוּן לַת פִּתְגָמָא הָדֵין
אָה בִּשְׁמָא דַיְיָ וְשַׁלַּחַית
כוּן לְמֵימַר לָא תֵימְרוּן
אָתָא מִקַּדְם יְיָ׃ לט בְּכֵן
אָ שְׁלַח רוּגְזִי וְאֶרְטוֹשׁ
כוּן מִרַּטַּשׁ וְאַרְחִיק יַתְכוֹן
קַרְתָּא דִיהַבִית לְכוֹן
בַּחֲתֵיכוֹן מִקֳּבֵיל מֵימְרִי׃
אֶתֵּן עֲלֵיכוֹן חִסּוּדֵי עָלַם
פִּינוּן אִתְבַּזְעוּת עָלַם
תִּפְסוֹק׃ א אַחְזָנִי יְיָ
תְּרֵין סַלֵּי תֵינִין מַדְּחִין
ם הֵיכְלָא דַיְיָ בָּתַר
לֵי נְבוּכַדְרֶצַּר מַלְכָּא
לַת יְכָנְיָה בַר יְהוֹיָקִים
שַׁבְטָא דְּבֵית יְהוּדָה
רַבְרְבֵי יְהוּדָה וַיַת
אָ וַיַת תַּרְעָיָא
שְׁלֵם וַאוֹבִילִינוּן לְבָבֶל׃
אָ חָדָא תֵינִין טָבָא

לחדא

רש"י

ם כאלו למאול דברי מאת הנביא׃ (לט) ונשיתי.
הגשה (ראשית לב) ול׳ ונשאה גבורתם (לקמן
קופץ ומגלגל ממקום למקום׃ (א) דודאי .
׃ מועדים. מוכנים׃ החרש והמסגר. ת"ח
ם יכנים וכבר פרשתי בספר (מלכים ב כד)
והמסגר לומיומרלה ליפורטי"ל בלע"ז . ל"ל
והמסגר החרש לשון הרש והמסגר ל׳ סגור
חכמים גדולים בתורה שבשביה אחד מהם מדבר
עותקים מסגר שסיו סוגרים ואין פותח :

כתאני

מצודת דוד

ופירש ונשמתי אתכם כאדם העזב ומשליך את המשא הכבד
עלי׃ (לד) ופקדתי . כמקרה שלפניו אמר שהנביא ישיב
דרך אומלת דברי׳ שהמקו׳ יעשוה את ישראל בשנים וישליכם אל׳
ביחוד על האיש המדב׳ ועל ביתו׃ (לה) כה תאמרו וגם הכן אזכיר לבשיב
תאמרו מה ענה ה׳ ואם השאלו על מה דבר ה׳ : (לו) ומשא . לשון אשלה תאמרו עוד :
המשא יהיה לאיש דברו . ר"ל דברי הנבואה הם אלו למשא על הנביא אבל דבר הו אל לא יוכל לבטל
כאלו היתה למשא עליו וכמ"ש ואמרתי וגו׳ ולא אדבר עוד בשמו והיה בלבי כאש וגו׳ ונלאיתי כלכל (לעיל כ׳) וגם בשמור
יתכן לקרותה בשם משא לגבר מה שנקראה כן על כי נשאה בפי הנביא : והפכתם . אבל אתם מהפכי׳ את דברי וגו׳ כיון ש
המשא לגוי׳ סיבה למשא על הנביאים ולא כן היה : (לז) כה תאמר אל הנביא . ר"ל ואף אם השאלו את הנביא עצמו עם
אמרו כאלו למשא על כי לא יוכל להשתירה ע"ז ולא תזכרו עוד משא רק לשון הזה תאמרו מה ענה לך ה׳ אם יהיה השאלה
המשא לו מה דבר ה׳ אם יהיה של דבר תבני שאלה קרובה : (לח) ואם אחר כל התזכרות תאמרו שוב לשון ה
כ׳

תְּאֵנִים טֹבוֹת מְאֹד כִּתְאֵנֵי הַבְּכֻרוֹת
וְהַדּוּד אֶחָד תְּאֵנִים רָעוֹת מְאֹד אֲשֶׁר
לֹא־תֵאָכַלְנָה מֵרֹעַ: ג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי
מָה־אַתָּה רֹאֶה יִרְמְיָהוּ וָאֹמַר תְּאֵנִים
הַתְּאֵנִים הַטֹּבוֹת טֹבוֹת מְאֹד וְהָרָעוֹת
רָעוֹת מְאֹד אֲשֶׁר לֹא־תֵאָכַלְנָה מֵרֹעַ:
ד וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ה כֹּה־אָמַר
יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כַּתְּאֵנִים הַטֹּבוֹת
הָאֵלֶּה כֵּן אַכִּיר אֶת־גָּלוּת יְהוּדָה אֲשֶׁר
שִׁלַּחְתִּי מִן־הַמָּקוֹם הַזֶּה אֶרֶץ כַּשְׂדִּים
לְטוֹבָה: ו וְשַׂמְתִּי עֵינִי עֲלֵיהֶם לְטוֹבָה
וְהֶשִׁבֹתִים עַל־הָאָרֶץ הַזֹּאת וּבְנִיתִים וְלֹא
אֶהֱרֹס וּנְטַעְתִּים וְלֹא אֶתּוֹשׁ: ז וְנָתַתִּי
לָהֶם לֵב לָדַעַת אֹתִי כִּי אֲנִי יְהוָה וְהָיוּ
לִי לְעָם וְאָנֹכִי אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים כִּי־
יָשֻׁבוּ אֵלַי בְּכָל־לִבָּם: ח וְכַתְּאֵנִים הָרָעוֹת
אֲשֶׁר לֹא־תֵאָכַלְנָה מֵרֹעַ כִּי־כֹה | אָמַר

תרגום

לַחֲדָא כְּתֵינִין בַּכִּירִין וְסַל
חַד תֵּינִין בִּישִׁין לַחֲדָא
וּדְבִישִׁין בִּישִׁין לַחֲדָא דְ
מִתְאֲכְלִין מִבִּישׁוּ: ג וַאֲ
יְיָ לִי מָה אַתְּ חָזֵי יִרְמְ
וַאֲמָרִית תֵּינִין תֵּינִין טָבִין
טָבָן לַחֲדָא וּדְבִישִׁין בִּי
לַחֲדָא דְּלָא מִתְאַכְ
מִבִּישׁוּ: ד וַהֲוָה פִּתְ
נְבוּאָה מֶקֶדָּם יְיָ עִמִּי לְמֵי
ה כִּדְנָן אָמַר יְיָ אֱלָ
דְּיִשְׂרָאֵל כְּתֵינֵיא טָבָ
הָאִלֵּין כֵּן אִשְׁתְּמוֹדַע
גָּלוּת יְהוּדָה דַּאֲגַלֵּיתִי
אַתְרָא הָדֵין לְאַרְעָא כַּסְדָ
לְטָבְתָא: ו וַאֲשַׁוֵּי מֵימְ
עֲלֵיהוֹן לְטָבָא וַאֲתֵיבִ
לְאַרְעָא הָדָא וְאֶבְנִנִּינוּן
אֶפְנֵר וַאֶקְרְמִינוּן
אֶתְלְטֵל: ז וְאֶתֵּן לְהוֹן
לְמִידַע דְּחֵלְתִּי אֲרִי אֲ
יְיָ וִיהוֹן קָדְמַי לְעַם וַאֲ
אֶהְוֵי לְהוֹן לֶאֱלָהּ אֲרֵי יְתוּ
לְפוּלְחָנִי בְּכָל לִבְּהוֹן
ח וּכְתֵינֵיא בִּישָׁתָא דְ
מִתְאֲכְלָא מִבִּישׁוּ אֲרֵי כְ
אָמַר

רד"ק

מלי כתאנה המבכרות · נכורות תחל וזכר אותם תאנים כי כן נהמדות בעיני מולאיהן לפי שהן נכורות וכן אמר כבכורה כתאנה בראשיתה לאיתי את תמוסיס: (ח) וכתאנים · כאילו אמר וכתאנים יהיו תאנים הרעות ואחר כן פירש ואמר כה

מצודת ציון

(ישעיה מ"ד): (ב) הבכרות · המבשלות כל לרכן וכן בכורי ענבים (במדבר י"ג): אכיר · מל' הכרה: (ד) והשמותיו. מל' השב': אהרס. מל' הריסה ונתיצה: אתוש. ענין

מצודת דוד

(ב) כתאני הבכורות. שבישלו כב לרכן בתחלת ב
תאניות שהם חביבות על מולאיהם בראשיתם: (ח
אביר את גלות וגו'. הרי זה מקרא מסורס כן
לטובה את גלות יהודה שהגליתי ככר יכניה וגו'
(ו) ארתיש. ל' עקירה:

רש"י

(ב) כתאני הבכורות. שבישלו כב לרכן בתחלת
תאניות שהם חביבות על מולאיהם בראשיתם:
אביר את גלות וגו'. הרי זה מקרא מסורס כן
לטובה את גלות יהודה שהגליתי ככר יכניה וגו'
(ו) ארתיש. ל' עקירה:

מצודת דוד

מגרו אותם בעתה וכן ת"י: (ב) תאנים. מלשון תאניס
כתתי הבכורות. כתאניס המבשלין כל לרכן: מרוע.
רעותן לא הי' אפשר' לאכלן: (ג) טובות מאד. המה
מאד: רעות מאד. המה רעות מאד: (ה) כתאניס
הללו. שהמה מביאים ובני גלות מתקרבים אליהן כן
אכיר את גלות יהודה אשר שלחתי מן המקום הזה לבבל
לטובה: ושמתי עיני. לשובם. ובנתים: ונטעתים. ר"ל הוסיף יכבד עבר עליהם הארה לא יקום עוד מעת' הריסה כ"א בנין כשובם לירושלי' כבי' הבני לא כמו
ארתיש' אשר יקום על הרים' כ. אול ועליון לא עבר עליה' הארה ולא קבלו הגמול: ונטעתים וגו'. כפל הדבר במ"ש
וגו'. אתן להם לב מכין לדעת אותי אשר אני ה': והיו לי לעם להאמין בי ולקבל עול מורא: ואנכי וגו'. לבחות בשם
(ח) וכתאניס הרעות. כאלו אמר וכתאניס הרעות

רש"י

(ט) לזעוה לרעה לכל ממלכות הארץ. לשמעו מרעה הנאה עליהם ויזעזעו: לשנינה. שיסגו וידברו הכל בפורענותם: (ט) בשנה הרביעית. בשם שנתחתם גזר דינם שיגלו אותו כוס החמה כמו שאמר בעניין קח את כוס וגו' שנתחתם גזר דין אמר לנביא להוכיחם אולי ישובו ולא יפתחם

מצודת דוד

(ט) לזעוה לרעה לכל ממלכות הארץ. לשמעו מרעה הנאה עליהם ויזעזעו: לשנינה. שיסגו וידברו הכל בפורענותם: (ט) בשנה הרביעית. בשם שנתחתם גזר דינם שיגלו אותו כוס החמה כמו שאמר בעניין קח את כוס וגו' שנתחתם גזר דין אמר לנביא להוכיחם אולי ישובו ולא יפתחם

רד"ק

אמר ה': והיושבים בארץ מצרים. הבאתים שהיו יושבים לא בארץ מצרים אותם שילכו עם יואחן בן קרח: (ט) לזועה · כתיב וקרי לזועה וכענין אחד כמו בכם וכשב: לחרפה. בלא וי"ו: לשמיה · בלא וי"ו: (י) את הרעב. בלא וי"ו: (א) הדבר · על ירמיהו · כמו אל: היא השנה הראשונה לנבוכדראצר. וכיון כתב בתחלת ספר דניאל בשנת שלש למלכות יהויקים מלך יהודה בא נבוכדנצר מלך בבל ירושלים וילר עליה אלא אמר כי בשנת שלש למלכות יהויקים בא המליכו פרעה נכו מלך נבוכדנצר ובא לירושלים וילר עליה ובשנה הרביעית ליהויקים בתחלת השנה נתן ה' בידו את יהויקים והיא השנה לנבוכדנצר: (ב) על כל עם יהודה · ואל כל יושבי ירושלם. עם יהודה מן הערים האחרות שבאו לירושלים

מצודת ציון

ענין עקידה כמו לנתוש ולנתוץ (לעיל ח'): (ט) לזעוה. ענין רעד ורתת וכן וסי' רק זעוה (ישעי' כ"ח): לשמיה · ענין ספור ואחיר' כמו ושנאתם לבניך (דברים ו'): (י) חומה. ענין כליון וכלה' כמו חס הכסף (בראשית מ"ז):

מצודת דוד

ענות אשר אין לאכלן בעבור רעתן השבאים ומליחקי' מבני
ים: כן אתן וגו'. להיות שנוא ומרוחק: והיושבי' בארץ
מצרי'. שהלכו עם יואחן בן קרח למצרי' ונתיישבו שם אשר לא
נות ה': (ט) ונתתים וגו'. ר"ל אחיסרם לכל ממלכות הארץ
ות לזעוה ולרעה כי כולם ירחיקום וירגזו להם: לחרפה וגו'.
כל המקום אשר אדיחם שם והיו לחרפה כי כולם יקרפו אותם: ולמשל. יהיה מקללה בהם לומר המקלל
ירו לשם מלכי מצרי' הכאות עליה': ולקללה · המקלל: יתלה הקללה בהם לומר המקלל: (י) עד תומם.
לכלו מעל האדמה וגו': כה (א) על ירמיה. אל ירמיה: ליהויקים: (ב) על כל עם. אל כל עם:

אמר יְיָ כֵּן אֶתֵּן אֶת־צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה
מַלְכָּ שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה
וְאֶת־שָׂרָיו וְאֶת | שְׁאָרִית יְרוּשָׁלִַם
דְּיְרוּשָׁלֵם דְּאִשְׁתְּאָרוּ
הַנִּשְׁאָרִים בָּאָרֶץ הַזֹּאת וְהַיֹּשְׁבִים בְּאֶרֶץ
בְּאַרְעָא הָדָא וּדְיָתְבִין
מִצְרָיִם: ט וּנְתַתִּים לְזַוֵּעָה לְרָעָה לְכֹל
בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם: ט וּאֶתְנִינוּן
לְזוּעַ וּלְבִישָׁא לְכָל מַלְכָוָת
מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ לְחֶרְפָּה וּלְמָשָׁל לְשִׁנִּינָה
אַרְעָא לְחִיסוּדִין וְלִמְתַל
לְשׁוּעִי וּלְלוּטָא בְּכָל אַתְרַיָּא
וְלִקְלָלָה בְּכָל־הַמְּקֹמוֹת אֲשֶׁר־אַדִּיחֵם
דְאַגְלִינוּן לְתַמָּן: י וַאֲגַרֵי
שָׁם: י וְשִׁלַּחְתִּי בָם אֶת־הַחֶרֶב אֶת־הָרָעָב
בְּחוֹן יָת דַקְטָלִין בְּחַרְבָּא
וְאֶת־הַדָּבֶר עַד־תֻּמָּם מֵעַל הָאֲדָמָה
בְּכַפְּנָא וּבְמוֹתָא עַד דְיִסוֹפוּן
אֲשֶׁר־נָתַתִּי לָהֶם וְלַאֲבוֹתֵיהֶם:
מֵעַל אַרְעָא דִיהַבִּית לְהוֹן
לַאֲבָהָתְהוֹן: א פִּתְגָם נְבוּאָה
כה א הַדָּבָר אֲשֶׁר־הָיָה עַל־יִרְמְיָהוּ
דַהֲוָה עִם יִרְמְיָה עַל כָּל עַמָּא
עַל־כָּל־עַם יְהוּדָה בַּשָּׁנָה
דְבֵית יְהוּדָה בְּשַׁתָּא
הָרְבִעִית לִיהוֹיָקִים בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ
דְבִעְיָתָא לִיהוֹיָקִים בַּר
יְהוּדָה הִיא הַשָּׁנָה הָרִאשֹׁנִית
אֹשִׁיָּה מַלְכָּ שִׁבְטָא דְבֵית
לְנְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל: ב אֲשֶׁר דִּבֶּר
יְהוּדָה הִיא קַדְמָיְתָא דִי מַלְכָּ
בָּבֶל: דַּאֲתַנְבִּי יִרְמְיָה נְבִיָּא עַל
יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא עַל־כָּל־עַם יְהוּדָה וְאֶל
כָּל עַמָּא דְבֵית יְרוּשָׁלֵם לְמֵימָר:
כָּל־יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם לֵאמֹר: ג מִן־שְׁלֹשׁ
לְזוּעָה ק'
עשרה

רד"ק

אמר ה': והיושבים בארץ מצרים. הבאתים שהיו יושבים לא בארץ מצרים אותם שילכו עם יואחן בן קרח: (ט) לזועה · כתיב וקרי לזועה וכענין אחד כמו בכם וכשב: לחרפה. בלא וי"ו: לשמיה · בלא וי"ו: (י) את הרעב. בלא וי"ו: (א) הדבר · על ירמיהו · כמו אל: היא השנה הראשונה לנבוכדראצר. וכיון כתב בתחלת ספר דניאל בשנת שלש למלכות יהויקים מלך יהודה בא נבוכדנצר מלך בבל ירושלים וילר עליה אלא אמר כי בשנת שלש למלכות יהויקים בא המליכו פרעה נכו מלך נבוכדנצר ובא לירושלים וילר עליה ובשנה הרביעית ליהויקים בתחלת השנה נתן ה' בידו את יהויקים והיא השנה לנבוכדנצר: (ב) על כל · עם יהודה · כמו אל: ואל כל יושבי ירושלם. עם יהודה מן הערים האחרות שבאו לירושלים

מצודת ציון

ענין עקידה כמו לנתוש ולנתוץ (לעיל ח'): (ט) לזעוה. ענין רעד ורתת וכן וסי' רק זעוה (ישעי' כ"ח): לשמיה · ענין ספור ואחיר' כמו ושנאתם לבניך (דברים ו'): (י) חומה. ענין כליון וכלה' כמו חס הכסף (בראשית מ"ז):

מצודת דוד

ענות אשר אין לאכלן בעבור רעתן השבאים ומליחקי' מבני
ים: כן אתן וגו'. להיות שנוא ומרוחק: והיושבי' בארץ
מצרי'. שהלכו עם יואחן בן קרח למצרי' ונתיישבו שם אשר לא
נות ה': (ט) ונתתים וגו'. ר"ל אחיסרם לכל ממלכות הארץ
ות לזעוה ולרעה כי כולם ירחיקום וירגזו להם: לחרפה וגו'.
כל המקום אשר אדיחם שם והיו לחרפה כי כולם יקרפו אותם: ולמשל. יהיה מקללה בהם לומר המקלל
ירו לשם מלכי מצרי' הכאות עליה': ולקללה · המקלל: יתלה הקללה בהם לומר המקלל: (י) עד תומם.
לכלו מעל האדמה וגו': כה (א) על ירמיה. אל ירמיה: ליהויקים: (ב) על כל · עם. אל כל עם:

עֶשְׂרֵה שָׁנָה לִיאֹשִׁיָּהוּ בֶּן־אָמוֹן מֶלֶךְ
יְהוּדָה וְעַד הַיּוֹם הַזֶּה זֶה שָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים
שָׁנָה הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלַי וָאֲדַבֵּר אֲלֵיכֶם
אַשְׁכִּים וְדַבֵּר וְלֹא שְׁמַעְתֶּם: ד וְשָׁלַח
יְהוָה אֲלֵיכֶם אֶת־כָּל־עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים
הַשְׁכֵּם וְשָׁלֹחַ וְלֹא שְׁמַעְתֶּם וְלֹא הִטִּיתֶם
אֶת־אָזְנְכֶם לִשְׁמֹעַ: ה לֵאמֹר שׁוּבוּ־נָא
אִישׁ מִדַּרְכּוֹ הָרָעָה וּמֵרֹעַ מַעַלְלֵיכֶם וּשְׁבוּ
עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה לָכֶם
וְלַאֲבֹתֵיכֶם לְמִן־עוֹלָם וְעַד־עוֹלָם: ו וְאַל־
תֵּלְכוּ אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים לְעָבְדָם
וּלְהִשְׁתַּחֲוֹת לָהֶם וְלֹא־תַכְעִיסוּ אוֹתִי
בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם וְלֹא אָרַע לָכֶם: ז וְלֹא־
שְׁמַעְתֶּם אֵלַי נְאֻם־יְהוָה לְמַעַן הַכְעִסֻנִי
בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם לְרַע לָכֶם: ח לָכֵן כֹּה אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת יַעַן אֲשֶׁר לֹא־שְׁמַעְתֶּם אֶת־
דְּבָרָי: ט הִנְנִי שֹׁלֵחַ וְלָקַחְתִּי אֶת־כָּל־

הכעיסני קי׳ משפחות

רד״ק

לירושלם ודמי ירמיהו אליהם ואל יושבי ירושל׳ : (ג) זה שנים ועשרים שנה · ואשכים ואחת שנה וכי״ג שנה למלכו תחלת נבואת ירמיהו נמלא ירמיהו נתנבא בימי יאשיהו בן ט״ז שנה ומנואה זו היתה בשנת הכביעית ליהויקים בן הנה שנים ועשרים שנה : אשכים ודבר · האל״ף במקום ה״ה כמקום כי לאותיות אהו״י מתחלפות ונלתבה יו״ד המשך שלא כמנהג פס בלר״י בכוש : (ה) למן עולם ועד עולם · מזמן רב נתנה לאבותיכם ועד שלם יתנה לכם ונעניכם אם תרלו ונמ״ד עולם גם כאן על ענין הדבר אלא נאמתת עלם הדבר ויסיק הענין זולתה וכמוהו למן היום אשר ילא מחלן מגרים ל׳ תעתיר לך והדומים להם : (ז) למען הכעיסוני . כתיב ר״ל בעבור שהכעיסוני וקרי הכעיסני למען הכעיס אותי עד הבנו״ם לא להנאה שיש לכם בה : (ט) את כל משפחות לפון . ולמעלה בתחלת הספר אמר לכל משפחות ממלכות לפון׳

מצודת ציון

כה (ג) אשכים · מלשון השכמ׳ והוא ענין ארוז : (ו) מרע. מל׳ רעה : (ח) ישן · בעבור :

מצודת דוד

(ג) ליאשיהו. למלכות יאשיהו : זה שלש ועשרים שנה. ל״ם שנה ה׳ אלי. דבר כי הנבואה : ואדבר . ואני דברתי אליכם הנבואה : (ד) ולא הטיתם אזנכם. לא שמעתם : (ה) ולא תעשה שמ״ש : (ח) ולא שמעתם : (ט) ולקחתי . ועוד אולת כל שאר נבואות ירמיה : בהנבואה המעוות המעוות ירמיה : (ז) ולא ארע לכם . לא היה זה אלא למען הכעיסני וגו׳ והכעיסה תהיה בחתת לרע לכם : (ט) סני אולה

מִשְׁפָּחוֹת צָפוֹן נְאֻם־יְהוָה וְאֶל־
נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל עַבְדִּי וְהֲבֵאתִים
עַל־הָאָרֶץ הַזֹּאת וְעַל יֹשְׁבֶיהָ וְעַל כָּל־הַגּוֹיִם
הָאֵלֶּה סָבִיב וְהַחֲרַמְתִּים וְשַׂמְתִּים לְשַׁמָּה
וְלִשְׁרֵקָה וּלְחָרְבוֹת עוֹלָם: י וְהַאֲבַדְתִּי
מֵהֶם קוֹל שָׂשׂוֹן וְקוֹל שִׂמְחָה קוֹל חָתָן
וְקוֹל כַּלָּה קוֹל רֵחַיִם וְאוֹר נֵר: יא וְהָיְתָה
כָּל־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְחָרְבָּה וּלְשַׁמָּה וְעָבְדוּ
הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֶת־מֶלֶךְ בָּבֶל שִׁבְעִים שָׁנָה:
יב וְהָיָה כִּמְלֹאת שִׁבְעִים שָׁנָה אֶפְקֹד
עַל־מֶלֶךְ־בָּבֶל וְעַל־הַגּוֹי הַהוּא נְאֻם־
יְהוָה אֶת־עֲוֹנָם וְעַל־אֶרֶץ כַּשְׂדִּים וְשַׂמְתִּי
אֹתוֹ לְשַׁמּוֹת עוֹלָם: יג וְהֵבֵאתִי עַל־
הָאָרֶץ הַהִיא אֶת־כָּל־דְּבָרַי אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי
עָלֶיהָ אֵת כָּל־הַכָּתוּב בַּסֵּפֶר הַזֶּה אֲשֶׁר־

יתיר ואו והבאתי קרי

רש״י

(ו) קול רחים. סימן הוא לסעודת ברית מילה פל פס בסומהין וסומקין לה סממנין לרפואה: אור נר · סימן משמחה כך מנהג בסנהדרין : (יג) את כל הכתוב · על

רד״ק

פי׳ כי משפחות אומר על העם וממלכות אומר על ראשי הממלכות ופי׳ שאמר ונתנו הים בקלו זכר עם ממלכות : ולא נבוכדנאצר מלך בבל עבדי . ועמד ולא אל שולח לא אל ולקחתי לו יביא ולא במקום ואת כמו לקבלם אל הון ס׳ וילדפו אל מדין : ועל כל הגוים האלה . הסמוכים לא״י לו בתלה על הגוים שעתיד לזכר׳ בפרשת בוס יין לחמ׳ : (ו) קול רחים וקול. קול רחים שטוחנין מבלין נעשות ממתה ולא נבוכדנאצר מלך בבל עבדי : (יג) המלאת שבעים שנה · כי נבוכדנאצר מלך בבל ה״ם שנה וכיולך ידעת זה שהרי אויל מרודך בנו מלך בשנת ל״ז לגלות המלך יהויכין כמ״ש בספר מלכים בסופו ובסוף זה הספר ויהויכין גלה בשנת ח׳ לנבוכדנאצר הרי מ״ה ואויל מרודך מלך כ״ג שנה וכיולך ידעת זה שהרי מלאנו לנבוכדנאצר כנו לנבוכדנאצר הרי ע׳ לפיכך אמר כמלאת כי שלמי׳ היו לכם ע׳ שנה כי לא מת בגלות עד שנה שלישית לו : לשמות עולם . שם מקומן מן שממה וסוף סמוך : (יג) את כל הכתוב בספר הזה . עם כל כל׳ . לעומר אביא על ארץ הבל את כל זה הדבר

מצודת דוד

אמיר לבות אותות שומות תפלת לפון : עברי · ר״ל עוס׳ שליחותי בדבר זה : סביב · היושבי׳ סביבות ה״ל : והחרמתי׳ . את כולם לחרי׳ ואשומה לתחמון ולבזות שורקון עליהם ובר זמן רב יבוא מרבי : (ו) והלכותי וגו׳ . ר״ל לא המתא עוד ל״ל בשון ל׳ : קול חתן . קול שמחת חתן : קול רחים · מגודל הרעה ומלאו תבואה לטחון ברחי׳ · ואור כמר תחסרון הבמן יבטו לפלה : (יא) הגוים האלה . היושבי׳ סביבות ארץ ישראל · (יב) ל״ל עוס׳ : ועל הגוי הבוא . זה בבל : (יג) בספר הזה . בסוף הספר : על כל הגוים . שהם יבאו ויחרבו את בבל עד

מצודת ציון

(פ) והחרמתים · ענין חרם ; ולהבדיל כמו כי החרם תחרימם (דברים כ׳) : לשמה . ענין התמהון : לשרקה · ענין השמצת קול בקבוץ שפחים ונעשה על דבר חבוש שמחרב : ולחרבו׳ · מל׳ חורבן : (יב) כמלאות . ענין השלמ׳ כמו וכמלאות ימי עבדיה (ויקרא ט״ו) : מפקד · ענין זכרון :

מצודת דוד

ובתנועתו

(יב) כמלאות . כאשר יהיה בשלם שבעי׳ שנה : אפקד . אזכיר עליהם : (יג) בספר הזה . בסוף הספר : על כל הגוים . שהם יבאו ויחרבו את בבל עד

נִבֵּא יִרְמְיָהוּ עַל־כָּל־הַגּוֹיִם: יד כִּי עָבְדוּ־
בָם גַּם־הֵמָּה גּוֹיִם רַבִּים וּמְלָכִים גְּדוֹלִים
וְשִׁלַּמְתִּי לָהֶם כְּפָעֳלָם וּכְמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם:
טו כִּי כֹה אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֵלַי
קַח אֶת־כּוֹס הַיַּיִן הַחֵמָה הַזֹּאת מִיָּדִי
וְהִשְׁקִיתָה אוֹתוֹ אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אָנֹכִי
שֹׁלֵחַ אוֹתְךָ אֲלֵיהֶם: טז וְשָׁתוּ וְהִתְגָּעֲשׁוּ
וְהִתְהֹלָלוּ מִפְּנֵי הַחֶרֶב אֲשֶׁר אָנֹכִי שֹׁלֵחַ
בֵּינֹתָם: יז וָאֶקַּח אֶת־הַכּוֹס מִיַּד יְהוָה
וָאַשְׁקֶה אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־שְׁלָחַנִי יְהוָה
אֲלֵיהֶם: יח אֶת־יְרוּשָׁלַם וְאֶת־עָרֵי יְהוּדָה
וְאֶת־מְלָכֶיהָ אֶת־שָׂרֶיהָ לָתֵת אֹתָם
לְחָרְבָּה לְשַׁמָּה לִשְׁרֵקָה וְלִקְלָלָה כַּיּוֹם
הַזֶּה: יט אֶת־פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם וְאֶת־
עֲבָדָיו וְאֶת־שָׂרָיו וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ: כ וְאֵת
כל

תרגום

דְּאִתְנַבִּי יִרְמְיָה עַל כָּל
עַמְמַיָּא: יד אֲרֵי פָּלְחוּ בְּהוֹן
אַף אִינוּן עַמְמִין סַגִּיאִין
וּמַלְכִין רַבְּרְבִין וַאֲשַׁלֵּים לְהוֹן
כְּאֶנּוּן דִּיהוֹן וּכְעוֹבְדֵי יְדֵיהוֹן:
טו אֲרֵי כְּדֵנָן אֲמַר יְיָ אֱלָהּ
דְּיִשְׂרָאֵל לִי קַבֵּיל יַת כַּסָּא
דַּחְמַר לְוָטָא הָדֵין מִן קָדָמַי
וְתַשְׁקֵי יָתֵיהּ יַת כָּל עַמְמַיָּא
דַּאֲנָא שָׁלַח יָתָךְ עֲלֵיהוֹן:
טז וְיִשְׁתּוּן וְיִשְׁתַּגְּשׁוּן וְיִטְרְפוּן
מִן קֳדָם דְּקַטְלִין בְּתַרְבָּא
דַּאֲנָא שָׁלַח בֵּינֵיהוֹן:
יז וְקַבֵּלִית יַת כַּסָּא מִן קָדָם
יְיָ וְאַשְׁקֵיתִי יַת כָּל עַמְמַיָּא
דְּשַׁלְּחַנִי יְיָ לְוָתְהוֹן: יח יַת
יְרוּשְׁלֵם וְיַת קִרְוָיָא דְּבֵית
יְהוּדָה וְיַת מַלְכָהָא וְ
רַבְּרְבָהָא לְמִתַּן יָתְהוֹן
לְחָרְבָּא לְצָדוּ לְאִשְׁתָּמָמָא
וּלְלוּטָא כְּיוֹמָא הָדֵין: יט יַת
פַּרְעֹה מַלְכָּא מִצְרַיִם וְ
עַבְדּוֹהִי וְיַת רַבְרְבָנֵהִי וְ
כָּל עַמֵּיהּ: כ וְיַת כָּל מַלְ
סומכותא

רד"ק

כמו שהיה על כל הגויים כל הכתוב בספר הזה אשר ניבא ירמיהו: (יד) כי עבדו בם גם המה. עבדו עבד במקו' עתיד אמר יעבדו בהם גם המה כמו שעבדו הם בכל הגוי' כן יעבדו בהם גויים רבים ומלכים גדולים וכמ מלכי מדי ופרס: (טו) כי כה אמר. קח. והשקיה. בכל במראה הנבואה: היין החמה. תוכן הכתוב ומשפטו היין החמה ומזגו ומזוגו בעשה המלחמה בספר המקנה והדומי' לבם: ושתו והתגועשו. התפעל מורכב עם פעל שלא נזכר פועלו ומעינו ענין והגעשו ורעשו הארץ: (טז) והתהללו. ענין הוללות והוא התפעל מורכב עם פעל הדומה למרובע: (יז) ואקח. ואשקה. בכל במראה הנבואה: (יח) את ירושלם. היא ירושלם. היה ירושלם ולקיחתו: את שריו. לשרקה. שלא. לקלה. בלא ו"ו: לשרקה

מצודת ציון

(טז) והתגועשו. ענין תנועה חזקה כמו והגעשו והרעשו הארץ (תהלים י"ח): והתהוללו. מלי הוללות ושגעון כמו והתהוללו הרכב (נחום ב'): כיום. כיום הזה: קלוקלה

לשון המבלבל את המות: והשקיתה. ר"ל הנבואה עליהם. ר"ל הנבואה שלא יהיה אחר אחר אחר

דִּקְיוּ וְנִפְלוּ וְלֹא תָקוּמוּ מִפְּנֵי הַחֶרֶב אֲשֶׁר
אֲנֹכִי שֹׁלֵחַ בֵּינֵיכֶם: כח וְהָיָה כִּי יְמָאֲנוּ
לָקַחַת הַכּוֹס מִיָּדְךָ לִשְׁתּוֹת וְאָמַרְתָּ
אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת שָׁתוֹ
תִשְׁתּוּ: כט כִּי הִנֵּה בָּעִיר אֲשֶׁר־נִקְרָא
שְׁמִי עָלֶיהָ אָנֹכִי מֵחֵל לְהָרֵעַ וְאַתֶּם הִנָּקֵה
תִנָּקוּ לֹא תִנָּקוּ כִּי חֶרֶב אֲנִי קֹרֵא עַל־
כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת:
ל וְאַתָּה תִּנָּבֵא אֲלֵיהֶם אֶת כָּל־הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם יְהוָה מִמָּרוֹם יִשְׁאָג
וּמִמְּעוֹן קָדְשׁוֹ יִתֵּן קוֹלוֹ שָׁאֹג יִשְׁאַג עַל־
נָוֵהוּ הֵידֵד כְּדֹרְכִים יַעֲנֶה אֶל כָּל־יֹשְׁבֵי
הָאָרֶץ: לא בָּא שָׁאוֹן עַד־קְצֵה הָאָרֶץ כִּי
רִיב לַיהוָה בַּגּוֹיִם נִשְׁפָּט הוּא לְכָל־בָּשָׂר
הָרְשָׁעִים נְתָנָם לַחֶרֶב נְאֻם־יְהוָה: לב כֹּה
אָמַר

אמר

תקיומון מן קדם דקטלין בחרבא דאנא שלח ביניכון: כח ויהי ארי יסרבון לקבלא כסא מן ידך למשתי ותימר להון כדנן אמר יי צבאות משתא תשתון: כט ארי הא בקרתא דאתקרי שמי עלה אנא משרי לאבאשא ואתון כדמון דמזכא תזכון ולא תזכון ארי דקטלין בחרבא אנא מכלי על כל יתבי ארעא אמר יי צבאות: ל ואת תתנבי להון ית כל פתגמיא האלין ותימר להון יי ממרומא יבלי ומדור קודשיה ירים מימריה אבלאה יבלי דיתין בזזין על ארע בית שבנתי הא כנחתי מעצרא דמרימין קלהון כן יתי זעוא לכל יתבי ארעא: לא מטא אתרגושא עד סיפי ארעא ארי דינא קדם יי בעממיא מתפרע הוא לכל בשרא רשיעיא דבהון מסרינון לקטלא אמר יי: לב כדנן

אמר

ת"א (ה' ממרום) ברכות נ (הידד כדורכים) ברכות שם

רד"ק

דת"ת כ"ם: (כז) וקיו. כן דרך הכבוד להקיא אבל הבטוח אחר שיקיא יכוה מעט לדעתו ויקום אבל לסם אחר ונפלו ולא תקומו: וקיו. שרבו קלה וכלה היו"ד תמורת הא"ל: (ז) ממרום ישאג. על דרך משל כאילו ישאג וירים קולו ויבאו הגויים לקולו להחריב עוהו והוא בית המקדש: הידד כדרכי' יענה. יעשה כמו הדורכים בגת שמרימין קול להזק עצמו' ואינם את אחיו במלחמה ודבר הקול הוא הידד וכלע"ז דוראידו: (לא) נשפט. כאילו נכנס במשפט עמהם שיעושים על רעתם ונתנו ביד מלך בבל: (לב) כה אמר ה'. תפסר שפרשה זו מענין

מצודת ציון

אל אחיו (לעיל י"ג): (כז) וקיו. מלי הקאם והוא כאחזת המאכל מן הגוף דרך הפה: (כח) ומאנו. תלשון מיאון: (כט) מחל. מלי התחלה: (ל) ממרום. מהשמים הרמים: ושאג. מענין לעקה: ומעון. מענין מדור כמו השקיפה מעון קדשך (דברים כ"ו): נוהו. מדורו כמו ואת נוהו השמו (תהלים ע"ט): הידד. המלה ההיא מיוחדת לקריאת דורכי היין לזרז עצמם וכן הידד בכרמי (ישעיה ט"ז): כדורכים. הם הלוחצים ופוסעים על הענבים לבולית היין: יענה. מענין הרמת קול וכן ועתה הלעיס וגו' קול רם (דברים כ"ז): (לא) שאון. מענין המיה: נשפט. מענין וכוח: לכל בשר

רש"י

(כז) וקיו. כאדם שנופל ואינו מדאי שמקיא: דחרב. הנגר של המלחמה: (כט) מחל. מתחיל: (ל) על נודו. מתאבל על מרכן ביתו: הידד. ל' הוי שלועקין שוטי מלאכה כגדה בקול רם לזרז זה את זה להתחזק ודורכי גתות רגילין בה: יענה. כל לשון עמיה לעקת קול רם היא: (לא) נשפט. מהווכח דדין:

מגוי

מצודת דוד

לארץ ולא תקיומו כדרך הנופלה יין הרגה ור"ל קבלו עליו' שול השעבוד והצער מפני חרב המלחמה: (כח) כי ימאנו לקחת הכוס מידך וגו'. ר"ל אם הבעלמו לקבל מן הנעבוד: שתו תשתו. ר"ל בע"ל תהיו תשועבדים: (כט) אשר נקרא שמי עליה. לבית נקראת עיר ה': אני מחל. אני מתחיל להביא הרעה ואתם תהיו נקיים מהרעה בתמיה הגם לא תנקו: (ל) ממרום ישאג. וכפל הדבר ואחר ומעונו קדשו וגו' ואחר ויתרם שנות ישאג על נוהו ור"ל הוא קרא גזירת חורבן על ירושלי': הידד. כדרך דורכי היין הרוחיי' קול הידד לזרז זא"ז כן יריע קול אל כל יושבי הארץ לבוז' עליה' חורבן שאון ואבדון: (לא) כי מלון. קול שאון כמקו' כח עד קלם הארץ ר"ל הבגירה היא על כולם: נשפט הוא. יתוכח עם כל בשר והוכיחה יהיה אשר יתן את הרשע' לחרב כי בזה מודיע לכם פעמים ואתשב לוכיחה וכן

כי

אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הִנֵּה רָעָה יֹצֵאת מִגּוֹי
אֶל־גּוֹי וְסַעַר גָּדוֹל יֵעוֹר מִיַּרְכְּתֵי־אָרֶץ:
לג וְהָיוּ חַלְלֵי יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא מִקְּצֵה
הָאָרֶץ וְעַד־קְצֵה הָאָרֶץ לֹא יִסָּפְדוּ וְלֹא
יֵאָסְפוּ וְלֹא יִקָּבֵרוּ לְדֹמֶן עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה
יִהְיוּ: לד הֵילִילוּ הָרֹעִים וְזַעֲקוּ וְהִתְפַּלָּשׁוּ
אַדִּירֵי הַצֹּאן כִּי־מָלְאוּ יְמֵיכֶם לִטְבוֹחַ
וּתְפוּצוֹתֵיכֶם וּנְפַלְתֶּם כִּכְלִי חֶמְדָּה:
לה וְאָבַד מָנוֹס מִן־הָרֹעִים וּפְלֵיטָה מֵאַדִּירֵי
הַצֹּאן: לו קוֹל צְעֲקַת הָרֹעִים וִילֶלַת אַדִּירֵי
הַצֹּאן כִּי־שֹׁדֵד יְהוָה אֶת־מִרְעִיתָם:
לז וְנָדַמּוּ נְאוֹת הַשָּׁלוֹם מִפְּנֵי חֲרוֹן אַף־יְהוָה:

עזב

רוגזא

רש"י

(לג) מגוי אל גוי. שאני מסכסכן זה בזה: מירכתי. מתרגומו מסיפי: (לד) הילילו. ל' יללה: והתפלשו. הנגלגו בעפר וטרלייר בלע"ז: ותפוצותיכם. הרי מקרא קצר כלומר והפוצותיכם תקרבנה לבא: כלי חמדה. כלומר אם תאמרו חשובים אנחנו הרבה כלי חמודה של זכוכית עופלים וגשתבריס ואובלים: ונדמו. ל' מורכב ל' הדמימו ונדמה שם (לעיל מ')

מצודת ציון

כבר. לכל אדם: (לג) וספר. רוח סערה: ישור. פלי התעוררות: מירכתי. חפוף וכן ולירכתי המשכן (שמות כ"ו): (לד) יתפפו. ענין הכנסה כמו ואין איש מתפף אותם (שופטי' י"ט): לדומן. ענין זבל: (לו) כילוני. מלי יללה: והתפלשו. ענין הגלגול והתכסות בעפר כמו עפר התפלשי (מיכה ז'): אדירי. ענין תוקף: מלאו. נשלמו וכן ומלואות ימי מרבה (ויקרא י"ב): ותפוצותיכם. ענין פזור וכן כי נפץ העם (ש"א י"ג): (לה) מנוס. ענין בריחה: ופליטה. שארית וכן אל יכיה לה פליטה (לקמן נ'): (לו) וילת. מלי יללה: מרעיתם. ענין שוסק וגזל: מרעיתם. מלי מרעה: (לז) ונדמו. ענין תוכן וברייתה כמו גם הרמון הרוחני (לקמן מ"ח): נאות מדבר

מצודת דוד

כי כשסע (ישעיה ס"ו): (לג) הנה רעה יוצאת. הרע בגוים תצא בכל אל כל אם ועם: וסער גדול. המיה ותעורר מסוף הארץ והוא בכל: (לד) הילילו ה'. הרעי' בגזירת המקו': לא יספדו. על כי יהיו רבים לא יקיו לבספידם ולהכניסם במקו' מיוחד לו לקברם אבל יהיו ר"ל בע"מ בארמה כמו הזבל: (לה) הילילו הרועי'. לאלילי ר"ל אתם הגבורי' שבעם התפלשו בעפר דרך גער ואבלות ואתו ימיכם להכיא תקלתכם למריתה וכל זמן הפוצותיכם תקלתכם נפלים בגולה: ונפלתם כלי חמדה. ר"ל לא נפלתם כלי חזר המעפל בארץ אחר. היום נפלתה אלא ארץ ולקון מתחיל יהיה לכם בהפלתה הכיה כלי חמוד לאחר שיאבר פלישה ואחרית הם מחדירי הלאן המה הגבורי': (לו) ואבד מנוס. לא יוכלו לברוח מיד האויב: ופליטי'. חלת ואבד מהשמש ר"ל מהי' נאתם הבורות: (לז) קול צעקת. ר"ל הגה נשמע קול מעקת וגו': כי מרעיתם. הקוס שברועים ורעו את הלאן ונאה לתשל על ירושלי': (לח) ונדמו

לח עָזַב כַּכְּפִיר סֻכּוֹ כִּי־הָיְתָה אַרְצָם לְשַׁמָּה
מִפְּנֵי חֲרוֹן הַיּוֹנָה וּמִפְּנֵי חֲרוֹן אַפּוֹ׃

כו א בְּרֵאשִׁית מַמְלְכוּת יְהוֹיָקִים בֶּן־
יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה הָיָה הַדָּבָר הַזֶּה מֵאֵת
יְהוָה לֵאמֹר׃ ב כֹּה | אָמַר יְהוָה עֲמֹד
בְּחֲצַר בֵּית־יְהוָה וְדִבַּרְתָּ עַל־כָּל־עָרֵי
יְהוּדָה הַבָּאִים לְהִשְׁתַּחֲוֹת בְּבֵית־יְהוָה אֵת
כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לְדַבֵּר אֲלֵיהֶם
אַל־תִּגְרַע דָּבָר׃ ג אוּלַי יִשְׁמְעוּ וְיָשֻׁבוּ אִישׁ
מִדַּרְכּוֹ הָרָעָה וְנִחַמְתִּי אֶל־הָרָעָה אֲשֶׁר
אָנֹכִי חֹשֵׁב לַעֲשׂוֹת לָהֶם מִפְּנֵי רֹעַ
מַעַלְלֵיהֶם׃ ד וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר
יְהוָה אִם־לֹא תִשְׁמְעוּ אֵלַי לָלֶכֶת בְּתוֹרָתִי
אֲשֶׁר נָתַתִּי לִפְנֵיכֶם׃ ה לִשְׁמֹעַ עַל־דִּבְרֵי
עֲבָדַי הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר אָנֹכִי שֹׁלֵחַ אֲלֵיכֶם
וְהַשְׁכֵּם וְשָׁלֹחַ וְלֹא שְׁמַעְתֶּם׃ ו וְנָתַתִּי אֶת־
הַבַּיִת הַזֶּה כְּשִׁלֹה וְאֶת־הָעִיר הַזֹּאת

ת״א (נרשאיה) סגה׳ קנ׳ שרכין י״ג עקולה שער מן כל הפרשה אתן

רד״ק

פל׳ פריכם ומדינתם: (לח) עזב לכפיר סכו. כרחוי סכתו כי כנפרד סכה לו יכיה הנפרד מוך כפלם עוז יאמר ממנו סכו בשקל עוז אחר כמו שבכפיר עוזב סכו מפני שאינו בוגלה שם ערפו כן עזב כאל יתנבך בית המקדש מפני שלא מצא שם לנוחו וכיון שעזבו והכפיר פניו ממנו נחרב: כי ויפסה לרלים לשמה. כי ערב הרבן בכית כיתה לרלים לשמה ופס״כל זה מוסר לא לקחו ולא יכול להתאפק עוד ועזבו: מפני חרון היונה. והחרב כלה מפני הרבן לפו. ומפני חרון אפו: ומפני הרבן לפו. ויונתן פי׳ היונה מן יין שתו בן קדש ערב פנאה דהיא כחמר מרוית: (א) בראשית ממלכות. על דברי עבדי הנביאים. כמו אל דברי וכן ו פלגנה ברמתה על ביתו כמו אל ביתו והדומין לו: (ו) כשלה. כשלקתו פלשתי את ארון. ומלתמ׳ אז תרב משכן שילה

מצודת ציון

פרור כמו בגאות דשא (תהלים כ״ג): (לח) כפיר. כן יקרא לבני אריה: סוכה. מל׳ לוגאה ועניגו קחת סהון וכן העיר סוכה (לעני׳ ג׳):

כו (ב) תגרע. מל׳ גרעון: (ג) ונחמתי. ענין סבוך מתשבה

כו (ב) על כל ערי יהודה. אל כל יושבי ערי יהודה: אל תגרע דבר. אל תפחת מלדבר דבר אחד הדברי׳: (ג) אולי ישמעו. אולי יקבלו הדברי׳ ויעזבו כל איש מדרכו הרעה: ונחמתי אל הרעה. אז אנחם של הרעה (ד) לשמוע אל דברי. מוסר על המקרא שלפניו והוא כמו ולשמוע אל דברי וגו׳: וכתבם ושלות. והנה הייתי משכיל ו אבל לא משמשם ארלם לומ׳ אם כן תעשו כמו שעשית׳ עד כה: (ו) ונתתי. אז אתן את בנית הזה להיות מרגנה כמו שה

מפנו

אֶתֵּן לִקְלָלָה לְכֹל גּוֹיֵי הָאָרֶץ׃ ז וַיִּשְׁמְעוּ
הַכֹּהֲנִים וְהַנְּבִיאִים וְכָל־הָעָם אֶת־יִרְמְיָהוּ
מְדַבֵּר אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּבֵית יְהוָה׃
ח וַיְהִי כְּכַלּוֹת יִרְמְיָהוּ לְדַבֵּר אֵת כָּל־
אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לְדַבֵּר אֶל־כָּל־הָעָם
וַיִּתְפְּשׂוּ אֹתוֹ הַכֹּהֲנִים וְהַנְּבִיאִים וְכָל־הָעָם
לֵאמֹר מוֹת תָּמוּת׃ ט מַדּוּעַ נִבֵּאתָ בְשֵׁם־
יְהוָה לֵאמֹר כְּשִׁלוֹ יִהְיֶה הַבַּיִת הַזֶּה וְהָעִיר
הַזֹּאת תֶּחֱרַב מֵאֵין יוֹשֵׁב וַיִּקָּהֵל כָּל־הָעָם
אֶל־יִרְמְיָהוּ בְּבֵית יְהוָה׃ י וַיִּשְׁמְעוּ שָׂרֵי
יְהוּדָה אֵת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיַּעֲלוּ מִבֵּית־
הַמֶּלֶךְ בֵּית יְהוָה וַיֵּשְׁבוּ בְּפֶתַח שַׁעַר־
יְהוָה הַחָדָשׁ׃ יא וַיֹּאמְרוּ הַכֹּהֲנִים וְהַנְּבִיאִים
אֶל־הַשָּׂרִים וְאֶל־כָּל־הָעָם לֵאמֹר מִשְׁפַּט־
מָוֶת לָאִישׁ הַזֶּה כִּי נִבָּא אֶל־הָעִיר הַזֹּאת
כַּאֲשֶׁר שְׁמַעְתֶּם בְּאָזְנֵיכֶם׃ יב וַיֹּאמֶר
יִרְמְיָהוּ אֶל־כָּל־הַשָּׂרִים וְאֶל־כָּל־הָעָם
לֵאמֹר יְהוָה שְׁלָחַנִי לְהִנָּבֵא אֶל־הַבַּיִת
הַזֶּה וְאֶל־הָעִיר הַזֹּאת אֵת כָּל־הַדְּבָרִים

אשר

רד״ק

(ט) מדוע נבית. בלא אל״ף כבעלי הפ״ה: כבנו יהיה הבית הזה. הרלשון כתוב בפ״ה וזה כו״ן ובמיר׳ תסרי׳: (י) בפתח שער ה׳ החדש. הוא שער המזרחית כמו שפ״י במעגלת דתרפא בית מקדשא דה׳ מדינהא ופירשו ר״ל כי נק׳ החדש כי שם הדשו קופרי׳ את הסלע׳ ובנפ׳ שמות נקראו ויתכן לפרש שחדשוהו או חדשו בו שוש בנין לפיכך נקרא

מצודת ציון

ותבשנה: (ח) ויתפשו. ענין לחתיקה בחזקה כמו ותפשו בו לחנו ולתו (דברים כ״ל): (ט) תמות. מל׳ מורגן: ויקהל

רש״י

לפלוונס מרגע שנים: (י) וישמעו שרי יהודה. נתפשו עבולו הסקר והכהנים את ירמיהו: בפתח שער ה׳ החדש. מחניס הגיהו כשגלה יהויכין וקלא כלי בית מלכיהו עמו שברו חילו של נבוכדנצר שער המזרחי וחזר לדלתיהו והקנו ומחדשו לכך נקרא חדש:

מצודת דוד

המשנה שלה מיתו עלי: אחז לקללה. שיהו מקללים בה לומ׳ בקללתם תהיה פירושיהם: (ו) הנבחים. בהני הבגול: והנבואה. גבולי הסקר: (ח) ויתפשו. אחזו בו בחזקה ואמרו הנה נמות מותך: (ט) אל ירמיהו. אל המקום שעתה שם ירמיה: (י) וישמעו. נשבו רגשת המון העם שמעו את הדברי׳ האלה: בית ה׳. אל בית ה׳: בפתח שער. ר״ל בחלל השער: החדש. הרחב: כמו שהיה יותם שבנה בית ה׳ ויתן מגבל ומחבר לחומה בבנין (דה״ב כ״ז) ולכן אמרו שיש לו דין חדש מיעה: אל הבית. אל הבית: כלה׳ בחשתם. העם שחשו מפי ירמיה והבריס מפי הנבואה: (יב) ה׳ שלחני. ולא מלני אחרמו

פרגריס

(ט) מדוע נבית. בלא אל״ף כבעלי הפ״ה: כבנו יהיה הבית הזה. הרלשון כתוב בפ״ה וזה כו״ן ובמיר׳ תסרי׳: (י) בפתח שער ה׳ החדש. הוא שער המזרחית כמו שפ״י במעגלת דתרפא בית מקדשא דה׳ מדינהא ופירשו ר״ל כי נק׳ החדש כי שם הדשו קופרי׳ את הסלע׳ ובנפ׳ שמות נקראו ויתכן לפרש שחדשוהו או חדשו בו שוש בנין לפיכך נקרא

מצודת ציון

ותבשנה: (ח) ויתפשו. ענין לחתיקה בחזקה כמו ותפשו בו לחנו ולתו (דברים כ״ל): (ט) תמות. מל׳ מורגן: ויקהל

רש״י

לפלוונס מרגע שנים: (י) וישמעו שרי יהודה. נתפשו עבולו הסקר והכהנים את ירמיהו: בפתח שער ה׳ החדש. מחניס הגיהו כשגלה יהויכין וקלא כלי בית מלכיהו עמו שברו חילו של נבוכדנצר שער המזרחי וחזר לדלתיהו והקנו ומחדשו לכך נקרא חדש:

מצודת דוד

המשנה שלה מיתו עלי: אחז לקללה. שיהו מקללים בה לומ׳ בקללתם תהיה פירושיהם: (ו) הנבחים. בהני הבגול: והנבואה. גבולי הסקר: (ח) ויתפשו. אחזו בו בחזקה ואמרו הנה נמות מותך: (ט) אל ירמיהו. אל המקום שעתה שם ירמיה: (י) וישמעו. נשבו רגשת המון העם שמעו את הדברי׳ האלה: בית ה׳. אל בית ה׳: בפתח שער. ר״ל בחלל השער: החדש. הרחב: כמו שהיה יותם שבנה בית ה׳ ויתן מגבל ומחבר לחומה בבנין (דה״ב כ״ז) ולכן אמרו שיש לו דין חדש מיעה: אל הבית. אל הבית: כלה׳ בחשתם. העם שחשו מפי ירמיה והבריס מפי הנבואה: (יב) ה׳ שלחני. ולא מלני אחרמו

אֲשֶׁר שְׁמַעְתֶּם׃ יג וְעַתָּה הֵיטִיבוּ דַרְכֵיכֶם
וּמַעַלְלֵיכֶם וְשִׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
וְיִנָּחֶם יְהוָה אֶל־הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר עֲלֵיכֶם׃
יד וַאֲנִי הִנְנִי בְיֶדְכֶם עֲשׂוּ־לִי כַּטּוֹב וְכַיָּשָׁר
בְּעֵינֵיכֶם׃ טו אַךְ יָדֹעַ תֵּדְעוּ כִּי אִם־
מְמִתִים אַתֶּם אֹתִי כִּי־דָם נָקִי אַתֶּם
נֹתְנִים עֲלֵיכֶם וְאֶל־הָעִיר הַזֹּאת וְאֶל־
יֹשְׁבֶיהָ כִּי בֶאֱמֶת שְׁלָחַנִי יְהוָה עֲלֵיכֶם
לְדַבֵּר בְּאָזְנֵיכֶם אֶת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃
טז וַיֹּאמְרוּ הַשָּׂרִים וְכָל־הָעָם אֶל־הַכֹּהֲנִים
וְאֶל־הַנְּבִיאִים אֵין־לָאִישׁ הַזֶּה מִשְׁפַּט־
מָוֶת כִּי בְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ דִּבֶּר אֵלֵינוּ׃
יז וַיָּקֻמוּ אֲנָשִׁים מִזִּקְנֵי הָאָרֶץ וַיֹּאמְרוּ אֶל־
כָּל־קְהַל הָעָם לֵאמֹר׃ יח מִיכָיְהוּ הַמּוֹרַשְׁתִּי
הָיָה נִבָּא בִּימֵי חִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה וַיֹּאמֶר
אֶל־כָּל־עַם יְהוּדָה לֵאמֹר כֹּה־אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת צִיּוֹן שָׂדֶה תֵחָרֵשׁ וִירוּשָׁלַיִם
עִיִּים תִּהְיֶה וְהַר הַבַּיִת לְבָמוֹת יָעַר׃
יט הֲהָמֵת הֲמִתָּהוּ חִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה
וכל מיכה ק׳

פִּתְגָמָא דִשְׁמַעְתּוּן׃ יג וּכְעַן
אַתְקִינוּ אוֹרְחָתְכוֹן
וְעוֹבָדֵיכוֹן וְקַבִּילוּ לְמֵימְרָא
דַיְיָ אֱלָהְכוֹן וְיִתְחַב יְיָ מִן
בִּישְׁתָּא דְמַלֵּיל עֲלֵיכוֹן׃
יד וַאֲנָא הָאֲנָא מְסִיר בִּידְכוֹן
עֲבִידוּ לִי כְּמָה דְתַקִּין וּכְמָה
דְכָשֵׁר בְּעֵינֵיכוֹן׃ טו בְּרַם
מְיַדַּע תֵּידְעוּן אֲרֵי אִם
קְטָלִין אַתּוּן יָתִי אֲרֵי דַם
זַכָּאי אַתּוּן יָהְבִין עֲלֵיכוֹן וְעַל
קַרְתָּא הָדָא וְעַל יַתְבָהָא אֲרֵי
בְּקוּשְׁט שְׁלָחַנִי יְיָ עֲלֵיכוֹן
לְאַתְנַבָּאָה קֳדָמֵיכוֹן יַת כָּל
פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין׃ טו וַאֲמַרוּ
רַבְרְבַיָּא וְכָל עַמָּא לְכָהֲנַיָּא
וּלְסַפְרַיָּא לֵית לְגַבְרָא הָדֵין
חוֹבַת דִּין דְקִטּוֹל אֲרֵי בְשֻׁמָּא
דַיְיָ אֱלָהְנָא מַלֵּיל עִמָּנָא׃
יז וְקָמוּ גַּבְרַיָּא מִסָּבֵי אַרְעָא
וַאֲמַרוּ לְכָל קְהָלָא דְעַמָּא
לְמֵימַר׃ יח מִיכָה דְמָרֵשָׁא
הֲוָה מִתְנַבֵּי בְּיוֹמֵי חִזְקִיָּה
מַלְכָּא שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה
וַאֲמַר לְכָל עַמָּא דְבֵית
יְהוּדָה לְמֵימַר כְּדֵנָן אֲמַר יְיָ
צְבָאוֹת צִיּוֹן חֲקַל תִּתְרַדֵּי
וּירוּשְׁלֵם לְגַרְמִין תְּהֵי וְטוּר
בֵּית מַקְדְּשָׁא דֵּין לְחִישַׁת
חוּרְשָׁא׃ יט הֲמִקְטֵל קְטַלוּהִי
חִזְקִיָּה מַלְכָּא דְבֵית
יהודה

רד״ק

חדש׃ (יז) ויקומו אנשי׳ מזקני הארץ. אלה הזקני׳ היו לדיקי׳ וספרו זה הענין שהיה בימי לדקיהו שנתנבא מיכה ליון

מצודת ציון

ויקבל׳ ענין קנוץ כמו ויקבל משה (שמות ל״ט) : (יג) היטיבו. ענין הקון כמו מה תיטיבי דרכך (לע ל כ׳) : (יח) עיים. ענין גליס והלים כמו שתו את ירושלים לעיים (תהלי׳ ע״ט) : לבמות . גבעות כי בתה היא ענין גבהות כמו כתתי עב

רש״י

(יח) מיכה המורשתי. דמן מריסה : עיים. גליס : ויחל

מצודת דוד

הדברי׳ : (יג) ועתה. קולו ומה׳ המה היטיבו ותקנו דרכיכם וע׳ ואז ינחם ה׳ על הרעה וגו׳ : (יד) כטוב וגו׳. ר״ל כפי הנראה להם : (טו) כי דם נקי . עון דם נקי : (טז) וכל העם . עם כי מתחלה היתה ידם עם הכהנים והנביאי׳ עתה כאשר דברי ירמיה שהי׳ בשלימות ה׳ מצדו בטח : כי בשם ה׳. ולא אחר תלכו : (יח) ויאמרו וגו׳. הביאו ראיה׳ לפשוט׳ את ירמיה מן המיתה : (יח) שדה תחרש . ר״ל תחרש לחיות שדה לזרוע בה : עיים תהיה . תהיה מלאה גליס כדרך הבתים שהרבי׳ הפיל׳ הקירות : לבמות יער . יהיה מלא מגלי לפני׳ דומה לבמות המלוים ביער : (יט) הסמת . וכי המיתה אותו מאקיה . וכי

וְכָל־יְהוּדָה הֲלֹא יָרֵא אֶת־יְהוָה וַיְחַל אֶת־
פְּנֵי יְהוָה וַיִּנָּחֶם יְהוָה אֶל־הָרָעָה אֲשֶׁר־
דִּבֵּר עֲלֵיהֶם וַאֲנַחְנוּ עֹשִׂים רָעָה גְדוֹלָה
עַל־נַפְשׁוֹתֵינוּ׃ כ וְגַם־אִישׁ הָיָה מִתְנַבֵּא
בְּשֵׁם יְהוָה אוּרִיָּהוּ בֶן־שְׁמַעְיָהוּ מִקִּרְיַת
הַיְּעָרִים וַיִּנָּבֵא עַל־הָעִיר הַזֹּאת וְעַל־
הָאָרֶץ הַזֹּאת כְּכָל דִּבְרֵי יִרְמְיָהוּ׃ כא וַיִּשְׁמַע
הַמֶּלֶךְ יְהוֹיָקִים וְכָל־גִּבּוֹרָיו וְכָל־הַשָּׂרִים
אֶת־דְּבָרָיו וַיְבַקֵּשׁ הַמֶּלֶךְ הֲמִיתוֹ וַיִּשְׁמַע
אוּרִיָּהוּ וַיִּרָא וַיִּבְרַח וַיָּבֹא מִצְרָיִם׃
כב וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ יְהוֹיָקִים אֲנָשִׁים מִצְרָיִם
אֶת־אֶלְנָתָן בֶּן־עַכְבּוֹר וַאֲנָשִׁים אִתּוֹ אֶל־
מִצְרָיִם׃ כג וַיֹּצִיאוּ אֶת־אוּרִיָּהוּ מִמִּצְרַיִם
וַיְבִאֻהוּ אֶל־הַמֶּלֶךְ יְהוֹיָקִים וַיַּכֵּהוּ בֶּחָרֶב
וַיַּשְׁלֵךְ אֶת־נִבְלָתוֹ אֶל־קִבְרֵי בְּנֵי הָעָם׃
כד אַךְ יַד אֲחִיקָם בֶּן־שָׁפָן הָיְתָה אֶת־
יִרְמְיָהוּ לְבִלְתִּי תֵּת־אֹתוֹ בְּיַד־הָעָם
לדמיתו

יהודה וְכָל דְּבֵית יְהוּדָה
לָא דָחִיל מִן קֳדָם יְיָ וְצַלֵּי
אַנְפֵי יְיָ וְתָב יְיָ מִן בִּישְׁתָּא
דְמַלֵּיל עֲלֵיהוֹן וַאֲנַחְנָא נַרְמִין
אִיתָאָה בִּישְׁתָּא רַבְּתָא עַל
נַפְשָׁתָנָא׃ כ וְאַף גַּבְרָא הֲוָה
מִתְנַבֵּי בִּשְׁמָא דַיְיָ אוּרִיָּה
בַּר שְׁמַעְיָה מִקִּרְיַת יָעָרִים
דְּמִתְנַבֵּי עַל קַרְתָּא הָדָא וְעַל
אַרְעָא הָדָא כְּכָל פִּתְגָמֵי
יִרְמְיָה׃ כא וּשְׁמַע מַלְכָּא
יְהוֹיָקִים וְכָל גִּבָּרוֹהִי וְכָל
רַבְרְבָיָא יַת פִּתְגָמוֹהִי וּבְעָא
מַלְכָּא לְמִקְטְלֵיהּ וּשְׁמַע
אוּרִיָּה וּדְחִיל וַעֲרַק
וְאָתָא לְמִצְרָיִם׃
כב וְשַׁלַּח מַלְכָּא יְהוֹיָקִים
גֻּבְרִין לְמִצְרָיִם יַת
אֶלְנָתָן בַּר עַכְבּוֹר וְגֻבְרִין עִמֵּיהּ
לְמִצְרָיִם׃ כג וְאַפִּיקוּ יַת
אוּרִיָּה מִמִּצְרַיִם וְאַיְתִיוּהִי
לְוָת מַלְכָּא יְהוֹיָקִים וְקַטְלֵיהּ
בְּחַרְבָּא וּרְמָא יַת גְּבַלְתֵּיהּ
לְבֵית קְבוּרָא דְבְנֵי עַמָּא׃
כד בְּרַם יַד
אֲחִיקָם בַּר שָׁפָן הֲוָת עִם
אוּרִיָּה בְּדִיל דְּלָא לְמִמְסַר
יַתֵּיהּ בִּידָא דְעַמָּא לְמִקְטְלֵיהּ׃
בריש

רד״ק

ליון שדה תחרש וכן כתוב בנבואת מיכה : (יט) הלא יראה את ה׳ . כמו שכתוב בדברי הימי׳ ויכנע חזקיהו בגאוה לבו וגו׳ ה׳ . אמתם העם שרצו להמית את ירמיהו : (כ) וגם איש היה מתנבא . מי אמר זו לא אמר זו עד כאן דברי נביאים ועמדו אנשים מהיו בם ואמרו גם איש מתנבא וגו׳ כשם שהיה נהרג יהרג ירמיה כך מפורש בספרי : כרתים

רש״י

ויחל. ל׳ תפלה : ואנחנו עושים רעה גדולה . נהרוג אותו : (כ) וגם איש היה מתנבא . מי אמר זו לא אמר זו עד כאן דברי נביאים ועמדו אנשים מהיו בם ואמרו גם איש מתנבא וגו׳ כשם שהיה נהרג יהרג ירמיה כך מפורש בספרי : כרתים

מצודת ציון

ל׳ מיכה בזאת : הלא ירא . הלא המלך חזקיהו היה ירא ה׳ והתפלל לפניו לבטל הגזירה ואז ניחם ה׳ על הרעה וגו׳ : ואנחנו . אנחנו כשנמית אותו נעשה עוד רעה גדולה על נפשותינו : אנחנו . אנחנו נתן על הרעה אלא שיוסף עוד על הרעה : (כ) וגם איש מתנבא . אלו דברי הנביאי׳ והנביאי׳ שאמרו מה זו עדות שהם גם אם היה היה מתנבא בשם ה׳ ר״ל שהיה מוחזק לנביא ה׳ : ויבקש המלך המיתו . המיתו לו שהוא דבר ה׳ : ויסמע אוריהו . אשר המלך תפך להמיתו : (כב) וישלח . דרך מזון שהלך את נבלתו אל קברי בני אלא קברו בקבורת הנביאים כי חשבו למדבר פרס אשר לא לוה ה׳ ונאלו יאמרו הנה גם ירמיה כמוהו ולאחר להמיתו כמוהו : אל קברי בני . אל יד אחיקם : כשמעם דברי הנביאי׳ והנביאים לא אמרו עוד הדברים הכר והעם חזרו לחיות נתעצבים אחר דעת הכהנים והנביאים ואל יד אחיקם היתה עם ירמיה לבלתי למסרו ביד העם להמית אותו ונכנס ידו גבר על כולם והגיע :

לַהֲמִיתוֹ: כז א בְּרֵאשִׁית מַמְלֶכֶת יְהוֹיָקִים
בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה הָיָה הַדָּבָר הַזֶּה
אֶל־יִרְמְיָה מֵאֵת יְהוָה לֵאמֹר: ב כֹּה־אָמַר
יְהוָה אֵלַי עֲשֵׂה לְךָ מוֹסֵרוֹת וּמֹטוֹת
וְנָתַתָּם עַל־צַוָּארֶךָ: ג וְשִׁלַּחְתָּם אֶל־מֶלֶךְ
אֱדוֹם וְאֶל־מֶלֶךְ מוֹאָב וְאֶל־מֶלֶךְ בְּנֵי
עַמּוֹן וְאֶל־מֶלֶךְ צֹר וְאֶל־מֶלֶךְ צִידוֹן בְּיַד
מַלְאֲכִים הַבָּאִים יְרוּשָׁלִַם אֶל־צִדְקִיָּהוּ
מֶלֶךְ יְהוּדָה: ד וְצִוִּיתָ אֹתָם אֶל־אֲדֹנֵיהֶם
לֵאמֹר כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל כֹּה תֹאמְרוּ אֶל־אֲדֹנֵיכֶם: ה אֲנֹכִי
עָשִׂיתִי אֶת־הָאָרֶץ אֶת־הָאָדָם וְאֶת־
הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאָרֶץ בְּכֹחִי הַגָּדוֹל
וּבִזְרֹעִי הַנְּטוּיָה וְנָתַתִּיהָ לַאֲשֶׁר יָשָׁר
בְּעֵינָי: ו וְעַתָּה אֲנִכִי נָתַתִּי אֶת־כָּל־

תרגום

א בְּרֵישׁ מַלְכוּת יְהוֹיָקִים בַּר יֹאשִׁיָּהוּ מַלְכָּא דִיהוּדָה הֲוָת פִּתְגָמָא הָדֵין עִם יִרְמְיָה מִן קֳדָם יְיָ לְמֵימַר: ב כְּדֵין אֲמַר יְיָ עָבִיד לָךְ תַּגִּין וְגִיעִין וְתִתְּנִינוּן עַל צַוְּארָךְ: ג וְתִשְׁלְחִינוּן לְוָת מַלְכָּא דְאֱדוֹם וּלְוָת מַלְכָּא דְמוֹאָב וּלְוָת מַלְכָּא דְבְנֵי עַמּוֹן וּלְוָת מַלְכָּא דְצוֹר וּלְוָת מַלְכָּא דְצִידוֹן בְּיַד אִזְדָּרְיָא דְאָתַן לְוָת מַלְכָּא דִירוּשְׁלֵם לְוָת צִדְקִיָּה מַלְכָּא דִיהוּדָה: ד וְתִפְקֵיד יָתְהוֹן לְוָת רַבּוֹנְהוֹן לְמֵימַר כְּדֵין אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל כְּדֵין תֵּימְרוּן לְרַבּוֹנְכוֹן: ה אֲנָא בְמֵימְרִי עֲבַדִית אַרְעָא יָת אֲנָשָׁא וְיָת בְּעִירָא דְעַל אַפֵּי אַרְעָא בְּחֵילִי רַב וּבְאֶדְרְעִי מְרַמְּמָא וִיהַבְתֵּהּ לְדִכְשַׁר קֳדָמַי: ו וּכְעַן אֲנָא יְהַבִית יָת כָּל מְדִינָתָא

האלין

יתיר ואו

ת״א (בראשית) סגה׳ קב׳ ערכין יז עקידה שער מז כל הפרש׳

רד״ק

(ה) בראשית ממלכת. נבוזאדן ע נאמר׳ לירמיהו כשל׳ לחשוב׳ ממלכות יהויקים ואמר לו האל כי כשימלך לדקיהו אחר ממלכות יהויקים ויהויכין יעשה מוסרות ומטות ושלחם למלכי׳ סביבים ביד מלאכי׳ הבאי׳ יבושנם אל לדקיהו ויצוה אותם אל המלכי׳ לדוניהם ששלחו אותם אל לדקיהו ויאמרו עשה כל הדברי׳ המוכרים בפרשה ויאמר לסה יעמיד גם כן ואל לדקיהו מלך יהוד׳ דברתי ככל הדברי׳ האלה כי נראה כי סמלכי׳ המלכי׳ שלחו לדקיהו שיסכים עמהם ויתרדו כלם במלך בבל: כפיכך זוה האל לירמיה שיאמר למלאכי׳ האלה אחר שיגיע דברי אדוניה׳ יאמר להם ואל לדקיהו מלך יהוד׳ דברתי ככל הדברי׳ האלה וכלכם תביאו צוארכם בעול מלך בבל וז״ל אמרו כי כשהמלכו מלך בבל בכל הגיעו על המלכי׳ האלה ומה שנאמר לו נבוז׳ ע בראשית ממלכת יהויקי׳ והנבוא׳ אינה עדין עד י״ח שנה כדי שידע יהויקי׳ שעתיד למלוך נבוכדנאצר שלא יעשה יהויקי׳ שעתיד לשלוט ע״ז אל זולתו בכהמ׳ וי״ח חנקין וגירון: (ה) לאחר ישר בעיני ישר

(ג) מוסרות ומוטות. רצועות שקורי׳ בלשון הקודש׳ מוסרות ומוטות

מצודת ציון

כז (ג) מוסרות. רצועות בקושרין בו העול וכן ומוסרות ערוך (חיוב ל״ע): ומוטות. מל׳ מטה וכמ עלי מטול: (ג) מלאכים. שלוחים:

מצודת דוד

(ה) ובזרועי הנטויה. ביחוד אל האדם ובהמה ע״י אמלאכי׳ הבאים. לכן בזרועי לאחר ישר בעיני:

מצודת דוד

כז (ה) ובזרועי הנטויה וגו׳. ביחוד אל האדם ובהמה ע״י המלאכי׳ הבאים לדקיה (ולולי כאלו להתיעץ שיעבדו כולם כמלך בבל) (ד) ולוחות אותם. את המלאכי׳ תמה לבגיר אל אדוניה׳

הָאֲרָצוֹת הָאֵלֶּה בְּיַד נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ־
בָּבֶל עַבְדִּי וְגַם אֶת־חַיַּת הַשָּׂדֶה נָתַתִּי
לוֹ לָעָבְדוֹ: ז וְעָבְדוּ אֹתוֹ כָּל־הַגּוֹיִם וְאֶת־
בְּנוֹ וְאֶת־בֶּן־בְּנוֹ עַד בֹּא־עֵת אַרְצוֹ גַּם־
הוּא וְעָבְדוּ בוֹ גּוֹיִם רַבִּים וּמְלָכִים גְּדוֹלִים:
ח וְהָיָה הַגּוֹי וְהַמַּמְלָכָה אֲשֶׁר לֹא־יַעַבְדוּ
אֹתוֹ אֶת־נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל וְאֶת
אֲשֶׁר לֹא־יִתֵּן אֶת־צַוָּארוֹ בְּעֹל מֶלֶךְ בָּבֶל
בַּחֶרֶב וּבָרָעָב וּבַדֶּבֶר אֶפְקֹד עַל־הַגּוֹי
הַהוּא נְאֻם־יְהוָה עַד־תֻּמִּי אֹתָם בְּיָדוֹ:
ט וְאַתֶּם אַל־תִּשְׁמְעוּ אֶל־נְבִיאֵיכֶם וְאֶל־
קֹסְמֵיכֶם וְאֶל־חֲלֹמֹתֵיכֶם וְאֶל־עֹנְנֵיכֶם
וְאֶל־כַּשָּׁפֵיכֶם אֲשֶׁר־הֵם אֹמְרִים אֲלֵיכֶם
לֵאמֹר לֹא תַעַבְדוּ אֶת־מֶלֶךְ בָּבֶל: י כִּי
שֶׁקֶר הֵם נִבְּאִים לָכֶם לְמַעַן הַרְחִיק
אֶתְכֶם מֵעַל אַדְמַתְכֶם וְהִדַּחְתִּי אֶתְכֶם

תרגום

אֵלֵין בְּיַד נְבוּכַדְנֶאצַּר מַלְכָּא דְבָבֶל עַבְדִּי וְאַף יָת חַיַּת בְּרָא וְהַבְית לֵיהּ מִפְּלְחֵיהּ: ז וְיִפְלְחוּן יָתֵיהּ כָּל עַמְמַיָּא וְיָת בְּרֵיהּ וְיָת בַּר בְּרֵיהּ עַד דְּיִמְטֵי עִדָּן אַרְעֵיהּ אַף הוּא וְיִפְלְחוּן בֵּיהּ עַמְמִין סַגִּיאִין וּמַלְכִין רַבְּרְבִין: ח וִיהֵי עַם וּמַלְכוּתָא דְּלָא יִפְלְחוּן יָתֵיהּ יָת נְבוּכַדְנֶאצַּר מַלְכָּא דְבָבֶל וְיָת דְּלָא יִתֵּן יָת צַוְּרֵיהּ בְּנִיר מַלְכָּא דְבָבֶל בְּחַרְבָּא וּבְכַפְנָא וּבְמוֹתָא אֶסְעַר עַל עַמָּא הַהוּא אֲמַר יְיָ עַד דְּאֶמְסַר יָתְהוֹן בִּידֵיהּ: ט וְאַתּוּן לָא תְקַבְּלוּן מִן נְבִיאֵיכוֹן דְּשַׁקְרָא וּמִן קָסְמֵיכוֹן וּמִן חָלְמֵי חֶלְמֵיכוֹן וּמִן עוֹנָנֵיכוֹן וּמִן חַרְשֵׁיכוֹן דְּאִינּוּן אָמְרִין לְכוֹן לְמֵימַר לָא תִפְלְחוּן יָת מַלְכָּא דְבָבֶל: י אֲרֵי שַׁקְרָא אִינּוּן מִתְנַבְּּן לְכוֹן בְּדִיל לְאַרְחָקָא יַתְכוֹן מֵעַל אַרְעֲכוֹן וְאֶטַרְטֵל יַתְכוֹן

ותיבדון

ת״א (וגם לה מיתן) שבת קב (והיה כגוי) תגלה יח:

רש״י

(ז) עבדי. שיעשה רצוני לפרע מעוולו: (ז) ואת בנו. אויל מרודך: ואת בן בנו. בלשאצר: עד בא עת ארצו. שיבולו לריום המדי וכורש ויהרגו את בלשאצר:

ואל

רד״ק

יכר פעל עבר הוא קצון ואינו שתה: (ו) עבדי. שיעשה רצוני בגויים: וגם את חית השדה נתתי לעבדו. ע״ד וחית השדה בעלמא לך וי״מ כי בזמן שהיה כן החיות היו עובדות אותו במאכל שהיו מביאות לו וזה דרך דרש וכולם בזמן שהיה אוכל כמו שאמר לו ומשבח מהרגין לך יעשמון ויש דרש שרכב על חרי וקשר תנין בראשו: (ז) ואת בנו. אויל מרודך: ואת בן בנו. בלשאצר: (ח) לתתו את נבוכדנאצר. בא הידיעה אחר הכנוי שלא כמנהג ברוב אלא שפעמי׳ בא בן כמו ותראהו את היולד ויבא׳ אל תרומת ה׳ והדומי׳ לשם שבתבנו בספר מכלל: עד תמי אותם בידו. בא יוצא אף על פי שבניה עומד כי המקור כדמות הפה: (ט) ואל מנחשיכם. פי׳ ואל מעוני תלמוטיכל וכפ״ו ומן מעמי תעמיכון: ואל

מצודת דוד

מנחשיכם: עבדו. ר״ל עושה שלמותי כדכ׳ אב: את חית. ר״ל שרבב על חרי וקבר תנין בראשו: (ז) בנו. ר״ל אויל מרודך: בן בנו. זה בלשאצר: עת ארצו. זמן מורכן ארצו כימי הרעש כאדרי: גם הוא. כמו שבא עת מורכן ארצו בימי הרעש נבוכדנצר ברצונו: ואת אשר. אשר לא יקבלו עליו מעולו שלו שעבוד וכפל הרבר כמ״ש: אפקוד. אפקיד בהכלת ארבע וגו׳: עד תומי. עד כלותם אותם כיד ל״ב: (ט) אל נחשיכם. הנבואים שלכם כמנחש׳ לכם בשקר: ואל קוסמיכם. משמשים בקסם והוא מין כשוף: ואל חלומותיכם. הכתובים בתורות ע״י אחלת חלום: ואל עוניכם. גם הוא מין כשוף בא תמונו ומתמה (דברי׳ י״ח): ואל כשפיכם. השופכי׳ בשאר מיני כשוף: לא תעבדו. ר״ל לא יתחזק עליכ׳ להיות לו לעבדי׳: (י) למען הרחיק אתכם. ר״ל הם יתיבו למען הרחיק וגו׳ כי כשתקבלו עליכ׳ הבעבוד חשבו בארצכם ותעלו הם אבל בשהלאתו עתה ויגבר עליכ׳ יולך אתכם בשבי אל ארץ ארחק: והדחתי. ר״ל פני מכיה בעארבו ופניה אתכם ממקומכם והאבד לגודים

ואבדתם

רש״י

רד״ק

וַאֲבַדְתֶּם׃ יא וְהַגּוֹי אֲשֶׁר יָבִיא אֶת־צַוָּארוֹ
בְּעֹל מֶלֶךְ־בָּבֶל וַעֲבָדוֹ וְהִנַּחְתִּיו עַל־
אַדְמָתוֹ נְאֻם־יְהוָה וַעֲבָדָהּ וְיָשַׁב בָּהּ׃
יב וְאֶל־צִדְקִיָּה מֶלֶךְ־יְהוּדָה דִּבַּרְתִּי כְּכָל־
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר הָבִיאוּ אֶת־
צַוְּארֵיכֶם בְּעֹל מֶלֶךְ בָּבֶל וַעֲבֹדוּ אֹתוֹ
וְעַמּוֹ וְחִיוּ׃ יג לָמָּה תָמוּתוּ אַתָּה וְעַמֶּךָ
בַּחֶרֶב בָּרָעָב וּבַדֶּבֶר כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה
אֶל־הַגּוֹי אֲשֶׁר לֹא־יַעֲבֹד אֶת־מֶלֶךְ בָּבֶל׃
יד וְאַל־תִּשְׁמְעוּ אֶל־דִּבְרֵי הַנְּבִאִים
הָאֹמְרִים אֲלֵיכֶם לֵאמֹר לֹא תַעַבְדוּ אֶת־
מֶלֶךְ בָּבֶל כִּי שֶׁקֶר הֵם נִבְּאִים לָכֶם׃
טו כִּי לֹא שְׁלַחְתִּים נְאֻם־יְהוָה וְהֵם נִבְּאִים
בִּשְׁמִי לַשֶּׁקֶר לְמַעַן הַדִּיחִי אֶתְכֶם
וַאֲבַדְתֶּם אַתֶּם וְהַנְּבִיאִים הַנִּבְּאִים לָכֶם׃
טז וְאֶל־הַכֹּהֲנִים וְאֶל־כָּל־הָעָם הַזֶּה דִּבַּרְתִּי
לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה אַל־תִּשְׁמְעוּ אֶל־
דִּבְרֵי נְבִיאֵיכֶם הַנִّבְּאִים לָכֶם לֵאמֹר הִנֵּה
כְלֵי בֵית־יְהוָה מוּשָׁבִים מִבָּבֶלָה עַתָּה
מְהֵרָה כִּי שֶׁקֶר הֵמָּה נִבְּאִים לָכֶם׃ יז אַל־

תרגום

וְתִיבְדוּן׃ יא וְעַמָּא דְּיַעֲבִיד
יָת צַוְרֵיהּ בְּנִיר מַלְכָּא דְבָבֶל
וְיִפְלְחִינֵיהּ וְאַשְׁרֵינֵיהּ עַל
אַרְעֵיהּ אֲמַר יְיָ וְיִפְלְחִנַּהּ
וְיִתֵּיב בַּהּ׃ יב וְעִם צִדְקִיָּה
מַלְכָּא שַׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה
מַלֵּלִית יָת כָּל פִּתְגָמַיָּא
הָאִלֵּין לְמֵימַר אֱעִילוּ יָתְכוֹן
צַוְרֵיכוֹן בְּנִיר מַלְכָּא דְבָבֶל
וּפְלְחוּ יָתֵיהּ וְעַמֵּיהּ
וְאִתְקַיְּמוּ׃ יג לְמָה תְּמוּתוּן אַתְּ
אַתְּ וְעַמָּךְ בְּחַרְבָּא וּבְכַפְנָא
וּבְמוֹתָא כְּמָא דְמַלֵּיל יְיָ עַל
עַמָּא דְּלָא יִפְלַח יָת מַלְכָּא
דְבָבֶל׃ יד וְלָא תְקַבְּלוּן
לְפִתְגָמֵי נְבִיֵּי שִׁקְרָא דְּאָמְרִין
לְכוֹן לְמֵימַר לָא תִפְלְחוּן יָת
מַלְכָּא דְבָבֶל אֲרֵי שִׁקְרָא
אִינוּן מִתְנַבְּן לְכוֹן׃ טו אֲרֵי
לָא שַׁלְחִתִּינוּן אֲמַר יְיָ וְאִינוּן
מִתְנַבְּן בִּשְׁמִי שִׁקְרָא בְּדִיל
דְּאַטְלְטֵיל יָתְכוֹן וְתֵיבְדּוּן
אַתּוּן וּנְבִיֵּי שִׁקְרָא דְּמִתְנַבְּן
לְכוֹן׃ טז וּלְכַהֲנַיָּא וּלְכָל עַמָּא
הָדֵין מַלֵּלִית לְמֵימַר כְּדֵין
אֲמַר יְיָ לָא תְקַבְּלוּן לְפִתְגָמֵי
נְבִיֵּיכוֹן דְּשִׁקְרָא דְּמִתְנַבְּן
לְכוֹן לְמֵימַר הָא מָנֵי בֵית
מַקְדְּשָׁא דְּיָי מִתּוּתְבִין מִבָּבֶל
בְּעַן בְּפַרְיַע אֲרֵי שִׁקְרָא אִינוּן
מִתְנַבְּן לְכוֹן׃ יז לָא תְקַבְּלוּן

מתנבו

תִּשְׁמְעוּ אֲלֵיהֶם עִבְדוּ אֶת־מֶלֶךְ בָּבֶל
וְחִיוּ לָמָּה תִּהְיֶה הָעִיר הַזֹּאת חָרְבָּה׃
יח וְאִם־נְבִאִים הֵם וְאִם־יֵשׁ דְּבַר־יְהוָה
אִתָּם יִפְגְּעוּ־נָא בַיהוָה צְבָאוֹת לְבִלְתִּי־
בֹאוּ הַכֵּלִים הַנּוֹתָרִים בְּבֵית־יְהוָה וּבֵית
מֶלֶךְ יְהוּדָה וּבִירוּשָׁלִַם בָּבֶלָה׃ יט כִּי כֹה
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֶל־הָעַמֻּדִים וְעַל־
הַיָּם וְעַל־הַמְּכוֹנוֹת וְעַל יֶתֶר הַכֵּלִים
הַנּוֹתָרִים בָּעִיר הַזֹּאת׃ כ אֲשֶׁר לֹא־
לָקְחָם נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל בְּגֹלוֹתוֹ
אֶת־יְכָנְיָה בֶן־יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ־יְהוּדָה
מִירוּשָׁלִַם בָּבֶלָה וְאֵת כָּל־חֹרֵי יְהוּדָה
וִירוּשָׁלִַם׃ כא כִּי כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עַל־הַכֵּלִים הַנּוֹתָרִים בֵּית
יְהוָה וּבֵית מֶלֶךְ־יְהוּדָה וִירוּשָׁלִַם׃
כב בָּבֶלָה יוּבָאוּ וְשָׁמָּה יִהְיוּ עַד יוֹם פְּקֻדִי
אֹתָם נְאֻם־יְהוָה וְהַעֲלִיתִים וְהֲשִׁבֹתִים

תרגום

אִתְקַיְּמוּ לְמָא תְּהֵי קַרְתָּא
הָדָא חוּרְבָּא׃ יח וְאִם
אִינוּן וְאִם אִית
מִלָּתָא דְיָי עִמְּהוֹן יִבְעוֹן
כְּעַן בְּמֵימְרָא דְיָי צְבָאוֹת
דְּלָא יִתּוֹבְלוּן מָנְיָא
דְּאִשְׁתְּאַרוּ בְּבֵית מַקְדְּשָׁא
וּבֵית מַלְכָּא דְבֵית
יְהוּדָה וּבִירוּשְׁלֵם לְבָבֶל׃
אֲרֵי כְדֵין אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת
אֱלָהּ יִשְׂרָאֵל עַל מָנְיָא
דְּאִשְׁתְּאַרוּ בְּקַרְתָּא הָדָא׃
דְּלָא שַׁוִּינוּן נְבוּכַדְנֶאצַּר
מַלְכָּא דְבָבֶל כַּד אַגְלֵי יָת
יְכָנְיָה בַּר יְהוֹיָקִים מַלְכָּא
דְבֵית יְהוּדָה
מִירוּשְׁלֵם לְבָבֶל וְיָת כָּל
חֲבֵי יְהוּדָה וּירוּשְׁלֵם׃
אֲרֵי כְדֵין אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת
אֱלָהּ דְּיִשְׂרָאֵל עַל מָנְיָא
דְּאִשְׁתְּאַרוּ בֵּית מַקְדְּשָׁא
וּבֵית מַלְכָּא שַׁבְטָא דְבֵית
יְהוּדָה וּבִירוּשְׁלֵם׃ כב לְבָבֶל
אִתְּלוּן וְתַמָּן יְהוֹן עַד יוֹמָא
דְּעַל דַּכְרָנְהוֹן קָדְמַי אֲמַר
יְיָ וַאֲסֵיקוּנוּן וַאֲתֵיבִינוּן

לאתרא

ת"א (בבלה) ברכות בר כתוכות קיח יתיר ואו יאל

רש"י

מנגו עם יכניה: (יט) המכונות. ת"י בסיסות לת הכיור ולת כנו (במות לה): (כ) בגלותו. בהגלותו: חורי. כמו שרי: (כב) עד יום אותם. בימי כורש כמו שמפורש בספר עזרא:

ויהי

מצודת דוד

ם: מרי יהוד' · גדולי יהוד' כמו חוריה ולין שם מלכ' יקראו ולהיכא לת סחורי': (כב) עד יום פקדי. ע"י כרש

מצודת ציון

(יח) יפגעו. עניין תפל' ובקשה כמו ולא תפגע בי (לעיל ז): נא. עתה: (יט) כיר · עשוי הוא כעין ניגות במ"ש (במ"ל ז'): המכונות. מל' כן ובסים והיו מתחת לכיורות בת"ש בחלכים (הם): (כ) בגלותו. כמו בהגלותו: חורי. כן יקרא הסרים הנרולים ויהי ולהריבה לת המורים (בתמיה ב) שכולה מל' חיור ולינון ומאחר יקראו הספל' המוכים במ"ש בל יקילב לפני תמוכים (תהלי כב): (כב) פקדי. עניין זכרון: בעוד

מצודת דוד

לתם וגו'. כי כשלא הקבלו עול שעבוד ובמוס לת העיר הזאת: (יח) יפגעו נא בה'. יתפללו עתה לה' ולא לעל הכלים אלא לבל יבואו לבבל הכלים הנותרים מה שלא בהגלה לת יכניה: (יט) אל הסעמודים. על עמודי לת ועל יס הנחושת וגו': (כ) בגלותו. בעת שהגלה לבבל ולת לת כל שרי יהודה וירושלים: (כא) כי כה אמר ה' בעבור שאחרו הנוכרי בחמרו אחר לא לקחם וגו' אמר כה אמר ה' וגו' וכי דרך הנקרא: (כב) עד יום פקדי אותם. עד הזמן שלאחרי הגלה בימי כורש ואז אעלה אותם ממה ואביא אותם אל המקום הזה:

רד"ק

(יח) לבלתי באו הכלי. מצוגרת פועל: בשקל מה עושו אחליף יפקב כי אורו עיני ואוה עבר במקו' עתיד ואמר באו אל הכלים ואע"פ שאינם מבגתי הבא' כמו אפוד ירד כידו שבו כלים ליקים: ובית מלך יהוד'. כמו ובבית ובי"ת בבית בבית עומדת במקו' שני': (יט) אל העמודי'. כמו על אל פי' בעבור כמו ויאמר אבלה אל שני אשתו: (כ) בגלותו. כמו בהגלותו ובשנלה הה"א לקל הקריא' נשאלה תנועתה על בי"ת: יקראו ואהיבה לת סחורי': (כב) עד יום פקדי. ע"י כרש

מצודת ציון

(יח) יפגעו. עניין תפל' ובקשה כמו ואל תפגע בי (לעיל ז): נא. עתה: (יט) כיר · עשוי הוא כעין ניגות במ"ש (במ"ל ז'): המכונות. מל' כן ובסים והיו מתחת לכיורות בת"ש בחלכים (הם): (כ) בגלותו. כמו בהגלותו: חורי. כן יקרא הסרים הנרולים ויהי ולהריבה לת המורים (בתמיה ב) שכולה מל' חיור ולינון ומאחר יקראו הספל' המוכים במ"ש בל יקילב לפני תמוכים (תהלי כב): (כב) פקדי. עניין זכרון:

רד"ק

כשיל'. שם תאר לתכשיט: כלף. נפלא נגב:

מצודת ציון

יא) והנחתיו. מל' מנוחה: יפגעו

(יב) ואל. תנאר מיום: (יג) אל הגוי. על הגוי: אשר לא יעבוד. אשר לא יקבלו עליו מעלתו של השעבוד: (יד) אל תעבדו. ר"ל לא יתחזק עליכ' לכוות לו לעבדים: (טו) למען הדיחי אתכם. כמו יועילו למען סדיחי אתכם בשמי ומס תאכלו אתם כנבואתי' אבל כשתקבלו עליכ' עול שעבוד תשבו בארצכ' ותעלו אתם: (עז) הנם כלי בית ה'. אשר כומלא לבבל עם גלות יכניה: מושבי. יהיו מושבי מדרש מבבל לירושלי':

לאתם

אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה׃ כח א וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַהִיא
בְּרֵאשִׁית מַמְלֶכֶת צִדְקִיָּה מֶלֶךְ־יְהוּדָה
בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי אָמַר
אֵלַי חֲנַנְיָה בֶן־עַזּוּר הַנָּבִיא אֲשֶׁר מִגִּבְעוֹן
בְּבֵית יְהוָה לְעֵינֵי הַכֹּהֲנִים וְכָל־הָעָם
לֵאמֹר׃ ב כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר שָׁבַרְתִּי אֶת־עֹל מֶלֶךְ
בָּבֶל׃ ג בְּעוֹד שְׁנָתַיִם יָמִים אֲנִי מֵשִׁיב
אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה אֶת־כָּל־כְּלֵי בֵית יְהוָה
אֲשֶׁר לָקַח נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל מִן
הַמָּקוֹם הַזֶּה וַהֲבִיאֹם בָּבֶל׃ ד וְאֶת־יְכָנְיָה
בֶן־יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ־יְהוּדָה וְאֶת־כָּל־גָּלוּת
יְהוּדָה הַבָּאִים בָּבֶלָה אֲנִי מֵשִׁיב אֶל־
הַמָּקוֹם הַזֶּה נְאֻם־יְהוָה כִּי אֶשְׁבֹּר

בשנה ק׳ את

ת״א (בראשית ממלכת לדקיהו) סגס׳ קו (בברתי) בס פפ

רד״ק

מלך פרס שנתנה לשבבצר הנשיא ליהוד והוא העלם עם הגולה׃ (ה) ויהי בשל הסיה . הכל שעשה המוסרות והמוטות אשר עוה בכם ונתן אחת מהן על צוארו וזה היה בראשית ממלכת לדקיהו׃ בשנת הרביעית . כן כתוב וקרי בשנה והענין אחד אלא שהכתוב נסמך אל המספר כמו בשנת ג׳ למלכו וקרי מוכר׃ כמשפטו . ומה שאמר בראשית ממלכת לדקיהו ואחר כן אמר בשנה הרביעית פירש בעבור קדר שולם כי היא שנה רביעית ממלכות לדקיהו שהרי נהקבוץ פני מלך בבל ובריח שר המטוחה עמו כמו שכתוב בסוף זה הספר ושב לירושלם למלכותו לפיכך הכל אותה שנה ראשונה לדקיהו ואחר אמר בראשית ממלכת לדקיהו ואחרן ופרש בראשית ממלכת לדקיהו כמשמעו שנה ראשונה שמלך כמו שפירשנו ויהי׳ פירוש בשנת הרביעית הרביעית לשני הבנוש והוא מלך י״ח שנה שנה בשבלמו ממלכות לדקיהו אלבע שני׳ . בשנה הבנוש ומשאלו ממלכותו ז׳ שני׳ והנה בכנוש אחד וחרב הבית בסוף הבנוש כמו שקבלו רז״ל כי בשהרב הבית מולאי שביעית היתה ולכתב זה הספור הנה להודיע תחילת מלכות לדקיהו שביעין סיה שהתלכן בנסוף הבנוש שישמעו ישראל מנחתם לפי שלא עשו כה שמיטה לפיכך כתב גם כן בחדש החמישי לרמוז כי בחדש החמישי יהיה התלכן ולא הספור הזה היה לגורל כמו שפירשנו : הנגיה בן עזור הנבי׳ . נגיה שקר היה :

מצודת ציון

כח (ג) בעוד . בסוף כמו בעוד שלשת ימים (בראשית מ״ג) : שנתים . שנים : ימים . כן בלקח הסגל כמו ימים הרבה נאולנו (ויקרא כ״ה) ובכל הדבר בשמות ברדפיס

מצודת דוד

(ה) ויהי בראשית ממלכת לדקיהו . שנה הראשונה לדקיהו בשנה הרביעית . ר״ל בשנה הסמוכה וא״כ אין יתן ויקם כ׳ וגו׳ וכפל הדבר בת״ס : אחר לפי הסמוכה בה׳ לחלנו והוא מלך י״ח שנים וא״כ כלו הדברים שלא שבנבוכדנאצר אחר אבל חלנו : (ו) אך חזק ובן אלרז״ל שנתרב הבית בחולאי שביעית : (ג) שברתי . שבר : (ד) כי אשבר וגו׳ . ולאחר ח״ל תפשי לאחרלם בתחלות סבן יכיח כי טוב ה״ה אך עתה אחר דברי אחין מקו׳ ויאמר׳ הנמין לך יותר אתני על שאתה מתנבא לעמכה ואני לרעה : כחזיק

לְאַתְרָא הָדֵין׃ א וַהֲוָה בְּשַׁתָּא
הַהִיא בְּרֵישׁ מַלְכוּת צִדְקִיָּה דִּבְיַהוּדָה
מַלְכָּא שְׁבִיעָתָא דִּשְׁנִין וַאֲמַר יִרְמְיָה נְבִיָּא לַחֲנַנְיָה
בְּשַׁתָּא רְבִיעָתָא בִּירְחָא שְׁקָרָא לְעֵינֵי כַּהֲנַיָּא
הַמִּישָׁאָה אֲמַר לִי חֲנַנְיָה לְעֵינֵי כָּל עַמָּא דְּקָיְמִין
עִזּוּר נְבִיָּא שְׁקָרָא דְּמִגִּבְעוֹן בֵּית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ׃ ו וַאֲמַר
בְּבֵית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ יִרְמְיָה נְבִיָּא אָמֵן כֵּן יְהֵי
כַּתְגָּא וְקָל עַמָּא לְמֵיעְבָּד כֵּן יְקִים יְיָ
ג כְּדֶנֶן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת אֱלָהּ יִשְׂרָאֵל לְמֵאמַר אֲנָא בֵית מַקְדְּשָׁא
תְּבָרִית־יַת נִיר מַלְכָּא דְּבָבֶל וְכָל נַלְוָתָא מִבָּבֶל
ד בְּסוֹף תְּרֵתֵין שְׁנִין אַתְרָא הָדֵין׃ ז בְּרַם שְׁמַע
מַתִּיב לְאַתְרָא הָדֵין יַתְגֵּן פְּתְגָמָא הָדֵין דִּי אֲנָא
מָנֵי בֵּית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ דְּמִתַּלֵּיל קָדְמָךְ וְקָדָם כָּל עַמָּא׃
נְבוּכַדְנֶאצַּר מַלְכָּא דְּבָבֶל נְבִיָּא דַהֲוָוֹ קָדָמַי וְקָדָמָךְ
אַתְרָא הָדֵין וְאוֹכְמָן עַלְמָא וְאַתְנַבִּיאוּ עַל
לְבָבֶל׃ ח וַיַּת יְכָנְיָה דִּדְנָן סְגִיאִין וַעַל מַלְכָּן
יְהוֹיָקִים מַלְכָּא שְׁבִטָא וְרַבְּרָבָא וּלְכִישָׁא
יְהוּדָה וַיַּת כָּל גָּלוּת יְהוּדָה׃ ט נְבִיָּא דִּיתְנַבָּא
דְּאִתְגְּלִיאוּ לְבָבֶל אֲנָא דְּשַׁיְתִי פִּתְגָם נְבִיָּא
לְאַתְרָא הָדֵין אֲמַר יְתִידַע נְבִיָּא דְּשַׁלְחֵיהּ יְיָ
אמת בְּקִשׁוֹט׃ י וּנְסִיב חֲנַנְיָה נְבִיָּא
שקרא

אֶת־עֹל מֶלֶךְ בָּבֶל׃ ה וַיֹּאמֶר
יִרְמְיָה הַנָּבִיא אֶל־חֲנַנְיָה הַנָּבִיא
לְעֵינֵי הַכֹּהֲנִים וּלְעֵינֵי כָל־הָעָם
הָעֹמְדִים בְּבֵית יְהוָה׃ ו וַיֹּאמֶר יִרְמְיָה
הַנָּבִיא אָמֵן כֵּן יַעֲשֶׂה יְהוָה יָקִים יְהוָה אֶת־
דְּבָרֶיךָ אֲשֶׁר נִבָּאתָ לְהָשִׁיב כְּלֵי בֵית־
יְהוָה וְכָל־הַגּוֹלָה מִבָּבֶל אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה׃
ז אַךְ שְׁמַע־נָא הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אֲנֹכִי דֹּבֵר
בְּאָזְנֶיךָ וּבְאָזְנֵי כָל־הָעָם׃ ח הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר
הָיוּ לְפָנַי וּלְפָנֶיךָ מִן־הָעוֹלָם וַיִּנָּבְאוּ אֶל־
אֲרָצוֹת רַבּוֹת וְעַל־מַמְלָכוֹת גְּדֹלוֹת
לְמִלְחָמָה וּלְרָעָה וּלְדֶבֶר׃ ט הַנָּבִיא אֲשֶׁר
יִנָּבֵא לְשָׁלוֹם בְּבֹא דְּבַר הַנָּבִיא יִוָּדַע
הַנָּבִיא אֲשֶׁר־שְׁלָחוֹ יְהוָה בֶּאֱמֶת׃ יוַיִּקַּח

חנניה

ת״א (אמן כן) סומה מא סבוטות לו (הנביאי׳) עקידה שבר כז.

רד״ק

בבלה . בסין בחיים : (ה) אמן כן יעש ס׳ . פסוקו מבואר ויש לרבם אמר לו ירמיה אם יהיה כאמר אמת׳ אומר לו׳ כוזה כי אני מבבל ואתה עפבל אני נבבר בחיי כהן ואוכל מקדשי שמי׳ אם יחזר הבית בבנינו ואתה תהיה נפבל אמת׳ גבעוני׳ כמו שנאמר בגבעון ות׳ חוטב כי עצים ושואב לי מים ודבק פסוקו ובמל סיה ומנבעון סיה כי גם יבנו בית גבעוני׳ מעת בגפל׳ בנחלת בנימן : (ו) אך שמע נא . הענין הזה שאמר לו כי בהבטחת הטוב׳ יחזק הנבואה כי אם יבטיח טוב׳ ולא תבא בידוע שהוא נביא שקר כי כל דבר טוב שיבטיח שאל אפי׳ על תנאי הוא בא אבל באמת הבול ממנו הטוב׳ הסיה אם יחטא כמו שאמר ונבע אדבר עם גוי ועל ממלכה לבנות ולנטוע ועם׳ הרע בעיני ועשתי על הטוב׳ אמנם על כל עניים אחול הטוב׳ ואבא אבל אם יתבאה נרעה ולא הבא אבל לא יודע בזה שהוא נביא שקר שהקב״ה אחך אפים ורב חסד ונחם על הרעה בשעבו תשוב׳ כמו שעש׳ באנשי ניעוס : אם

רש״י

(ח) ויהי בשנה ההיא . בשהגיע אותו הזמן ש נבוכדנצר את לדקיה על חמשת מלכים בהיה אומר עליהותו ומשלח שמוסרות והמוטות אל ביד מלאכיהם : בראשית ממלכת צדקיה . שהמליכו על חמשת המלכים וא״ל לומר בהתלמ עבדי נבוכדנצר בבבל ובריח שר המטוחה אם יעמוד הבית בבנייתו ואתה נבעוני בדבתיב [מלו] מאחר בסוף הספר והמליכו על המלכים : אמר מגבעון ותהיה לי עבד תומב עניים ושואב מים וגו׳ . אמרו רבותינו מי הטעה את חנניה שמ מורה לדק עלה פירש נקום ליה מעם רבותיו שלמדו ירמי׳ מתנבא בשוק העליון הגיע שובר את קל (לקמן מ״ע) ונבואה זו בסוף הספר נאמרה ממלכת לדקיהו כמו שמפורש שם ולפי שעולה בסוף ובאולו לבבל עמד הוא בשוק התחתון ודרש ודן קל ו אבל הנביא אשר יבא לשלום אמר אני מתנבא פורענות עולם שלא באו אלא לעזור את הכשדים שם לא יבא אלא בתקב״ה אמר ויבא לשלום וגו׳ בבא דבר הנביא יודע שהיה הנביא אמר ויבא לשלום וגו׳ בבא דבר הנביא בקרן הוא בל׳ לא יבא דברו בקרן הוא בל׳ לא אים

מצודת דוד

(ו) ויאמר׳ ירמיה . בעבו שאמרו הדברי׳ באמרו לעיני הכהנים (ח) הנביאים וגו׳ . ר״ל ואם הנביאים ויאמר׳ ויאמר׳ : אמן . יה״ו דבריך : יקם ה׳ . משלם לרעה מתוני היום : אל ארצות . על ארצות : (ט) הנביא . ר״ל כבר הנבואה אשר סחר דבריכם ונגיעה לשלום כמוך היום : בבוא דבר הנבואה . בעת בוא דבר הנבואה המתבאה לשלום לו היה יודע הנבואה הבוא אשר שלחו ה׳ באמת אבל לא באמתו לי ויוד על כי ניבא לעמכם וכן אין מקו׳ לאמתן לך יותר מתני על שאתה מתנבא לעמכם ואני לרעה : כחזיק

אמת

רש״י

בסנהדרין : (ו) יעשה . פאל״ה בלע״ז : יקם . בזכות הפלה (בלם בסוי״ן אלו ע״ד והכי״לו לבי״ה הכל״ה ל״ה מדר״ן הר״ב המה״בר) : אמן כן יעשה וגו׳ . עלי אתנה מגדה מומרים כך אמר לו הנוחו ויתקיימו דבריך מי מתבכר ואתה נפסד אלי כהן ואוכל קדשי במים את פני נבוכדנצר בבבל ובריח שר המטוחה שם ועמוד הבית בבנייתו ואתה נבעוני כדבתיב [מלו] מאחר בסוף הספר והמליכו על המלכים : אמר מגבעון ותהיה לי עבד תומב עניים ושואב מים וגו׳ . אמרו רבותינו מי הטעה את חנניה שמ מורה לדק עלה פירש נקום ליה מעם רבותיו שלמדו ירמי׳ מתנבא בשוק העליון הגיע שובר את קל (לקמן מ״ע) ונבואה זו בסוף הספר נאמרה ממלכת לדקיהו כמו שמפורש שם ולפי שעולה בסוף ובאולו לבבל עמד הוא בשוק התחתון ודרש ודן קל ו אבל הנביא אשר יבא לשלום אמר אני מתנבא פורענות עולם שלא באו אלא לעזור את הכשדים שם לא יבא אלא בתקב״ה אמר ויבא לשלום וגו׳ בבא דבר הנביא יודע שהיה הנביא אמר ויבא לשלום וגו׳ בבא דבר הנביא בקרן הוא בל׳ לא יבא דברו בקרן הוא בל׳ לא אים

מצודת דוד

(ו) ויאמר׳ ירמיה . בעבו שאמרו הדברי׳ באמרו לעיני הכהנים (ח) הנביאים וגו׳ . ר״ל ואם הנביאים ויאמר׳ ויאמר׳ : אמן . יה״ו דבריך : יקם ה׳ . משלם לרעה מתוני היום : אל ארצות . על ארצות : (ט) הנביא . ר״ל כבר הנבואה אשר סחר דבריכם ונגיעה לשלום כמוך היום : בבוא דבר הנבואה . בעת בוא דבר הנבואה המתבאה לשלום לו היה יודע הנבואה הבוא אשר שלחו ה׳ באמת אבל לא באמתו לי ויוד על כי ניבא לעמכם וכן אין מקו׳ לאמתן לך יותר מתני על שאתה מתנבא לעמכם ואני לרעה : כחזיק

חֲנַנְיָה הַנָּבִיא אֶת־הַמּוֹטָה מֵעַל צַוַּאר
יִרְמְיָה הַנָּבִיא וַיְשַׁבְּרֵהוּ: o יא וַיֹּאמֶר חֲנַנְיָה
לְעֵינֵי כָל־הָעָם לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה כָּכָה
אֶשְׁבֹּר אֶת־עֹל | נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל
בְּעוֹד שְׁנָתַיִם יָמִים מֵעַל צַוַּאר כָּל־הַגּוֹיִם
וַיֵּלֶךְ יִרְמְיָה הַנָּבִיא לְדַרְכּוֹ: יב וַיְהִי דְבַר־
יְהוָה אֶל־יִרְמְיָה אַחֲרֵי שְׁבוֹר חֲנַנְיָה
הַנָּבִיא אֶת־הַמּוֹטָה מֵעַל צַוַּאר יִרְמְיָה
הַנָּבִיא לֵאמֹר: יג הָלוֹךְ וְאָמַרְתָּ אֶל־חֲנַנְיָה
לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה מוֹטֹת עֵץ שָׁבָרְתָּ
וְעָשִׂיתָ תַּחְתֵּיהֶן מֹטוֹת בַּרְזֶל: יד כִּי כֹה
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֹל
בַּרְזֶל נָתַתִּי עַל־צַוַּאר | כָּל־הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה
לַעֲבֹד אֶת־נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל
וַעֲבָדֻהוּ וְגַם אֶת־חַיַּת הַשָּׂדֶה נָתַתִּי לוֹ:
טו וַיֹּאמֶר יִרְמְיָה הַנָּבִיא אֶל־חֲנַנְיָה הַנָּבִיא
שְׁמַע־נָא חֲנַנְיָה לֹא־שְׁלָחֲךָ יְהוָה וְאַתָּה
הִבְטַחְתָּ אֶת־הָעָם הַזֶּה עַל־שָׁקֶר: טז לָכֵן

חצי הספר בפסוקים כה

רד"ק

(י) את המוטה. מעל צוארו ירמיהו הנביא וישברהו. . מעשה וישברהו על העול שהוא נתק המוטה מעל צוארו ירמיהו ושבר העול שהיה נקשר במוטה: (יג) ועשית תחתיהן מוטות ברזל. אמר כה"ל לירמיה אמור לחנניה מוטות עץ שברת ואת' תעשה תחתיהן מוטות ברזל כשתאמר לו זה הדבר מוטות עץ שברת הוא אמר לו כה אמר ה' אלהי ישראל נגד מה שאמר הוא בזה שלשון הוא אמר לו כה אמר ה' אלהות אלהי ישראל שברתי את עול מלך בבל ומה שאמר מוטות עץ ואתנו פירשנו מוטות לעותות לו גידים שקוברים בהם העול והעו[illegible] לפיכך

מצודת ציון

ברזפים וכן אדמת עפר (דניאל י"ג): (י) המוטה. עץ העול: (יג) התחתיהן. במקומן: מחלוף

ויבריחו. שבר שקבר שהי' המוטה ולכן אחר כלשון זכר: (יג) מוטות עץ שברת. כי באמרו ככה תעשה ואמרו מעל צוארו כל הגויים הרי הוא כאלו שבר כל המוטות: ועשית. אתה במקום מוטות ברזל מוקים מן הענין ר"ל ע"י הסברה והכאשת דבר ה' יגדל הקלף ויתוקן עולו עוד יותר: (טו) על הבטחת שקר: (טז) לכן. הואיל ונבאת בשקר לכן

רש"י

(יד) את חית השדה נתתי לו. ברכוב על וקבר

מצודת דוד

(י) את המוטה. מן המוטות שנתן על צוארו כיבי ה' למעלה ויתכן שעדיין לא שלחם אל ההלכי' האחורי' למען שנאחרה אחת על צוארו כענין מלך יהוה ואותה לקח מ[illegible] (יא) וילך וגומ'. כי פחד מהנו להביב לו דבר הנבל[illegible] (יג) ועשית. אתה במקום מוטות ברזל מוקים מן הענין ר"ל ע"י הסברה והכאשת דבר ה' יגדל הקלף ויתוקן עולו עוד יותר: (טו) על תברך

שִׁבְרָא יַת גִּירָא מֵעַל
יִרְמְיָה נְבִיָּא וְתַבְּרֵיהוּ: יא וַאֲמַר חֲנַנְיָה
לְעֵינֵי כָל עַמָּא לְמֵימַר כְּדֵין אָמַר יְיָ אֶתְבַּר
יַת עֻלָּא דְנְבוּכַדְנֶאצַּר מַלְכָּא דְבָבֶל
מִן עַל צַוְּארֵי כָל עַמְמַיָּא בְּסוֹף תְּרֵתֵין שְׁנִין מִן יוֹמָיָא וַאֲזַל יִרְמְיָה
לְאוֹרְחֵיהּ: יב וַהֲוָה פִּתְגָמָא דַיְיָ לְיִרְמְיָה נְבִיָּא מִן קֳדָם דְּתַבְּרֵיהּ
לַחֲנַנְיָה נְבִיָּא יָת גִּירָא מֵעַל צַוְּארֵי יִרְמְיָה נְבִיָּא לְמֵימַר: יג אֲזַל
וְתֵימַר לַחֲנַנְיָה לְמֵימַר כְּדֵין אָמַר יְיָ גְּרָבְיָא דְגִירָא תְּבַרְתָּ
וְתַעֲבֵד תְּחוֹתֵיהוֹן גִּירִין דְּבַרְזְלָא: יד אֲרֵי כְּדֵין אָמַר יְיָ צְבָאוֹת
אֱלָהּ דְיִשְׂרָאֵל גִּיר דְּבַרְזְלָא שַׁוִּיתִי עַל צַוְּארֵי כָל עַמְמַיָּא
הָאִלֵּין לְמִפְלַח לְנְבוּכַדְנֶאצַּר מַלְכָּא דְבָבֶל
וְיִפְלְחוּנִיהּ וְאַף יַת חַיְוָתָא דְבָרָא יְהַבִית לֵיהּ: טו וַאֲמַר חֲנַנְיָה
יִרְמְיָה נְבִיָּא לַחֲנַנְיָה נְבִיָּא שְׁמָע כְּעַן חֲנַנְיָה
שִׁקְרָא שְׁמַע כְּעַן חֲנַנְיָה לָא שַׁלְּחָךְ יְיָ וְאַתְּ אַרְחֵיצְתָּ
עַמָּא הָדֵין עַל שִׁקְרָא

בכן

רש"י

אל ויכזב וגו' (במדבר כ"ג) כך דרש רבי חגחום

מצודת דוד

(יא) לעינ' כל העם. מן המוטה שנתן על צוארו כיבי ה' למעלה ויתכן שעדיין לא שלחם אל ההלכי' האחורי' למען שנאחרה אחת על צוארו כענין מלך יהוה ואותה לקח מ[illegible] (יא) וילך וגומ'. כי פחד מהנו להביב לו דבר הנבל[illegible] (יג) ועשית. אתה במקום מוטות ברזל מוקים מן הענין ר"ל ע"י הסברה והכאשת דבר ה' יגדל הקלף ויתוקן עולו עוד יותר: (טו) על תברך

כֹּה אָמַר יְהוָה הִנְנִי מְשַׁלֵּחֲךָ מֵעַל פְּנֵי
הָאֲדָמָה הַשָּׁנָה אַתָּה מֵת כִּי־סָרָה דִבַּרְתָּ
אֶל־יְהוָה: יז וַיָּמֶת חֲנַנְיָה הַנָּבִיא בַּשָּׁנָה
הַהִיא בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי: כט אוְאֵלֶּה דִּבְרֵי
הַסֵּפֶר אֲשֶׁר שָׁלַח יִרְמְיָה הַנָּבִיא
מִירוּשָׁלִַם אֶל־יֶתֶר זִקְנֵי הַגּוֹלָה וְאֶל־
הַכֹּהֲנִים וְאֶל־הַנְּבִיאִים וְאֶל־כָּל־הָעָם
אֲשֶׁר הִגְלָה נְבוּכַדְנֶאצַּר מִירוּשָׁלִַם בָּבֶלָה:
ב אַחֲרֵי צֵאת יְכָנְיָה הַמֶּלֶךְ וְהַגְּבִירָה
וְהַסָּרִיסִים שָׂרֵי יְהוּדָה וּירוּשָׁלִַם וְהֶחָרָשׁ
וְהַמַּסְגֵּר מִירוּשָׁלִַם: ג בְּיַד אֶלְעָשָׂה בֶן־
שָׁפָן וּגְמַרְיָה בֶּן־חִלְקִיָּה אֲשֶׁר שָׁלַח
צִדְקִיָּה מֶלֶךְ־יְהוּדָה אֶל־נְבוּכַדְנֶאצַּר
מֶלֶךְ בָּבֶל בָּבֶלָה לֵאמֹר: ד כֹּה אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לְכָל־הַגּוֹלָה אֲשֶׁר־

הגליתי

רד"ק

לפיכך סמך המוטות אל עץ וכן מוטות ברזל אין אומר שהמוטות יהיו מברזל אלא העול יהיה מברזל והמוטות לעותות לו גידים שקוברים אותו בהם: (טז) מעל פני האדמה. כ"ל שיקבר בתוכה ובכה הוא משוחה מעל פניה: (יז) בשנה ההיא בחדש השביעי. פירשו רז"ל ואמרו בחדש השביעי שבא אחרת ביומה ואת אמרת כן אלא מלמד שמת בערב רלש השנ' ועוד אם כנים וכני ביתו שיוציאוהו אחר ר"ה כדי לעשות עצות ירמיהו שקר וכן ת"י ומית הנביא ביום שקר בשנת הסיון ואתקבר בירחא שביעאי ומה שהכנס גם כן הכנס אתה מת בשנה הזו את מית ואשתא אחרניתא לא מתקבר פירוש

רש"י

מתין ברלתו: (טז) השנה אתה מת. ובשנה מתקבר: (יז) בשנה ההיא בחדש השביעי. אין חדש שביעי מן הכנס אלא מה ער"ס ועוד שיקברהו לאחר ר"ס ולא קודם ויעלימו את מותו היום כדי לעשות עצות ירמיה שקר: (ג) והגבירה. אם המלך:

ישיאו

פירש כי כן מוזכר ירמיהו לא שאמר לו כן בפירוש שאם כן לא היה כי הוא לא אמר לו בשל' הזאת אתה מת אלא אתה מת בשנה הזאת הבל' ור"ל תוך שנה נגזרה' זו וכן אמרו רז"ל שעניין נדרי' המודר מתכירו לשל' מונה ר"ב תדשי' מיום ליום ואם אמר לשל' זו אפי' לא אמר לשל' אלא בל"ע בתולו כיון שהגיע אחד מהם בשנה הזו אם מת אלא בל"ע לא עמד אלא בל"ע בתולו כיון שהגיע אחד מהם בשנה הזו: (ג) והסריסי'. כתרגומו בערבית: (ג) אלעשה. מלה אחת:

מצודת ציון

(טז) משלחך. אחרך וכן ושלחם כיד פעמם (לוז ח') ר":

כט (א) הספר. הלתרת: יתר. מ"ל יתרון: (ב) והסריסי'. כן יקראו הסריס כמו והיו סריסים בהיכל מלך בבל (ישעיה ל"ט): והחרש. קבוצת הלומנים כמו חרש ברזל (שם מ"ד

מצודת דוד

(טז) משלחך. אחרך וכן ושלחם כיד פעמם (לוז ח') ר":

כט (א) הספר. הלתרת: יתר. מ"ל יתרון: (ב) והסריסי'. כן יקראו הסריס כמו והיו סריסים בהיכל מלך בבל (ישעיה ל"ט): והחרש. קבוצת הלומנים כמו חרש ברזל (שם מ"ד

הִגְלִיתִי מִירוּשָׁלִַם בָּבֶלָה: ה בְּנוּ בָתִּים
וְשָׁבוּ וְנִטְעוּ גַנּוֹת וְאִכְלוּ אֶת־פִּרְיָן: ו קְחוּ
נָשִׁים וְהוֹלִידוּ בָנִים וּבָנוֹת וְקִחוּ לִבְנֵיכֶם
נָשִׁים וְאֶת־בְּנוֹתֵיכֶם תְּנוּ לַאֲנָשִׁים וְתֵלַדְנָה
בָנִים וּבָנוֹת וּרְבוּ־שָׁם וְאַל־תִּמְעָטוּ:
ז וְדִרְשׁוּ אֶת־שְׁלוֹם הָעִיר אֲשֶׁר הִגְלֵיתִי
אֶתְכֶם שָׁמָּה וְהִתְפַּלְּלוּ בַעֲדָהּ אֶל־יְהוָה
כִּי בִשְׁלוֹמָהּ יִהְיֶה לָכֶם שָׁלוֹם: ח כִּי כֹה
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אַל־
יַשִּׁיאוּ לָכֶם נְבִיאֵיכֶם אֲשֶׁר־בְּקִרְבְּכֶם
וְקֹסְמֵיכֶם וְאַל־תִּשְׁמְעוּ אֶל־חֲלֹמֹתֵיכֶם אֲשֶׁר
אַתֶּם מַחֲלִמִים: ט כִּי בְשֶׁקֶר הֵם נִבְּאִים
לָכֶם בִּשְׁמִי לֹא שְׁלַחְתִּים נְאֻם־יְהוָה: י כִּי־
כֹה אָמַר יְהוָה כִּי לְפִי מְלֹאת לְבָבֶל
שִׁבְעִים שָׁנָה אֶפְקֹד אֶתְכֶם וַהֲקִמֹתִי
עֲלֵיכֶם אֶת־דְּבָרִי הַטּוֹב לְהָשִׁיב אֶתְכֶם
אל

ת"א (כמו בתים) בתרא כט (קחו נכיס) כתובות נב (כי לפי) מגלה יא ויב

רד"ק

(ז) כי בשלומ' יהיה לכם שלום כל זמן שתמשך הגלות כי בהרבן בבל היה לכם יותר שלום שילאו מהגלות: (ח) מחלמי'. מדשמו מחלימים כי הוא מבנין הפעיל וכן הם מעזרי' אותם כמו מעזירים ופי' אשר אתם מחלימים אתם גורמי הם חולמי' אתם לא היית' אתם שומעי' אל חלומותיכם לא היו חולמים אם כן אתם מחלימי' אותם לפיכך אמר מ כי בנכם הם אחלומות שהם חולמי': (י) כי לפי מלאת לבבל שבעים שנה אפקד אתכם. ועוד שנה למלכות נ למעלה מבמנם. אפקוד שהשיל את רוח לרם מלך פרס כמו שכתוב והפקודים הית' לשבעי' שנה למלכות בבל

מצודת ציון

מ"ל: (ח) ישיאו · עניין פתוי והסתה כמו הנתם הישיאני. (כרתיים ג'): וקוסמיכם · הוא מין כישוף: (ט) לפי · לשון כמו אים לפי אכלו (שמות י"ב): מלאת · עניין השלמה: אפקוד

כי בשומתו הם ולא ישחרו בניהם בזקותם ומעטו מ"ב במספר: (ז) ודרשו · בקשו את שלום העיר וגו': כי בשלומה כה שלו' יהיה גם לכם שלו' היחיל ותתעבו מהם: (ח) אל ישיאו וגו' · נביאיו הבקר והקוסמי' אשר בקרבכם אל כמה שתומרי' שתכבר תשובו לירושלים בהפך מדברי וקצר דבר' המובן מעצמו: תלומותיכם · החומרי' לכם מה שרלו אשר אתם מחלמים · ר"ל אותם שרלו' מהם שהם ישחלו שאלת חנם: (ט) כי בשקר · מה שחומרי' בשמי הוא שקר שלאתים: (י) כי לפי מלאת לבבל שבעי' שנה · אחר ועשלם לבבל ע' שנה מהתחלת התפשטותה על ישראל מעת שבי יכויקים בראשונה והיה סיתה בשנים לחלכות מ"ל ושיה חלר מ"ה שני' מ"ב בחרו עוד משנותיו מ"ד שני' ויתי לה כו ע"ב שני' חלה שנבלעה שנה אחת בימי חלכות אחיו כי עלתה לוה ולוה הרי מ"ב שנים ויתי בלשאר בנו ב' שנים שנה אחר אחת מ"ב בשנת אחת לדריוש חלהו שנעשים שנה ויתר בשנת דריוש ותלך מורש בשנה הראשונה היתה ונשנו לאחרים כמ"ש בדניאל: אפקוד אתכם. אז אזכור בכם ואז אקיים עליכ' את דברי הטוב וגו' אחל לא קדים הזמן הנגיאלי

אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה: יא כִּי אָנֹכִי יָדַעְתִּי אֶת־
הַמַּחֲשָׁבֹת אֲשֶׁר אָנֹכִי חֹשֵׁב עֲלֵיכֶם נְאֻם־
יְהוָה מַחְשְׁבוֹת שָׁלוֹם וְלֹא לְרָעָה לָתֵת
לָכֶם אַחֲרִית וְתִקְוָה: יב וּקְרָאתֶם אֹתִי
וַהֲלַכְתֶּם וְהִתְפַּלַּלְתֶּם אֵלַי וְשָׁמַעְתִּי
אֲלֵיכֶם: יג וּבַקַּשְׁתֶּם אֹתִי וּמְצָאתֶם כִּי
תִדְרְשֵׁנִי בְּכָל־לְבַבְכֶם: יד וְנִמְצֵאתִי לָכֶם
נְאֻם־יְהוָה וְשַׁבְתִּי אֶת־שְׁבִיתְכֶם וְקִבַּצְתִּי
אֶתְכֶם מִכָּל־הַגּוֹיִם וּמִכָּל־הַמְּקוֹמוֹת אֲשֶׁר
הִדַּחְתִּי אֶתְכֶם שָׁם נְאֻם־יְהוָה וַהֲשִׁבֹתִי
אֶתְכֶם אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־הִגְלֵיתִי אֶתְכֶם
מִשָּׁם: טו כִּי אֲמַרְתֶּם הֵקִים לָנוּ יְהוָה
נְבִאִים בְּבָבֶל: טז כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה אֶל־
הַמֶּלֶךְ הַיֹּשֵׁב אֶל־כִּסֵּא דָוִד וְאֶל־כָּל־
הָעָם הַיֹּשֵׁב בָּעִיר הַזֹּאת אֲחֵיכֶם אֲשֶׁר
לֹא־יָצְאוּ אִתְּכֶם בַּגּוֹלָה: יז כֹּה אָמַר יְהוָה

ת"א (לתת לכם) תענית כט שבותכם קרי צבאות

רד"ק

הבית לא היה אלא עד מלאת לחרבות ירושלים שבעי' שנה שהוא בנעות לדקיהו: (יח) אחרית ותקוה. אחרית טוב' כמו שאתה מקוי' (יב) וסלכת'. פי' בדרכי: (טו) כי אמרת' שנה ה' נביאי'. זה שאני אומר לכם כי נשבעי' שנה אפקוד אתכ' היא אמת אבל כשאתם אומרי' הקי' לנו ה' כמו

מצודת דוד

לאמר. דברי הספ' הזה לאתי' את המוצה: (ח) אל תשמעו אל חלומותיכם. אל תלמו מבבל זמן קרוב: (ז) ותשמו בכם כי לא תלמו הנה: ורבו שם. ר"ל אל תמעטו לקחת נשים ע' לא תלמו הנה: ואל תמעטו. ר"ל אל תחנעו לקחת נשים ע' הדבר במ"ש: (ט) כי בשקר. מה שאמרו' בשמי הוא שקר שלאתים: (י) כי לפי מלאת לבבל שבעי' שנה. אחר ועשלם לבבל ע' שנה מהתחלת התפשטותה על ישראל מעת שבי ויהויקים בראשונה והיה סיתה בשנים לחלכות מ"ל ושיה חלר מ"ה שני' מ"ב בחרו עוד משנותיו מ"ד שני' ויתי לה כו ע"ב כמו מ"ג שני' חלה שנבלעה שנה אחת בימי חלכות אחיו כי עלתה לוה ולוה הרי מ"ב שנים ויתי בלשאר בנו ב' שנים שנה אחר אחת מ"ב בשנת אחת לדריוש חלהו שנעשים שנה ויתר בשנת דריוש ותלך מורש בשנה הראשונה היתה ונשנו לאחרים כמ"ש בדניאל: אפקוד אתכם. אז אזכור בכם ואז אקיים עליכ' את דברי הטוב וגו' אחל לא קדים הזמן הנגיאלי

לְאַתְרָא הָדֵין: יא אֲרֵי קָדְמַי
אִלֵּין יָת מַחֲשַׁבְתָּא דִּי אֲנָא
מְחַשֵּׁב עֲלֵיכוֹן אֲמַר יְיָ
מַחְשֶׁבֶת שְׁלָמָא לָא לְבִישָׁא
לְמִתַּן לְכוֹן סוֹף וְסִבּוּר:
יב וּתְצַלּוּן קָדְמַי וַאֲקַבֵּל
צְלוֹתְכוֹן וְתִבְעוּן מִן קָדְמַי
וַאֲעַבֵּיד בְּעוּתְכוֹן:
יג וְתִתְבְּעוּנִי וְתַלְּהִי וְתִשְׁכְּחוּנִי
אֲרֵי תִבְעוּ מִן קָדְמַי בְּכָל
לִבְּכוֹן: יד וְאִשְׁתְּאִיל לְכוֹן
אֲמִימְרִי אֲמַר יְיָ וַאֲתִיב יָת
גָלוּתְכוֹן וַאֲכַנֵּשׁ יָתְכוֹן מִכָּל
עַמְמַיָּא וּמִכָּל אַתְרַיָּא
דַּאֲגַלֵּיתִי יָתְכוֹן לְתַמָּן אֲמַר
יְיָ וַאֲתִיב יָתְכוֹן לְאַתְרָא
דַּאֲגַלֵּיתִי יָתְכוֹן מִתַּמָּן:
טו אֲרֵי אֲמַרְתּוּן אֲקִים לָנָא
יְיָ מַלְפִּין בְּבָבֶל: טז אֲרֵי
כְּדֵנָן אֲמַר יְיָ עַל מַלְכָּא
דְּיָתִיב עַל כּוּרְסֵי דָוִד וְעַל
כָּל עַמָּא דְּיָתִיב בְּאַרְעָא
הָדָא אֲחֵיכוֹן דְּלָא נְפָקוּ
עִמְּכוֹן בְּגָלוּתָא: יז כְּדֵנָן אֲמַר

רש"י

(ה) ישיאו. לשון הסתה כמו הנתם הישיאני (רמ"ב ... כמו מעזירים ופי' אשר אתם מחלימים אותם כמו חולמים אם כן אתם מחלימי' אותם לפיכך אמר מ ... אל חלומותיכם: (ט) כי לפי מלאת לבבל שבעים שנה אפקד אתכם. ועוד שנה למלכות נ ... לקדמי תקנא לאתבא

מצודת דוד

(ח) אל תשמעו אל חלומותיכם. אל תלמו מבבל זמן קרוב: (ז) ותשמו בכם כי לא תלמו הנה: ורבו שם. ר"ל אל תמעטו לקחת נשים ע' הדבר במ"ש: (ט) כי בשקר. מה שאמרו' בשמי הוא שקר שלאתים: (י) כי לפי מלאת לבבל שבעי' שנה. אחר ועשלם לבבל ע' שנה מהתחלת התפשטותה על ישראל מעת שבי ... אל חלומותיכם. אל תלמו מבבל זמן קרוב: (ז) ודרשו. בקשו את שלום העיר וגו': כי בשלומה כה שלו' יהיה גם לכם שלו' היחיל ותתעבו מהם: (ח) אל ישיאו וגו'. נביאיו הבקר והקוסמי' אשר בקרבכם אל כמה שתומרי' שתכבר תשובו לירושלים בהפך מדברי וקצר דבר' המובן מעצמו: תלומותיכם. החומרי' לכם מה שרלו אשר אתם מחלמים. ר"ל אותם שרלו' מהם שהם ישחלו שאלת חנם: (ט) כי בשקר. מה שאמרו' בשמי הוא שקר שלאתים: (י) כי לפי מלאת לבבל שבעי' שנה. אחר ועשלם לבבל ע' שנה מהתחלת התפשטותה על ישראל מעת שבי ... אל המקום הזה: יא כי אנכי ידעתי · אחר אנכי ידעתי' אחר המחשבות וגו' שהם לשלום ולא לרעה ר"ל מה שתתעבו ... אל המקום הזה: (יא)

צְבָאוֹת הִנְנִי מְשַׁלֵּחַ בָּם אֶת־הַחֶרֶב אֶת־
הָרָעָב וְאֶת־הַדֶּבֶר וְנָתַתִּי אוֹתָם כַּתְּאֵנִים
הַשֹּׁעָרִים אֲשֶׁר לֹא־תֵאָכַלְנָה מֵרֹעַ :
יח וְרָדַפְתִּי אַחֲרֵיהֶם בַּחֶרֶב בָּרָעָב וּבַדֶּבֶר
וְנָתַתִּים לְזַוְעָה לְכֹל | מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ
לְאָלָה וּלְשַׁמָּה וְלִשְׁרֵקָה וּלְחֶרְפָּה בְּכָל־
הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־הִדַּחְתִּים שָׁם : יט תַּחַת אֲשֶׁר־
לֹא־שָׁמְעוּ אֶל־דְּבָרַי נְאֻם־יְהוָה אֲשֶׁר
שָׁלַחְתִּי אֲלֵיהֶם אֶת־עֲבָדַי הַנְּבִיאִים
הַשְּׁכֵם וְשָׁלוֹחַ וְלֹא שְׁמַעְתֶּם נְאֻם־יְהוָה :
כ וְאַתֶּם שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה כָּל־הַגּוֹלָה
אֲשֶׁר־שִׁלַּחְתִּי מִירוּשָׁלִַם בָּבֶלָה : כא כֹּה
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־
אַחְאָב בֶּן־קוֹלָיָה וְאֶל־צִדְקִיָּהוּ בֶן־מַעֲשֵׂיָה
הַנִּבְּאִים לָכֶם בִּשְׁמִי שֶׁקֶר הִנְנִי | נֹתֵן
אֹתָם בְּיַד נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל וְהִכָּם
לְעֵינֵיכֶם : כב וְלָקַח מֵהֶם קְלָלָה לְכָל גָּלוּת

לזעוה ק׳

ת״א (כה אמר כ׳) סגה׳ לב (ולקח מהם) סס

יהודה

רש״י

(יז) כתאנים השועים. לשון שעורים (הוסע
(יח) ולרדפה. שיהרפו אותם דשעבוד בלע״ז וכן
תרפס

רד״ק

כמו על כסא : (יז) כתאנים הבוערים . המלוכלים . כמו
שעבוריה עשתה וכן המבולם לגמרי בגבולות שני דודלי תחתי
אחרית ירושלים כתחתי׳ הרשות . הבוערי׳ הערי׳ן נקטן בפלם
כולבים כובעים : (יח) אשר הדחתי׳ סס . עבר במקו׳ עתיד
כמו אדיחם כי עדיין לא גלו אחרית ירושלם : (יט) ולא

מצודת ציון

(יז) משלם . ענין גרוי והכעס׳ כמו ושן בהמות
אשלח בם (דברים ל״ב) : הבוערים . ענין דבר מגונה
ומאוס כמו שמה ושערורה (לעיל ב) : (יח) לזעוה .
ענין רעד ורתת : לאלה . ענין שבועה : ולשמה . ענין תמהון :
ולשרקה . ענין השמעת קול בקינון הספתים וברכו לעשותו
בחרבות

מצודת דוד

(יז) כתאנים הבוערים . לשון שעורים (הושע ז) וכן
(יח) ולרדפה . שיהרפו אותם דשעבוד בלע״ז וכן
תרפס

תרגום

ייָ צְבָאוֹת הָאֲנָא מְגַרֵי בְּהוֹן
יַת דְּקָטְלִי, בְּחַרְבָּא וּבְכַפְנָא וּבְמוֹתָא בְּבֶל לְמֵיסַר וְשַׁיְנָךְ ייָ
וּמוֹתָא וְאֶתֵּן יַתְהוֹן כִּתְאֵנֵי צִדְקִיָּה וְכַאֲחָב דְּקַלְיָנוּן
בִּישְׁתָּא דְּלָא מִתְאַכְּלָא דְּבָבֶל בְּנוּרָא: כג חֵלֶף
מְבִישׁוּ: יח וְאֶרְדּוֹף בְּתַרְיְהוֹן בְּחַרְבָּא בְּרָעָב וּבְמוֹתָא וְיַעְבְּדוּן קְלָנָא בְּיִשְׂרָאֵל
וְאֶתְּנִינוּן לְזִיעַ לְכָל מַלְכְּוָתָא דְּאַרְעָא לְאָלָה וּלְשַׁמָּה וּלְצַחֲקָא וּלְחִיסוּדִין בְּכָל
עַמְמַיָּא דְּאַגְלֵיתִינוּן לְתַמָּן: יט חֵלֶף דִּי לָא קַבִּילוּ לְפִתְגָמָא בִּשְׁמִי שְׁקָרָא
אַרְעָא לְמוֹמִי וּלְצִדְקִיָּה פַּקִּידְתִּינוּן וְקָדְמַי נְבִיאֵי
וְלָא אִשְׁתְּמָעוּ: כ וְאַנְתּוּן קַבִּילוּ לְפִתְגָמָא דְּמִן קֳדָם ייָ: כא כְּדֵנָן אָמַר ייָ
אֲמַר ייָ דִּשְׁלָחִית לְתַכּוֹן בָּבֶל אֲלָהָא דְּיִשְׂרָאֵל עַבְדֵי נְבִיָּא מְקָדְּמִין וּמְשַׁלְּחִין
וְלָא קַבִּילוּתּוּן אֲמַר ייָ אֲנָא מְגַרֵי בְּיַד נְבוּכַדְנֶצַּר מַלְכָּא דְּבָבֶל יָת כָּל עַמָּא
כ וְאַתּוּן קַבִּילוּ פִּתְגָמָא דְּמִן קֳדָם ייָ בִּירוּשְׁלֵם וּגְלוּת צִדְקִיָּה
כָּל גָּלוּתָא דְּאַגְלֵיתִי מִירוּשְׁלֵם מַעֲשָׂיָה כָּהֲנָא וּגְלוּת כָּל
לְבָבֶל: כא כְּדֵנָן אָמַר הָנָא לְמֵימַר: כו ייָ מְגַרֵי
צְבָאוֹת אֱלָהָא דְּיִשְׂרָאֵל אַן חֵלֶף יְהוֹדָע כַּהֲנָא
אַחְאָב בַּר קוֹלְיָה וְעַל צִדְקִיָּה חַיֵּי מִמְּנָא סְגַן כַּהֲנָיָא
בַּר מַעֲשָׂיָה דְּאִתְנַבְּיוּ לְכוֹן בִּשְׁמִי שִׁקְרָא הָאֲנָא מְשַׁלְּחִי וּמְטַפֵּשׁ יָתְהוֹן
יַתְהוֹן בְּיַד נְבוּכַדְרֶאצַּר מַלְכָּא דְּבָבֶל וְיִקְטְלִי וְבָעֵן לְמָה לָא נְזַפְתָּ
לֵעֵינֵיכוֹן: כב וְיִתְנַסִּיב מִנְּ
קְלָנָא לְכָל גָּלוּת יְהוּדָה
בבבל

יְהוּדָה אֲשֶׁר בְּבָבֶל לֵאמֹר יְשִׂמְךָ יְהוָה
כִּצְדִקִיָּהוּ וּכְאַחְאָב אֲשֶׁר־קָלָם מֶלֶךְ־בָּבֶל
בָּאֵשׁ : כג יַעַן אֲשֶׁר עָשׂוּ נְבָלָה בְּיִשְׂרָאֵל
וַיְנָאֲפוּ אֶת־נְשֵׁי רֵעֵיהֶם וַיְדַבְּרוּ דָבָר בִּשְׁמִי
שֶׁקֶר אֲשֶׁר לֹוא צִוִּיתִם וְאָנֹכִי הַיּוֹדֵעַ וָעֵד
נְאֻם־יְהוָה : כד וְאֶל־שְׁמַעְיָהוּ הַנֶּחְלָמִי
תֹּאמַר לֵאמֹר : כה כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יַעַן אֲשֶׁר אַתָּה
שָׁלַחְתָּ בִּשְׁמֶךָ סְפָרִים אֶל־כָּל־הָעָם
אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלִַם וְאֶל־צְפַנְיָה בֶן־מַעֲשֵׂיָה
הַכֹּהֵן וְאֶל־כָּל־הַכֹּהֲנִים לֵאמֹר : כו יְהוָה
נְתָנְךָ כֹהֵן תַּחַת יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן לִהְיוֹת
פְּקִדִים בֵּית יְהוָה לְכָל־אִישׁ מְשֻׁגָּע
וּמִתְנַבֵּא וְנָתַתָּ אֹתוֹ אֶל־הַמַּהְפֶּכֶת וְאֶל־
הַצִּינֹק : כז וְעַתָּה לָמָּה לֹא גָעַרְתָּ בִּירִמְיָהוּ

ת״א (יען אשר) סס

היודע ק׳

רש״י

סס מבמקרא: (כג) אשר קלם. לשון קלוי באש. (ויקרא
: (כג) וינאפו את נשי רעיהם. כמו שמפורש
הדברים כה אמר הקב״ה שבכי עם חביבי : ועד .
עדות : (כד) הנחלמי . סס מקום : (כו) נתנך
. אל לפניה כהן כן : פקידים . ממונים :
בית . כיפה: הצינוק . סדן לשון בלע״ז :

כי

רד״ק

שמעת׳ . לא סס ולא אתם : (כג) ונאפו . הקטין שמו לגמלי
ויש עוסקת לגנלו אחמינון אחיך : קלם . שרפם מן קלוי
באש . (כג) ואנכי היודע ועד . יודע שסס מדברי׳ שקר
בשמי ועוד שגאפו את נשי רעיהם ו״ת וגלי קדמי ומימרי
סכיד . והיודע כתוב בספר אחותיות הוידע : (כד) שמעיה
נקרא כן לפי שהיה תולה לסם מלומות שיסורו מהבית לירושלם
ו״ת המחמי דמן הלם : (כה) בשמך . כתוב בה״ל כתו אשר
לוים׳ אותך׳ והקידך ובכרוכה וסדומי׳ לסם : (כו) ה׳ נתנך .
ואף על פי שהיו כופרין בדברי נביא אמת בהמת עודי׳ היו כי ה׳
הוא הנבי׳ הראשון׳ וזכר יהוידע לפי שהיה כהן גדול והיה לאש
פקידים אותה ושלח הכהנים : בית ה׳. כמו בבית ה׳
לגלות לגנלו אחיך : קלם . שרפם מן קלוי באש . (כג) ואנכי היודע
כל אדם ואל מגנב . בעבור כל אדם ולגביא היו קולאי׳ לגנלו מגנב וכן מדוע בא המגנב
אל המספכת ואל סלוק . המספכת הוא בית הסתר וכן ק״י כיפתא ובדברי רז״ל כונסין אותה לגיפס : הצינק .

מצודת ציון

כשרואים דבר תמוה ומתרחב : (כב) ונאחב . היא אחאב :
קלם . ענין חרוך ושריפה כמו קלוי באש (ויקרא ב) : (כג) ונבלה .
דבר כעור ומגונה וכן כי נבלה עשה בישראל (בראשית ל״ד) :
ועד . אל עדות : (כד) המלחמי . סס מקום אולם כן ח״י :
(כה) בשמך . כמו בשתך והקי״ל נוספת כמו אשר לוים׳ אותך
(שם ח׳ ש״ב) והדומים : (כו) פקידים . ממונים כמו פקודי מחיל
(שם כ׳ ל״א) : המהפכת . סס בית הסוהר׳ הצינוק סס הכלי
הנעשה לשבור בו ידי הנפשים : (כז) נערת . ענין לגערת שיפה :

הסגרותיו

מצודת דוד

ישן . בעבור שעשו נבלה וזנו עם נשי רעיהם ושוד שנית
בשמי שקר : היודעי אשר דברו שקר כי לא שלחתים : ועד .
אותו אל אשר בשמי : (כד) ואל שמעיהו . בס זה מדברי
שאלת לבבל ואחר סס אמר לו שואחר מזאת על שמעיהו
(כה) בשמיכם . כמו בשתך והקי״ל נוספת כמו אשר לוים׳ אותך
(כו) פקידים . ממונים כמו פקודי מחיל
(שם כ׳ ל״א) : המהפכת . סס בית הסוהר׳ הצינוק סס הכלי
הנעשה לשבור בו ידי הנפשים : (כז) נערת . ענין לגערת שיפה :

הסגרותיו

תרגום

ית דקטלי בחרבא ובכפנא ובמותא בבל למיסר ושיזבך ייָ
ומותא ואתן יתהון כתאני צדקיה וכאחב דקלינון בישתא דלא מתאכלא דבבל בנורא: כג חלף
מבישו: יח וארדוף בתריהון בחרבא ברעבא ובמותא ויעבדון קלנא בישראל
ואתנינון לזיע לכל מלכות ארעא לאלה ולשמה ולצחקא ולחיסודין בכל עממיא דאגליתינון לתמן: כד ולשמעיה דמן הלם תימר
יט חלף דלא קבילו לפתגמא דמן קדם ייָ: כה כדנן אמר ייָ
אמר ייָ דשלחית לתכון בבל אלהא דישראל עבדי נביא מקדם ומשלחין חלף דשלחתא
ולא קבילתון אמר ייָ אנא מגרי בידא דנבוכדנצר מלכא דבבל ית כל עמא
כ ואתון קבילו פתגמא דמן קדם ייָ בירושלם וגלות צדקיה כל גלותא דאגליתי מירושלם מעשיה כהנא וגלות כל
לבבל: כא כדנן אמר הנא למימר: כו ייָ מגרי
צבאות אלהא דישראל אן חלף יהוידע כהנא
אחאב בר קוליה ועל צדקיה חיי ממנא סגן כהניא
בר מעשיה דאתנביו לכון בשמי שקרא האנא משלחי ומטפש יתהון
יתהון בידא נבוכדראצר מלכא דבבל ויקטלי ובען למה לא נזפת
לעיניכון: כב ויתנסיב מנ
קלנא לכל גלות יהודה
בבבל

הָעִנְתֹתִי הַמִּתְנַבֵּא לָכֶם: כח כִּי עַל־כֵּן
שָׁלַח אֵלֵינוּ בָּבֶל לֵאמֹר אֲרֻכָּה הִיא בְּנוּ
בָּתִּים וְשֵׁבוּ וְנִטְעוּ גַנּוֹת וְאִכְלוּ אֶת־
פִּרְיָם: כט וַיִּקְרָא צְפַנְיָה הַכֹּהֵן אֶת־הַסֵּפֶר
הַזֶּה בְּאָזְנֵי יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא: ל וַיְהִי דְּבַר־
יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ לֵאמֹר: לא שְׁלַח עַל־כָּל־
הַגּוֹלָה לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה אֶל־שְׁמַעְיָה
הַנֶּחֱלָמִי יַעַן אֲשֶׁר נִבָּא לָכֶם שְׁמַעְיָה וַאֲנִי
לֹא שְׁלַחְתִּיו וַיַּבְטַח אֶתְכֶם עַל־שָׁקֶר:
לב לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה הִנְנִי פֹקֵד
עַל־שְׁמַעְיָה הַנֶּחֱלָמִי וְעַל־זַרְעוֹ לֹא־
יִהְיֶה לוֹ אִישׁ יוֹשֵׁב בְּתוֹךְ־הָעָם הַזֶּה
וְלֹא־יִרְאֶה בַּטּוֹב אֲשֶׁר־אֲנִי עֹשֶׂה לְעַמִּי
נְאֻם־יְהוָה כִּי־סָרָה דִבֵּר עַל־יְהוָה:
ל א הַדָּבָר אֲשֶׁר הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת
יְהוָה לֵאמֹר: ב כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר כְּתָב־לְךָ אֶת כָּל־הַדְּבָרִים

אשר

רש"י

(כח) כי על כן שלח. כי יש לך לנעור בו על
שלח אלינו לבבל לאמר ארוכה היא גלותכם שם:

כן

רד"ק

כלי מקנה לידיים: (כח) ארכה. היא הגלות: את פריחן.
הלשון פרין הוא פריחן: (ל) הדבר אשר היה אל ירמיהו.
מבואר: (ג) כה אמר ה'. את כל הדברים אשר דברתי אליך.
ואלה הדברים אשר דבר ה' וגו' ואמר שיכתבם בספר כי
שם דברי' שעתידין לבא באחרית הימי' ואמרם לו כמוך לשארעתות שאמר למעלה אפי שזאת הספרשה להיות נחמה לי

מצודת ציון

פנעתותי. מן שנתות והוא שם עירו של ירמיה: (כח) כי על כן
כי על אשר וכן כי על כן ראיתי פירוש (בראשית לג): (לב) פוקד.
עניין זכרון:

ושבתי

מצודת דוד

וכן למה אפי' לא נגרת נגרת מזיפס ירמיה. המונח לכם
שנשון מלבו וקצר דבר המוכן: (כח) כי על כן. ר"ל כי
מ שחדבר שנשון מלבו על אשר שלח וגו': ארוכה היא.
הזה שאתם בה תהיה לזמן ארוך לכן כתו שם כתיב ותבטחו
כי לא תלאו משם כזמן קרוב ובא' הלא הדברים כתלה בר"ל
אמר ר"ל לכן כתיב בספר למעני ויקרא ולא כי כן. כתב הדברים בספר למען יקראו בו ויקרו תליה: (ד) אל ישראל. על ישראל ועל יהודה: (ה) כי כה. אשר בה
ה' הנה שמעתי ק ל תרדה והוא בעת כזה נוג ומנוג: פחד ואין שלום. כפל הדבר מ"ש לגודל הפחד שיהיה אז: (ו) שאלו
ושבתי את שבות עמי ישראל ויהודה ומגלות בבל לא שבו אלא
יהודה וכנימין שבו שם: ואלה הדברי'. הם עתידים כמו
שפירשתו: (ה) כי כה אמר ה' קול חרדה שמענו. דבר זה
יאמרו כל הגוים אז בימות המשיח: (ו) שאלו נא. ולראות אם
יולד זכר. הקל מזה הפעל ברוב על האשה אף על פי שהוא
לפעמי' על הזכר אמר על הרוב אם יולד זכר לומר כי הזכר
מוליד ואינו יולד והאש' היא היולדת ויולדת בחבלים ח"ב
מדוע ראיתי כל גבר ידיו על חלציו היולדה וכי נקבה הוא
שים לו חבלי' ולפי שהחבלי יולדה חזקי' מחבלים אחרים לפיכך

מצודת ציון

ל (ג) ושבתי. ענין השקט ותנוחה כמו בשובה ונחת תושעון
(ישעיה ל'): שבות. מל' שביה: ושבתיים. מל' השבה: (ו) כל גבר. כל אים: חלציו. מתניו: לידת ן.לחרת' ירוק

ירמיה ל 167 פד

אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי אֵלֶיךָ אֶל־סֵפֶר: ג כִּי הִנֵּה
יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וְשַׁבְתִּי אֶת־שְׁבוּת
עַמִּי יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה אָמַר יְהוָה וַהֲשִׁבֹתִים
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַתִּי לַאֲבֹתָם וִירֵשׁוּהָ:
ד וְאֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־
יִשְׂרָאֵל וְאֶל־יְהוּדָה: ה כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה
קוֹל חֲרָדָה שָׁמָעְנוּ פַּחַד וְאֵין שָׁלוֹם:
ו שְׁאֵלוּ־נָא וּרְאוּ אִם־יֹלֵד זָכָר מַדּוּעַ
רָאִיתִי כָל־גֶּבֶר יָדָיו עַל־חֲלָצָיו כַּיּוֹלֵדָה
וְנֶהְפְּכוּ כָל־פָּנִים לְיֶרֹקוֹן: ז הוֹי כִּי גָדוֹל
הַיּוֹם הַהוּא מֵאַין כָּמֹהוּ וְעֵת־צָרָה הִיא
לְיַעֲקֹב וּמִמֶּנָּה יִוָּשֵׁעַ: יחוְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא

ת"א (פתלו נא) סס נא

נאם

תרגום

כִּירְמְיָה דִּמְן עָנָתוֹת דְּמִתְנַבֵּא לְכוֹן: כח אֲרֵי עַל־כֵּן שְׁלַח אֶתְנָא אָמַר אֲמַר יְיָ נַאֲתִיב בֵּן שְׁלַח לְוָתְנָא לְבָבֶל לְמֵימַר אֲרִיכָא הִיא בְּנוּ בָתִּין וְתִיבוּ לְגָנִין וְאָכְלוּ יַת אִבְהָתְהוֹן כט וּקְרָא צְפַנְיָה כַהֲנָא יַת סְגוּנָה דְּנָה בְּאָזְנֵי יִרְמְיָה נְבִיָּא: ל וַהֲוָה פִּתְגָם יְיָ לְוָת יִרְמְיָה לְמֵימַר: לא שְׁלַח לְוָת כָּל גָּלוּתָא לְמֵימַר כִּדְנַן אָמַר יְיָ עַל שְׁמַעְיָה דְּנָן אֲרֵי נְבָא לְכוֹן וַאֲנָא לָא שְׁלַחְתֵּיהּ וְאַרְחִיץ לְכוֹן עַל שִׁקְרָא: לב לְכֵן כְּדֵין אָמַר יְיָ הָא אֲנָא מְסַדַּר עַל שְׁמַעְיָה דְּמִן חֲלָם וְעַל בְּנוֹהִי לָא יְהֵי לֵיהּ גְּבַר יָתֵב בְּגוֹ עַמָּא הָדֵין וְלָא יֶחֱזֵי בְּטוּבָא דַּאֲנָא עָבִיד לְעַמִּי אֲמַר יְיָ אֲרֵי סְטָיָא מַלִּיל קֳדָם יְיָ: א פִּתְגָם נְבוּאָה דַּהֲוָה עִם יִרְמְיָה מִן קֳדָם יְיָ לְמֵימַר: ב כְּדֵנָן אֲמַר יְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל לְמֵימַר כְּתַב לָךְ יַת כָּל פִּתְגָמַיָּא דְּמַלֵּיל

עמ

רש"י

. כמו על אמר: (ג) כי הנה ימים באים. ולא
אמר למה אכאבנו כי יאבדו כולם ואין קורא בו ואין
כרו עוד כי הנה ימים באים וגו': (ה) קול
רדה שמענו. יש פוחדין על שמועת בבל שהיו
רדיפים ממנה לוחם בגלו שם ומדרש אגדה על מלחמת
ג ומגוג: (ו) אם יולד זכר. אם דרך לזכרים
לדת מיאחזות חבלים כיולדה: חלציו. כמו מתניו:
) היום ההוא. יום הריגת בלשאצר ומפלת בבל.
"ל יום מפלת גוג: (ח) אשבור עולו. יסיר עול

העבו"ס

מצודת דוד

(ג) תכר דברתי אליך. הם הדברים בתורים בתקרא
שלאחריו וכת"ש ואלה הדברים וגו' ולפי שיכתבם אחר
הדבר אליו לכן אחר אחר דברתי: אל ספר. על ספר. על מלכת
ספר ע"ש בוטג שאחר' שיכתוב יהוה ספר וכן ומתני קחת (ושביה
ר): (ג) ושבתי את שבות. אשיב בהשקט ובמנוחה את בני שבי של עמי ישראל ויהודה והיא הגאולה האחרונה בימי המשיח.
ר"ל לכן כתיב הדברים בספר למען יקראו: אל ישראל ואל יהודה: (ד) אל ישראל. על ישראל ועל יהודה: (ה) כי כה. אשר בה
ה' הנה שמעתי ק ל תרדה והוא בעת כזה נוג ומנוג: פחד ואין שלום. כפל הדבר מ"ש לגודל הפחד שיהיה אז: (ו) שאלו
ראו ולראות. אחר הדרך מלוא שאלו עתה לאנשים ראו כי כן. כתב (וחזי שרמיה בת ולראות: אם יולד זכר. אם דרך הזכר לזכרים ולא
אחר ואותי עם כי שמואל עלמו היה הזרע') : (ז) ויסר דבר ה'. כעבו' שאחרו הדברים באחרו בסבב ושלפניו קרא
מאזיו לכן אמר שיב ויסר דבר ה' וגו': (לא) על כל הגולה: אל שתעיה. על שבר. על ארמי אל: (לב) הנני פקד. כמון הזה לזכור להביא נגזל על שמעי' ועל ארמי: לא יהיה לו. ר"ל לא יהיה מזרעו איש יושב כמושבה
ר עת ארם ליטראל אבל הן הלרה הבית הלא לו עוד הטובה: (ח) אשבור עולו. עול האויב השבור מעל מלכות ולקבור רשעות

העול

רד"ק

שהיו בלחוצו הדור כי כמו שילדו שתקיים הפורענות בקרוב
כן ידעו שתקיים הנחמ' הגדול' באחרית הימי': אל ספר.
כמו בספר וכן ואל אהרון תתן את הפדות כמו ואהרון:
(ג) כי הנה ימים באי'. לעתיד לימות המשיח כמו שאמר
ושבתי את שבות עמי ישראל ויהודה ומגלות בבל לא שבו אלא
יהודה וכנימין שבו שם: ואלה הדברי'. הם עתידים כמו
שפירשתו: (ה) כי כה אמר ה' קול חרדה שמענו. דבר זה
יאמרו כל הגוים אז בימות המשיח: (ו) שאלו נא. ולראות אם
יולד זכר. הקל מזה הפעל ברוב על האשה אף על פי שהוא
לפעמי' על הזכר אמר על הרוב אם יולד זכר לומר כי הזכר
מוליד ואינו יולד והאש' היא היולדת ויולדת בחבלים ח"ב
מדוע ראיתי כל גבר ידיו על חלציו היולדה וכי נקבה הוא
שים לו חבלי' ולפי שחבלי יולדה חזקי' מחבלים אחרים לפיכך

מצודת ציון

ל (ג) ושבתי. ענין השקט ותנוחה כמו בשובה ונחת תושעון
(ישעיה ל'): שבות. מל' שביה: ושבתיים. מל'
השבה: (ו) כל גבר. כל אים: חלציו. מתניו: לידת ן.לחרת'
ירוק

נאם־יהוה צבאות אשבר עלו מעל
צוארך ומוסרותיך אנתק ולא־יעבדו־
בו עוד זרים: ט ועבדו את־יהוה אלהיהם
ואת דוד מלכם אשר אקים להם:
י ואתה אל־תירא עבדי יעקב נאם־יהוה
ואל־תחת ישראל כי הנני מושיעך
מרחוק ואת־זרעך מארץ שביים ושב
יעקב ושקט ושאנן ואין מחריד: יא כי־
אתך אני נאם־יהוה להושיעך כי אעשה
כלה בכל־הגוים אשר הפצותיך שם אך
אתך לא־אעשה כלה ויסרתיך למשפט
ונקה לא אנקך: יב כי כה אמר

ת"א (ונאסם אל וגו') ספר המוסר פ' אלף (כי כאן וגו') ס' פוטר פ' תולדות ופ' ויקרא

רד"ק

וכמ"י אתכר ניר עממיא מצוארכון ואמרו לזרכם ומוסרותיכם ואמר כו כי כן דרך המקנא לדבר פעם לנכח ופעם שנא לנכח: (ט) ועבדו. אשר אקים נכם. אפשר שאמר זה על דוד המלך שיקומנו מעפרו בעת תחיית המתים ואפשר שיאמר על המשיח בנו ויקרא שמו דוד: (י) ואתה אל תירא. מרחוק. מאלו רחוקים שאתם בגלות שם: ואת זרעך. כגון הקטני שנא יאמר אדם הגדולי יבראו מהגלות והקטני. שלא יוכלו לברות ישראל כי לא כתפזון הלאו ומעוטם לא תלכון: ושאנן. כמו ושקט: (יא) ויסרתיך למשפט. בדין התורה: ונקה לא אנקך. לשון מיותר המשמ"ד

רש"י

העכו"ם מעל ישראל: (י) ואתה אל תירא. מכל הרעות אשר תראה באה על בכל אשר אתה בתוכה: ושאנן. כמו ושקט: (יא) ויסרתיך למשפט. בדין התורה: ונקה לא אנקך. לשון מיותר המשמ"ד

מצודת דוד

הפול לשתוק ואסור המוך ר"ל האדון ת לא ישעבדו עוד עמך ולהספ' ביאור אחר ולא יעבדו בו עוד לזומות זרים: (ט) ועבדו וגו' רק את ה' ישבדו את מלכם זהו הלך המשיח הבא מזרע דוד: אשר אקים להם. אשר אעמיד עליהם: (י) ואתה אל תירא כבל הדב' במ"ש: כי הנני מושיעך מרחוק. כי אני מושיעך מרחוק ולהושיעך ולגאלך מארץ מרחק מקום שאתה שם: ואת זרעך ר"ל לא תוהר אגאלך כי אם זרעך הגולים לך מהם אגאל מארץ שביים: ושב יעקב. ומאז והלאה ישב יעקב בשובה ונחת והבקט ושאנן ולא יחלה עוד מי יחרידו: (יא) אעשה כלה. אבל ב"ש הגויים וגו' ורק אותך לא אכלה איבר אותך במשפט הרחני לגלות אונן לאיש' ולא אנקה אותך מן הענוש לאיש' הפ"ל

מצודת ציון

ירוק: (ח) ומוסרותיך. הם קשורי רשעות הטול: אנתק. ענין הנתק והפרס: זרים. נכרים: (ט) אחת. ענין פחד ופחד. כמו אל תחת מפיסם (שיר ח'): ושב. ענין הבטח ומנוחה: ושאנן. ענין שלוה כמו שאנן מואב משוריו (לקמן מ"ח) וכפל הדב' במ"ש לרוב הטלוה והבטחה: מחריד. תל' מרהב: (יא) כפלותיך. ענין פיזור: למשפט. כמו בחשפט ובאם הלמ"ד בחקים כי"ת וכן ישבת לבטח (תהלים מ') ור"ל בחשפט הרחני לגלות אונן לאיש וכן ישרני ה' לד בחשפט (שיר י') :

מנוס

יהוה אנוש לשברך נחלה מכתך:
יג אין דן
דן דינך למזור רפאות תעלה אין לך:
יד כל־מאהביך שכחוך אותך לא ידרשו
כי מכת אויב הכיתיך מוסר אכזרי על
רב עונך עצמו חטאתיך: טו מה־תזעק
על־שברך אנוש מכאבך על ורב עונך
עצמו חטאתיך עשיתי אלה לך: טו לכן
כל־אכליך יאכלו וכל־צריך כלם בשבי
ילכו והיו שאסיך למשסה וכל־בזזיך
אתן לבז: יז כי אעלה ארכה לך וממכותיך

יתיר ל'

ארפאך

רש"י

(יב) אנוש לשברך נחלה מכתך. אנפר"ם בלע"ז: (יג) למזור. רפואה אין מדם סגור מחמת לך תשובה: תעלה. רפואה לגון הועל: (יד) מוסר אכזרי. ויסורי אכזריות המוסר אכזרי הוא: (מז) לכן. שטעה: שאסיך למשסה. ל' ביזה וכת"י ויהון עדיך לעדי: (יז) ארוכה. רפואה:

רד"ק

תקום וכל המרעי' לך ילקו בעבורך ז"ש בסוף הענין לכן תוכליך יאכלו. אמנם ונחלה פירשו למעל': (יג) אין דן. אין דן. כלומר מיועל בו מזור ותחבושת וכלם אומרים כי לך רפואות הטל' פי' רפואה וכפל הענין במ"ש לחזק הענין ותקר ו' השמש כמו שמש ירח לחוכן שמעון והדומים: ועיצו לרפאה ותעלה והפעין זה הוא מכל המעיל רות הגדולות והחכון האדם נאוני כבד שלא יקום לרפאותו: (יד) כל מאהביך שכחוך. אשור ומלכים שביים הולכת בשם רה שבחו אותך: לא ידרשו. ומה כי מכת אויב הכיתיך אמר שמתיך כיד הגוי המל והמשבר האכזרי וכמ שבר יעלו בם לעזר לך כי אפי' לעלמה לא יושיעו ולא יכלו בם לעזר לך כי אפי' לעלמה לא יושיעו ולא יכלו להגלל מיד נבוכדנאצר. וה"ל ז"ל פירש כל מאהביך אמר דבק עם מכל האויבי אמר בדרכי בני אדם שיבאו אל המולה לנקרו אך כאשר יראו כי תלוי בכבד ומוא

מצודת דוד

אמר ר"ל לא אחריתך מן הבעוה: (יב) אנוש נשברך. הן לת בשבר שבים לך כיה כאוב ביותר: נחלה מכתך. המכות אשר עליך הן מחליאים מאד: (יג) אין דן דינך. לא היה מי רופאים שיעשה משפט מכתך לקבל רפואה ולכן לביותו תולי לא עשו לך רפואה כלל כי כן הדרך בשהרופאים מתיאשים מן הבריאות אחרי לא יעשו עוד רפואה כלל: (יד) כל מאהביך. כל המלכים אשר אחריך שבמו כך ולא ידרשו אותך לבקרך בעת אחרי ור"ל היית משובר בגלות משונית ולא תשב מי שתגאל עוד מן הגלות ולא תוכל אותם ומנחם הכל האומות: מכת אויב הכיתיך. אותך באויב המכה כיסורי מכזרי ולכן תשבו כלם שתאסתי אל רוב עונך. ר"ל אולם לא על מנת הכיתיך כי אם ע"י רוב כי רבו חטאתיך: (טו) מה תזעק. לכן מה תלעגם לכ"ר ע' ואחרי מהלם נאול המפעל לכן כל אולליך ואהבו ר"ל המשחיתי' אותך ושחתו גם המה בגאולה: וכל צריך. כל הצרים אותך ילכו: והיו שאסיך למשסה. הרומסים אותך יהיו לרמיסה וכל הסוללים אותך אתן לבזל ביד האויב כי נשול לאי תשלם: (יז) כי אעלה. ר"ל אלה לך לכה אעשה מסה: ואעלה רפואה וארפאך

מזוכתר

מצודת ציון

(יב) אנוש. ענין מכאוב חזק כמו ומכאבי אנושה (לעיל ט"ו): לשברך. הלמ"ד היא במקום את וכן הרגו לאבור (ש"א כ') נחלה. תל' חולי: (יג) למזור. ענין רפואת המכה ותקרא כן לפי שהרך לפזר על המכה שתחיים לרפואה כמו לא זורו ולא חובשו (ישעיה ח') וגם המכה עצמה תקרא כן מ"ש ויהוה את מזרו (הושע ט') וזהו לפי שעניה תפארים המתחים: תעלה. ענין רפואה כמו תעלה אין לך (לקמן מ"ו) וכפל המלה בשמות מדרשים כמו אחרת עשר (שיחל י"ב): (יד) מוסר. תל' יסורים: עלומו. ענין רבוי כמו עלמו לי אלמנותי (לעיל ט"ו): (טו) מוסיך המעוה. ענין רמיסה וזריקה כמו מי נתן לאמוסה יעקב (ישעיה מ"ב). (יז) ארוכה. ענין רפואה כמו ארוכת את עתי (לעיל ח')

אֲרֻפָּאֵךְ נְאֻם־יְהוָה כִּי נִדָּחָה קָרְאוּ לָךְ
צִיּוֹן הִיא דֹרֵשׁ אֵין לָהּ: יח כֹּה אָמַר יְהוָה
הִנְנִי־שָׁב שְׁבוּת אָהֳלֵי יַעֲקוֹב וּמִשְׁכְּנֹתָיו
אֲרַחֵם וְנִבְנְתָה עִיר עַל־תִּלָּהּ וְאַרְמוֹן עַל־
מִשְׁפָּטוֹ יֵשֵׁב: יט וְיָצָא מֵהֶם תּוֹדָה וְקוֹל
מְשַׂחֲקִים וְהִרְבִּתִים וְלֹא יִמְעָטוּ וְהִכְבַּדְתִּים
וְלֹא יִצְעָרוּ: כ וְהָיוּ בָנָיו כְּקֶדֶם וַעֲדָתוֹ
לְפָנַי תִּכּוֹן וּפָקַדְתִּי עַל כָּל־לֹחֲצָיו:
כא וְהָיָה אַדִּירוֹ מִמֶּנּוּ וּמֹשְׁלוֹ מִקִּרְבּוֹ יֵצֵא
וְהִקְרַבְתִּיו וְנִגַּשׁ אֵלָי כִּי מִי הוּא־זֶה עָרַב
אֶת־לִבּוֹ לָגֶשֶׁת אֵלָי נְאֻם־יְהוָה: כב וְהֱיִיתֶם

ת"א (כי מי הוא זה) קדושין ע מגלה ו' לי

דיון דאתרעי לבה לאתקרבא לפולחני אמר יי: כב ותהון

רד"ק

קראו לך. אוב"ע ואמרו כי ציון היא עיר שאין לה דורש להשיבה לישראל: (יח) כה אמר וכנתה עיר על תלה. בתרגומו ותבני קרתא דירושלם בתהרס ואמר על תלה לפי שהיא גבוה מכל ארץ ישראל ובתל גבוה וכן השומדות על תלם ואותו ת"י מקדשו: ואדמון. ארמון המלך וכית המקדש כמו שת"י וכית מקדשא כדהוי ליה ישתכלל: (יט) ויצא מהם. מאהלי יעקב ומשכנותיו יצא מהם תודה כלומר קול תודה וקול משחקי ופי' תודה שיהיו מודים לאל על רוב הטוב שנתן להם: והכבדתים. כמו והרביתי כלומר יהיו כבד וכן יכבדו בניו ולא ידע: ולא יצערו. כלומר ולא ימעטו וכענין כפול בת"ש וי"ת ותתקיימון ולא יהון מזעירין (כא) והיה אדירו ממנו. מלכו ממנו וכן אמר ומושלו שהיה זה עוד מושל בו כי לא יהי' עוד מושל בו כי אם ממנו ומקרבו אל ה' ופי' מקרבו כת"ש מקרב אחיך תשים עליך מלך: והקרבתיו וגם אלי. יתקן לפרס על המושל על דרך שאמר אלי לא ע"ז לאל והוא יהי' לי לבן וגם יש לפרשו על ישראל וכת"י והקרבתיו ויתנהון לפולחני: כי מי הוא זה ערב את לבו לגשת אלי. פי' מי הוא זה שהשיב את לבו והכשירו לגשת אלי ולא הקרבתיו אפי' מהאומות כל שכן מישראל שהם

מצודת ציון

כ'): (יח) שב. שיש הפקד: שבות. תל' שביה: ומשכנותיו. תל' משכן ומדור: תלה. תל' וגל ור"ל על גבעה ותוקפה: ואדמון. ענין היכל וכלטרין וכן כי ארמון נטש (ישעיה לב): משפטו. דרכו ומנהגו וכן שופט המלכים כמשפט (מלכים ב' ח'): (יט) תודה. תל' הודאה: משחקים. תל' שחוק ושמח': והכבדתים. ענין רבוי כמו בעם כבד (במדב' כ'): יצערו. ענין מועט כמו ויצערו ולא יכין לחו (איוב י"ח): (כ) ופקדתי. ענין השגחה: לחציו. הבוחקים והלוחצים לו כמו וגר לא תלחץ (שמות כ"ב): (כא) אדירו. ענין חוזק ועל הארץ אדיר שבות בחוק מכל: ונגש. ענין קרוב: ערב. ענין התחייבות

ותרגומו

מצודת דוד

מתכתף לשוב להיות כמתו אבל לא כן תעשה להאומות כי הם בעונם: כי נדחה. ר"ל עם כי האומות קראו לך נדחה זה ציון היא עיר אחר אין לה דורש לא כן הוא כי אני אשיבה ואדרוש אותה: (יח) הנני שב. אושיב בהשקם את שבי יעקב שגלו מהם: ומשכנותיו ארחם. לבל יהיו שוממים: עיר על תלה. ירושלים: על תלה. ר"ל על גבעה וחזקתה שהיה לה מלך ואדמון. זה בית המקדש: על משפטו. ר"ל בדרך ובענין מלכו: (יט) ולא מהם. מאהלי יעקב יצא השמחה ותודה וקול משחקים ושמחים על רוב הטובה: והרבתים. בנים ובהכבדתים. יהיו עם כבד וכבל הדבר בת"ש: (כ) כקדם. כמו לפני מלכות: לפני תכון. יהיו נכונים לפני: ר"ל אשגיח על כל הצרותיו: (כא) אדירו ממנו. ר"ל אדון יהיה לה אשר יהיה מושל בו: והקרבתיו. אני אקרב אותו והוא יהיה גם אלי להתקרב ר"ל אעשה אלהו אשר אתפייס אם לכו אעשה אלי להתקרב אם לא אהיה לקרבה ולהתדבק בי: (כב) והייתם לי לעם. ר"ל מלכם תמלוך ותהיון

לִי לְעָם וְאָנֹכִי אֶהְיֶה לָכֶם לֵאלֹהִים:
כג הִנֵּה | סַעֲרַת יְהוָה חֲמָה יָצְאָה סַעַר
מִתְגּוֹרֵר עַל רֹאשׁ רְשָׁעִים יָחוּל: כד לֹא
יָשׁוּב חֲרוֹן אַף־יְהוָה עַד־עֲשֹׂתוֹ וְעַד־
הָקִימוֹ מְזִמּוֹת לִבּוֹ בְּאַחֲרִית הַיָּמִים
תִּתְבּוֹננוּ בָהּ: כה בָּעֵת הַהִיא נְאֻם־יְהוָה
אֶהְיֶה לֵאלֹהִים לְכֹל מִשְׁפְּחוֹת יִשְׂרָאֵל
וְהֵמָּה יִהְיוּ־לִי לְעָם: לא א כֹּה אָמַר
יְהוָה מָצָא חֵן בַּמִּדְבָּר עַם שְׂרִידֵי חָרֶב
הָלוֹךְ לְהַרְגִּיעוֹ יִשְׂרָאֵל: ב מֵרָחוֹק יְהוָה
נִרְאָה לִי וְאַהֲבַת עוֹלָם אֲהַבְתִּיךְ עַל־כֵּן

ת"א (ותייתי לי) סס (בעת ההיא) סס (הלוך להרגיעו) מכ ת כל (תרמוק ה') משכתיך סוטה ה' (אהבת עולם) ברכות יא

ומטרתיך אסיניך אמר יי ארי מטלטלתא קרו ליך צי[illegible] היא תבע לית לה: כג הא מזוקיתא מן אמר יי הא ברגז גפקא ועלעול ארעיה דנעקב ועל קרוהי תבעיש על ריש רשיעין ארחים ותתבני: כד לא יתוב תקוף ירושלם באתרה ובית[illegible] דיי עד דנעבד ועד מקדשא כד חזי לזמנים מחשבת רעותיה ישתכלל: יש ויסגון בהון סוף יומיא תסתכלון בה: מעלי תודתא וקל דמשבחין בעדנא ההיא אמר יי ואסגינון ולא יזעירון חי לאלהא לכל זרעית נאתכנפינון ולא יהון חלשין ואינון יהון קדמי כ ויסגון בניהון כדמלכדמים: א כדנן אמר יי דיתב ובנשתהון קדמי תתקיימון לעמא דגפק מצרים ואסער בישתא על קפוק צרכיהון במדברא כד דחקיהון: כא ויתרבון מערקון מן דם דקטלין מלכיהון מנהון ומשתארה דבר בטיוריה מבינהון יתגלי ואקרבינון ויתנון לפולחני: כב ותהון אבתתנא

רש"י

(יח) וארמון. המקדש: (יט) והכבדתים. שיהיו עם כבד ולא יצערו. כמו ומעטו: (כא) אדירו. שר שלהם ערב את לבו. לשון ערבון פרוויל"ה המיג"ל בלע"ז לגשת אלי. למלאכת אלי: (כג) מתגורר. עגים ודר לשון חרן מגורי ודומגמתו וסער מתחולל גשל כ"ג) המאמר במקרא המהר הוא זה שבשיבים ל' מלוה: (ה) מצא חן. בעיני דור המדבר: שרידי חרב. מלרים והעמלקי והכנעני: הלוך להרגיעו ישראל. בהוליכם לנחול ארץ מרגועה: (ב) מרחוק. אמות אלה: נראה לי. לשי הנבואה ואמר לי לאמר לכנסת

מצודת דוד

ר') (יח) שב. מערק הפקד: שבות. תל' שביה: ומשכנותיו. תל' משכן ומדור: תלה. תל' וגל ור"ל על גבעה וחזקתה: ואדמון. ענין היכל וכלטרין וכן כי ארמון נטש (ישעיה לב): משפטו. דרכו ומנהגו וכן שופט המלכים כמשפט (מלכים ב' ח'): (יט) תודה. תל' הודאה: משחקים. תל' שחוק ושמח': והכבדתים. ענין רבוי כמו בעם כבד (במדב' כ'): יצערו. ענין מועט כמו ויצערו ולא יכין לחו (איוב י"ח): (כ) ופקדתי. ענין השגחה: לחציו. הבוחקים והלוחצים לו כמו וגר לא תלחץ (שמות כ"ב): (כא) אדירו. ענין חוזק ועל הארץ אדיר שבות בחוק מכל: ונגש. ענין קרוב: ערב. ענין התחייבות

ותרגומו

מצודת ציון

ורוגמתו התערב בה את אדוני ונו' (ישעיה נ"ו): (כג) סערת. רוח סערה: מתגורר. ענין כריתה ותחוך כמו רגורת כמערה (מ"ח ז'): יחול. ישכון כמו יחולו על ראש יוחנן (מ"ב כ'): (כד) מזמות. מחשבות כמו על כבל המחשה (לקמן ל"ח): באחרית. כסוף: תתבוננו. תל' ביאה

לא (ה) שרידי. ענין שארית ושיור כמו שריד ופליט (לקמן מ"ב): להרגיעו. ענין מנוחה והשקט כמו ומלאו מרגוע

ר"ל אשגיח בכם ואיטיב אתכם: והמה יהיו לי לעם. כלם יאמינו כי ויהיו עמי:

(ה) עם שרידי חרב. עם ישראל הנשארים מחרב מלרים המתנלים אותם העם הבחור מצא חן בעיני בעת שהלכו אחרי במדבר. כארץ לא זרועה: סגור. לכן כלך ישראל לשקוט מרגועה לרשת את הארץ לנסות בה: (ב) מרחוק. לאחר הנבואה מזמן רחוק עוד בהיותו במלרים נראה לי ה'. ר"ל אגלה אל לנביאי ישראל הם אשר ואמרתי: ואהבת עולם. ר"ל וכן יאמר תמיד הנס אהבת שלם

מהכתיך

מְשֹׁבֹתַיִךְ הַמֻּסָּד׃ ג עוֹד אֶבְנֵךְ וְנִבְנֵית
בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל עוֹד תַּעֲדִי תֻפַּיִךְ וְיָצָאת
בְּמְחוֹל מְשַׂחֲקִים׃ ד עוֹד תִּטְּעִי כְרָמִים
בְּהָרֵי שֹׁמְרוֹן נָטְעוּ נֹטְעִים וְחִלֵּלוּ׃ ה כִּי
יֵשׁ־יוֹם קָרְאוּ נֹצְרִים בְּהַר אֶפְרַיִם קוּמוּ
וְנַעֲלֶה צִיּוֹן אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ׃ ו כִּי־כֹה
אָמַר יְהוָה רָנּוּ לְיַעֲקֹב שִׂמְחָה וְצַהֲלוּ
בְּרֹאשׁ הַגּוֹיִם הַשְׁמִיעוּ הַלְלוּ וְאִמְרוּ הוֹשַׁע

לִשְׁאֵרִי נַחֲלָתָא דַאֲתָרָן דְּאִתְבְּרִין אֵימָתִי
אֲרֵי כְּדֵנָן אֲמַר יְיָ שַׁבְּחוּ דְּבֵית יַעֲקֹב בְּחֶדְוָא וְדוּצוּ בְּרֵישׁ גָּלֵי לְעֵינֵי כָּל עַמְמַיָּא בְּשַׁרּוּ שַׁבְּחוּ וְאִמְרוּ

רד"ק

כוסת ישראל בגלות למה באמר כאל מלא הן במדבר אמר' היה אמת הוא זה כי מזמן ברוק כ' נכה' כי אך עתה הקמתיך פיון ממני בגלות עבר אותה האל והכבת טוב אהבתיך לא היה' אהבתי אליך יפי בעה אגה נהיות אהבת' נעוגה על כן מבאתיך הסד. ר"ג עב כן מבאתיך יך חסדי ונרחיתי יך בכבודי עב כר כיני נהיות אהבתי יך נעוגה לא זמן ואף על פי שעזבתיך בגלות זה כמה שיש עוד אליך ונבנית וגו': עוד אבנך. כי העדה הפעל' כמו הכנין ההכנה שיתפזרו אבנו ועצין וכשיבא' יתקבצו: בתולת ישראל. כי עוד הבי' בכתול' שלא נבעל' ולא יבעלך אדוני' זולתי: כוד תעדי תפיך. כאומר מרוב הטוב' הנאי והשמחי בתפים ובמחולות ותפסי' יהיו בעדי לך: (ד) עוד תטעי כרמי' בהרי שמרון נטעו נטעי' וחללו. נטעו עבר במקום עתיד דרך הנוסה לנטוע הכרמי' בהרים כי יהי' מבה מיון משובח והביותם פוחדי' בהרגם מאויביה' היו יהי' נלאת נכרמי' כי: בכן לטעת כמו שאמר בהלי' ונקשת יבאו שמה ועתה בבמיתם שיהי' להם מחנה פדיון פירות הכרמי' ועוטי' אותן הולין ויהיו מוהרין לזה לאכון אל הכרמים לזה הבעל' ומה שזכר שמרון נפי שהיו שם בפחד כמ יב יומים רבי' במצור ובמלוה (ה) כי יש יום. יש יום שעתיד לבא שיקראו נצרי' והם הנוסי' שיהיו עומדי' שם נקרא נוצרי הכרמי' לנעלה לנוסה לגבודות נ"ל על רוב הטוב' ויום פי' עת וזמן כמו ביום הזה שבא יבי והדומין לו וי"ת אלי אלי אתיה יומיא כבעמוד: (ו) כי כה אמר ה' רנו ליעקב שמח. זה יאמר על החגת הגאולה בכח קול הבכור והוא פקדם בחיו אמר אמר ה' ליעקב כי שמחה מי בעמי.

מצודת ציון

ותרגום לנפשכם (לעיל י"): (ב) אבנך ונבנית. מל' בנין: תעדי. מל' עדי וקשוט: תופיך. שם כלי נגון: כתחיל. ענין רקוד כשמחה כמו הפכת מספדי למחול לי (תהלים ל"): ולזה יש כלי נגון נקרא מחול כמ"ש הללוהו בתוף ומחול (שם ק"ן) לפי שהוא תשורר רקוד השמחה: (ד) תטעי. ענין הדיון כמו נטע כרם ולא חללו (דברים כ"): (ה) נוצרים. ענין שמירה ועל הנוטים יאמר' שרבים לעשור במקום נטוב לראות מי ומי הכניס לשמור את העיר הן הנוצר: (ו) ולהלו. ענין השמעת קול גדול

כמו

(ד) בהרי שמרון. עם כי עתה הוא שומרון: נטעו. עבר במקום עתיד ור"ל הנוטעים ובהם יחללום הרי' בע"ם ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קדש הלוים לה' (ויקרא י"ט) שלריך להביא הפירות לירושלים ולאוכלו: שם לא לה' ולחללום על כסף: (ה) כי יש יש. הנה יום מוכן אשר לעתיד' השומרים בהרים יקראו בקול קורא ונעלה אל ציון אל ה' כי הנאולה ותגדה הבטיח לתקומה לציון: (ו) רנו ליעקב שמחה. הוא כפוך ה' אחר ליעקב רנו בקול שמחה: והלו. השמיע

אֶת־עַמֶּךָ אֵת שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל׃
ז הִנְנִי מֵבִיא אוֹתָם מֵאֶרֶץ צָפוֹן וְקִבַּצְתִּים
מִיַּרְכְּתֵי־אָרֶץ בָּם עִוֵּר וּפִסֵּחַ הָרָה וִילֶדֶת
יַחְדָּו קָהָל גָּדוֹל יָשׁוּבוּ הֵנָּה׃ ח בִּבְכִי
יָבֹאוּ וּבְתַחֲנוּנִים אוֹבִילֵם אוֹלִיכֵם אֶל־
נַחֲלֵי מַיִם בְּדֶרֶךְ יָשָׁר לֹא יִכָּשְׁלוּ בָהּ כִּי־
הָיִיתִי לְיִשְׂרָאֵל לְאָב וְאֶפְרַיִם בְּכֹרִי הוּא׃
ט שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה גוֹיִם וְהַגִּידוּ בָאִיִּים
מִמֶּרְחָק וְאִמְרוּ מְזָרֵה יִשְׂרָאֵל יְקַבְּצֶנּוּ
וּשְׁמָרוֹ כְּרֹעֶה עֶדְרוֹ׃ י כִּי־פָדָה יְהוָה
אֶת־יַעֲקֹב וּגְאָלוֹ מִיַּד חָזָק מִמֶּנּוּ׃ יא וּבָאוּ

ית שְׁאָרָא דְיִשְׂרָאֵל
הָאֲנָא מַיְתֵי לְהוֹן מֵאַרְעָא
דְצָפוֹנָא וַאֲכַנְּשִׁינוּן מִסְיָפֵי
אַרְעָא דַהֲווּ בְהוֹן עִוְרִין
וְחִגְרִין יִקְבָּלוּן בְּהוֹן מִעֲדָנוּן
עוֹד תִּתְקָנוּן כְּתִקְנוּתְכוֹן וְתִתְפְּקוּן
בְּסִיעַת מְשַׁבְּחִין׃ ד עוֹד תִּהְווֹן מִתְבְּנִין
תִּצְבְּעִין כַּרְמִין בְּטוּרֵי שֹׁמְרוֹן
צוּבוּ שְׁתִילִין וְאֶחֱיִלוּנּוּ׃ ה אֲרוּם
אִית אֲרִיכוּת יוֹמָיָא וְקָרְיָין אֲרַעֲיָין
טוּבָא דַעֲתִיד לְמִיתַב לְפִצְיָדֵי מַיָּא כְּאוֹרַח תַּקָּנָא
לְצַדִּיקַיָּא דְנִטְרוּ אוֹרַיְתָא שַׁבְּתָא
מְלַקְדְּמִין חוּלְקֵיהוֹן בְּאַרְעָא
דְיִשְׂרָאֵל דַהֲווּ מְחַיְּבִין הוּא קָדְמֵי׃ ו קַבִּילוּ
תְּנָיָא דְיָי עַמְמַיָּא וְחַוּוּ מַן
בְּרַחֲיָה לְיִשְׂרָאֵל יְכַנְּשִׁינֵיהּ
וְיַטְרִינֵיהּ כְּרָעֵיָא לְעֶדְרֵיהּ׃
אֲרֵי פְרִיקֵיהּ יָת דְּבֵית יַעֲקֹב
וְשֵׁיזְבִינוּן מִיַּד דְּתַקִּיפִין מִנֵּהוֹן׃ יא וַיְיתוּן וַישַׁבְּחוּן

רש"י

ומשו למרחוק: (ז) בם עור ופסח. לפי' הנכבלים שבהם לא אמלט: (ח) בבכי יבאו. על ידי הגלות והטובה: (ט) מזרה. ספרייו"ם בלע"ז:

רד"ק

כמו חלו גם פני אל ויחננו לגלתי היות לבם מחנה היתה תהיה מחת ה' אלהינו והדומי' לבם עניין המלה ולתמי' וי"ת במגיזמון כך הוון בכן וגו' בבעמוד: אל נחלי מים. כמו על נחלי מים וכמו ווך לת הפכתי אל מלחת כמו על מלחמו אל ההרי' לת אכל כמו על והדומי' לבם: ואפרים בכורי הוא. זכר אפרים כי רוב ישראל והם עשרת השבטים היו המלכות אפרי' תחל בשנאלך המלכות ואחר כך נקלקו בשם אפרים ואחר בשמם מקומות יהודה ואחרי' ומה שאמר בכורי הוא כפי שהגבה הבכורה ליוסף אז פי' תביב הוא עלי כמו הבכור לאחיו וכן אחר בני בכורי ישראל לעניין תבה והבה ובתרגום יונתן ואפרים תביב הוא קדמי: (ט) שמעו. מזרה ישראל יקבצנו. מי שזרה אותו והגלהו בין האומות הוא יקבצנו וידעו הגויים כי לא בכחם הגלהו אם לא בכלון האל שהרי על בלחם יוציאנו מבריותם ויביאנו לאלנו ז"ש אחר כך כי פדה ה' וגו': (יא) וגאלו ממנו גיון. ת"י בעור בית מקדשא דאתבני בציון

מצודת ציון

כמו פלחי רגב ולהלי (ישעיה י"ד): (ז) מירכתי. מסוף: ופסח. חגר: (ה) אוביל. ענין הכאה כמו יובל אי (שם ח): אל נחלי מים. על נחלי מים: (ט) מזרה. ענין פזר כמו וזריתים

אבל

מצודת דוד

אהבתיך על כן אמשוך לך חסד: (ג) עוד אבנך ונבנית. ר"ל הבית הראשון והשני בנו בני אדם ונחרבו ועוד אבנך אמר אמר השליח ויאמר בנוי עד עולם. או ר"ל הנה בעולם אתה מ בין העמים בבנין הנהרס אחר שהפזרו אבניו ואמי אקבצך יחד כאבנים בנותלי הבנין ועד עולם תהיה בנוי ולא יהרס עוד: כתולת ישראל. לת עדת ישראל החביבה עלי כבתולה לא יעבה אים היה תביבה לבעלה: תעדי תופיך. תקשטי לויפותם כדרך המתענגים במיפים כלי הנגון בכל מיני פה ויצאת. ותלת. ברקור של שמחה ולפי שמשמיל את ישראל לבנ אחר ענין שמחת הבתולה והעגונה ור"ל הרבה שוכה ובת

(ד) בהרי שמרון. עם כי עתה הוא שומרון: נטעו. עבר במקום עתיד ור"ל הנטעים והם יחללום הרי' בע"ם ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קדש הלוים לה' (ויקרא י"ט) שלריך להביא הפירות לירושלים ולאוכלו: שם לא לה' ולחללום על כסף: (ה) כי יש יש. הנה יום מוכן אשר לעתיד' השומרים בהרים יקראו בקול קורא ונעלה אל ציון אל ה' כי הנאולה ותגדה הבטיח לתקומה לציון: (ו) רנו ליעקב שמחה. הוא כפוך ה' אחר ליעקב רנו בקול שמחה: והלו. השמיע

ורננו

ת"א (בס עור ופסח) סנה' לא (הרה ויולדת) שבת ל (מזרא ישראל) עקילס שבר יג.

וְרִנְּנוּ בְּמָרוֹם־צִיּוֹן וְנָהֲרוּ אֶל־טוּב יְהוָה
עַל־דָּגָן וְעַל־תִּירֹשׁ וְעַל־יִצְהָר וְעַל־בְּנֵי־
צֹאן וּבָקָר וְהָיְתָה נַפְשָׁם כְּגַן רָוֶה וְלֹא־
יוֹסִיפוּ לְדַאֲבָה עוֹד: יב אָז תִּשְׂמַח בְּתוּלָה
בְּמָחוֹל וּבְחֻרִים וּזְקֵנִים יַחְדָּו וְהָפַכְתִּי
אֶבְלָם לְשָׂשׂוֹן וְנִחַמְתִּים וְשִׂמַּחְתִּים
מִיגוֹנָם: יג וְרִוִּיתִי נֶפֶשׁ הַכֹּהֲנִים דֶּשֶׁן וְעַמִּי
אֶת־טוּבִי יִשְׂבָּעוּ נְאֻם־יְהוָה: יד כֹּה אָמַר
יְהוָה קוֹל בְּרָמָה נִשְׁמָע נְהִי בְּכִי תַמְרוּרִים
רָחֵל מְבַכָּה עַל־בָּנֶיהָ מֵאֲנָה לְהִנָּחֵם עַל־

בניה

תרגום

בְּטוּר בֵּית מַקְדְּשָׁא דְּאִתְבְּנֵי
בְּצִיּוֹן וְיִתְפַּנְּקוּן בְּטוּבָא
דְּיַהֲב לְהוֹן יְיָ בְּעֵבוּר
וּבַחֲמָרָא וּבְמִשְׁחָא וּבְנֵי עָ
וְתוֹרִין וְתַרְנְגוֹלִין וְנַפְשָׁהוֹן כְּמַן
תַּפְנוּקִין וּפְגָנַת שַׁגְיָא דְּמָרֵי
וְלָא יוֹסִפוּן לְצַעֲרָא עוֹד
יג בְּכֵן תֶּחְדֵּין בְּנִשְׁתָּ
דְּיִשְׂרָאֵל בְּרִקּוּדִין וְעוּלִּין
וְסָבִין כַּחֲדָא וַאֲהַפֵּוּךְ אֲבֵלְהוֹן
לְבִיעָ וַאֲנַחְמִינוּן וַאֲחַדֵּי
מְדָוֹנְהוֹן: יג וַאֲשַׂבַּע נַפְ
כַּהֲנֵיָא תַּפְנוּקִין וְעַמִּי בְּ
יִשְׂרָאֵל יַת טוּבִי דְּיַהֲבָ
לְהוֹן יִשְׂבְּעוּן אָמַר יְיָ
יד כְּדֵנָן אָמַר יְיָ קָלָא בְּ
עַלְמָא אִשְׁתְּמַע בֵּית יִשְׂרָ
רַב קָטוֹלָיָא מְרַמְּ

ארי

רש"י

(יא) ונהרו. יתספו כמו נהר: (יג) רשן. שמן: (יד) קול ברמה נשמע. קלא ברוס עלמא אישתמע קל
ישראל דבכן על ירמיהו נביא כד גלה יהויה גבוזראדן מרמה אלבוב מאחר הגוים אל נבוכדנצר כן מהיקס כמו ש
בספר זה (לקמן ל"ט): רחל מבכה על בניה. מדרש

מגדה

רד"ק

בגיון: ונהרו אל טוב ה'. עניין מרוצה אל החפץ וכן ונהרו
אליו כל הגוים: לדגנה. לבעלב ולדגנא והוא מקום פ"א
בפעל בפתח בפלס להכפה את ה' אלהיך: (יב) אז תשמח
בתולה. ר"ל כל בתולה ובתולה וי"ת בכן יתהון בנישתא
דישראל כד בחיגנין. מיגונם. היו"ד היא נחה:
(יג) ורויתי. הטעם מגדע כמי"ן זכר בכפיים עומר שתשוב
עבודת בית המקדש במקומה וישבעו דשן הקרבנות שיהיו
מכל המקומות כמ"ש אילי נביות ישרתונך יעלו לרצון על
מזבחי: (יד) כה אמר ה' קול ברמה נשמע. אמר על דרך
משל על עשרת השבטים שרחשם אפרים וזכר הם לבדם והיה
רחל כאילו בוכה על דרך משל על בניה: כי אינם. פי' הטעם
וזכר אל יאמר עליהם אינם לפי שלא שבו עוד משבוי כמו
שבבו יהודה ובנימן מגלות בבל מבבל ועשרת השבטי' לא

מצודת ציון

לבל רוח (לקמן מ"ט): (יא) ונהרו. יתשבו בנהר וכן ונהרו
אליו כל הגוים (ישעיה ב'): תירש. כן יקראו ענבי היין: ולהר.
הוא השמן: רוה. שבע כמו הרוה את הארץ (שם נ"ה):
לדאבה. עלמון ודאבה כמו ודאבון נפש (דברים כח):
(יב) בתולה. ריקוד של שתה: (יג) ורויתי. עניין שביעה:
דשן. עניין שומן: (יד) ברמה. בשמים הרמים: נהי. עניין
אנלה: תמרורים. מל' מרירות: מאנה. מל' מיאון:
מתנודד

מצודת דוד

מן הגולה: ממנו. מישראל המסור בידו: (יא) בתרוס
בהר לין שהוא רם וגשה: ונהרו. יתשבו לגת אל טוב ה'
לקבל טובה מרובה ותוז' ומפרש על דגן וגו': כגן רוה
שביעים בטובה כגן הירק השבע בכל עת כי הדרך לה
ברגל: ולא יוסיפו וגו'. ולא יוסיפו לסיות בעצבון
כמלו: (יב) ובחורים וקנים יחדו. לרוב השמחה יהיו
משבים אחר הבחורים לעשות המעשיהם לשמות בתחול: וה
האבל שהיה להם מלו מהפוך לשמון וכזה יהיו מנוחים
האבל שלו: ושמחתים מיגונם. ר"ל ערך השמחה יהיה
מערך היגון שהיה להם הלו: (יג) ורויתי. לפי שבעת התורכן היה עבדר מבהכהנים מותר אחי ה' לכן אמר הנה לו
נפש הכהנים דשן כי יאכלו בשר הקדשים: את טובי. הבא להם מאתי: (יד) קול ברמה נשמע. הנה בשתי
הנשמע קול ונשיא יללת בני מר: רחל מבכה. הקול ההוא של רחל אמנו אחר מבכה על בניה שגלו לבין האומות:

בָּנֶיהָ כִּי אֵינֶנּוּ: טו כֹּה אָמַר יְהוָה מִנְעִי
קוֹלֵךְ מִבֶּכִי וְעֵינַיִךְ מִדִּמְעָה כִּי יֵשׁ שָׂכָר
לִפְעֻלָּתֵךְ נְאֻם־יְהוָה וְשָׁבוּ מֵאֶרֶץ אוֹיֵב:
טז וְיֵשׁ־תִּקְוָה לְאַחֲרִיתֵךְ נְאֻם־יְהוָה וְשָׁבוּ
בָנִים לִגְבוּלָם: יז שָׁמוֹעַ שָׁמַעְתִּי אֶפְרַיִם
מִתְנוֹדֵד יִסַּרְתַּנִי וָאִוָּסֵר כְּעֵגֶל לֹא לָמֻד
הָשִׁיבֵנִי וְאָשׁוּבָה כִּי אַתָּה יְהוָה אֱלֹהָי:
יח כִּי־אַחֲרֵי שוּבִי נִחַמְתִּי וְאַחֲרֵי הִוָּדְעִי
סָפַקְתִּי עַל־יָרֵךְ בֹּשְׁתִּי וְגַם־נִכְלַמְתִּי כִּי

נשאתי

אֲרֵי גָלוּ: טו כְּדֵנָן אָמַר יְיָ
מַנְעִי קָלֵךְ מִלְּמִבְכֵּי וְעֵינָיִךְ
מִלְּשַׁבְּרָא דְּמָעָן אֲרֵי אִית
אַגַר לְעוֹבָדֵי אַבְהָתָךְ
צַדִּיקָיָא אֲמַר יְיָ וַיְתוּבוּן
מֵאַרְעָא בַּעֲלֵי דְּבָבֵיהוֹן:
טז וְאִית סְבוּר לְסוֹפֵיךְ אֲמַר
יְיָ וַיְתוּבוּן בְּנַיָּא לְתָחוּמְהוֹן:
יז שְׁמִיעָ וּגְלֵי קֳדָמַי בֵּית
יִשְׂרָאֵל דְּבָבֵן וּתְתַאֲנָחִין עַל
דַּאֲטַלְטְלוּ אִמְּרִין אִיתַיְתָא
עֲלָן וְסוֹרִין וְלָא אֲלִיפְנָא
כְּעֵגֶל לָא מַלִּיף נִיר כְּדוּ
אָתַיְבְנָא לְפוּלְחָנָךְ וְנִתַּיב
אֲרֵי אַתְּ יְיָ אֱלָהָנָא: יח אֲרֵי
כַּד אֲנַחְנָא תָּיְבִין לְאוֹרַיְתָא
מִתְנַחֲם עֲלָנָא וּכְדוּ דְּאִתְגְּלֵי לָנָא טַפְּחָנָא עַל יַרְכָּנָא בְּהֵיתְנָא וְאַף אִתְכְּנַעְנָא אֲרֵי

רש"י

אגדה אמר שהלכו אבות ואמהות לפייס את הקב"ה על שעמיד מנשה דמות בהיכל ולא נתפייס נכנסה רחל אמו לפניו רבש"ע רחמי מי מרוכים רחמיך לו רחמי כ"ו הוי אומר רחמיך מרוכים ולא אני הכנסתי לרחמי בתוך ביתי שכל עבודה שעבד יעקב את אבי ולא עבד אלא בשבילי כשבאתי ליכנס להופה שכניסו את אחותי ולא די שהתקתי אלא שמסרתי לה סימני אף אתה אם הכניסו כניך לתוך בניתך שתוק לשם אמר לה יפה למדת סיגוריא יש שכר לפעולתך ולצדקתך שמסרת סימנך לאחותך: (יז) מתנודד. קומפליי"ט בלע"ז ל' מי יוד לך (לעיל יט): יסרתני. ביסורין אתה הקב"ה: כעגל לא למד. פוסאגוייטוי"ן בלע"ז לשון מלמד הבקר (שופטים ד) הייתי בתחלה לכך הטאתי לך: (יח) נחמתי. אני מתחרט על הועבותי הודעי. שהתבוננתי בעצמי שמעלתי אפרוני"י בלע"ז:

הרפת

ירך כמלטער ומתאבל וכשתי בעצמי לעשיש שעשיתי: וגם נכלמתי. הכלימה יותר מהבושה לפיכך אמר וגם וכן כשו

וגם

רחל בדרך אפרת אלא בלפה יעקב אמינו ברכ"ק שהגליות עתידות לעבור דרך שם לפיכך קברה שם כדי שתהא מבקשת עליהם רחמים הדא הוא דכתיב קול ברמה נשמע ונו' וי"ש הפסוק כן כדון אמר ה' אלא כרוס עלמא ונו' בבמדבר: בני תמרוסים. שבוכה בתמרוסים לא על דרך אמרה בבכי ובכה אינך במל נפש: רחל מבכה. יבא הפעל מפעל הדבוק לרוב הבכי: (טו) כה אמר ה' לפעולתך. לפעולת בניך שבבכו הגלות כמה שנים ואלא שבכתו את שמי ולא עבדו על בריתי וי"ת אני אית אגרא לעובדי אבהתך דזיקיא: (טז) ויש תקוה לאחריתך. לאחרית בניך: (יז) שמוע. מתנודד. בוכה ונוהם פלמיר"ל בלע"ז ואומר לי: יסרתני. יסרתני זה המה שנים בגלות והנני נוסר ולא אדע עוד: כעגל לא למד. שלא למדו אותו למשוך בעול ולא למד עד שמביא אותו ומלגיליין אותו עד שיגמוד כך אני בכלתי יסוריך ולמדתני בשוב אליך והנני שב אליך: השיבני. כלומר קבלני בתשובה: (יח) כי אחרי שובי נחמתי. אחרי ששבתי אליך נחמתי ממעשי הרעים כי בעל תשובה אין תשובתו שמה אם לא יסיר תוכחה ונחם על הבאשותו וכן הוא אומר מי יודע ישוב ונחם: ואחרי הודעי שפקתי על ירך. אחר שנודעתי בעצמי ואשבתי מעשים רעים שעשיתי והכרתי כי רעות גדולות עשיתי ספקתי על

מצודת דוד

מתאנחת לקבל תנחומין על בניה: כי אינם. אין מי נשאר כאחרון
כי כלם גלו: (טו) ושעיך. ונעני עינך מדמעה: כי יש שכר
לפעולתך. הרי"ל כשעה שהשמיר הנשה אלא בהיכל נכנסה רחל
לפני המקום ואמרה הלא רשייר מרוכים מרחמי ב"ו ואני כלא
הכנסתי לתוך ביתי בעלמי מסרתי הסימנים כיר לאח אחותי ולא אחה אם כניך הכניסו לתוך בניתך מקום לה המקום הזה עתה תקבל שכר על פעולתך מסרת הסימנים כמולו זה ישובו כניך מאחרן אויב לו ר"ל לפעולת כניך משה קושי לשעבוד לא נחשו בה' ועשו מלחמה ונגמול זה ישובו מאחרן אויב: (טו) ויש תקוה. יש לך מקום לעמוד לאחרית טוב לבניך כי בגמול זה ישובו כניך לגבולם וכפל הדבר בי"ש: (יז) שמוע שמעתי. הקיש שמעתי אחר מלכות עשרת השבטים בהקרחים ע"ש אפרים הנה הוא מתנודד בראש בדרך המלטער ומקונן ואח' הנה הוא מתרחם ומתרחם אחר הנה הוא מתנודד בעבל הזה אחר לא הורגל למשוך בעול ולאחר ירגילוהו יחזיר ויתשוב כן אני אמרתי לבשוב אליך ומן תעשה ותשוב אליך: כי אתה ה' אלהי. אם כן אתה ה' אלהי: (יח) כי אחרי שובי. אחר ששבתי מדרכי הרעים אליך תיכה ומתקרב על העונות ששעיתי: ואחרי הודעי. לאחרי שהתבוננתי בעצמי אלא עשיתי הטוב ספקתי ביד על ירך בדרך

אדם

נָשָׂאתִי חֶרְפַּת נְעוּרָי: יט הֲבֵן יַקִּיר לִי
אֶפְרַיִם אִם יֶלֶד שַׁעֲשׁוּעִים כִּי־מִדֵּי דַבְּרִי
בּוֹ זָכֹר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד עַל־כֵּן הָמוּ מֵעַי לוֹ
רַחֵם אֲרַחֲמֶנּוּ נְאֻם־יְהוָה: כ הַצִּיבִי לָךְ
צִיֻּנִים שִׂמִי לָךְ תַּמְרוּרִים שִׁתִּי לִבֵּךְ
לַמְסִלָּה דֶּרֶךְ הָלַכְתִּי שׁוּבִי בְּתוּלַת
יִשְׂרָאֵל שׁוּבִי אֶל־עָרַיִךְ אֵלֶּה: כא עַד־מָתַי
תִּתְחַמָּקִין הַבַּת הַשּׁוֹבֵבָה כִּי־בָרָא יְהוָה

הלכת ק׳ חדשה

ת״א (הבן יקיר לי) תגילה לה עקריס תג לו (לאיבי לך) עירוכין גר

דְּיִשְׂרָאֵל וְתִתּוּבוּן לְקָרְוָךְ אֵלַיִן: כא עַד אֵימָתַי אַתְּ מִתְחַסְּנָא

רד״ק

וגם נכאמו: כי נשאתי חרפת נעורי. כשזכרתי כי מה שעשיתי וסבלתי חרפת נעורי היה לעומר מהמעשים הרעים שעשיתי בימי הנעורים שהיו לי אחרפה ו.קנם ופי׳ נעורי בימים הקדמונים ו נקראו בימים הקדמונים נעורים בדרך הבאה כמו בימי הנעורים קודמים בימי הבחרות וימי הזקונים וכן חבר נעוריך כמו שפירש ובח״ל הכודי הוכנא דמ.קדמין: (יט) הבן יקיר. מה זה שאני זוכר אותו תמיד לאיבו הוא בן יקיר לי שגא הוא לי מעולם: אם ילד שעשועים. כאב שמתעסק עם בנו הבחיב בו: מדי דברי בו. בכל עת שאדבר בו אזכרנו עוד אלהבתי הקדומה לו וקוראים מדי לאחם מידי עברו יקה אתכם עיונים בכל עת: על כן המו מעי. על כן שאזכרנו באהבה הקדומה המו מעי בו בלעתי אותו בגלות: רחם ארחמנו. ואוזיאנו מהגלות וכי׳ דברי בו לעבדי הנביאים וי״ת הבבר חביב קדמי וגו׳ בבעמוד: (כ) הציבי לך ציונים. סימנים בדרכי אבות: תמרורים. תמרים קבמים נטועים בדרך ופסוטו של מקרא עשו סימנים לדעת הדרך שהלכת בה מאדם ישראל לבבל שהחזירו באותו הדרך: כשוב וכל מקום שהלכת אלכתי אני עמך ויוצתן תרגום ר״ל אעשה שמגאי לא אבדה תקותך כי עוד השובי אל עריך אלה: שובי לך המרוחים. כפי: ענין במ״ש כי המרוחים כמו ציונים כי היא ל׳ גוהה ממו ויתמרמר אליו ר״ל גיים גבוהים: שיתי לבך. ופה גא תליבי שיתי לבך שתזכרי הדרך שהלכת בה לגעה כי באותה הדרך תשובי ובל זה דרך משל לגאתה וי״ת בישראל אדבלי לך עובדי אלהיכך: (כא) עד מתי תתחמקין. פהיה מסובבת ובאין ובלכין מן המק עבר שעשיתו סבב

מצודת ציון

ידך: לו הנוף: נשאתי. מל׳ ונשא וסבל: (יט) יקיר. מל׳ יקר ותשוב: שעשועים ענין הסתעסקות לשמוח וכן ושעשע יונק (משלי ח״ל): מדי. מתי וכן מדי עברו (שם כ״ח): עוד. הוא ענין רבוי כמו ויוסף עוד לגיות עוד (בראשית מ״ו): המו. מל׳ המיה והוא ענין הכמרה רחמים והמלה וכן המון מעיך (ישעיה סג): (כ) הציבי. ענין העמדה: ציונים. ענין סי׳ ואות כמו ונכנס אלנו לגין (יח.קאל ל״ט): תמרורים. אילני הומר: שתי. ענין שומה: למסלה. ענין שביל ודרך: (כא) התחמקין. ענין סבוב כמו מחוק עבר (ש״ה כ״ה): השובבה. ענין רדיה כמו מדוע

מצודת דוד

תביר אל הדרך לשוב דרך בה והוא ענין תלולה והפלגה: שומי. נשיאי לך דרך בה כמו ענין לבד וגו׳. הן לבך על המסילה שהלכת דרך בה לזכור אותה: שובי. ובדרך הזה תשובו: בתולת ישראל. ר״ל המיבה עלי בנ״ל על העמאה שובי וגו׳. כפל הדבר בח״ש: (כא) עד מתי תתחמקין. אלה הבת השובבה עד מתי תהיה עוד. תוסיבי מ״ל

חֲדָשָׁה בָּאָרֶץ נְקֵבָה תְּסוֹבֵב גָּבֶר: כב כֹּה־
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד
יֹאמְרוּ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה בְּאֶרֶץ יְהוּדָה
וּבְעָרָיו בְּשׁוּבִי אֶת־שְׁבוּתָם יְבָרֶכְךָ יְהוָה
נְוֵה־צֶדֶק הַר הַקֹּדֶשׁ: כג וְיָשְׁבוּ בָהּ יְהוּדָה
וְכָל־עָרָיו יַחְדָּו אִכָּרִים וְנָסְעוּ בָּעֶדֶר:
כד כִּי הִרְוֵיתִי נֶפֶשׁ עֲיֵפָה וְכָל־נֶפֶשׁ דָּאֲבָה
מִלֵּאתִי: כה עַל־זֹאת הֵקִיצוֹתִי וָאֶרְאֶה
וּשְׁנָתִי עֲרֵבָה לִי: כו הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־

ת״א (נקבה תסובב) יבמות סב

יי

רד״ק

ופנס ולא תלכי דרך ישרה לשוב אל אישך הראשון כלומר מתי תתעלמי בתשובה: כי ברא ה׳ חדשה בארץ. עתיד אל הדשה אחר שתשבי מגלות רבים ומה היא החדשה שתקוב נגבר בדרך השולם שהאיש מחזר ומשובב אחר אשה וכן אמרז״ל בעל אשה מחזר על אשתו ואז תנקבה אחר אחר אישה כלומר שישובו בני ישראל אל ה׳ אלהיהם וכן אמר בנבואה הושע ושבו אחר ישובו בני ישראל ובקשו את ה׳ אלהיהם ואת דוד מלכם ופחדו אל ה׳ ואל טובו באחרית הימים: (כב) כה אמר ה׳. גם זו הפרשה עתידה וכן שיות הבאות אחרים עד הדבר אשר היה אל ירמיהו: יהודה. זכר יהודה לפי שבחלקו בית המקדש והוא עיר הר הקדש ואמרו ברכת ה׳ כלומר שלא תחרב עוד: ויבאו בה. בארץ יהודה שזכר ישבו בה יהודה כמו שהיה בהם: ולכל עריו. פי׳ ולכל עריו וכי״ת בה עומדת ויבאו בה: אכרים ונסעו בעדר. פי׳ ויבאו בה אכרים ועובדי אדמות וכרמים עדריהם יסעו בהם ממקום למקום ולא יהיו אכרים ודבעלין בקיום: (כד) כי הרויתי נפש עיפה. נפש ישראל שהיתה עיפה ומאסה בגלות הרויתי אותה (כה) על זאת הקיצותי. הה״ל בשו״ל וסגו״ל והפ׳ הזה הם הדברי הנבואה כי הנבואה מצה ברוב לעגיאים בחלום ולהבנומו אמר נבואה על דת בשובתה דיומי נחמתה דעתידין לעתיד לחעבדה ולחזות תבית המכון ושבתי הבתתי ומשבתה הקיצותי ושמחתי ושבבתי אחר כן שנתי ערבה לי מתוך שמחה הפך ושנתי נהיתה עלי. ערבה ענין הגלה: הגם. זרע אדם וזרע בהמה. פי׳ אשיתם בזרע שמפרוסה אתם יגלו למה פרוצות: באדם והבהמה. כמו ברוך פרי בטנך

מפני דרכך הגה אדשה נברלת בארץ שהנקבה תהזיר אחר הזכר לבקשו שיבאתה לבון ואסובבה בעיר אבקשה וגו׳ ומשם רבי יהודה הדרשן שמעתי נקבה הסובב להיות גבר אני נחתיך בבה הטעלה עיטר נכסים שבעה עבו״ם מבבעים סוף שחבלי הכל כבן זכר שהוא יורש הכל: (כה) על זאת הקיצותי. כך אמר ירמיה כל מה שסייחי יבן ונולדם בגבולת פורעות בגבולה הזאת הקיצותי מהרדמתי: ערבה. נעמה: (כו) ודע

ארם

רש״י

אחן

מצודת דוד

בעונך בשבי בארץ הפתים ומסורה בידם: כי ברא. כי אז ה׳ דבר חדש שעם היות שעתה נמשלה לנקבה שיתאזל בה לפי שבעונך תרוגים קיים בבה אז תסובב להיות גבר לחזול אל הלומות נגבר על אשה: (כב) עוד יאמרו וגו׳. עוד אחר הכל יאמרו: בשובי. בשבת אחיב בני הבשבי לחקומת ירבכך ה׳ אתה עם הבלק וכולה ירושלים: כה ברוך הקדש: (כג) ויבאו בה. בירושלים הנקראה עוד הלבק: ובכל ערי יהודה בבולם יקיון ישבו: אכרים. שם ובבני האדמה בחרישה וזרועי הבעדר יסעו שם ממקום לאיקו: מדרישים לבקש מרעה ולא יפחדו מן האויב: (כד) כי הרויתי. אל אז אשביע נפש העיפה ולאתה לאיש וכל נפש עלבה עוטבה: (כה) על זאת. בעבור הנבואה הטובה הזאת הקיצותי מן השינה כי בחלום ראה הנבואה ההיא ומרוב התענוג הקיץ מן השינה: הקיצותי וראיתי. ר״ל הנה הקיצותי מן השינה והסקלה היתה בעבור כי ראיתי הנבואה ההיא בחלום ומן מתוק קלפת ומתוקה (ישעיה ס״ב) ור״ל והקלף היה על כי תשתה: ושנתי ערבה לי. ושנה השינה היתה מתוקה מאד

מצודת ציון

שובבה הנשי (לשון ה׳) · (כב) בשובי · מל׳ השבה: שבים. מל׳ שבי: עוד · ענין אחר: (כג) אכרים. שם עובדי האדמה בחרישה כמו כושו אכרים (לשון ״ר) : בעדר . עם עדר ובלשון הבי״ת בתקוים עם וכן הרבה לך במשה רבר ה׳ (במדבר ל״ב) ותשפטו עם משה: (כד) הרוויתי. ענין שביעה: עיפה. ר״ל מאתה כי הגיע לאת לאיש: דאבה · ענין עצבון: (כה) הקיצותי. מל׳ הקיצה והערה בן הישן: ושנתי · מל׳ שינה: ערבה · ענין

יְהוָה וְזָרַעְתִּי אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאֶת־בֵּית
יְהוּדָה זֶרַע אָדָם וְזֶרַע בְּהֵמָה: כז וְהָיָה
כַּאֲשֶׁר שָׁקַדְתִּי עֲלֵיהֶם לִנְתוֹשׁ וְלִנְתוֹץ
וְלַהֲרֹס וּלְהַאֲבִיד וּלְהָרֵעַ כֵּן אֶשְׁקֹד עֲלֵיהֶם
לִבְנוֹת וְלִנְטוֹעַ נְאֻם־יְהוָה: כח בַּיָּמִים
הָהֵם לֹא־יֹאמְרוּ עוֹד אָבוֹת אָכְלוּ בֹסֶר
וְשִׁנֵּי בָנִים תִּקְהֶינָה: כט כִּי אִם־אִישׁ
בַּעֲוֹנוֹ יָמוּת כָּל־הָאָדָם הָאֹכֵל הַבֹּסֶר
תִּקְהֶינָה שִׁנָּיו: ל הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־
יְהוָה וְכָרַתִּי אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאֶת־בֵּית

תרגום

אִתְזְאַטַר יְיָ נַאֲקִיסַת דְּ
יִשְׂרָאֵל וְיָת דְּבֵית יְהוּ
אַסְגִינוּן בְּאֲנָשָׁא וְאַצְלָ
בְּבְעִירָא: כז וִיהֵי
דְּחַשְׁבִית עֲלֵיהוֹן לְ
וּלְרַתְּעָא וּלְפַגְּרָא וּלְא
וּלְאַבְּדָא כֵּן אֶחְדֵּי סְ
עֲלֵיהוֹן לְמִבְנֵי וּלְקָיְמָא
יְיָ: כח בְּיוֹמַיָּא הָאִינוּן
יַמְרוּן עוֹד אֲבָהָתָא
וּבְנַיָּא לָקָן: כט אֶלָּהֵין
בְּחוֹבֵיהּ יְמוּת כָּל
דְּיִתְחַיֵּי הוּא יְמוּת:
יוֹמַיָּא אָתָן אֲמַר יְיָ
עִם בֵּית יִשְׂרָאֵל וְעִם

יהודה

ת"א (וזרעתי את בית ישראל) סוטה כב טולין ס (אבות אכלו) סנה' לט

רש"י

ארם וזרע בהמה . סמוכים והסכלים שבהם אני מזרעם כולם להיות זרע אלי . זרע אדם וזרע
הרגם יונתן אקיטינון כבני אנשא ואלמיטון כבעירא אמין שוטיהם נפקדין עליה : (כח) בוסר . ס
נגמר והוא מקהה את הפיגים . ושני בנים תקהינה .

רד"ק

ופרי בהמתך ופרי אדמתך ארך שמחת וזרעתי ר"ל שהוא ישיש בהם ברכתו וירבה וגם תהיה בהם מבלה ויש לפרש גם כן שתהיה וי"ו וזרע וי"ו ההשואה שיהיו קיים על נפש עיסה ושמועה טובה מארץ מרחק והדומים להם שהם להשוות הדברי' ר"ל כי כזה כן זה פי' זרע אדם וזרע בהמה לשמר שיהיו בהם האדם לגוב כמו בבהמה וכן אמר ארבה אותם כלאן אדם וי"ם אסגינון בלאנם' ואלמיטון בבעירא : (כז) ושיה . שקדתי. עניין השמדות בדבר והזדריות בו : (כח) לא יאמרו עוד אבות אלו בוסר ושני בנים תקהינה . משל הוא לאותה כמו שאמרו קדמוניהם אבותינו חטאו ואינם ואנחנו עונותיו' סבלנו ואמת הוא כי ממדתו שבולה יתברך פוקד עון אבות על בנים וזה המדה היא בשאותיון הבנים מעשה אבותיהם אז יתחברו עונות האבות עם עונותיהם הבנים ויפקדו על הבנים עון האבות עם עונותיהם וזה היו אלה אחטא אעבו"ם וכיוצא בו חטא גדול ואל הבנעית את ישראל כי לעתיד יהיה לבנם שלם עם ה' ומלאה הארץ דעה את ה' וימעטו החוטאים ואף החוטאים בזמן ההיא לא יחטאו חטא גדול שאפי' נפש עלמה יחריך הטוב המ"ם והחוטא בן

מצודת ציון

ענין מתיקות כמו וערבה שנתך (ישעי' ג') : (כז) שקדתי . ענין מהירות והתמדה כמו שוקד אני על דברי (נעי' א') : לנתוש . ענין עקירה : ולנתוץ . ענין שבירה : ולהרוס . מלשון הריסה וקלקול : לבנות . מל' בנין : (כח) בוסר . כן נקרא הפרי שלא נגמר הבישול וזה תחלת ומקהה את הפיגים כמו וכובר שומל יהיה כלם (ישעי' י"ח) : הקהיה . ענין חלישת הפגים לתתר המאכל וכן אם קהה הברזל (קהלת י') ורלה לומר

מצודת דוד

כי נטועה פורה רשיתי בחלוט: (כז) וזרעתי . כמו הזר הנה אלמתא יוחד ממה שזרע כן יתרבו בכל עת : זרע אדם כני אדם יתרבו גם הבהמות ולא תהיה בם משכלה (כז) כאשר שקדתי . כמו שהיתי מתכר ומתעתל לכה אתכר ואתעתל לטוב להם : (כח) לא יאמרו עוד . לא עוד לומר הנה האבות אלו בוסר וגומ' והלא הבנים מקהה בוסר יקהו שון ר"ל האבות חטאו והנה הבנים מקהה הלא הנמנו שהחוטא יקבל בעצמו הטובה וכן נאמר שלא יאמרו

יְהוּדָה בְּרִית חֲדָשָׁה: לא לֹא כַּבְּרִית אֲשֶׁר
כָּרַתִּי אֶת־אֲבוֹתָם בְּיוֹם הֶחֱזִיקִי בְיָדָם
לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲשֶׁר־הֵמָּה
הֵפֵרוּ אֶת־בְּרִיתִי וְאָנֹכִי בָּעַלְתִּי בָם נְאֻם־
יְהוָה: לב כִּי זֹאת הַבְּרִית אֲשֶׁר אִכְרֹת
אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵי הַיָּמִים הָהֵם נְאֻם־
יְהוָה נָתַתִּי אֶת־תּוֹרָתִי בְּקִרְבָּם וְעַל־לִבָּם
אֶכְתְּבֶנָּה וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים וְהֵמָּה
יִהְיוּ־לִי לְעָם: לג וְלֹא יְלַמְּדוּ עוֹד אִישׁ
אֶת־רֵעֵהוּ וְאִישׁ אֶת־אָחִיו לֵאמֹר דְּעוּ
אֶת־יְהוָה כִּי כֻלָּם יֵדְעוּ אוֹתִי לְמִקְטַנָּם
וְעַד־גְּדוֹלָם נְאֻם־יְהוָה כִּי אֶסְלַח לַעֲוֹנָם
וּלְחַטָּאתָם לֹא אֶזְכָּר־עוֹד: לד כֹּה אָמַר
יְהוָה נֹתֵן שֶׁמֶשׁ לְאוֹר יוֹמָם חֻקּוֹת יָרֵחַ

ת"א (נותן שמש) עקידה סוף שער יפ

וכוכביא

וכוכבים

רש"י

הבנים ילקו בעון אבות : (לד) לאור . מיאקלגרז"ר בלע"ז וכן מ"י לאנהרא :

רד"ק

(לא) לא . החזיקו . כסגול הפ"א תחת פתח כי הוא מקור וכן בכל אדם בחלוץ חפו : בעלתי בם . כלומר אף על פי שבעלתי בם וסייתי להם לאלהים המה הפרו בריתי וזה"ר אתרעיתי בהון וגם ז"ל ז' פירש כי כל ל' בעילה שהוא קשור בבי"ת הוא ל' נגלי ופירש בעלתי כמו בחלתי פנינו קלתי כמו וגם נפשם בחלה בי : (לב) זאת . מבואר הוא : לתתבנה . בקמץ חטף הפי"ו לכן אשר ולבן נפתלי בהמה ופתח : (לג) ולא ילמדו . פירו אומר שיהיו כלם שויים בהמה כי זה לי לאפשר כל שכן שיהיו הקטנים חכמי' כגדולי' עמ"ם למקטנם ועד גדולם אלא פי' לדעת את ה' כלומר ליראה אותו ולגלות בדבריו כמו שפירשנו הלא היא הדעת אותי

מצודת ציון

לומ' שיחלם הברזל לברות העץ : (לא) החזיקו . ענין אחיזה : הפרו . ענין בטול : בעלתי . ענין אדון כמו אם בעליו עמו (שמות כ"ב) : (לב) חקות . ענין דבר קבוע : דוגש . ענין בקיע'

מצודת דוד

ל"ב לעשות עבירות חמורות ושיאחזו הבנים גם המה בכם עד שישנאו גם בעון חטיסם) : (לג) ברית חדשה ר"ל ענין הברי' יהיה חדש מה שלא היה מאז : (לא) לא כברית . לא יהיה כמו הברית אשר כרתי עם אבותם וגו' : אשר המה . שהברית הזאת הפרו בם : ואנכי . אבל אנכי לא הפרתי כי הייתי להם לאדון לטובתם מכל האויב : (לב) אחרי הימים הם . אחר שישובו מן הגלות : נתתי . עבר בתקום שהיה ר"ל אתן תורתי בקרבם כלומר אשה לבם לקיים אם התורה : ומל לבם אהכבנה . ר"ל לא הזכה מלבם כאלו היתה חקוקה שמה : והייתי וגו' והמה וגו' . ר"ל כמוני כמוהם לא נפר הברית הזאת כי אני אהיה להם לאלהים ולטובתם ולהשלם והמה יהיו לי לעם להאמין בי ולעשות מצותי : (לג) ולא ילמדו . לא ילמדו עוד ללמוד איש את רעהו ולאמר לאחר דעו את ה' כי כולם מעלמה ידעו אותי מן הקטנים עד הגדולים . כי אסלח וגומר . ובכל יהיו מ"ל ע"ה בורא' ואחוקי' ולבן כולם ישבו הסבנה הזאת אמ' כולם האלהים : (לד) נותן שמש . הנותן את השמש להאיר בכל יום ונתן חקות

יבש

וְכוֹכָבִים לְאוֹר לַיְלָה רֹגַע הַיָּם וַיֶּהֱמוּ גַלָּיו
יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ׃ לה אִם־יָמִישׁוּ הַחֻקִּים
הָאֵלֶּה מִלְּפָנַי נְאֻם־יְהוָה גַּם זֶרַע יִשְׂרָאֵל
יִשְׁבְּתוּ מִהְיוֹת גּוֹי לְפָנַי כָּל־הַיָּמִים׃
לו כֹּה ׀ אָמַר יְהוָה אִם־יִמָּדְדוּ שָׁמַיִם
מִלְּמַעְלָה וְיֵחָקְרוּ מוֹסְדֵי־אֶרֶץ לְמַטָּה
גַּם־אֲנִי אֶמְאַס בְּכָל־זֶרַע יִשְׂרָאֵל עַל־
כָּל־אֲשֶׁר עָשׂוּ נְאֻם־יְהוָה׃ לז הִנֵּה יָמִים
בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וְנִבְנְתָה הָעִיר לַיהוָה מִמִּגְדַּל
חֲנַנְאֵל עַד־שַׁעַר הַפִّנָּה׃ לח וְיָצָא עוֹד
קַוֵּה הַמִּדָּה נֶגְדּוֹ עַל גִּבְעַת גָּרֶב וְנָסַב

באים ק׳ ולא כ׳ קו ק׳

לח (לא ישובו) סס (ויחקרו) סס (הנה ימים) סכסדרין לו

געתה

לְקִבְלָה עַד מִצְּחִי לְנִבְעָתָא דִּסְמִיכָא לְגָרֵב וְיִהֵי מִסְתַּחֲרֵי

לבריכת

רד"ק

ומלכו מי הים כחומה מימינים ומשמאלם ועברו ישראל׃ כ׳ גבורות שמו . שהוא אדון גבורות מעלה ומטה וכידו הכל וי"ו ויאמרו כו"ן ויבך מעשות העולם וכל הדומים לו בפירשנו אחר שיבוד כן פי׳ זה אחר שהמו׃ (לה) אם ימישו החקים׳ על שמש וירח וכוכבים אמר שלא ימוש חקם לא על בקיעת הים כלומר כמו שלא ימושו החקים האלה כן לא ימושו ישראל ולא יעבתו מהיות גוי לפני כלומר עובדים לפני כל הימים ופי׳ מלפני אלו מעמידה החקומיים ולא זכר רוגע להמשילו לעמידת ישראל׃ וקיומם שהרי אותם הבקיעה לא עמדה אלא ויש הים לפנות בקר לאיתנו אבל זכר אותו לומר מי ה׳ הק הים בעבור ישראל ועשה דבר חדש בעבורם הוא יעשה זה החדוש עוד׃ ביבשה לפם לב חדש ירגלה עד דרך האמת׃ ויבאל בעבורם עבע סיירה שנאמר עליו כי יל ר לב ההדש רע מנעוריו ואחר שהמשיל קיום ישראל על דרך האמת׃ בהמים המשיל אהבתם למדידת שמים למעלה ולהקירת מוסדי ארץ מלמטה׃ כי לא תפסר׃ אהל מישראל שימאס אותם׃ (לו) על כל אשר עשו׃ כלומר על כל עונות שעשו לא ימאסם בעבור זה כי יקבל לעונם שאמר למעלה ועל זה אחר׃ (לז) כה אמר ה׳ אם ימדו׳ לשמים לפי שהם נמוים ויתכן׳ עניין המדידה וזכר באלה מוסדי שהוא מתחונה כיסוד לבנין וכן אמר בפ׳ אחר אף ידי יסדה אלה ויתיני עפתה שם׃ (לח) הנה ימים . כאים ימים . כאים קרי ולא כתיב׃ ונבנתה העיר . ר"ל ירושלם׃ לפ׳ . שתהיה כל ימי עד לה׳ ולא תחרב׃ ולא אמר שתחרב העיר ממה שהיתה ונתן גבול הרחבתה׃ ממגדל חננאל עד שער הפנה׃ ר"ל עד שער הפנים וכן אמר בנ׳ אבריה עד שער הפנים וזכר גם כן שם ומגדל הננאל והננאל שם ידוע אצלם ויונתן תרגם פקוס׃ (לח) ולא עוד׃ בעבה . כתוב קוה גם"ל כי ממלת זה הבא בלשון נקבה כמו תקות תוע הבני וקרי קו על הרוב׃ גרב וגעתה׃

מצודת דוד

ירם וכוכבים להאיר בכל לילה׃ רוגע הים׃ הבוקע הים לפני בני ישראל בלאתם מצרים׃ ויהמו גליו׃ ר"ל עם כי גליו הם חומים בקול גדול והיו שוטפים והולכים עכ"ז בקעו ולא הלכו הגלים בדרכם׃ (לה) אם ימושו החקים׃ אם תקות השמש והירח וכורבו מלפני לגל יאחר כי אם המוקים הקבוע לו לא גם זרע ישראל אבתו ונומר ר"ל כמו שהחוקים האלה לא ימושו כן זרע ישראל לא ישבתו׃ מהיות גוי לפני׃ לבלתי היות לפני גוי׃ ר"ל עם מיוחד׃ כל הימים׃ ר"ל כל הימים ישבתו ונומר כמו החוקים בלומר כמו שהם לא ימושו כן ונומר׃ (לו) אם ימדו׃ אם יהיה המדד נודע השמים אשר הוא מתעלל ותם יהיה נחקר כמו מוסדי ארץ׃ אחרון אחר הוא מלמטה לא גם אני אמאס כל זרע ישראל בעבור כל הפעמים אשר עשו ור"ל כמו שלא אמאס׃ לחקור׃ המדיד׃ עומק יסוד׃ הארץ כן לא אמאס בישראל בעבו׃ פעמים׃ (לז) ונבנתה העיר׃ ר"ל ירושלים׃ אל׃ ר"ל עד׃ לפנות׃ (לח) ולא עוד׃ ר"ל עד כל

רש"י

רוגע הים. שוכר הים מגידו ומרמימו ונעשה קמ׃ קמעים כמו עורי רגע (חוזב ז) : (לה) ימושו׃ לא ימים : (לו) אם ימדו שמים׃ כמה נוכחים׃ אני אמאס בישראל׃ כלומר כשם שהם לא׃ ולא יהקרו כך ישראל לא ימאסו בכל אשר חטאו׃

העמק

(לח) העמק הפגרים׃ עמק שנפלו שם פגרי מחנה סנחריב׃ והרשן׃ מקום שפך הדשן שהיה חוץ לירושלים יוסיפו על העיר ויכניסו כל זה לתוך חומותיה ובגאולה זו עתידה לבא בגאולה אחרונה שהרי לא היתה בבית שני׃ השדמות. קנפני"ת בלע"ז׃ (ג) צרים . לשון מצור׃ בחצר המטרה . לשון

מצודת דוד

בקיעה כמו עורי רגע (חוזב ו׳) : (לה) ימושו׃ עניין בי׃ כמו לא ימוש עמוד הענן (שמות י"ג) : ישבתו׃ עניין בי׃ (לו) מוסדי׃ תלשון יסוד והוא תרגום כדור הארצי׃ על כל׃ כל׃ (לז) שער הפל׃ שער השומר בזויה׃ (לח) קו׃ מבל המיוחד למוד בו׃ על גבעת גרב . על גבעה גרב׃ וכן

רד"ק

המקומות ידועים אצלם בירושלים אל סמוך לה׃ (לט) וכל העמק . פירושו בתרגומו וכל מיצלא אחר וגו׃ בלעמוד פירוש הדשן מן דשן ומתן ר"ל מתנה לשון שפיו דשנים ולעגנים ולפי פשוטו פירוש הדשן מקום שפך הדשן מחוץ לעיר וכל זה יהיה תוספת העיר ומה שתרגם שער הסוסים תרגם בית ריסא דמלכא ר"ל מקום מבולת הסוסים ר"ל שער שהיה יוצא מן המלך עם פרשיו והיה שם דרך שוה למבולת הסוסים והדרך הזאת היה שישור ריס שהוא שבעים קנים והקנ׃ שם אמה וזרת׃ והשדמות . לפי פשוטו השדות ר"ל רוב הבדות׃ המקומות לעיר עתה יהיו בו בכלל העיר תוך החומה׃ קדש לה׃ . כמו קדש ישראל לה׃ כמו שאומר לא יגעם ולא יחרם עוד לו אומר כי מקלת התוספת הזה יהיה במקדש׃ כי גם הוא ירחיב מקומו כמו שאומר בגבולות יחזקאל לא יגעם ולא יחרם כמו בית לאלהון ובית שני שהחרבו וזה בנין העיר ובנין הבית ולא יחרם עוד לעולם׃ השדמות . לחיב בנים וקני בדנ"ם ויונתן תרגם לריחת הוא מלשון רז"ל לריחת דבלא והוא אמת המי׃ שמשקי׃ ממנה השדות׃ (ג) הדבר . מגזרה הוא ועמו נמשך עד׃ ויאמר ירמיהו כי דבר תגלה הוא שהיה אליו בשנה העשירית ואחרי שנלימו הדבר בפרו ירמיהו לאנשי המעצר׃ (ג) בחצר המעצר . בחצר שהיו נשמרים שם האסורים מעצר שהיו עצר עניין שמיהה כמו

מצודת ציון

וכן וירכתו על ליהון (בראשית מ"ט) : ונמצ׃ מלשון הסב׃ (לט) הפגרים׃ הבהרוגים׃ והרשן׃ אחר המזבח׃ השדמות׃ מלא שדה וכן שדמות מבצר (ישעי׃ ט"ו) : קדרון׃ כן שם הגאל׃ יתתם׃ עניין עקיר׃ יהרס׃ מל׃ הריסה וקלקול׃

לב (ג) מיל׃ לגאות שם׃ לריס׃ מקיפים ומסבבים לבצר לסם׃ כלות׃ לאמר כמו אחוני מחשב כלאם (המדבר י"ח)׃ המטר׃ כן נקרא בית האסורים כי יאסר בבית משמרת׃ בראשית

תרגום

וְכוֹכְבַיָּא לְאַנְהָרָא בְּלֵילְיָא רָגַע יַמָּא וְגָלוֹהִי
יְיָ צְבָאוֹת שְׁמֵיהּ׃ לה אִם יְזִיעוּן קְיָמַיָּא אִלֵּין מִן קֳדָמַי אָמַר יְיָ אַף בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָא יִבְטְלוּן מִלְּמֶהֱוֵי עַם קֳדָמַי כָּל יוֹמַיָּא׃ לו כְּדֵן אָמַר יְיָ אִם יִתְקַיְּמוּן שְׁמַיָּא מִלְּעֵילָא וְיִתְבַּדְּקוּן יְסוֹדֵי אַרְעָא לְתַתָּא אַף אֲנָא לָא לְמִדְבַּק יְסוֹדֵי אַרְעָא לְתַתָּא בְּכָל זַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל עַל כָּל דִּי עֲבַדוּ׃ לז הָא יוֹמַיָּא אָתְיָן אָמַר יְיָ וְתִתְבְּנֵי קַרְתָּא דִּירוּשְׁלֵם קֳדָם יְיָ מִמִּגְדַּל פְּקוּס וְעַד תְּרַע זְוָיָתָא׃ לח וְתֵיתֵי בְּנָפָא יְהוּדָה עוֹד חוּט מְשַׁח בִּגְנָן

לבריכת עינגלה׃ לט וְכָל מַישְׁרָא אֲתַר דְּנַפְלוּ תַמָּן פְּגָרֵי מַשְׁרַיָת אַתּוּרָאָה וְכָל דְּלֵית אָפְשַׁר דִּיעִידוּן קָיְמִין אַרְיָתָא עַד נַחֲלָא דְּקִידְרוֹן הָאִלֵּין מִן קֳדָמַי אֲתַר יְיָ אַעֲבַר לְמִבְטַל דְּלָא יִתְבְּטֵל דַּמְלְכָא קוּדְשָׁא מִלְּמֶהֱוֵי עַם מְשַׁמֵּשׁ קֳדָמַי כָּל יוֹמַיָּא׃ מ וְלָא יִתְעַקַּר וְלָא יִתְפַּגַּר עוֹד לַעֲלָם׃ א פִּתְגָם דִּי הֲוָה עִם יִרְמְיָה מִן קֳדָם יְיָ בְּשַׁתָּא עֲשַׂרְיָתָא דִּמְלֻכְתָּא דְּצִדְקִיָּה מַלְכָּא דִּיהוּדָה הִיא שַׁתָּא תַּמְנָיָא לְנְבוּכַדְרֶאצַּר׃ ב אֲרֵי חֵיל מַלְכָּא דְּבָבֶל מְצַרְיָן עַל יְרוּשְׁלֵם וְיִרְמְיָה נְבִיָּא הֲוָה כְּלִיא בְּחֻצַּר בֵּית אַסִּירַיָּא דִּי בְּבֵית מַלְכָּא שַׁבְטָא דְּבֵית תְּרַע זְוָיָתָא׃ ג דַּאֲסָרֵיהּ צִדְקִיָּה מַלְכָּא שַׁבְטָא דְּבֵית יְהוּדָה לְמֵימַר מַדּוּעַ אַתְּ מִתְנַבֵּי

למימר

רש"י

(לט) העמק הפגרים׃ עמק שנפלו שם פגרי מחנה סנחריב׃ והרשן׃ מקום שפך הדשן שהיה חוץ לירושלים יוסיפו על העיר ויכניסו כל זה לתוך חומותיה ובגאולה זו עתידה לבא בגאולה אחרונה שהרי לא היתה בבית שני׃ השדמות. קנפני"ת בלע"ז׃ (ג) צרים . לשון מצור׃ בחצר המטרה . לשון

מצודת דוד

והוא ולא עוד קו החדה למדוד תרכו׃ עד גבעת גרב יסבב נוסתה וכם שמות מקומות׃ (לט) וכל מתק הפגרים׃ גם יסבב העמק שנפלו שם פגרי מחנה סנחריב׃ והרשן׃ מקום שפך הדשן שהוא מחוץ לעיר׃ וכל השדמות׃ מקום השדות׃ עד נחל קדרון׃ השומר מהעבר מזה׃ עד וגו׃ עד זוית שער אחר הסוסים כתוב כו׃ השומר מהעבר מזה ברוחב הכוסף כלפי המזרח׃ קדש לה׃. כל הרוחב והאורך הזה יהיה קודש לה׃ קדוש בקדושת העיר׃ לא יתש . מלא והלאה לא יעקר ולא יהרס עד עולם כי לא יכבה עוד האויב׃

מצודת ציון

כמו ברכתו על ליהון (בראשית מ"ט) : ונמצ׃ מלשון הסב׃ (לט) הפגרים׃ הבהרוגים׃ והרשן׃ אחר המזבח׃ השדמות׃ מל׃ שדה וכן שדמות מבצן (ישעי׃ ט"ו) : קדרון׃ כן שם הגאל׃ יתתם׃ עניין עקיר׃ יהרס׃ מל׃ הריסה וקלקול׃

לב (ג) מיל׃ לגאות שם׃ לריס׃ מקיפים ומסבבים לבצר לסם׃ כלות׃ לאמר כמו אחוני מחשב כלאם (המדבר י"ח)׃ המטר׃ כן נקרא בית האסורים כי יאסר בבית משמרת׃ בראשית

לב (ח) סמנה עשרה . כי ר"ל מלך בר׃ ליהויקים והוא מלך י"ח שנים הרי מ׃ שנים ויחמיה בנו מלך ג׃ חדשים וי׃ ימים ואחריו מלך לנקים שם כן עשרים לנדקי׃ הוא י"א לנ"ע׃ (ג) נרים׃ הוא נרוס על ירושלים כי בט׃ לנדקי׃ ארד אליה ונכשוה כי"ל לנדקים כמ"ש בת"כ׃ הוא כלות׃ הוא חסור כתר בית האסורים׃ חסר בית מלך׃ אשר בית מלך׃ (ג) לאמר . כי אמר לו מדוע אתה נבא לאחר וגו׃ ובעבור זה

גְּעָתָה׃ לט וְכָל־הָעֵמֶק הַפְּגָרִים וְהַדֶּשֶׁן
וְכָל־הַשְּׂדֹמוֹת עַד־נַחַל קִדְרוֹן עַד־פִּנַּת
שַׁעַר הַסּוּסִים מִזְרָחָה קֹדֶשׁ לַיהוָה לֹא־
יִנָּתֵשׁ וְלֹא־יֵהָרֵס עוֹד לְעוֹלָם׃
לב א הַדָּבָר אֲשֶׁר הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ
מֵאֵת יְהוָה בַּשָּׁנָה הָעֲשִׂרִית לְצִדְקִיָּהוּ
מֶלֶךְ יְהוּדָה הִיא הַשָּׁנָה שְׁמֹנֶה־עֶשְׂרֵה
שָׁנָה לִנְבוּכַדְרֶאצַּר׃ ב וְאָז חֵיל מֶלֶךְ
בָּבֶל צָרִים עַל־יְרוּשָׁלִָם וְיִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא
הָיָה כָלוּא בַּחֲצַר הַמַּטָּרָה אֲשֶׁר בֵּית־
מֶלֶךְ יְהוּדָה׃ ג אֲשֶׁר כְּלָאוֹ צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־
יְהוּדָה לֵאמֹר מַדּוּעַ אַתָּה נִבָּא לֵאמֹר

משרמות ק׳ בשנה ק׳ כה

רד"ק

(לט) וכל העמק הפגרים׃ פירושו בתרגומו וכל מיצלא אחר וגו׃ כבעמוד פירוש הדשן מן דשן ומתן ר"ל מתנה לשון שפיו דשנים ולעגנים ולפי פשוטו פירוש הדשן מקום שפך הדשן מחוץ לעיר וכל זה יהיה תוספת העיר ומה שתרגם שער הסוסים תרגם בית ריסא דמלכא ר"ל מקום מבולת הסוסים ר"ל שער שהיה יוצא מן המלך עם פרשיו והיה שם דרך שוה למבולת הסוסים והדרך הזאת היה שישור ריס שהוא שבעים קנים והקנ׃ שם אמה וזרת׃ והשדמות . לפי פשוטו השדות ר"ל רוב הבדות׃ המקומות לעיר עתה יהיו בו בכלל העיר תוך החומה׃ קדש לה׃ . כמו קדש ישראל לה׃ כמו שאומר לא יגעם ולא יחרם עוד לו אומר כי מקלת התוספת הזה יהיה במקדש׃ כי גם הוא ירחיב מקומו כמו שאומר בגבולות יחזקאל לא יגעם ולא יחרם כמו בית לאלהון ובית שני שהחרבו וזה בנין העיר ובנין הבית ולא יחרם עוד לעולם׃ השדמות . לחיב בנים וקני בדנ"ם ויונתן תרגם לריחת הוא מלשון רז"ל לריחת דבלא והוא אמת המי׃ שמשקי׃ ממנה השדות׃ (ג) הדבר . מגזרה הוא ועמו נמשך עד׃ ויאמר ירמיהו כי דבר תגלה הוא שהיה אליו בשנה העשירית ואחרי שנלימו הדבר בפרו ירמיהו לאנשי המעצר׃ (ג) בחצר המעצר . בחצר שהיו נשמרים שם האסורים מעצר שהיו עצר עניין שמיהה כמו

מצודת דוד

והוא ולא עוד קו החדה למדוד תרכו׃ עד גבעת גרב יסבב נוסתה וכם שמות מקומות׃ (לט) וכל מתק הפגרים׃ גם יסבב העמק שנפלו שם פגרי מחנה סנחריב׃ והרשן׃ מקום שפך הדשן שהוא מחוץ לעיר׃ וכל השדמות׃ מקום השדות׃ עד נחל קדרון׃ השומר מהעבר מזה׃ עד וגו׃ עד זוית שער אחר הסוסים כתוב כו׃ השומר מהעבר מזה ברוחב הכוסף כלפי המזרח׃ קדש לה׃. כל הרוחב והאורך הזה יהיה קודש לה׃ קדוש בקדושת העיר׃ לא יתש . מלא והלאה לא יעקר ולא יהרס עד עולם כי לא יכבה עוד האויב׃

מצודת ציון

כמו ברכתו על ליהון (בראשית מ"ט) : ונמצ׃ מלשון הסב׃ (לט) הפגרים׃ הבהרוגים׃ והרשן׃ אחר המזבח׃ השדמות׃ מל׃ שדה וכן שדמות מבצן (ישעי׃ ט"ו) : קדרון׃ כן שם הגאל׃ יתתם׃ עניין עקיר׃ יהרס׃ מל׃ הריסה וקלקול׃

לב (ג) מיל׃ לגאות שם׃ לריס׃ מקיפים ומסבבים לבצר לסם׃ כלות׃ לאמר כמו אחוני מחשב כלאם (המדבר י"ח)׃ המטר׃ כן נקרא בית האסורים כי יאסר בבית משמרת׃ בראשית

לב (ח) סמנה עשרה . כי ר"ל מלך בר׃ ליהויקים והוא מלך י"ח שנים הרי מ׃ שנים ויחמיה בנו מלך ג׃ חדשים וי׃ ימים ואחריו מלך לנקים שם כן עשרים לנדקי׃ הוא י"א לנ"ע׃ (ג) נרים׃ הוא נרוס על ירושלים כי בט׃ לנדקי׃ ארד אליה ונכשוה כי"ל לנדקים כמ"ש בת"כ׃ הוא כלות׃ הוא חסור כתר בית האסורים׃ חסר בית מלך׃ אשר בית מלך׃ (ג) לאמר . כי אמר לו מדוע אתה נבא לאחר וגו׃ ובעבור זה

כה אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹתֵן אֶת־הָעִיר הַזֹּאת
בְּיַד מֶלֶךְ־בָּבֶל וּלְכָדָהּ׃ ד וְצִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ
יְהוּדָה לֹא יִמָּלֵט מִיַּד הַכַּשְׂדִּים כִּי־
הִנָּתֵן יִנָּתֵן בְּיַד מֶלֶךְ־בָּבֶל וְדִבֶּר־פִּיו
עִם־פִּיו וְעֵינָיו אֶת־עֵינָיו תִּרְאֶינָה׃
ה וּבָבֶל יוֹלִךְ אֶת־צִדְקִיָּהוּ וְשָׁם יִהְיֶה
עַד־פָּקְדִי אֹתוֹ נְאֻם־יְהוָה כִּי תִלָּחֲמוּ אֶת־
הַכַּשְׂדִּים לֹא תַצְלִיחוּ׃ ו וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ
הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ ז הִנֵּה חֲנַמְאֵל
בֶּן־שַׁלֻּם דֹּדְךָ בָּא אֵלֶיךָ לֵאמֹר קְנֵה לְךָ
אֶת־שָׂדִי אֲשֶׁר בָּעֲנָתוֹת כִּי לְךָ
מִשְׁפַּט הַגְּאֻלָּה לִקְנוֹת׃ ח וַיָּבֹא
אֵלַי חֲנַמְאֵל בֶּן־דֹּדִי כִּדְבַר יְהוָה
אֶל־חֲצַר הַמַּטָּרָה וַיֹּאמֶר אֵלַי קְנֵה
נָא אֶת־שָׂדִי אֲשֶׁר־בַּעֲנָתוֹת אֲשֶׁר וּבְאֶרֶץ
בִּנְיָמִין כִּי לְךָ מִשְׁפַּט הַיְרֻשָּׁה וּלְךָ הַגְּאֻלָּה

תרגום

לְמִיטַר כְּדֵנָן אֲמַר יְיָ הָאֲנָא
מְסַר יַת קַרְתָּא הָדָא בְּיַד
מַלְכָּא דְבָבֶל וְיִכְבְּשִׁינַהּ׃
ד וְצִדְקִיָּה מַלְכָּא שִׁבְטָא דְבֵית
יְהוּדָה לָא יִשְׁתֵּיזִיב מִידָא
דְכַסְדָּאֵי אֲרֵי אִתְמְסָרָא
יִתְמְסַר בִּידָא מַלְכָּא דְבָבֶל
וִימַלֵּיל פּוּמֵיהּ עִם פּוּמֵיהּ
וַעֵינוֹהִי יַת עֵינוֹהִי יְחַזְּיָן׃
ה וּלְבָבֶל יוֹבִיל יַת צִדְקִיָּה
וְתַמְּוֵיהִי עַד דְּיַעוֹל דּוּכְרָנֵיהּ
קֳדָמַי אֲמַר יְיָ אֲרֵי תְּגִיחוּן
קְרָב עִם כַּסְדָּאֵי לָא תַצְלְחוּן׃
ו וַאֲמַר יִרְמְיָה הֲוָה פִּתְגָם
גְּבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִמִּי
לְמֵימַר׃ ז הָא חֲנַמְאֵל בַּר
שַׁלֻּם אַחֲבוּךְ אָתֵי לְוָתָךְ
לְמֵימַר זְבוֹן לָךְ יַת חַקְלִי
דְּבַעֲנָתוֹת אֲרֵי לָךְ חֲזֵיָא
אַחֲסָנְתָּא לְמִזְבַּן׃ ח וַאֲתָא
לְוָתִי חֲנַמְאֵל בַּר אַחֲבִי
כְּפִתְגָמָא דַיְיָ לְדָרַת בֵּית
אֲסִירֵיָא וַאֲמַר לִי זְבוֹן כְּעַן
יַת חַקְלִי דְּבַעֲנָתוֹת דְּבַאֲרַע
שִׁבְטָא בְּנְיָמִין אֲרֵי לָךְ חֲזֵיָא
יְרוּתָא וְלָךְ אַחֲסָנְתָּא זְבוֹן

לד

קִנְיָנֶךָ וָאֵדַע כִּי דְבַר־יְהוָה הוּא׃
ט וָאֶקְנֶה אֶת־הַשָّדֶה מֵאֵת חֲנַמְאֵל בֶּן־
דֹּדִי אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת וָאֶשְׁקְלָה־לּוֹ אֶת־הַכֶּסֶף
שְׁבָעָה שְׁקָלִים וַעֲשָׂרָה הַכָּסֶף׃ י וָאֶכְתֹּב
בַּסֵּפֶר וָאֶחְתֹּם וָאָעֵד עֵדִים וָאֶשְׁקֹל הַכֶּסֶף
בְּמֹאזְנָיִם׃ יא וָאֶקַּח אֶת־סֵפֶר הַמִּקְנָה אֶת־
הֶחָתוּם הַמִּצְוָה וְהַחֻקִּים וְאֶת־הַגָּלוּי׃
יב וָאֶתֵּן אֶת־הַסֵּפֶר הַמִּקְנָה אֶל־בָּרוּךְ בֶּן־
נֵרִיָּה בֶּן־מַחְסֵיָה לְעֵינֵי חֲנַמְאֵל דֹּדִי וּלְעֵינֵי
הָעֵדִים הַכְּתֻבִים בְּסֵפֶר הַמִּקְנָה לְעֵינֵי כל

תרגום

וִידַעַת אֲרֵי פִּתְגָמָא דַיְיָ
הוּא׃ ט וְזַבְנִית יַת חַקְלָא
חֲנַמְאֵל בַּר אַחֲבִי
דְּבַעֲנָתוֹת וּתְקַלִּית לֵיהּ
יַת כַּסְפָּא שַׁבְעָא מְנִין וַעֲשַׂר
מְנִין דְּכַסְפָּא׃ י וּכְתָבִית
שְׁטָרָא וַחְתָמִית וְאַסְהַדִּית
סָהֲדִין וּתְקַלִּית כַּסְפָּא
בְּמוֹזְנָיָא׃ יא וּנְסִיבִית יַת
שְׁטָרָא דְזַבְנָא יַת דִּכְתִיב
בֵּיהּ וַחֲתִים בְּהִלְכָתָא
וְדַחֲזָא וַיַת שְׁטָרָא פְּתִיחָא׃
יב וְיַהֲבִית יַת שְׁטָרָא דְזַבְנִינִי
לְבָרוּךְ בַּר נֵרִיָּה בַּר מַחְסֵיָה
לְעֵינֵי חֲנַמְאֵל אַחֲבִי וּלְעֵינֵי
סָהֲדֵיָא דִכְתִיבִין בִּשְׁטָרָא
דְזַבְנִינִי לְעֵינֵי כָּל יְהוּדָאֵי

דיתכין

ת״א (יתקח את ספר) קרשון פ׳ וכ׳ בתרא קס (הגרי״כ) עיין כס׳ תסיוים סימן של״ס.

רש״י

(ט) את ספר המקנה. שטר המכירה: את הדרתום. עם חתימתו כשהוא חתום כדת וחוק: ואת הגלוי. המחק בנית דין ע״פ עדיו וכתבו וחתמו לדיינין ברמת דדייני הוא קיום הסטרות לעשות הדבר גלוי מפורסם פן ימותו העדים וכבותיו פירשו לעניין גם בגוים ומקושר בגמרא בתרא: (יב) לעיני חנמאל דודי. אד עכשיו קראו בן דודי שמא שניים היו ולפי אין לא ידעתי מהו ויש גוזמים לומר דודו וכן דודו היה מגמאל לירמיה כגון רפובן גמא את שמעון אחיו וילד לו ישמעאל וכבר הוליד לשמעון ימין הרי ימין דודו לישמעאל (בכן ב) אחי אמו הוא וגם בן דודו אבל בן שמעון אחי אביו של ישמעאל ואינה היא המדה אבל מליצו בכל המקרא את האם קרוי דוד: לעיני כל המקרא

רד״ק

(ט) את ספר המקנה. שטר המכירה: את הדרתום. פקודת כל הסדר היא המיתה: (ו) ויאמר ירמיה׳ וגו׳. לא לגדקיהו אמר כן אלא פירש הכתוב למה כלאו וחזר לדבורו הראשון לפרש מה הדבר אשר היה אל ירמיה: (ז) בא אליך. על פי הדבור: לד

לעמון בית המשמר: (ה) עד פקדי אותו. פקודת כל הסדר היא המיתה: (ו) ויאמר ירמיה׳ וגו׳. לא לצדקיהו אמר כן אלא פירש הכתוב למה כלאו וחזר לדבורו הראשון לפרש מה הדבר אשר היה אל ירמיה: (ז) בא אליך. על פי הדבור: לד

מצודת ציון

(ברתשית מ״ב) ח״ל מערתכון: (ה) פקדי. ענין זכרון והשגחה ויאמר כן על הסנחת הנחת המיתה וכן ופקודת כל הארם יפקד פלילהם (במדבר פ״ו): (ו) משפט. ענין מנהג ודרך וכן ומשפט

מצודת דוד

כלאו: (ו) ודבר פיו. זה היה כשדבר אתו משפטים כת״ל ודבר אתו משפטים (לקמן ל״ב): (ה) עד פקדי אותו. זה המיתה שהיא פקודת כל חי: כי תלחמו. אם תלחמו לא תצליחו וכאלו אחר לכן קבלו עליכם שעבוד עול בבל ואל תלחמו: (ו) היה דבר ה׳. הוא מורה למעלה לומר שזה הדבר אשר

היה אל ירמיהו בשנה השביעית ובעבור שאמרו הרברי׳ בספור המלוך וסבת הגלות ירמיה מאד לומר שזה היה דבר ה׳ אלי: (ז) דודך. אחר הוא על שלום: בא אליך. כולך לבא אליך: כי לך משפט הגאולה לקנות. על כי אתה קרוב אלי המשפט היא שתגאל אדי אלא תנות ביד אחרים ולקנות אתה אותה כי בן דודו המ״ש בכוונו ויאמר לגואל חלקת השדה וגו׳ אם תגאל גאל (רות ד׳): (ח) כדבר ה׳. כאשר אחר לי ה׳: משפט הירושה. ר״ל הגאולה ואין לי קרוב ממך ואתה ראוי לרשת

מצודת ציון

(ט) ואקנה. ענין מקנה וכן ויקנו אותם ואקנה כל הארם יפקד פלילהם (במדבר פ״ו): (ו) משפט. ענין מנהג ודרך ומשפט

מצודת דוד

אותם לכן נגאל אותם לכל תבא ליד אחרים וקנה אותה: ואשקלה. ר״ל הבלתי בעבור אחר דבר ה׳ הוא לקנותה בחתת ולכן הודיע לי הדבר: (ט) ואשקלה. מסרתי לו בחשקל את הכסף תחיר הדרה והיו במספר שבעה שקלים ר״ל שבעה מנים כן ארז״ל: ועשרה הכסף. פירש פלגים כן ת״ל: (י) ואכתוב בספר. ליתן לכתוב בספר דברי קניית השדה וקראו ספר ע״ש פרטו וכן ומחתי קמח (ישעיה מ״ב): ואחתום. ליתן לנעל הדר לאחתום שמו על ספר המקנה: ואעד עדים. אמרתי עדים שידעו מדבר ולפעמים שקלתי הכסף בחלוני מסקל: (יא) ספר המקנה. שטר הקנין: את החתום. עם החתום. ר״ל כשהוא חתום יפ בעל הדרה: המצוה והחקים. ר״ל הנעשה כפי המצוה והחוקים שהיו נהוגים בימים ההלה: ואת הגלוי. הוא שטר שהוא כו שהכירה ונעשה בגלוי ובפירסום ולא היה מי מערער על המכר׳ ההיא ואחר מוקנין לאחוז בו עתה: (יב) את הספר המקנה. וכ״ל ספר הגלוי ולקח אבר הנשקר לבר: דודי. ישמעאל זכו בעל הדרה כי הוא היה בן דודו: כהתנים. הם

כהתנים

כָּל־הַיְהוּדִים הַיֹּשְׁבִים בְּחַצַר הַמַּטָּרָה׃
יג וְאֶצַוֶּה אֶת־בָּרוּךְ לְעֵינֵיהֶם לֵאמֹר׃ יד כֹּה
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לָקוֹחַ
אֶת־הַסְּפָרִים הָאֵלֶּה אֵת סֵפֶר הַמִּקְנָה
הַזֶּה וְאֵת הַחָתוּם וְאֵת סֵפֶר הַגָּלוּי הַזֶּה
וּנְתַתָּם בִּכְלִי־חָרֶשׂ לְמַעַן יַעֲמֹדוּ יָמִים
רַבִּים׃ טו כִּי כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל עוֹד יִקָּנוּ בָתִּים וְשָׂדוֹת וּכְרָמִים
בָּאָרֶץ הַזֹּאת׃ טז וְאֶתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה אַחֲרֵי
תִתִּי אֶת־סֵפֶר הַמִּקְנָה אֶל־בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּה
לֵאמֹר׃ יז אֲהָהּ אֲדֹנָי יְהוִה הִנֵּה ׀ אַתָּה
עָשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ בְּכֹחֲךָ
הַגָּדוֹל וּבִזְרֹעֲךָ הַנְּטוּיָה לֹא־יִפָּלֵא מִמְּךָ
כָּל־דָּבָר׃ יח עֹשֶׂה חֶסֶד לָאֲלָפִים וּמְשַׁלֵּם
עֲוֹן אָבוֹת אֶל־חֵיק בְּנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם הָאֵל

הַגָּדוֹל

תא (אֶת הַחָתוּם) נִדְרִים לח בתרא שם (וְנִתַּתָּם בִּכְלִי חָרֶשׂ) מגילה יט בפ"ק (וְהַמֶּלֶךְ עֹמֵד עַל הַחוֹמָה) ברכות ה

רד"ק

לעדות׃ (יד) לקוח. מקור במקום לוי כמו זכור את יום השבת הלוך וקרלת וכדומים לכם׃ וחתם החתום. ספר המלוה וחתקים וגם כולו כוס חתום׃ למען יעמדו ימים רבים. עד שוב הגולה שאז תתקיים מצותה עוד יקנו בתים ולכרמים לחות לעיבת הגעות כוס הלל לקנות השדה לנחמי׳ ישראל שלא יהשבו שאבד׳ תקומם אם יגלו׃ (יז) אהה. אתה עשית את השמים ואת הארץ. וכיון שעשית לותם לא יתקן שיפלא ויעלם ממך כל דבר הנעשה בשמים כין בארץ ואם תגתן העיל ציד הכבדים אתה ידעת ואתה יכמיכו כי לוני שב אפו מכם מרוב חכדיו וזכר לכם חסדי אבות הראשונים לפיכך אמר עתה חסד נאמני׳ אמת לא כן למה אמר שיקני׳ השד׳ ומפי׳ קרוב׳ הכבדים וזהו ענין הסלמו׃ (יח) אל חיק בניהם׳ אחריהם׳. כשאתה

מעשה

מצודת דוד

מאמר דבר המכיר׳ בספר בדבר ירמיה׃ לעיני כל היהודים׃ כמו ולעיני ותחסר הוי׳׃ (יד) וחת החתום. ומה החתומים שמו׃ ונתתם׳ את הספרים האלה׃ למען יעמדו ימים רבים׃ כי כלי חרס משמר דבר הנתון בו מן הארקנון׃ (טו) כי כה.
כאומר אל תחשוב שקניית השדה ונתינת הספרים בכלי חרס בטלי׳ ר"ל רעתי נוסה כמה שאמר לי׳ כי הנה תגאלל וגומ׳ והוא למען לקנות השד׳ בתחת הגולה היא לבנות לחות ולרעתו שעוד יבא זמן שבני ישראל יקנו בתים וגו׳ ולא תהיה הארץ נחלבת כיד הכשדים כי יחזרו וישובו הנה׃ (טז) את ספר המקנה׃ וס"ם ס' הגלוי מלקנר אבר כשיר׳ לבד׃ (יז) אהה׳ הוא מנין לעקת יגל׳ שהי׳ מיר ודומה על שהיה כנוד מלדעת תמיתה פתרון קניית השד׳׃ אם יפלא׳. ר"ל הוא׳ והכל מעשה ידך שהם אם כן מדוקי אין נסת׳ ממך שום דבר׃ (יח) עושה חסד לאלפים׳. נעמו׳ לדקת מלרוק ששה אמר לגרשו עד אלפים דורות׃ אל חיק בניהם׳. המלכ גמול הענן אל קרב בניהם׃ אחריהם׳. ר"ל בשאלכים

הַגָّדוֹל הַגִּבּוֹר יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ׃ יט גָּדֹל
הָעֵצָה וְרַב הָעֲלִילִיָּה אֲשֶׁר־עֵינֶיךָ
פְּקֻחוֹת עַל־כָּל־דַּרְכֵי בְּנֵי אָדָם לָתֵת
לְאִישׁ כְּדַרְכָּיו וּכְפִרִי מַעֲלָלָיו׃ כ אֲשֶׁר
שַׂמְתָּ אֹתוֹת וּמֹפְתִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד־
הַיּוֹם הַזֶּה וּבְיִשְׂרָאֵל וּבָאָדָם וַתַּעֲשֶׂה־
לְּךָ שֵׁם כַּיּוֹם הַזֶּה׃ כא וַתֹּצֵא אֶת־עַמְּךָ אֶת־
יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֹתוֹת וּבְמוֹפְתִים
וּבְיָד חֲזָקָה וּבְאֶזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבְמוֹרָא גָּדוֹל׃
כב וַתִּתֶּן לָהֶם אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר־
נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבוֹתָם לָתֵת לָהֶם אֶרֶץ זָבַת
חָלָב וּדְבָשׁ׃ כג וַיָּבֹאוּ וַיִּרְשׁוּ אֹתָהּ וְלֹא־
שָׁמְעוּ בְּקוֹלֶךָ וּבְתוֹרָתְךָ לֹא־הָלָכוּ אֵת
כָּל־אֲשֶׁר צִוִּיתָה לָהֶם לַעֲשׂוֹת לֹא עָשִׂוּ

ובתורתך קרי ותקרא

תא״ (גדול העלה) ע"ז יח עקיבה שבר ק' עקביה מד פט (הגרו"כ) לעי ל יח.

רד"ק

מעש׳ אלותיה׳ כידיה׳ כמו שכתוב כתור׳ לשונאי׳ : כאלו הגדול הגבור . אמרו רז"ל למה לא אמר ירמיהו וסולא אמר כשדים מרקדין בסיכלו ואים עורלותיו : (יט) גדול העצה . שעותיו גדולות ומעשיו רבי׳ מפשיגם : העליל׳. המעש׳ : על כל דרכי בני אדם . לא כמו שאמרו אין ה׳ רוא אותנו : לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו . ואשר בפרס ה׳ עוד לעשו׳ ולתת כפרי וזה לתת וכפרי וסקימון וכלו : (כ) עד היום הזה . פירוש עד היום הזה הם ידועי׳ בבני אדם : וביש׳ראל ובאד׳. וביש׳ראל עוש׳ אותות ומופתי׳ ובשאר בני אדם בעבור ישראל : ותעש׳ לך שם . אתה עודש באותות ומופתי׳ בכם ידעון בני אדם על כרחם ובמדבר וביש׳ראל ובאדם וביש׳ראל

מצודת דוד

עשים מופתי׳ כאחד לזה טוב ולזה רע והוא שאמר ויהי העגן ויאר את הליל׳ אותו מזל שמים חשך שימש אור לישראל וי"ת ולישראל עבדת פריזן בגו בני אנשא : (כא) ותצא . ובאזרוע . אלו"ף מוספת מאותיות אין : (כב) ויבאו ויירשו . כיו"ד לימן לבד ויו"ד הפרש נעלמ׳ מהמלכתב : ובתורתך . כתוב והוא דרך פרש על

מצודת ציון

(יט) העליל׳. ענין מעשה כמו גם במעללו (משלי כ׳) : פקוחות . פתוחות כמו פקח ס׳ מיעוך (ישעיה ל"ח) : (כא) ובאזרוע . אלו"ף מוספת : (כב) זבת . חל׳ ויבא ומים

ותקרא

לאחוז בעמשיהם : (יט) גדול העצה . עלתו גדולה בם : ורב העלילי׳ . מעשיו מרובים כי כל אחד יחפוץ עפ׳ כל דרכי . להשגיח על כל דרכי בני אדם לתמן את לכל איש דרכיו : וכפרי מעלליו . ר"ל הדבר כמשך ממעשיו מה שלא כונתו עליו כי גם על זה יבא בחשבון : (כ) עד היום ר"ל המוכרים עד היום הזה : וביש׳ראל ובאדם . מוסב על אשר שמת אותות ומופתים לוח׳ שמת אותות ביש׳ראל ובאשר בני אדם המלרים ר"ל בעבור אחת עשית מופת טוב לזה ורע לזה בענין שנאת׳ ויבא העגן והחשך ויאר את הלילה (שמות י"ד) המוסך למלרים ואומרה לישראל : ותעש לך שם . פרסום לשבח : היום הזה . שהיך נודע ומפורסם לשבח : (כא) ובאזרוע . אחז בחבל מגבור הנעשה בידו על מי שנלחם בו : ובמורא גדול . שהיית מתיים מל מלרים : (כב) לתן זבת. ויבא אשר בחלב ומשך מדלי הבהמות כי ירעו תרעה שמן ומלבם רב. והמתרים טעמים הרבה : (כג) ובתורתך . בדרכי תורתך

תרגום

דִּיתְבִין בְּדַרַת בֵּית אַסִּירָיָא׃
יג וּפַקִּדִית יַת בָּרוּךְ לְעֵינֵיהוֹן
לְמֵימַר׃ יד כְּדֵנָן אֲמַר יְיָ
צְבָאוֹת אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל סַב
יַת שְׁטַרָיָא הָאִלֵּין יַת שְׁטַרָא
דְזַבִּינָא הָדֵין וְיַת דִּכְתִיב
בְּעִין וַחְתִים וְיַת שְׁטַרָא
פְּתִיחָא הָדֵין וְתִתְּנִינוּן בְּמָנָן
דַחֲסַף כְּדֵיל דִיתְקַיְּימוּן יוֹמִין
סַגִּיאִין׃ טו אֲרֵי כְּדֵנָן אֲמַר
יְיָ צְבָאוֹת אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל
עוֹד יְזַדְּבְנוּן בָּתִין וְחַקְלִין
וְכַרְמִין בְּאַרְעָא הָדֵא׃
טז וְצַלֵּיתִי קֳדָם יְיָ בָּתַר
דְיַהֲבִית יַת שְׁטַרָא דְזַבִּינִי
לְבָרוּךְ בַּר נֵרִיָּה לְמֵימַר׃
יז קַבִּיל בְּעוּתִי יְיָ אֱלָהִים הָא
אַתְּ עֲבַדְתָּא יַת שְׁמַיָּא וְיַת
אַרְעָא בְּחֵילָךְ רַבָּא וּבְדִרְעָךְ
מְרַמְּמָא לָא יִתְכַּסֵּי מִן קֳדָמָךְ
כָּל פִּתְגָם׃ יח עֲבִיד טִיבוּ
לַאַלְפֵי דָרִין וּמְשַׁלֵּם חוֹבֵי
אֲבָהָתָא לְבָנֵיהוֹן כַּד מְשַׁלְטִין
לְמַקְטֵי כַּתְרֵיהוֹן אֱלָהָא
רַבָּא גִּבָּרָא יְיָ צְבָאוֹת

שמיה

רש"י

(יד) כה אמר וגו׳. אל תאמר לתגס אני מלניעים שהרי הכל גולים׃ (טו) כי כה אמר ה׳. סופן לקנות בתים׃ (יז) לא יפלא. לא יכאד ויודע אתה שסופע לגלות ולמה אמרת לי לקנות שדה׃ (יח) ומשלם עון אבות אל חיק. הדור הזה הסולכים אמרי׳ אבותיהם

מצודת ציון

כתובה׃ (יז) ומזרע. ותקיימו׃ (יח) אל חיק. הוא ענין נעקת יגלים׃ יפלא׃ ענין מכוון׃ ונעלם כמו כי יפלא ממך דבר לתשפט (דברי׳ י"ז)׃ כל דבר׃ שום דבר וכן לא תעלם׃ כל מלאכה (שמות כ׳)׃

הגלילים

תרגום

(יט) גדול העצה׃ ורב הגלילי׳ . מעשיו מרובים כי כל אחד יחפוץ עפ׳ כל דרכי׳ . להשגיח על כל דרכי בני אדם לתמן את לכל איש דרכיו׃ וכפרי מעלליו . ר"ל הדבר כמשך ממעשיו מה שלא כונתו עליו כי גם על זה יבא בחשבון׃ (כ) עד היום ר"ל המוכרים עד היום הזה׃ וביש׳ראל ובאדם . מוסב על אשר שמת אותות ומופתים לוח׳ שמת אותות ביש׳ראל ובאשר בני אדם המלרים ר"ל בעבור אחת עשית מופת טוב לזה ורע לזה בענין שנאת׳ ויבא העגן והחשך ויאר את הלילה (שמות י"ד) המוסך למלרים ואומרה לישראל : ותעש לך שם . פרסום לשבח : היום הזה . שהיך נודע ומפורסם לשבח : (כא) ובאזרוע . אחז בחבל מגבור הנעשה בידו על מי שנלחם בו : ובמורא גדול . שהיית מתיים מל מלרים : (כב) לתן זבת. ויבא אשר בחלב ומשך מדלי הבהמות כי ירעו תרעה שמן ומלבם רב. והמתרים טעמים הרבה : (כג) ובתורתך . בדרכי תורתך

וַתִּקְרֵא אֹתָם אֶת כָּל־הָרָעָה הַזֹּאת׃
כז הִנֵּה הַסֹּלְלוֹת בָּאוּ הָעִיר לִלְכָדָהּ
וְהָעִיר נִתְּנָה בְּיַד הַכַּשְׂדִּים הַנִּלְחָמִים
עָלֶיהָ מִפְּנֵי הַחֶרֶב וְהָרָעָב וְהַדֶּבֶר וַאֲשֶׁר
דִּבַּרְתָּ הָיָה וְהִנְּךָ רֹאֶה׃ כח וְאַתָּה אָמַרְתָּ
אֵלַי אֲדֹנָי יְהוָה קְנֵה־לְךָ הַשָּׂדֶה בַּכֶּסֶף
וְהָעֵד עֵדִים וְהָעִיר נִתְּנָה בְּיַד הַכַּשְׂדִּים׃
כט וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ לֵאמֹר׃
כט הִנֵּה אָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֵי כָל־בָּשָׂר הֲמִמֶּנִּי
יִפָּלֵא כָּל־דָּבָר׃ כח לָכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה
הִנְנִי נֹתֵן אֶת־הָעִיר הַזֹּאת בְּיַד הַכַּשְׂדִּים
וּבְיַד נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל וּלְכָדָהּ׃
כט וּבָאוּ הַכַּשְׂדִּים הַנִّלְחָמִים עַל־הָעִיר
הַזֹּאת וְהִצִּיתוּ אֶת־הָעִיר הַזֹּאת בָּאֵשׁ
וּשְׂרָפוּהָ וְאֵת הַבָּתִּים אֲשֶׁר קִטְּרוּ עַל־

ת״א (אני ה׳) עקידה שער סט

גגותיהם

רד״ק

סתורות וקרי וכתורתך דרך כלל כי כל כתור׳ אתה: ותקרא. פן כי תקרא ה׳ אליהן וכתוב בת״ך במקו׳ ה״ל ואמר כן לעודיע כי המקרא הרע הבא עכם לא תיגון מקר׳ גמול הבא מאליו אמ״ה סוה״ים ה׳ הקרא לותו: (כד) סגה הסוללות. ויונתן תירגם הא מליתא עלו על קרתא למכבשה וכוה תל עפר שמורין סביב חומ׳ לעלות משם על החומ׳ וכן בלשון מקרא: (כז) הנה. הנמצי יפלא. בלתות לא יפלא וידעתי שבעיר מתנן ביד הכשדי׳ כי לא שב אפי מה רבו עונותיכם להכעיסני ואע״פ כן אמרתי לך לקנות השד׳ לרעות לכם נחמה שישובו מהגלות ויקנו שדות ובתים בארצם: (כח) ואת הנתי׳. המש״ל ואת כל הבית הגדול הזה כתיב כי היו מקצרי׳ על הבתים הגדולי׳ והגבוהי׳ על גגות

מגגותיהם

מצודת ציון

(כג) ותקרא. מל׳ מקרה ובאה בתל״ף המקום ה״ל: (כד) הסוללות. תל העפר שעופכין חול העיר לעלות עליה לכלחם על העיר קרוי סוללה וכן ויעפוך סוללה (ירמיה יח): וחרב. הנגד אתה: (כט) וציתו. פנין הדלק׳: קטרו. מל׳ הקטר׳

מצודת דוד

לא הלכו: ותקרא. ולכן הבאת עליהם מקרה הרע׳ הזאת הם המקרא שלאחריו: (כה) הנה הסוללות. כי הנה אנשי הבא הבומתים על הסוללות ללחום אמנם הנה בכר בתו על הלכד׳ ובאלו בכר נתנ׳ בידם כי אין בת ביד אנשי העיר על ידם כי ספו תמו מפני החרב והרעב והדב׳: ואתר ל מאז שתלכד העיר הנה כן כי והנך רואה שכן הוה: (כה)

מרות. ר״ל ומה זה אשר הודעתני מכירות מגמתל ובאלו אמרת לי בזה שתקנה אתמן הש׳ ולהזמין עדים בדרך הקונים: ו הבלת העיר מתי׳ ביד הכשדים ומה לם כן תושלת בקניות הש׳ הלא הכשדים יקחוה (ועם כי הוא אמר בעלמו לברוך ב שהבטר בא לרעתו ואות הנה זה אמר מתחשבות לבו ולא בתחבו הבנות ע״ז כמ״ש): (כז) כל בשר. כל הברריות: המפל ומה אתנם אני אלהי עלם וכי יכי׳ שום דבר שיהי׳ מכום: מתני לבל אוכל עשוהו ובאמת אף שהארץ ביד הכשדים כיהי׳ לבתוה׳ ליהוה ולזה עתיה לך לקנות השד׳ שיהיה לאות ולרמז שכן אעפ׳ ואחר בעוון: (כח) לכן. הוא מלי מלי: הנני נותן. אני הוא הנותן את העיר הזאת ביד הכשדים ולא יקחו: (כט) ובאו. אל הון העיר: ואת הבתים. אף אותם יציתו באש: והסיטו. סם על הגגות: לתתן הכעיסני. ר״ל יודעים היו שאין בהם מחם לכל עבו

גַּגּוֹתֵיהֶם לַבַּעַל וְהִסִּכוּ נְסָכִים לֵאלֹהִים
אֲחֵרִים לְמַעַן הַכְעִסֵנִי׃ ל כִּי־הָיוּ בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יְהוּדָה אַךְ עֹשִׂים הָרַע
בְּעֵינַי מִנְּעֻרֹתֵיהֶם כִּי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אַךְ
מַכְעִיסִים אֹתִי בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם נְאֻם־
יְהוָה׃ לא כִּי עַל־אַפִּי וְעַל־חֲמָתִי הָיְתָה
לִּי הָעִיר הַזֹּאת לְמִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר־בָּנוּ
אוֹתָהּ וְעַד הַיּוֹם הַזֶּה לַהֲסִירָהּ מֵעַל פָּנָי׃
לב עַל כָּל־רָעַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יְהוּדָה
אֲשֶׁר עָשׂוּ לְהַכְעִסֵנִי הֵמָּה מַלְכֵיהֶם
שָׂרֵיהֶם כֹּהֲנֵיהֶם וּנְבִיאֵיהֶם וְאִישׁ יְהוּדָה
וְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִָם׃ לג וַיָּפְנוּ אֵלַי עֹרֶף וְלֹא
פָנִים וְלַמֵּד אֹתָם הַשְׁכֵּם וְלַמֵּד וְאֵינָם
שֹׁמְעִים לָקַחַת מוּסָר׃ לד וַיָּשִׂימוּ
שִׁקּוּצֵיהֶם בַּבַּיִת אֲשֶׁר־נִקְרָא שְׁמִי־עָלָיו
לְטַמְּאוֹ׃ לה וַיִּבְנוּ אֶת־בָּמוֹת הַבַּעַל אֲשֶׁר

ת״א (כי על אפי) נהב ס עקידה שער כ

בגיא

רש״י

וכי סעמידות עלומות ממנו: (לח) למן היום בנו אותה. כיום שהוסד הבית נעשה שלמה הרעה: (לג) ולמד אותם. לשון פעול

רד״ק

(ל) מנעורותיהם. מימי נעורי׳ ומה יתי המדבר כמו שפירשתי: כי היו בני ישראל. כי הם החלו להכעיסני מה״ל ואתה כך בני יהוד׳ ועמ׳ אך לאמת הדבר כמו אך עמתי ובשרי ואתה אך לשקר שמרתי והדומי׳ להם: (לא) למן היום אשר בנו אותה. כי בימי שלמה שבנה את העיר והבית החלו לזנות בעצות ובשי

מצודת ציון

(לח) אלהי׳ אחרי׳ למן היום הסוה״ים על אפי ועל חמתי כלומר היתה קיימת על אפי ועל חמתי כי בעבו הסיר והסלקתי אפי עד היו הזה ולא אחליף עוד. ובדרש היום שהוסד הבית נעשה שלמ׳ את בת פרעה: (לא) בגיאיו. בגיאי׳ שלהם שהם עגילי שקר: (לג) ולמד אותם. ע״י נביאי האמת: (לד) וישימו שקוציהם. (לה) אשר לא צויתים. בג׳ מקומות נאמר זה בענין במלות שונות ביומ׳ מעט ובענין אחד הרלתנו בפ׳ אשר לא צויתים ולא עלתה על לבי. והשני בפ׳ וקנית בקנוק אשר לא צויתי ולא דברתי ולא עלתה על לבי.

מצודת דוד

(לח) אך עושים הרע ונומ׳. ר״ל מאמת שלקחתים לי אבל הטוב בעיני כי עשו אך את הרע: אך מכעיסים. אלי במעשה ידיהם אך מכעיסים אותי בהם: (לח) כי

מצודת ציון

הקטר׳: (לח) כי על אפי. אלא על אפי: (לב) ואנשי. עניני גדול ותשוב וכן הלא אים אתה (ש״א כ״ו): (לד) שקוציהם. פל׳ שקץ ותועבה

ונקבה

רש״י

(לב) ואנשי. אנשי ירושלים: (לג) ולא פנים. לא אמרתם אלי: (לד) ויטמו. אלי עורף: (לה) אשר לא צויתי. לא אמרתי לעבוד: ולא עלתה. לא אמרתי לעבוד: (לו) ועתה. לכן: (לז) ויקבצם. אל ארצם: (לח) ולבב אחד. אל אחד: (לט) ונתתי. אל אחד: (מ) ולא אסור. אל אחד: (מא) ונטעתים. אל אחד: (מב) אשר דברתי. אל אחד: (מג) ונקנה. אל אחד: (מד) ונתנו. אל אחד: (מה) ונתנו. אל אחד: (מו) ונתנו. אל אחד: (מז) ונתנו. אל אחד: (מח) ונתנו. אל אחד: (מט) ונתנו. אל אחד: (נ) ונתנו. אל אחד: (נא) ונתנו. אל אחד: (נב) ונתנו. אל אחד: (נג) ונתנו. אל אחד: (נד) ונתנו. אל אחד: (נה) ונתנו. אל אחד: (נו) ונתנו. אל אחד: (נז) ונתנו. אל אחד: (נח) ונתנו. אל אחד: (נט) ונתנו. אל אחד: (ס) ונתנו. אל אחד: (סא) ונתנו. אל אחד: (סב) ונתנו. אל אחד: (סג) ונתנו. אל אחד: (סד) ונתנו. אל אחד: (סה) ונתנו. אל אחד: (סו) ונתנו. אל אחד: (סז) ונתנו. אל אחד: (סח) ונתנו. אל אחד: (סט) ונתנו. אל אחד: (ע) ונתנו. אל אחד: (עא) ונתנו. אל אחד: (עב) ונתנו. אל אחד: (עג) ונתנו. אל אחד: (עד) ונתנו. אל אחד: (עה) ונתנו. אל אחד: (עו) ונתנו. אל אחד: (עז) ונתנו. אל אחד: (עח) ונתנו. אל אחד: (עט) ונתנו. אל אחד: (פ) ונתנו. אל אחד: (פא) ונתנו. אל אחד: (פב) ונתנו. אל אחד: (פג) ונתנו. אל אחד: (פד) ונתנו. אל אחד: (פה) ונתנו. אל אחד: (פו) ונתנו. אל אחד: (פז) ונתנו. אל אחד: (פח) ונתנו. אל אחד: (פט) ונתנו. אל אחד: (צ) ונתנו. אל אחד: (צא) ונתנו. אל אחד: (צב) ונתנו. אל אחד: (צג) ונתנו. אל אחד: (צד) ונתנו. אל אחד: (צה) ונתנו. אל אחד: (צו) ונתנו. אל אחד: (צז) ונתנו. אל אחד: (צח) ונתנו. אל אחד: (צט) ונתנו. אל אחד: (ק) ונתנו. אל אחד: (קא) ונתנו. אל אחד: (קב) ונתנו. אל אחד: (קג) ונתנו. אל אחד: (קד) ונתנו. אל אחד: (קה) ונתנו. אל אחד: (קו) ונתנו. אל אחד: (קז) ונתנו. אל אחד: (קח) ונתנו. אל אחד: (קט) ונתנו. אל אחד: (קי) ונתנו. אל אחד: (קיא) ונתנו. אל אחד: (קיב) ונתנו. אל אחד: (קיג) ונתנו. אל אחד: (קיד) ונתנו. אל אחד: (קטו) ונתנו. אל אחד: (קטז) ונתנו. אל אחד: (קטח) ונתנו. אל אחד: (קט) ונתנו. אל אחד: (קכ) ונתנו. אל אחד: (קכא) ונתנו. אל אחד: (קכב) ונתנו. אל אחד: (קכג) ונתנו. אל אחד: (קכד) ונתנו. אל אחד: (קכה) ונתנו. אל אחד: (קכו) ונתנו. אל אחד: (קכז) ונתנו. אל אחד: (קכח) ונתנו. אל אחד: (קכט) ונתנו. אל אחד: (קל) ונתנו. אל אחד: (קלא) ונתנו. אל אחד: (קלב) ונתנו. אל אחד: (קלג) ונתנו. אל אחד: (קלד) ונתנו. אל אחד: (קלה) ונתנו. אל אחד: (קלו) ונתנו. אל אחד: (קלז) ונתנו. אל אחד: (קלח) ונתנו. אל אחד: (קלט) ונתנו. אל אחד: (קמ) ונתנו. אל אחד: (קמא) ונתנו. אל אחד: (קמב) ונתנו. אל אחד: (קמג) ונתנו. אל אחד: (קמד) ונתנו. אל אחד: (קמה) ונתנו. אל אחד: (קמו) ונתנו. אל אחד: (קמז) ונתנו. אל אחד: (קמח) ונתנו. אל אחד: (קמט) ונתנו. אל אחד: (קנ) ונתנו. אל אחד: (קנא) ונתנו. אל אחד: (קנב) ונתנו. אל אחד: (קנג) ונתנו. אל אחד: (קנד) ונתנו. אל אחד: (קנה) ונתנו. אל אחד: (קנו) ונתנו. אל אחד: (קנז) ונתנו. אל אחד: (קנח) ונתנו. אל אחד: (קנט) ונתנו. אל אחד: (קס) ונתנו. אל אחד: (קסא) ונתנו. אל אחד: (קסב) ונתנו. אל אחד: (קסג) ונתנו. אל אחד: (קסד) ונתנו. אל אחד: (קסה) ונתנו. אל אחד: (קסו) ונתנו. אל אחד: (קסז) ונתנו. אל אחד: (קסח) ונתנו. אל אחד: (קסט) ונתנו. אל אחד: (קע) ונתנו. אל אחד: (קעא) ונתנו. אל אחד: (קעב) ונתנו. אל אחד: (קעג) ונתנו. אל אחד: (קעד) ונתנו. אל אחד: (קעה) ונתנו. אל אחד: (קעו) ונתנו. אל אחד: (קעז) ונתנו. אל אחד: (קעח) ונתנו. אל אחד: (קעט) ונתנו. אל אחד: (קפ) ונתנו. אל אחד: (קפא) ונתנו. אל אחד: (קפב) ונתנו. אל אחד: (קפג) ונתנו. אל אחד: (קפד) ונתנו. אל אחד: (קפה) ונתנו. אל אחד: (קפו) ונתנו. אל אחד: (קפז) ונתנו. אל אחד: (קפח) ונתנו. אל אחד: (קפט) ונתנו. אל אחד: (קצ) ונתנו. אל אחד: (קצא) ונתנו. אל אחד: (קצב) ונתנו. אל אחד: (קצג) ונתנו. אל אחד: (קצד) ונתנו. אל אחד: (קצה) ונתנו. אל אחד: (קצו) ונתנו. אל אחד: (קצז) ונתנו. אל אחד: (קצח) ונתנו. אל אחד: (קצט) ונתנו. אל אחד: (קצ״א) ונתנו. אל אחד: (קצ״ב) ונתנו. אל אחד: (קצ״ג) ונתנו. אל אחד: (קצ״ד) ונתנו. אל אחד: (קצ״ה) ונתנו. אל אחד: (קצ״ו) ונתנו. אל אחד: (קצ״ז) ונתנו. אל אחד: (קצ״ח) ונתנו. אל אחד: (קצ״ט) ונתנו. אל אחד: (קצ״י) ונתנו. אל אחד: (קצ״יא) ונתנו. אל אחד: (קצ״יב) ונתנו. אל אחד: (קצ״יג) ונתנו. אל אחד: (קצ״יד) ונתנו. אל אחד: (קצ״טו) ונתנו. אל אחד: (קצ״טז) ונתנו. אל אחד: (קצ״טח) ונתנו. אל אחד: (קצ״ט) ונתנו. אל אחד: (קצ״ע) ונתנו. אל אחד: (קצ״עא) ונתנו. אל אחד: (קצ״עב) ונתנו. אל אחד: (קצ״עג) ונתנו. אל אחד: (קצ״עד) ונתנו. אל אחד: (קצ״עה) ונתנו. אל אחד: (קצ״עו) ונתנו. אל אחד: (קצ״עז) ונתנו. אל אחד: (קצ״עח) ונתנו. אל אחד: (קצ״עט) ונתנו. אל אחד: (קצ״פ) ונתנו. אל אחד: (קצ״פא) ונתנו. אל אחד: (קצ״פב) ונתנו. אל אחד: (קצ״פג) ונתנו. אל אחד: (קצ״פד) ונתנו. אל אחד: (קצ״פה) ונתנו. אל אחד: (קצ״פו) ונתנו. אל אחד: (קצ״פז) ונתנו. אל אחד: (קצ״פח) ונתנו. אל אחד: (קצ״פט) ונתנו. אל אחד: (קצ״צ) ונתנו. אל אחד: (קצ״צא) ונתנו. אל אחד: (קצ״צב) ונתנו. אל אחד: (קצ״צג) ונתנו. אל אחד: (קצ״צד) ונתנו. אל אחד: (קצ״צה) ונתנו. אל אחד: (קצ״צו) ונתנו. אל אחד: (קצ״צז) ונתנו. אל אחד: (קצ״צח) ונתנו. אל אחד: (קצ״צט) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק) ונתנו. אל אחד: (קצ״קא) ונתנו. אל אחד: (קצ״קב) ונתנו. אל אחד: (קצ״קג) ונתנו. אל אחד: (קצ״קד) ונתנו. אל אחד: (קצ״קה) ונתנו. אל אחד: (קצ״קו) ונתנו. אל אחד: (קצ״קז) ונתנו. אל אחד: (קצ״קח) ונתנו. אל אחד: (קצ״קט) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״א) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ב) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ג) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ד) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ה) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ו) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ז) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ח) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ט) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״י) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״יא) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״יב) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״יג) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״יד) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״טו) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״טז) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״טח) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ט) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ע) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״עא) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״עב) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״עג) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״עד) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״עה) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״עו) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״עז) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״עח) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״עט) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״פ) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״פא) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״פב) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״פג) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״פד) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״פה) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״פו) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״פז) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״פח) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״פט) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״צ) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״צא) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״צב) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״צג) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״צד) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״צה) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״צו) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״צז) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״צח) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״צט) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״קא) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״קב) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״קג) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״קד) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״קה) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״קו) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״קז) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״קח) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״קט) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״א) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ב) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ג) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ד) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ה) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ו) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ז) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ח) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ט) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״י) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״יא) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״יב) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״יג) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״יד) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״טו) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״טז) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״טח) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ט) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ע) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״עא) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״עב) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״עג) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״עד) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״עה) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״עו) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״עז) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״עח) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״עט) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״פ) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״פא) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״פב) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״פג) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״פד) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״פה) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״פו) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״פז) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״פח) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״פט) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״צ) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״צא) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״צב) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״צג) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״צד) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״צה) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״צו) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״צז) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״צח) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״צט) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״קא) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״קב) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״קג) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״קד) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״קה) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״קו) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״קז) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״קח) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״קט) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״א) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ב) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ג) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ד) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ה) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ו) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ז) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ח) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ט) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״י) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״יא) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״יב) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״יג) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״יד) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״טו) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״טז) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״טח) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ט) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ע) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״עא) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״עב) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״עג) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״עד) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״עה) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״עו) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״עז) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״עח) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״עט) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״פ) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״פא) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״פב) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״פג) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״פד) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״פה) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״פו) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״פז) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״פח) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״פט) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״צ) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״צא) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״צב) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״צג) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״צד) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״צה) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״צו) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״צז) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״צח) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״צט) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״קא) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״קב) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״קג) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״קד) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״קה) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״קו) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״קז) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״קח) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״קט) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״א) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״ב) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״ג) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״ד) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״ה) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״ו) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״ז) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״ח) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״ט) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״י) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״יא) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״יב) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״יג) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״יד) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״טו) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״טז) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״טח) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״ט) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״ע) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״עא) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״עב) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״עג) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״עד) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״עה) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״עו) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״עז) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״עח) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״עט) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״פ) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״פא) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״פב) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״פג) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״פד) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״פה) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״פו) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״פז) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״פח) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״פט) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״צ) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״צא) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״צב) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״צג) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״צד) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״צה) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״צו) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״צז) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״צח) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״צט) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״ק) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״קא) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״קב) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״קג) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״קד) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״קה) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״קו) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״קז) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״קח) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״קט) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״ק״א) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״ק״ב) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״ק״ג) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״ק״ד) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״ק״ה) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״ק״ו) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״ק״ז) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״ק״ח) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״ק״ט) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״ק״י) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״ק״יא) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״ק״יב) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״ק״יג) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״ק״יד) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״ק״טו) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״ק״טז) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״ק״טח) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״ק״ט) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״ק״ע) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״ק״עא) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״ק״עב) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״ק״עג) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״ק״עד) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״ק״עה) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״ק״עו) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״ק״עז) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״ק״עח) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״ק״עט) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״ק״פ) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״ק״פא) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״ק״פב) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״ק״פג) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״ק״פד) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״ק״פה) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״ק״פו) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״ק״פז) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״ק״פח) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״ק״פט) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״ק״צ) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״ק״צא) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״ק״צב) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״ק״צג) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״ק״צד) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״ק״צה) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״ק״צו) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״ק״צז) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״ק״ק״ק״ק״צח) ונתנו. אל אחד: (קצ״ק״

בְּנֵיא בֶן־הִנֹּם לְהַעֲבִיר אֶת־בְּנֵיהֶם וְאֶת־
בְּנוֹתֵיהֶם לַמֹּלֶךְ אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִים וְלֹא
עָלְתָה עַל־לִבִּי לַעֲשׂוֹת הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת
לְמַעַן הַחֲטִיא אֶת־יְהוּדָה: לו וְעַתָּה לָכֵן
כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־הָעִיר
הַזֹּאת אֲשֶׁר | אַתֶּם אֹמְרִים נִתְּנָה בְיַד
מֶלֶךְ־בָּבֶל בַּחֶרֶב וּבָרָעָב וּבַדֶּבֶר: לז הִנְנִי
מְקַבְּצָם מִכָּל־הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר הִדַּחְתִּים
שָׁם בְּאַפִּי וּבַחֲמָתִי וּבְקֶצֶף גָּדוֹל וַהֲשִׁבֹתִים
אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וְהֹשַׁבְתִּים לָבֶטַח: לח וְהָיוּ
לִי לְעָם וְאָנֹכִי אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים:
לט וְנָתַתִּי לָהֶם לֵב אֶחָד וְדֶרֶךְ אֶחָד לְיִרְאָה
אוֹתִי כָּל־הַיָּמִים לְטוֹב לָהֶם וְלִבְנֵיהֶם
אַחֲרֵיהֶם: מ וְכָרַתִּי לָהֶם בְּרִית עוֹלָם
אֲשֶׁר לֹא־אָשׁוּב מֵאַחֲרֵיהֶם לְהֵיטִיבִי
אוֹתָם וְאֶת־יִרְאָתִי אֶתֵּן בִּלְבָבָם לְבִלְתִּי
סוּר מֵעָלָי: מא וְשַׂשְׂתִּי עֲלֵיהֶם לְהֵיטִיב
אוֹתָם וּנְטַעְתִּים בָּאָרֶץ הַזֹּאת בֶּאֱמֶת בְּכָל־

ת"א (ומלתי) עקידה אחר כ החטיא קי לרני

רד"ק

הפליטי כזו הסרם אחר לא צויתי ולא עלתה על לבי לעשות
התועבה הזאת: למען החטי את יהודה. עניינו פירשו
בסרשת גוי נחרך החטי בהסרון הה"פ למ"ד הפעל וכן אחר
החטי את ישראל כה סך דלך לא קרו מסר לג"ף למ"ד הפעל: (לו) ועתה לכן אמר ה'. פרשה זו עתיד
לי כה אמר ה'. ופרשה זו לזמן שהשוב גלות בבל לשנעי' שנה ומה שזכר הנביא יחוד' כשלא
לעשכיר. ר"ל להעבי' שם בחש: למולך. כן שם העמו"ם:
אשר לא צויתים. אפי' לפני לא צויתים להקריב בנים
ובנות: ולא עלתה על לבי. לשאול דבר כזאת: לעשות וגו'.
מוסב על להעבי' לי' להעבי' את בניהם לעשות התועבה הזאת
למען החטיאם להבנים אותם ולא יפנו אל תועלת שם תועלת בזה:
(לז) ועתה לכן כה אמר ה'. ר"ל אף כי על מעברה מעלתם
לחטא' יגלם מן העיר ואשיבם מעל פני אדמה בחמה וכעיר היא
מני תשולם לכן כה אמר ה' על העיר הזאת אחר שתשבו שבעבור
מארב וברעב ובדבר נתנו כיד מלך בבל להיות שלו לתלמידים אבר
שולם: (לח) בנני מקבצם. ר"ל לא כן יהי' כי הנני מקבץ את

רש"י

לפרנ"ם בלע"ז: (לז) הנני מקבצם. מ
מכל

מצורת דוד

ישראל מכל הארצות וגו' והשיב אותם אל המקום הזה ו
לבטח כתתו: (לח) והיו לי לעם. כתם יחמינו כי ויפחד
ותני תשבנה עליהם ועל הסיר הזאת כתתו: (לט) ונתתי
ר"ל אשה לבם להיות לבם לב אחד ולא יהיו עוד מסתפקי
על שתי הסעיפים ולא יפנו אל לבבות כדרך אחד לירא
הזמים: לטוב להם. ר"ל למען לא יבא לי תועלת מה ל
יהי' עוב להם ולבניהם אחר יהיו אחריהם: (מ) ברית
ברית המתקיים עד עולם; לא אשוב. לא אפנה מהם
עמהם: לבלתי סור. לבל יסורו מפני: (מא) ושמחתי
יהי' שמח' לפני כאשר אשיבם אותם: כאמת. ר"ל
כמתקיימת

לִבִּי וּבְכָל־נַפְשִׁי: מב כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה
כַּאֲשֶׁר הֵבֵאתִי אֶל־הָעָם הַזֶּה אֶת כָּל־
הָרָעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת כֵּן אֲנֹכִי מֵבִיא
עֲלֵיהֶם אֶת־כָּל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר אָנֹכִי דֹבֵר
עֲלֵיהֶם: מג וְנִקְנָה הַשָּׂדֶה בָּאָרֶץ הַזֹּאת
אֲשֶׁר | אַתֶּם אֹמְרִים שְׁמָמָה הִיא מֵאֵין
אָדָם וּבְהֵמָה נִתְּנָה בְּיַד הַכַּשְׂדִּים:
מד שָׂדוֹת בַּכֶּסֶף יִקְנוּ וְכָתוֹב בַּסֵּפֶר וְחָתוֹם
וְהָעֵד עֵדִים בְּאֶרֶץ בִּנְיָמִן וּבְסִבִיבֵי
יְרוּשָׁלִַם וּבְעָרֵי יְהוּדָה וּבְעָרֵי הָהָר
וּבְעָרֵי הַשְּׁפֵלָה וּבְעָרֵי הַנֶּגֶב כִּי־אָשִׁיב
אֶת־שְׁבוּתָם נְאֻם־יְהוָה: לג וַיְהִי דְבַר־
יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ שֵׁנִית וְהוּא עוֹדֶנּוּ עָצוּר
בַּחֲצַר הַמַּטָּרָה לֵאמֹר: ב כֹּה־אָמַר יְהוָה
עֹשֵׂה יְהוָה יוֹצֵר אוֹתָהּ לְהָכִינָהּ יְהוָה |
שְׁמוֹ: ג קְרָא אֵלַי וְאֶעֱנֶךָּ וְאַגִּידָה לְךָ

ת"א (ארות כנסף) קרוטין ל' סו כו כתרא כא קס גדלות

רד"ק

בכתוב בספר יהושע: (יח) ויסי דבר ה' שמים. ר"ל על זה
הענין: (ג) כה עשה. עוש' ירושלים שזכר למעל' ופי' עשה
מגדל' כמו' שהגדיל לותם על כל הארצות וכן אחר עשה את
מעשה ואת מחכון: יולר אותם להשיבם. מחדש אותם להביני'
לעולם וכן הנה מלכי יולר עליכ' לעשה וכל ילידה הוא מוליד
מה שאומר ולא: תבא בעדם רגם ותפל': ואגידה לך גדולות

מצודת ציון

(ב) ונקל. מל"קנין: (הר) אשיב. מל' הפל': שבותם. מל' שבי:
לג (ה) עודנו. עדיין: עצור. ויעיבב ולבוא וכן תעצר
ומחשפם לוקח (ישעי' ל"ו): (ג) עושה. ענין
הגדלים ורוממות כמו ישחת ישראל בעושיו (תהלים קי"ח):
חלר. תמדש וכן חלר עליכם רעה (לעיל י"ח): להכיעה. מל'
הכנעה

מצודת דוד

מחקיימת: בכל לבי. בהתכה רבה: (מב) אל הרעה. על
הרעה: הזאת. אחר הם שהם בה: (מג) ונקל. הוא יהי' נקל
בארץ הזאת: שמתה היא. ר"ל עד עולם תהיה שממה
בלתי נמסרת ביד אחרים: כדבר עליהם. ר"ל עד עולם תהיה
עור יבא זמן אחר יקנו שדות בכסף ויכתבו הקנין בספר ובעל
השדה יחתום שמו בו ויזמינו עדים וכדרך הכתוב: בארץ בנימין.
שדות יקנו בארץ בנימין וגו': ובערי ההר וגו': הערים העומדי'
בהר ובעמק ובפלת ההרים: כי אשיב. אשיב לארצם את הגולים וכ"ז מחר למעלה לי' הלה הכל ידוע ואשיב
בארצם לארצם ולכן אותיו לך לקנות השדה מתמאל להיות לאות ולרמז שכן יקנו עוד שדות כי ישובו מהגולה ויקנו בארצם:
(ד) שדות. פעם שדות בדבר עניין הגאולה העתידה: והוא עודנו. כשבאה לו הנבואה הזאת היה עדיין בלוא בחצר
המטרה: לאמר. מוסב על ראשית המקרא ויהי דבר ה' וגו' לאמר: (ג) עושה. המגדלה והמרוממה ועל ירושלים
שהיא למעלה וקרא בדבר המובן: יולר אותה. המחדש אותה להכינה על עולם: ה' שמו. ר"ל ומה מורה שהכל ידוע
(ג) קרא אלי. להודיע לך הגאולה העתידה ואשיב לך: גדולות. נפלאות

לבי ובכל נפשי. מב כי כה אמר יהוה כאשר הבאתי אל העם הזה את כל הרעה הגדולה הזאת כן אנכי מביא עליהם את כל הטובה אשר אנכי דבר עליהם. מג ונקנה השדה בארץ הזאת אשר אתם אמרים שממה היא מאין אדם ובהמה נתנה ביד הכשדים. מד שדות בכסף יקנו וכתוב בספר וחתום והעד עדים בארץ בנימן ובסביבי ירושלם ובערי יהודה ובערי ההר ובערי השפלה ובערי הנגב כי־אשיב את־שבותם נאם־יהוה. לג ויהי דבר־יהוה אל־ירמיהו שנית והוא עודנו עצור בחצר המטרה לאמר. ב כה־אמר יהוה עשה יהוה יוצר אותה להכינה יהוה | שמו. ג קרא אלי ואענך ואגידה לך

רש"י

אל אחר הדתחיים עם בחפי: (ה) עצור. בבית
כלא: (ג) כה אמר ה' עשה. השמה זאת:
קרא אלי ואענך. להודיעך העתידות:
ובצורות
אחר למעמ': (ג) קרא. אם תקרא אלי תענך כלשון הפך
מצודת דוד
(ב) ונקל. מל'קנין: (הר) אשיב. מל' הפל': שבותם. מל' שבי:
לג (ה) עודנו. עדיין: עצור. ויעיבב ולבוא וכן תעצר
ומחשפם לוקח (ישעי' ל"ו): (ג) עושה. ענין
הגדלים ורוממות כמו ישחת ישראל בעושיו (תהלים קי"ח):
חלר. תמדש וכן חלר עליכם רעה (לעיל י"ח): להכיעה. מל'
הכנעה

גְּדֹלוֹת וּבְצֻרוֹת לֹא יְדַעְתָּם׃ ד כִּי־כֹה אָמַר
יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עַל־בָּתֵּי הָעִיר הַזֹּאת
וְעַל־בָּתֵּי מַלְכֵי יְהוּדָה הַנִּתָּצִים אֶל־
הַסֹּלְלוֹת וְאֶל־הַחָרֶב׃ ה בָּאִים לְהִלָּחֵם
אֶת־הַכַּשְׂדִּים וּלְמַלְּאָם אֶת־פִּגְרֵי הָאָדָם
אֲשֶׁר־הִכֵּיתִי בְּאַפִּי וּבַחֲמָתִי וַאֲשֶׁר
הִסְתַּרְתִּי פָנַי מֵהָעִיר הַזֹּאת עַל כָּל־
רָעָתָם׃ ו הִנְנִי מַעֲלֶה־לָּהּ אֲרוּכָה וּמַרְפֵּא
וּרְפָאתִם וְגִלֵּיתִי לָהֶם עֲתֶרֶת שָׁלוֹם וֶאֱמֶת׃
ז וְהֲשִׁבֹתִי אֶת־שְׁבוּת יְהוּדָה וְאֶת שְׁבוּת
יִשְׂרָאֵל וּבְנִתִים כְּבָרִאשֹׁנָה׃ ח וְטִהַרְתִּים
מִכָּל־עֲוֹנָם אֲשֶׁר חָטְאוּ־לִי וְסָלַחְתִּי לְכָל־
עֲוֹנוֹתֵיהֶם אֲשֶׁר חָטְאוּ־לִי וַאֲשֶׁר פָּשְׁעוּ

יתיר ואו בי

וָאֶשְׁבּוֹק לְכָל חוֹבֵיהוֹן דְּחָבוּ קֳדָמַי וְדִמְרָדוּ
בְּמֵימְרִי׃ ט וְהָיְתָה לִּי לְשֵׁם שָׂשׂוֹן לִתְהִלָּה
וּלְתִפְאָרֶת לְכֹל גּוֹיֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּ
אֶת־כָּל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר אָנֹכִי עֹשֶׂה אוֹתָם
וּפָחֲדוּ וְרָגְזוּ עַל כָּל־הַטּוֹבָה וְעַל כָּל־
הַשָׁّלוֹם אֲשֶׁר אָנֹכִי עֹשֶׂה לָהּ׃ י כֹּה אָמַר
יְהוָה עוֹד יִשָּׁמַע בַּמָּקוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר אַתֶּם
אֹמְרִים חָרֵב הוּא מֵאֵין אָדָם וּמֵאֵין בְּהֵמָה
בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחֻצוֹת יְרוּשָׁלִַם הַנְּשַׁמּוֹת
מֵאֵין אָדָם וּמֵאֵין יוֹשֵׁב וּמֵאֵין בְּהֵמָה׃
יא קוֹל שָׂשׂוֹן וְקוֹל שִׂמְחָה קוֹל חָתָן וְקוֹל
כַּלָּה קוֹל אֹמְרִים הוֹדוּ אֶת־יְהוָה צְבָאוֹת
כִּי־טוֹב יְהוָה כִּי־לְעוֹלָם חַסְדּוֹ מְבִאִים
תּוֹדָה בֵּית יְהוָה כִּי־אָשִׁיב אֶת־שְׁבוּת־
הָאָרֶץ כְּבָרִאשֹׁנָה אָמַר יְהוָה׃ יב כֹּה אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת עוֹד יִהְיֶה ׀ בַּמָּקוֹם הַזֶּה
הֶחָרֵב מֵאֵין אָדָם וְעַד־בְּהֵמָה וּבְכָל־עָרָיו
נְוֵה רֹעִים מַרְבִּצִים צֹאן׃ יג בְּעָרֵי הָהָר

בערי

רד"ק

וכלולות לא ידעתם . תגיד' לך מחמות גדולות וחזקות שלא ידעתם וי"ת דכבכן ונטירן סיס קולא ולגורות כגו"ן : (ד) כי כה אמר ה' . חל הסללות ואל החרב . כמו בסללות ובחרב וכן ואל סחרון תמן את העדות כמו ובחרון אף אמות' כי"ת בכלי וזאת כי"ת העזר ופי' החרב כשלים המפיע' המגדלי' וכן ומגדלותיך יסך בחרבותיו וסללות פיקבנוכו : (ה) באים להלחם . אמר למה הין נתונים לפי שהיו בחי' ובכי הבתי להלחם עם הכשדים ולא פתחו לבם לפיכך התחזקו הכשדים והכו הבתים בסללות ובחרב עד שנכנסו העיר : ולמלאם את פגרי האדם . והם גרמו גם כן למלא הבתי' פגרי אדם בשאמרו הם הכשדים : (ו) הנני מעל' לה . לעיר ירושלם שבבר: שלום ואמת . אמר ונגיתי לפי שהיה דבר הקץ מכוון' עד היום הגמול' . ענבת פי' רוב כי כל לשון שפרת הוא ענ מה

מצודת ציון

הכנה : (ג) וגלורות . חזקות והוא תל' עגלר : (ד) הכתוב' . ענין בגירה והריסה : חל הסוללות . על הסללות ר"ל בשבור סוללות והם הבתים שעשיה לעשות עליהם להלחם : ואל החרב . בחרב כמו ואל הארון (שמות כה) ומבטנו והבארון : (ו) אחרוב . ענין רפואה כמו ארוכת בת עמי (לעיל ח') ולתוספת ביאור אחר ומרפא : ונגיתי . מל' גלוי : עתרת . ענין רבוי כמו ועתר ענין הקטורת (יחזקאל ח') : (ז) שבות . מל' שבי : ובנתים . מל'

מצודת דוד

נחמות גדולות וחזקות שלא ידעתם : (ד) על בתי העיר ר"ל בתי הסרים ויתר העם : הנתוצים . אשר הם עתה בעבור לעשות מתכויהם סוללות הנכפים לעליה עליהם מול הכשדים : ואל החרב . ר"ל ויהיו אותם בחרב וב ה עמי לבחר כי וכן ומגדלותיך יתוך בחרבותיך (יחזקאל ה) כתיב להלחם : ר"ל כי לא יתנו לקבל עליהם ש והם באים להלחם עם הכשדים וכתיב הבתים לחלות הבת את פגרי האדם וגו' : ואשר . ועל אשר הסתרתי פני מל'

בעבור רעתם ולכן יחלו הבתים מפגרי האדם : (ו) הנני מעלה לה . הנה אעלה רפואה לעיר הזאת וירפאו גם ר"ל העיר תכנס ואמיתה ישובו לה : וגליתי אעלה לה שלום רב ואמתיים הארכה : ובנתים . ר"ל יהיו מושפעים בטובה והלאה כמתו : (ז) והשבותי . אשיב לאעלה את שבי יהודה ו

רש"י

ובצורות . שמורות בלבי לעשותם : (ד) הנת אל הסוללות . לעשות מסס סוללות תלים ש למעלה אשר בונים בני העיר לעלות את ה להלחם מעליהם על הכשדים : ואל החרב . ב סורא מן קדם דקטלין בחרבא : (ה) ולמלאם פגרי האדם . ואת הבתים אשר נתנו עושים לפגרים שנהרגים בתוך העיר : ואשר הסתרתי כה אמר ה' הנני מעלה לה וגו' : (ו) ערתרת ש ברכות

רש"י

ברכות שלום שע"ל בלע"ז : (יב) נוה רועים . מדור רועים

אשר לבני עושים לה . פי' לירושלם : (יא) מביאים תודה . ולא אמר תעלת ואשם לפי שבזמן הבנין לא יהיו בהם רשפי' ומועלים כי כלם ידעו את ה' וכן אמרו רז"ל כל הקרבנות בטלים לעתיד לבא חוץ מקרבן תודה : (יב) מרביצי' לאן .

מצודת דוד

וחלמאי וגו' כפל הדבר במ"ש : פשטו כי . מדרו כי : (ט) וסיתה מל' בנין : (ט) לשם . ענין פרסום : ורגזו . ענין הנועה הרעדה וכן רגזו ואל תחטאו (תהלים ד') : (י) חרב . מל' חורבן : בהמות . מל' שממון : (יב) עוד . ענין מדור : מרביצי' ענין

מצודת ציון

כבין : (יא) לשם . ענין פרסום : ורגזו . ענין הנועה הרעדה וכן רגזו ואל תחטאו (תהלים ד') : (יב) מרבצים . מל' מרבצי' : בהמות . מל' שממון : (יג) עוד . ענין מדור : מרבצי' ענין

וחלמאי כפל הדבר במ"ש : פשטו כי . מדרו כי : (ט) וסיתה כל המוכה וגו' ר"ל יפחדו לחטוא שלא יאכלו הטובה הארוכה' עושה לם . ר"ל לירושלים : (י) חרב הוא . ר"ל עד עולם יהי' חרב ושמה מבלי יושב שם אדם וכתיב' : בערי יהוד' . לתוספת ביאו' יפרש עתה מה הוא המקום ואחר בערי יהודה וגומ' : בהמות . אשר הם שוממות מבלי אדם שוכר שם ומבלי אדם שאשר בהם : (יא) קול שמון . מוסב על המקרא שלפניו לעל' עוד ישמע במקום הזה קול שמון וגו' : קול חתן . קול חתנת חתן : כי לעולם חסדו . כי עד עולם יעשה חסד : מביאים . ומה יהיו מביאים קרבן תודה בבית ה' הבא על הנס : כי אשוב . אל אדלם אשיב את בני השבי אל כל הארץ לבוית בטוב' מחלו : (יב) במקום הזה . הוא ירושלים : ובכל עריו . בכל ערי ישראל : שם רועים . בכל המקומות יהיו מדורי רועים הנרבצים לאן מי יתרבה לאנס מאד : (יג) בערי הכר . בהרים הנמוכים על הכר

ט וַהֲוָיָתָא לִי לְשֵׁם שַׂשּׂוֹן לְתֻשְׁבְּחָתָא
וּלְתִפְאָרָתָא לְכֹל עַמְמֵי אַרְעָא דִּי יִשְׁמְעוּן יָת כָּל
טַבְתָּא דִּי אֲנָא עָבִיד עִמְּהוֹן
וְיִזְדְּעוּן וְיִדְחֲלוּן עַל כָּל
טַבְתָּא וְעַל כָּל שְׁלָמָא דַּאֲנָא
עָבִיד לְהוֹן׃ י כְּדֵנָן אָמַר
יְיָ עוֹד יִשְׁתְּמַע בְּאַתְרָא
הָדֵין דְּאַתּוּן אָמְרִין חָרוֹב
הוּא מִבְּלִי אֲנָשָׁא וּמִבְּלִי
בְעִירָא בְּקִרְוָיָא דִּבְתֵי יְהוּדָא
וּבְשׁוּגֵי יְרוּשְׁלֵם דְּצַדְיָן מִבְּלִי
אֲנָשָׁא וּמִבְּלִי יָתִיב וּמִבְּלִי
בְעִירָא׃ יא קָל בִּיעָא וְקָל
חֲדְוָה קָל חַתְנִין וְקָל כַּלָּן
קָל דְּאָמְרִין אוֹדוּ קֳדָם יְיָ
צְבָאוֹת אֲרֵי טַב יְיָ אֲרֵי
לְעָלְמָא טִיבוּתֵיהּ מְעַלֵּי
תּוֹדְתָא לְבֵית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ
אֲרֵי אֲתִיב יָת גָּלוּת אַרְעָא
כְּדִבְקַדְמָתָא אָמַר יְיָ׃
יב כְּדֵנָן אָמַר יְיָ צְבָאוֹת
עוֹד יְהֵי בְּאַתְרָא הָדֵין
דְּחָרוּב מִבְּלִי אֲנָשָׁא וּמִבְּלִי
בְעִירָא וְכָל קִרְוָיֵהוֹן דִּירָוָת
בֵּית מַיְשְׁרֵי רָעְיָן וְחוּטְרִין
דְּעָן׃ יג בְּקִרְוֵי טוּרָא בְּקִרְוֵי

שפלתא

ת"א (ופחדו ורגזו) מקידה אחר מן (קול שמון) ברכות ו (הגרי"ב) לשון ז לר וש"ג (מביאים) שם

רש"י

ברכות שלום שע"ל בלע"ז : (יב) נוה רועים . מדור רועים

אשר לבני עושים לה . פי' לירושלם : (יא) מביאים תודה . ולא אמר תעלת ואשם לפי שבזמן הבנין לא יהיו בהם רשפי' ומועלים כי כלם ידעו את ה' וכן אמרו רז"ל כל הקרבנות בטלים לעתיד לבא חוץ מקרבן תודה : (יב) מרביצי' לאן .

מצודת דוד

מל' בנין : (ט) לשם . ענין פרסום : ורגזו . ענין הנועה הרעדה וכן רגזו ואל תחטאו (תהלים ד') : (י) חרב . מל' חורבן : בהמות . מל' שממון : (יב) עוד . ענין מדור : מרביצי' ענין

מצודת ציון

כבין : (ט) לשם . ענין פרסום : ורגזו . ענין הנועה הרעדה וכן רגזו ואל תחטאו (תהלים ד') : (י) חרב . מל' חורבן : בהמות . מל' שממון : (יב) עוד . ענין מדור : מרביצי' ענין

וחלמאי כפל הדבר במ"ש : פשטו כי . מדרו כי : (ט) וסיתה כל המוכה וגו' ר"ל יפחדו לחטוא שלא יאכלו הטובה הארוכה' עושה לם . ר"ל לירושלים : (י) חרב הוא . ר"ל עד עולם יהי' חרב ושמה מבלי יושב שם אדם וכתיב' : בערי יהוד' . לתוספת ביאו' יפרש עתה מה הוא המקום ואחר בערי יהודה וגומ' : בהמות . אשר הם שוממות מבלי אדם שוכר שם ומבלי אדם שאשר בהם : (יא) קול שמון . מוסב על המקרא שלפניו לעל' עוד ישמע במקום הזה קול שמון וגו' : קול חתן . קול חתנת חתן : כי לעולם חסדו . כי עד עולם יעשה חסד : מביאים . ומה יהיו מביאים קרבן תודה בבית ה' הבא על הנס : כי אשוב . אל אדלם אשיב את בני השבי אל כל הארץ לבוית בטוב' מחלו : (יב) במקום הזה . הוא ירושלים : ובכל עריו . בכל ערי ישראל : שם רועים . בכל המקומות יהיו מדורי רועים הנרבצים לאן מי יתרבה לאנס מאד : (יג) בערי הכר . בהרים הנמוכים על הכר

בְּעָרֵי הַשְּׁפֵלָה וּבְעָרֵי הַנֶּגֶב וּבְאֶרֶץ בִּנְיָמִן
וּבִסְבִיבֹתֵי יְרוּשָׁלִַם וּבְעָרֵי יְהוּדָה עוֹד
תַּעֲבֹרְנָה הַצֹּאן עַל־יְדֵי מוֹנֶה אָמַר יְהוָה:
ד הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וַהֲקִמֹתִי
אֶת־הַדָּבָר הַטּוֹב אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל־בֵּית
יִשְׂרָאֵל וְעַל־בֵּית יְהוּדָה: טו בַּיָּמִים הָהֵם
וּבָעֵת הַהִיא אַצְמִיחַ לְדָוִד צֶמַח צְדָקָה
וְעָשָׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה בָּאָרֶץ: טז בַּיָּמִים
הָהֵם תִּוָּשַׁע יְהוּדָה וִירוּשָׁלִַם תִּשְׁכּוֹן
לָבֶטַח וְזֶה אֲשֶׁר־יִקְרָא־לָהּ יְהוָה וּצִדְקֵנוּ:
יז כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה לֹא־יִכָּרֵת לְדָוִד אִישׁ
יֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא בֵית־יִשְׂרָאֵל: יח וְלַכֹּהֲנִים
הַלְוִיִּם לֹא־יִכָּרֵת אִישׁ מִלְּפָנַי מַעֲלֶה עוֹלָה
וּמַקְטִיר מִנְחָה וְעֹשֶׂה זֶבַח כָּל־הַיָּמִים:
יט וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ לֵאמֹר:
כ כֹּה אָמַר יְהוָה אִם־תָּפֵרוּ אֶת־בְּרִיתִי

ת"א (עוד תעבורנה) כמורות גר סלא וחו היום

רד"ק

בכל מקום מאין אחד יסיב לרועים עוד וירבצו שם צאנם בלי פחד: (יג) בערי הכר בערי הפלה. בלח וא"ו והבאי' אחריכם כוי"ו: על ידי מונה. ישראל נמשל ללאן וכרועה הוא המלך ודרך הרועי' למנו' לאנו אם תחברם אחת מהן או יאמר זה הענין לבלות הפושעים מישראל בלאתם מהגלות כמו המפורש בספר יחזקאל ואמר שם והבאתי אתכם תחת השבט והוא שאמר הכא גם כן עוד תעבורנה הצאן על ידי מונה: (טו) וזה אשר יקרא לה ה' צדקנו. הקב"ה יקרא לירושל' ה' צדקנו כלומר שיושביה יאמרו ה' צדקנו. הקב"ה יקרא לה הקב"ה שהוא ה' צדקנו: (כ) כה אמר ה' אם תפרו את בריתי שבריתי עם

מצודת ציון

מנין שכיבה לצאת: (יג) מונה. מל' מנין ומספר: (יד) והקמותי. לקיים: (כ) תפרו. עניין בטול: בריתי. עניינו כל"ל דבר מחקיים

מצודת דוד

ובעמק ובפלת הדרום: עוד תעבורנה. ר"ל כ"ל יתורגם עוד שלא יספיקו בעליהם לאמותם בעצמו ויומיר מונה כמו להעביר הצאן לפניו לאמותם: (טו) תצמיח לדוד. מורעו הלא לבל ישראל עוד ור"ל אמו שאין בדוגמה לספר הבריאה שעשה הלילה כו' ח"ל מופר הבריאה. שעשה דוד ושעשה הבריאה: (יח) ולהבעה. לשון אחר חול היום בעבור רוב המעות כן תרגם בכמות את ארע ואת מספר הכסף: ויתחתם. הגם עתה מתם הכסף: ואת עתי יתלון. ר"ל כל היום: מעלה עולה וגו': כל המלכי מלכי' מעלה עולה לה היום וגו': (כ) אם תפרו. אם תוכלו לבטל את בריתי אשר העמדתי אל היום וגו':

הַיּוֹם וְאֶת־בְּרִיתִי הַלַּיְלָה וּבְרִיתִי הָיוֹת
יוֹמָם וָלַיְלָה בְּעִתָּם: כא גַּם־בְּרִיתִי תֻּפַר
אֶת־דָּוִד עַבְדִּי מִהְיוֹת־לוֹ בֵן מֹלֵךְ עַל־
כִּסְאוֹ וְאֶת־הַלְוִיִּם הַכֹּהֲנִים מְשָׁרְתָי:
כב אֲשֶׁר לֹא־יִסָּפֵר צְבָא הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִמַּד
חוֹל הַיָּם כֵּן אַרְבֶּה אֶת־זֶרַע דָּוִד עַבְדִּי
וְאֶת־הַלְוִיִּם מְשָׁרְתָי אֹתִי: כג וַיְהִי דְּבַר־
יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ לֵאמֹר: כד הֲלֹא רָאִיתָ
מַה־הָּעָם הַזֶּה דִּבְּרוּ לֵאמֹר שְׁתֵּי
הַמִּשְׁפָּחוֹת אֲשֶׁר בָּחַר יְהוָה בָּהֶם וַיְמָאֲסֵם
וְאֶת־עַמִּי יִנְאָצוּן מִהְיוֹת עוֹד גּוֹי לִפְנֵיהֶם:
כה כֹּה אָמַר יְהוָה אִם־לֹא בְרִיתִי יוֹמָם

ולילה

ת"א (אם לא בריתי) אמת לג קל"ל מסחיס מת תעמת כו מנילה לא נדרים לא ולב ע"ח

רש"י

ולילה. אם תוכלו להפר את בריתי אחר בריתי את הלילה להיותם בעתם אחר בריתי לגם וכנוי ולילה לא יבטוחו: (כד) שתי המשפחות. לבות ומכהונה: ואת עמי ינאצון. ומדבריה הם סם גורמים לעמי לגלן מהיות גוי לי: לפניהם. דבריהם אלה שמלמדין אותן לומר לא ישוב ה"ם מהכותו עוד ולא תוטיל לסם הטובה: (כה) אם לא בריתי וגו'. לו אפשר שלא יתקיים את בריתי ליום ולילה להיות בעתם ולו אפשר שלא יתקיים במים וארץ ליבטל כאלו לא שמתים גם זרע יעקב וגו' ורבותינו דרשוהו לענין ברית הכורת והמילה ד מכאן שבשביל שגרתו שמים וארץ אך לא

רש"י

ולו לחיות גוי לפניי' ולעשות מלחמה ולפירושו יהי' לה לעמים ובכר פירשנו אותם על הפעול כלל את שמופל על הפעול: (כה) כה אמר ה' אם לא בריתי. לשאר אם לא

מצודת ציון

מתקיים: בעתם. מלשון עת וזמן: (כא) אשר. כאשר ואפשר ל"ל שמשם: יתר. מל' מדיד: (כב) יתלון. ענין מילות וכוונו כמו ותוכחת אלך לני (מלאכי ב'):

מצודת דוד

ביום ותם ולילה בעת שקבעתי להם ומה שלא הפר בח"ם: גם בריתי. לא גם בריתי תופר עם דוד לבלי היות לו בן על כסאו וגם תופר הברות עם הכהנים כמו לוי המשרתים ישראל עוד ור"ל אמו שאין בדוגמה לספר הבריאה שעשה ולילה כו' ח"ל מופר הבריאה. שעשה דוד ושעשה הבריאה: ולא ימד חול היום. בעבור רוב המעות כן תרגם בכמות את ארע ואת מספר הכסף: ויתחתם. הגם עתה מתם הכסף: ואת עתי יתלון. ר"ל כל המלכי מלכי' מעלה עולה לה היום וגו': (כה) אם לא בריתי. אם תוכלו לבטל את בריתי אשר העמדתי אל היום וגו':

וְלַיְלָה חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא־שָׂמְתִּי׃
ט גַּם־זֶרַע יַעֲקֹב וְדָוִד עַבְדִּי אֶמְאַס
מִקַּחַת מִזַּרְעוֹ מֹשְׁלִים אֶל־זֶרַע אַבְרָהָם
יִשְׂחָק וְיַעֲקֹב כִּי־אָשִׁוב אֶת־שְׁבוּתָם
וְרִחַמְתִּים׃ לד א הַדָּבָר אֲשֶׁר־הָיָה אֶל־
יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה וּנְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־
בָּבֶל וְכָל־חֵילוֹ וְכָל־מַמְלְכוֹת אֶרֶץ
מֶמְשֶׁלֶת יָדוֹ וְכָל־הָעַמִּים נִלְחָמִים עַל־
יְרוּשָׁלִַם וְעַל־כָּל־עָרֶיהָ לֵאמֹר׃ ב כֹּה־
אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הָלֹךְ וְאָמַרְתָּ
אֶל־צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו
כֹּה אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹתֵן אֶת־הָעִיר הַזֹּאת
בְּיַד מֶלֶךְ־בָּבֶל וּשְׂרָפָהּ בָּאֵשׁ׃ ג וְאַתָּה
לֹא תִמָּלֵט מִיָּדוֹ כִּי תָפֹשׂ תִּתָּפֵשׂ וּבְיָדוֹ
תִּנָּתֵן וְעֵינֶיךָ אֶת־עֵינֵי מֶלֶךְ־בָּבֶל תִּרְאֶינָה
וּפִיהוּ אֶת־פִּיךָ יְדַבֵּר וּבָבֶל תָּבוֹא׃ ד אַךְ

מלא ו׳ אשיב ק׳ שמע

יְמָמָא וְעַם לֵילְיָא בַּר נָשָׁא לָא שַׁוִּי
שְׁמַיָּא וְאַרְעָא לָא שַׁוִּי
דְּיַעֲדוֹן׃ ט אַף זַרְ
דְּיַעֲקֹב וְדָוִד עַבְדִּי
אַרְחִיק מִלְּקַרְבָּא מִבְּנֵי
עַבְדִּין שׁוּלְטָן עַל זַרְ
דְּאַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב
אָתִיב יַת גָּלוּתְהוֹן וְאַ
עֲלֵיהוֹן׃ א פִּתְגָם נְבִ
דַּהֲוָה עִם יִרְמְיָה מִן יְ
יְיָ וּנְבוּכַדְרֶאצַּר מַ
דְּכָבֶל וְכָל מַשְׁרְיָתֵיהּ
מַלְכוּת אַרְעָא שׁוּלְטָן
וְכָל עַמְמַיָּא מַגִּיחִין קְ
עַל יְרוּשָׁלֵם וְעַל כָּל קְ
לְמֵימַר׃ ב כִּדְנָן אָמַ
אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל אֲזֵיל וְתַ
לְצִדְקִיָּה מַלְכָּא שַׁבְטָא דְ
יְהוּדָה וְתֵימַר לֵיהּ
אָמַר יְיָ הָא אֲנָא מְסַר
קַרְתָּא הָדָא בְּיַד מַ
דְּכָבֶל וַיְקַדְּנָהּ בְּנוּרָא
ג וְאַתְּ לָא תִשְׁתֵּיזֵב מִן
אֲרֵי אִתְאֲחָדָא תִּתְ
וּבִידֵיהּ תִּתְמְסַר וְעֵינָךְ
עֵינֵי מַלְכָּא דְכָבֶל
וּפוּמַיְהּ עִם פּוּמָךְ
וּלְכָבֶל תֵּתוֹבֵל׃ ד

קביל

רד"ק

יכו׳ בריתי יומם ולי׳ ולא שמתי חקות שמים וארץ לבריות חוק עולם אם לא יהיה זה לא יכו׳ זרע יעקב ודוד שאמאס לבל כל זמן שהרשע קיימת עם שמים וארץ ועם יומם ולילה תהיה בריתי עם זרע יעקב ודוד עם זרע יעקב לבריות גוי ועם זרע דוד לבריות מושל ולא מולך לשביר משפחת הכהונה כי בכר זכרה למעלה ולא הרעים מבריתי אותי לבל שנה בדבר המלכות כי הוא עקר הנהגת ישראל מירלת המלכות: (כו) גם זרע יעקב ודוד. כתב רבי יול׳ המדקדק כי יעקב במקום אחרון לפי שזכר שתי המשפחות וכן אומר בל"ג מדוע של רבי אליעזר בן של רבי יוסי הגלילי בעמדת מדבר שנאמר בזה ואינו עניין לו אבל הוא עניין לאחרון כמו וזאת ליהודה שאינו עניין ליהודה שהרי נאמר שמע ס׳ קול

מצודת ציון

(כו) ישחק. יצחק כי זסר"ך מתחלף: כי. כאשר: שבותם. מל׳ שבות:
לד (א) מילה. לאחות עמו: (ב) תפוס התפש.

עניין

ולא לאחר כמו שלא יבטל זמן היום והלילה וחוקות השמים והארץ כן לא אמאס בזרע יעקב ודוד ומתלוי חוקן: כי אשיב. ר"ל זה יהיה כאשר אשיב לאחרלה את כני הבאי לאחרלה ומאחר עליהם לו תשוב המלוכה לזרע דוד:
לד (א) מתשלת ידו. שהוא מושל עליהם: וכל העמים. כי גם מעמים הרבים כתו לעזרתו: ערים. ר"ל הבתולים לה: מוסב על הדבר וגו׳ אמת כ׳ לאמר: (ב) ואמרת אליו. ר"ל אליו לבד ולא יהיה שום מי בדברך אליו: (ג) ועיניך ולא יראה לך התופשים: ופיהו. אל מלך בבל:

שִׁמְעָ דְּבַר־יְהוָה צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה
כֹּה־אָמַר יְהוָה עָלֶיךָ לֹא תָמוּת בַּחֶרֶב׃
ה בְּשָׁלוֹם תָּמוּת וּבְמִשְׂרְפוֹת אֲבוֹתֶיךָ
הַמְּלָכִים הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר־הָיוּ לְפָנֶיךָ כֵּן
יִשְׂרְפוּ־לָךְ וְהוֹי אָדוֹן יִסְפְּדוּ־לָךְ כִּי־דָבָר
אֲנִי־דִבַּרְתִּי נְאֻם־יְהוָה׃ ו וַיְדַבֵּר יִרְמְיָהוּ
הַנָּבִיא אֶל־צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה אֵת כָּל־
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בִּירוּשָׁלִַם׃ ז וְחֵיל מֶלֶךְ־
בָּבֶל נִלְחָמִים עַל־יְרוּשָׁלִַם וְעַל כָּל־עָרֵי
יְהוּדָה הַנּוֹתָרוֹת אֶל־לָכִישׁ וְאֶל־עֲזֵקָה כִּי
הֵנָּה נִשְׁאֲרוּ בְעָרֵי יְהוּדָה עָרֵי מִבְצָר׃
ח הַדָּבָר אֲשֶׁר־הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת
יְהוָה אַחֲרֵי כְּרֹת הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ בְּרִית
אֶת־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלִַם לִקְרֹא לָהֶם
דְּרוֹר׃ ט לְשַׁלַּח אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ

ת"א (בשלום תמות) מ"ק כת סאב׳ עב ע"ל יש

את

רש"י

המלרים מיושב על סדר המקלאות: (ה) בשלום תמות. אמרו רבותיו שמת נבוכדנצר בימיו שכל ימי נבוכד נצר לא יצאו אסיריו מאסיריהם וכשמת נבוכד נצר יצא צדקיהו מבית האסורים ונמחלת מת ונקברו בכבוד: ובמשרפות אבותיך. כן היה דרכם לשרוף של המלכים מעטן וכלי השמושן: (ח) אחרי כרות המלך. בשנה הרביעית למלכו כך שנינו בסדר עולם ויהי בשנה הרביעית בא אנשים מזקני יהודה לדרום לא ה׳ אמרו לימחזקאל עבד כהן שמכרו רבו מהו שיאכל בתרומה לעומר לפי שהיו רואין לעמר לא נענש על המעות על שהחזירו לא העבדים:

מצודת דוד

(ד) לא תמות בחרב. כי גם ר"ל לא יתיחד: (ה) בשלום תמות. אר"ל לאחר שמת ר"ל הוציאו לדקיה מן המאחר ומת על מטתו: במשרפות. כמו שרפו על אבותיך המלכים מעטן וכלי השמושים כן ישרפו עליך כי כן היה הדרך לשרוף על המלכים

רד"ק

בחרב: (ה) בשלום תמות. אע"פ שנקרו עיניו כיון שלא ישרש בחרב ויומת על מטתו ויעשו לו כבוד כמו שעשים למלכים זהו בשלום ורז"ל אמרו מהו בשלו׳ שמת בנבוכדנצר בימיו: ובמשרפות. כמו שהיו שורפים על מטתם בשמים וזיתים מרוקחים כמו שנאמר באסא ורז"ל פי׳ מה היו שורפים מעליהם מעטן וכלי השמושן: כי דבר אני דברתי. כי זה הדבר אני דברתי לטובה לפיכך תדע שיתקיים: (ז) אל לכיש ואל עזקה. כמו על לכיש ועל עזקה. וכמוהם רבים כמו שבארנו: (ח) הדבר אחרי כרות המלך לדקיהו. שהו לבם מזה השון וכרתו לבם ברית לקיים הדבור ובסדר עולם כי מה שאומר בספר יחזקאל ויהי בשנה השביעית בחמשי בעשור לחדש באו אנשים מזקני ישראל לדרום לא ה׳ ואשכו לפני היא שאם שביעים למלכות לדקיהו ואותה שנה כרת המלך לדקיהו ברית לכל העם אשר בירושלם לקרא לבם דרור שיעבדו

מצודת ציון

פנין הראיה׳ מחזקה: (ה) ומי. פנין לשבח יגלה:
(ח) ארור. פנין מרורות ותפסיר כמו ויקרא לשם דרור (ויקרא כ"ה):

ויעשו

ומה שאמר לו וגו׳ (ר"ש כ׳ ע"ל): וכהו אדון. כמה יספדו אותך אדון אלהי: אני דברתי. והבטיח הקדוש ב"ה (ו) המורות. מה שלא בבאים עדיין: אל לכיש. אל לכיש ואל עזקה: כי הנה נשארו. כי הנה נשארו: (ח) לקרא לבם דרור. ר"ל לקרא לעבדים ולשפחות דרור ואחר יפרש במקרא שלאחריו: (ט) לשלח. שבאו הבאים לפי שהיה בדרור ומה הוא ואמר לשלח כל איש את עבדו וגו׳ תפסיר ולתוספות כיצור אמר לבלתי עבד בם ביהודי אחיהם איש ואשה

מקרא

אֶת־שִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִי וְהָעִבְרִיָּה חָפְשִׁים
לִבְלִתִּי עָבְדוֹ־בָם בִּיהוּדִי אָחִיהוּ אִישׁ׃
יא וַיִּשְׁמְעוּ כָּל־הַשָּׂרִים וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־
בָּאוּ בַּבְּרִית לְשַׁלַּח אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ
אֶת־שִׁפְחָתוֹ חָפְשִׁים לִבְלִתִּי עָבְדוֹ־בָם
עוֹד וַיִּשְׁמְעוּ וַיְשַׁלֵּחוּ׃ יא וַיָּשׁוּבוּ אַחֲרֵי־
כֵן וַיָּשִׁבוּ אֶת־הָעֲבָדִים וְאֶת־הַשְּׁפָחוֹת
אֲשֶׁר שִׁלְּחוּ חָפְשִׁים וַיִּכְבְּשׁוּם לַעֲבָדִים
וְלִשְׁפָחוֹת׃ יב וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ
מֵאֵת יְהוָה לֵאמֹר׃ יג כֹּה־אָמַר יְהוָה
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אָנֹכִי כָּרַתִּי בְרִית אֶת־
אֲבוֹתֵיכֶם בְּיוֹם הוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים לֵאמֹר׃ יד מִקֵּץ
שֶׁבַע שָׁנִים תְּשַׁלְּחוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו
הָעִבְרִי אֲשֶׁר יִמָּכֵר לְךָ וַעֲבָדְךָ שֵׁשׁ שָׁנִים
וְשִׁלַּחְתּוֹ חָפְשִׁי מֵעִמָּךְ וְלֹא־שָׁמְעוּ
אֲבוֹתֵיכֶם אֵלַי וְלֹא הִטּוּ אֶת־אָזְנָם׃
טו וַתָּשֻׁבוּ אַתֶּם הַיּוֹם וַתַּעֲשׂוּ אֶת־הַיָּשָׁר
בְּעֵינַי לִקְרֹא דְרוֹר אִישׁ לְרֵעֵהוּ וַתִּכְרְתוּ

ויכבשום קרי

ת״א (וישמעו וישלחו) ערכין לו (מקץ שבע שנים) שם

ברית

רד״ק

ובפחות כמו שאמר לשלח איש את עבדו וגו׳ וכמו שכתוב בילדים כמו ומלאכו את הולך והדומים לו׳ : (ט) לבלתי עבד כם . בעברי ובעבריה ואחר כך הוסיף בעול ואמר

מצודת ציון

(י) וישמעו כל השרים . עניין קבלת הברית : (יא) ויכבשום . עניין הכנעה כמו מקשה כמו יכבש מעונותינו נכבשת (מיכה ז׳) : והחלו

מצודת דוד

לשלוח וכן שלחו ולפי שאירעו מרבים כמה שאמר לשלח וגו׳ לכן חזר ואמר וישמעו וישלחו זכן דרך המקרא : (יא) ויכבשום . אמר זה מקרה ויכבשום כל העבדים וכאחרונה את העבדים וגו׳ ותפסו בכח בחזקה לשיות לסם לעבדים : (יב) ויהי דבר כ׳ . זה הוא הלאמור בתחילה : (יג) כרתי ברית . ר״ל מתחילת כי הרשה יקרא קלם כמו הסוף : שבע שנים . לשון יחיד : (יד) מקץ . ר״ל מתחילת כי הרשה יקרא קלם כמו הסוף : (טו) ותשובו . ולפי שהשוב : (טז) ותחללו . חל הכתוב הסוף והתלום : ולא שמעו . לעבדו העבדים : אשר

רש״י

(יב) ויהי דבר ה׳ אל ירמיהו . לא נאמר כאן מאת ה׳ אל ירמיהו אלא מאת ה׳ לאמר . לפי שהיה ירמיהו מתנבא בלשון הקודש ולא היה מבין לשון הגוים לכך נאמר מאת ה׳ לאמר . ולא נאמר לאמר אל ירמיהו

וְהָיִתָה גִבְלָתָם לְמַאֲכָל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם
וּלְבֶהֱמַת הָאָרֶץ: כא וְאֶת־צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־
יְהוּדָה וְאֶת־שָׂרָיו אֶתֵּן בְּיַד אֹיְבֵיהֶם וּבְיַד
מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וּבְיַד חֵיל מֶלֶךְ בָּבֶל
הָעֹלִים מֵעֲלֵיכֶם: כב הִנְנִי מְצַוֶּה נְאֻם־
יְהוָה וַהֲשִׁבֹתִים אֶל־הָעִיר הַזֹּאת וְנִלְחֲמוּ
עָלֶיהָ וּלְכָדוּהָ וּשְׂרָפָהּ בָּאֵשׁ וְאֶת־עָרֵי
יְהוּדָה אֶתֵּן שְׁמָמָה מֵאֵין יֹשֵׁב:

לה א הַדָּבָר אֲשֶׁר־הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת
יְהוָה בִּימֵי יְהוֹיָקִים בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ
יְהוּדָה לֵאמֹר: ב הָלוֹךְ אֶל־בֵּית הָרֵכָבִים
וְדִבַּרְתָּ אוֹתָם וַהֲבֵאוֹתָם בֵּית יְהוָה אֶל־
אַחַת הַלְּשָׁכוֹת וְהִשְׁקִיתָ אוֹתָם יָיִן:
ג וָאֶקַּח אֶת־יַאֲזַנְיָה בֶן־יִרְמְיָהוּ בֶן־חֲבַצִּנְיָה
וְאֶת־אֶחָיו וְאֶת־כָּל־בָּנָיו וְאֵת כָּל־בֵּית
הָרֵכָבִים: ד וָאָבִא אֹתָם בֵּית יְהוָה אֶל־
לִשְׁכַּת בְּנֵי חָנָן בֶּן־יִגְדַּלְיָהוּ אִישׁ הָאֱלֹהִים
אֲשֶׁר תא (כימי יהויקים) עקידה שבר ע
לְלִשְׁכַּת שַׂר חָנָן בֵּר יִגְדַּלְיָהוּ נְבִיָא דַיְיָ
דְּבִסְטַר לִשְׁכַּת רִבְרְבֵיא

תרגום

נִבְלָתְהוֹן מִשְׁגְּרָא לְמֵיכַל
לְעוֹפָא דִשְׁמַיָא וְלִבְעִירָא
דְאַרְעָא: כא וְיָת צִדְקִיָּה מַלְכָּ
שְׁבָטָא דְבֵית יְהוּדָה וְיָת
רַבְרְבוֹהִי אֶמְסַר בְּיַד בַּעֲלֵי
דְבָבֵיהוֹן וּבְיַד דְּבָעֵן
לְמִקְטְלֵיהוֹן וּבְיַד חֵילָא דְּמַלְכָּא
מְבָבֶל דְּאִסְתַּלְקָא
מִנְכוֹן: כב הָא אֲנָא מְפַקֵּיד
אֲמַר יְיָ וַאֲתֵיבִינוּן עַל
קַרְתָּא הָדָא וְיִגִיחוּן קְרָבָא
עָלָהּ וַיְכִבְּשׁוּנָהּ וַיְוַקְדוּנָהּ
בְּנוּרָא וְיָת קִרְוָיָא דְבֵית
יְהוּדָה אֶתֵּן לְצָדוּ מִבְּלִי
יָתִיב: א פִּתְגָם נְבוּאָה
דַהֲוָה עִם יִרְמְיָה מִן קֳדָם
יְיָ בְּיוֹמֵי יְהוֹיָקִים בַּר
יֹאשִׁיָּהוּ מַלְכָּ שְׁבָטָא דְבֵית
יְהוּדָה לְמֵימַר: ב אֲזַל לְוָת
בְּנֵי בֵית רַבָּב וּתְמַלֵּל
עִמְּהוֹן וְתַעֲלִינוּן לְבֵית
מַקְדְּשָׁא דַיְיָ לְחַדָּא מִן
לִשְׁכָתָא וְתַשְׁקֵי יַתְהוֹן
חַמְרָא: ג וּדְבָרִית יָת יַאֲזַנְיָה
בַּר יִרְמְיָה בַּר חֲבַצִּנְיָה וְיָת
אֲחוֹהִי וְיָת כָּל בְּנוֹהִי וְיָת
כָּל בְּנֵי בֵית רַבָּב: ד וְאֶעֱלִית
יַתְהוֹן לְבֵית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ
לִשְׁכַּת בַּר חָנָן בַּר יִגְדַּלְיָהוּ נְבִיָא דַיְיָ
דְּבִסְטַר לִשְׁכַּת רִבְרְבֵיא

רד"ק

אבר מן הפגרים מחוץ לירושלים ואמר אתר כך ובסריפים וכסח מרי בית המלך: (כח) הטולים מעליכם. כמו שכתוב בזה בספר למעלה וחיל כרעה ולא מעלכים וגו' ושמעו הכשדים ויעלו מעל ירושלים: (ג) בית הרכבים. מבית תובב תותן ובסח היו ונקראו בית הרכבים על שם רכב אחי יוגדב שהיה גדול המשפחה וכן אתר בדברי הימים בתים בקנים הבאים מחמת אחי רכב: והשקית אותם יין. אע"פ שבא לא שנו אמר והשקית שתהן לפניהם כוסות יין לשתות: (ד) איש האלהים. כבר נתן

מצודת ציון

(כח) הטולים. מבין פגרים כמו ויעל מעל ירושלים (לקמן ל"ז): לה (ג) הלשכות. מבין אחר:

מצודת דוד

לפי שאמרנו הרכבים אמר לומר ותהי אותם: לתחל וגו'. כי לא יקבלו על כי ירבו מאד: ולכסמת הארץ. לשון הארץ. כי מיום בכלל הבמה: (כח) וכל חיל וגו'. הם הפחיתים ומבקשי נפשם ויהוה כמל מבין במ"ש: הטולים מעליכם. אחר שהלכו מעליכם: ויעלו מעל ירושלים (לקמן ל"ז) (כב) הנני מצוה. ר"ל אמיר מלה: והשבותים. אשיב לכם את חיל מלך בבל: לה (ג) בית הרכבים. הם בני יונדב בן רכב והוצרת יתרו היו: בית ה'. אל בית ה': אל אחת הלשכות. אל אחת מן הלשכות: והשקית. מהחל להשקותם יין: (ד) איש האלהים.

אֲשֶׁר־אֵצֶל לִשְׁכַּת הַשָּׂרִים אֲשֶׁר מִמַּעַל
לִלְשִׁכַּת מַעֲשֵׂיהוּ בֶן־שַׁלֻּם שֹׁמֵר הַסַּף:
ה וָאֶתֵּן לִפְנֵי בְּנֵי בֵית־הָרֵכָבִים גְּבִעִים
מְלֵאִים יַיִן וְכוֹסוֹת וָאֹמַר אֲלֵיהֶם שְׁתוּ־יָיִן:
ו וַיֹּאמְרוּ לֹא נִשְׁתֶּה־יָּיִן כִּי יוֹנָדָב בֶּן־רֵכָב
אָבִינוּ צִוָּה עָלֵינוּ לֵאמֹר לֹא תִשְׁתּוּ־יַיִן
אַתֶּם וּבְנֵיכֶם עַד־עוֹלָם: ז וּבַיִת לֹא־
תִבְנוּ וְזֶרַע לֹא־תִזְרָעוּ וְכֶרֶם לֹא־תִטָּעוּ
וְלֹא יִהְיֶה לָכֶם כִּי בְּאֹהָלִים תֵּשְׁבוּ כָּל־
יָמֵיכֶם לְמַעַן תִּחְיוּ יָמִים רַבִּים עַל־פְּנֵי
הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם גָּרִים שָׁם: ח וַנִּשְׁמַע
בְּקוֹל יְהוֹנָדָב בֶּן־רֵכָב אָבִינוּ לְכֹל אֲשֶׁר
צִוָּנוּ לְבִלְתִּי שְׁתוֹת־יַיִן כָּל־יָמֵינוּ אֲנַחְנוּ
נָשֵׁינוּ בָּנֵינוּ וּבְנֹתֵינוּ: ט וּלְבִלְתִּי בְּנוֹת
בָּתִּים לְשִׁבְתֵּנוּ וְכֶרֶם וְשָׂדֶה וָזֶרַע לֹא
יהיה

תרגום

דְּמִיעִיל לִשְׁכַּת
שַׂרֵיָה בַּר שַׁלֻּם אַסְרְכְּלָא:
וְיָתְבִית קָדָם בְּנֵי בֵית
רַבָּב בַּלִּידִין מְלַן חַמְרָא
וְאָמְרִית לְהוֹן שְׁתוּ
חַמְרָא: ו וַאֲמְרוּ לָא נִשְׁתֵּי
חַמְרָא אֲרֵי יוֹנָדָב בַּר רַבָּב
אֲבָנָא פַּקִּיד עָלָנָא לְמֵימַר
לָא תִשְׁתּוּן חַמְרָא אַתּוּן
וּבְנֵיכוֹן עַד עָלְמָא: ז וּבֵיתָא
לָא תִבְנוּן וְזַרְעָא לָא תִזְרָעוּן
וְכַרְמָא לָא תִצְבּוֹן וְלָא יְהֵי
לְכוֹן אֲרֵי בְמַשְׁכְּנִין תִּיתְבוּן
יוֹמֵיכוֹן בְּדִיל דְּתִתְקַיְּמוּן
לְחַיִּין סַגִּיאִין עַל אַפֵּי אַרְעָא
דְּאַתּוּן דַיָּרִין תַּמָּן: ח וְקַבִּילְנָא
לְמֵימַר יוֹנָדָב בַּר רַבָּב
אֲבָנָא לְכָל דְּפַקִּידְנָא בְּדִיל
לָא לְמִשְׁתֵּי חַמְרָא כָּל
יְמָנָא אֲנַחְנָא נְשָׁנָא
וּבְנָנָא וּבְנָתָנָא: ט וּבְדִיל
לָא לְמִבְנֵי בְּתִין לְמִתְבְּנָא
דְּמִין וְחַקְלִין וְזַרְעִין לָא
יהוה

רש"י

מרכליות מרטוריות"ש כלע"ז: (ז) באהלים תשבו. מדכריות אמר אתם גרים שם לא היה לכם חלק בארץ שבני

רד"ק

ת שדה. לא יהיה לכם לא במתנה ולא במקח מאחר: למען תחיו ימים רבים. כי בבתים והבדות והכרמים מעכבים את הדם במקומו יהיה רעב לו חרב ויאות בקולר ימים מדאגה וכשלא יהיה לו במקומו כל זמן שיהיה טוב בזה המקום ישב ובשיהיה רע ילך למקום אחר שיהיה בו בטוב לפיכך טוב לכם שיהיו יושבי אהלים ויקבא ממקום למקום כפי מה שיארע בטוב במקום בית שדה וכרם ויתכיבו ימים בזה וכן ראיתי באבות שהיו נוסעים ממקום למקום באהליהם מפני רעב ושמות היין שמנעם ממה שידע מסכתו שמעלף דעת מי שישתה בו כמו שכתוב כל שוגה בו לא יחכם וכתיב למי אבוי מדיני למי שית למי פעסים חנם למי הכלימה עוים למאחרים על היין וקבת בלם עצבת השכמים היה על הרכות ים היין כמו שנאמ' הוי עטרת גאות שכורי אפרים ואמר הוי גבורים לשתות יין ואמר משכימי בבקר שכר ירדפו ונם אדום ובגימין מכת בלהם היין כמו שכתוב וגם אלה היין שגו ולא הפנין כמו שכתוב ולאשון שמתה היין אע"פ שהיה

מצודת דוד

ת ה': אשר אל. הלשכה הסמוכה אל הלשכה: אשר מעל. אחר מרים נאפיים שהם ומתעבל ללשכת מעשיהו: (ה) וכוסות. לשון ספל: עד עולם. עד סוף כל הדורות: (ו) ולא יהי' לכם. אם תקנין לא במתנה לא יהיה לכם בית בעוי ושדה ארוע וכרם מטעה: באהלים. מעשויים על פני השדה שאפשר להתיקם ממקום למקום: למען תחיו וגו'. כי בית ושדה וכרם יש בהם שהם מתעכבת את האדם במקום שהם ולפעמים יאבד עם תגשי המקום הזה אבל היושב באהלים ואין לו שדה וכרם בקל יוכל בהשתוק ממקום למקום (ומעם תגיעת חמיית היין לא הוצרך לפרש כי ידוע הוא שהיה למתעשים מגונים): אשר אתם גרים שם. המקום נפיות באהלים: (ח) ונשמע בקול. ר"ל קבלנו מאתמרין: בנינו ובנותינו. ר"ל אף הקטנים והקטנות: (ט) לשבתנו. לשבת אתנו הכם: וזרע. ר"ל כל מין ארע אף

רש"י

ככה ינחל ויתלק השוכר עליה: (כח) העולים מעליכם. מפני חיל כרעה שלא ממלרים כמו שמעורע בספר זה (ל"ז): (כב) הנני מצוה. ושם חל כרעה לאמרו והכשדים ישובו עליכם: (ג) אל בית הרכבים. בני יונדב בן רכב ומבני יתרו היו: (ד) איש האלהים. נביא ה': שומר הסף אמרכלא

מצודת דוד

לפי שאמרנו הרכבים אמר לומר ותהי אותם: לתחל וגו'. כי לא יקבלו על כי ירבו מאד: ולכסמת הארץ. לשון הארץ. כי מיום בכלל הבמה: (כח) וכל חיל וגו'. הם הפחיתים ומבקשי נפשם ויהוה כמל מבין במ"ש: הטולים מעליכם. אחר שהלכו מעליכם: ויעלו מעל ירושלים (לקמן ל"ז) (כב) הנני מצוה. ר"ל אמיר מלה: והשבותים. אשיב לכם את חיל מלך בבל: לה (ג) בית הרכבים. הם בני יונדב בן רכב והוצרת יתרו היו: בית ה'. אל בית ה': אל אחת הלשכות. אל אחת מן הלשכות: והשקית. מהחל להשקותם יין: (ד) איש האלהים.

יְהֻיָה־לָנוּ: יוַנַּשֵּׁב בָּאֲהָלִים וַנִּשְׁמַע וַנַּעֲשֶׂ
כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּנוּ יְהוֹנָדָב אָבִינוּ: יא וַיְהִי
בַּעֲלוֹת נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל אֶל־
הָאָרֶץ וַנֹּאמֶר בָּאוּ וְנָבוֹא יְרוּשָׁלִַם מִפְּנֵי
חֵיל הַכַּשְׂדִּים וּמִפְּנֵי חֵיל אֲרָם וַנֵּשֶׁב
בִּירוּשָׁלִַם: יבוַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ
לֵאמֹר: יג כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל הָלֹךְ וְאָמַרְתָּ לְאִישׁ יְהוּדָה וְלִישְׁבֵי
יְרוּשָׁלִַם הֲלוֹא תִקְחוּ מוּסָר לִשְׁמֹעַ אֶל־
דְּבָרַי נְאֻם־יְהוָה: יד הוּקַם אֶת־דִּבְרֵי
יְהוֹנָדָב בֶּן־רֵכָב אֲשֶׁר־צִוָּה אֶת־בָּנָיו
לְבִלְתִּי שְׁתוֹת־יָיִן וְלֹא שָׁתוּ עַד־הַיּוֹם
הַזֶּה כִּי שָׁמְעוּ אֶת מִצְוַת אֲבִיהֶם וְאָנֹכִי
דִּבַּרְתִּי אֲלֵיכֶם הַשְׁכֵּם וְדַבֵּר וְלֹא שְׁמַעְתֶּם
אֵלָי: טוְאֶשְׁלַח אֲלֵיכֶם אֶת־כָּל־עֲבָדַי
הַנְּבִיאִים הַשְׁכֵּם וְשָׁלֹחַ לֵאמֹר שׁוּבוּ־
נָא אִישׁ מִדַּרְכּוֹ הָרָעָה וְהֵיטִיבוּ מַעַלְלֵיכֶם
וְאַל־תֵּלְכוּ אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים לְעָבְדָם
ת"א (ויהי דבר ה') עקידה סגר מן
וְלֹא תִהְכּוּן בְּתַר טַעֲוַת פֻּלְחֵי כּוֹכְבַיָּא
ושבו

רד"ק

בדיק וכמים כשתכל בו ותתפוס בו: (יח) ויהי בעלות
נבוכדנצר. כני"ת: ונאמר כלו ונכנס. כולו לי ארון כמו לכו
ונלכה הגלגל: (יד) הוקם את דברי יהונדב. הוקם לשון יחוד
על כניס כי מלת את כוללת הרבוי: (טו) ואשלח. אמר
ואל תלכו אחר אחר שהחר שהו והטיבו כי עבודה זרה שקולה כנגד כל העבירות: ושבו מן ארוע: (י) ונשב. עד הנה ישבנו בהאהלים: ונשמע ונעש.
מצודת ציון
(טו) נא. עתה: מעלליכם. מעשיכם:

מצודת דוד

ר"ל אל תחרון (וזהו מה שעלה בימי יהויקים כמ"ש במ"ב כ"ד) לא תחרטו אלו לשלו כולו ונכנס לירושלים מפחד הכשדים ואבי
ארם אחר עמתם לבל ושללו אותנו ולכן נשב בירושלים: (יג) לאיש יהודה. לתבני יהודה: אלות תקחו מוסר. ר"ל לאמת תהרגם
הנה יש לכם ללמוד לשמוע אל דברי: (יד) הוקם. הנה נתקיים את דברי יהונדב ונו': ולא שתו. והנה הם לא שתו (ולא אמר
מה שיעשו לקחת אין קדם ומרם כי מגעשת שתיית היין רלו בעוניהם ולא כן אלו): כי שמעו. ר"ל לא מנעו מרלון נפשם
ר"ל לשמוע מלות אביהם: השכם. ר"ל בארוכה רק כהשכמה אלו מהר' אליהם ע"י הנביאים ובפ"ו לא שמעתם: (טו) ואשלח.
ר"ל ואחר שעברתם על דברי שלחתי אליכם הנביאים בהשכמה וכזרת ת לאחר שובו עתה כל אלה מדרכו הרעה ותעתה הטיבו

יְהֵא לָנָא: יוְיִתְיַבְנָא בְּמַשְׁכְּנִין וְנִקְבֵּל לָנָא וְנַעֲבַד
כְּכֹל דְּפַקִּידְנָא יוֹנָדָב אֲבוּנָא: יא וַהֲוָה כַּד סְלִיק
נְבוּכַדְרֶאצַּר מַלְכָּא דְבָבֶל עַל אַרְעָא וַאֲמַרְנָא אֵתָא
וְנֵיעוּל לִירוּשְׁלֵם מִן קֳדָם חֵילָא דְכַשְׂדָּאֵי וּמִן קֳדָם
חֵילָא דַאֲרָם וְיָתֵיבְנָא בִּירוּשְׁלֵם: יבוַהֲוָה פִּתְגָמָא
דַיְיָ עִם יִרְמְיָה לְמֵימָר: יג כְּדֵין אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת אֱלָהָא
דְיִשְׂרָאֵל אֲזִיל וְתֵימַר לַאֲנָשׁ יְהוּדָה וְלִדְיָרֵי
יְרוּשְׁלֵם הֲלָא תְקַבְּלוּן אוּלְפָן לְקַבָּלָא מֵימְרָא דַיְיָ:
יד אִתְקַיְּמוּ פִּתְגָמֵי יוֹנָדָב בַּר רֵכָב דְּפַקֵּיד יָת בְּנוֹהִי
דְּלָא לְמִשְׁתֵּי חַמְרָא וְלָא אִשְׁתּוּ עַד יוֹמָא הָדֵין
אֲרֵי קַבִּילוּ יָת תַּפְקִידְתָּא דַאֲבוּהוֹן וַאֲנָא שְׁלַחִית
לְוָתְכוֹן יָת כָּל עַבְדַי נְבִיֵּיא מְקַדְּמִים וּמְמַלֵּיל וְלָא
קַבִּילְתּוּן לְמֵימַר: טו שְׁלַחִית לְוָתְכוֹן יָת כָּל עַבְדַי נְבִיֵּיא
מְקַדְּמִים וּמַשְׁלַח לְמֵימַר תּוּבוּ כְּעַן גְּבַר מֵאוֹרְחֵית
בִּישְׁתָּא וְאַתְקִינוּ עוֹבָדֵיכוֹן לְמִפְלַחְהוֹן וְתֵיבוּ

רש"י

שבני גרים היו: (יח) ויהי בעלות נבוכדראצר. על כרחנו כאנו העיר לכך עכשיו אנו יושבים בגבעים:
עצור

מצודת דוד

ר"ל אל תחרטו אלו לשלו כולו ונכנס לירושלים מפחד הכשדים ואבי
ארם אחר עמתם לבל ושללו אותנו ולכן נשב בירושלים: (יג) לאיש יהודה. לתבני יהודה: אלות תקחו מוסר. ר"ל לאמת תהרגם
הנה יש לכם ללמוד לשמוע אל דברי: (יד) הוקם. הנה נתקיים את דברי יהונדב ונו': ולא שתו. והנה הם לא שתו (ולא אמר
מה שיעשו לקחת אין קדם ומרם כי מגעשת שתיית היין רלו בעוניהם ולא כן אלו): כי שמעו. ר"ל לא מנעו מרלון נפשם
ר"ל לשמוע מלות אביהם: השכם. ר"ל בארוכה רק כהשכמה אלו מהר' אליהם ע"י הנביאים ובפ"ו לא שמעתם: (טו) ואשלח.
ר"ל ואחר שעברתם על דברי שלחתי אליכם הנביאים בהשכמה וכזרת ת לאחר שובו עתה כל אלה מדרכו הרעה ותעתה הטיבו

וְשָׁבוּ אֶל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־נָתַתִּי לָכֶם
וְלַאֲבֹתֵיכֶם וְלֹא הִטִּיתֶם אֶת־אָזְנְכֶם וְלֹא
שְׁמַעְתֶּם אֵלָי: טז כִּי הֵקִימוּ בְנֵי יְהוֹנָדָב
בֶּן־רֵכָב אֶת־מִצְוַת אֲבִיהֶם אֲשֶׁר צִוָּם
וְהָעָם הַזֶּה לֹא שְׁמָעוּ אֵלָי: יז לָכֵן כֹּה־
אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
הִנְנִי מֵבִיא אֶל־יְהוּדָה וְאֶל כָּל־יוֹשְׁבֵי
יְרוּשָׁלִַם אֵת כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי
עֲלֵיהֶם יַעַן דִּבַּרְתִּי אֲלֵיהֶם וְלֹא שָׁמָעוּ
וָאֶקְרָא לָהֶם וְלֹא עָנוּ: יח וּלְבֵית הָרֵכָבִים
אָמַר יִרְמְיָהוּ כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יַעַן אֲשֶׁר שְׁמַעְתֶּם עַל־
מִצְוַת יְהוֹנָדָב אֲבִיכֶם וַתִּשְׁמְרוּ אֶת־כָּל־
מִצְוֹתָיו וַתַּעֲשׂוּ כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה אֶתְכֶם:
יט לָכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל לֹא־יִכָּרֵת אִישׁ לִיהוֹנָדָב בֶּן־רֵכָב
עֹמֵד לְפָנַי כָּל־הַיָּמִים: לו אוַיְהִי בַּשָּׁנָה
הָרְבִיעִת לִיהוֹיָקִים בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ
יְהוּדָה הָיָה הַדָּבָר הַזֶּה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת

תרגום

וּתְהָא לָנָא: יוְיִתְיַבְנוּ עַל אַרְעָא דִיהָבַת
לְכוֹן וְלַאֲבָהָתְכוֹן וְלָא
אַצְנַתְכוֹן וְלָא
אַרְגַּנְכוֹן וְלָא
לְמִשְׁמָעוּ: טז אֲרֵי
בְּנֵי יוֹנָדָב בַּר רֵכָב
לְמִשְׁמָעוּ בְּנֵי
לְמִשְׁמָעוּ אֲבוּהוֹן
לְמִשְׁמָעוּ לְמִשְׁמָעוּ
לְמִשְׁמָעוּ לְמִשְׁמָעוּ
לְמִשְׁמָעוּ לְמִשְׁמָעוּ

יהוה לאמר׃ ב קַח־לְךָ מְגִלַּת־סֵפֶר
וְכָתַבְתָּ אֵלֶיהָ אֵת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר
דִּבַּרְתִּי אֵלֶיךָ עַל־יִשְׂרָאֵל וְעַל־יְהוּדָה
וְעַל־כָּל־הַגּוֹיִם מִיּוֹם דִּבַּרְתִּי אֵלֶיךָ מִימֵי
יֹאשִׁיָּהוּ וְעַד הַיּוֹם הַזֶּה׃ ג אוּלַי יִשְׁמְעוּ
בֵית יְהוּדָה אֵת כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר אָנֹכִי
חֹשֵׁב לַעֲשׂוֹת לָהֶם לְמַעַן יָשׁוּבוּ אִישׁ
מִדַּרְכּוֹ הָרָעָה וְסָלַחְתִּי לַעֲוֹנָם וּלְחַטָּאתָם׃
ד וַיִּקְרָא יִרְמְיָהוּ אֶת־בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּה
וַיִּכְתֹּב בָּרוּךְ מִפִּי יִרְמְיָהוּ אֵת כָּל־דִּבְרֵי
יְהוָה אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֵלָיו עַל־מְגִלַּת־סֵפֶר׃
ה וַיְצַוֶּה יִרְמְיָהוּ אֶת־בָּרוּךְ לֵאמֹר אֲנִי
עָצוּר לֹא־אוּכַל לָבוֹא בֵּית יְהוָה׃ ו וּבָאתָ
אַתָּה וְקָרָאתָ בַּמְּגִלָּה אֲשֶׁר־כָּתַבְתָּ מִפִּי
אֶת־דִּבְרֵי יְהוָה בְּאָזְנֵי הָעָם בֵּית יְהוָה
בְּיוֹם צוֹם וְגַם בְּאָזְנֵי כָל־יְהוּדָה הַבָּאִים
מֵעָרֵיהֶם תִּקְרָאֵם׃ ז אוּלַי תִּפֹּל תְּחִנָּתָם
לִפְנֵי יְהוָה וְיָשֻׁבוּ אִישׁ מִדַּרְכּוֹ הָרָעָה
כִּי

רד״ק

מיכתוב פליס ולא תקרא ספר׃ (כ) וכתבת אליה. כתב פליס אמר מיכתוב כלל הדברים מראש הספר ועד סוף ורז״ל דרשו מ״ מגלת מיכה׃ (ו) ביום צום׳ ביום צומי ס ולאזני מלי

מצודת ציון

לו (ה) עצור׳ נעצר כמו והוא עודנו עוצר (לעיל ל״ג)׃ טס׳ התענית׃ (ו) תפול׳ עניין גפילה וכן ותפול מעל הגמל

רש״י

(ה) עצור. נעצים הכלוא - פתח

מצודת דוד

לו (ב) מגלת ספר. הקלף קרוי מגלה וכשהיא כתובה קרוי מגלת ספר יקראה ע״ש פופס כי כשלקחם עדיין כתב כם וכן ועתה קומה (ישעיה מ״ו)׃ אליה. כמו עליה

את כל הדברים. הרז״ל שאלת מיכה ומה שאמר את כל הדברים וגו׳. ר״ל מיכי בא את כל המלוכות רשע ל ישב מלך על ישראל ועל יהודה אשר כן מלו וגם כשעורי העתידים לבוא על כל המלוכות בעת יקח מסם נקמת עמו וכ הבא״ת כל רעת׳ וגו׳ (מיכה ה׳) וכן מאחר שיבי ושמתי בת תדוש וגו׳ (עס ד׳) והרומים׃ מיום דברתי. ר״ל כל הדברים ל דברתי אליך מיום שהתחלתי לדבר׳ אליך והוא מיום יאשיהו ועד היום הזה׳ (ג) אולי ישמעו. ר״ל כשהו מעגלה הבית כאלו כבר נעשה שעודים הבם אולי יתבונו׳ את כל הרעה וגו׳ ויבי תועלת בדבר׳ לחנן ישובו בל איש מדר הרעה ואת תחלת לעונם ולא תבוא ח״ל הרעה הבית׃ (ד) מפי ירמיהו. ר״ל ירמיה אחר הדברים הפיו וברוך היה כותב בספ את כל דברי ה׳. ר״ל כפי כל הענין אחר ל״ס לו ס׳׃ על מגלת ספר. מוסב על ומכתוב לוח׳ שברוך כתבם על מגלת ספר׃ (ה) אני עצור. אני כלוא ואינו יכול לבוא בעצמי ה׳ (כי גם יהויקי׳ כלאו בחאתם׳ עם כי לא חזק בנבואה התם׃ כ דברי ה׳. ר״ל הענין אחר ל״ס לו ס׳ וגם לפי שירמיה אמרם ברה״ק ויקראו דברי ה׳ עם כי לא אחרם בנבואה׃ (ו) ביום צום. כי אז יתקבצו שבט עם רב מירושלים ומערי יהודה׃ (ז) אולי. כשישמעו הדברים האלה אולי יכנע לבם והשל תחנ

ייָ לְמֵימַר׃ ב סַב לָךְ מְגִלַּת
סִפְרָא וְתִכְתּוֹב עֲלַהּ יַת כָּ
פִּתְגָמַיָּא דְּמַלֵּלִית עִמָּךְ עַ
יִשְׂרָאֵל וַעַל יְהוּדָה וְעַל כָּ
עַמְמַיָּא מִיּוֹמָא דְּמַלֵּלִי
עִמָּךְ מִימֵי יֹאשִׁיָּה וְעַד יוֹמָ
הָדֵין׃ ג מָאִים יִשְׁמְעוּ
דְּבֵית יְהוּדָה יַת כָּל בִּישְׁתָּ
דַּאֲנָא מְחַשֵּׁב לְמֶעְבַּד לְהֹ
בְּדִיל דִּיתוּבוּן גְּבַר
מֵאוֹרְחֵיהּ בִּישְׁתָּא וְאֶשְׁבּוֹ
לְחוֹבֵיהוֹן וּלְחַטָּאֵיהוֹן
ד וּקְרָא יִרְמְיָה יַת בָּרוּ
בַּר נֵרִיָּה וּכְתַב בָּרוּךְ מִפּוּ
דְּיִרְמְיָה יַת כָּל פִּתְגָמַיָּא דִּ
דַּמְלֵיל עִמֵּיהּ עַל מְגִלַּת
סִפְרָא׃ ה וּפַקִּיד יִרְמְיָה יַת
בָּרוּךְ לְמֵימַר אֲנָא כְּלִי לְמֵ
אֲנָא יָכִיל לְמֵיעַל לְבֵי
מַקְדְּשָׁא דַיְיָ׃ ו וְתֵיתֵי אַ
וְתִקְרֵי בִּמְגִלְּתָא דִּכְתַבְתָּ
מִפּוּמִי יַת פִּתְגָמַיָּא דִּ
קֳדָם עַמָּא בְּבֵית מַקְדְּשָׁ
דַיְיָ בְּיוֹמָא דְצוֹמָא וְאַ
קֳדָם כָּל בֵּית יְהוּדָה דְּאִ
מִקְרְוֵיהוֹן תִּקְרְנִנּוּן׃ ז מָאִי
תִּתְקַבֵּל בְּעוּתְהוֹן קֳ
יְיָ וְיִתּוּבוּן גְּבַר מֵאוֹרְחָתֵ
בִּישְׁתָּא

רש״י

(ה) עצור. נעצים הכלוא - פתח

מצודת דוד

לו (ב) מגלת ספר. הקלף קרוי מגלה וכשהיא כתובה קרוי מגלת ספר יקראה ע״ש פופס כי כשלקחם עדיין כתב כם וכן ועתה קומה (ישעיה מ״ו)׃ אליה. כמו עליה

את כל הדברים. הרז״ל שאלת מיכה ומה שאמר את כל הדברים וגו׳. ר״ל מיכי בא את כל המלוכות רשע ל ישב מלך על ישראל ועל יהודה אשר כן מלו וגם כשעורי העתידים לבוא על כל המלוכות בעת יקח מסם נקמת עמו וכ הבא״ת כל רעת׳ וגו׳ (מיכה ה׳) וכן מאחר שיבי ושמתי בת תדוש וגו׳ (עס ד׳) והרומים׃ מיום דברתי. ר״ל כל הדברים ל דברתי אליך מיום שהתחלתי לדבר׳ אליך והוא מיום יאשיהו ועד היום הזה׳ (ג) אולי ישמעו. ר״ל כשהו מעגלה הבית כאלו כבר נעשה שעודים הבם אולי יתבונו׳ את כל הרעה וגו׳ ויבי תועלת בדבר׳ לחנן ישובו בל איש מדר הרעה ואת תחלת לעונם ולא תבוא ח״ל הרעה הבית׃ (ד) מפי ירמיהו. ר״ל ירמיה אחר הדברים הפיו וברוך היה כותב בספ את כל דברי ה׳. ר״ל כפי כל הענין אחר ל״ס לו ס׳׃ על מגלת ספר. מוסב על ומכתוב לוח׳ שברוך כתבם על מגלת ספר׃ (ה) אני עצור. אני כלוא ואינו יכול לבוא בעצמי ה׳ (כי גם יהויקי׳ כלאו בחאתם׳ עם כי לא חזק בנבואה התם׃ כ דברי ה׳. ר״ל הענין אחר ל״ס לו ס׳ וגם לפי שירמיה אמרם ברה״ק ויקראו דברי ה׳ עם כי לא אחרם בנבואה׃ (ו) ביום צום. כי אז יתקבצו שבט עם רב מירושלים ומערי יהודה׃ (ז) אולי. כשישמעו הדברים האלה אולי יכנע לבם והשל תחנ

כִּי־גָדוֹל הָאַף וְהַחֵמָה אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה
אֶל־הָעָם הַזֶּה׃ ח וַיַּעַשׂ בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּה
כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּהוּ יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא לִקְרֹא
בַסֵּפֶר דִּבְרֵי יְהוָה בֵּית יְהוָה׃ ט וַיְהִי
בַּשָּׁנָה הַחֲמִשִּׁית לִיהוֹיָקִים בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ
מֶלֶךְ־יְהוּדָה בַּחֹדֶשׁ הַתְּשִׁעִי קָרְאוּ צוֹם
לִפְנֵי יְהוָה כָּל־הָעָם בִּירוּשָׁלִַם וְכָל־
הָעָם הַבָּאִים מֵעָרֵי יְהוּדָה בִּירוּשָׁלִַם׃
י וַיִּקְרָא בָרוּךְ בַּסֵּפֶר אֶת־דִּבְרֵי יִרְמְיָהוּ
בֵּית יְהוָה בִּלְשְׁכַּת גְּמַרְיָהוּ בֶן־שָׁפָן הַסֹּפֵר
בַּחָצֵר הָעֶלְיוֹן פֶּתַח שַׁעַר בַּיִת־יְהוָה
הַחָדָשׁ בְּאָזְנֵי כָל־הָעָם׃ יא וַיִּשְׁמַע מִכָּיְהוּ
בֶן־גְּמַרְיָהוּ בֶן־שָׁפָן אֶת־כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה
מֵעֵל הַסֵּפֶר׃ יב וַיֵּרֶד בֵּית־הַמֶּלֶךְ עַל־
לִשְׁכַּת הַסֹּפֵר וְהִנֵּה־שָׁם כָּל־הַשָּׂרִים
יוֹשְׁבִים אֱלִישָׁמָע הַסֹּפֵר וּדְלָיָהוּ בֶן־
שְׁמַעְיָהוּ וְאֶלְנָתָן בֶּן־עַכְבּוֹר וּגְמַרְיָהוּ בֶן־
שָׁפָן וְצִדְקִיָּהוּ בֶן־חֲנַנְיָהוּ וְכָל־הַשָּׂרִים׃
יג וַיַּגֵּד לָהֶם מִיכָיְהוּ אֵת כָּל־הַדְּבָרִים
אֲשֶׁר שָׁמַע בִּקְרֹא בָרוּךְ בַּסֵּפֶר בְּאָזְנֵי
הָעָם׃ יד וַיִּשְׁלְחוּ כָל־הַשָּׂרִים אֶל־בָּרוּךְ
אֶת

רד״ק

ז״ל פירש ביום קבוץ מן צומת הגידין בדברי רבותינו ז״ל כ״ל יום שיתקבצו לדבר ולהתיעץ על לתם׃ (י) בחדש׳ כמו שער המזרחי כמו שבתנו לתעלה וכן פירשם יונתן הגיד

מדינחאה׃ (יח) מעל הספר׃ שהיו כתובים על הספר׃ (יב) על לשכת׃ כמו אל לשכת׃

מצודת דוד

אל העם׃ על העם׃ (ט) קראו צום׃ נאו הענית שנתנה המעלה הבר חול עזרת ישראל׃ פתח שער׃ ר״ל בלשכ׳ הבית עמדה בחלל השער׃ בחדש׃ יתכן שנעל ואדשו אותו כמון׃ (יח) את כל דברי ה׳׃ כאתורים כרוח הקודש׃ מעל הספ׳ הנקראים מעל הספ׳׃ (יב) אל לשכת׃ אל לשכת׃ ונך

רש״י

פתח שער בית ה׳ החדש. כמו שער המזרחי כן פירשם יונתן׃ הגיד

אֶת־יְהוּדִי בֶּן־נְתַנְיָהוּ בֶּן־שֶׁלֶמְיָהוּ בֶּן־
כּוּשִׁי לֵאמֹר הַמְּגִלָּה אֲשֶׁר קָרָאתָ בְּהּ
בְּאָזְנֵי הָעָם קְחֶנָּה בְיָדֶךָ וְלֵךְ וַיִּקַּח
בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּהוּ אֶת־הַמְּגִלָּה בְּיָדוֹ וַיָּבֹא
אֲלֵיהֶם: טו וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו שֵׁב נָא וּקְרָאֶנָּה
בְּאָזְנֵינוּ וַיִּקְרָא בָרוּךְ בְּאָזְנֵיהֶם: טז וַיְהִי
כְּשָׁמְעָם אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים פֶּחֱדוּ אִישׁ אֶל־
רֵעֵהוּ וַיֹּאמְרוּ אֶל־בָּרוּךְ הַגֵּד נַגִּיד לַמֶּלֶךְ
אֶת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה: יז וְאֶת־בָּרוּךְ
שָׁאֲלוּ לֵאמֹר הַגֶּד־נָא לָנוּ אֵיךְ כָּתַבְתָּ
אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה מִפִּיו: יח וַיֹּאמֶר
לָהֶם בָּרוּךְ מִפִּיו יִקְרָא אֵלַי אֶת כָּל־
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וָאֲנִי כֹתֵב עַל־הַסֵּפֶר
בַּדְיו: יט וַיֹּאמְרוּ הַשָּׂרִים אֶל־בָּרוּךְ לֵךְ
הִסָּתֵר אַתָּה וְיִרְמְיָהוּ וְאִישׁ אַל־יֵדַע אֵיפֹה
אַתֶּם: כ וַיָּבֹאוּ אֶל־הַמֶּלֶךְ חָצֵרָה וְאֶת־
הַמְּגִלָּה הִפְקִדוּ בְּלִשְׁכַת אֱלִישָׁמָע הַסֹּפֵר
וַיַּגִּידוּ בְּאָזְנֵי הַמֶּלֶךְ אֶת כָּל־הַדְּבָרִים:
כא וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ אֶת־יְהוּדִי לָקַחַת אֶת־

תר"א (ויאמר להם) בתרגום טו מנחות לח

המגלה

רד"ק

(טז) הגיד. כתוב ביו"ד המשך שלא כמנהג ברוב: (יח) על הספר. על שם מופו כי לא יקראו ספר עד שיכתוב בו: בדיו. הוא שכותבים בו: (יט) הסתר. בשון חלר המערה שמא יחרה אף המלך עליכם בשמעו הדברי' וירע לבם: (כ) חצרה. חלעיל

רש"י

(טז) הגיד נגיד למלך. אולי ישמע: (כ) חצרה

מצורת ציון

בגמל (נרחקות כ"ל): (יח) בדיו. מי הסחור העשוי לכתיב: (יט) הסתר. אינה פה: (כ) הפקדו. מלשון פקדון וגנזי: כהלא

מצורת דוד

(יד) ולך. ר"ל לך מוקומך ובוא אלינו: (טו) שבו. אל רעהו. פחדו להעליס הדבר אלפני המלך כי כל כתר מרכבו שלא יגלה הוא ויהיה המעלים על גלי

בתכת וגו' מפיו. ר"ל אוך כי' הכתיבה מפיו ובאומר אם אומר מפיו גם פרטי הדברים כמו שכם וא"כ יש נחשוב הרבה על הפרטים אלו שאמר רק כללית הענין ואחה סודת ספרטים ואין לחשוש עליהם כ"כ: (יח) מפיו וגו'. ר"ל כל פרטי הדברים אלו מפיו ובעת שקרא אזכתי על הספר בדיו ובאומר' לא שתחנתי ער שיגמר כל הדברים אלא מיד כשאמר דבר אחתתיו לאמן לא ל דבר אחה אבל' הוא זלא אחתי דבר אמנלה אבינו אלא הדיו והכתיבה בלבד: על הספר. קראתו ספר ס"מ סומן שאתה בכל אמצעה ספר: (יט) לך הסתר וגו'. כי אם יבקש המלך להרוג אחכם: ואיש אל ידע. כי אין יגלה למלך: (כ) חצרה. אל

הַמְּגִלָּה וַיַּקְרֵהוּ מִלִּשְׁכַת אֱלִישָׁמָע הַסֹּפֵר
וַיִּקְרָאֵהוּ יְהוּדִי בְּאָזְנֵי הַמֶּלֶךְ וּבְאָזְנֵי כָּל־
הַשָּׂרִים הָעֹמְדִים מֵעַל הַמֶּלֶךְ: כב וְהַמֶּלֶךְ
יוֹשֵׁב בֵּית הַחֹרֶף בַּחֹדֶשׁ הַתְּשִׁיעִי וְאֶת־
הָאָח לְפָנָיו מְבֻעֶרֶת: כג וַיְהִי | כִּקְרוֹא
יְהוּדִי שְׁלֹשׁ דְּלָתוֹת וְאַרְבָּעָה יִקְרָעֵהוּ
בְּתַעַר הַסֹּפֵר וְהִשְׁלֵךְ אֶל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר
אֶל־הָאָח עַד־תֹּם כָּל־הַמְּגִלָּה עַל־הָאֵשׁ
אֲשֶׁר עַל־הָאָח: כד וְלֹא פָחֲדוּ וְלֹא קָרְעוּ
אֶת־בִּגְדֵיהֶם הַמֶּלֶךְ וְכָל־עֲבָדָיו הַשֹּׁמְעִים
אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה: כה וְגַם אֶלְנָתָן

ודלידו

תר"א (ואת האח) מגת קב (ויהי בקרא) מ"ק טו (ולא פחדו) שם

רד"ק

כ דקקבנל"ו וסס"ל נוספת וכוח למו חלר ר"ל חלר המלך: בית הכרע. כי עושים בית לקין שיעטע בו ברוח לקבל ושים בית נחורף שלא ישלוט בה ברוח: ואת פחח לפניו בעת. כלי שמדליקין בו אש ואמר מבוערת מפני שהמבוערים בה כלילו היה מבוערת ויונתן תרגם ית קדמוהי מדליקין ובדבלי רש"ל מאי אש בה כל אמר אחוזת אל אמר עצים הבדלקים בתחוה: (כג) שלש דלתות. הבותבו אמרו מגלת קינות היתה קרלו לפניו אוכה בכה לוכבה גלהה יהודה דלכי ציון אבילות בכל זה לא אש אמר אני מלך על העתרים כיון שקרא היו לרוח לאש אמר מעבשיו אוני מלך מיד ויקרעה בתער הסופר: יקרעה. כמו קרעה: (כה) הפגיעו. התחנו

מצורת ציון

ר"ל: כן שם שכלי שתבערין בו בהם: תבוערת. דולקת: דלתות. הוא לשון אל"ף על הפסוקים: כתער. סכין חריף: פגיעו. ענין הבקשה: (כה) הפגיעו. ענין תחנה יבקשה

מצורת דוד

בחלף: (כא) מעל המלך. המוסים אל המלך: (כב) בית בחורף. בבית הבשוי לשבת בה בחורף בי. הזכר כי בחדש התשיעי וכולו כסלו ולא הזמן קר: ואת האח. כלי לעשות להדליק בה האש היתה לפניו הבוערת לבתחתה נגדה: (כג) שלש דלתות וארבעה. ר"ל כשקרא שלשה פסוקים ונמר לקרות אחרי: קרעה. כי קורע ומוחך מוחה בחער הסופ' וכיה משלך על האש אל האח. ומה"ל כשקרא לפניו היכה וגו' כבה תבבה וגו' גלהה יבולה וגו' דרכי ציון וגו' עליון לא אש כי אמר אמפ"ל אני מלך על הבשמרים וכשקרא לפניו סיון לרוח לרחם אחר א"ל מעתה אני מלך מיד קרעה ושרפה: עד תום. כיה שרוע ומשלך עד שכלים לבשלך אש בגלה אל האש וגו': (כד) ולא פחדו. מהדברי' הנאמרי' כמגלה ולא קרעו בגדיהם דרך שער ואחל כאשר כי אמרלוי. ר"ל לא המלך ולא כל עבדיו וגו': (כה) וגם. ר"ל ואם כי אלנתן וגו' התפגעו לפניו לבל ישרוף עכ"ל לא שמע

וּדְלֵיתֵיהוּ וּגְמַרְיָהוּ הִפְגִּיעוּ בַּמֶּלֶךְ לְבִלְתִּי
שְׂרֹף אֶת־הַמְּגִלָּה וְלֹא שָׁמַע אֲלֵיהֶם׃
כו וַיְצַוֶּה הַמֶּלֶךְ אֶת־יְרַחְמְאֵל בֶּן־הַמֶּלֶךְ
וְאֶת־שְׂרָיָהוּ בֶן־עַזְרִיאֵל וְאֶת־שֶׁלֶמְיָהוּ
בֶּן־עַבְדִּיאֵל לָקַחַת אֶת־בָּרוּךְ הַסֹּפֵר וְאֵת
יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא וַיַּסְתִּרֵם יְהוָה׃ כז וַיְהִי דְבַר־
יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ אַחֲרֵי | שְׂרֹף הַמֶּלֶךְ
אֶת־הַמְּגִלָּה וְאֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר כָּתַב
בָּרוּךְ מִפִּי יִרְמְיָהוּ לֵאמֹר׃ כח שׁוּב קַח־
לְךָ מְגִלָּה אַחֶרֶת וּכְתֹב עָלֶיהָ אֵת כָּל־
הַדְּבָרִים הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל־הַמְּגִלָּה
הָרִאשֹׁנָה אֲשֶׁר שָׂרַף יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ־
יְהוּדָה׃ כט וְעַל־יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ־יְהוּדָה
תֹּאמַר כֹּה אָמַר יְהוָה אַתָּה שָׂרַפְתָּ אֶת־
הַמְּגִלָּה הַזֹּאת לֵאמֹר מַדּוּעַ כָּתַבְתָּ עָלֶיהָ
לֵאמֹר בֹּא יָבוֹא מֶלֶךְ־בָּבֶל וְהִשְׁחִית אֶת־
הָאָרֶץ הַזֹּאת וְהִשְׁבִּית מִמֶּנָּה אָדָם
וּבְהֵמָה׃ ל לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה עַל־יְהוֹיָקִים
מֶלֶךְ יְהוּדָה לֹא־יִהְיֶה־לּוֹ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא
דָוִד וְנִבְלָתוֹ תִּהְיֶה מֻשְׁלֶכֶת לַחֹרֶב בַּיּוֹם

ת"א (אחרי שרוף) שם יתיר יוחד ולקרח

ענין מתנה ובקשה וכן ויפתומם כי אין מפגיע: (כו) ויפתיר׳ ס׳. שחפשו במקום שהיו ולא מצאום כי הסתירם ס׳ אפשר ששת חצר שכיומם שם ולא שבעל כח לאומם באותו מקום שהיו ירמיהו וברוך: (כז) ויהי דבר ס׳. אחרי שרוף המלך את

מצודת ציון

ובקשה כמו ופגעו בי (שם כ"ג): (כח) והשבית. ענין כשול ומכשול: (ל) לחורב. ענין חמימות כמו חורב בגל עב (ישעיה כ"ח): ולקרח. ענין גלוי הסתרת מן המים כמו המים כמו משלך

מצודת דוד

מגלה דברים המורים המלך בכל ישחית את הארץ וכו׳: (לא) לא יהי׳ לו. ר"ל לא יהי׳ לו כן אשר יתמיד לשבת על כסא כי הנמים כנו לא מלך כ"א ג׳ חדשים וי׳ ימים: ונבלתו וגו׳. כי לא יקבר אחר מותו כי בדרך ותוה כשוליכוהו בגולה

לִיְלָיָא׃ לא וְאַסְעַר עֲלוֹהִי
עַל בְּנוֹהִי וְעַל עַבְדּוֹהִי יַת
חוֹבֵיהוֹן וְאַיְתִי עֲלֵיהוֹן וְעַל
תְּבֵי יְרוּשְׁלֶם וְעַל אֲנַשׁ
יְהוּדָה יַת כָּל בִּישָׁתָא דְּאַמַּרְנָה
עֲלֵיהוֹן וְלָא קַבִּילוּ׃
כ וְיִרְמְיָה נְסִיב מְגִלָּה אוֹחֳרָי
וִיהַבָּהּ לְבָרוּךְ בַּר נֵרִיָּה סַפְרָא
כְּתַב עֲלָהּ מִפּוּמָא דְּיִרְמְיָה
יַת כָּל פִּתְגָמֵי סִפְרָא דְּאוֹקִיד
יְהוֹיָקִים מִנְּדַ שִׁבְטָא דְּבֵית
יְהוּדָה בְּנוּרָא וְעוֹד אִתּוֹסָפוּ
עֲלֵיהוֹן פִּתְגָמִין סַגִּיאִין
כְּוָתְהוֹן׃ א וּמְלַךְ מַלְכָּא צִדְקִיָּה
בַּר יֹאשִׁיָּה חֲלַף כָּנְיָה בַּר
יְהוֹיָקִים דְּאַמְלִיךְ
נְבוּכַדְרְאֻצַּר מַלְכָּא דְבָבֶל
בְּאַרְעָא דְּבֵית יְהוּדָה׃ יְקָא
קַבִּיל הוּא וְעַבְדּוֹהִי וְעַמָּא
דְּאַרְעָא לְפִתְגָמָא דְּיָיָ דְּמַלֵּיל
בְּיַד יִרְמְיָה נְבִיָּא׃ ג וּשְׁלַח
מַלְכָּא צִדְקִיָּהוּ יַת יְהוּכַל בַּר
שְׁלֶמְיָה וְיַת צְפַנְיָה בַּר
מַעֲשֵׂיָה כַּהֲנָא לְוָת יִרְמְיָה
נְבִיָּא לְמֵימַר צְלִי כְּעַן עֲלָנָא
קדם

וְלַקֶּרַח בַּלַּיְלָה׃ לא וּפָקַדְתִּי עָלָיו וְעַל־
זַרְעוֹ וְעַל־עֲבָדָיו אֶת־עֲוֹנָם וְהֵבֵאתִי
עֲלֵיהֶם וְעַל־יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם וְאֶל־אִישׁ
יְהוּדָה אֶת כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי
אֲלֵיהֶם וְלֹא שָׁמֵעוּ׃ לב וְיִרְמְיָהוּ לָקַח |
מְגִלָּה אַחֶרֶת וַיִּתְּנָהּ אֶל־בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּהוּ
הַסֹּפֵר וַיִּכְתֹּב עָלֶיהָ מִפִּי יִרְמְיָהוּ אֵת כָּל־
דִּבְרֵי הַסֵּפֶר אֲשֶׁר שָׂרַף יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ־
יְהוּדָה בָּאֵשׁ וְעוֹד נוֹסַף עֲלֵיהֶם דְּבָרִים
רַבִּים כָּהֵמָּה׃ לז וַיִּמְלֹךְ־מֶלֶךְ צִדְקִיָּהוּ
בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ תַּחַת כָּנְיָהוּ בֶּן־יְהוֹיָקִים אֲשֶׁר
הִמְלִיךְ נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל בְּאֶרֶץ
יְהוּדָה׃ ב וְלֹא שָׁמַע הוּא וַעֲבָדָיו וְעַם
הָאָרֶץ אֶל־דִּבְרֵי יְהוָה אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיַד
יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא׃ ג וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ
אֶת־יְהוּכַל בֶּן־שֶׁלֶמְיָה וְאֶת־צְפַנְיָהוּ בֶן
מַעֲשֵׂיָה הַכֹּהֵן אֶל־יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא לֵאמֹר
הִתְפַּלֵּל נָא בַעֲדֵנוּ אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ׃

וירמיהו

רש"י

דמתגנו: (לב) דברים רבים כהמה. מתחלה היו שלש מלכות היתון לוכה לוכה ועיב לוכה יועם והוסיף עליה לני הגבר שכל לות משולמת בה: (ה) וימלך מלך. לפי שמעתה בא לספר ולומר שמתקיימו הפורענות שנבא עד סוף החמיל לומר כן ונבא עת הפקודה שיקרבו הימים להתקיים הדברים וימלך מלך לחר על יהודה מחת כניהו בן יהויקים וגו׳

(ה) וימלך מלך. לפי שמלכות יהויכין לא עמד׳ אלא ג׳ חדשים אחר וימלך מלך כי יהויכין לא נחשב למלך:

מצודת ציון

משליך קרמו (תלים קמ"ז): (לא) ופקדתי. ענין זכרון: לרע יהוה׳ אמרי יהוה׳: ולא

מצודת דוד

יהויקים. ותלי יהויקים: נאמר. ר"ל כי לאחרת הדוע ס׳. דרך גם כיו מתורים תעיניהם: (כו) את המגלה כתוב וכתוב עליו: לאחר. מוסב על תחלת המקרא: יהויקים. ולא יהויקים: נאמר. ר"ל כי לאחרת הדוע

מצודת דוד

אליהם: (כו) לקחת. כי רצה להרגם על דבר המגלה ס׳. דרך גם כיו מתורים תעיניהם: (כז) את המגלה כתוב וכתוב עליו: לאחר. מוסב על תחלת המקרא: יהויקים. ולא יהויקים: נאמר. ר"ל כי לאחרת הדוע

ד וְיִרְמְיָהוּ בָּא וְיֹצֵא בְּתוֹךְ הָעָם וְלֹא־
נְתָנוּ אֹתוֹ בֵּית הַכֶּלֶא: ה וְחֵיל פַּרְעֹה יָצָא
מִמִּצְרָיִם וַיִּשְׁמְעוּ הַכַּשְׂדִּים הַצָּרִים עַל־
יְרוּשָׁלִַם אֶת־שֵׁמֻעָם וַיַּעֲלוּ מֵעַל יְרוּשָׁלִָם:
ו וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא
לֵאמֹר: ז כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
כֹּה תֹאמְרוּ אֶל־מֶלֶךְ יְהוּדָה הַשֹּׁלֵחַ
אֶתְכֶם אֵלַי לִדְרֹשֵׁנִי הִנֵּה ׀ חֵיל פַּרְעֹה
הַיֹּצֵא לָכֶם לְעֶזְרָה שָׁב לְאַרְצוֹ מִצְרָיִם:
ח וְשָׁבוּ הַכַּשְׂדִּים וְנִלְחֲמוּ עַל־הָעִיר הַזֹּאת
וּלְכָדָהּ וּשְׂרָפָהּ בָּאֵשׁ: ט כֹּה אָמַר יְהוָה
אַל־תַּשִּׁיאוּ נַפְשֹׁתֵיכֶם לֵאמֹר הָלֹךְ יֵלְכוּ
מֵעָלֵינוּ הַכַּשְׂדִּים כִּי־לֹא יֵלֵכוּ: י כִּי אִם־
הִכִּיתֶם כָּל־חֵיל כַּשְׂדִּים הַנִّלָּחֲמִים אִתְּכֶם
וְנִשְׁאֲרוּ־בָם אֲנָשִׁים מְדֻקָּרִים אִישׁ בְּאָהֳלוֹ
יָקוּמוּ וְשָׂרְפוּ אֶת־הָעִיר הַזֹּאת בָּאֵשׁ:
יא וְהָיָה בְּהֵעָלוֹת חֵיל הַכַּשְׂדִּים מֵעַל

כלעת קרי ירושלים
הַדָּא בְּגוֹרָא: יא וַהֲוָה כַּד אִסְתַּלְּקָא מֵעַל

תרגום

קֹדֶם יְיָ אֱלָהָנָא: ד וְיִרְ
עַלִיל וְנָפִיק בְּגוֹ עַמָּא
יְהָבוּ יָתֵיהּ בְּבֵית אֲסִיר
ה וּמַשְׁרִיתָא פַּרְעֹה נְפַ
מִמִּצְרַיִם וּשְׁמָעוּ כַּשְׂ
דָּצִירִין עַל יְרוּשָׁלִַם
שְׁמָעֵהוֹן וְאִסְתַּלְקוּ מֵ
יְרוּשָׁלִַם: ו וַהֲוָה דְּבַר יְיָ
מִן קֹדֶם יְיָ עִם יִרְ
לְמֵימָר: ז כְּדֵנָן אֲמַר
אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל כְּדִין תֵּימְ
לְמַלְכָּא שַׁבְטָא דְבֵית יְהוּ
דְשָׁלַח יָתְכוֹן לְקָדְמַי לְמִתְ
אוֹלְפוּן מִן קֳדָמַי הָא מַשְׁרִ
פַּרְעֹה דְנַפְּקָא לְכוֹן לְסַ
תָּבָא לְאַרְעֵהוֹן לְמִצְרַיִם
ח וְיִתּוּבוּן כַּשְׂדָּאֵי וְיִגְ
קְרָבָא עַל קַרְתָּא הָ
וְיִכְבְּשׁוּנָהּ וְיוֹקְדוּנָהּ בְּנוּרָ
ט כְּדֵנָן אֲמַר יְיָ לָא תְמַ
נַפְשָׁתֵיכוֹן לְמֵימַר אִסְתַּלַּ
יִסְתַּלְּקוּן מִנָּנָא כַּשְׂדָּאֵי אֲ
לָא יִסְתַּלְּקוּן: י אֲרֵי אִ
תְּקַטְּלוּן כָּל מַשְׁרִיתָא דְכַשְׂ
דְמִנְיְתִין קְרָבָא עִמְ
וְיִשְׁתָּאֲרוּן בְּהוֹן גְּבַ
מְטַעֲנִין גְּבַר בְּמַשְׁכְּנֵ
יְקוּמוּן וְיוֹקְדוּן יָת קַרְ
מַשְׁרִיתָא דְכַשְׂדָּאֵי מֵעַל

רש"י

(ד) בית הכלא. למיב בי' וקרי הכלא כוי"ו והוא בית האסורים כי כמלוך לדקיהו לוה להוציאו מהם ולא נתנו אותו שם עד שנפטר ירמיה: (ה) ולא ממצרים. לעזור אל לדקיהו כי לדקיהו מרד במלך בבל אבל הבביאו כאלהים בשמעליהו ומרד בו ונלחם למלך מצרים לעזרו וכשנלחם שם מלך בבל חיל מפני

שמרד

בחוים ורמז הקב"ה לוה והלוה עליו כמו עודנו ואוהבו

מצודת ציון

לז (ד) ולא נתנו. לא עזבו כמו ולא נתן סיחון (במדבר כ"ב): בית הכלא. בבית האסר: (ה) וחיל. לעזרת עם: הצרים. המקיפים לבלר: וישמעו. ענין שמוע כמו ושמעה הענן (שם מ"ב): (ח) המילו. ענין פחוד וכסת' כמו בחתם המילתו (בראשית ג'): (ט) מדוקרים. ענין תחיבת חרב ומחנים בגוף כמו כל הנמצא ידקר (ישעיה יג): (יא) בהעלות. ענין

מכל וכל כי ישובו: (י) כי אם הכיתם. אף אם תכו את כל כל כדים ורק ישארו בם אנשים מדוקרי חרב. אוהב בהאהלו. אוהב בהאהלו וה"ה ענין הפלגה וגזרה ולאומר לא יעבל עוד המלך נגד גזרתי: (יא) בהעלות. בעת שנסתלקו הכשדים מעל ירושלים

מצודת דוד

לז (ד) בא ויצא וגו'. כי בשמלך לדקיה לוה להוציאו מ
הכלא שבלאו יהויקים ולא עזבו אותו בבית הכלא
(ה) ולא ממצרים. לעזרת יהודה: את שמעם. את פר
נבוכדנצר: ויעלו. סלמו מירושלים: (ו) לדרשני. לדרוש מ
בתפלה: אם לאמרו: ולא יבוא לעזרה: (ח) ושבו. הכש
ישובו להלחם בכם: (ט) אל תשיאו. אל תהיו נפתים נפש
לאחר שהכשדים ילכו לבם מבל וכל: כי לא ילכו. ר"ל לא
מכל הכשדים מעל

רש"י

וגו': (ד) וירמיהו בא ויצא בתוך העם. כשמ
לדקיהו לוה והוציאו מבית הכלא שבלאו יהויקים שבלבל
היה לדיק ולוכו בעשים ויהויקים היה רשע ו
לדיקים: (ה) וחיל פרעה יצא ממצרים. לע
ליהודה: (ז) שב לארצו מצרים. בספינות
(כלומר נפוחות) דומות לעורות בני אדם אמרו זה
מצודת דוד

לז (ד) בא ויצא וגו'. כי בשמלך לדקיה לוה להוציאו מ
הכלא שבלאו יהויקים ולא עזבו אותו בבית הכלא
(ה) ולא ממצרים. לעזרת יהודה: את שמעם. את פר
נבוכדנצר: ויעלו. סלמו מירושלים: (ו) לדרשני. לדרוש מ
בתפלה: אם לאמרו: ולא יבוא לעזרה: (ח) ושבו. הכש
ישובו להלחם בכם: (ט) אל תשיאו. אל תהיו נפתים נפש
לאחר שהכשדים ילכו לבם מבל וכל: כי לא ילכו. ר"ל לא
מכל הכשדים מעל

יב וַיֵּצֵא
יִרְמְיָהוּ מִירוּשָׁלִַם לָלֶכֶת אֶרֶץ בִּנְיָמִן
לְהֵחָלֵק מִשָּׁם בְּתוֹךְ הָעָם: יג וַיְהִי־הוּא
בְּשַׁעַר בִּנְיָמִן וְשֵׁם בַּעַל פְּקֻדֹת וּשְׁמוֹ
יִרְאִיָּה בֶּן־שֶׁלֶמְיָה בֶּן־חֲנַנְיָה וַיִּתְפֹּשׂ אֶת־
יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא לֵאמֹר אֶל־הַכַּשְׂדִּים אַתָּה
נֹפֵל: יד וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ שֶׁקֶר אֵינֶנִּי נֹפֵל
עַל־הַכַּשְׂדִּים וְלֹא שָׁמַע אֵלָיו וַיִּתְפֹּשׂ
יִרְאִיָּה בִּירִמְיָהוּ וַיְבִאֵהוּ אֶל־הַשָּׂרִים:
טו וַיִּקְצְפוּ הַשָּׂרִים עַל־יִרְמְיָהוּ וְהִכּוּ אֹתוֹ
וַיִּתְּנוּ אוֹתוֹ בֵּית הָאֲסוּר בֵּית יְהוֹנָתָן
הַסֹּפֵר כִּי־אֹתוֹ עָשׂוּ לְבֵית הַכֶּלֶא: טז כִּי

ת"א (ויהי הוא בשער בנימין) סוטר מ (ויאמר ירמיהו) שם בא

תרגום

יְרוּשָׁלֵם מִפְּנֵי חֵיל פַּרְעֹה: יב וַנְפַק
יִרְמְיָה מִירוּשָׁלֵם לְמֵיזַל
אַרְעָא שִׁבְטָא בִּנְיָמִין
פַּלְגָא אַחֲסַנְתָּא דְאִית לֵיהּ
מִן בְּגוֹ עַמָּא: יג וַהֲוָה הוּא
בְּתַרְעָא שִׁבְטָא בִּנְיָמִין וְתַמָּן
אִתְרָא מְמַנָּא וּשְׁמֵיהּ יִרְאִיָּה
בַּר שֶׁלֶמְיָה בַּר חֲנַנְיָה וַאֲחַד
יָת יִרְמְיָה נְבִיָּא לְמֵימַר
לְכַסְדָּאֵי אַתְּ מִשְׁתְּמַע:
וַאֲמַר יִרְמְיָה שִׁקְרָא אֲנָא
לֵית אֲנָא מִשְׁתְּמַע
לְכַסְדָּאֵי וְלָא קַבִּיל מִנֵּיהּ
אֲחַד יִרְאִיָּה בְּיִרְמְיָה
אֲיָתֵיהּ לְוָת רַבְרְבָיָא:
וּרְגִיזוּ רַבְרְבָיָא עַל יִרְמְיָהוּ
אֲלַקְיוּהוּ יָתֵיהּ וְיַהְבוּ יָתֵיהּ
בֵּית אֲסִירֵי בֵּית יְהוֹנָתָן
סָפְרָא אֲרֵי יָתֵיהּ עֲבַדוּ לְבֵית
אֲסִירֵי: טז אֲרֵי עַל יִרְמְיָה

רש"י

לבית

ה זלא אמרו אלו לבוחיו
אלו שלא הולכים לעזרתם
(ב) לחלק משם בתוך העם. לפלגה אחסנתה
ליה בנו עמא ובשוב הכשדים נריס עליה לא היה
לא ממנה בהתפלל על העיר שלא תלכד: (יג) ושם
על פקידות. ממונה לשמור שלא יצא מן העיר
ליה אל הכשדים: בן שלמיה בן חננייה. הוא
ליה בן עזור בן בנו היה זה ולכך יחסו הכתוב
מד שכל המחניף לרשע סוף שופל בידו לו ביד בנו
ביד בן בנו וירמיה המחניף לו שאמר לו אמן יקיים
לת דבריך (לעיל כח) ומדרש אגדה שעשה הנביא
בנו רלה שלתי מת ע"י ירמיה והעמידני בקבר
בנו ועכשיו כשמלא לת ירמיהו ישב' וכן שלמיה בנו לוה ליהויכין
בנו ועכשיו כשמלא לת עלה תפשו: אל הכשדים אתה נופל.
אל שמר מתחבר ונשמע אליהם וכן מירגם יונתן מתשמע
ומעניין זה וממנה' נפלו על דוד לכו ונפל' אל מחנה ארם:
(ד) חיינו נופל על הכשדים. זה על הכלאתון אל וקימון ואל על יקלאוהו: (טו) בית האסור. בשקל אמנם בעלין:
ואל

מצודת ציון

ענין סלוק: (יב) לחלק. כמו להחליק והוא מל' החלקה
והסתרה: (יג) בעל. אר ואדון כמו אם בעליו עמו (שמות
כ"ב): פקודה. מל' פקיד וממונה; ויתפוש. אחזו בחזק כמו
והיה לא נתפש (בראש' ה'): נופל. ענין סמיכה והתחברות
כמו ונפל' אל מחנה ארם (מ"ב ז'): (טו) ויקצפו. מל' קצף
וכעס

מצודת דוד

לשלים. אל כי שמעו שבאים חיל פרעה לעזור ליהודה:
(ב) ולא. אז ולא ירמיהו מיהודאים וגו': לחלק משם. שנשמע
מעם בתוך העם היולאים ר"ל שהיה יולא בין העם היולאים
ובאים לא נתפש' (בראש' ה'): נופל. ענין סמיכה: (יג) ויהי
בהיותו בשער בנימין. אל הכשדים לעזור לו: (יד) שקר. אמר בא בשם
ליה אמרו הנה אתה. נופל אל הכשדים לעזרתם:
(ד) שקר. הת' הוא הוא שקר: ולא שמע אליו. לא קבל דבריו ולא האמין לו: (טו) בית יהונתן. בבית יהונתן: כי אותו.

בָּא יִרְמְיָהוּ אֶל־בֵּית הַבּוֹר וְאֶל־הַחֲנִיּוֹת
וַיֵּשֶׁב־שָׁם יִרְמְיָהוּ יָמִים רַבִּים: יז וַיִּשְׁלַח
הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ וַיִּקָּחֵהוּ וַיִּשְׁאָלֵהוּ הַמֶּלֶךְ
בְּבֵיתוֹ בַּסֵּתֶר וַיֹּאמֶר הֲיֵשׁ דָּבָר מֵאֵת
יְהוָה וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ יֵשׁ וַיֹּאמֶר בְּיַד־מֶלֶךְ
בָּבֶל תִּנָּתֵן: יח וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ אֶל־הַמֶּלֶךְ
צִדְקִיָּהוּ מֶה חָטָאתִי לְךָ וְלַעֲבָדֶיךָ וְלָעָם
הַזֶּה כִּי־נְתַתֶּם אוֹתִי אֶל־בֵּית הַכֶּלֶא:
יט וְאַיּוֹ נְבִיאֵיכֶם אֲשֶׁר־נִבְּאוּ לָכֶם לֵאמֹר
לֹא־יָבֹא מֶלֶךְ־בָּבֶל עֲלֵיכֶם וְעַל הָאָרֶץ
הַזֹּאת: כ וְעַתָּה שְׁמַע־נָא אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ
תִּפָּל־נָא תְחִנָּתִי לְפָנֶיךָ וְאַל־תְּשִׁבֵנִי בֵּית
יְהוֹנָתָן הַסֹּפֵר וְלֹא אָמוּת שָׁם: כא וַיְצַוֶּה
הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ וַיַּפְקִדוּ אֶת־יִרְמְיָהוּ בַּחֲצַר
הַמַּטָּרָה וְנָתוֹן לוֹ כִּכַּר־לֶחֶם לְיוֹם מִחוּץ
הָאֹפִים עַד־תֹּם כָּל־הַלֶּחֶם מִן־הָעִיר
וַיֵּשֶׁב יִרְמְיָהוּ בַּחֲצַר הַמַּטָּרָה:

ר"א (ויתפיס ירמיה) סס ואיה קרי ויישמע

רד"ק

(טז) ואל החניות. ת"י ולגיו מן תחנותא כלומר בית האסור היה לפניה מן החניות סביב שם לפני בית האסורים: (יט) והי' נביאיכם. ופירוש כתיב כולו לומר איו הדבר שהבטחתם בו מפי נביאיכם: מחוץ לאופים. משוק הנתחומי' וכמדרש שביו נותנים לו פת קיבר שביום נמלכת חוץ לפלטרלא פירוש פת קיבר פת סוכין: יתפיס

מצודת ציון

ובעם: בית האסור, בית המאסר: (טז) כי בא ירמיהו. אשר שהה בא: החניות, הם המקומות שמוכרים שם בחור' ולא ממכר ופרוש הוא בערבי"ל: (כ) תפל. ענין נטי': (כא) ויפקדו. מלי' פקדון ומשמ': בחצר המטרה'. שם מסגר בית האסורים: ככר. כן יקרא לחם הבצק: מחוץ. משוק כמו. ומחוצה נעשים לך בגמטק (מ"ש כ'): האופים. הלבנו לחמים הפת: תם. ענין הכלה: לשון

מצודת דוד

(טז) כי לא בבית הסוהר הכיאו לחיות בית הכלא: (טז) כי בא ירמיהו. אשר שהה שם בא ירמיהו אל בית הבור אשר שם בור בית האסורים ומוה מקום היותר רע שבמאסר: ואל החניות. ר"ל אשר החניות: (יז) היש דבר. כ"ל אם יקרוב בחלם לו: יש. כאלה לי נבואה מקרוב: ויאמר ביד וגו'. ואח' וחזו הבטחה כבאה אשר תתנהו ביד מלך בבל: (יט) נביאיכם. ר"ל איה. הבטחת נביאיכם אשר נבאו ובאומ' הלא הבא בא ונבואה מאמר על העיר: (כ) ושמע. בוקיל ובציוויכם בחשו ובאמת אתו שמע. עתה אלי תפל עתה תחנתי לפניך וגו': ולא אמות. לא אמות שם: (כא) ויפקדו. לבציוו. בחצר המטרה שאין שם האסר קשה כ"כ: ונתן לו. גם לוה לחת לו משוק הא פיה בכר בכל יום עד אשר יהיה בכלם כל הלחם מן העיר: ושב ירמי'. ר"ל שם ושב מרלוגו ולא בחלל לבולים גם משם:

לבית אסירי ולגיו מן תחנתא
ויתיב תמן ירמיה יו
סגיאין: יז ושלח מלכ
צדקיה ואתיה ושאל
מלכא בביתיה בסתר
ואמר האית פתגמא מן קדם
יי ואמר ירמיה איתי ואמ
ביד מלכא דבבל תתתמסר
יח ואמר ירמיה למלכ
צדקיה מה חבית
ולעבדך ולעמא הדין א
דיהבתון יתי לבית אסירי
יט ואן נביאיכון דשקר
דאתנביאו לכון למימר
לית מלכא דבבל עלי
ועל ארעא הדא: כ וכ
שמע כען רבוני מל
תתקביל כען בעותי קדם
ולא תתיבינני לבית יהונ
ספרא ולא אימות תמ
כא ופקיד מלכא צדק
ופקידו ית ירמיה בד
בית אסירייא ויהבון
פתא דלחמא ליומא מ
נחתומיא עד דשלים
לחמא מן קרתא ויתב
ירמיה בדרת בית אסירי

ושמע

רש"י

לבנין כך וכמהגיע שעה הכניסוהו: (טז) ואל החניות. הינגס יונתן לגנו מן תחותתא חניות היו לפני בית הכלא: (כא) מחוץ האופים. משוק נתנו כמו

מצודת דוד

(יז) היש דבר. כ"ל אם יקרוב בחלם לו: יש. כאלה לי נבואה מקרוב: ויאמר ביד וגו'. ואח' וחזו הבטחה כבאה אשר תתנהו ביד מלך בבל: (יט) נביאיכם. ר"ל איה. הבטחת נביאיכם אשר נבאו ובאומ' הלא הבא בא ונבואה מאמר על העיר: (כ) ושמע. בוקיל ובציוויכם בחשו ובאמת אתו שמע. עתה אלי תפל עתה תחנתי לפניך וגו': ולא אמות. לא אמות שם: (כא) ויפקדו. לבציוו. בחצר המטרה שאין שם האסר קשה כ"כ: ונתן לו. גם לוה לחת לו משוק הא פיה בכר בכל יום עד אשר יהיה בכלם כל הלחם מן העיר: ושב ירמי'. ר"ל שם ושב מרלוגו ולא בחלל לבולים גם משם:

לח א וַיִּשְׁמַע שְׁפַטְיָה בֶן־מַתָּן וּגְדַלְיָהוּ
בֶן־פַּשְׁחוּר וּיוּכַל בֶּן־שֶׁלֶמְיָהוּ וּפַשְׁחוּר
בֶּן־מַלְכִּיָּה אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר יִרְמְיָהוּ
מְדַבֵּר אֶל־כָּל־הָעָם לֵאמֹר: ב כֹּה אָמַר
יְהוָה הַיֹּשֵׁב בָּעִיר הַזֹּאת יָמוּת בַּחֶרֶב
בָּרָעָב וּבַדָּבֶר וְהַיֹּצֵא אֶל־הַכַּשְׂדִּים יִחְיֶה
וְהָיְתָה־לּוֹ נַפְשׁוֹ לְשָׁלָל וָחָי: ג כֹּה אָמַר
יְהוָה הִנָּתוֹן תִּנָּתֵן הָעִיר הַזֹּאת בְּיַד חֵיל
מֶלֶךְ־בָּבֶל וּלְכָדָהּ: ד וַיֹּאמְרוּ הַשָּׂרִים
אֶל־הַמֶּלֶךְ יוּמַת נָא אֶת־הָאִישׁ הַזֶּה כִּי
עַל־כֵּן הוּא מְרַפֶּא אֶת־יְדֵי אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה
הַנִּשְׁאָרִים | בָּעִיר הַזֹּאת וְאֵת יְדֵי כָל־
הָעָם לְדַבֵּר אֲלֵיהֶם כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה כִּי |
הָאִישׁ הַזֶּה אֵינֶנּוּ דֹרֵשׁ לְשָׁלוֹם לָעָם
הַזֶּה כִּי אִם־לְרָעָה: ה וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ
צִדְקִיָּהוּ הִנֵּה־הוּא בְיֶדְכֶם כִּי־אֵין הַמֶּלֶךְ
יוּכַל אִתְּכֶם דָּבָר: ו וַיִּקְחוּ אֶת־יִרְמְיָהוּ

וחיית קרי וישליכו

ותרגום

ו וישמע שפטיה בר מתן
וגדליהו ברפשחור ויוכל בר
שלמיהו ופשחור בר מלכיה
ית פתגמיא דירמיה מתליל
לכל עמא למימר: ב כדנן
אמר יי דיתיב בקרתא הדא
יתקטיל בחרבא בכפנא
ובמותא ודיפוק ושתמסר
בסדאי ויחי ותהי ליה
פשיה לשיזבא ויתקים:
ג כדנן אמר יי אתמסרא
אתמסר קרתא הדא בד
שרית מלכא דבבל
ורבשיניה ד ואמרו רברביא
מלכא יתקטיל כען גברא
הדין ארי על כן הוא מרשל
ית ידי גברי עבדי קרבא
אשתארו בקרתא הדא
ית ידי כל עמא למללא
עמהון כפתגמיא האלין ארי
גברא הדין ליתוהי תבע
שלמא לעמא הדין אלהן
לבישו: ה ואמר מלכא
צדקיה הא הוא מסיר
בידכון ארי לית מלכא יכיל
לאעבדא יתכון פתגם:
ובעדו ית ירמיה ורמו
יתיה

רד"ק

(ג) יתיה. כתיב ומיה קרי וכעניין אחד. לשון. לריות כלומר כלילו שלגם שבעל' מן החכב ומן הכעב: (ד) יומת נא. אם כלדם הטוגל אלגל ומשחכר כך יתחכר זה נפשו: (ה) על כן הוא מרפא. אלאקל"ן בלע"ז ל' רפיון: (ה) יוכל. כתו יכול על אחר הוא מרפא אם יהי וגו'

מצודת ציון

לח (ג) לשון. ענין כוס: (ד) מרפא. מל' רפיון ומלשון: לרכר. כדבר הלגל"ד במקום כית ון יסבת לכפה (תהלים פ') ומשמו בכמה: (ה) יוכל. מל' יוכלת: (ו) וישלכו. ענין

מצודת דוד

לח (ג) אשר ירמיהו מדבר. בהיותו בחל' המטרה היה מדבר כן אל כל העם הבאים שמה: (ד) אל הכשדים. לאמור עלתה בידם: ומיה. יתחר מי: לשון. כאלו אל נמשו להחזיקה בעצמו: (ד) יומת נא. לפי שלהקיבו לוה לרוצחו מן המחה' הקשה לתמן לא יומת לזה אמרו לו עתה יומת מה בכך: כי על כן וגו'. ר"ל כי ראוי הוא למות אל אשר הוא מרפא ומחלים ידי אנשי המלחמה לבל ילחמו בשמרון הלא הוא מתיאשים מן הנלחמה: כל העם. שאינם מאנשי המלחמה: לדבר. בתה שחרב אליהם בדברים האלה: שאינו דורש לשלום. פירשו מבקש לריות לבם שלום כל"ל מבקש לריות לבם רע ולזה ידבר בדברים האלה לתמן ידעו ידיהם ושלו ביד הכשדים: (ה) אם

וַיִּשְׁלְכוּ אֹתוֹ אֶל־הַבּוֹר וּמַלְכִּיָּהוּ בֶן־הַמֶּלֶךְ
אֲשֶׁר בֶּחָצַר הַמַּטָּרָה וַיְשַׁלְּחוּ אֶת־יִרְמְיָהוּ
בַּחֲבָלִים וּבַבּוֹר אֵין־מַיִם כִּי אִם־טִיט
וַיִּטְבַּע יִרְמְיָהוּ בַּטִּיט: י וַיִּשְׁמַע עֶבֶד־
מֶלֶךְ הַכּוּשִׁי אִישׁ סָרִיס וְהוּא בְּבֵית
הַמֶּלֶךְ כִּי־נָתְנוּ אֶת־יִרְמְיָהוּ אֶל־הַבּוֹר
וְהַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר בִּנְיָמִן: יא וַיֵּצֵא
עֶבֶד־מֶלֶךְ מִבֵּית הַמֶּלֶךְ וַיְדַבֵּר אֶל־הַמֶּלֶךְ
לֵאמֹר: יב אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ הֵרֵעוּ הָאֲנָשִׁים
הָאֵלֶּה אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשׂוּ לִירְמְיָהוּ הַנָּבִיא
אֶת אֲשֶׁר־הִשְׁלִיכוּ אֶל־הַבּוֹר וָיָמֹת תַּחְתָּיו
מִפְּנֵי הָרָעָב כִּי אֵין הַלֶּחֶם עוֹד בָּעִיר:
יג וַיְצַוֶּה הַמֶּלֶךְ אֶת עֶבֶד־מֶלֶךְ הַכּוּשִׁי
לֵאמֹר קַח בְּיָדְךָ מִזֶּה שְׁלֹשִׁים אֲנָשִׁים

תרא (וישמע עבד מלך הכושי) מ"ק פו

והעלית

רש"י

רד"ק

פסגמת: (ו) אל הבור מלכיהו בן המלך. לא בקמיכות עם ה"א מוקדמים כמו הטעם המלמדה הלכון בכנית. והבדומים לטם וכן פירגם יונתן סמוך לגובה דמלכיהו בר מלכא: וישלחו את ירמיהו בחבלים. שלשלו אותו תוך הבור כי היה עמוק: (ז) עבד מלך הכושי. זה כתוב היה עבד המלך וכוש כושי וסרים וי"ם עבדא דמלכא לדקיהו ותרגם אים קרים נגר רב וכן רז"ל פי' הכושי על לדקיהו. ותמרו מה כושי זה משונה בעורו אף לדקיהו משונה בלדקו מבני דורו. אלמי דורו היו רשע. ותמרו זה הנעבד היה בדוך כן נגיה. וה.מון בעיני עוד כן זה הכושי עבד מלך הוא שמו כי עלי זה לעם לאמר בכל מקום עבד מלך ולא אמר המלך בתחד מהם כי אם רומה אמר בכל זכר שם כתיב אמר בתחד המקומות אלא שמו היה עבד מלך כי מלאכתו לחי מלך ותעוד לעם לא קיום לעות תחתיו במקומו: מפני הרעב. כי בעוד שהיה בתוך המטר היו רוחין אותו ומרחמים עליו ועוד כי המלך לוה לחם ע כבר לחם ליום מתון הלוים עד. עם. כל הלחם ועדיין לא עם כל הלחם ומה שאמר כי אין הלחם עוד בעיר רוג' עמר לון הלחם נמצא כי אם בקושי ומתחר שיאו בכור ולא ילמו אותו ולא יגיעו יעות בכור מפני הרעב

(י) שלשים אנשים. הוצלכו שלשים אנשים להוציא מדם אחד

מן

מצודת ציון

מרן קושי' וכן תקלה קלרי' עד יה (שם פ'): (ח) הרעו. מלי רע: תחתיו. במקומו: (ט) ויך. עתך כרשותך לעשות מלותיך

מצודת דוד

אין המלך יוכל לחנם דבר. כלומר אתם מתרים במלך ואין עתכם יכולים מה למשות בידכם: (ו) אל הבור מלכיהו. אל הבור אל מלכיהו אשר היה בחצר המטרה: וישלחו. לפי שהיה בור עמוק: (ז) עבד מלך. כן שמו בעמי בכוש. והוא בנית המלך. כשמעו היה בבית המלך: (ח) ויצא. ר"ל כל מה שעשו אנשים אלה לירמיהו: (ט) הרעו. לבה לשער בנימין אל המלך: הרעו. ר"ל כל מה שעשו אנשים אלה לירמיהו: ויחת תחתיו. ר"ל ואם כונתם שימות ולא יתנבא עוד לדעת פרסמו מלכיהו כזה קח עמך שלשים אנשים ועל ידם תעלה את ירמיה בן הבור עד לא ימות (ולפי שהיה תשוב בא מעשה פרסמו

מצודת דוד

מצודת ציון

רד"ק

רש"י

רד"ק

רש"י

מצודת דוד

מצודת ציון

וְכִי אִיעָצְךָ לֹא תִשְׁמַע אֵלַי: טז וַיִּשְׁבַּע
הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ אֶל־יִרְמְיָהוּ בַּסֵּתֶר לֵאמֹר
חַי־יְהוָה אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה־לָנוּ אֶת־הַנֶּפֶשׁ
הַזֹּאת אִם־אֲמִיתְךָ וְאִם־אֶתֶּנְךָ בְּיַד
הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר מְבַקְּשִׁים אֶת־
נַפְשֶׁךָ: יז וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ אֶל־צִדְקִיָּהוּ כֹּה־
אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
אִם־יָצֹא תֵצֵא אֶל־שָׂרֵי מֶלֶךְ־בָּבֶל וְחָיְתָה
נַפְשֶׁךָ וְהָעִיר הַזֹּאת לֹא תִשָּׂרֵף בָּאֵשׁ
וְחָיִתָה אַתָּה וּבֵיתֶךָ: יח וְאִם לֹא־תֵצֵא
אֶל־שָׂרֵי מֶלֶךְ בָּבֶל וְנִתְּנָה הָעִיר הַזֹּאת
בְּיַד הַכַּשְׂדִּים וּשְׂרָפוּהָ בָּאֵשׁ וְאַתָּה לֹא־
תִמָּלֵט מִיָּדָם: יט וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ
אֶל־יִרְמְיָהוּ אֲנִי דֹאֵג אֶת־הַיְהוּדִים אֲשֶׁר
נָפְלוּ אֶל־הַכַּשְׂדִּים פֶּן־יִתְּנוּ אֹתִי בְיָדָם
וְהִתְעַלְּלוּ־בִי: כ וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ לֹא יִתֵּנוּ
שְׁמַע־נָא בְּקוֹל יְהוָה לַאֲשֶׁר אֲנִי דֹבֵר
אֵלֶיךָ וְיִיטַב לְךָ וּתְחִי נַפְשֶׁךָ: כא וְאִם־
מָאֵן אַתָּה לָצֵאת זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר הֹרְאָנִי

את כתיב ולא קרי

רד"ק

יח: לא תשרף באש. כתוב לא ולא קרי וכולם חד מן מ' דכתיבין ולא קריין: (טז) אשר עשה לנו את הנפש הזאת. נכבש לו מעין העניין בחמלה לו כמה המיתני ופירוש הנפש הזאת היא אתה כמו כלומר הנפש אשר בא כח כדבור והנגותיה ויונקן הרבנים דקיים עלה ית נפשתה המולין: (יט) אני דואג את היהודים. אני מפחד מן היהודים: פן יתנו. פירוש פן יתנו הכשדים אותי בידם: והתעללו בי. בקמם ובזיון לפי שהגלינו את הכשדים בגנבה כמו כתבתי שלא הכשדים

מצודת ציון

פתח שבאים דרך מ: הכתר. מענין הגיע והעלה: (יח) ותחי. כמו פחד ומורא: את היהודים. הן היהודים וכן כלאתו את העיר (שמות ט') ותכבשו הן העיר: נפלו. מענין ויפל ה' בהמה (בראשית ט') והתעללו. מענין לצון ובזיון כמו כי התעללת בי (בראשית לא): יתנו. . לא יפחדך הכשדים כידי כיום הזה: (כא) אם מאן אתה לצאת. אם אינך רוצה לצאת:

אַמְלִכְנָךְ לָא תְקַבֵּיל
מִנִּי: טז וְקַיֵּם מַלְכָּא
צִדְקִיָּה לְיִרְמְיָה בְּסִתְרָא
לְמֵימַר קַיָּם הוּא יְיָ יַת
דְּקַיֵּם לָנָא יַת נַפְשָׁתָא
הָאלֵין אִם אֶקְטְלִנָּךְ וְאִם
אֶמְסְרִנָּךְ בִּיַד גַּבְרַיָּא הָאלֵין
דְּבָעֵן לְמִקְטְלָךְ: יז וַאֲמַר
יִרְמְיָה לְצִדְקִיָּה כְּדֵנָן אֲמַר
יְיָ צְבָאוֹת אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל
אִם מִפַּק תִּפּוֹק לְוָת רַבְרְבֵי
מַלְכָּא דְבָבֶל וְתִתְקַיַּם נַפְשָׁךְ
וְקַרְתָּא הָדָא לָא תִתְיַקַּד
בְּנוּרָא וּתְחֵי אַתְּ וְאֶנְשֵׁי
בֵיתָךְ: יח וְאִם לָא תִפּוֹק
לְוָת רַבְרְבֵי מַלְכָּא דְבָבֶל
וְתִתְמְסַר קַרְתָּא הָדָא בִּידָא
דְכַסְדָּאֵי וְיוֹקְדִינָהּ בְּנוּרָא
וְאַתְּ לָא תִשְׁתֵּיזֵב מִידֵיהוֹן:
יט וַאֲמַר מַלְכָּא צִדְקִיָּה
לְיִרְמְיָה אֲנָא צַיְיתָן הוּדָאֵי
דְאִשְׁתְּמָעוּ לְכַסְדָּאֵי דְמָא
יִמְסְרוּן יָתִי בִּידֵיהוֹן
וְיִתְלַעְבוּן בִּי: כ וַאֲמַר
יִרְמְיָה לָא יִמְסְרוּן קַבֵּיל
בְּעָן לְמֵימְרָא דַיְיָ לְדַאֲנָא
מְמַלֵּיל עִמָּךְ וַיְיטַב לָךְ
וְתִתְקַיַּם נַפְשָׁךְ: כא אִם וְאִם לֵית
אַתְּ צָבֵי לְמִפַּק דֵּין פִּתְגָמָא

ראשונים

רש"י

(יט) דואג. ירא פן יתנו אותי. הכשדים ביד היהודים לומר מלככם יסו עבדכם על שקדמתם להשליט עמנו: והתעללו בי. כמחיל ועזרת נשים לפניה:

מצודת דוד

לי סבנה כדבר: ומה לך אין תועלת כי אם תועלך לדבר ה' הנה לא תשמע לי: (טז) את הנפש הזאת. המלוכה כנגיד כל"א מחלתו: (יט) את היהודים. הן היהודים אשר נמו מלך על הכשדים: פן יתנו. פן הכשדים יתפרו אותי בידם שבקריאתו להשליט עליהם והיהודים הכם יתעללו בי: (כא) לא

רש"ל

מצודת ציון

פתח שבאים דרך מ: הכתר. מענין הגיע והעלה: (יח) ותחי. כמו פחד ומורא: את היהודים. הן היהודים וכן כלאתו את העיר (שמות ט') ותכבשו הן העיר: נפלו. מענין ויפל ה' בהמה (בראשית ט') והתעללו. מענין לצון ובזיון כמו כי התעללת בי (בראשית לא): יתנו

יְהוָה: כב וְהִנֵּה כָל־הַנָּשִׁים אֲשֶׁר נִשְׁאַרוּ
בְּבֵית מֶלֶךְ־יְהוּדָה מוּצָאוֹת אֶל־שָׂרֵי
מֶלֶךְ בָּבֶל וְהֵנָּה אֹמְרֹת הִסִּיתוּךָ וְיָכְלוּ
לְךָ אַנְשֵׁי שְׁלֹמֶךָ הָטְבְּעוּ בַבֹּץ רַגְלֶךָ נָסוֹגוּ
אָחוֹר: כג וְאֶת־כָּל־נָשֶׁיךָ וְאֶת־בָּנֶיךָ
מוֹצִאִים אֶל־הַכַּשְׂדִּים וְאַתָּה לֹא־תִמָּלֵט
מִיָּדָם כִּי בְיַד מֶלֶךְ־בָּבֶל תִּתָּפֵשׂ וְאֶת־
הָעִיר הַזֹּאת תִּשְׂרֹף בָּאֵשׁ: כד וַיֹּאמֶר
צִדְקִיָּהוּ אֶל־יִרְמְיָהוּ אִישׁ אַל־יֵדַע
בַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְלֹא תָמוּת: כה וְכִי־יִשְׁמְעוּ
הַשָּׂרִים כִּי־דִבַּרְתִּי אִתָּךְ וּבָאוּ אֵלֶיךָ
וְאָמְרוּ אֵלֶיךָ הַגִּידָה־נָּא לָנוּ מַה־דִּבַּרְתָּ
אֶל־הַמֶּלֶךְ אַל־תְּכַחֵד מִמֶּנּוּ וְלֹא נָמִיתֶךָ
וּמַה־דִּבֶּר אֵלֶיךָ הַמֶּלֶךְ: כו וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם
מַפִּיל־אֲנִי תְחִנָּתִי לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ לְבִלְתִּי
הֲשִׁיבֵנִי בֵּית יְהוֹנָתָן לָמוּת שָׁם: כז וַיָּבֹאוּ
כל

רד"ק

כב: אנשי שלומך. סיסודיס לוגנברוי"ם בלע"ז: נגיאי המקר מאמרו לך לא תלכד: בבוץ. ים ל' הינגאה נומא בלי בגד: (כג) ואת העיר הזאת תשרף באש. סרי מתה כמולו טורפה בידיס שמתה

רש"י

(כב) אנשי שלומך. נגיאי המקר מאמרו לך לא תלכד: בבוץ. ים ל' הינגאה נומא בלי בגד: (כג) ואת העיר הזאת תשרף באש. סרי מתה כמולו טורפה בידיס

מלמדיו ונבליו. רגלך. חסר יו"ד הרבים מהמכתב: נסגו אחור. שלא יכלו רגליך ללכת לפניס ונסגו לאחור אמר זה על ידי מה שלו לפי שהשיגוהו הכשדים כשהיה בורח ודגש מ"ך בהסיתוך: (כג) מוציאים אל הכשדים. מוציאים אותם המוציאים מבני העיר לו הכשדים שהיו הולכים אל הכשדים שהיו בחוץ: תשרף באש. אמר

מצודת דוד

(כב) אנשי שלומך. אנשי הדבר ל' הנגיד: (כג) אל הכשדים. אל המלך יהויכין אשר נשאר פס ולא יוכל להמלט ביד מלך בבל כמה שיוכיח: מוצאות. מוציאות: הסיתוך. הסיתוך: ויכלו. מל' יכולת: הטבעו. מל' טביעה: בבוץ. אחור: נסוגו. עניין פיש אלא בוגה בוגה בלא בגד (איוב מ'): נסוגו אחור. עניין הפרש לאחור: וכן ונסוגו אחרי אלהינו (ישעי' נ"ט): (כג) חתפש. מענין הארתיו בחזקה:

(כו) מפיל. מענין נפיל ותפל:

מצודת ציון

(כב) מוציאים. יהיו מוציאים: תסרוף. כלומר אתה הוא הגורם על שאינך יולה להכשדים עם הכשדים: (כד) כדברי אחלה. מה אדברתי עתך: ולא תמות. ולא לא תמות ביד הסרי' כי כשיהיו מהדברים הכם יאמיתוך: (כה) וכי ישמעו. ולא שיהיו אחר דברתי מה עשה ויאמרו לומר הגד לנו מה המה ולא נחיתך בעבור זה: ומה. אמר לנו מה דבר המלך: (כו) מפיל. מענין נפיל כמו לפני בחלל נפלו ישב אתי אל בית יהונתן אשיתי אסור שמה ברחשנה: נאום שם. מגודל עקת המלחמה:

ירמ"ש

אֶתְזַנֵּי יְיָ: כב הָא כָּל נְשֵׁיָא
דְאִשְׁתְּאַרָא בְּבֵית מַלְכָּא
דִיהוּדָה דְמִתְגַּלְיָין לְוָת רַבְרְבֵי מַלְכָּא
דְבָבֶל וְאִינִין אָמְרִין אַטְעִיוּךָ
וִיכִלוּ לָךְ אֲנָשֵׁי שְׁלָמֶךָ
שְׁתִקְעָא בְּבָהָתָא רַגְלָךְ
מִתְהָרָא לַאֲחָרָא: כג וַיָת
נְשָׁךְ וַיָת בְּנָךְ מִתְפְּקָן
לְוָת כַּסְדָּאֵי וְאַתְּ לָא
שְׁתֵיזֵב מִידֵיהוֹן אֲרֵי בְיַד
מַלְכָּא דְבָבֶל תִּתְמְסַר וַיָת
קַרְתָּא הָדָא תִתּוֹקַד בְּנוּרָא:
כד וַאֲמַר צִדְקִיָּה לְיִרְמְיָה
גֻּבְרָא לָא יְדַע בְּפִתְגָמַיָּא
אִלֵּין וְלָא תְמוּת: כה וַאֲרֵי
יִשְׁמְעוּן רַבְרְבַיָּא אֲרֵי מַלֵּלִית
עִמָּךְ וַיְתוּן לְוָתָךְ וַיֵּימְרוּן לָךְ
אֲרֵי כְּעַן לְגָא מָה מַלֵּלִית עִם
מַלְכָּא לָא תְכַסֵּי מִנָּנָא וְלָא
נְקַטְלִנָּךְ וּמָה מַלֵּיל עִמָּךְ
מַלְכָּא: כו וְתֵימַר
לְהוֹן בְּעוּ אֲנָא בְּעֵי
קֳדָם מַלְכָּא בְּדִיל דְּלָא
אֶתְבְּזִתִּי בֵּית יְהוֹנָתָן
מִיתַת תַּמָּן: כז וַאֲתוֹ כָּל

ראשונים

רש"ל

(כב) אנשי שלומך. אנשי הדבר ל' הנגיד: (כג) אל הכשדים. אל המלך יהויכין אשר נשאר פס ולא יוכל להמלט ביד מלך בבל כמה שיוכיח: מוצאות. מוציאות: הסיתוך. הסיתוך: ויכלו. מל' יכולת: הטבעו. מל' טביעה: בבוץ. אחור: נסוגו. עניין פיש אלא בוגה בוגה בלא בגד (איוב מ'): נסוגו אחור. עניין הפרש לאחור: וכן ונסוגו אחרי אלהינו (ישעי' נ"ט): (כג) חתפש. מענין הארתיו בחזקה:

(כו) מפיל. מענין נפיל ותפל:

מצודת דוד

(כב) מוציאים. יהיו מוציאים: תסרוף. כלומר אתה הוא הגורם על שאינך יולה להכשדים עם הכשדים: (כד) כדברי אחלה. מה אדברתי עתך: ולא תמות. ולא לא תמות ביד הסרי' כי כשיהיו מהדברים הכם יאמיתוך: (כה) וכי ישמעו. ולא שיהיו אחר דברתי מה עשה ויאמרו לומר הגד לנו מה המה ולא נחיתך בעבור זה: ומה. אמר לנו מה דבר המלך: (כו) מפיל. מענין נפיל כמו לפני בחלל נפלו ישב אתי אל בית יהונתן אשיתי אסור שמה ברחשנה: נאום שם. מגודל עקת המלחמה:

ירמ"ש

כָּל־הַשָּׂרִים אֶל־יִרְמְיָהוּ וַיִּשְׁאֲלוּ אֹתוֹ
וַיַּגֵּד לָהֶם כְּכָל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר צִוָּה
הַמֶּלֶךְ וַיֶּחֱרְשׁוּ מִמֶּנּוּ כִּי לֹא־נִשְׁמַע
הַדָּבָר: כח וַיֵּשֶׁב יִרְמְיָהוּ בֶּחָצַר הַמַּטָּרָה
עַד־יוֹם אֲשֶׁר־נִלְכְּדָה יְרוּשָׁלִָם 0 וְהָיָה
כַּאֲשֶׁר נִלְכְּדָה יְרוּשָׁלִָם:

לט א בַּשָּׁנָה הַתְּשִׁעִית לִצִדְקִיָּהוּ
מֶלֶךְ־יְהוּדָה בַּחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי בָּא
נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל וְכָל־חֵילוֹ אֶל־
יְרוּשָׁלִַם וַיָּצֻרוּ עָלֶיהָ: ב בְּעַשְׁתֵּי־עֶשְׂרֵה
שָׁנָה לִצִדְקִיָּהוּ בַּחֹדֶשׁ הָרְבִיעִי בְּתִשְׁעָה
לַחֹדֶשׁ הָבְקִעָה הָעִיר: ג וַיָּבֹאוּ כָּל שָׂרֵי
מֶלֶךְ־בָּבֶל וַיֵּשְׁבוּ בְּשַׁעַר הַתָּוֶךְ נֶרְגַּל
שַׂרְאֶצֶר סַמְגַּר־נְבוֹ שַׂרְסְכִים רַב־סָרִים
נֶרְגַּל שַׂרְאֶצֶר רַב־מָג וְכָל־שְׁאֵרִית שָׂרֵי
מֶלֶךְ־בָּבֶל: ד וַיְהִי כַּאֲשֶׁר רָאָם צִדְקִיָּהוּ

ת"א (ויכלו כל שרי) סגנ' קג. פסקא כאמצע פסוק מלך

רד"ק

פרוש נורס שהיה שמושה לפי שלא תכלו לגלות אליהם ולשאלם כדי שהילו אתם תשבף אותם: (כז) כי לא נשמע הדבר. לפי שלא נשמע הדבר כלל שדבר עמו המלך לשיכך התמינו ע כמו שאמר לפס ולא הקבו אותו יותר: (כח) ויהיה כאשר נלכדה ירושלים. לפי שזכר עד יום אשר נלכדה ירושלם זכר בתוך לגידת ירושלם היום היה ואמר כי בשנה התשיעית חלו ימי המצור עד י"ח לנדקיהו מגלכדה ירושלם: (ג) ויבאו בשער התוך. שער שהוא בין ב' שערים לו פי' שער החומ' המיכונים ורי"ל פירשו שהוא שער בעזר' ויש מזרחי ושבעה שמות נקראו לו ונקרא שער התוך שהיה בין שני שעריס ושכנון שהיה משערי ירושלים שנאמר ויבאו ויבאו בכוטקתם בעיר ישבו בשער התוך. וזהו שנבא ירמיהו ונתנו לים בקתו אתם שערי ירושלם: נרגל. מלה חדשה: שרשר. מלה חדשה: סמגלגבו. מלה חדשה ויש ספרים שכתוב סמגר נבו תרפין מלין מקף ביניהם ויש ספרים נבו בסורק: שרסכים. מלה חדשה וכתוב בשי"ן ובת"ס: רב סרים. פרין מלין: רב מג. תרפין מלין ומה שזכר נרגל שרשר פעם

מצודת ציון

(כז) ויחרשו ממנו. שתקו ממנו ולא עשו לו תלונה רע מי החמינו לו: הדבר. הדברים שהם מדב' עם המלך לא היה נשמע לשום אדם לזה התמינו לו כי לא היה מי יוכל להשמיעו: (כח) והיה וגו'. ר"ל גם בעת כאשר נלכדה ירושלים היה עם ולא זז מעלמו המשם: הספרים

מצודת דוד

(כז) ויחרשו ממנו. שתקו ממנו ולא עשו לו תלונה רע מי החמינו לו: הדבר. הדברים שהם מדב' עם המלך לא היה נשמע לשום אדם לזה התמינו לו כי לא היה מי יוכל להשמיעו: (כח) והיה וגו'. ר"ל גם בעת כאשר נלכדה ירושלים היה עם

לט (ג) בבקעה העיר. חיל ר"ל נקבו חומתה וכלו בעמי' מעלמה כי אנשי ירושלים היו תלושים בדבר ולא עמדו לשלחם לעבר על ירם: (ג) בשער התוך. הוא השער שהיה

דברבנא לות ירמיה ושאילו
יתיה וחוי להון כל פתגמיא
האלין דפקיד מלכא ושתיקו
מניה ארי לא ישתמע
פתגמא: כח ויתיב ירמיה
בדרת בית אסירא עד
יומא דאתכבישת ירושלם
והוה כד אתכבישת ירושלם
ירושלם: א בשתא תשעיתא
לצדקיה מלך שבטא דבית
יהודה בירחא עשירא אתא
נבוכדראצר מלכא
דבבל וכל משיריתיה
לירושלם וצרו עלה:
ב בחדא עשרי שנין לצדקיה
בירחא רביעאה בתשעה
לירחא אתרעת קרתא:
ג ואתו כל רברבי מלכא
דבבל ויתיבו בתרעא
מציעיתא גרגל שראצר
סמנרגבו שר סכים רב
סרים גרגל שראצר רב מג
וכל שאר רברבי מלכא
דבבל: ד והוה כד חזנון

צדקיה

רש"י

שלחה נורס לה: (ג) ויבאו כל שרי מלך בבל וישבו בשער התוך וגו'. מגיד שנתקיימה כלן נבוחם עליונה וכלו ונתנו לום כסאו פתח שערי ירושלם וגו' (לעיל ח): בשער התוך. בחרעא מציעא שער העזרה שער נקטר המזרחי והוא בין שער עזרת נשים ובין שער ההיכל ולבותיו אמרו שער התוך שער שמתחכין בו הלכות עליוסה הוא לומר מקום המשפט

מצודת ציון

(כז) ויחרשו. שתקו ולא עשו לו תלונה רע מי החמינו לו: הדבר. הדברים שהם מדב' עם המלך לא היה נשמע לשום אדם לזה התמינו לו כי לא היה מי יוכל להשמיעו: (כח) והיה וגו'. ר"ל גם בעת כאשר נלכדה ירושלים היה עם

לט (ג) בבקעה העיר. חיל ר"ל נקבו חומתה וכלו בעמי' מעלמה כי אנשי ירושלים היו תלושים בדבר ולא עמדו לשלחם לעבר על ירם: (ג) בשער התוך. הוא השער שהיה

מֶלֶךְ־יְהוּדָה וְכָל־אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה וַיִּבְרְחוּ
וַיֵּצְאוּ לַיְלָה מִן־הָעִיר דֶּרֶךְ גַּן הַמֶּלֶךְ
בְּשַׁעַר בֵּין הַחֹמֹתַיִם וַיֵּצֵא דֶּרֶךְ הָעֲרָבָה:
ה וַיִּרְדְּפוּ חֵיל־כַּשְׂדִּים אַחֲרֵיהֶם וַיַּשִּׂגוּ
אֶת־צִדְקִיָּהוּ בְּעַרְבוֹת יְרֵחוֹ וַיִּקְחֻהוּ אֹתוֹ
וַיַּעֲלֻהוּ אֶל־נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל
רִבְלָתָה בְּאֶרֶץ חֲמָת וַיְדַבֵּר אִתּוֹ
מִשְׁפָּטִים: ו וַיִּשְׁחַט מֶלֶךְ בָּבֶל אֶת־בְּנֵי
צִדְקִיָּהוּ בְּרִבְלָה לְעֵינָיו וְאֶת כָּל־חֹרֵי
יְהוּדָה שָׁחַט מֶלֶךְ בָּבֶל: ז וְאֶת־עֵינֵי צִדְקִיָּהוּ
עִוֵּר וַיַּאַסְרֵהוּ בַּנְחֻשְׁתַּיִם לָבִיא אֹתוֹ בָּבֶלָה:
ח וְאֶת־בֵּית הַמֶּלֶךְ וְאֶת־בֵּית הָעָם שָׂרְפוּ
הַכַּשְׂדִּים בָּאֵשׁ וְאֶת־חוֹמֹת יְרוּשָׁלִַם נָתָצוּ:
ט וְאֶת יֶתֶר הָעָם הַנִּשְׁאָרִים בָּעִיר וְאֶת־

ת"א (ואת עיני לדקיהו עור) סוגים י הנפלים

רד"ק

אחרת אולי אחרי' היה שמה כשמם: (ד) דרך גן המלך. דלבנו בו ה מעברה אחת היתה מביתו עד ערבות ירחו ויצא לילך דרך המער' כדת שגא לבו אותו וזימן הקדוש ברוך הוא לבי המער' וכס ולאחריו חיל כשדים ורדפו אחריו ובלבי הוך אל המער' וכס אחריו כשהיו על פתח המער' הלו לדקיהו יוצא מן המער' ולקחו אותו: (ה) ויעלהו אל נבוכדנצר בבלה. והנא כא נבוכד נצר ירושלים אלא שהלכו ימי המצור והלך ע נבוכד נצר: וידבר אתו משפטים. על שמרד בו וכסר בריתו ועבר על שבועת ה' אשר השביעו באלהים: (ז) ואת כל חורי יהודה. קציני יהודה וחריו: (ז) בנחשתים. שלשלות של ברזל וכס בלשון ערבי לפי שהם לשתי הרגלים ובלשון נחשת כי מנחשת היו לו מן ברזל חזק הנקרא נחושה: לביא אתו בבלה. כמו הכיא ובן מוכחל התרומה לביא בית ה': (ח) ואת בית העם. העם זה בית

רש"י

ארשת (קהלת ג): (ד) דרך גן המלך. מערה לו מביתו עד ערבות ירחו ויצא לילך דרך מה עשה הקב"ה לקיים ופרשתי את רשתי [יחזקאל יב] זימן לבי לפני הכשדים מהלך על ארם מן לעיר ולא אחריו לתפשו והוא רץ עד המערה ולאו את לדקיהו יוצא מן המערה: דבר אתו משפטים. למה עברת על השבועה: את כל חורי יהודה. אלו סנהדרין על שהטילו שבועתו: (ח) ואת בית העם. בתי כנסיות: כרמים

כמו בתי כנסת דרך כלל. וכרכם ואת בית

מצודת דוד

אחתלשית כי ג' חומות היו ירושלים: (ד) דרך גן המלך. דרך שאלך גן המלך כשבר העומר בין שתי החומות: דרך ערבה. דרך ההולך אל ערבות ירחו: (ה) וירדפו. אר"ל מן המערה ההולכת עד ערבות ירחו ונגזרתן כי הולך אל המערה ורדפו הכשדים אחר הלכי ובטוחים לפתח אלו את המלך יוצא ותפשוהו: את לדקיהו. אותו לבד אלו נשלו משלו: כמ"ש בסוף הספר (ובמ"ב כ"ה): רבלתה. כי בסתרוך ימי המלוד הלך ל"ל ברבלה: משפטים. אמנו על מה שחרב בו ועבר על שבועתו כמ"ש (בדה"ב ל"ו): (ח) ואת בית העם. ר"ל בית ב"ל מגדולי בעם ומ"ש אפ"ל: (ט) הנשארים. אשר לא נהרגו: אשר נפלו עליו. להפלים עמו: ואת יתר העם

מצודת ציון

הנשרים ושנים היו נקראים בשם ארגל וכן שרשלר: (ד) הערבה. כמו מדבר: (ה) משפטים. ענין ריבות: (ו) חורי. ענין שור: כמו ותריב. את הסוריים (בתחי' כ'): בנחשתי. בשלשלות של נחושת: לביא. כמו להביא: (ח) נתצו. ענין שבר: וכרים. ויבבים

מצודת דוד

(ד) ויצאו. ר"ל בעת ההיא ויצאו: (ה) ויקחהו. אל נבוכדנצר: (ו) ויעבר. ר"ל בעת ההיא ויעבר: (ז) ויעבר. ר"ל בעת ההיא ויעבר: (ח) ואת בית. ר"ל בעת ההיא ואת בית: (ט) ואת יתר. ר"ל בעת ההיא ואת יתר

הַנֹּפְלִים אֲשֶׁר נָפְלוּ עָלָיו וְאֵת יֶתֶר הָעָם
הַנִּשְׁאָרִים הַגֹּלָה נְבוּזַרְאֲדָן רַב־טַבָּחִים
בָּבֶל: י וּמִן הָעָם הַדַּלִּים אֲשֶׁר אֵין־לָהֶם
מְאוּמָה הִשְׁאִיר נְבוּזַרְאֲדָן רַב־טַבָּחִים
בְּאֶרֶץ יְהוּדָה וַיִּתֵּן לָהֶם כְּרָמִים וְיוֹגְבִים
בַּיּוֹם הַהוּא: יא וְצִוָּה נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־
בָּבֶל עַל־יִרְמְיָהוּ בְּיַד נְבוּזַרְאֲדָן רַב־
טַבָּחִים לֵאמֹר: יב קָחֵנוּ וְעֵינְךָ שִׂים עָלָיו
וְאַל־תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה רָע כִּי אִם כַּאֲשֶׁר
יְדַבֵּר אֵלֶיךָ כֵּן עֲשֵׂה עִמּוֹ: יג וַיִּשְׁלַח
נְבוּזַרְאֲדָן רַב־טַבָּחִים וּנְבוּשַׁזְבָּן רַב־
סָרִיס וְנֵרְגַל שַׂרְאֶצֶר רַב־מָג וְכָל רַבֵּי
מֶלֶךְ־בָּבֶל: יד וַיִּשְׁלְחוּ וַיִּקְחוּ אֶת־יִרְמְיָהוּ
מֵחֲצַר הַמַּטָּרָה וַיִּתְּנוּ אֹתוֹ אֶל־גְּדַלְיָהוּ
בֶּן־אֲחִיקָם בֶּן־שָׁפָן לְהוֹצִיאֵהוּ אֶל־הַבָּיִת
וַיֵּשֶׁב בְּתוֹךְ הָעָם: טו וְאֶל־יִרְמְיָהוּ הָיָה
דְבַר־יְהוָה בְּהִיתוֹ עָצוּר בְּחֲצַר הַמַּטָּרָה

לאמר

אם כתיב ולא קרי נון זעירא

רד"ק

מלכים: (ט) נבוזראדן. מלה חדשה וכן כל נבוכדנצר ונבוכד נאצר מלה חדשה: (י) כרמים ויוגבים. שדות וכן נקראו עובדי השדות יוגבים לכולמיים ויוגבים וכן תירגם יונתן למטוי מסלחין בחקלין ובכרמין: (יב) מאומה רע. כדגם הרי"ם שום רע בעולם לא תעשה לו שלא יהיה רע בעיניו ואולי בא"ם הביאהו שם ואם רע בעיניו הבאהו עם דלת העם אל מחיצתו: כי אם כאשר ידבר. אם כתיב ולא קרי: (יג) ונבושזבן. בנ"ן זעירא והוא אחד מן שלשה שרים: רבי מלך בבל. כמו על כל רב ביתו: (יד) וישלחו ויקחו את ירמיהו. זה הפסוק הוא פסוק מה עשו פעמים כי קודם שנתנו אותו אל גדליהו דבר עמו נבוזראדן שמלאו בתוך הגלות אסור בזיקים כאשר הגולים שבכבלים שנכנסו בעיר ושם לא היו יודעים דבר בירמיהו מה זה עליו ונבוכד נצר כי לנבוזראדן זה ומה שאמר במטרה רוצה לומר כי משם לקחו אותו השבים כי שם היה עד יום שנלכדה ירושלם כמו שכתוב למעלה ואמר על שלקחו אותו השבים מחצר המטרה והוליכוהו עם שאר הגולים ונתנו אותו אל גדליהו ובאר רבי המלך: אל הבית. אל הבית שהיה שם גדליהו וכן עשה: ויבא בתוך העם. כמו שנאמר בסוף הענין ויבא אתו בתוך

מצודת ציון

(י) ויוגבים. כמו: ויקנים כי ניק"ר מתחלף והם הכורות שכרן בשבר ויורד בהם כמו: וכ יקב תלב בו (ישעי' ה'): (יג) רבי. מלון גדול וחדר. כמו על כל רב ביתו (בראש' מ'): (טו) עצור. כלוא

ל"ח הוא מלה: (יד) וישלחו. לפי שהרבו הדברים חזר לומ' שוב וישלחו: אל גדליהו. כי הוא נפל אל הכשדים ע"פ אשר נלכדה העיר הפקידו הלך בכל על הנשארים: להוליאהו. תמיד המטרה ללכת לשבת בבית: ויבא. ירמ' בתוך

לֵאמֹר: טז הָלוֹךְ וְאָמַרְתָּ לְעֶבֶד־מֶלֶךְ
הַכּוּשִׁי לֵאמֹר כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי מֵבִיא אֶת־דְּבָרַי אֶל־
הָעִיר הַזֹּאת לְרָעָה וְלֹא לְטוֹבָה וְהָיוּ
לְפָנֶיךָ בַּיּוֹם הַהוּא: יז וְהִצַּלְתִּיךָ בַּיּוֹם־
הַהוּא נְאֻם־יְהוָה וְלֹא תִנָּתֵן בְּיַד הָאֲנָשִׁים
אֲשֶׁר־אַתָּה יָגוֹר מִפְּנֵיהֶם: יח כִּי מַלֵּט
אֲמַלֶּטְךָ וּבַחֶרֶב לֹא תִפֹּל וְהָיְתָה לְךָ
נַפְשְׁךָ לְשָׁלָל כִּי־בָטַחְתָּ בִּי נְאֻם־יְהוָה:
מ א הַדָּבָר אֲשֶׁר הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת
יְהוָה אַחַר ו שַׁלַּח אֹתוֹ נְבוּזַרְאֲדָן רַב־
טַבָּחִים מִן־הָרָמָה בְּקַחְתּוֹ אֹתוֹ וְהוּא־

מביא ק'

אסיר

רש"י

(פז) פנני מני. תקר אל"ף מל"ד הפעל: והיו לפניך ביום ההוא. הדברים שגזרתי על העיר יהיו לפניך שתראה אותם כלומר ש"א תפחד שיעשוהו הסרי טרס כבוש סעיר נפי שעשיתי עירמיהו כנגד הלוגם ואתה בעבור שבעתה כי ואתה אחד והסרים רבים ועשית כנגדם תמלט מחרב וסס ימותו בחרב אף על פי שאתה מבני ביתו של נקיהו וסס שיגרתו עמו ימותו בחרב ואתה תמלט ותראה בכוס העיר ותראה שיתקיימו דברי העיר זהו שאמר והיו לפניך כלומר תראה ולא תפחד שתמות בחרב ויתיה לך נפשך לשלל: (ח) הדבר אשר היה אל ירמיהו. הדבר הזה הוא מה שאומר בסוף כל הענין ויהי מקץ עשרת ימים ויהי דבר יי' אל ירמיהו ונפי שאמר ואל ירמיהו היה דבר ה' בהיותו עצור בחצר המטרה רוצה לומר שלא היה דבר ה' אליו עוד עד אחר כל הענין שמספר אחר כמה ימים ולא הוה פירוש הפסוק הדבר אשר היה אל ירמיהו מאת הבאים זה הדבור מפי היה אחר שלח אותו נבוזראדן רב המבח ואחר כל הענין שהולך ומספר בדבר גדליה עד סוף כל הענין. ובדלים אחה דבר היה אל ירמיהו אחר שלח אותו נבוזראדן הוא מה שאמר ושוכה אל גדליהו זהו דבר ה' שהיה אליו כי לא היה יודע לנחתו אם יצר עם הגולים שאמר ושודנו לא יסוג עד שהיה לו דבר ה' ואמר ושוב אל גדליהו: מן הרמה. כי הרמה בשלר נבוזראדן שנתנו

אָסִיר בָּאוּקִים בְּתוֹךְ כָּלִיאוֹת יְרוּשָׁלַם
וִיהוּדָה הַמֻּגְלִים בָּבֶלָה: ב וַיִּקַּח רַב־
טַבְּחִים לִירְמְיָהוּ וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
דִּבֶּר אֶת־הָרָעָה הַזֹּאת אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה:
ג וַיָּבֵא וַיַּעַשׂ יְהוָה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר כִּי־חָטָאתֶם
לַיהוָה וְלֹא־שְׁמַעְתֶּם בְּקוֹלוֹ וְהָיָה לָכֶם
הַדָּבָר הַזֶּה: ד וְעַתָּה הִנֵּה פִּתַּחְתִּיךָ הַיּוֹם
מִן־הָאֲזִיקִים אֲשֶׁר עַל־יָדֶךָ אִם־טוֹב
בְּעֵינֶיךָ לָבוֹא אִתִּי בָבֶלָה בֹּא וְאָשִׂים אֶת־
עֵינִי עָלֶיךָ וְאִם־רַע בְּעֵינֶיךָ לָבוֹא אִתִּי בָבֶלָה
חֲדַל רְאֵה כָּל־הָאָרֶץ לְפָנֶיךָ אֶל־טוֹב וְאֶל־
הַיָּשָׁר בְּעֵינֶיךָ לָלֶכֶת שָׁמָּה לֵךְ: ה וְעוֹדֶנּוּ
לֹא־יָשׁוּב וְשָׁבָה אֶל־גְּדַלְיָה בֶן־אֲחִיקָם
בֶּן־שָׁפָן אֲשֶׁר הִפְקִיד מֶלֶךְ־בָּבֶל בְּעָרֵי

חדבר ק׳ יהודה

ת״א (וכוח אסור) ר״ס נג (ויעש ס׳) כתרגו׳

רד״ק

אחר שרי כבל לירושלים כי לא מכר עמהם: באזיקים. האל״ף נחה ופו׳ עכשוה כבלים שיאסרו בהם הדיים: (ב) יי׳ אלהיך דבר את הרעה הזאת. כי שמעו מה שהיה מתנבא להם ירמיהו: (ג) כי חטאתם. כנגד הכלל כמו שאמר האל למשה לבניו עד אנה מאנתם: והיה לכם דבר הזה. דבר הזה כתיב וקרי הדבר ופירושו כמו הדבר יי׳ כן היה לכם: (ד) הנה פתחתיך. כשלקחו מתוך הגלי׳ לא פתחו מן האזיקים: ועודנו לא ישוב ושובה אל גדליה בן אחיקם. ועוד ירמיהו לא אמר לו שיבוב כפין כנוזלאדן כי דעתו כשוב ואמר לו ושובה אל גדליה אחר שדעתך להאחר שוב אל גדליה ובא אתו אל כל היושר בעיניך לגלות אל גדליה במקום אחר אחר שנאחר נאדן לבית שם כך עשה כלגוך ויונתן ברגם ואם יש לת

מצודת ציון

כמו לאסור מלכים באזיקים (הלוש קוש): (ה) פתחתיך. ענין החרת הקשר כמו יחרו פתח (לאיב ל׳): (ה) הפקיד. הל׳ פקיד

בתוך כל גלות וגו׳: (ב) ויקח. לפי שאמרו הרבריה אמר שוב ויקח בשם ה׳ את הרעה הזאת וגו׳: (ג) ויבא. וכן הביא את הרעה ולא נגר ל״ע בכח ידו: ולא שמעתם בקולו. ר״ל מה שנלחם לחם בשם ה׳ להשלים עם מלך בבל ולעבדו: (ד) ועתה. ר״ל בואיל ולא בכח ידו נבא ל״ע בתחתם ה׳ בשונא ואחב הלא הוזהרתם להשלים עמהו ח״כ אין עליך אשמה ולכן אחר שיום מן האזיקים ואם טוב בעיניך ואתה אל תעשה כך: חדל. מנע לבך אחרי לבבך: אל טוב. אל מקום הטוב והישר בעיניך וגו׳: (ה) ושבתו לא ישוב. ושרינן ירמיה לא אמר שובה אבל אמר לו אל כל הישר בעיניך לגלות אל גדליה ואשר גו׳ אל גדליה וגו׳ וכוח מקרא קצר: אם אל כל הישר בעיניך לגלות אל גדליה אל גדליה אל גדליה

וְשָׁמָן וְשִׁמּוּ בִּכְלֵיכֶם וּשְׁבוּ בְּעָרֵיכֶם אֲשֶׁר תְּפַשְׂתֶּם׃ יא וְגַם כָּל־הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר־
בְּמוֹאָב | וּבְבְנֵי־עַמּוֹן וּבֶאֱדוֹם וַאֲשֶׁר בְּכָל־
הָאֲרָצוֹת שָׁמְעוּ כִּי־נָתַן | מֶלֶךְ־בָּבֶל
שְׁאֵרִית לִיהוּדָה וְכִי הִפְקִיד עֲלֵיהֶם אֶת־
גְּדַלְיָהוּ בֶן־אֲחִיקָם בֶּן־שָׁפָן׃ יב וַיָּשֻׁבוּ כָל־
הַיְּהוּדִים מִכָּל־הַמְּקֹמוֹת אֲשֶׁר נִדְּחוּ־שָׁם
וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ־יְהוּדָה אֶל־גְּדַלְיָהוּ הַמִּצְפָּתָה
וַיַּאַסְפוּ יַיִן וָקַיִץ הַרְבֵּה מְאֹד׃ יג וְיוֹחָנָן
בֶּן־קָרֵחַ וְכָל־שָׂרֵי הַחֵילִים אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה
בָּאוּ אֶל־גְּדַלְיָהוּ הַמִּצְפָּתָה׃ יד וַיֹּאמְרוּ
אֵלָיו הֲיָדֹעַ תֵּדַע כִּי בַּעֲלִיס | מֶלֶךְ בְּנֵי־
עַמּוֹן שָׁלַח אֶת־יִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה
לְהַכֹּתְךָ נֶפֶשׁ וְלֹא־הֶאֱמִין לָהֶם גְּדַלְיָהוּ
בֶּן־אֲחִיקָם׃ טו וְיוֹחָנָן בֶּן־קָרֵחַ אָמַר אֶל־
גְּדַלְיָהוּ בַּסֵּתֶר בַּמִּצְפָּה לֵאמֹר אֵלְכָה נָא
וְאַכֶּה אֶת־יִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה וְאִישׁ לֹא
יֵדָע לָמָּה יַכֶּכָּה נֶפֶשׁ וְנָפֹצוּ כָל־יְהוּדָה
הַנִּקְבָּצִים אֵלֶיךָ וְאָבְדָה שְׁאֵרִית יְהוּדָה׃
טז וַיֹּאמֶר גְּדַלְיָהוּ בֶן־אֲחִיקָם אֶל־יוֹחָנָן

תרגום

וְשׁוּ בְּמָנֵיכוֹן וְתָבוּ בְּקִרְוָתְכוֹן
דְּאַחֲדְתּוּן׃ יא וְאַף
יְהוּדָאֵי דִּי בְמוֹאָב וּבְ
עַמּוֹן וּבְאֲדוֹם וְדִי
מְדִינָתָא שְׁמָעוּ אֲרֵי שַׁ
מְלַכָּא דְבָבֶל שְׁאַרָא לִדְ
יְהוּדָה וַאֲרֵי מַנִּי עֲלֵיהוֹן
גְּדַלְיָה בַּר אֲחִיקָם בַּר שָׁ
יב וְתָבוּ כָל יְהוּדָאֵי
אַתְרֵיהוֹן דְּאִתְבַּדְּרוּ לְ
וַאֲתוֹ לְאַרְעָא דִּבְיַת יְהָ
לְוַת גְּדַלְיָהוּ לְמִצְפָּיָא וּכְ
חַמְרָא וּדְבִילְתָא סַגִּי לַחֲ
יג וְיוֹחָנָן בַּר קָרֵחַ וְכָל
חֵילָוָתָא דִּי בְחַקְלָא
לְוַת גְּדַלְיָהוּ לְמִצְפָּיָא וּכְ
יד וַאֲמַרוּ לֵיהּ הֲמִידַע תְּ
אֲרֵי בַּעֲלִיס מַלְכָּא
עַמּוֹן שְׁלַח יַת יִשְׁמָעֵאל
נְתַנְיָה לְמִקְטְלָךְ נַפְשׁ
הֵאֱמִין לְהוֹן גְּדַלְיָה
אֲחִיקָם׃ טו וְיוֹחָנָן בַּר
אֲמַר לְגְדַלְיָה בְּסָ
בְּמִצְפָּיָא לְמֵימַר אֲזִיל
וְאֶמְחֵי יַת יִשְׁמָעֵאל
נְתַנְיָה וְאֵנָשׁ לָא יְדַע
וְקַטְלִינָךְ נַפְשׁ וְיִתְפְּ
כָּל דְּבֵית יְהוּדָה דְּאִתְכְּ
לְוָתָךְ וְיוֹבִיד שְׁאַרָא דְ
יְהוּדָה׃ טז וַאֲמַר גְּדַ
בַּר אֲחִיקָם לְיוֹחָנָן בַּר
לָא

תי״א (ויסו כמדש) מגילה מו (ויבאו אנשים) מ״ק כו תעשה קרי בית

בֶן־קָרֵחַ אַל־תַּעֲשֶׂה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה כִּי־
שֶׁקֶר אַתָּה דֹּבֵר אֶל־יִשְׁמָעֵאל׃
מא א וַיְהִי בַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בָּא יִשְׁמָעֵאל
בֶּן־נְתַנְיָה בֶן־אֱלִישָׁמָע מִזֶּרַע הַמְּלוּכָה
וְרַבֵּי הַמֶּלֶךְ וַעֲשָׂרָה אֲנָשִׁים אִתּוֹ אֶל־
גְּדַלְיָהוּ בֶן־אֲחִיקָם הַמִּצְפָּתָה וַיֹּאכְלוּ שָׁם
לֶחֶם יַחְדָּו בַּמִּצְפָּה׃ ב וַיָּקָם יִשְׁמָעֵאל
בֶּן־נְתַנְיָה וַעֲשֶׂרֶת הָאֲנָשִׁים | אֲשֶׁר־הָיוּ
אִתּוֹ וַיַּכּוּ אֶת־גְּדַלְיָהוּ בֶן־אֲחִיקָם בֶּן־שָׁפָן
בַּחֶרֶב וַיָּמֶת אֹתוֹ אֲשֶׁר־הִפְקִיד מֶלֶךְ־
בָּבֶל בָּאָרֶץ׃ ג וְאֵת כָּל־הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר־
הָיוּ אִתּוֹ אֶת־גְּדַלְיָהוּ בַּמִּצְפָּה וְאֶת־
הַכַּשְׂדִּים אֲשֶׁר נִמְצְאוּ־שָׁם אֶת אַנְשֵׁי
הַמִּלְחָמָה הִכָּה יִשְׁמָעֵאל׃ ד וַיְהִי בַּיּוֹם
הַשֵּׁנִי לְהָמִית אֶת־גְּדַלְיָהוּ וְאִישׁ לֹא יָדָע׃
ה וַיָּבֹאוּ אֲנָשִׁים מִשְּׁכֶם מִשִּׁלֹו וּמִשֹּׁמְרוֹן
שְׁמֹנִים אִישׁ מְגֻלְּחֵי זָקָן וּקְרֻעֵי בְגָדִים
וּמִתְגֹּדְדִים וּמִנְחָה וּלְבוֹנָה בְּיָדָם לְהָבִיא

תרגום

תַּעֲבִיד יַת פִּתְגָמָא הָדֵין
דִּי שְׁקָרָא אַתְּ מְמַלֵּל עַל
יִשְׁמָעֵאל׃ א וַהֲוָה בְּיַרְחָא
שְׁבִיעָאה אֲתָא יִשְׁמָעֵאל בַּר
נְתַנְיָה בַּר אֱלִישָׁמָע מִזַּרְעָא
דְמַלְכוּתָא וְרַבְרְבֵי מַלְכָּא
וַעֲשָׂרָה גֻּבְרִין עִמֵּיהּ לְוַת
גְּדַלְיָה בַּר אֲחִיקָם לְמִצְפָּיָא
וְאָכְלוּ תַמָּן לַחְמָא כַּחֲדָא
בְּמִצְפָּיָא׃ ב וְקָם יִשְׁמָעֵאל
בַּר נְתַנְיָה וַעֲשָׂרָא גֻּבְרִין
דִּי עִמֵּיהּ וּמְחוֹ יַת גְּדַלְיָה
אֲחִיקָם בַּר שָׁפָן בְּחַרְבָּא
וְקָטַל יָתֵיהּ דְּמָנִי מַלְכָּא
בָּבֶל בְּאַרְעָא׃ ג וְיַת כָּל
יְהוּדָאֵי דַּהֲווֹ עִמֵּיהּ עִם
גְּדַלְיָה בְּמִצְפָּיָא יַת כַּסְדָּאֵי
דְּאִשְׁתְּכַחוּ תַמָּן יַת גֻּבְרֵי
קְרָבָא קְטַל יִשְׁמָעֵאל׃
בְּתַרְתֵּיסְרֵי בְיוֹמָא תְּנִינָא לְמִקְטַל
לְגְדַלְיָה וְלָא יְדַע אֱנָשׁ לָא יְדָע׃
וַאֲתוֹ גֻּבְרִין מִשְּׁכֶם
מִשִּׁלֹה וּמִשֹּׁמְרוֹן תְּמָנֵי גֻּבְרִין
מְגַלְּחִין דְּקָנֵיהוֹן וּמְבַזְּעִין
לְבוּשֵׁיהוֹן וּמִתְחַבְּלִין
וְקָרְבָּנָא וּלְבוֹנְתָא בִּידֵיהוֹן
אֵיתָיָה לְבֵית מַקְדְּשָׁא דְיְיָ׃

ונפק

רש״י

ד) ורבי המלך. ורבי המלך נתקנאו בו מגדל גדולה: ה) להביא בית ה׳. כמנהגו מביאים לא היו יודעים
ך בגל על המדן וכו״ל דרשו כי ישמעאל זה בן גרי׳ היה כי ירמיאל נקח אשה ומנה עשרה כמו שכתוב בדברי הימים
מנו עשרה ע״ כיתה גויה ובת מלכים היתה׳ ונקחה ירמיאל להמעטר בה לפי שביתה בת מלכים ולפיכך קרא אתה עשרה
מנו לא תאמן בגר עד כ״ד דורות ומעטרים עד ישמעאל זה כ״ד דורות כמו שכתוב שם והנה הבן גדליה: וכרי
מנ״ך. מקלת שרי המלך לדקיהו כי לא הלכו כולם עמו: אשר הפקיד. פירוש שקנה בו בעבור שהפקידו מלך בבל

מצודת דוד

ומאשר אחריה: (טו) אל ישמעאל. ל ישמעאל:
(ג) בת ישמעאל. מארץ בני עמון: ורבי המלך. הש״ם
של מורע המלוכה בשתים בלחוד ורבי המלך ר״ל
ם היה מורי המלך ומלות׳ בעבור שהיה מזרע המלוכה ושר

מצודת ציון

מלכים וקרן (ל״ב פ״ו): הפשתם. ענין חתיכת הבגד:
(יד) בעליס. ענין גרוי וכעס׳ כמו וכן בעליסת אחלם בם (דברים
ל״ב): (טו) ונפש. ענין פגר וסרוח:

מצודת דוד

מאוד כי מתפשין יאכלום: אשר הפקיד. אשר אחתיה
בכן (לף כי פתח כתו ולא תפשו עניין אחר אשר הפקיד
בעליסת כגר תפשו ערים לעצה): (יח) אשר בעבור
אשר נרמו שהם בעת מלחמת נ״ל: כי נתן. (יג) אשר בדרך. אשר היו בדרך כאדם בגרתם מן הפגיר מפני
(יד) אשר בדרך. אשר היו בדרך מבת כפן ובאומר ובוא קבל מ
(טו) אלכה נא. עתה אלך ואכנו בסתר עד לא ידע. מי בכבו ועל מה כוכה: ונפש. יבוא נפולים מ
ואמר

מצודת ציון

מלכים וקרן (ל״ב פ״ו): הפשתם. ענין חתיכת הבגד:
(יד) בעליס. ענין גרוי וכעס׳ כמו וכן בעליסת אחלם בם (דברים
ל״ב): (טו) ונפש. ענין פגר וסרוח:

מדרש

מלכים ומאשר הפקיד וגו׳: (יב) אשר נרמו שם. בעת המלחמה׳: (יג) אשר בדרך. אשר היו בדרך כאדם בגרתם מן הפגיר מפני
(אשר ובאמרו כלון לבטחיהו לחקרת של אחריו): (יד) שלח. גירש אותו כך להבטיחו מבת כפן ובאומר ובוא קבל מ
(טו) אלכה נא. עתה אלך ואכנו בסתר עד לא ידע. מי בכבו ועל מה כוכה: ונפש. יבוא נפולים מ
ואמר

מצודת דוד

ומאשר אחריה: (טו) אל ישמעאל. ל ישמעאל:
(ג) בת ישמעאל. מארץ בני עמון: ורבי המלך. הש״ם
של מורע המלוכה בשתים בלחוד ורבי המלך ר״ל
ם היה מורי המלך ומלות׳ בעבור שהיה מזרע המלוכה ושר

מ״ל

ל לפני המלך לזה נתקנא בגדליה על שלקח הגדולה: (ב) ויכו. כלם הכהו ושחטוהו לבדו המיתו: אשר הפקיד. כמו על אשר
קיד. ר״ל הסכים היה על שהפקידו מארץ ונתקנא בו: (ג) את אשר המלחמה. כי יתר העם לקח בשבי כמ״ש בעבור:
ד) ויהי ביום השני. מוסב למקרא של אחרון: ואיש לא ידע. עדיין לא היה נודע כלבד: (ה) מגולחי זקן וגו׳.
ד לגר ואחר על מורכן ירושלים ובית המקדש ונלות יהודה: להביא בית ה׳. יתכן שגם אחר המורכן קרבו על המזבח והמ״ש
כו״ל

בֵּית יְהוָה: יוַיֵּצֵא יִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה
לִקְרָאתָם מִן־הַמִּצְפָּה הֹלֵךְ הָלוֹךְ וּבָכֹה
וַיְהִי כִּפְגֹשׁ אֹתָם וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם בֹּאוּ אֶל־
גְּדַלְיָהוּ בֶן־אֲחִיקָם: ז וַיְהִי כְּבוֹאָם אֶל־
תּוֹךְ הָעִיר וַיִּשְׁחָטֵם יִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה
אֶל־תּוֹךְ הַבּוֹר הוּא וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־אִתּוֹ:
חוַעֲשָׂרָה אֲנָשִׁים נִמְצְאוּ־בָם וַיֹּאמְרוּ אֶל־
יִשְׁמָעֵאל אַל־תְּמִתֵנוּ כִּי־יֵשׁ־לָנוּ מַטְמֹנִים
בַּשָּׂדֶה חִטִּים וּשְׂעֹרִים וְשֶׁמֶן וּדְבָשׁ
וַיֶּחְדַּל וְלֹא הֱמִיתָם בְּתוֹךְ אֲחֵיהֶם:
ט וְהַבּוֹר אֲשֶׁר הִשְׁלִיךְ שָׁם יִשְׁמָעֵאל
אֵת | כָּל־פִּגְרֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הִכָּה בְּיַד־
גְּדַלְיָהוּ הוּא אֲשֶׁר עָשָׂה הַמֶּלֶךְ אָסָא
מִפְּנֵי בַּעְשָׁא מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל אֹתוֹ מָלֵא
יִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָהוּ חֲלָלִים: י וַיִּשְׁבְּ |

תא (והבור אשר) נדה פח

ישמעאל

רד"ק

בארץ: (ה) מגלחי זקן וקרועי בגדים. על חרבן בית המקדש: ומתגודדים. שברטו שריטות בבשרו לאבל: להביא בית ה'. כי כשנפטו ממקומם לא ידעו בחרבן הבית וכשמעו בדרך גלות זקנים וקרעו בגדיהם והתגודדו ובאו' הוא מן אחדש בחמישי בחרב הבית עד החדש השביעי איך לא שמעו בשיר ובשבח ובשמרון כי נלכדה ירושלם וחרב הבית ונגו ישראל ממנה ויש לפרש כי שמעו בבכות ירושלם ובגלות ישראל ממנה אבל חשבו שלא נתנו וברטו כבו לו מקלתו שיקריבו הנשארים בארץ יי' בגדיהם ושמעו גם כן כי מלך בבל הפקיד גדליה בארץ ויהי בחיים עליו (ו) אשר הכה עליו ביד גדליהו. בשבת גדליהו כי הוא היה בא בעבורן לא למלאכה לבהונו ויהיו גדליהו הרג גם כן אשר היו עמו ובאנשים אלו אם הוא וכן כיוד יואב אחר כלומר שבאו אם הוא בא אל הדבר ויש לפרש לך אים על ידו פילוסו מקום ורז"ל אמרו וכי בגדליה במקום גדליהו כלומר במקום שהיה בו במלאה וכן ויד תהיה ע לחוש על עלת יוחנן ולא תם מעלה עליו בכתוב כאלו נהרגו בידו הרגם ובלא ישמעאל הרגם אבל היו היה ע לחוש על עלת יוחנן הוא דעבד מלכא אסא כד לא עלוהי מלכא ישראל אתו מלא ישמעאל בן נתניהו חללים עשה המלך אסא מפני בעשא.

מצודת ציון

(מ"ל י"ח): (ו) כפגוש. ענין פגוש: (ח) חטמוני. אוצרות ב"ש טמונים בחבוא: (ט) כיד גדליהו. במקום גדליה כמו יד אבשלום (ש"ב י"ח): (י) וישב. מל' שבי: הפקיד. מל' פקיון

מצודת דוד

רש"ל שחטתי מתקרבין אף על פי שאין בית המקדש (ו) הולך בלוך ומוכה. הרחה עצמו כמוכה על חרבן המקדש לעתון לראות אותה: כאן. הפיגום מלאכת לידוגליים כי היה לו מקום נאות לטרגם: (ו) ושחטם. יהרג בעבורם: כולה יגולה על ידם מבר מהרוגת גדליה לכל ירדפו אחריהם: (ח) נמצאו כם. בהבאים מבשם וגו': כי יש לנו. מל' אגור לך שתקחם אתם: (ט) כיד גדליהו. במקום גדליה בחלפה: הוא. אשר בתוכו פגר ומי: מפני בעשא. לכל יוכל לבנות שהה בהלחמו עמו: אותו. את הבור הזה: (י) וישב. לקח בשבי את העם

יִשְׁמָעֵאל אֶת־כָּל־שְׁאֵרִית הָעָם אֲשֶׁר
בַּמִּצְפָּה אֶת־בְּנוֹת הַמֶּלֶךְ וְאֶת־כָּל־הָעָם
הַנִּשְׁאָרִים בַּמִּצְפָּה אֲשֶׁר הִפְקִיד נְבוּזַרְאֲדָן
רַב־טַבָּחִים אֶת־גְּדַלְיָהוּ בֶּן־אֲחִיקָם
וַיִּשְׁבֵּם יִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה וַיֵּלֶךְ לַעֲבֹר
אֶל־בְּנֵי עַמּוֹן: יא וַיִּשְׁמַע יוֹחָנָן בֶּן־קָרֵחַ
וְכָל־שָׂרֵי הַחֲיָלִים אֲשֶׁר אִתּוֹ אֵת כָּל־
הָרָעָה אֲשֶׁר עָשָׂה יִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה:
יב וַיִּקְחוּ אֶת־כָּל־הָאֲנָשִׁים וַיֵּלְכוּ לְהִלָּחֵם
עִם־יִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה וַיִּמְצָאוּ אֹתוֹ
אֶל־מַיִם רַבִּים אֲשֶׁר בְּגִבְעוֹן: יג וַיְהִי
כִּרְאוֹת כָּל־הָעָם אֲשֶׁר אֶת־יִשְׁמָעֵאל
אֶת־יוֹחָנָן בֶּן־קָרֵחַ וְאֵת כָּל־שָׂרֵי הַחֲיָלִים
אֲשֶׁר אִתּוֹ וַיִּשְׂמְחוּ: יד וַיָּסֹבּוּ כָּל־הָעָם
אֲשֶׁר־שָׁבָה יִשְׁמָעֵאל מִן־הַמִּצְפָּה וַיָּשֻׁבוּ
וַיֵּלְכוּ אֶל־יוֹחָנָן בֶּן־קָרֵחַ: טו וְיִשְׁמָעֵאל
בֶּן־נְתַנְיָה נִמְלַט בִּשְׁמֹנָה אֲנָשִׁים מִפְּנֵי
יוֹחָנָן וַיֵּלֶךְ אֶל־בְּנֵי עַמּוֹן: טז וַיִּקַּח יוֹחָנָן
בֶּן־קָרֵחַ וְכָל־שָׂרֵי הַחֲיָלִים אֲשֶׁר־אִתּוֹ

את

רד"ק

(י) ואת בנות המלך. כי לא הכה ישמעאל אלא אנשי המלחמה שהיו במצפה אבל העם שלא היו אנשי המלחמה נשבו ונתפזרו בכל הארצות ולא נהרגו גם כן שבה אות' ישמעאל ובנות המלך שבאחרו עם גדליה גם כן שבה אות' ולא הרגום נבוזרדן עם הגלות אלא אחיר' עם דלת העם ולא ידעו אם היו בנות המלך לדקיהו או יהויכין אז יהויקים: לעבור את בני עמון. כמו אל בני עמון וכן והרגה את הכהן כמו אל הכהן ואת מי הגדת מלין כמו אל מי: (יב) אל מים רבים בגבעון. כמו על וכן

מצודת דוד

פקיון והמת': וישבם. מל' שבי: (יד) ויסובו. מל' סבוב: שבה. מל' שבי: (טו) נמלט. ענין השמט' והצל': בשמנה. הי"ת הוא בחקוק עם וכן הרבה אר בחשה דבר ה' (במדב' י"ב) גבר"ם

רש"י

(יג) כל העם. שהוליך בשבי: (יד) ויסובו. העם הנשבה שבבו ושבו תושמעאל ולבו אל אחבו: (טו) נמלט

רש"י

מחרבן הבית ובדרך שמעו קרעו בגדיהם וגלחו זקנם ומתגודדים. לשון שריטה: (ט) אשר הכה גדליהו. מתוך שהיה לו לחוש לעצת יוחנן בן קרח

חם

מצודת ציון

(מ"ל י"ח): (ו) כפגוש. ענין פגוש: (ח) חטמוני. אוצרות ב"ש טמונים בחבוא: (ט) כיד גדליהו. במקום גדליה כמו יד אבשלום (ש"ב י"ח): (י) וישב. מל' שבי: הפקיד. מל' פקיון

מצודת דוד

אל תך הבור. הוא הבאנשים. הוא שחטם עם אנשיו: (ח) נמצאו כם. בהבאים מבשם וגו': כי יש לנו. אגור לך שתקחם אתם: (ט) כיד גדליהו. במקום גדליה בחלפה: הוא. אשר בתוכו פגר ומי: מפני בעשא. לכל יוכל לבנות שהה בהלחמו עמו: אותו. את הבור הזה: (י) וישב. לקח בשבי את העם

אֵת כָּל־שְׁאֲרִית הָעָם אֲשֶׁר הֵשִׁיב מֵאֵת
יִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה מִן־הַמִּצְפָּה אַחַר
הִכָּה אֶת־גְּדַלְיָה בֶּן־אֲחִיקָם גִּבֹּרִים אַנְשֵׁי
הַמִּלְחָמָה וְנָשִׁים וְטַף וְסָרִיסִים אֲשֶׁר
הֵשִׁיב מִגִּבְעוֹן: יז וַיֵּלְכוּ וַיֵּשְׁבוּ בְּגֵרוּת
כִּמְוֹהָם אֲשֶׁר־אֶצֶל בֵּית לָחֶם לָלֶכֶת
לָבוֹא מִצְרָיִם: יח מִפְּנֵי הַכַּשְׂדִּים כִּי יָרְאוּ
מִפְּנֵיהֶם כִּי־הִכָּה יִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה
אֶת־גְּדַלְיָהוּ בֶּן־אֲחִיקָם אֲשֶׁר־הִפְקִיד
מֶלֶךְ־בָּבֶל בָּאָרֶץ: מב א וַיִּגְּשׁוּ כָּל־
שָׂרֵי הַחֵילִים וְיוֹחָנָן בֶּן־קָרֵחַ וְיַזַּנְיָה בֶן־
הוֹשַׁעְיָה וְכָל־הָעָם מִקָּטֹן וְעַד־גָּדוֹל:
ב וַיֹּאמְרוּ אֶל־יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא תִּפָּל־נָא
תְחִנָּתֵנוּ לְפָנֶיךָ וְהִתְפַּלֵּל בַּעֲדֵנוּ אֶל־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ בְּעַד כָּל־הַשְּׁאֵרִית הַזֹּאת כִּי־
נִשְׁאַרְנוּ מְעַט מֵהַרְבֵּה כַּאֲשֶׁר עֵינֶיךָ
רֹאוֹת אֹתָנוּ: ג וְיַגֵּד־לָנוּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
אֶת־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר־נֵלֵךְ בָּהּ וְאֶת־הַדָּבָר

ת"א (כי נשארנו) מלעת קו׳ כמהם ק׳

אשר

ו"ד"ק

אל הסרים לא אכל כמו על ותרנ׳ יונתן על בריכת מיין סגיאין די בגבעון: (טז) וסרסים. תרנ׳ יונתן וכרכיא: בגרות כמהם. במקו׳ שגר שם: כמהם. כן ברזילי אולי הוא בגר אותו ובא לגור שם לפי׳ נקרא על שמו ויונתן תרגם בגרות

מצודת ציון

(טז) נגרים. חגשים: וסרסים. מין שרר׳: (יז) בגרות. מל׳ גרות וחדור:

מב (ה) וינגו. הקרינו: (ב) תפל. ענין נפי׳: נא. עתה: ועגה

עם דוד לא ר׳ שהרג אבשלום: ללכת. בדרך המהלך לבא למצרים: כי הכה וגו׳. ותמצו פן יעלילו הכשדים לי׳. שזה היה בהסכמת כלם והרינת עקיד המלך תחבר למרודיה:

מב (ג) תפל נא. בקשו ממנו להתפלל בעדם אל ה׳: כאשר עיניך רואות אותנו. שתראנו מתי מספר: (ג) וגיד לנו. ר"ל התפלה תהיה מגיד לנו את הדרך וגו׳: לא ללכת למצרים לו להאחר כאן: ואת הדבר וגו׳. כפל הדבר בפ"ש

רש"י

רבים. על ברכת מיין סגיאין: (יז) בגרות כמהם. בגרות דויכ דוד לכמהם בר ברזילי גלעדאה כשבב ממלחמת אבשלום כמו שגר׳ בספר [שמואל ב יט] אתי עבר כמהם וגו׳: וקול

מצודת דוד

ברש ומלא נפשו עם שמנה אנשים: (טז) מן המלחמה. אשר שבה ישמעאל מן המלחמה אחר שהכה את גדליה: נגרים וגו׳. מושב על תחלת המקרא ויקח יוחנן וגו׳ נגרים וגו׳ אשר השיב מגבעון ברדפו אחר ישמעאל: (יז) בגרות כמהם. במקום אשר בר שם כמהם בן ברזילי הגלעדי הנזכר כמוזכר (בש"מ י"ט) שאר

מצודת ציון

(ד) ישנה. מל׳ עניה ותשוב׳: (ו) מקו. מסוף: ונמהר. מל׳ כנין: מסרם. ענין שבורם ונתל׳: לחנם. מבין מפקי׳: נתמהר. ענין הפוך מתשבו׳:

מלבים

(ד) אמתתי. קבלתי אתריכם וכמו תתפלל: אחכם. ר"ל על אלהיכם: לא אחמנע. מהגיד לכם: (ה) אמת. ר"ל עדים כנין: מסרם. ענין שבורם ונתל׳: לחנם. מבין מפקי׳: נתמהר. ענין הפוך מתשבו׳:

(ב) ומכם. הסרים וכעם: לעד אחת ונאמן. ר"ל המקום כמו כם לעבר אחת שקבלנו על עצמנו לעשות כפי שתאחר לנו ויהי נאמן עלינו להפרע מאחינו אם לא בכל הדבר וגו׳ כן נעשה: (ו) אם טוב. כמו מיטיב פירוש טוב כמשמעו ר"ל כשעינינו בשמע בקול ה׳: ואמנו. בעבור זה ויטב לנו כאשר נשמע בקולו: (ז) ויהי מקץ. עשה שאלו אחנו לאלוה ה׳: (ז) ונגישו אתכם. ר"ל ישרו ארם בה ולא יגע עוד אמנה: ונפעתי. כולל כפל מבין בפ"ש: כי מאחרי. תעבה

מרגוס

אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה: ד וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם יִרְמְיָהוּ
הַנָּבִיא שָׁמַעְתִּי הִנְנִי מִתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם כִּדְבָרֵיכֶם וְהָיָה כָּל־הַדָּבָר אֲשֶׁר־
יַעֲנֶה יְהוָה אֶתְכֶם אַגִּיד לָכֶם לֹא־אֶמְנַע
מִכֶּם דָּבָר: ה וְהֵמָּה אָמְרוּ אֶל־יִרְמְיָהוּ
יְהִי יְהוָה בָּנוּ לְעֵד אֱמֶת וְנֶאֱמָן אִם־לֹא
כְּכָל־הַדָּבָר אֲשֶׁר יִשְׁלָחֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
אֵלֵינוּ כֵּן נַעֲשֶׂה: ו אִם טוֹב וְאִם־רָע
בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲשֶׁר אֲנַחְנוּ שֹׁלְחִים
אֹתְךָ אֵלָיו נִשְׁמָע לְמַעַן אֲשֶׁר יִיטַב־לָנוּ
כִּי נִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ: ז וַיְהִי
מִקֵּץ עֲשֶׂרֶת יָמִים וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־
יִרְמְיָהוּ: ח וַיִּקְרָא אֶל־יוֹחָנָן בֶּן־קָרֵחַ וְאֶל
כָּל־שָׂרֵי הַחֵילִים אֲשֶׁר אִתּוֹ וּלְכָל־הָעָם
לְמִקָּטֹן וְעַד־גָּדוֹל: ט וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם כֹּה־
אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר שְׁלַחְתֶּם
אֹתִי אֵלָיו לְהַפִּיל תְּחִנָּתְכֶם לְפָנָיו: י אִם־
שׁוֹב תֵּשְׁבוּ בָּאָרֶץ הַזֹּאת וּבָנִיתִי אֶתְכֶם
וְלֹא אֶהֱרֹס וְנָטַעְתִּי אֶתְכֶם וְלֹא אֶתּוֹשׁ
כִּי נִחַמְתִּי אֶל־הָרָעָה אֲשֶׁר עָשִׂיתִי

אבחנו קרי לכם

רד"ק

מגרוש דויכ דוד לכמהם ברזילי גלעדאה: (ו) אשר אנו שולחים. אנו כתיב וקרי אלהינו והענין אחד אלא שמלת אנו מספרנו בהשלמו ישוב ואף על פי שאין במנהג במקור שהוא בגוף המשקל נמחי הפ"ל נגא חס׳ כגם כשהוא ידעתי כי כל

מצודת דוד

(ד) אמתתי. קבלתי אתריכם וכמו תתפלל: אחכם. ר"ל על אלהיכם: לא אחמנע. מהגיד לכם: (ה) אמת. ר"ל עדים כנין: מסרם. ענין שבורם ונתל׳: לחנם. מבין מפקי׳: נתמהר. ענין הפוך מתשבו׳:

מצודת ציון

(ד) ישנה. מל׳ עניה ותשוב׳: (ו) מקו. מסוף: ונמהר. מל׳ כנין: מסרם. ענין שבורם ונתל׳: לחנם. מבין מפקי׳: נתמהר. ענין הפוך מתשבו׳:

מלבים

(ב) ומכם. הסרים וכעם: לעד אחת ונאמן. ר"ל המקום כמו כם לעבר אחת שקבלנו על עצמנו לעשות כפי שתאחר לנו ויהי נאמן עלינו להפרע מאחינו אם לא בכל הדבר וגו׳ כן נעשה: (ו) אם טוב. כמו מיטיב פירוש טוב כמשמעו ר"ל כשעינינו בשמע בקול ה׳: ואמנו. בעבור זה ויטב לנו כאשר נשמע בקולו: (ז) ויהי מקץ. עשה שאלו אחנו לאלוה ה׳: (ז) ונגישו אתכם. ר"ל ישרו ארם בה ולא יגע עוד אמנה: ונפעתי. כולל כפל מבין בפ"ש: כי מאחרי. תעבה

מרגוס

לָכֶם: יא אַל־תִּירְאוּ מִפְּנֵי מֶלֶךְ בָּבֶל
אֲשֶׁר־אַתֶּם יְרֵאִים מִפָּנָיו אַל־תִּירְאוּ מִמֶּנּוּ
נְאֻם־יְהוָה כִּי־אִתְּכֶם אָנִי לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם
וּלְהַצִּיל אֶתְכֶם מִיָּדוֹ: יב וְאֶתֵּן לָכֶם
רַחֲמִים וְרִחַם אֶתְכֶם וְהֵשִׁיב אֶתְכֶם אֶל־
אַדְמָתְכֶם: יג וְאִם־אֹמְרִים אַתֶּם לֹא נֵשֵׁב
בָּאָרֶץ הַזֹּאת לְבִלְתִּי שְׁמֹעַ בְּקוֹל יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם: יד לֵאמֹר לֹא כִּי אֶרֶץ מִצְרַיִם
נָבוֹא אֲשֶׁר לֹא־נִרְאֶה מִלְּחָמָה וְקוֹל
שׁוֹפָר לֹא נִשְׁמָע וְלַלֶּחֶם לֹא־נִרְעָב וְשָׁם
נֵשֵׁב: טו וְעַתָּה לָכֵן שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה
שְׁאֵרִית יְהוּדָה כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אִם־אַתֶּם שׂוֹם תְּשִׂמוּן
פְּנֵיכֶם לָבֹא מִצְרַיִם וּבָאתֶם לָגוּר שָׁם:
טז וְהָיְתָה הַחֶרֶב אֲשֶׁר אַתֶּם יְרֵאִים מִמֶּנָּה
שָׁם תַּשִּׂיג אֶתְכֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהָרָעָב
אֲשֶׁר־אַתֶּם דְּאֲגִים מִמֶּנּוּ שָׁם יִדְבַּק
אַחֲרֵיכֶם מִצְרַיִם וְשָׁם תָּמֻתוּ: יז וְהָיוּ
כָל־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׂמוּ אֶת־פְּנֵיהֶם

לבוא

תרגום

דַּעֲבָדִית לְכוֹן: יוֹ לָ
תַדְחָלוּן מִן קֳדָם מַלְכָּא דְּבָבֶ
דִּי אַתּוּן דַחֲלִין מִנּוּן קֳדָמוֹהִי
לָא תַדְחָלוּן מִנּוּהִי אֲמַר יְ
אֲרֵי כַּעֲדָבְכוֹן מַיְמַרִי לְמִפְרַ
יָתְכוֹן וּלְשֵׁיזָבָא יָתְכוֹן מִ
יָדֵיהּ: יב וְאֶתֵּן לְכוֹן רַחֲמִין
וּיְרַחֵם עֲלֵיכוֹן וַיְתִיב יָתְכוֹ
לְאַרְעֲכוֹן: יג וְאִם אָמְרִי
אַתּוּן לָא נֵתִיב בְּאַרְעָא הָדֵ
בְּדִיל דְּלָא לְקַבָּלָא לְמֵימְרַ
דְּיָ אֱלָהְכוֹן: יד לְמֵימַר לָ
אֱלָהִין לְאַרְעָא דְמִצְרַיִ
נֵיעוּל דְּלָא נֶחֱזֵי עֲבָדֵי קְרָבָ
וְקָל שׁוֹפָרָא לָא נִשְׁמַע
וּלְלַחְמָא לָא נִיכְפָּן וְתַמָּ
נְתִיב: טו וּכְעַן בְּכֵן קְבִילוּ
פִּתְגָמָא דְיָ שְׁאָרָא דְבֵי
יְהוּדָה כְּדֵנָן אָמַר יְיָ צְבָאוֹ
אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל אִם אַתּ
שָׁוָאָה תְּשַׁוּוּן אַפֵּיכוֹן לְמֵיעַ
לְמִצְרַיִם וְתֵעֲלוּן לְאַתְרָא דְ
תַמָּן: טז וּתְהֵי חַרְבָּא דִ
אַתּוּן דַחֲלִין מִנֵּיהּ תַּמָּ
תַּדְבִּיק יָתְכוֹן בְּאַרְעָ
דְמִצְרַיִם וְכַפְנָא דִי אַתּ
יְצָפִין מִנֵּיהּ תַּמָּ
יְדַבֵּיק בַּתְרֵיכוֹן לְמִצְרַיִ
וְתַמָּן תְּמוּתוּן: יז וַהֲווֹ כָּ
גַּבְרַיָּא דְשַׁוְיוּ יַת אַפֵּיהֶ

לְמֵיעַל

רד"ק

שוכל כמו יטל: (יג) וכשיב אתכם אל אדמתכ'. על הגליס אמר

מצודת דוד

מלחמה כי בהיותכם פה תפחדו ממלכות הכשדים: וקול שופר. הדרך לתקוע המלחמה בשופרות: לא נרעב. לא כמו בכ
שברעב מתמיד: ושם נשב. ולא נהיה גולים משם: (טו) ועתה. סוחיל וכן תאחרו לכן שמעו וגו': בוש תשומון. אם תתבשו ל
שתם מדעת ומרמון: ונאחס. ר"ל וכן תפשו נפועל לבא שם
ונגור שם: (טז) אשר אתם ירא. כמו ארב הכשדים: (טו) ומ
ידבק אחריכם. יהיה רעב בכם ללכת אחריכם שם ולהומ
כיאור אחר מלרים: ושם תמותו. בתרב וברעב: (יח) ויה
כל האנשים. כל הפלים ללכת שמה כלם ישוטו פיס לא כמו

לבוא

רש"י

(יד) וקול שופר. שמוקעים הטפין להזהיר אתם כשם
ומלחמה

לָבוֹא מִצְרַיִם לָגוּר שָׁם יָמוּתוּ בַּחֶרֶב
בָּרָעָב וּבַדֶּבֶר וְלֹא־יִהְיֶה לָהֶם שָׂרִיד
וּפָלִיט מִפְּנֵי הָרָעָה אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא
עֲלֵיהֶם: יח כִּי כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר נִתַּךְ אַפִּי וַחֲמָתִי עַל־
יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם כֵּן תִּתַּךְ חֲמָתִי עֲלֵיכֶם
בְּבֹאֲכֶם מִצְרַיִם וְהֱיִיתֶם לְאָלָה וּלְשַׁמָּה
וּלְקִלְלָה וּלְחֶרְפָּה וְלֹא־תִרְאוּ עוֹד אֶת־
הַמָּקוֹם הַזֶּה: יט דְּבַר יְהוָה עֲלֵיכֶם שְׁאֵרִית
יְהוּדָה אַל־תָּבֹאוּ מִצְרַיִם יָדֹעַ תֵּדְעוּ כִּי־
הָעִידֹתִי בָכֶם הַיּוֹם: כ כִּי הִתְעִתֶּם
בְּנַפְשֹׁתֵיכֶם כִּי־אַתֶּם שְׁלַחְתֶּם אֹתִי אֶל־
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לֵאמֹר הִתְפַּלֵּל בַּעֲדֵנוּ אֶל־
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וּכְכֹל אֲשֶׁר יֹאמַר יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ כֵּן הַגֵּד־לָנוּ וַעֲשִׂינוּ: כא וָאַגֵּד
לָכֶם הַיּוֹם וְלֹא שְׁמַעְתֶּם בְּקוֹל יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם וּלְכֹל אֲשֶׁר־שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם:
כב וְעַתָּה יָדֹעַ תֵּדְעוּ כִּי בַּחֶרֶב בָּרָעָב

בדבר פחעיתם קרי

תרגום

לְמֵיעַל לְמִצְרַיִם לְאַתְוָתָא
תַמָּן יִתְקַטְּלוּן בְּחַרְבָּא
בְּכַפְנָא וּבְמוֹתָא וְלָא יְהֵי
לְהוֹן שְׁאָר וּמְשֵׁיזֵב מִן
קֳדָם בִּישְׁתָּא דִי אֲנָא מַיְיתֵי
עֲלֵיהוֹן: יח אֲרֵי כְּדֵנָן אָמַר
יְיָ צְבָאוֹת אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל
כְּמָא דְחַל רוּגְזִי וְחֵימָתִי עַל
יָתְבֵי יְרוּשְׁלֵם כֵּן יֶחוֹל רוּגְזִי
עֲלֵיכוֹן בְּמֵיעֲלְכוֹן לְמִצְרַיִם
וּתְהוֹן לְמוֹמֵי וּלְצַדּוּ וּלְלוּטָא
וּלְחִסּוּדִין וְלָא תֶחֱזוֹן עוֹד יַת
אַתְרָא הָדֵין: יט גְּזֵרַת
פִּתְגָמָא דְיָ עֲלֵיכוֹן שְׁאָרָא
דְבֵית יְהוּדָה לָא תֵעֲלוּן
לְמִצְרַיִם מְיַדַּע תֵּידְעוּן אֲרֵי
אִסְהֵידִית בְּכוֹן יוֹמָא דֵין:
אֲרֵי אַטְעֵיתוּן בְּנַפְשָׁתֵיכוֹן
אֲרֵי אַתּוּן שַׁלְחָתּוּן יָתִי
קֳדָם יְיָ אֱלָהְכוֹן לְמֵימַר
צַלֵּי עֲלָנָא קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא
בְּכָל דְּיֵימַר יְיָ אֱלָהָנָא כֵּן
חַוֵּי לָנָא וְנַעְבֵּיד: כא וְחַוֵּיתִי
לְכוֹן יוֹמָא דֵין וְלָא קַבִּילְתּוּן
לְמֵימְרָא דְיָ אֱלָהְכוֹן וּלְכֹל
שַׁלְחָנִי לְוָתְכוֹן: כב וּכְעַן
מְיַדַּע תֵּדְעוּן אֲרֵי בְּחַרְבָּא

בכפנא

רד"ק

ואמר אתכ' כי הרוב גלו ומעט נשלו ברוב: (יח) אל
מה ונקללה. פי' אלה נקללה כפל כמענין במ"ש אז פי'
לה נשבועה וכמ"ש למועי וכוח על דרך וכמחתם שמיכם
צוע' נמחיני: (כ) כי התעתם' בנפשותיכ'. בלר"י בפי"ן

מצודת דוד

ושאר אחריה מה לפי גודל הרעה שאביא עליהם: (יח) נתך
כמו שנשפך אפי וגו': לאלה. כלם יאמרו בשבועתם אם
יהיה כזאת תהיה כמו אלה הכתוב למגרים: ולשמה. כלם
ישמו על גודל מפלתכם: ולקללה. החקלל את מי יתלה הקללה
כי' שיהיה מקולל בתוכם: ולחרפה. כלם יחרפו אתכם:
לא תראו. נאחר תלנו מפה לא תשובו עוד לראות את המקום
(יט) דבר וגו'. אחר שוב להחרות בהם: ידוע תדעו.
עליכם הרעה תדעו שאני הזהרתיכם ואמרתי
(כ) כי התעיתם. בדברו אתכם רחה בפניהם אלא היו חפצים להאחר מחקיומם ולכן אמר
אחר אחם שלחתם אותי וגו' כי אלו לא שלחתם הייתם שוגגין ועכשיו אתם מזידין
שמעתם מאז לכל אחר שלחני אליכם: (כב) ועתה וגו'. אחר להתרות בהם שוב לו

וּבַדָּבָר תְּמוּתוּ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר חֲפַצְתֶּם לָבוֹא לָגוּר שָׁם:

מג א וַיְהִי כְּכַלּוֹת יִרְמְיָהוּ לְדַבֵּר אֶל־כָּל־
הָעָם אֶת־כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם אֲשֶׁר
שְׁלָחוֹ יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם אֵלֵיהֶם אֶת כָּל־
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה: ב וַיֹּאמֶר עֲזַרְיָה בֶן־
הוֹשַׁעְיָה וְיוֹחָנָן בֶּן־קָרֵחַ וְכָל־הָאֲנָשִׁים
הַזֵּדִים אֹמְרִים אֶל־יִרְמְיָהוּ שֶׁקֶר אַתָּה
מְדַבֵּר לֹא שְׁלָחֲךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לֵאמֹר
לֹא־תָבֹאוּ מִצְרַיִם לָגוּר שָׁם: ג כִּי בָרוּךְ
בֶּן־נֵרִיָּה מַסִּית אֹתְךָ בָּנוּ לְמַעַן תֵּת אֹתָנוּ
בְּיַד־הַכַּשְׂדִּים לְהָמִית אֹתָנוּ וּלְהַגְלוֹת
אֹתָנוּ בָּבֶל: ד וְלֹא־שָׁמַע יוֹחָנָן בֶּן־קָרֵחַ
וְכָל־שָׂרֵי הַחֵילִים וְכָל־הָעָם בְּקוֹל יְהוָה
לָשֶׁבֶת בְּאֶרֶץ יְהוּדָה: ה וַיִּקַּח יוֹחָנָן בֶּן
קָרֵחַ וְכָל־שָׂרֵי הַחֵילִים אֶת כָּל־שְׁאֵרִית
יְהוּדָה אֲשֶׁר־שָׁבוּ מִכָּל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר
נִדְּחוּ־שָׁם לָגוּר בְּאֶרֶץ יְהוּדָה: ו אֶת־
הַגְּבָרִים וְאֶת־הַנָּשִׁים וְאֶת־הַטַּף וְאֶת־
בְּנוֹת הַמֶּלֶךְ וְאֵת כָּל־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר הִנִּיחַ
נְבוּזַרְאֲדָן רַב־טַבָּחִים אֶת־גְּדַלְיָהוּ בֶּן־
אֲחִיקָם בֶּן־שָׁפָן וְאֶת יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא וְאֶת־

תרגום

בְּכַפְּנָא וּבְמוֹתָא תְּמוּתוּן
בְּאַתְרָא דְּאִתְרַעֲיתוּן לְמֵיעַל
לְאִתּוֹרְבָא תַּמָּן: א וַהֲוָה כַּד
שֵׁיצִי יִרְמְיָה לְמַלָּא עִם כָּל
עַמָּא יָת כָּל פִּתְגָמַיָּא דְיָיָ
אֱלָהֲהוֹן דְּשַׁלְּחֵיהּ יְיָ אֱלָהֲהוֹן
לְוַתְהוֹן יָת כָּל פִּתְגָמַיָּא
הָאִלֵּין: ב וַאֲמַר עֲזַרְיָה בַר
הוֹשַׁעְיָה וְיוֹחָנָן בַּר קָרַח
וְכָל גַּבְרַיָּא רִשְׁיָעַיָּא אֲמָרִין
לְיִרְמְיָה שְׁקָרָא אַתְּ מִתְנַבֵּי
לָא שַׁלְּחָךְ יְיָ אֱלָהָנָא לְמֵימַר
לָא תֵעֲלוּן לְמִצְרַיִם
לְאִתּוֹתָבָא תַּמָּן: ג אֲרֵי
בָּרוּךְ בַּר נֵרִיָּה מְגַרֵי יָתָן
בְּנָא בִּידֵיל לְמִמְסַר יָתָנָא
בִּידָא דְכַסְדָּאֵי לְמִקְטַל
יָתָנָא וּלְאַגְלָאָה יָתָנָא
לְבָבֶל: ד וְלָא קַבִּיל יוֹחָנָן
בַּר קָרַח וְכָל רַבְּרְבֵי חֵילָתָא
וְכָל עַמָּא לְמֵימְרָא דְיָיָ
לְמִתַּב בְּאַרְעָא דְיַהּוּדָה: ה וּדְבַר יוֹחָנָן בַּר
קָרַח וְכָל רַבְּרְבֵי חֵילָתָא יָת
כָּל שְׁאָרָא דְבֵית יְהוּדָן
דְתָבוּ מִכָּל עַמְמַיָּא
דְאִתְבַּדְּרוּ לְתַמָּן לְאִתּוֹתָבָא
בְּאַרְעָא דְבֵית יְהוּדָה: ו יָת
גַּבְרַיָּא וְיָת נְשַׁיָּא וְיָת טַפְלָא
וְיָת בְּנָת מַלְכָּא וְיָת כָּל
נַפְשָׁתָא דִי שְׁבַק גְּבוּזַרְאֲדָן
רַב קְטוֹלַיָּא עַל גְּדַלְיָה בַּר
אֲחִיקָם בַּר שָׁפָן וְיָת יִרְמְיָה
נְבִיָּא

בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּהוּ: ז וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ מִצְרַיִם כִּי
לֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה וַיָּבֹאוּ עַד־תַּחְפַּנְחֵס:
ח וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ בְּתַחְפַּנְחֵס
לֵאמֹר: ט קַח בְּיָדְךָ אֲבָנִים גְּדֹלוֹת
וּטְמַנְתָּם בַּמֹּלֶט בַּמַּלְבֵּן אֲשֶׁר בְּפֶתַח
בֵּית־פַּרְעֹה בְּתַחְפַּנְחֵס לְעֵינֵי אֲנָשִׁים
יְהוּדִים: י וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי שֹׁלֵחַ וְלָקַחְתִּי
אֶת־נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל עַבְדִּי וְשַׂמְתִּי
כִסְאוֹ מִמַּעַל לָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר טָמַנְתִּי
וְנָטָה אֶת־שֵׁפְרוּרוֹ עֲלֵיהֶם: יא וּבָא וְהִכָּה
אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר לַמָּוֶת לַמָּוֶת וַאֲשֶׁר
לַשִּׁבִי לַשִּׁבִי וַאֲשֶׁר לַחֶרֶב לֶחָרֶב: יב
וְהִצַּתִּי אֵשׁ בְּבָתֵּי אֱלֹהֵי מִצְרַיִם וּשְׂרָפָם
וְשִׁבָּם וְעָטָה אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם כַּאֲשֶׁר־
יַעֲטֶה הָרֹעֶה אֶת־בִּגְדוֹ וְיָצָא מִשָּׁם
שָׁלוֹם

ברוך

רד"ק

מג (ו) את גדליהו. עם גדליהו.

מצודת דוד

מג (ה) את כל הגברים האלה. האחורים לאמלה
(ג) אחורים. היו אומרים ולפי שארכו הדבר
אחר שוב אותיהם: (ג) מי ברוך וגו'. יתכן שהוא להם
כסתה
אבות חטית בכם את ירמיה לנבואות להם להשאר שם לתשן יפוי מיאמרים ביד הכשדים
קלת יגלה לגבל: (ה) אחר שבו. אחר חזרו וגו' לגור בארץ יהודה: ולא כל
ירמיה וגו' • גם אותם לקחו שלא

ירמיה מג

(ט) וטמנתם במלט. מ"ס זו יסוד טופל
היא כמיכה כמו מקום מעמד מעשה
ויסודו לא כמו וילא פניו (מלכים ח' יט) לאם אותם
בתוך כמים במלבן: במלט. אמוטפמ"מו בלפ"ל:
(י) שפרורו. אהלו ודוגמתו ברומו שמים שברה [תיוב
ט]: (יב) ועטה את ארץ מצרים. יכרוך כל שלגה
ויצא כאשר יכרוך ויגלל הרועה את בגדו ויסלוקו מעל
כתיפיו

מצודת דוד

בגדו. כמו שיעטף הרועה בבגדו ויכרוך את עצמו בו
כן יכרוך הוא כל שלג ארץ מצרים וזכר הרועה לפי שהרועה
מצודת ציון

כמוכתם: (ו) כי לא שמעו וגו'. אחר שיב להם שלא ילכו:
עד תחפנחס. היא מחרון מצרים: (ח) במלא במלבן. ופתנם
בתוכר בתקום בעשיית הלבנים: בפתח. סמוך לפתח: (י) ואחרת
אליהם. אל היהודים הבם: כמו שולת. ר"ל אשר נמו לבא
מה: עבדי. ר"ל עושה אליותי: ונתם. יפה. אהלו מתמל
להתכנים: (יא) אשר למות. הרחוי למות הרעב ומות הרעב
וגו': (יב) ופרפם ושבם. ר"ל אלהיהם מעץ ופרוף ואלהיהם
מלבן ואבן ויקח בגדו: ונתם. שלג ארץ מצרים יכרוך לקחת
מהם הרועה כאשר מתקום למקום שבורך עם בגדו כל
כליו להכיחם שהו ולא יפחיר מה מהם: ויצא. כ"ל ולא הבשר

(ט) במלבן במלבן. מלבן הוא הלמור שבושי' ממנו הלבני' לא
תומר אחר מסיד ומתול. במלבן במקום שרפת הלבני' לא
מקו' שבושין לוש' ויונתן תרגי' בטפיל בגיגא: (י) לפ
שפרורו. כתיב בוי"ו וקרי בי' וכמנין אחד ותותיות אהו"ו
מתחלפות ופירוש אהלו והאהל הנאה נקרא שפריר ליופין מן
אמרי שפר ושפריר בשקל סגריר: (יא) ונאה ופלה. כתיב
ונאה לשון נקבה על המחנה וקרי ונא לשון זכר על הכוכרגלר:
(יב) ופרפם ושבם. יפרוף הבתי' שבם אלהי מצרים ושבה
אלהי כסף ואלהי זהב לו פיכוס ושבה עובדים: ועטה את
ארץ מצרים. לעומר יכזוז את כל שלגה: כאשר יעט' הרועה
כן יכלוך הוא כל שלג ארץ מצרים וזכר הרועה לפי שהרועה

מצודת ציון

בפתח ופתחי: (ט) ומטמנתם. מל' הטמנה והצפנה: במלט. כמו
נקרא הטוח: הטמון מסוד ומתול וכרגל ולא פ"ג דעביר כמו
המלעה (כ"ב ו') ופי' שתיקון מקום הקורות כפיר: במלבן.
הוא המקום שעושים שם הלבנים: (י) שפרורו. כן יקרא האוהל
היפה וכן כרוחו שהיה שמים שפרה (תיוב ל"ו) וכולו הל' הטמנתן תפרי
עפר (בראשית מ"ט) וכל מל' הטקל סבריר: (יב) והלחי. עטיה
הבערה והריפה כמו ונלת בסבכי היער (תהלים פ') ובכם. פל
שבי: ועטה. שניו כרוכה וכן הטוטה לשבכה (יחזקאל כ"ז):

מלשון

בְּשָׁלוֹם׃ ט וְשִׁבַּר אֶת־מַצֵּבוֹת בֵּית
שֶׁמֶשׁ אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וְאֶת־בָּתֵּי
אֱלֹהֵי־מִצְרַיִם יִשְׂרֹף בָּאֵשׁ׃ מד א הַדָּבָר
אֲשֶׁר־הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ אֶל כָּל־הַיְּהוּדִים
הַיֹּשְׁבִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הַיֹּשְׁבִים בְּמִגְדֹּל
וּבְתַחְפַּנְחֵס וּבְנֹף וּבְאֶרֶץ פַּתְרוֹס לֵאמֹר׃
ב כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
אַתֶּם רְאִיתֶם אֵת כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר
הֵבֵאתִי עַל־יְרוּשָׁלִַם וְעַל כָּל־עָרֵי יְהוּדָה
וְהִנָּם חָרְבָה הַיּוֹם הַזֶּה וְאֵין בָּהֶם יוֹשֵׁב׃
ג מִפְּנֵי רָעָתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ לְהַכְעִסֵנִי
לָלֶכֶת לְקַטֵּר לַעֲבֹד לֵאלֹהִים אֲחֵרִים
אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּם הֵמָּה אַתֶּם וַאֲבֹתֵיכֶם׃
ד וָאֶשְׁלַח אֲלֵיכֶם אֶת־כָּל־עֲבָדַי הַנְּבִיאִים
הַשְׁכֵּם וְשָׁלֹחַ לֵאמֹר אַל־נָא תַעֲשׂוּ אֶת
דְּבַר־הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת אֲשֶׁר שָׂנֵאתִי׃ ה וְלֹא
שָׁמְעוּ וְלֹא־הִטּוּ אֶת־אָזְנָם לָשׁוּב מֵרָעָתָם
לִבְלְתִּי קַטֵּר לֵאלֹהִים אֲחֵרִים׃ ו וַתִּתַּךְ

המתי

רד"ק

פומד יומם ולילה כמדבר עם הגלן ויתעסף ויתחבק בגנדו סיעב מפני קרח הלילה ואדומי אמרי ז"ל כי כמו הכופה שוטף מתקום למקום וכשוטף מן המקום שוטה בגד האחל שיושב בו וכולך לו וגם ישאיר דבר באותו מקום: (יג) בית שמש. שהיו עובדים שם לשמש וזכר עוד ואת נמי מלכי מצרים ישרף אלם לחזק הענין לומר כי הלא ישרוף אלם לבזיון אלהיהם: (ג) מפני רעתם. רעת יושביה: המה אתם ואבותיכם. המה יושבי הערים שזכר שמתו הו שנגו ולא אתם ואבותיכם לא

מצודת ציון

את הבתי. שם הגדו. (יג) מצבות. מזבח מחצבו אבנים נקרא מצבה בלי המקרה:

מצודת דוד

מד (א) בהגדול וגו'. שמות מקומות בארץ מצרים: (ב) וכל. הנה כם: חרבה. מל' חורבן: (ו) ותתך. ענין הרקה ושפיכה

לאחר גם אבותיכם עמו הרע: (ד) השכם ושלוח. היותי משכי' ומשלח בזריזות רב: אל נא תעשו. כלומר אמר אם עד הנה עשיתם הרע אל תעשו אותה: (ו) ותתך. ונצוק זה הפכתי אמתי: היום הזה. שהגיע הרעה

אל

חֲמָתִי וְאַפִּי וַתִּבְעַר בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחֻצוֹת
יְרוּשָׁלִַם וַתִּהְיֶינָה לְחָרְבָּה לְשַׁמָּמָה כַּיּוֹם
הַזֶּה׃ ז וְעַתָּה כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי
צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לָמָּה אַתֶּם עֹשִׂים
רָעָה גְדוֹלָה אֶל־נַפְשֹׁתֵיכֶם לְהַכְרִית לָכֶם
אִישׁ־וְאִשָּׁה עוֹלֵל וְיוֹנֵק מִתּוֹךְ יְהוּדָה
לִבְלְתִּי הוֹתִיר לָכֶם שְׁאֵרִית׃ ח לְהַכְעִסֵנִי
בְּמַעֲשֵׂי יְדֵיכֶם לְקַטֵּר לֵאלֹהִים אֲחֵרִים
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר־אַתֶּם בָּאִים לָגוּר
שָׁם לְמַעַן הִכָּרֵת לָכֶם וּלְמַעַן הֱיוֹתְכֶם
לִקְלָלָה וּלְחֶרְפָּה בְּכֹל גּוֹיֵי הָאָרֶץ׃
ט הֲשִׁכַּחְתֶּם אֶת־רָעוֹת אֲבוֹתֵיכֶם וְאֶת־
רָעוֹת מַלְכֵי יְהוּדָה וְאֶת רָעוֹת נָשָׁיו וְאֶת
רָעָתֵיכֶם וְאֶת רָעַת נְשֵׁיכֶם אֲשֶׁר עָשׂוּ
בְּאֶרֶץ יְהוּדָה וּבְחֻצוֹת יְרוּשָׁלִַם׃ י לֹא
דֻכְּאוּ עַד הַיּוֹם הַזֶּה וְלֹא יָרְאוּ וְלֹא־הָלְכוּ
בְּתוֹרָתִי וּבְחֻקֹּתַי אֲשֶׁר־נָתַתִּי לִפְנֵיכֶם
וְלִפְנֵי אֲבוֹתֵיכֶם׃ יא לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי שָׂם פָּנַי בָּכֶם
לְרָעָה וּלְהַכְרִית אֶת־כָּל־יְהוּדָה׃
יב וְלָקַחְתִּי אֶת־שְׁאֵרִית יְהוּדָה אֲשֶׁר־

שמו

רד"ק

לא ידעתם אותם: (ט) השכחתם. הסי"ן קלה והה"א כבדה נעיא ויש ספרים הה"ה בגעיה: ואת רעות נשיו. נמי כל (י) לא דכאו עד היום הזה. לא נכנעו ולא שמו עצמם דכאים

מצודת ציון

ובשיבה: (ז) עולל. ילדים רכים: (י) דכאו. מענין כתיתי והוא מושאל על הכנעה כמו לב נשבר ונדכה (תהלים נ"א): ותתו

על כל אחר מהמלכים הכם: (י) לא דכאו. לא נדכאו לנגעו עד היום הזה ולא ירהו מה: (יא) שם פני. תשים הפנתי כמו להכות הרעה: (יב) ולקחתי. ר"ל

לקחתם

תרגום

בְּגוֹיָא דְּבֵית יְהוּדָה
וּבְשׁוּקֵי יְרוּשְׁלֵם וַהֲוָאָה
חֲרָבָא לְצָדוּ כְּיוֹמָא הָדֵין׃
ז כְּעַן כְּדֵנָן אָמַר יְיָ אֱלָהֵי
צְבָאוֹת אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל
לְמָה אַתּוּן גָּרְמִין בִּישְׁתָּא
רַבְּתָא עַל נַפְשָׁתְכוֹן
לְמִצְרָא לְכוֹן גֻּבַר וְאִתְּתָא
עוֹלָם וְיָנִיק מִגּוֹ בֵּית יְהוּדָה
לָא דְלָא לְמִשְׁבַּק לְכוֹן
שְׁאָרָא׃ ח לְאַרְגָּזָא קֳדָמַי
בְּעֹבֶד יְדֵיכוֹן לְאַסָּקָא
קְטוֹרָן לֶאֱלָהִין אָחֳרִין
בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם דְּאַתּוּן
אֲתָאִין לְאִתּוֹתָבָא תַּמָּן בְּדִיל
דְּתִצְרָה לְכוֹן וּבְדִיל
דְּיִהְוֹן לְלוּטָא וּלְחִסּוּדִין
לְכָל עַמְמֵי אַרְעָא׃
ט הַאִתְנְשִׁיתּוּן יַת בִּישָׁוָתָא
דַאֲבָהָתְכוֹן וְיַת בִּישָׁוָתָא
דְמַלְכֵי יְהוּדָה וְיַת בִּישָׁוָתָא
דְנִשְׁיֵיהוֹן וְיַת בִּישָׁוָתְכוֹן וְיַת
בִּישָׁוָתָא דְנִשְׁיֵיכוֹן דַּעֲבָדוּ
בְּאַרְעָא דְיְהוּדָה
וּבְשׁוּקֵי יְרוּשְׁלֵם׃ י לָא
אִתְכְּנָעוּ עַד יוֹמָא הָדֵין וְלָא
דְחִלוּ וְלָא הֲלִיכוּ בְּאוֹרַיְתִי
וּבְגְזֵרָתִי דִּיהַבִּית קֳדָמֵיכוֹן
וְקֳדָם אֲבָהָתְכוֹן׃ יא בְּכֵן
כְּדֵנָן אָמַר יְיָ צְבָאוֹת אֱלָהָא
דְיִשְׂרָאֵל הָא אֲנָא מְשַׁוֵּי
יָתִי לְבִישָׁא וּלְשֵׁיצָאָה
לְכָל בֵּית יְהוּדָה׃
יב אֶסַּב יַת שְׁאָרָא דְבֵית
יְהוּדָה

רש"י

כמיפיו כשהוא מולך נאלו לפניו: [יג] את מצבות בית שמש. מזבחות שעשו שם לוחם שבגיירו בימי חזקיהו ם בויי שבחריב שהוליך מכות ומגליה לבני ירושלים ביום מפלתו כמו שאמר [ישעיה ם] ביום ההוא יהיו חמש עריס בארץ מצרים מדברות שפה כנען ונשבעות לה' צבאות עיר ההרס יאמר לאחת וש"י עיר קריחה בית שמש דעתידה למיחרב ויאמר

מצודת דוד

בשלום ולא יוכלו אשי מצרים לקחת אלהם מידו: (יג) מצבות בית שמש. המצבות שעמדו בכית אחר עבדו שם לשמש עבודת אלהי' אחר בתם שלתם מעבדים לוחי מעבדי יזילים ובוחר: יחתרו בקללתם שיהיו כמותכם: ולחרפה. כלם יחרפו אתכם: (ם) השכחתם. הלא שכחתם ר"ל הלא עדיין לא שכחתם: פני. תשים הפנתי כמו להכות הרעה: (יב) ולקחתי. ר"ל

תרגום

בְּגוֹיָא דְבֵית יְהוּדָה
וּבְשׁוּקֵי יְרוּשְׁלֵם וַהֲוָאָה
חֲרָבָא לְצָדוּ כְּיוֹמָא הָדֵין׃
ז כְּעַן כְּדֵנָן אָמַר יְיָ אֱלָהֵי
צְבָאוֹת אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל
לְמָה אַתּוּן גָּרְמִין בִּישְׁתָּא
רַבְּתָא עַל נַפְשָׁתְכוֹן
לְמִצְרָא לְכוֹן גֻּבַר וְאִתְּתָא
עוֹלָם וְיָנִיק מִגּוֹ בֵּית יְהוּדָה
לָא דְלָא לְמִשְׁבַּק לְכוֹן
שְׁאָרָא׃ ח לְאַרְגָּזָא קֳדָמַי
בְּעֹבֶד יְדֵיכוֹן לְאַסָּקָא
קְטוֹרָן לֶאֱלָהִין אָחֳרִין
בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם דְּאַתּוּן
אֲתָאִין לְאִתּוֹתָבָא תַּמָּן בְּדִיל
דְּתִצְרָה לְכוֹן וּבְדִיל
דְּיִהְוֹן לְלוּטָא וּלְחִסּוּדִין
לְכָל עַמְמֵי אַרְעָא׃
ט הַאִתְנְשִׁיתּוּן יַת בִּישָׁוָתָא
דַאֲבָהָתְכוֹן וְיַת בִּישָׁוָתָא
דְמַלְכֵי יְהוּדָה וְיַת בִּישָׁוָתָא
דְנִשְׁיֵיהוֹן וְיַת בִּישָׁוָתְכוֹן וְיַת
בִּישָׁוָתָא דְנִשְׁיֵיכוֹן דַּעֲבָדוּ
בְּאַרְעָא דְיְהוּדָה
וּבְשׁוּקֵי יְרוּשְׁלֵם׃ י לָא
אִתְכְּנָעוּ עַד יוֹמָא הָדֵין וְלָא
דְחִלוּ וְלָא הֲלִיכוּ בְּאוֹרַיְתִי
וּבְגְזֵרָתִי דִּיהַבִּית קֳדָמֵיכוֹן
וְקֳדָם אֲבָהָתְכוֹן׃ יא בְּכֵן
כְּדֵנָן אָמַר יְיָ צְבָאוֹת אֱלָהָא
דְיִשְׂרָאֵל הָא אֲנָא מְשַׁוֵּי
יָתִי לְבִישָׁא וּלְשֵׁיצָאָה
לְכָל בֵּית יְהוּדָה׃
יב אֶסַּב יַת שְׁאָרָא דְבֵית
יְהוּדָה

שָׁמוּ פְנֵיהֶם לָבוֹא אֶרֶץ־מִצְרַיִם לָגוּר
שָׁם וְתַמּוּ כֹל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם יִפְּלוּ בַּחֶרֶב
בָּרָעָב יִתַּמּוּ מִקָּטֹן וְעַד־גָּדוֹל בַּחֶרֶב
וּבָרָעָב יָמֻתוּ וְהָיוּ לְאָלָה לְשַׁמָּה וְלִקְלָלָה
וּלְחֶרְפָּה: יג וּפָקַדְתִּי עַל־הַיֹּשְׁבִים בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם כַּאֲשֶׁר פָּקַדְתִּי עַל־יְרוּשָׁלִָם
בַּחֶרֶב בָּרָעָב וּבַדֶּבֶר: יד וְלֹא יִהְיֶה פָלִיט
וְשָׂרִיד לִשְׁאֵרִית יְהוּדָה הַבָּאִים לָגוּר־
שָׁם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְלָשׁוּב | אֶרֶץ יְהוּדָה
אֲשֶׁר־הֵמָּה מְנַשְּׂאִים אֶת־נַפְשָׁם לָשׁוּב
לָשֶׁבֶת שָׁם כִּי לֹא־יָשׁוּבוּ כִּי אִם־פְּלֵטִים:
טו וַיַּעֲנוּ אֶת־יִרְמְיָהוּ כָּל־הָאֲנָשִׁים הַיֹּדְעִים
כִּי־מְקַטְּרוֹת נְשֵׁיהֶם לֵאלֹהִים אֲחֵרִים
וְכָל־הַנָּשִׁים הָעֹמְדוֹת קָהָל גָּדוֹל וְכָל־
הָעָם הַיֹּשְׁבִים בְּאֶרֶץ־מִצְרַיִם בְּפַתְרוֹס
לֵאמֹר: טז הַדָּבָר אֲשֶׁר־דִּבַּרְתָּ אֵלֵינוּ
בְּשֵׁם יְהוָה אֵינֶנּוּ שֹׁמְעִים אֵלֶיךָ: יז כִּי
עָשֹׂה נַעֲשֶׂה אֶת־כָּל־הַדָּבָר | אֲשֶׁר־יָצָא
מִפִּינוּ לְקַטֵּר לִמְלֶכֶת הַשָּׁמַיִם וְהַסִּיךְ־
לָהּ

רש"י

פרשתם: [יד] כי אם פליטים. ירמיה וברוך חזרו משם שנגלה נבוכדנאצר כשנתנה ארץ מצרים בעברים ונבא למלכו [יחזקאל כט] כך שעיה בסדר עולה:

מצודת ציון

(יב) ונתנו. עניין כליון והשלמה: לאלה. עניין שבועה: לשמה. לשמה: (יג) ופקדתי. מענין השגחה: (יד) פליט ושריד. בארבע ובחרות: מנצחים. מענין הרמה ור"ל המנצחים: נשגבים ותולים: (טו) קהל. מענין קבוץ עם: לתלכת

מצודת דוד

לקחתם אל מרפה: וחמו כל. כלם יכלו: לאלה וגו'. בכם ויתמהו על מפלתם ויתלו בהם קללותיהם ויתרפו: (יג) ופקדתי. תשגיח לטרפם ולהשיב גמול על היושבים בארץ וגו'. ר"ל בחלה תשב הגמול לטרפ מהם: (יד) יהי' פליט. לא יהיה מהם המלטים אחרים מה: ולשוב. לשוב לשבת שם שבו הנה לא כן יהיה כי לא ישובו כי אם פלטים ואין ראוים ומה הקרא קצר וחסרון המעלה: (טו) וכל הנשים העומדות. שהיו עומדות המעמד ההוא והיה קהל גדול: נשים. גם הם נשיהם ובתיהם: כפתרוס. שהוא מארץ מצרים: (יז) אשר יצא מפינו. אשר קבלנו מפיו:

יְהוּדָה דְּשַׁוְיָאוּ אֲבוּהִי וְלַנְסָכָא לָהּ נִסְכִּין
לְמִיעֲל לְאַרְעָא דְמִצְרָיִם אֲנַחְנָא אֲנַחְנָא
לְאַתּוֹתְבָא תַּמָּן וּבְהַתְּנָא מַלְכָּנָא וְרַבְרְבָנָא
בּוּלְהוֹן בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם דְּיַרְוִיאוּ דְּבֵית יְהוּדָה וּבִשְׁוּקֵי
יְתִרְמִין בְּחַרְבָּא וּבְכַפְנָא וּבְשָׁלֵם וַהֲוַיְנָא סְבָעִין לְתִמְהָא
וְסוּפוּן סִזְעִירָא וְעַד רַבְּרְבָנָא שָׁרָן שְׁלֵיוָא וּבִישְׁתָּא
בְּחַרְבָּא וּבְכַפְנָא יְמוּתוּן חַיְוָא: יח וּמִן עִדָּן
וְיָהוֹן לְמוֹמֵי וּלְצַדּוּ וְלִתְמְנַעְנָא לְאַסְקָא בּוּסְמִין
וּלְחַסּוּדִין: יג וְאַסְעַר רְבַת שְׁמַיָּא וּלְנַסְכָא לָהּ
דְיַתְבִין בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם וְחַסַּרְנָא כּוֹלָא וּבְחַרְבָּא
וּבְכַפְנָא דְאַסְעַרִית עַל יְרוּשָׁלִָם סַפְנָא: יד וַאֲרֵי
בְּחַרְבָּא וּבְכַפְנָא וּבְמוֹתָנָא בְּמִקְנָן בּוּסְמִין
יד וְלָא יְהֵי שָׁאֵר וּמְלֵבְבַת שְׁמַיָּא וּמְנַסְכָן לָהּ
לְשָׁאֵרָא דְבֵית יְהוּדָה דְּיָן חֵבֵר מִנְבְּרָנָא עֲבַדְנָא
לְאַתּוֹתְבָא תַּמָּן בְּאַרְדּוּטִין לְטַעוּתָא
דְמִצְרָיִם וּלְמִתַּב בְּאַסְכָן לָהּ נִסְכִּין: כ וַאֲמַר
דְּבֵית יְהוּדָה דְּאִינוּן מִיָּה לְכָל עַמָּא לְגַבְרַיָּא
יַת נִפְשָׁהוֹן לְמִיתַב לְשַׁיָּא וְעַל כָּל עַמָּא
תַּמָּן אֲרֵי לָא יְתוּבוּן אֶתְיִבִין יְהֵוֹן פִּתְגָמָא
מְשַׁיְּבִין: טו וַאֲתִיבוּ מָרָא: כא הֲלָא יַת
יִרְמְיָה כָּל נְבִרְיָא דְיָדְעִין דְּמַסְנָיָא דְאַסְיְקִתּוּן בְּקִרְוָיָא
מִסְקָן בּוּסְמִין נָשֵׁת יְהוּדָה וּבְשׁוּקֵי
לְטַעוּת פַּלְחֵי כּוֹכְבַיָּא שְׁלֵם אַתּוּן וַאֲבָהָתְכוֹן
נְשַׁיָּא דְקַיְמִין קְהָלָא בֵּיכוֹן וְרַבְרְבֵיכוֹן וַעֲמָא
וְכָל עַמָּא דְיָתְבִין בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם בְּפַתְרוֹס לְמִ
טז פִּתְגָמָא דְמַלֵּילְתָּא לָ
בְּשֵׁמָא דַיְיָ לֵית אִ
צְבָן לְקַבָּלָא מִנָּךְ: יז
מֶעְבַּד נַעְבִּיד יַת
פִּתְגָמָא דְנִפַּק מִפּוּם לְכ
לַאסְקָא בּוּסְמִין לְכ

רש"י

המבלעדי אנשינו. שלא מדעתם: לים להעציבה. דשמי בדמות עגלים [עגלים

מצודת ציון

(יח) המבלעדי. קיים בשמים. ר"ל לעוכב גדול שבשמים כוח השמים מלך על כלם: והסיך לה. ונשבע לשם: ותהי שבשמים לשם: והיום פוכים. ר"ל שעירים מלאים שוב: ומן לו. מהומון אשר לו מלגע לקצר וגו' תפרנו כל בשמים עמנו: (יט) וכי אנחנו. זמו מאחר כנשים מלות לכן שלמרו וכי מה שאנחנו מקטרים וחטרות לסך

מצודת דוד

לקבר לתלכת בשמים ר"ל לעוכב גדול שבשמים כוח השמים מלך על כלם: והסיך לה: ונשבע לשם. ותהי שבשמים לשם: והיום פוכים. ר"ל שעירים מלאים שוב: ומן לו. מהומון אשר לו מלגע לקצר וגו' תפרנו כל בשמים עמנו: (יט) וכי אנחנו. זמו מאחר כנשים מלות לכן שלמרו וכי מה שאנחנו מקטרים וחטרות לסך

(יח) המבלעדי. קיים בשמים. ר"ל לשמים לשמים ולאחר על דרך הכתוב ולאחר: (יט) המבלעדי. שאין כיון: (יט) המבלעדי. עניין כשלת וכן המבלעדי מיהר (בחדר' ה') : לאנשינו. בעלינו: פוכים. מין מחבל ומחבן מקטרת כן על כי עשאום בכונת כלב כתקון רב וכן לעשות פוכים (לשון ז') : לפעיבה. מלי שלבון ואות דרך פוכי

לָהּ נְסָכִים כַּאֲשֶׁר עָשִׂינוּ אֲנַחְנוּ וַאֲבֹתֵינוּ
מְלָכֵינוּ וְשָׂרֵינוּ בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחֻצוֹת
יְרוּשָׁלִָם וַנִּשְׂבַּע־לֶחֶם וַנְּהִי־הָיָה טוֹבִים וְרָעָה
לֹא רָאִינוּ: יח וּמִן־אָז חָדַלְנוּ לְקַטֵּר
לִמְלֶכֶת הַשָּׁמַיִם וְהַסִּיךְ־לָהּ נְסָכִים חָסַרְנוּ
כֹל וּבַחֶרֶב וּבָרָעָב תֻּמְנוּ: יט וְכִי־אֲנַחְנוּ
מְקַטְּרִים לִמְלֶכֶת הַשָּׁמַיִם וּלְהַסִּיךְ לָהּ
נְסָכִים הֲמִבַּלְעֲדֵי אֲנָשֵׁינוּ עָשִׂינוּ לָהּ
כַּוָּנִים לְהַעֲצִבָהּ וְהַסִּיךְ לָהּ נְסָכִים:
כ וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ אֶל־כָּל־הָעָם עַל־
הַגְּבָרִים וְעַל־הַנָּשִׁים וְעַל־כָּל־הָעָם
הָעֹנִים אֹתוֹ דָּבָר לֵאמֹר: כא הֲלוֹא אֶת־
הַקִּטֹּר אֲשֶׁר קִטַּרְתֶּם בְּעָרֵי יְהוּדָה
וּבְחֻצוֹת יְרוּשָׁלִַם אַתֶּם וַאֲבֹתֵיכֶם מַלְכֵיכֶם
וְשָׂרֵיכֶם וַעַם הָאָרֶץ אֹתָם זָכַר יְהוָה

חסר אליקים

ותעלה

ת"א: (ונשבע לחם) שבע קנו (ומן לו חדלנו) עקרים שער מו עקרים מו יפ (הלוח את הקטר) עקרים שער מו

רד"ק

מפני העונש שהשיגם על רעת' שעשו: (יז) נמלכת בשמים. רוצה אומר למעשה בשמים ושם הכוכבים מלאכת הלל ית' וכוח מסר לל"ף וכן האחרי' אשר בפרקים ויש מפרשי' נמלכת מגרש מלך ומענינו כלומר כוכב גדול אשר בשמים שהוא מלך על כל הכוכבים והוא בשמים ותרגם יומנן לכוכבא שמיא: וכסיה פוכים. שהיה בעצים ובעוכים: (יח) ומן לו חדלנו. ושם חדלו אלה הין לומרי' אם כאלה לנו רעה לא באה אלינו מפני שפסקנו לקטר ולא היינו ציריכים בכרלאמה לפיכך פגע בנגיעה פגע את הקטר: (יט) מקטרים. בא ביו"ד מ"ם לנקבות כמו כשים פגעי' לנגיעי חטים שעורי' ודומיה: שעדי אנשינו. מלמד כשיש כי כן עקר המעשה: כוני'. הם מיני מלבני' שהיו מביאים ומגישים למלכת השמי' ויומנן כלדעוניין: להעציבה. על דרך הכתוב לוקה אמר לשמתה והם"ל רפה ומשפטה ממיק כי היא לבתי ובכתוי נמלאכת כי גלגון נקבה עוכר אותה כמו שאמר לה והם"ל רפה ודומה במיק בתנו הדומים לה בספר מכלל בחלק הראשון ממנה הקטר. שם הפעל והדבר אין בכם לי נקם ונגי': אותם זכר יי': כל הקטרי' שקטרת' כי רבים היו הלשות כמו שכתוב

מצודת ציון

(יח) נמלכת בשמים. היה בשמים וקנעות כוכבי המלכת בשמים (לשון ז') : (יח) ומן. שאין כיון: (יט) המבלעדי. עניין כשלת וכן המבלעדי מיהר (בחדר' ה') : לאנשינו. בעלינו: פוכים. מין מחבל ומחבן מקטרת כן על כי עשאום בכונת כלב כתקון רב וכן לעשות פוכים (לשון ז') : לפעיבה. מלי שלבון ואות דרך

וַתַּעֲלֶה עַל־לִבּוֹ׃ כב וְלֹא־יוּכַל יְהוָה
עוֹד לָשֵׂאת מִפְּנֵי רֹעַ מַעַלְלֵיכֶם מִפְּנֵי
הַתּוֹעֵבֹת אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם וַתְּהִי אַרְצְכֶם
לְחָרְבָּה וּלְשַׁמָּה וְלִקְלָלָה מֵאֵין יוֹשֵׁב
כַּהַיּוֹם הַזֶּה׃ כג מִפְּנֵי אֲשֶׁר קִטַּרְתֶּם
וַאֲשֶׁר חָטָאתֶם לַיהוָה וְלֹא שְׁמַעְתֶּם
בְּקוֹל יְהוָה וּבְתֹרָתוֹ וּבְחֻקֹּתָיו וּבְעֵדֹתָיו
לֹא הָלַכְתֶּם עַל־כֵּן קָרָאת אֶתְכֶם הָרָעָה
הַזֹּאת כַּיּוֹם הַזֶּה׃ כד וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ אֶל־
כָּל־הָעָם וְאֶל כָּל־הַנָּשִׁים שִׁמְעוּ דְבַר־
יְהוָה כָּל־יְהוּדָה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃
כה כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
לֵאמֹר אַתֶּם וּנְשֵׁיכֶם וַתְּדַבֵּרְנָה בְּפִיכֶם
וּבְיָדֵיכֶם מִלֵּאתֶם לֵאמֹר עָשֹׂה נַעֲשֶׂה
אֶת־נְדָרֵינוּ אֲשֶׁר נָדַרְנוּ לְקַטֵּר לִמְלֶכֶת
הַשָּׁמַיִם וּלְהַסֵּךְ לָהּ נְסָכִים הָקֵם תָּקִימֻנָה
אֶת־נִדְרֵיכֶם וַעֲשֹׂה תַּעֲשֶׂינָה אֶת־נִדְרֵיכֶם׃
כו לָכֵן שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה כָּל־יְהוּדָה

הַיֹּשְׁבִים

תרגום

קָדְמוֹהִי׃ כב וְלָא הֲוָה
רַעְוָא קֳדָם יְיָ עוֹד דְּ
לְמִשְׁבַּק מִן קֳדָם בִּישׁוּ
עוֹבָדֵיכוֹן מִן קֳדָם תּוֹעֲבָ
דְּעֲבַדְתּוּן וַהֲוַת אַרְעָ
דְּעַבְדַּתּוּן לְחוּרְבָּא וּלְלָוֹט
וּלְלוּט לְחוּרְבָּא וְלָא אִתְיַשְׁבַ
מִבְּלִי יָתִיב בְּיוֹמָא הָדֵין׃
כג מִן קֳדָם דְּאַסְתְּרִקְ
בּוּסְמִין וּדְחַבְתּוּן קֳדָם
וְלָא קַבִּילְתּוּן לְמֵימְרָא דְ
וּבְאוֹרַיְתֵיהּ וּבְקְיָמוֹ
וּבְסַהְדְּוָתֵיהּ לָא הֲלִיכְתּוּן
בֵּן עֲרַעַת יַתְכוֹן בִּישָׁ
הָדָא בְּיוֹמָא הָדֵין׃ כד וַאֲ
יִרְמְיָה לְכָל עַמָּא וּל
נַשְׁיָא קַבִּילוּ פִּתְגָמָא
כָּל דְּבֵית יְהוּדָה דִּי בְאַרְ
דְּמִצְרָיִם׃ כה כְּדֵנָן אָמַר
צְבָאוֹת אֱלָהָא דְיִשְׂרָ
לְמֵימַר אַתּוּן וּנְשֵׁי
וּגְזַרְתּוּן בְּפֻמְּכוֹן וּבְרַעוּתְ
קַיֵּמְתּוּן לְמֵימַר מֵעֲבַד נַעֲבַ
יַת נִדְרָנָא דִּי נְדַרְ
לְאַסָּקָא בּוּסְמִין לְכוֹכְ
שְׁמַיָּא וּלְנַסָּכָא לָהּ נְסָ
אֲקִמָא תְּקִימוּן יַת נִדְרֵי
וּמֵעֲבַד תַּעֲבְדוּן יַת נִסְכֵּיכוֹן
כו כְּדֵנָן קַבִּילוּ פִּתְגָמָא
כָּל דְּבֵית יְהוּדָה דִּי בְאַרְעָא

הַיֹּשְׁבִים

רד"ק

כי מקטר עריך וגו' ולכל אחד היה מיוחד קטרו כי הקטר שם כלו: ותעלה על לבו. אותה הקטרת כי קטרת וקטר אחד ואמרו כלשון זכר ולשון נקבה: (כג) ובעדותיו. בשוא דר"ת ובתולם כוי"ו: (כה) ותדברנה בפיכם. כוי"ו בעניין כאשר כוי"ו אם לא ישבעו וילינו ושפתי רננות יסלל. פי אמר כאשר רגנות ואחרי כן פי' הדבור והמעשה ואמר כנגד הנשים ואף על פי שאמר אתם ונשיכם כי עקר המעשה היה בנשים כמו שהם

מצודת ציון

כעוי על הנאתה: (כב) לשאת. מל' משא וסבל: מעלליכם. מעשיכם: לחרבה. מל' חרבן: ולשמה. לתמהון: (כג) קרתה. מל' מקרה: (כה) מלאתם. ענין השלמה וגמ': הקים תקימנה. מל'

מצודת דוד

הכלל אבל לב"ל היה קטר מיוחד): (כב) ולא יוכל ה' יוכל עוד לסבול ולהאריך אפו מפני רוע מעלליכם וגו' ולכן תרלכם לחרבה וגו': כהיום הזה. שהיא חרבה: (כג) ובעדותיו וגו'. ר"ל לא קרה לכם הרעה על שבלתם לקחר אלא מפני קטרתם אלו. ואחר חטאתם וגו' על כן קרה לכם מקרה כ

כלתה: כיום הזה. שהיה כמו נשיכם רעה: (כה) אתם ונשיכם. ר"ל אתה כמו נשיכם רעה אתה לכם: ותדברנה בפיכם. ר"ל שנשים מדברות המה בפיכם כי כן לוחם לכן לדבר: ובידכם מלאתם. ר"ל כפועל ידיכם תשלומו הדבר הזה לעשותה: פעשה וגו'. מה שהאמרו עשה נעשה וגו' כן נעשתי אתקיימו את נדריכם לקטר לה עוד מעשה: ונעשה וגו'. כמל

רש"י

דמות עלמה כמו לעיל כב] : (כב) ולא יוכל ה' לשאת. כמו ולא יכול :

פרעה

מצודת דוד

: (כו) אם יהיה עוד שמי נקרא וגו'. ר"ל לא אחריך
פי עד ישובו ויקראו בשמי כי כל אנשי יהודה שבאים
ם יתמו מן העולם עד לא ישובו: אומר. יהיה אומר
הוא חי ה': בכל ארץ מצרים. אבל פליטי המרב מהי
הם יתחברו חי ה' בשובו לארץ יהודה: (כז) בעני שוקד.
ותהבר עליהם להרע להם ולא לטובה עתה: (כח) ופליטי חרב. המלטים מן החרב אשר ישובו ממצרים לארץ יהודה
מתי מספר. ר"ל חשובים מועטים: וידעו וגו'. לו ידעו דברי מי יתקיים אם הדברים מתני שאמרתי שבמצרים יתמו
אם הדברים מהם שאמרו שהם במצרים בטח ויתקיימו שמה: (כט) ונתת לכם האות. הוא האות' המקרה שלאחריו
פרעה נהגר ביד ר"ל זה יהיה לכם לאות אשר הבטחתי להביא גאולה עליכם בחקום הזה: לתתן תדעו. כמה שהיה
נאמר ביד ר"ל תדעו כזה אשר יתקיימו דברי עליכם לרעה והוא בכל ענין בח"ש: (ל) כה אמר ה'. ר"ל כי כה אמר
: פרעה חפרע. כל אלו מלכי מצרים קרויים פרעה. וזה שהיה בימים ההם היה שמו המלכי חפרע: כיד אויביו. הם
הנבזים: וכיד וגו'. כפל הדבר בח"ש:

הַיֹּשְׁבִים בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם הִנְנִי נִשְׁבַּעְתִּי
בִשְׁמִי הַגָּדוֹל אָמַר יְהוָה אִם־יִהְיֶה עוֹד
שְׁמִי נִקְרָא בְּפִי כָּל־אִישׁ יְהוּדָה אֹמֵר
חַי־אֲדֹנָי יְהוָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ כז הִנְנִי
שֹׁקֵד עֲלֵיהֶם לְרָעָה וְלֹא לְטוֹבָה וְתַמּוּ
כָל־אִישׁ יְהוּדָה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
בַּחֶרֶב וּבָרָעָב עַד־כַּלּוֹתָם׃ כח וּפְלִיטֵי
חֶרֶב יְשֻׁבוּן מִן־אֶרֶץ מִצְרַיִם אֶרֶץ יְהוּדָה
מְתֵי מִסְפָּר וְיָדְעוּ כָּל־שְׁאֵרִית יְהוּדָה
הַבָּאִים לְאֶרֶץ־מִצְרַיִם לָגוּר שָׁם דְּבַר־
מִי יָקוּם מִמֶּנִּי וּמֵהֶם׃ כט וְזֹאת לָכֶם הָאוֹת
נְאֻם־יְהוָה כִּי־פֹקֵד אֲנִי עֲלֵיכֶם בַּמָּקוֹם
הַזֶּה לְמַעַן תֵּדְעוּ כִּי קוֹם יָקוּמוּ דְּבָרַי
עֲלֵיכֶם לְרָעָה׃ ל כֹּה־אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹתֵן
אֶת־פַּרְעֹה חָפְרַע מֶלֶךְ־מִצְרַיִם בְּיַד
אֹיְבָיו וּבְיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשׁוֹ כַּאֲשֶׁר נָתַתִּי

את

רד"ק

(כו) אם יהיה עוד שמי נקרא. כיון שאין שומעים מה שאומר להם הנביא בשמי לא יהיה שמי עוד נזכר בפיהם: כי התאלם מכם ובעב. הפך מה שאמר אשר לא נראה מלחמה ולאתם לא נרעב: כפי כל איש יהודה. כפי רוב' כי לדיקים שאמר ותמו נתוספת באור וחזק בענין ומה שאמר על רוצה רוכם שכרי אמר ופליטי חרב ומה שאמר עד כלותם הוא דרך ספנגה: (כח) מתי מספר. כמו ירמיהו הנביא כן גריש ומעטים אחרים לדיקים שהיו בהם: (כט) וזאת לכם האות. כי כשבראו בקרוב נבוכדנצר בא אל פרעה למו מתי לכם תדעו כי הופכם לכלות בארץ מצרים: כי קום יקומו. קום בחוזק מקור כמו ושוב אלי: (ל) פרעה חפרע.

מצודת ציון

אל' קיום: (כו) שוקד. ענין מהירות והשתדלות כמו שקדו ושמרו (מגדת מ') : ותמו. יכלו ויכלתו : (כח) ופליטי. ענין התלטה : מתי. מגזי: לגור. לדור : (כט) פוקד. ענין הסגנפה : יסף

מצודת דוד

: (כו) אם יהיה עוד שמי נקרא וגו'. ר"ל לא אחריך
פי עד ישובו ויקראו בשמי כי כל אנשי יהודה שבאים
ם יתמו מן העולם עד לא ישובו: אומר. יהיה אומר
הוא חי ה': בכל ארץ מצרים. אבל פליטי המרב מהי
הם יתחברו חי ה' בשובו לארץ יהודה: (כז) בעני שוקד.
ותהבר עליהם להרע להם ולא לטובה עתה: (כח) ופליטי חרב. המלטים מן החרב אשר ישובו ממצרים לארץ יהודה
מתי מספר. ר"ל חשובים מועטים: וידעו וגו'. לו ידעו דברי מי יתקיים אם הדברים מתני שאמרתי שבמצרים יתמו
אם הדברים מהם שאמרו שהם במצרים בטח ויתקיימו שמה: (כט) ונתת לכם האות. הוא האות' המקרה שלאחריו
פרעה נהגר ביד ר"ל זה יהיה לכם לאות אשר הבטחתי להביא גאולה עליכם בחקום הזה: לתתן תדעו. כמה שהיה
נאמר ביד ר"ל תדעו כזה אשר יתקיימו דברי עליכם לרעה והוא בכל ענין בח"ש: (ל) כה אמר ה'. ר"ל כי כה אמר
: פרעה חפרע. כל אלו מלכי מצרים קרויים פרעה. וזה שהיה בימים ההם היה שמו המלכי חפרע: כיד אויביו. הם
הנבזים: וכיד וגו'. כפל הדבר בח"ש:

כנתנו

אֶת־צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה בְּיַד נְבוּכַדְרֶאצַּר
מֶלֶךְ־בָּבֶל אֹיְבוֹ וּמְבַקֵּשׁ נַפְשׁוֹ׃
מה א הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא
אֶל־בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּה בִּכְתָבוֹ אֶת־הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה עַל־סֵפֶר מִפִּי יִרְמְיָהוּ בַּשָּׁנָה
הָרְבִעִית לִיהוֹיָקִים בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ
יְהוּדָה לֵאמֹר׃ ב כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל עָלֶיךָ בָרוּךְ׃ ג אָמַרְתָּ אוֹי־נָא
לִי כִּי־יָסַף יְהוָה יָגוֹן עַל־מַכְאֹבִי יָגַעְתִּי
בְּאַנְחָתִי וּמְנוּחָה לֹא מָצָאתִי׃ ד כֹּה
תֹאמַר אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה הִנֵּה אֲשֶׁר־
בָּנִיתִי אֲנִי הֹרֵס וְאֵת אֲשֶׁר־נָטַעְתִּי אֲנִי
נֹתֵשׁ וְאֶת־כָּל־הָאָרֶץ לִי־הִיא׃ ה וְאַתָּה

במקצת ספרים ליתא תי׳ לי תבקש

כָּל אַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל דִילִי הִיא׃ ה וְדַאתְּ

רד"ק

בחי"ת וכן היה כמוי שם אותו פרעה שהיה נימים הכם ויש אומרים כי הת"ת מקום ס"ת והוא פרעה בהפך כתוביות רולס לומל כי יהיה פרוע מן כי פרעה מהכן ותרגם יונתן פרעה הגירא: (ה) את הדברים האלה. המזכירים למעלה מהלשון הספר עד הנגע הרביעית ליהויקים כמו שכתוב למעל׳: (ג) אמרת. כי יסף ה׳ יגון על מכאובי. פירוש כי ברוך היה מתרע׳ על הנבואה ובעת שהיה קורא דברי הנבואה מפי ירמיהו ו״ו לא הגיע דבר הנבואה בתרעם ואמר אוי נא לי.

(ג) ומנוחה לא מצאתי. לא שרתה עלי שכוי׳ להנבא ותמה עליהם הרוח [מדבר יח] מה נשתניתי מתנבאי הכזיבים יהושע שימם את משה נתה עליו רוח ה׳ אליעד שימם את אליהו נתה עליו רו״ה אני מה נשתניתי מתנבאי הכזיבים אמר יהושע שמש עשה רבינו ושרתה עליו רוה״ק אליעד שימם אליהו ושרתה עליו רוה״ק מה נשתניתי אני תלמידי הנביאים אוי נא לי כי יסף יי׳ יגון על מכאובי ומנוחה לא מצאתי ואין מעותה אלא נבואה שאמר עליהם מה המקום מבינו הנה אשר בניתי אני סוכם וגו׳: (ה) ואתה תבקש לך גדולות. ואין גדולות אלא נבואות ספרים

מצודת דוד

מד (ג) יסף. מל׳ הוספה: ומנוחה. ענינו נבואה ע״ש המקרא והנח עליהם הרוח (במדב׳ י״ח): (ה) הנה. ענין שבירה ונתילה: נתש. ענין עקור׳: גדולות

מצודת ציון

מה (ה) בכתבו וגו׳. בעת שכתב מגילת איכה ומה את הדברים האלה ר״ל שהזכי׳ כה המלה הרעות אשר ייעד על יהודה וישראל אשר כן כתו׳ וה למשלה קח לך מגלת ספר וגו׳ (לעיל לו) : על ספר. אח ע״ש פיפו כי אחר שכתב נעשה ספר: מפי ירמיהו. ר״ל אמר הדברים מפיו וכדוק היה כותב על ספר: (ג) כי יסף כ׳. כ׳ הוסיף לי יגון על המכאוב שמאז כי מאז ה׳ מתוך נבואת הפורענות הוסיף לבי בכר נעשתה נתוסף כי יגון: יגעתי באנחתי. ואני עיף במה שאני מתאנח תמיד ומזעק על ביאת הפורענות: ומנוחה לא מצאתי. הגם מה שאני כותב לך המגלה ולא פוח על כי הה אחרי ישמש לתוך תרי׳ ולמוד ממך ותרוע ל״ל לא שרתה עלי הנבואה ונתה נשתניתי מאחר תלמידי כי רק את הרע קבלתי ולא את הטוב: (ד) אשר בניתי. ר״ל ישראל שעשיתים כבנין יפה הנה עתה אהרסם ואתנתש אשר נטעתי וגו׳ בכל הרב׳ במ״ש: ואת כל הארץ לי היא. ר״ל כל המקומות ל״ל תביאנה ברוסות ונטושות: (ה) ואתה ואיך

תְּבַקֵּשׁ־לְךָ גְּדֹלוֹת אַל־תְּבַקֵּשׁ כִּי הִנְנִי
מֵבִיא רָעָה עַל־כָּל־בָּשָׂר נְאֻם־יְהוָה וְנָתַתִּי
לְךָ אֶת־נַפְשְׁךָ לְשָׁלָל עַל כָּל־הַמְּקֹמוֹת
אֲשֶׁר תֵּלֵךְ־שָׁם׃ מו א אֲשֶׁר הָיָה דְבַר־
יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא עַל־הַגּוֹיִם׃
ב לְמִצְרַיִם עַל־חֵיל פַּרְעֹה נְכוֹ מֶלֶךְ־מִצְרַיִם
אֲשֶׁר־הָיָה עַל־נְהַר־פְּרָת בְּכַרְכְּמִישׁ אֲשֶׁר
הִכָּה נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל בִּשְׁנַת
הָרְבִיעִית לִיהוֹיָקִים בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ
יְהוּדָה׃ ג עָרְכוּ מָגֵן וְצִנָּה וּגְשׁוּ לַמִּלְחָמָה׃
ד אִסְרוּ הַסּוּסִים וַעֲלוּ הַפָּרָשִׁים וְהִתְיַצְּבוּ
בְּכוֹבָעִים מָרְקוּ הָרְמָחִים לְבָשׁוּ הַסִּרְיֹנוֹת׃

מרוע

רד"ק

ספרים נא לי את כל הגדולות וגו׳ ואומר ואגידם לך גדולים וגלולות אמר הקב״ה בדוק אם אין כרם שיש למה אין נתן רועה למה ומפני מה כי הנני מביא רעה על כל בשר ויש הרי בכל מקום אתה מוצא שאין הנביאים מתנבאים אלא בזכותן של ישראל וכן תרגם יונתן ומנוחה לא מצאתי ונכותם לא אשכחית: ואת כל הארץ היא. כל הארץ כתו שהיא הרגים ואתם כמו שאמר הנני מביא רעה על כל בשר כמו שהתנבא ירמיהו על הלומות ויונתן תרגם זית כל הרעה דיי־אל דילי היא: (ב) למצרים. עגל תחילה על פורענות מלך מצרים שבאה לו מחוץ לארצו והוא כאשר הלך על נהר פרת בכרכמיש אחר שלכד׳ מלך אשור ומלך ארם כמו שאחר כאן

(ה) תבקש לך גדולות. נבואות כמו ספרים נא לי את כל הגדולות וגו׳ [מלכים ב ח] קרא לי ואגידה לך גדולות וגו׳ [לעיל לג] אמר לו הקב״ה אם אין אין סייג ואם אין לאן אין רועה אינו עגלה על אין אלא בזכותם של ישראל כך שנאה במכילתא : (ג) מגן. של עור הוא והוא שלוק וכשיוצא מוסמרו בשמן : צנה. של עץ דמות חריסין (ד) מרקו הרמחים. כמו ומוכן ושוף [ויקרא ז׳]

מצודת דוד

(ה) אל תבקש. אל תבקש עתה דברי גדולות היא הנבואה שתבר אליך אל תבקש: כי הנני. ר״ל אל תבקש ישראל גולים אין מקום שתברר מחדש: כי הנני. ר״ל אל שברך יסיה עם כי הנני מביא רעה וגו׳ את נפשך אתן לך לשלל כי תלך נפשך כאלו אתה לעצמך: על כל המקומות. בכל המקומות שתביה אולך בגולה יהיה לך נפשך לשלל ולא תמות:

מצודת ציון

(ה) אשר היה. כלומ׳ עתה ספר אשר היה וגומר: (ד) למרים. ר״ל זהו אחר על מצרים ולמוספת ביאו׳ חיל פרעה נכו שהוא מלך בימים ההם: אשר הי׳. הרב׳ אשר היה הלא נהר פרת במקום בכרכמיש אשר הכה וגו׳: (ג) ערכו. על מצרים יאמ׳ בדרך לעג סדרו מלחמת מגן וצנה והתחזקו וגשו למלחמה חזל הכשרים המלחמה בכם: (ד) אסרו. קשרו הסוסים מרכב ועלו הפרשים והתיצבו במערכה בכובעים: מרקו. לאמר הרמחי׳ מן המלודה למען היות הכסה נרק ולבשו הסריונות להגן מתשת

מצודת דוד

(ה) נגזלתי לכרי גדולות ר״ל נבואה: אל כל בשר. על כל אדם: לשלל. ענין בזה:

מצודת ציון

מו (ג) ערכו. ה״ל מגירה וכן בן נגה רגליה (ז״ב ו׳): בכרכמיש. שם מקום: (ג) ערכו. ענין סידור: מגן. הוא מכלי המלחמה עשוי להגן בעליו מחכת חרב וחנית: ושיר. הוא כענין מגן אבל בהבנה אחרת: (ד) אסרו. ענין קשור׳: הפרשים. כן רוכבי הסוסים הרגילים בזה: בכובעים. ענין כובע עשוי מנחשת להגן על הראש וכן וכובע נחושת על ראשו (ש״א י״ז): מרקו. ענין לטוש וזכוך כמו ומורק ושופך בחיים (ויקרא ו׳): הרמחים. כענין חנית: הסריונות. הוא כענין תלבוש עשוי

ה מַדּוּעַ רָאִיתִי הֵמָּה חַתִּים נְסוֹגִים אָחוֹר
וְגִבּוֹרֵיהֶם יֻכַּתּוּ וּמָנוֹס נָסוּ וְלֹא הִפְנוּ מָגוֹר
מִסָּבִיב נְאֻם־יְהוָה: ו אַל־יָנוּס הַקַּל וְאַל־
יִמָּלֵט הַגִּבּוֹר צָפוֹנָה עַל־יַד נְהַר־פְּרָת
כָּשְׁלוּ וְנָפְלוּ: ז מִי־זֶה כַּיְּאֹר יַעֲלֶה כַּנְּהָרוֹת
יִתְגָּעֲשׁוּ מֵימָיו: ח מִצְרַיִם כַּיְּאֹר יַעֲלֶה
וְכַנְּהָרוֹת יִתְגָּעֲשׁוּ מָיִם וַיֹּאמֶר אֶעֱלֶה
אֲכַסֶּה־אָרֶץ אֹבִידָה עִיר וְיֹשְׁבֵי בָהּ: ט עֲלוּ
הַסּוּסִים וְהִתְהַלְּלוּ הָרֶכֶב וְיֵצְאוּ הַגִּבּוֹרִים
כּוּשׁ

בַּעֲנָנָא דְסָלִיק חָפֵי יַת אַרְעָא כְּמַבּוּעֵי דְמַיָּין דְמִטְרָפִין מוֹדֵי וַאֲמַר אֶסֹּק אֲחַפֵּי אַרְעָא וְאֹבִיד קִרְוָיָא וְדִיתְבִין בָּהּן: פ יַסְקוּן סוּסָוָתָא וְיִשְׁתַּגְּשׁוּן רְתִיכְיָא וְיִפְּקוּן גִּבָּרַיָּא

רד"ק

שעשוים מעצות מעצות: (ה) מדוע. המה חתים. מיל מלרים רחיתי חתים מפני חיל נבוכדנלר מדוע היה זה ליפה נבוכדנלר: נסוגים אחור. שהיה לאחור מפני חיל נבוכדנלר: יכתו. עניין שבר וכתיקה: ומנוס נסו. מנוס שם בפלס מקום: ולא הפנו. לא מחזירו פניו' כנגד הרודפי' אחריהו' אלא נסו נסו בחזקה זהו שאמר ומנוס נסו לחזק המנוס: מגור מסביב. בעוד' נסיס יהיה לשם פחד מסביב שיפחדו שיבאו לשם מכל סביבותיהו' וי"ם מגור עניין הקיפה ולא מחפני למיקם מן קדם דקטלין בחרבא דמפקנין עליהון מן סחור מחור: (ו) אל ינוס. מי שהוא קל ברגליו לא ינוס כי לא יועילו לו כי ישיגוהו הרודפים: ואל ימלט הגבור. ולא יגיע בגבורו שיתגבר לשלם שם ישמוד לשלם' כנגד' כי לא תועילהו גבורתו ויפול בידם: צפונה. בפאת לפון לברכמיש כי שם המלחמה לו לברכמיש היתה לפונית למלרים לפיכך אמר אמר לפונה וכן אמר למטה בארלן לפון: (ז) מי זה. אמר על פרעה לעג מי זה שהיה שולה מן הארץ: כיאור. כמו יאור שעולה ומתפשט בארלן: כנהרות. כמו הנהרות הגדולים כן ר מימיו של פרעה והוא משל על היולתיו וכיון שהיו עולים כל כך הנבורה אין כשלו ונפלו עתה לפני נבוכדנלר וכשל לחזק עוד ואמר: (ח) מלרים כיאור. הרלשון יתגעשו מבנין התפעל וזה בשני יתגעשו ר"ל מעורבבת מן הדומה למרובע אמר כמו שהנהרות יתגעשו מים כן יתגעשו היולתיו של פרעה בכחו לארץ ומיין יתגעשו הוא עניין המים ותנועתם בחזק וי"ם ליאור לענגא: ואמר אעלה אכסה ארץ. אמלא בפתח הארלי"ם במקום הנהר ולא אעלה אני חלקי כי הם פועלי' עומדים ואיש הון מבנין הפעיל היו יולאין ואינו רחוק שהיה הארלי"ם בפתח אע"פ שהם המנהג. אובידה. מבנין הפעיל משפטו אלבידה אלא שבא כן לכיות על הארלי"ם במשפט: (ט) עלו הסוסים. עתה ראל נבוכדנלר עלה הסוסים כלומר הוא מה תעשו אתם הסוסים כלומר הנה עליו כמו שעלים מרכב בוא' כמו המי' הסוסים: והתהוללו. אתם הרכב כמו שביים' עשי' מתהולל והרכב שם כלל כמו שם מלא

מצודת ציון

שבוי הנרגל להגן ממכת חרב וחניית כמו ושריון קשקשים (ש"א י"ז): (ה) חתים. עניין איתה ופחד כמו ואל תחת (יהושע ח'): נסוגים אחור. עניין החזרה לאחור כמו ונסוג מאחרי אלהינו (ישעיה נ"ט): יכתו. מל' כתיתה ושברום: ומנוס נסו. עניין בריחה: הפנו. מל' הפנה: מגור. עניין פחד כמו ויגר מואב (במדב' כ"ב): (ו) אל יד. אל מקום וכן כל יד בחל יכף (דברים ב'): (ז) יתגעשו. עניין תנועה חזקה כמו ותגעש וחרעש הארץ (תהלים י"ח): (ט) והתהוללו. מל' הוללות

מצודת דוד

חרב וחניית: (ה) מדוע. למה ראיתי שהמה מתפחדי' לאחור לברוח מן המלחמה: ונגוריסם. אף הגבורים שהם כאחיהם ונפשם מן הנבחדים ולא פנו אליהם להלחם עם: מסביב. פחד אחזתם הסביב ר"ל את כלם אחז הפחד נעדר: (ו) אל ינוס הקל. אף הקל ברגלין לא ינוס נפשו כי החויב ישיגו: לפונה. בפאת לפון אל מקום וכן שמה כשלו ונפלו: (ז) מי זה. אמר בתלעג מי שהיה עולה ומתפשט כמו היאור העולה ומתפשט על כל פני ומי הוא העם המרים קול אחון כמו הנהרות אשר מימיהם בתנועה חזקה ומרימים קול אחון: (ח) מלרים. כאיר לעלמו הנה זהו מלרים כי היה עולה ומתפשט ברוב מיילותיו כמו היאור המתפשט ברוב מיילותיו ומרים קול אחון כמו הנהרות יגיעו כתים בחוזק רב ובהרמות קול: ואמר. היה חושב בלבו אעלה ואכסה ארץ ברוב מיילותי ואובידה עיר זה כרכמיש כיד הלך אשור: (ט) עלו הסוסים. אתם רוכבי הסוסים עלו לתלמתם ואתם אנשי הרכב התהוללו ובא רוים לבאן ולבאן ושוטו

תרגום

ח מה דין חזיתי אינון דחתין מסתחרין לאחורא ונגבריהון תבירין ומשתיצין ערקין ולא מתפנין לסטר קדם דקטלין בתרין דמתכנשין עליהון מסחור אמר ייי: ולא יעתסק קלילא ולא ישתיזיב דקטלא קדם ייי אלהים צבאות בארעא צפונא על נהרא פרת אתקלו ונפלו: ז מן דין דסליק כמשריתא בענגא דסליק ותפי ארעא כמבוע דמטרפין מודי: ח מצרים כאר יעלה דמיין דמטרפין מודי ואמר אסק אחפי ארעא אובד קרוי ודיתבין בהון: ט יסקון סוסוותא ויתגשון רתיכיא ויפקון גברי

רש"י

ז) פורכי"ל בלע"ז: (ה) המה חתים. מלרים הפנו. שד לעמוד במלחמה לא היה להם פנה: (ז) כיאור יעלה. שהיה רגיל להעמיד ניסות ס כמו נהר לשפך סביביו: יתגעשו מימיו. דמ מוסי: (ח) כיאור יעלה. היה רגיל לעל אובידה. כמו אאבד: (ט) והתהוללו. ל' סבב

רש"י

ורותה

מצודת דוד

מצודת ציון

רד"ק

בחול והולות הרכב הוא מכולת המוסים רלות ושוב ודסילתם שידמה הולות ושבשון: ולולו הגבורים. בלבי הין"ד והוא ליקון ולית הוותיה ושמלה ולולה בקמן הין"ד: כוש. ופוט. בלו עם הרעה וכן עדים: תפשי דרכי קשת. המוך על המוך כמו נהרי נהרי דבש ומתמה חכמי יושבי הרע' ופפוני עמוני חול: (י) והיום ההוא. יום נקמה לאדנ': מלרים נקמת יאמיהו המלך שהמיתו הרעה נכה. במגדו: ורותה מדמה. מן הקל ולית הוותיה ומלרת רותה ורותה מן הדגום: לא נהל הרע. כמו על. וכן אל הרכים לא אהל: (יא) עלי גלעד. ואם תעלי ותקחי לרי לא יועילוך: לשוא הרבית רפואות. לתנם תקחי רפואות לנוכחך: כי תעלה לך תעלה. הריב ביו"ד רולה לומר שהם יתמהו כן בעת ר הרבית: (יב) שמעו. ושוחהך. כמו לעקהך וכן לוחה על היין. ל בגבורו כשלו. כי אפילו הגבורים יעוכו ויפשלו אים בתחיו בעוסה כי בלח ממוקת הרלשון יכשל ויפול והשחרון ל בו בעוסו שימלאהו מועל בדרך ויכשל בו בעוסו והיה יחדיו ופלו שניהם: (יג) הדבר. אחר כן בא נבוכדנלר עוד בוא לת ארץ מלרי' והמוכה הנכיה עליה' עלה בוא ואמר: (יד) הגידו במלרים. זכר תהלה כלל במלרים ואחר כן פרט

מצודת דוד

גם כמה בא בעזרתם: תופשי דורכי קשת. ר"ל תופשי ם ודורכים בה למתחה היטב לירות להרחוק: (י) והיום ר"ל אבל לא יהיה המחשבתו כי תרבו לו ימי המע' עד עליה ל"ל מלך בבל (והיתה בעזרת המקום לנקום ממנו ת יתאיהו מלך יהודה שהרגו כמ"ש במ"ב כ"ג): ואכלה חרב. הבשרים: כי זבח לה'. ר"ל בעזרת המקום בה זבח: בהר פרת. המוך לנהר פרת כי שם היתה המלחמה: (יא) עלי גלעד. אחר הדרך לעבר את מלרים עלי לגלעד המקום וקחי שמה לרי לרפאות את מחלואיך: לשוא הרבית. על חנם הרבית מיני רפואות כי אין לך בהם תעלה ומרפא ואיה ענין מליצה: (יב) קלונך. ר"ל בבכי עמה: לשוא הרבית. על חנם הרבית מיני רפואות כי אין לך בהם תעלה ומרפא ואיה ענין מליצה: (יב) קלונך. ר"ל בבכי בכל: הגלה בארץ. ר"ל בכ"מ יבוא כשמע לעקתם כי כשיבוא כבר והפך אמלא אבור בגבור בדרך הרוגה' ויהיה יפלו ויחבלו: (יג) לבא. שיבא ל"ל על ארץ מלרים להמיתה אותה בארלם: (יד) הגידו וגו'. אשר ב"ל הנעשה

בּוּשׁ וּפוּט תֹּפְשֵׂי מָגֵן וְלוּדִים תֹּפְשֵׂי דֹרְכֵי
קָשֶׁת: י וְהַיּוֹם הַהוּא לַאדֹנָי יְהוָה צְבָאוֹת
יוֹם נְקָמָה לְהִנָּקֵם מִצָּרָיו וְאָכְלָה חֶרֶב
וְשָׂבְעָה וְרָוְתָה מִדָּמָם כִּי זֶבַח לַאדֹנָי
יְהוָה צְבָאוֹת בְּאֶרֶץ צָפוֹן אֶל־נְהַר־פְּרָת:
יא עֲלִי גִלְעָד וּקְחִי צֳרִי בְּתוּלַת בַּת־
מִצְרָיִם לַשָּׁוְא הִרְבֵּיתִי רְפֻאוֹת תַּעֲלֶה
אֵין לָךְ: יב שָׁמְעוּ גוֹיִם קְלוֹנֵךְ
וְצִוְחָתֵךְ מָלְאָה הָאָרֶץ כִּי־גִבּוֹר
בְּגִבּוֹר כָּשְׁלוּ יַחְדָּו נָפְלוּ שְׁנֵיהֶם:
יג הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ
הַנָּבִיא לָבוֹא נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל
לְהַכּוֹת אֶת־אֶרֶץ מִצְרָיִם: יד הַגִּידוּ

הרבית ק' במצרים

בכוש ופוט אחדי תרסין
ולודאי דנגדין ומחן
בקשתא: י ויומא ההוא
קדם ייי צבאות יום
פורענותא לאתפרע מסנאי
עמיה ותקטיל חרבא
ותתסבע ותרוי מדמהון ארי
דבחא קדם ייי אלהים
צבאות בארעא צפונא על
נהר פרת: יא סקי לגלעד
וסבי שעיף מלכות בגושתא
דמצרים לא להנאה אסגית
דמטנין אסו לא סלקת
מיתיך: יב שמעו עממיא
קלנך וצוחתיך אתמליאת
ארעא ארי גבר בגבר
אתקלו כחדא אתקטלו
ארויהון: יג פתגם נבואה
דמליל ייי עם ירמיה נביא
מיתי גבוכדנצר מלכא
דבל לממחי ית ארעא
מצרים: יד חוו במצרים

ובסיו

רש"י

ורותה

מצודת ציון

רד"ק

שכרון כמו שכר מהלך פרעה על מתרגמינן מרוו: בארץ צפון. נבוכדנאצר בכרכמיש ושם נפל ונהרגו גבוריו והוא ברת המלחמה: (יב) גבור בגבור כשלו. כשהיו רחים היו נכשלים ונתקלים זה בזה: (יג) לבוא בוכדראצר. זו מכה שהיה שהמריב נבוכדנאצר את מלרים בשנת עשרים ושבע למלכו [יחזקאל כט] כמו שנתנו

מצודת דוד

מצודת ציון

הולות ונגעון כי ברוב המרולה נרחים כמשתגעים וכן בתולות והבולה הרכב (נחום ב'): כוש ופוט ולודים. שמות אומות: דורכי. הדרך לדריך הרגל על הקשת למתחה היטב: (י) ובעבע. מנין שביעה הרעב: ורותה. עניין שביעה המלחה כמו פגן רוס (ישעיה ל"ח): (יא) צרי. הוא שרף המוסף מעלי הקטף וכן ודבש ומחן ולרי (יחזקאל כ"ז): תעלה. עניין רפואה כמו רפואות תעלה לין לך (משל ל') וכפל המלה בחמות נרדפים: (יב) קלונך. מל' קלון

בְּמִצְרַיִם וְהַשְׁמִיעוּ בְּמִגְדּוֹל וְהַשְׁמִיעוּ
בְּנֹף וּבְתַחְפַּנְחֵס אִמְרוּ הִתְיַצֵּב וְהָכֵן לָךְ
כִּי־אָכְלָה חֶרֶב סְבִיבֶיךָ: טו מַדּוּעַ נִסְחַף
אַבִּירֶיךָ לֹא עָמַד כִּי יְהוָה הֲדָפוֹ:
טז הִרְבָּה כּוֹשֵׁל גַּם־נָפַל אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ
וַיֹּאמְרוּ קוּמָה וְנָשֻׁבָה אֶל־עַמֵּנוּ וְאֶל־
אֶרֶץ מֹולַדְתֵּנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב הַיּוֹנָה:
יז קְרָאוּ שָׁם פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם שָׁאוֹן
הֶעֱבִיר הַמּוֹעֵד: יח חַי־אָנִי נְאֻם־הַמֶּלֶךְ
יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ כִּי כְתָבוֹר בֶּהָרִים

ת"א (קרתו סס) מ"ק טו (כי כתבור) תגילה כפ וככרמל

רד"ק

במגדול וכוא שמכר בתולה בין מגדול ובין סיס וכן בנף וכתחפנחס ערי ממלכה נפרעה: (טו) מדוע נסחף אביריך לא עמד. ואתבוכה כי ה' הדפו נסחף מן מטר סוחף אבריך כאילו אתאבו לא יוכל לעמוד בעצמו ואמר נסחף לשון יחיד ואמר אבריך לשון רבים כ"ל כל אחד ואחד מן אבריך: (טז) הרבה כושל. ס' שזכר הרבה בחס כושלים: גם נפל איש אל רעהו. כמו על רעהו כמו באמר נגוד בגבור כשלו וי"ח נפל כמו אל הכסדים אתה טופל שתרגם משתמש וכן תרגם לף לשתמש גבר לאחביה: ויאמרו קומה ונשובה אל עמנו. הגליה במצריים מולדות אחרות כי כשסיה רעב היו באים לגור במצריים כי ברוב הגשמים יש שבע במצרי' יותר משל' מלכות וכשיבא חיל נבוכדנצר יאמרו איש לחברו קומה ונשובה אל עמנו: היונה. הלונכת כי אין מי שיעמוד כנגדה וכן והאכלתי את מוציך תונקיך וכן לא יוגו עוד כשיאלו את עמו ויונתן תרגם מעניין יון שתרגם מן קדם תכב קגלה דסיא כחמר מרוחא: (יז) קראו שם. אמרו שם במצריים דרך קריאה על פרעה מלך מצריים שהיה מלך שאון והמון רב: העביר המועד. המועד שהיו מלך בגבל לעלות להלחם עמו העביר אותו לו מפחדו אליו ומלך עומד במקום שניים מלך מצריים ומלך שאון ויונתן תרגם קראו זמינו: (יח) חי אני. כי כתבור בהרים פירש מדוני אני ז"ל כמו שהר תבור הוא מועד לעוד שם ולפרוש שם רשתות כמו שאתר ולכפ

מצודת ציון

קטן וכזיון: ומתחך. מל' עמה וחזקה: (יד) במגדול בנף וכתחפנחס. שמות מקומות בארץ מצרים: (טו) נסחף. עניין שטיפה וגרופה כמו תשר סוחף (תהלים ל"ח): אביריך. עניין חוזק וגבורה כמו דבורה אבירו אבירים (שופטים ה'): הדפו. עניין בחיתה ודחיה כמו אל ידפנו (חיוב ל"ב): (טז) נפל. עניין נטיה והתהרות כמו אל הכסדים אתה טופל (לעיל ל"ז): היונה. מל' אומה ועניינו עושק הגוף והממון וכן העיר היונה (לפניה ג): (יח) אני. עניין המיי': המועד. עניין זמן קבוע כמו כי למועד מנוי לך (ב"מ פ'): (יח) כתבור וככרמל. שמות ברים

תרגום

בְּמִצְרַיִם וְהַשְׁמִיעוּ בְּמִגְדּוֹל וְהַשְׁמִיעוּ
בְּנֹף וּבְתַחְפַּנְחֵס אִמְרוּ הִתְיַצֵּב וְהָכֵן לָךְ
כִּי־אָכְלָה חֶרֶב סְבִיבֶיךָ: טו מַדּוּעַ נִסְחַף
אַבִּירֶיךָ לֹא עָמַד כִּי יְהוָה הֲדָפוֹ:
טז הִרְבָּה כּוֹשֵׁל גַּם־נָפַל אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ
וַיֹּאמְרוּ קוּמָה וְנָשֻׁבָה אֶל־עַמֵּנוּ וְאֶל־
אֶרֶץ מֹולַדְתֵּנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב הַיּוֹנָה:
יז קְרָאוּ שָׁם פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם שָׁאוֹן
הֶעֱבִיר הַמּוֹעֵד: יח חַי־אָנִי נְאֻם־הַמֶּלֶךְ
יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ כִּי כְתָבוֹר בֶּהָרִים

וכבסרו בְּמִגְדּוֹל וּכְבָסְרוּ בְּסִיס
וּבְתַחְפַּנְחֵס. אָמְרוּ אִזְדַּ
וְאִתְכַּנַּשׁ לָךְ אֲרֵי קְטִיל
חַרְבָּא סַחֲרָנָךְ: טו מָא דְ
אִתְבְּרוּ גִּבְרָךְ וְלָא יָכִי
לְמִיקַם אֲרֵי יְיָ תַּבְרִינוּן
טז אַסְגִּיאוּ מַתְקְלִיהוֹן אַ
אִשְׁתְּמָעוּ גְבַר לְחַבְרַ
וַיֵּימְרוּן קוּמוּ וּנְתוּב לְעַמָּ
וּלְאַרְעָא יַלְדוּתָנָא מִן קָדָ
חַרְבָּא דְסָנְאָה דַהֲוָיָא כְּחַ
מְרַוְיָא: יז זַמִּינוּ לְתַ
פַּרְעֹה מַלְכָּא דְמִצְרַ
דַּסְגִּיאִין אִתְרְגוּשְׁתֵּיהּ מַע
זְמָנָיָא: יח קַיָּם אֲנָא אַ
מַלְכָּא יְיָ צְבָאוֹת שְׁמֵיהּ אֲ
כְּמָא דְּיַצִּיב פְּתְגָמָא דְתָ

בטעטו בסדר עולם: (יד) התיצב והכן לך. ל
המלחמה. והכין והתקין: (טו) נסרף. נס
והמליקו נגוריך כמו מטר סוחף [מצלי כה]
אדהו כל' משנה ומנחם חברו ל' כליון וכן חבר
סוחף ודומה פתר מטר סוחף כמו מטר סועף
מסעף פארה במערבה [ישעיה י'] : (טז) הר
כושל. הקב"ה שהדפו הרבה לו מכשול: גם נפ
נתקבלו אומה אל רעהו לאמר נקומה ונשובה
אמיתו ממקום שיצאנו משם להלחם: חרב היונ
חרבה דסנאה דהיה כחמר מרוחא: היונה. ל' יון
ל' אומה: (יז) קראו שם. במלחמה שהכריזו מש
חרפה: פרעה מלך מצרים שאון. שהיה מגביה
שאונו הגאותו להתהלל בחיילותיו. העביר המו
הייעוד יום מלחמה קבוע לעלות ולהלחם ולא יעל
יום זמן המועד: (יח) כי כתבור בהרים.
כאשר דבר אמת הוא שתבור קבוע בהרים וכל ה
על הים כן באמת יבא הדבר הזה על מצרי
כלי

מצודת דוד

לגלות פליטים: אמרו. אתם המשמיעים קול אמרו למלך
שהולך לעמד בקצרי המלחמה והכן לך. כל ארבי המלח
חרב האויב אכלה אותך מסביב: (טו) נסחף אבריך. ה
שבך מדוע נ"מ נשטף ונגרף לבל יוכל לעמוד על רגליו
עמוד. כאלו משיב בעבור זה לא עמד כי ה' הדפו והוא
כי: (טז) הרבה כושל. הוא הכבה לו מכשולים. גם כ
וגו'. ר"ל הנכרים באים לעזרת מצרים כמו והתחברו
ואמרו קומו ונלכה ונשובה אל עמינו וגו': הנפי חרב היונ
חרב. כ"ל המלחמה ותוכפת לעשוק הגוף והממון: (יח)
אם. כמעבכת לבא כבדים הכריזו ל' אשר פרעה מלך
מצרים קול שאון בגאות וגבורל לבב הנה עתה העביר
כמו הר תבו
קבוע

בְּסוּדָיָא וּכְכַרְמֶל בַּיָּם יָבוֹא: יט כְּלֵי גוֹלָה עֲשִׂי
לָךְ יוֹשֶׁבֶת בַּת־מִצְרָיִם כִּי־נֹף לְשַׁמָּה
תִּהְיֶה וְנִצְּתָה מֵאֵין יוֹשֵׁב: כ עֶגְלָה יְפֵה־
פִיָּה מִצְרַיִם קֶרֶץ מִצָּפוֹן בָּא בָּא: כא גַּם־
שְׂכִירֶיהָ בְּקִרְבָּהּ כְּעֶגְלֵי מַרְבֵּק כִּי־גַם־
הֵמָּה הִפְנוּ נָסוּ יַחְדָּיו לֹא עָמָדוּ כִּי יוֹם
אֵידָם בָּא עֲלֵיהֶם עֵת פְּקֻדָּתָם: כב קוֹלָהּ
כַּנָּחָשׁ יֵלֵךְ כִּי־בְחַיִל יֵלֵכוּ וּבְקַרְדֻּמּוֹת
בָּאוּ לָהּ כְּחֹטְבֵי עֵצִים: כג כָּרְתוּ יַעְרָהּ
נְאֻם־

ת"א (עגלה יפה פיה) ויתא לב
אֲרֵי בְּמַשְׁרְנוּ יְהָכוּן עֲלוֹכוֹן וּבְמָא דְעָלִין בְּבַשְׁלִין לְמִיקַן אֲעֵי חוּרְשָׁא: כג שִׁיצוּ הכרמה

רש"י

(יח) כלי גולה. אדם יוצא לדרך מתקן לו המה ומקדם על חרס לשמות בה: ונצתה. ל' איש: (כ) עגלה יפה פיה. מלכותא יפה: קרץ. עממין קטולין קרץ ל' חתוך וכן מחומר קרצתי [איוב לג]: מצפון. מבבל: (כא) שכיריה. שריה כמו בתעבר הסכירה [הושע ז]: מרבק. קיפל"ח בלע"ז: הפנו. פנו עורף לנקם לנוס: (כב) קולה כנחש ילך. הלי הגתם בא ללמד על מצרים ומצא למד למדנו מכאן שבמאמר הקב"ה לנתם על נחוגך תלך [רמשית ג] קיטע את רגליו והולך קולו בסוף העולם כך שעוויה בבלבים ובחיים מדות דר' אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי: כי בחיל ילכו. אליה: (כג) כרתו יערה. כח

מצודת דוד

קטוע בחרים ולא יוכל המקומו וכמו אבר הכרמל עומד על הים ולא ימים הסס כן יבא ל"ל על מצרים ולא ישתנה ולא יזוז מביאתו אמה: (יט) כלי גולה. דבר הולכי גולה לתקן לעצמם כלי לשתות בו וכלי לגלות בה עיסה וכדומה: לשמה תהיה. כי חבלו המנה: ונצתה. תהיה שמחה ובלי יושב בה: (כ) עגלה. מצרים שהיתה מלכות יפה כעגלה היפה מאד הנה תפתה לפון יבא עליה ל"ל המתחך וכומם אותה: קרץ בא. בפל המלה לחזק ולות' שבודתי יבא: (כא) גם שכיריה. גם הסרים הגדולים אשר בקרבה יוכלו לעבה כעגלים המפוטמים במרבק שאחר שנעשו שמנים מולאים לשבח: כי גם המה. אף שרדך הסרים לרוחת אחולי לבב לעמוד בקשרי המלחמה הנה המה לא כן עשו כי פנו מן המלחמה ונסו יחדיו ולא עמדו על עמדם ולזה בחיל הסיגם בחויב נפלו בנופלים ולא לקחום בסבי כלרך הסרים: כי יום אידם. ר"ל על כי בא עליהם יום אידם עת פוחם שהוא פקודה כל מי לבן בא חורך לבבל: (כב) קולה. קול של מצרים יל לרות נאמר למרחוק כמו קול הנחש המתחוק: כי בחיל ילכו. הכסדים ילכו עליהם בחיל רב ובקרדומות יבאו עליהם לכרתם: כחוטבי עצים. ר"ל כמו אחרו ביד הבלים לחנות מעצמה כריתת החוטבים בן לא יוכלו מצרים לחנות מעצמה מרב הכסדי: (כג) כרתו יערה. ר"ל אחם בני מצרים הרגו כל אנשי מצרים כי הכח בכם לכרות הכל כי לא יוקר מספר אנשי מצרים מרוב מבלבה

תרגום

בְּסוּדָיָא וּכְכַרְמֶל בַּיָּם יָבוֹא: יט כְּלֵי גוֹלָה עֲשִׂי
לָךְ יוֹשֶׁבֶת בַּת־מִצְרָיִם כִּי־נֹף לְשַׁמָּה
תִּהְיֶה וְנִצְּתָה מֵאֵין יוֹשֵׁב: כ עֶגְלָה יְפֵה־
פִיָּה מִצְרַיִם קֶרֶץ מִצָּפוֹן בָּא בָּא: כא גַּם־
שְׂכִירֶיהָ בְּקִרְבָּהּ כְּעֶגְלֵי מַרְבֵּק כִּי־גַם־
הֵמָּה הִפְנוּ נָסוּ יַחְדָּיו לֹא עָמָדוּ כִּי יוֹם
אֵידָם בָּא עֲלֵיהֶם עֵת פְּקֻדָּתָם: כב קוֹלָהּ
כַּנָּחָשׁ יֵלֵךְ כִּי־בְחַיִל יֵלֵכוּ וּבְקַרְדֻּמּוֹת
בָּאוּ לָהּ כְּחֹטְבֵי עֵצִים: כג כָּרְתוּ יַעְרָהּ

וכברמל בים יבא: יט כלי גולה עשי לך יושבת בת מצרים כי נף לשמה תהיה ונצתה מאין יושב: כ עגלה יפה פיה מצרים קרץ מצפון בא בא: כא גם שכיריה בקרבה כעגלי מרבק כי גם המה הפנו נסו יחדיו לא עמדו כי יום אידם בא עליהם עת פקדתם: כב קולה כנחש ילך כי בחיל ילכו ובקרדמות באו לה כחטבי עצים: כג כרתו יערה

רד"ק

ורמת פרוסה על תבור כן יגודו לופם: וכברמל בים יבא. כמו עלי הכרמל שמביאים בים כן יבואו לוה' בבביה ויונתן תרגם לרי המה דיליה אתגמת דתבור בטוריא וכברמלא בימא כן ייתי תבריה: (יט) כלי גולה. יוכבה בת מצרים. אם בת מצרים שביית יושבת בעמר יושבת לבטח ובטיה תושבה שתשבי זמן רב בארצך עתה עשי לך כלי גולה כי תגלי ממנה וזכר נוף שהיתה עיר ממלכה: ונצתה. תהס כמו עריו נצתה ונצתה במדבר וכן ת"י ותלגי: (כ) עגלה יפה פיה מצרים. יפה פיה שתי מלות ועיינו מלה אחת וכן פקחקות וכהו לגאוותיה והוא יוכבגנו עצומות כל אלו שתי מלות ועיינם מלה אחת וכן יפה פיה וכפלו בם הע"ן ובמ"ד לרב ביופי ודומה מצרים לעגלה יפהפיה לרב יפיה ותשבה וכן בגם כל הבנים היפות והבדשות הרות הבמן: קרץ מצפון בא בא. עיין קריצה וגזרה כמו מחומר קולתי גם אלו: מצפון. מבבל שהיא לפונית ואמר בא בא כפל הדבר לחזק הענין: (כא) גם שכיריה. גייסות שבכרו לעזרה הם בקרבה: כעגלי מרבק. כמו העגלים שעומדים בבית לפטמן כן הם יושבים כמו הבשיריה שפירש גדולה מרבק עניין פטום וכן עגל מרבק ערב: (כב) קולה כנחש ילך. קול לעקת מצרים ילך למרחוק: (כג) כרתו יערה. מחלקת כמנה הזאת יש קולתים כרתו

מצודת ציון

פריס נודעים ומפורסמים: (יט) לשמה: לשממה: ונצתה. מל' אש ושממה: (כ) יפה פיה. פתרונו כמלה מ' ור"ל יפה ביופי ולזה נכפל הענ"ן ולת"ר הפעל וכמו ירקרק אחמדם: קרץ. עניין חתוך וכריתה כמו מחומ' קורלתי (איוב לג): (כא) שכיר'. עניינו גדולים ונכבדים וכן בתעבר הסכירה (ישעיה ז'): מרבק. הוא הרפת מקום שפטמו שם העגלים וכן ומעגלים מתוך מרבק (עמוס ו'): הפנו מל' פניה וסליכה: אידם. עניין שבר ומקרה רע כמו הלא איד לעול (איוב ל"ח): פקודתם. מל' המיתה ואחר שכיות פקידה וזכרון הענמה כל מי כמו ופקודה כל האדם (במדב' ט"ז): (כב) ובקרדומות. שהם הגרזן המחוד עצים כמו ונקת תכיתלך את הקרדומות (שופטים ט'): כחוטבי כן נקראים כורתי העצים וכן המחוטב עצך (דברים כ"ט): שופטים

רד"ק

ורמת פרוסה על תבור כן יגודו לופם: וכברמל בים יבא. כמו עלי הכרמל שמביאים בים כן יבואו לוה' בבביה ויונתן תרגם לרי המה דיליה אתגמת דתבור בטוריא וכברמלא בימא כן ייתי תבריה: (יט) כלי גולה. יוכבה בת מצרים. אם בת מצרים שביית יושבת בעמר יושבת לבטח ובטיה תושבה שתשבי זמן רב בארצך עתה עשי לך כלי גולה כי תגלי ממנה וזכר נוף שהיתה עיר ממלכה: ונצתה. תהס כמו עריו נצתה ונצתה במדבר וכן ת"י ותלגי: (כ) עגלה יפה פיה מצרים. יפה פיה שתי מלות ועיינו מלה אחת וכן פקחקות והוא לגאוותיה והוא יוכבגנו עצומות כל אלו שתי מלות ועיינם מלה אחת וכן יפה פיה וכפלו בם הע"ן ובמ"ד לרב ביופי ודומה מצרים לעגלה יפהפיה לרב יפיה ותשבה וכן בגם כל הבנים היפות והבדשות הרות הבמן: קרץ מצפון בא בא. עיין קריצה וגזרה כמו מחומר קולתי גם אלו: מצפון. מבבל שהיא לפונית ואמר בא בא כפל הדבר לחזק הענין: (כא) גם שכיריה. גייסות שבכרו לעזרה הם בקרבה: כעגלי מרבק. כמו העגלים שעומדים בבית לפטמן כן הם יושבים כמו הבשיריה שפירש גדולה מרבק עניין פטום וכן עגל מרבק ערב: (כב) קולה כנחש ילך. קול לעקת מצרים ילך למרחוק: (כג) כרתו יערה. מחלקת כמנה הזאת יש קולתים כרתו

נאם־יהוה כי לא יחקר כי רבו מארבה
ואין להם מספר: כו הבישה בת־מצרים
נתנה ביד עם־צפון: כז אמר יהוה
צבאות אלהי ישראל הנני פוקד אל־
אמון מנא ועל־פרעה ועל־מצרים ועל־
אלהיה ועל־מלכיה ועל־פרעה ועל
הבטחים בו: כח ונתתים ביד מבקשי
נפשם וביד נבוכדראצר מלך־בבל וביד
עבדיו ואחרי־כן תשכן כימי־קדם נאם־
יהוה: כט ואתה אל־תירא עבדי יעקב
ואל־תחת ישראל כי הנני מושיעך
מרחוק ואת־זרעך מארץ שביים ושב
יעקוב ושקט ושאנן ואין מחריד: כח אתה
מלא ואו אל
יעקב נאם־יהוה כי אתך אני כי אעשה כלה בכל־הגוים אשר
הדחתיך שמה ואתך לא־אעשה כלה
ויסרתיך למשפט ונקה לא אנקך:

מז א אשר היה דבר־יהוה אל־ירמיהו
הנביא אל־פלשתים בטרם יכה פרעה
את־עזה: ב כה אמר יהוה הנה־מים
עלים מצפון והיו לנחל שוטף וישטפו
ארץ ומלואה עיר וישבי בה וזעקו האדם
והיליל כל יושב הארץ: ג מקול שעטת
פרסות אביריו מרעש לרכבו המון
גלגליו לא־הפנו אבות אל־בנים מרפיון
ידים

ת"א (לא ספו אבות) סגי' קין כמורות פ

רש"י

(כח) למשפט. בגיהוך מלריס מגלו שם על כרחם: (ל) אל פלשתים. על פלסתים: בטרם יכה פרעה את עזה. כשהיה נבוכדנאצר בא על ירושלם בשנה העשירית לצדקיהו ילא חיל פרעה ממלריס ויעלו הכשדים מעל ירושלים שמע פרעה שמף לח עזה ושב לולו כסדר עולם: (ג) שעטת. אין לו דמיון ויונתן תרגמו מפסוניות: מרעש לרכבו. מרעש אשר לרכבו: לבלוד. תופני מרכבותיו: לא הפנו אבות אל בנים

תרגום

ברבקא אמר יי ארי ליתי לתון סוף אדי סניאין מהלא ולית לתון מגן: כו בחיתת מלכות מצרים אתמסרת ביד עמא דאתא עלה מצפונא: כז אמר יי צבאות אלהא דישראל הא אנא מסער על אתרגושת אלכס דרויא ועל פרעה ועל מצרים ועל טעותהא ועל מלכהא ועל פרעה ועל דמתרחצין עלוהי: כח ואמסרינון ביד דבעין למקטלהון ויביד נבוכדראצר מלכא דבבל וביד עבדוהי ובתר כן תשרי כיומי קדם אמר יי: כט ואת לא תדחל עבדי יעקב ולא תתבר ישראל ארי הא אנא פריק ליך מרחיק וית בנך מארע גלותהון ויתובון דבית יעקב

רד"ק

לוחי כמו תרכו מלד כלילו מדבר כנגד כחיל ויש קורלים כלרטו פעל עבר כמו במרבו זכרו וכמקלם ספריס מדוייקי' בכ"ף מעמדת בגמיל וחלת היא הקריאה הכלוים לפי הענין ויש לומרים כי לא יתכן היותו פעל עבר כמבור שלמ' לחביו נאם ס' ואין המנהג לבא נאם ה' לחר פעל עבר בדברי הנבואה ואיש שכחו ידבו לנבח נאם ה' לעלה המלך ה' לנאמות שמו ובדברי תוכחה כלל' פשעת' כי נאם ה' ולמר כלתו לשון מבר ולף על פי שעניו לעתיד כי כן המנהג במקומות רבים בדברי הנבואה כי דבר הנבואה העתיד הוא קיים לפניו כמו יעבה כ"ל מלי יעבה וכוא משל על עם מלרי' לו על גדוליה וכן תרגם יונתן רבלבלא: כי לא יחקר. חיל נבוכדנלר הבא עליה לא יחקר מרוב: (כו) הוכיבה. פעל עומד וכן הוכיבו חלרים וחלנו ויש יולא כמו הוכבת הוים לא פני עבדיך לחלר בבת הוים לה לבת מלרים כלתנתן ביד עם לפון שהם הכשדים מעל ירושלם ועתה נתנה ביד' ודין הוא שהנוס: (כה) אמר ה' לנחות אלהי ישראל. זכר אלהי ישראל לפי שהפורענות הבאה למלרי הוא לנוקם שהלבע לישראל ויתקל מלך מלרים וכן פרעה נכה שהמית יקמה להנקם מלרים כמו שפי' נמעלה: אל אמון מנא. כמו על אמון הוא מלך שעיר הנקרא מנא ויונתן תרגם אמון כמו אמון ותרגם נא אלכסנדריא וכן תרגם מנא אנא מסער על אתרגשות אלכסנדרי: (כו) ואחרי כן תשכן. כמו שנבלה יחזקאל מקן לרבעי' שנה לקבן את מלרים וגומר ומם שאחר כימי קדם שהיה כמעלתה שריתה כימי קדם בסרי אחר כיחזקאל ויהו שם ממלכה שפלה אינה מיכוסו שמשכן כמלכה כימי קדם: (כז) ואתה אל תירא. פרשה זו עתידה

מצודת ציון

(כו) הוכיבה. מל' הכה ולליתה: (כה) פוקד. מנין הפקדת בכחת פרעה: אמון. כמו כאמון וכוא שנין עם רב וכן ואת יער באמון (לקמן נ"ג): מנא. נא היא אלכסנדריא כן ת"י: (כו) תתה. מנין אתר ואבר כמו אל תתה תפניהם (לעיל מ"ו): ושב. מנין הפקה ומלוקה כמו בפ"ה ונתתה (ישעיה ל'): ושאנן. מנין שלוה כמו שאנן מוחה (לקמן מ"ח) וכפל כמ"ש לרוב

מצודת דוד

ביתי קדם וכמ"ש (ביחזקאל כ"ו): (כז) ואתה אל תירא וגו'. גם לנחם בני הגולה לבל יתיאשו מן הגאולה בראשונה אמר גלו לפקום קרוב ומורו מכר והם גלו לתרמוק ועדיין לא שבו ובעבור זה יתנבו פן יתקשו שמה לכן אמר ואתה אל תירא וגו'

תרמוק * מקרא מרחק שבליחם שמה: ושב ישקב. יסיה בשוכה

אל־תיירא עבדי יעקב נאם־יהוה כי אתך
אני כי אעשה כלה בכל־הגוים אשר
הדחתיך שמה ואתך לא־אעשה כלה
ויסרתיך למשפט ונקה לא אנקך:

מז א אשר היה דבר־יהוה אל־ירמיהו
הנביא אל־פלשתים בטרם יכה פרעה
את־עזה: ב כה אמר יהוה הנה־מים
עלים מצפון והיו לנחל שוטף וישטפו
ארץ ומלואה עיר וישבי בה וזעקו האדם
והיליל כל יושב הארץ: ג מקול שעטת
פרסות אביריו מרעש לרכבו המון
גלגליו לא־הפנו אבות אל־בנים מרפיון
ידים

ת"א (לא ספו אבות) סגי' קין כמורות פ

רש"י

(ה) אל פלשתים. על פלסתים: בטרם יכה פרעה את עזה. כשהיה נבוכדנאצר בא על ירושלם בשנה העשירית לצדקיהו ילא חיל פרעה ממלריס ויעלו הכשדים מעל ירושלים שמע פרעה שמף לח עזה ושב לולו כסדר עולם: (ג) שעטת. אין לו דמיון ויונתן תרגמו מפסוניות: מרעש לרכבו. מרעש אשר לרכבו: לבלוד. תופני מרכבותיו: לא הפנו אבות אל בנים

הדים שהם מלטון: ושעטפו. לת ארץ פלשתים. כי פרע' הכה לת עזה וכ"ג יהכיה הכל: וזעקו. הלמ"ד בחיקוי וכוא חסר ד' המנך: (ג) מקול שעטת. הכות הסוס בלחרן ברגליו מקרא שעטה ותקרא דסר' וי"ת מקול מפסעות פרכת גבריהם אביריו אמר על הסוסים: המון גלגליו. מהמון ומ"ם מרעש עומדת במקום שיש: לא הפנו אבות אל בנים. אי' הלהנות שהם מרחמים על בניהם עתה בכח לסס בגי' לא יפנו אל בניהם מרפיון ידיהם שלא יכו' בכם כח לעמוד לפני

מצודת דוד

ותתם ושקט ושאנן ואין מי מחריד אותו: (ה) כי אעשה כלה. אל חף אם אעשה כלה בכל הגוי' וגו' הגם אותך לא אכלה עם הגוים כאשר: ויסרתיך למשפט. אייסר אותך במשפט ברחוי לות אותן לאוסר ולא אנקה אותך מן העונש ואיסאר העונש נקי מתך ר"ל לא אזריחך מן העונש

(ו) לת עזה. היא היתה מלרן פלשתי' ופרעה הכה אותה בעת שהגר מדרמו שרלם ללכת לעזור לאשור ואול הכשדים בל"ב בפ"ע: (ג) הכה הוים וגו'. הם הכשדי' ובאמרו הם המים ר"ל יהכו ויכלו לתרן פלשתי' והלמשי' המלאים אותה: עיר. כל עיר וכיושבי הם: זעקו. מקול שר: (ג) מקול שעטת. מקול פרסיות פרסות הסוסים המוקי' והרעשת קול מרכבות

יָדִים: ד עַל־הַיּוֹם הַבָּא לְשַׁדֹּד אֶת־כָּל־
פְּלִשְׁתִּים לְהַכְרִית לְצֹר וּלְצִידוֹן כָּל שָׂרִיד
עֹזֵר כִּי־שֹׁדֵד יְהוָה אֶת־פְּלִשְׁתִּים שְׁאֵרִית
אִי כַּפְתּוֹר: ה בָּאָה קָרְחָה אֶל־עַזָּה
נִדְמְתָה אַשְׁקְלוֹן שְׁאֵרִית עִמְקָם עַד־
מָתַי תִּתְגּוֹדָדִי: ו הוֹי חֶרֶב לַיהוָה עַד־אָנָה
לֹא תִשְׁקֹטִי הֵאָסְפִי אֶל־תַּעְרֶךְ הַרְגִּעִי
וְדֹמִי: ז אֵיךְ תִּשְׁקֹטִי וַיהוָה צִוָּה־לָהּ אֶל־
אַשְׁקְלוֹן וְאֶל־חוֹף הַיָּם שָׁם יִעֲדָהּ:
מח א לְמוֹאָב כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הוֹי אֶל־נְבוֹ כִּי שֻׁדָּדָה

הובישה

רד"ק

פלישתים: (ד) עד היום הבא. כל שריד עוזר. לר ולצידון פלשתים כמ"ש עם מה אתם לר ולצידון וכל גלילות פלשתים: כי שודד ה' את פלשתים. אין בו מלת כל אבל לשודד ים בו מלת כל: שארית אי כפתור. פלשתים וכפתורים אחים היו כמ"ש אשר ילדו משם פלשתים ואת כפתורים ופירש רבי' סעדי' כפתור דמיוטה. ואמר שארי' שלא יאבד נשם שארית: (ה) באה קרחה אל עזה. אמר קרח' לפי שפרעה הכה אותם בחיים ואחר כך בא נ"נ וקרח' שלא נשאר בם דבר: נדמתה. נכרת' כמו נדמה מלך ישראל: שארית עמקם. רוב ממונם וחילם כי הרבוי יקרא מל' עמק כמו שפמיקו שחתו בעמק שלו' וא"י אחר פוקסון והאסר לפרש שרוב בשם יושבי העמק: עד מתי תתגודדי. ענין ברוח' כנשר כמו לא תתגודדו וי"ת עד אימתי תתהממון כמו שמ"ש לא תתגודדו לא תתהממון: (ו) הוי חרב לב'. כלומר כי לב' הוא החרב: עד אנה לא תשקטי. זה מאחר הנוקה על פלשתי' ואומר מי שבגדו איך תשקטי: אל תערך. הוא נדן החרב: הרגעי. הוא ענין מרגוע כמ"ש השקטי' והמרגוע אחד וכן ודמי ענין דממה: (ז) איך. לוא לחרב שתלך אל אשקלון לנכרים ואיך תשקט עד שתגלה שליחות': שם יעדה. שם הזמינה: (ח) לנבו. אלהי ישראל: כי הוא לקח נקמת ישראל מסם: נלכד קריתים.

מצודת ציון

(ד) שריד. ענין שור כמו שרידי חרב (לעיל נ"ח): אי כפתור. כפתור ישבה על אחי הים: (ה) קרחה. ענין מריחת השער וכן לא יקרח לבם (לעיל ט"ז): נדמתה. ענין כריתה וכן עד שיאבד נדמה (ישעיה ט"ו): תתגודדי. ענין ברוחת הכנר כמו לא תתגודדו (דברים י"ד): (ו) הוי. הוא ענין ל': קריאה: עד אנה. עד מתי: תשקטי. ענין מנוחה: האספי. ענין כיוסה כמו ואין איש מאסף אותם (שופטים י"ט): תערך. פגון חיק וערתק כמו ושלפה אחריה (שמואל א' י"ז): הרגעי. אל מרגועה ומשמה: ודומי. ענין שתיקה כמו ודומם אהרן (ויקרא י'): (ז) איך. שפת היום ונגונו: יעדה. ענין הזמנה כמו ומי יעדני (תיבה ו'):

מח (ח) מואב. ענין יללה: נבו קריתים התאבל. שמות מקומות

ארת המכת נ"נ ובד מתי התגודדי עוד ואחר כענין מלאת המקינני: (ו) הוי חרב לב'. כאלו קורא אל החרב ואומר אתם סחרב הכה בהשמתם ה' עד מתי לא תשקטו אלא כבר כרגת בהם מאז ע"י פרעה ולכן האספי אל תערך ואמלאת מרגוע ושתוק אלהרגוע שוב: (ז) איך תשקטי. כאלו הוא לעצמו איך אפשר לה להיות בשקט ומנוחה וה' צוה לה להרוג עוד: אל אשקלון. על אשקלון ועל כל פלשתים הנשארים כתוב הוא שם על התקומות הסם הנשאר אחר הרוג ולאחר:

מח (ח) לנבו. כ"ל אל מואב אחר שם אחר ה' וגו': הוי אל נבו. יללה והוא אל נבו: הוכישה וגו'. כאחר נלכד קריתים

רש"י

בנים. נשלים: (ד) להכרית לצור ולצידון. פלשתים היו עוזרים לוחם מחוויכים: אי כפתור. חוזל"ם בלע"ז: (ה) נדמתה. נחרבה: תתגודדי. תכרתי בחבל ובכבי: (ו) חרב לה'. שהקב"ה מביא לעולם: הרגעי. ל' מרגע: [ח] המשגב שם מקום:

רד"ק

מחנון

[ב] חשבון ומרמן. שם מקום ולפי שמוחם הוא מזכיר פורענותם: תדומי. תחרבי: (ד) צעיריה. שולטניהם הנעירים מן המלכים: (ה) מעלה הלוחית. שם מקום הוא מעלה הר: (ו) בערוער. מגדל ערוער שטוי במדבר ואין סביביו ישוב כי

מצודת דוד

בשביל מלוח מעט אמר כי יעל' מואב מעל' הלוחית שהוא מקום בנוח לוחי יחשבו להשגב שם ויעלו עלה וכל': כבכי יעל' בכי. כפל בכי לחזק הענין: הולוניים. שנים הם חולון עליון וחולון מחתון: לרי לעקת שבר ממנו. ולריהם ישמעו מהם לעקת שבר שיעקו לשברם ולרי כמו ולרים וכן חלוני שקופים לחלונים כמו חלונים והדומים להם רבים כמו שבתבנו בספר מלכל: (ו) נכו מגנו נפשיכם והחיינם. נפשיכם תהיינ' במקום שימלטו: בערוער במדבר. כמו בערער בערב' כלומר אחר שנאלה מעריכם ותנוסו תהיינ' ערום כמו הערוער במדבר והוא עץ גדל במדבר ואין לה וא"י וזהו כמגדל ערוער דשרן בשכונין במדבר: (ז) כי יען בטחך במעשיך. במקינך ובקלעיך וכן ואיש במעון ומעשיהו בכרמל וא"י בחולותיך ובתי גנזך: גם את תלכדי. כלומר גם את כמו הגויים אחרים שאין לסם חולות כמוך ולא הם יהיה בהשקט זמן רב כמוך כמ"ש שאנן מואב ונומר לפיכך אמר גם את כי לא יועילנו חולותיך שהיית בוטחת בהם גם לא יועילך לטוש

מצודת דוד

אחריהם אחר: (ג) אין שוד. תעתה לא יהיה עוד הסלול והשבת של מואב: בחשבון. בהיות בחיותיב בחשבון תשבו עליך רעה והוא ל' טופל על ל': לכו. ואחרו לכו ונכריתנה מהיות עוד גוי: גם תדמן. גם העיר תדמן תהיה נכרתה וגם הוא ל' טופל על ל': אחריך. כל"א שתכרת תלך אחריך לחרבך: (ג) תמרורי. יהיה נשמע מעיר תמרורים שוד: כי שם יהיה שד ושבר גדול: (ד) לעיריה. הבני' הקטני' שלכו בשני: (ה) כי מעלה הלוחית. אשר בעת יעלה במעלה הר הלוחית להשגב שמה: בבכי יעלה בכי. את הבכי יעלה בבכי ר"ל בכל פעם ובעיה קול בכי המעלה: כי המורד תמרורי. לפי שהמורד תמרורים שביתה בשפל היו הצרים משמיעי' לעקת שבר כי הפגו תאשה ולעקו המר נפש ולכן עלה במעלה הלוחות להשגב בהר: (ו) נוסו. כאלו הנבוא מייעץ אותו לברחת להחלש נפשם: והחיינה. כאלו עוזר הנעורר ואף כי הכיו תחרר' הכל טוב כמו אלון הערער הגדל במדבר המחבר מכל הלוחות מ"ש עוזו לכמל הה הנפש: (ז) כי יען. כי בעבור אשר כל בטחונך ותשקר היה המעשיך הם תקנה הלאן והבקר והחילרות שקבלת ולזה לא רפאת לעבכם ולברוא מהם: גם אתה תלכדי. לכן תלכד שבתוכיך יקח הכל ולא יהיה לאל יד לתחות בירו אלא גם אתה תלכדי בידו ויגלה כמוש בגולה. הוא הלוחה של מואב ויגלה גם הוא בגולה כי החיה יקח פסלו המשוי מזהב וכסף ובכניו עמו ובריו מואב:

אתבזיזת בְּהִיתַת
אַתְבִּבִישַׁת קִרְיָתַיִם בְּחִיתוּ
מִבְּיַת רוֹחֲצָנוּהוֹן וְאִתְּבְרוּ:
ב לֵית עוֹד תּוּשְׁבְּחָא
לְמוֹאָב בְּחֶשְׁבּוֹן חֲשִׁיבוּ
עֲלָהּ בִּישָׁא אֲתוֹ וּנְשֵׁיצִינָא
מִלְּמֶהֱוֵי עַמָּא אַף מַדְמֵן
תִּתְבְּרוּן בַּתְרָךְ יְהָכוּן קְטוֹלֵי
חַרְבָּא: ג קָל צִוְחָתָא
סְתוֹרוֹנִים בְּוָא וּתְבָרָא
רַבָּא: ד אִתְּבְרַת מַלְכוּת
מוֹאָב בַּסְרוּ צִוְחָתָא
שֶׁלְטוֹנֵיהוֹן: ה אֲרֵי מַסּוּקִית
לוּחֵית כַּד בְּכִין יִסְקוּן בְּכִין
אֲרֵי בְּמַחֲתִית חוֹרוֹנַיִם
צִוְחַת תְּבִירֵי קָרֵב יְבַסְּרוּן:
ו עָרְקוּ שֵׁיזִיבוּ נַפְשֵׁיכוֹן
וַהֲווּ כְּמִגְדַּל עֲרוֹעֵר דְּשָׁרוֹן
בְּשִׁכּוּנִין בְּמַדְבְּרָא: ז אֲרֵי
חֲלַף דְּאִתְרְחִיצַת בְּאוֹצָרָךְ וּבְבִית גְּנָזָךְ אַף אַתְּ תִּתְאַחֲדִין וְיִפּוֹק כְּמוֹשׁ

הבישה הגלכדה קריתים הבישה המשגב
וחתה: ב אין עוד תהלת מואב בחשבון
חשבו עליה רעה לכו ונכריתנה מגוי
גם־המדמן תדמי אחריך תלך חרב:
ג קול צעקה מחרנים שד ושבר גדול:
ד נשברה מואב השמיעו זעקה צעוריה:
ה כי מעלה הלחות בבכי יעלה־בכי כי
במורד חרונים צרי צעקת־שבר שמעו:
ו נסו מלטו נפשכם והיינה כערער
במדבר: ז כי יען בטחך במעשיך
ובאוצרותיך גם־אתה תלכדי ויצא כמוש

צעיריה ק׳ הלחית ק׳ כמוש ק׳ בגולה

רש"י

כעיר נקראת קריתים ואפשר שיש שני מגדלים בעיר לפיכך נקראת כל' שנים: הוכיים המשגב: כעיר הנקראת המשגב וי"ת בהיתי מבית רחצניהון ואתברו: (ב) אין עוד. בחשבון תחשבו. ל' טפל על ל': הוא לאות הל' וכן מדמן תדמי ובקרון מעקר: (ד) נשברי לעורי. כתיב בוי"ו וקרי לעיריי' ביו"ד ואחד הוא וה"י שלטוניהון ואפשר שכל הכ' הגדולים כל' לעיריי' על דרך גנזי: (ה) כי מעלה הלחות. כתיב וקרי הלחית וי"ו ויו"ד מתחלפים כמפשט וזה הפ' הוא בנכותת ישעיהו

רד"ק

בשבוי מלט מעט אמר כי יעל' מואב מעל' הלוחית שהוא מקום בנוח לוחי יחשבו להשגב שם ויעלו עלה וכל': כבכי יעל' בכי. כפל בכי לחזק הענין: הוכיים. שנים הם חולון עליון וחולון מחתון: לרי לעקת שבר ממנו. ולריהם ישמעו מהם לעקת שבר שיעקו לשברם ולרי כמו ולרים וכן חלוני שקופים לחלונים כמו חלונים והדומים להם רבים כמו שבתבנו בספר מלכל: (ו) נכו מגנו נפשיכם והחיינם. נפשיכם תהיינ' במקום שימלטו: בערוער במדבר. כמו בערער בערב' כלומר אחר שנאלה מעריכם ותנוסו תהיינ' ערום כמו הערוער במדבר והוא עץ גדל במדבר ואין לה וא"י וזהו כמגדל ערוער דשרן בשכונין במדבר: (ז) כי יען בטחך במעשיך. במקינך ובקלעיך וכן ואיש במעון ומעשיהו בכרמל וא"י בחולותיך ובתי גנזך: גם את תלכדי. כלומר גם את כמו הגויים אחרים שאין לסם חולות כמוך ולא הם יהיה בהשקט זמן רב כמוך כמ"ש שאנן מואב ונומר לפיכך אמר גם את כי לא יועילנו חולותיך שהיית בוטחת בהם גם לא יועילך לטוש

מצודת ציון

(ד) שרוד. ענין שור כמו שרידי חרב (לעיל נ"ח): אי כפתור. כפתור ישבה על אחי הים: (ה) קרחה. ענין מריחת השער וכן לא יקרח לבם (לעיל ט"ז): נדמתה. ענין כריתה וכן עד שיאבד נדמה (ישעיה ט"ו): תתגודדי. ענין ברוחת הכנר כמו לא תתגודדו (דברים י"ד): (ו) הוי. הוא ענין ל': תשקטי. ענין מנוחה: האספי. ענין כיוסה כמו ואין איש מאסף אותם (שופטים י"ט): תערך. פגון חיק וערתק כמו ושלפה אחריה (שמואל א' י"ז): הרגעי. אל מרגועה ומשמה: ודומי. ענין שתיקה כמו ודומם אהרן (ויקרא י'): (ז) איך. שפת היום ונגונו: יעדה. ענין הזמנה כמו ומי יעדני (תיבה ו'):

מח (ח) מואב. ענין יללה: נבו קריתים התאבל. שמות מקומות

ארת המכת נ"נ ובד מתי התגודדי עוד ואחר כענין מלאת המקינני: (ו) הוי חרב לב'. כאלו קורא אל החרב ואומר אתם סחרב הכה בהשמתם ה' עד מתי לא תשקטו אלא כבר כרגת בהם מאז ע"י פרעה ולכן האספי אל תערך ואמלאת מרגוע ושתוק אלהרגוע שוב: (ז) איך תשקטי. כאלו הוא לעצמו איך אפשר לה להיות בשקט ומנוחה וה' צוה לה להרוג עוד: אל אשקלון. על אשקלון ועל כל פלשתים הנשארים כתוב הוא שם על התקומות הסם הנשאר אחר הרוג ולאחר:

מח (ח) לנבו. כ"ל אל מואב אחר שם אחר ה' וגו': הוי אל נבו. יללה והוא אל נבו: הוכישה וגו'. כאחר נלכד קריתים

בַּגּוֹלָה כְּהֲנָיו וְשָׂרָיו יַחַד׃ ח וַיָּבֹא שׁוֹדֵד
אֶל־כָּל־עִיר וְעִיר לֹא תִמָּלֵט וְאָבַד
הָעֵמֶק וְנִשְׁמַד הַמִּישֹׁר אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה׃
ט תְּנוּ־צִיץ לְמוֹאָב כִּי נָצֹא תֵצֵא וְעָרֶיהָ
לְשַׁמָּה תִהְיֶינָה מֵאֵין יוֹשֵׁב בָּהֶן׃ יא אָרוּר
עֹשֵׂה מְלֶאכֶת יְהוָה רְמִיָּה וְאָרוּר מֹנֵעַ
חַרְבּוֹ מִדָּם׃ יא שַׁאֲנַן מוֹאָב מִנְּעוּרָיו
וְשֹׁקֵט הוּא אֶל־שְׁמָרָיו וְלֹא־הֹרִיק מִכְּלִי
אֶל־כְּלִי וּבַגּוֹלָה לֹא הָלָךְ עַל־כֵּן עָמַד
יחדיו ק׳ טעמו

ת״א (אָרוּר שׁוֹשֵׁם מְלֶאכֶת יְ״) בְּתַרְגּוּם כֹּל (אֶתְגַּזַּר מוֹאָב) שבת קה מגלה יג
עַל כֵּן אוֹרִיכוּ שְׁלִיוָא נִכְסֵיהוֹן כְּהַמְרָא דְּנַטִּיר עַל שטרית

רד״ק

אלהיך כי גם הוא יצא בגולה׃ (ח) ויבא . ויבא לא תמלט . ושל מכסם לא תמלט כי אל כל עיר יצא הבודד : כאשר אמר כ׳ . כמו כאשר וכן תאכל מעט אשר לויתיך כמו כאשר : (ט) תנו ציץ למואב . כעף . והרגש קיפיל ליצין ומ״ל אלו כם קנפירים שפוטיון בהם אמר תנו כעף למואב כעף שיפרח בו ויצא מהר׳ מחלו זהו שאמר כי נצא תצא עניינו כי עוף תעוף מן כי נצו גם נעו שעניינו מלא הטלם כי נכח הטלם יעוף העוף לפיכך ממשל הסליכה המסירם בגוי׳ ונצא מקור והאל״ף תמורת ה״ל וכן תצא והיה משפטו תצא בדגם בפלכם הטב תצא שבא סגת תמורת הדגם כמו שבא כן במקומות רבים ויותמן פירש ציץ כמו ציץ פזהב וכן הרגש אעדן לתצא מן מואב לרי מגלה תבני : (י) ארור . יקלל מי שיהי במלחמ׳ וירפ׳ ידו מהרוג ואמר זה במואב מה שלא אמר כן בשאר האומות כי קצף ה׳ גדול עליו לפי שהאל הזהיר את ישראל ואמר אל תגר את מואב וסם הרשיעו לעשות לסם : מלאכת ה׳ . כי מהשם תבא לסם זאת הלר׳ מאשר הרע לישראל ומרוב גאותו ברוב שלוה עד סגדיל על ה׳ כמ״ש : רמיה . מי שהוא מרמ׳ ידו מהרע לסם וכפל הקללה לחזק הענין : (יא) שאנן מואב . הנ״ן פתוחה כי הוא ל׳ עבר : ושקט הוא אל שמריו . כמו על שמריו ודומ׳ לותו ליין שעומד על שמריו והוא היין הטוב כי בהרקת היין מכלי אל כלי יאך ריחו וטעמו ומותר גם כן לא נגוב עדיין ועמד בוקט בארצו : לא נמר . שהנו נמר על משקה מרב והוא מכנין בפעל ועניינו לפי מקומו נתחלף : לו פי׳ ענין רפיון וחלישות בהרגומו לא פג וכן על כן תפוג תורה אל תהני פוגת לך ויפג לבו וכן בדרש״ל ויהיות דלמה פיגת דעתייהו דלמורה כלומר שמא תתקם דעת הלמוד וכן אמרו גוף קשה יין מפיגו לומר מחלישו ומתיש כתו וכן פי׳ לא נמר לפי תרגומו כלומר שלא נחלש כח היין וריחו : לכן

מצודת ציון

(ט) ציץ . ר״ל כעף כי כל כעף הילא מן הגוף קרוי ציץ כשם ציץ ומהו ויקחתי בלילת רגלי (יחזקאל ל״ח) : נצא תצא . תלי מלא וכעף ור״ל העוף בעולה כעופיה : (י) מלאכת . ענין שליחות כמו בחלאכות כ׳ (חגי ח״) : (יא) שאנן . ענין שלוה כמו ושאנן ולין מתריד (לעיל ט״ו) : שמריו . הוא הטפל מן המשקה להתחיות הכלי וכן אל תר שמריהם יעלו (תהלים ע״ה) : הורק . ענין שפיכה כי כשנשפך המשקה מן הכלי נעשה ריק וכן שמן תורק שמך (ש״ה א׳) : נמר . מל׳ תמורה וחלוף ר״ל מטוב לרע : טעמו

מצודת דוד

(ח) אל כל עיר . מערי מואב : לא תמלט . אף אחת מהן : העמק . ערי העמק : המישור . ערי המישור : אשר אמר ה׳ . ר״ל הנאמר וה׳ אחר כן יקום : (ט) תנו ציץ למואב . תנו כעף למואב כי עוף תעוף והוא ענין מליצה א״ל כתפון הלא בגולה : מאין . ממה שאין מי יושב יושב בהן : (י) ארור וגו׳ . אחר כעבר המשחיתים ארור יהיה מי שעשה במרמה מלאכת מואב שהיא שליחותו של מקו׳ : וארור וגו׳ . כפל הדבר פה״ם : מרם . מלשפוך דם : (יא) שאנן מואב . הנשרים . משת היה לעשב ישב בשלוה ויהיה שוקט ובטוח במקומו ביין הנמה על שמריו שאינו משנה טעמו : ולא הורק . ולא הורק מכלי אל כלי אחר ולהוספת ביאור אחר שלא הלך לפי שיהא בשלוה לכן היה ממולא בכל טובה ולפי שהתשילו ביין אחר לא הטפל ביין אחר כי אם נשאר בו הטפל ונתחלה בו בתחלה

בְּגָלוּתָא פְּלַחוֹהִי וְרַבְרְבוֹהִי
כַּחֲדָא׃ ח וַיֵּיתוּן בְּזוּזִין עַל
כָּל קִרְוַיְהוֹן וְקִרְוָא סְגֵיאָן
לָא תִשְׁתֵּיזִיב וַיְבַדְּדוּן
דְּיָתְבִין בְּעוּמְקָא וַיְשַׁתֵּיצוּן
דְּשָׁרָן בְּמִישְׁרָא דַּאֲמַר יְיָ׃
ט אַעְדּוּ כִּתְרָא מִן מוֹאָב אֲרֵי
מִגְלָא תִגְלֵי וְקִרְוָהָא לְצָדִיא
יְהֵוֶין מִבְּלִי דָּתִיב בְּהוֹן׃
י לִיט דִּי עָבִיד עֲלַת עוֹבְדָא
מִן קֳדָם יְיָ בְּגַלָּא וְלִיט
דְּמָנַע חַרְבֵּיהּ מִקְּטוֹל׃
יא שְׁלָן מוֹאָבִי מִזְּעוּרֵיהוֹן
וְשָׁקְטִין אִינוּן עַל נִכְסֵיהוֹן
וְלָא אִתְגְּלִיאוּ מֵאָתַר
לְאָתָרָא וּבְגָלוּתָא לָא הֲלִיכוּ
שטרית

רש״י

כי אם שוכני אהליס ומגדל השומר באין ישוב גלאם בהרכן כן ת״י ומגתם פי׳ כערוער אם עץ מעלו הוער׳ (ט) תנו ציץ למואב , הנו כעף למואב כל דבר מלאי הטולה וכולנו מן האדם ומן הבהמה קרוי ציץ כמו והיה לכם לציצית (במדבר טו) ויקחתי בציצית ראשו (יחזקאל ח) : כי נצא תצא . כי במשופה והמזון תלאו בגולה ויהיה גלה מגזרת עלה כן תבדו מגחם וכן כי גלו גם נעו (איכה ד) וי״ת אתגלו כתרא ממואב הנו לאחרים ציץ הנזר אמר למואב : (י) מלאכת ה׳ . מלאכת הנחתה מואב שהיא שליחתו של מקום : לא

מצודת ציון

יעשים ועשהו . ענין עצלות והעשה ממקום למקום וכן את מעשה (לעיל כ׳) : יריקו . מל׳ ריק : ונכליהם . נחלות כמו יין (מ״ל י׳) : יגפלו . ענין שבר ורגילה כמו ונפוץ הכרים (משלי ז׳) : (טו) עלה . ענין סלוק והפסק כמו אל העלני יומי (תהלים קמ״ב) : ומבחר . מל׳ בחור ומבורר : (טז) אידו . שבר ומקרה רע כמו כלה איד לשון (איוב ל״א) : (יז) עוז . ענין

מצודת דוד

נשאר בו הטעם והריח ולא כן כשהריקין אותו מכלי אל כלי : (יב) ושלחתי וגו׳ . אשלח עליו מנעשים ומשלמלי׳ ויריעו אותו בגולה : וכליו יריקו . ישפכו היין מן כלי ויבערו בכלי היין. ר״ל כאויב יקח עושר׳ ואותם יחרוב כחרב ולפי שהמשול׳ ליין אמר כ׳ הטופל היין : (יג) ובוש מואב מכמוש . יבלהו מכמוש אלהיכם כי לא יהיה שאין בו כח לגליל והכל נחלו : כאשר ובו׳ . כמו שהתביישו ישראל על כי בטחו בעגל הזהב שנמה בבית אל כי כשבאו תתלאם . ר״ל

מצודת דוד

(יב) לכן הנה ימים באים . לעשים ולעשהו . לעשים מן הקל ולעשהו מן הדגוש וענינו מגלים ומקעיים אותו ממקומו אסיר בו שוקט עד הנה וכן לעשה בכם כמו ות״י כזוזין ויבזזון : וכליו יריקו . לפי שהמביל אותו ליין שאת הולך מכלי אל כלי אמר וכליו יריקו. ובגליהם יגפלו בגליהם שבסם היין כמו ובכל יין יגפלו יגפלו אותם ויבכרו אותם וזה דרך משל כמו שפיכשנו ות״י ובכסיהן יזוקון וטב לרשהון יגמרון . ות״ל ז״ל פירש יגפלו כמו יריקו מתרגום ותבר כדה ויגפלה והוא כפל ענין לחזק : (יג) ובוש מואב מכמוש . שהיו בוטחים בשמוש אלהיהם. מצית אל מבעתם. שהיו בוטחים בעגל שבי׳ בשמוש אל . מבטחם בעגול הטי״ת ופה שהמוך לפה לישראל לאודיעם כי מה שברשו לישראל לא נלקחתם אלא כעון ישראל אלו בנים אל : (טו) שדד מואב ועריה עלה. כבר פירשנו כי מנסג הלי לדבר פעם ל׳ זכר ול׳ נקבה כי ידבר ל׳ זכר הפעם ויצא ל׳ נקבה כנגד הכלכו׳ ופי׳ עלה כפסק כ״ל כמנן שרי׳ נפסק וכן יעוני עלה בעלות גדים וח״י וקבוריהן ות״ל ז״ל פירש ועריו׳ עלה הטודד : (יח) רדי מכבוד. מהכבוד שהיית בו אלא הייתה תפארת דבר : ושבי בצמא. ר״ל

ישבי קרי ישבת

רד״ק

(יב) לכן הנה ימים באים . לעשים ולעשהו . לעשים מן הקל ולעשהו מן הדגוש וענינו מגלים ומקעיים אותו ממקומו אסיר בו שוקט עד הנה וכן לעשה בכם כמו ות״י כזוזין ויבזזון : וכליו יריקו . לפי שהמביל אותו ליין שאת הולך מכלי אל כלי אמר וכליו יריקו. ובגליהם יגפלו בגליהם שבסם היין כמו ובכל יין יגפלו יגפלו אותם ויבכרו אותם וזה דרך משל כמו שפיכשנו ות״י ובכסיהן יזוקון וטב לרשהון יגמרון . ות״ל ז״ל פירש יגפלו כמו יריקו מתרגום ותבר כדה ויגפלה והוא כפל ענין לחזק : (יג) ובוש מואב מכמוש . שהיו בוטחים בשמוש אלהיהם. מצית אל מבעתם. שהיו בוטחים בעגל שבי׳ בשמוש אל . מבטחם בעגול הטי״ת ופה שהמוך לפה לישראל לאודיעם כי מה שברשו לישראל לא נלקחתם אלא כעון ישראל אלו בנים אל : (טו) שדד מואב ועריה עלה. כבר פירשנו כי מנסג הלי לדבר פעם ל׳ זכר ול׳ נקבה כי ידבר ל׳ זכר הפעם ויצא ל׳ נקבה כנגד הכלכו׳ ופי׳ עלה כפסק כ״ל כמנן שרי׳ נפסק וכן יעוני עלה בעלות גדים וח״י וקבוריהן ות״ל ז״ל פירש ועריו׳ עלה הטודד : (יח) רדי מכבוד. מהכבוד שהיית בו אלא הייתה תפארת דבר : ושבי בצמא. ר״ל

מצודת דוד

(יח) אל מול מואב . אל מול מואב ויאמר אליו אל תתאמרו . אל תתאמרו אל תתאמרו אל תתאמרו

יֹשֶׁבֶת בַּת־דִּיבוֹן כִּי־שׁוֹדֵד מוֹאָב עָלָה
בָךְ שִׁחֵת מִבְצָרֶיךָ: יט אֶל־דֶּרֶךְ עֲמֹדִי
וְצַפִּי יוֹשֶׁבֶת עֲרוֹעֵר שַׁאֲלִי־נָס וְנִמְלָטָה
אִמְרִי מַה־נִּהְיְתָה: כ הֹבִישׁ מוֹאָב כִּי־
חַתָּה הֵילִילִי וּזְעָקִי הַגִּידוּ בְאַרְנוֹן כִּי שֻׁדַּד
מוֹאָב: כא וּמִשְׁפָּט בָּא אֶל־אֶרֶץ הַמִּישֹׁר
אֶל־חֹלוֹן וְאֶל־יַהְצָה וְעַל־מֵיפָעַת: כב וְעַל־
דִּיבוֹן וְעַל־נְבוֹ וְעַל־בֵּית דִּבְלָתָיִם:
כג וְעַל־קִרְיָתַיִם וְעַל־בֵּית גָּמוּל וְעַל־
בֵּית מְעוֹן: כד וְעַל־קְרִיּוֹת וְעַל־בָּצְרָה
וְעַל כָּל־עָרֵי אֶרֶץ מוֹאָב הָרְחֹקוֹת
וְהַקְּרֹבוֹת: כה נִגְדְּעָה קֶרֶן מוֹאָב וּזְרֹעוֹ
נִשְׁבָּרָה נְאֻם יְהוָה: כו הַשְׁכִּירֻהוּ כִּי עַל־

הילילו קרי וזעקי קרי מיפעת קרי יי

רד"ק

שבי בגלות שמשיי למשה לכל עוב יבבי כתיב וקרי ובבי ובכתי' ר"ל שתבי' מיושבי בלמת : (יח) אל דרך • כמו על דרך ובן אל הבריים לא תלכו: שאלי נס ונמלטה. אומר ליושבי ערועיר שעמדו על דרך והשאל הנסים והנמלטים משאר ערי מואב שבא להם המיר' הרוב המשאל מה נהיה' לעמר מה רעה נהיתה בנסה ואמר גם ואמר נמלטה בלעמר אם אים ואם אנשה: ונמלט' מלעיל והוא נפעל עבר בלעמר ואשר נמלטה : (כ) הגידו בארנון . כי ארנון גבול מואב והחויב מהגבול שבגבול : שבגבול הגבולים והקרובות הם אשר בתוך הארץ : (כב) ונגדע' קרן מואב • מלכות מואב ולפי שהקרן היא גבוה על כל הארץ בהתם' נקראת המלכות קרן שהיא גבוה' במעלה על כל העם וכמ"י מלכות : וזרועו . שריו והיילין כי הם זרוע המלך והעם והזקם כמו וזרועות הגבר וכן מ"י ובלמניהון אחבלו : כתיבתה : כי על כ' הגדיל • כשראו בלית ישראל הגדילו פיהם עליהם ועל ה' שלמרו שלא יוכל להגילם וה"י אחי עם פמת דב' אחרבכנו וכן אמר בגבולות לעניים כי הכשו וינדיעו עם עם ה' לגלות: וספק מואב בקיאו : לפי שהמשילו לשכור אמר בקיאו • וספק בגופו לאדון כן יעב' מכוב לגוהיו

מצודת ציון

ארן מוקש: תקל . הוא כמו המשה : (יח) בת דיבון • עיר דיבון ישבת שם עיר : (יט) ועמי • ענין הכנעה כמו לפה דרך (נחום ב') : ערוער . שם מקום : (כ) חתה • נשברה : הילילו . מל' יללה : (כב) נגדעה. ענין כריתה כמו ואחריהם תגדעון (דברים ז') : קרן . ענין התגלה כמו וירם קרן תשיחו (מ"ח כ') : (כו) השכירהו • מל' שכור : ופספ • ענין הכלה כמו ויספוף

(כד) קריות • שם עיר : הרחוקות והקרובות. הרחוקות הם הגבולים : (כה) נגדע' קרן מואב • מלכות מואב ולפי שהקרן היא גבוה על כל אבר בהתם' נקראת המלכות קרן שהיא גבוה' במעלה על כל העם וכמ"י מלכות : וזרועו . שריו והיילין כי הם זרוע המלך והעם והזקם כמו וזרועות הגבר וכן מ"י ובלמניהון אחבלו : כתיבתה : כי על כ' הגדיל • כשראו בלית ישראל הגדילו פיהם עליהם ועל ה' שלמרו שלא יוכל להגילם וה"י אחי עם פמת דב' אחרבכנו וכן אמר בגבולות לעניים כי הכשו וינדיעו עם עם ה' לגלות: וספק מואב בקיאו ר"ל כמו שהשכור מתגולל ומתפסל מגד אל זד בהקיאו היין שתה' וספק בגופו לאדון כן יעב' מכוב לגוהיו

מצודת דוד

מבלריך ולא יכלם להשגר בהן מפני החויב : (יז) אל דרך וגו' היושבת בשרוער עמדי על הדרך והביטו לראות את הבא' ואמרו לו לאיש הנס המתחתה לו לאשה הנמלטה ואמרי לנס דרך שאלת מה נהיתה במלחמה אם השארו שארית : (כ) הוכיש מואב עתה מואב ראש המלכות נתבייש כי גם היא חתה ונשברה ולכן עתה עלה וזעקי כאדון כמו נפש : הגידו בארנון . הגומות הגבול אל ארנון מואב : (כא) ומשפט בא . משפט הלכים בא אל הערי' היושבים בארץ המישר' ותוך ופירש אל חולון וגו' ושם שמות מקומות : (כב) ונגדעה • נכרתה המלכות ותכרת וכח זרועו נשברה : (כג) קרתים • מל' מקום : ובית גמול . מל' עברה חשם : בריו • דבר כמו הבדיל מן הלוי ונן אחר בבא מלבו (מ"ל י"ב) : קיר

לְרַוָּיָא אֲרֵי עַל עַמָּא
אֶתְרַבְּרוּ וְיִדְרְשׁוּן
בְּאֵי בְּאַתְרֵיהוֹן וַיהוֹן
ב אַף אֵינוּן: כ וְעַל
יַתּוּן עַל תְּבִירְיָה
אֵל בִּדְלָא חֲטוֹ לְכוֹן
ו בְּגִנְבִין אִשְׁתְּכַחוּ וְעַל
גֵּיתוּן עֲלֵיהוֹן פִּתְגָמִין
תְּטַלְטְלוּן: כא שָׁבָקוּ
א וּשְׁרוּ בְּבִיפָא יַתְבֵי
ב וַהֲווֹ כְּיוֹנָה דְּשַׁבְּקָא
שׁוּבְכָא וְנָחֲתָא וְשָׁרְיָא
עִית גּוּבָא: כב שְׁמַעְנָא
בֵּי מוֹאָב דְּמִתְגָּאוֹן לַחֲדָא
בֵּיהוֹן וּמְפַגְּרֵיהוֹן
תְּנוּתְהוֹן וְרָמוּת לִבְּהוֹן:
רְמֵי גְלָן אֲמַר יְיָ עוֹבְדֵי דְּבְרָבְגֵיהוֹן וְלָא

יהוה הִגְדִּיל וְסָפַק מוֹאָב בְּקִיאוֹ וְהָיָה
לִשְׂחֹק גַּם־הוּא: כז וְאִם־ לֹוא הַשְׂחֹק
הָיָה לְךָ יִשְׂרָאֵל אִם־בַּגַּנָּבִים נִמְצָאָה כִּי־
מִדֵּי דַבֶּרְךָ בּוֹ תִּתְנוֹדָד: כח עִזְבוּ עָרִים
וְשִׁכְנוּ בַּסֶּלַע יֹשְׁבֵי מוֹאָב וְהָיוּ כְּיוֹנָה
תְּקַנֵּן בְּעֶבְרֵי פִי־פָחַת: כט שָׁמַעְנוּ גְּאוֹן
מוֹאָב גֵּאֶה מְאֹד גָּבְהוֹ וּגְאוֹנוֹ וְגַאֲוָתוֹ
וְרָם לִבּוֹ: ל אֲנִי יָדַעְתִּי נְאֻם־יְהוָה
עֶבְרָתוֹ וְלֹא־כֵן בַּדָּיו לֹא־כֵן עָשׂוּ:

כמה קרי על

תַּקְנִין יַקִּירֵיהוֹן לָא כִּדְבָשַׁר עָבְדוּ: על

רש"י

. כמו סביב ישראל שמוק לו : (כז) תתנודד . מיד בראשך ומהלוצ על מרכבו ל"ה כי מדי בו סביבים מהרוגו על מרכבו אמה מתנודד לגאת וכמ"י על דאסניהון עליהון פתגמין בכן מטלטלון : בעברי פי פרת. מקום שמסיים עבורין תחת ר' שפת הגמל הגבוהים וכשהגמל מהמעבר נמלאת ליקים והיוצא מקנגת בתחת מעברי הגומא גמל רבה שופף את הקן והיא עודדת משם כך ויוונתן לא תירגם כן והוו כיונה דשבקא פוש ונחתא ושריא בחרבעית גובא : (ל) עברתו בן . שנאתו לישראל לא באמת ולא במשפט : ל. גנוביו : לא כן עשו. לא כגמול הטיבו לזרע ישראל שהמשילו לשכור אחר ר' כנופל בשכור : גם הוא. כמו ישראל לו לשחוק בעת גלו מארצם כן יהיה גם הוא לשחוק : אם לא. וכי לא היה לך ישראל לשחוק האם היה נמצא בגנבים לשחוק בו אחר מתי שדברת אמתו היית מנוד דרך לגב כאלו היה נמצא בחברות הגנבים : (כח) עזבו לכן בגמול זה אתם יושבי מואב עזבו הערים ושבו אל הסלע ירדו לשבון על הסלע : והיו כיונה . ר"ל אמה תהיו בטוחים כי לא יוכל לקרוב אליכם ותהיו מ"ל כיונה הטוחה בקן בעברי פי פחת : (כט) שמענו . מאחר הגיעה בשם האומות הגם שהשמ' מאחר שנתגאה אחר : גבהו וגו' . כפל הדבר כמה פעמים לפי מדרגת הגאוה : (ל) עברתו . אם שברוב גאותו מתמלאת שברה על האומות להשמיד ולאבד : ולא כן . אבל לא כן יהיה כי אין לאל ידו : כדיו . הרבריים שהיו אל מלאם

מצודת דוד

ולפי שהמשילו לשכור אחר ר' כנופל בשכור : גם הוא. כמו ישראל לו לשחוק בעת גלו מארצם כן יהיה גם הוא לשחוק : אם לא. וכי לא היה לך ישראל לשחוק האם היה נמצא בגנבים לשחוק בו אחר מתי שדברת אמתו היית מנוד דרך לגב כאלו היה נמצא בחברות הגנבים : (כח) עזבו לכן בגמול זה אתם יושבי מואב עזבו הערים ושבו אל הסלע ירדו לשבון על הסלע : והיו כיונה . ר"ל אמה תהיו בטוחים כי לא יוכל לקרוב אליכם ותהיו מ"ל כיונה הטוחה

מצודת ציון

ויספוק את כפיו (בחולי כ"ב) : בקיאו • הוא החלבל המחזר דרך הפה : (כז) תדי . מתי כמו תדי דברי בו (לעיל י"ח) : התנודד • מל' הנדה והנעה : (כח) תקנון . מל' קן והוא מחזר העופות כמו ודרור קן לה (תהלים פ"ד) : בעברי • מל' עבר ולר : פתח • כור ומחפירה כמו בחתת הפחתים. (ש"ב י"ח) : (כט) גאון וגאותו • מל' גאוה : (ל) עברתו . מל' עברה חשם : בריו • דבר כמו הבדיל מן הלוי ונן אחר בבא מלבו (מ"ל י"ב) : קיר

ומגזם

לא עַל־כֵּן עַל־מוֹאָב אֵילִיל וּלְמוֹאָב
כֻּלֹּה אֶזְעָק אֶל־אַנְשֵׁי קִיר־חֶרֶשׁ יֻהֲגֻה׃
לב מִבְּכִי יַעְזֵר אֲבַכֶּה־לָּךְ הַגֶּפֶן שִׂבְמָה
נְטִישֹׁתַיִךְ עָבְרוּ יָם עַד יָם יַעְזֵר נָגָעוּ
עַל־קֵיצֵךְ וְעַל־בְּצִירֵךְ שֹׁדֵד נָפָל׃
לג וְנֶאֱסַפָה שִׂמְחָה וָגִיל מִכַּרְמֶל וּמֵאֶרֶץ
מוֹאָב וְיַיִן מִיְּקָבִים הִשְׁבַּתִּי לֹא־יִדְרֹךְ
הַיָּדֶד הַיָּדֶד לֹא הַיָּדֶד׃ לד מִזַּעֲקַת
חֶשְׁבּוֹן עַד־אֶלְעָלֵה עַד־יַהַץ נָתְנוּ קוֹלָם
מִצֹּעַר עַד־חֹרֹנַיִם עֶגְלַת שְׁלִשִׁיָּה כִּי
גַם

רד"ק

(לח) על כן על מואב איליל. הנביא מדבר על ל' עם מואב: קיר חרס: שם עיר מערי מואב וכישיש קיר חרסת: יהגה: יהגה מואב ויהגה הוא ענין לפטוף הפה בקול ויללה וכן תהגה כיונה וי"ת קיר חרס כרך תוקפסון וק"י יהגה דוון: (לב) מבכי: יתמר בחר עם עני מואב כמישמע בכי עם יעזר: אבכה לך: כעומר בעבורך הגפן שבמה כי ידעתי כי כן יהיה לך כמו ליעזר ואלה הערים שזכר למואב כבר נקחו ישראל מיד האמורי כמ"ש בהוכיח אבל כשבא לחזון וגד חזרו מואב: ושבו כמה והגפן שבמה כמו האלן כגפן תמר סגמתך פי' הגפן נקן שבמה וכבר פי' בספר ישעיה כי נקן משל על העם שיהרגו האויבים מקלתם ויוציאו בנולה מקלתן וזה שאמר נטישותיך עברו ים ופנטישות הם פלגות הגפן המתפשטות ומה משל על הגויים: על קיצך ועל בציר שודד נפל: ובישעי' על קיצך ועל בציר הידד נפל וקיצך הוא פירות הקיץ לחיים ובצירים ובזמן הקציר והבציר היו בכם האויבים שולטים ובוזזי: (לג) ונאספה: ובישעיה ונאסף ופי' יאסף מהם אל מקום אחד לו פי' ענין קיבוץ מן אסוף אסיפים: ומכרמל: מקום שדות זרועה ועלי פרי: ידרוך: פי' לא ידרך הדורך כמו שהוא כישעיה: הידד הידד לא הידד הידד הוא קריאת הדורכים בעת הדריכה לומר הידד הידד לא הידד הידד היא קריאת הדורכים בעת הדריכה ויקראו וה"י לא יעלבון שיולרין ולא ירימון הקולות: (לד) מזעקת. ענגלת שלישיה עגלת כמו עגלה התי"ו במקום ס"ל וכן והוא

מצודת ציון

(לח) קיר חרש: שם מקום: יהגה: ענין המיה וכן אהגה (ישעיה ל"ח): (לב) נטישותיך. ענין ענפיה כמו ונטשת הטיר סתו (שם י"ח): נגעו: מל' נגע ור"ל עבר וכן וינגעו יהושע וכל ישראל (יהושע ח): קיצך: פירות הקיץ: בציר. כן נקרא תליסת ענבי הגפן כמו ואת ענבי בציר לא תבצור (ויקרא כ"ה): נפל. ענין הנה כמו על פני כל אחיו נפל (בראשית כ"ה): (לג) ונאספה: ענין קבוץ כמו אסוף אסיפים (לעיל ח'): וגיל: מענין שמחה: מכרמל: כן יקרא מקום שדות וכרמים: מיקבים: כן יקראו הבורות שסיין יורד בהם ונקב וקב תלב כו (ישעיה כ"ד): הבשתי. ענין בטול ומבוטה כמו בשת בוגד (שם י"ח): ידרוך: הדרך לדרוך ענבים ברגל להוציא היין: הידד

בדורכים יענה (לעיל כ"ה): הידד לא הידד: ר"ל הנה מלת הידד הידד הוא הדר לומר: (לד) מזעקת הבכון. ר"ל מן הזעקה של הבכון עד אלעלה כבר נתנו קול רם לרעות נאמע עד יהץ: מלעו. אין מן הזעקה של מ"ע עד תורים שהיה נאמע עד יהץ: עגלת שלישיה. ר"ל מן הגבל הד הזעקה אחה לתרן מואב עד

לא אֲרֵי אַף מִי נִמְרִים לְמִשְׁמֹות יְהִוֹ׃
לה יְהוֹן׃ לה וַאֲבַטֵּיל מִן
בְּ אֲמַר יְיָ מַקְרִיב קוּרְבָּן
בְּמָתָא וּמַסִּיק בּוּכְמִין
לֵהוֹתֵיהּ׃ לו עַל כֵּן לִבִּי
בְּאִי כִּכְינוֹרָא הָמוּ
הוֹן עַל אֱנָשׁ קִרְוָ
פִּיהוֹן כְּזַמָּר אֲבוּבִין
עַל כֵּן שְׁאָר נְכָסֵיהוֹן
יְתַבְּזוּן׃ לז אֲרֵי כָּל
רֵישׁ נָתַר וְכָל דְּקַן
עַל כָּל סִיגָן
וּמְסָמֵין וְעַל חַרְצִין סָק׃
לח עַל כָּל אֲגַרֵיהוֹן דְּמוֹאָבָאי
חוֹבֵיהוֹן כּוּלְהוֹן עָבְדִין
אֲרֵי תְּבָרֵית יָת
מוֹאָב כְּמָנָא דְּלֵית
בֵּיהּ אֲמַר יְיָ׃
לט אֵיכְדֵין אִתְּבְרוּ אֵילִילוּ
אֲחַזְרוּ קְדָלְהוֹן
בְּאִי בְּהִיתוּ וִידְהוֹן מוֹאָבָאי לְחוֹדָ וְלִתְבִּיר לְכָל סְחֲרָנֵיהוֹן׃ מ אֲרֵי כְּדֵנָן אֲמַר

רש"י

על כן יתרת עשה. על אמר גאות עשה לכך אבדו: גדודות. סריפות: (לח) איך חתה הילילו. סיילו

עגלת שלישיה רמאה: למשמות יהיו. ומרים שם מקום כתרגום ומרים יומים ולמין שם ילק ועשב כי יוצאי האלן מהם נהרגו ומהם נרחו: (לט) ואשברתי. מעלה בחמה: מעלה בחמה קרבן מים: (מ) על כן לכי למואב. מדבר הנביא על ל' הטם אחר כל אחד מהם כך: על כן יתרת עשה אבדו. תפי"ו ר"ש כמו שכתבנו במלת עגלת אמר על כן לכי יאמה כי יאר הוכבים ומהמון שקבן אבדו ועשה אחר מלת אחר אמר אחר עשה וכן נעם עליה אחר עליה הדרך ילכו בה אחר ילכו בה: (מ) כי כל. אמר קרחה בראש כי כן דרך הנשים לגזוז ראש אחר כל יגלח ראש לאחד לו אף גילת וחגן אל אתתי פוגת לך והדומים לפה שבתנו בספר מבטל ופי' שליטים גדולה לו בה שלם שנים כי היה הטובה וכן היתה מואב מעלה כל טוב בשבא עליה הרעב ואמר כי מעבר ועד הוכרוים תלך מואב ה.וך ושעקה בארץ מואב ואמר שיהיו למשמות כיון שאין שם יושבים שליש מים ולאין שם ילק ועשב כי יוצאי האלן מהם נהרגו ומהם בר

אָמַר יְהוָה הִנֵּה כַּנֶּשֶׁר יִדְאֶה וּפָרַשׂ כְּנָפָיו
אֶל־מוֹאָב: מא נִלְכְּדָה הַקְּרִיּוֹת וְהַמְּצָדוֹת
נִתְפָּשָׂה וְהָיָה לֵב גִּבּוֹרֵי מוֹאָב בַּיּוֹם הַהוּא
כְּלֵב אִשָּׁה מְצִרָה: מב וְנִשְׁמַד מוֹאָב
מֵעָם כִּי עַל־יְהוָה הִגְדִּיל: מג פַּחַד וָפַחַת
וָפָח עָלֶיךָ יוֹשֵׁב מוֹאָב נְאֻם־יְהוָה:
מד הַנָּס מִפְּנֵי הַפַּחַד יִפֹּל אֶל־הַפַּחַת
וְהָעֹלֶה מִן־הַפַּחַת יִלָּכֶד בַּפָּח כִּי־אָבִיא
אֵלֶיהָ אֶל־מוֹאָב שְׁנַת פְּקֻדָּתָם נְאֻם־
יְהוָה: מה בְּצֵל חֶשְׁבּוֹן עָמְדוּ מִכֹּחַ נָסִים
כִּי־אֵשׁ יָצְאָה מֵחֶשְׁבּוֹן וְלֶהָבָה מִבֵּין סִיחֹן
וַתֹּאכַל פְּאַת מוֹאָב וְקָדְקֹד בְּנֵי שָׁאוֹן:

הנס קרי אוי

אֲרִי קִידוּם תַּקִּיף כְּאֶשְׁתָּא נְפַק מֵחֶשְׁבּוֹן וַעֲבָדֵי קְרָבָא כְּשַׁלְהוֹבִיתָא מִבֵּין סִיחוֹן

רד"ק

ונהוויב הוא ל"נ: (מא) נלכדה הקריות * הקריות ל' רבות ואמר נלכדה ל' יחידה כי כל הקריות יולכדו מהרה בעיר אחת וכן והמצדות נתפסה על זה הדרך והקריות הם הערים שהם במישור והמצדות הם שהם במקום גבוה. ויתכן לפרש הקריות שם עיר מערב מואב וכן מצאתו על קריות ועל הלרה ואף על פי שהכנתה עליו ס"א הידיעה הנה המוהו הקדקד בהקמות וי"ת ותתכנים הכרכא ומצדתא יתאחדן: כלב אשה מצרה * הוא מלרה כמו מלרים * שהיא מלרה בעת חבלים בשבורעת לילד וכן ס"י דעקא לה בחבלהא ומלרה מפעלה מן ובכלר ו וחוא פעל עומד כלומר קוחלת ועומדת בלרה: (מד) הנס. כתיב כיו"ד כלומר מי שהנים בנין ומקומו כמו הנים את עבדיו ואת מקומו והקרי הוא הנס לומר על עלמו ובמיהם יהיו הנס הנים ומנוסים:

רש"י

סילוו עליה ואמרו איך התה: (מ) כנשר הטוב אל מואב: ידאה * יעוף: (מא) הקרי העיר: (מג) פחד ופרת. אלו ב' דברים אלא זה שהפחד גורם לו לנוס והפחת מוכן לו פחת פוש"ת בלע"ז: (מה) בצל חשבון. הנסים לנוח בצל מחסה ויש לה לו: עמדו. הנסים לנוח בצל מחסה בסן שד כח לנוס: מבן סיחון. מעי סיחון ראובן (ביסוסע מו): וקדקד. הערוסילל ומנהגה

מצודת ציון

הנסים: ולחותה * לפחד: (מ) ידאה * עניין עטיפה וכן כאשר ידאה הנשר (דברים כ"ח): (מא) הקריות * הערים כמו תעלוץ קריה (משלי יא): והמצדות * עניין מגדל ומבצר כמו ושבר דור בחלדה (ס"ב כ"): נתפסה * עניין לכידה: הלרה. תל' לר ולחץ: (מג) ופחת. בור ותפירה כמו בחתה הפחתים (שם יח): ופח. עניין רשת כמו הפח נשבר (תהלים קכ"ד): (מו) עקורתם. עניין הגלות הכתה הרעה: (מה) ולהבה * שלהבת: מבן סיחון * מעיר סיחון וכן חכן כחן כן ראובן (יסוסע ס"ו): פאת. עבר ולד

מלרה לחת הרבה קטנה והם יחלה הסנות ולד בשליטה: שנת פקודתם. הגאולה כבחת הרעה הרחוקה לבם: מבן סיחון. מכח נסים. ר"ל הנסים מן המלחמה מסבת העדר הכח שהיו למסות בלל המבן כי לא יכלו לנוס עוד: ר"ל והנה שם נהלו כי אם יולה מהבנון ר"ל האויב יולה הנסים להמרוס: מבן סיחון * כיון תשבון שהיה הלו הנה סמוכה ובעל הכבר בס"ם: והתכל. כתיב בתיבה אחרית מואב: וקדקד * ותכלה קדקד מואב הנמרומים קול שאון כמו לם

מצודת דוד

יקרה לבם בתקרם: (מ) כנשר ידאה. הטוב יפ ויפרוש כנפיו לבא אל מואב ר"ל מיד קל ובא כנשר (מא) נלכדה הקריות. כ"א מהערים תהיה נלכדה וכ"ל תהיה נתפסה: כלב אשה מצרה. כמו לב האשה בשעה לא נשברה לבם עד מאד: (מב) ונשמד. מהיות הגדול. דבר גדולות לבוח בלפי העלה בעת בלו ומה לא שלין יכולת בהתקום לעזור את עמו: (מג) פ עליך מואב יבא פחד ופחת ופח ר"ל ערות תחומות (מד) הנס. מי שיוס מתקום הפחד יפול וגו' ר"

מצודת ציון

ולד: קדקד. הוא גוהה הראש: שאון. עניין המיה: (מז) ובמחי. מל' הבטה: שבות. תל' שבי הגולה: באחרית. בסוף:

מט (א) מלכם. כך שם העכו"ם של בני עמון כמ"ש ולחרי מלכם בקן עמוסים (ח"ל ח"ל): (ב) לחל. גל והרוי כמו ושיתה חל עולם (דברים י"ג) כי דרך הארבות לסמלה בהם חלים מבפולת הכתלים וגרוחה: ובמחי. הם הכפרים כמו בית

ולד ור"ל אחרו האחרית ורחבי העם: (מו) אחר שם כמוש.הנה הנעוגדים לעכו"ם כמוש הנה נחבד: (מז) ושבתי. אשיב בני בבני מואב: באחרית הימים. ר"ל אחר זמן רב: עד הנה. ר"ל עד הנה נא' משפט מרעגות של מואב:

מט (א) לבני עמון. ר"ל על בני עמון אמר כה אמר כ' וגו': הכנים וגו'. וכי אין לישראל בני' לרשת אלם: אם ירש וגו'. כפל הדב' בא"ם: מדוע ירש מלכ' וגו'. כי נשבלו בני גד וכני ראובן ע"י מלך אשור אלא בני עמון ויבאו בתחלת גד ולכן אמר מדוע ירש מלכם העכו"ם אלהם את גד. ושמו של מלכם מדוע ישב בערי גד: (ב) אל רבת. היא היתה עיר המלוכה של בני עמון: הרועה מלחמה. הן הכפרים מיכולה עליהם ולבדוה: לחל שוחתם. למקום חל ושמחתם: ובמחי. הכפרים הקטנים לה תהיה כשרפות כלם: ירש ישראל. ר"ל

ושוד

מז אוֹי־לָךְ מוֹאָב אָבַד עַם־כְּמוֹשׁ כִּי־
לֻקְחוּ בָנַיִךְ בַּשֶּׁבִי וּבְנֹתַיִךְ בַּשִּׁבְיָה:
מז וְשַׁבְתִּי שְׁבוּת־מוֹאָב בְּאַחֲרִית הַיָּמִים
נְאֻם־יְהוָה עַד־הֵנָּה מִשְׁפַּט מוֹאָב:
מט א לִבְנֵי עַמּוֹן כֹּה אָמַר יְהוָה הֲבָנִים
אֵין לְיִשְׂרָאֵל אִם־יוֹרֵשׁ אֵין לוֹ מַדּוּעַ יָרַשׁ
מַלְכָּם אֶת־גָּד וְעַמּוֹ בְּעָרָיו יָשָׁב: ב לָכֵן
הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וְהִשְׁמַעְתִּי
אֶל־רַבַּת בְּנֵי־עַמּוֹן תְּרוּעַת מִלְחָמָה
וְהָיְתָה לְתַל שְׁמָמָה וּבְנֹתֶיהָ בָּאֵשׁ

בטורא

רש"י

ממתם חבריו ל' מקור וי"ת ויקירי לשון יקר: בני שאון. מוהם שהיו מגדיהים קול תפארת: [לא] הבני' אין לישראל. בית רפס וס"ל חטף פתח שהוא לשון המיהה: מלכם. עכו"ם של בני עמון מלכם שמה מלחמ' ולמלכות הוצאות בני עמון (מלכים ב כג) לשון

תצתנה

רד"ק

יגא * ל' זכר וכן אם לא נופה: פלת מואב * פלאת מואב ר"י וקשיטו רבבכי מואב; וקדקד בני שאון * גם כן מגל על הרשעים לפיכך הגם הוהם בקדקד ופי' בני שאון שהיו אנשי שאון והומים ומדברים גבוהות וכן ת"י ויקירי בני אתרגבותא: (מו) אוי לך. הפעיל כמ"ש בתורה לך כמ"ש: (מז) ושבתי שבות מואב. כיון שאמר באחרית הימים היא בתחילה הנה יהיה בימות המשיח וכן שבות בני עמון שאומר אחרי זה ואחרי כן אשיב את שבות בני עמון גם כן יהיה בעתיד וכן אומר בגבולו' לפני' על שתי הקומות האלו' שאמרים עתי יבוזו ויחר גוי יתחוש ואחר אחת לבם תחת נחוש כי חרבו ויגדלו על עם ס' לבחות כמ"ש בגבול' זו כי על ה' הגדיל ואומר שם עוד כי כזה כל אלהי הארץ ויהחוו לו איש ממקומו כל אי הגויים וזה לא יהי' עד ימות המשיח ואף על פי שנתגלו האומות כיום אפשר שנתפזרו מהקומות קרובים מהלכם ואף על פי שנתערבו באומות אחרות אפשר שנאמר שם זכר לשם: באחרית הימים תשב כל אומה ואומ' בארצם בלון הטייל' תחת ממשלת ישראל כמ"ש אדום ומואב משלח ידם ובני עמון ממשמתם: עד הנה משפט מואב * לפי שהאריך בסיפור הרעה הבא' עליו אומר עד הנה ומשפט עניינו גזר הבא' עליהם דבין ומשפט: (ח) לבני עמון * מדוע ירש מלכם את גד * כמו שפירשנו כי בשגלו בני גד ובני ראובן מאדלם בתו בני עמון ומואב שהיו שכנים להם ושבו בם ושוב שהיו קרובים שהי' להם בם דין כי מקדש הים' שלהם ומ"ש מלכם את גד ל"ל את ארץ גד ואפשר כמה בארץ גד מלך בני עמון עיר המלוכה לפיכך אמר מלכם: (ב) לכן * לפי שהוא החזיק בארץ גד יבא לו הבודד עד עיר המלוכה והיא רבת בני עמון שהיא ע"ל בתולו ויחריב אותה היא ובמותיה: וירש ישראל את יורשיו. זה לא אמר על הזמן הבוא כי פורענות האומות שזכר ע"י נ"ל מהי' ואז ישראל היו בגלות אלא לפי שאמר כי בני עמון יבאו אחר בני גד אמר כי עוד יבא אחרון שייבאו ישראל את עמון שהיו יורשיו וזה יהיה באחרית הימים כמ"ש ובני עמון משמעתם בגבולות ישעיה ואפשר שהיה עניין ויבש ישראל את יורשיו כי בני עמון לקו גם כן על ידי מדי ופרס כמ"ש בגבולות יחזקאל בני מזרח לבני קדם למוקדם וישראל עלו מהגולה על ידי כורש מלך פרס ונתן להם רשות בארץ בני עמון כי בתחילה נפלו ביד מלך

מצודת דוד

לבב ור"ל אחרו האחרית ורחבי העם: (מו) אחר שם כמוש.הנה הנעוגדים לעכו"ם כמוש הנה נחבד: (מז) ושבתי. אשיב בני בבני מואב: באחרית הימים. ר"ל אחר זמן רב: עד הנה.

מט (ח) לבני עמון. ר"ל על בני עמון אמר כה אמר כ' וגו': הכנים וגו'. וכי אין לישראל בני' לרשת אלם: אם ירש וגו'. כפל הדב' בא"ם: מדוע ירש מלכ' וגו'.

מצודת ציון

ולד: קדקד. הוא גוהה הראש: שאון. עניין המיה: (מז) ושבתי. מל' הבטה: שבות. תל' שבי הגולה: באחרית. בסוף:

מט (ח) מלכם. כך שם העכו"ם של בני עמון כמ"ש ולחרי מלכם בקן עמוסים (ח"ל ח"ל): (ב) לחל. גל והרוי כמו ושיתה חל עולם (דברים י"ג) כי דרך הארבות לסמלה בהם חלים מבפולת הכתלים וגרוחה: ובמחי. הם הכפרים כמו בית

תִּצְּתָנָה וְיָרַשׁ יִשְׂרָאֵל אֶת־יְרֻשָּׁיו אָמַר
יְהוָה׃ ג הֵילִילִי חֶשְׁבּוֹן כִּי שֻׁדְּדָה־עַי
צְעַקְנָה בְּנוֹת רַבָּה חֲגֹרְנָה שַׂקִּים סְפֹדְנָה
וְהִתְשׁוֹטַטְנָה בַּגְּדֵרוֹת כִּי מַלְכָּם בַּגּוֹלָה
יֵלֵךְ כְּהָנָיו וְשָׂרָיו יַחְדָּיו׃ ד מַה־תִּתְהַלְּלִי
בָּעֲמָקִים זָב עֲמָקֵךְ הַבַּת הַשּׁוֹבֵבָה
הַבֹּטֶחָה בְּאֹצְרֹתֶיהָ מִי יָבוֹא אֵלָי׃ ה הֲנִנִי
מֵבִיא עָלַיִךְ פַּחַד נְאֻם־אֲדֹנָי יְהוָה צְבָאוֹת
מִכָּל־סְבִיבָיִךְ וְנִדַּחְתֶּם אִישׁ לְפָנָיו וְאֵין
אַסֵּף נֹדֵד׃ ו וְאַחֲרֵי־כֵן אָשִׁיב אֶת־
שְׁבוּת בְּנֵי־עַמּוֹן נְאֻם־יְהוָה׃ ז לֶאֱדוֹם כֹּה
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הַאֵין עוֹד חָכְמָה
בְּתֵימָן אָבְדָה עֵצָה מִבָּנִים נִסְרְחָה
חָכְמָתָם׃ ח נֻסוּ הָפְנוּ הֶעְמִקוּ לָשֶׁבֶת
יֹשְׁבֵי דְדָן כִּי אֵיד עֵשָׂו הֵבֵאתִי עָלָיו עֵת
פְּקֻדָּתִיו׃ ט אִם־בֹּצְרִים בָּאוּ לָךְ לֹא יַשְׁאִירוּ
עוֹלְלוֹת אִם־גְּנָבִים בַּלַּיְלָה הִשְׁחִיתוּ דַיָּם׃
י כִּי־אֲנִי חִשַּׂפְתִּי אֶת־עֵשָׂו גִּלִּיתִי אֶת־

מקבץ

בְּגוּרָא יִתּוֹקְדוּן וַיְחַסְּנוּן
יִשְׂרָאֵל נִכְסֵי עַמְּמַיָּא דִּי
מַחְסְנִין לְהוֹן אָמַר יְיָ׃
ג אֱיִלִילוּ יַתְבֵי חֶשְׁבּוֹן
אֲתַבְזִיַּת עֵי צַוְּחוּ
בִּפְרָנֵי רַבָּא אֶסְרוּ לְ
סְפוּדוּ וְאִתְהַמְּמוּן בְּכֹם
אֲרֵי מַלְכְּהוֹן בְּגָלוּתָא
פָּלְחוֹהִי וְרַבְרְ
בָּהֲדָא׃ ד מָה אַתְ מִשְׁתַּ
בְּמֵישָׁרָךְ תָּרוֹבוּ תּוּ
מַלְכוּתָא טְפָשָׁא
דְּסִתְרַחֲצָא בְּבֵית גִּנְ
אָמְרָה מַן יֵעוּל עֲלָ
ה הָא אֲנָא מַיְתֵי עֲלָךְ דַּחְ
מִקְבָּץ

רד"ק

בכל כמו שאר התותות ואחר כך מגדו כמו שמרב לדקיבו׃
(ג) הילילי חשבון כי שדדה עי . חשבון היתה
עמוקה אחר שגלו בנית שני בני גד ובני לאובן ושני זו
היתה עבני עמון ושני אחרת היתה אחרן בגבול מ"ם וג"ע
בשעלה באחרן שטף כני עמון תחלה ואחרי כך מואב וכשבא על
בני עמון פגע בשני אחת׃ לפיכך אמר הילילי חשבון כי שדדה
עי . את חשבון כאחרן מואב לף על פי שאת בגורה ונדולה
הילילי כיון שנשדדה עי שהיתה בגורה לא תגלני את׃ וגם
בנות רבה . והם הכפרים של רבת בני עמון׃ לעקנה . כי לא
יהיה להם מקום ברבה לף על פי שהיא עיר המלוכה כי גם
היא תלכד ואחיהם בנות רבה לעקנה חגרנה שקים ספדנה
הזא על דרך משל לו אמר כנגד הנה שישבו בהם׃ והתשוטטנ׳
בגדרות . מעין מושבו באחרן לעמר לכן הנה והלי שוטקות
וסופדות ומתאבלו בגדרות ר"ל בגדרות הכפרים כי לא יקראו
מהנרות הכפרים תומה אלא גדרות כמו גדרות אלון לו גדרו׳
הנות וכנרמל כי לא ישבו תומה בעורה לכפרים ואחר לכם
זה כלומר התשוטטו ביומיכם בגדרותיכם ולא תחסבו עלכם
היא תלכד ווז היא אחר כי מלכם בגולה ילך מלכם היושב בגדרות
בגדרות והתהמון בעיונו כמו שהרגש על כל ידיים גדודות ידמה שהיה קורא בגדדות בשני דלתיו׃ ומלת והתהמון
נקדמה התי"ו לפ"ל הפעל מפני התחברות שני תתי"ן ובא שלא כמנהג בלתותיה ר"ל שר"ן׃ (ד) מה תתהללי בעמק
היתה משתבחת בארץ המישור שביתה לא ודאים׃ רבת הנולות : זב עמקך . יזוב לותו העמק שלא משתבחת בו בדם ר
זי"ם בעמקים במישרך והרגש זב עמקך חרוכו תוקף׃ (ה) הנני מביא עליך פחד . לעמוד בעיר תומה דלתיים ובריח כי לא תועילכם ל
בגדרות והתהמון בעיונו כמו שהרגש על כל ידיים גדודות בשני דלתיו׃ ומלת והתשו
נקדמה התי"ו לפ"ל הפעל מפני התחברות שני תתי"ן ובא שלא כמנהג בלתותיה ר"ל שר"ן׃ (ד) מה תתהללי בעמק
היתה משתבחת בארץ המישור שביתה לא ודאים׃ רבת הנולות : זב עמקך . יזוב לותו העמק שלא משתבחת בו בדם ר
זי"ם בעמקים במישרך והרגש זב עמקך חרוכו תוקף׃ (ה) הנני מביא עליך פחד . לעמוד בעיר תומה דלתיים ובריח כי לא תועילכם ל

רש"י

לשון מלך : [ג] כי שודדה עי . הסמוכ׳ לה וקמץ ד) : [ז] בתימן . אדום בדרום׳ של ארץ
עמון היא:בנות רבה . רבת בני עמון : והתשוטטו׳ בגדרות . תירגמו יונתן ואתהממון בסיעון הטעון
בחיילות פחד והתשוטטו׳ לשון מיילות משוטטים ונבראה
לשון גדלות אלון המלאים עדרים ויש לפתור והקשוטים
והתעוללו׳ בזכל גדלות אלון ל׳ בזיון ויבז עשו (בראשית
כה) ומס עשו : (ד) תתהללי . התפארי ווגעמיקו
בלעז׳ : בעמקים . מארלך ארץ עמקים ואין עלאו לך וגו׳
גמשים קשה לה בארץ המה שולטת בה : זב עמקו׳ כל כעין דוגמת זו נכא עובדיה על אדום ולפי
מכת רוב גשמים בלה בה עד שזבו שמים בסיגון אחד עולה לכמה נגיאים ואין שני נביאים
מתנבאים בסיגון אחד במקצת הדברים משמנין : לא
שאירו עוללות . בתמיה והשודדים שבאו עליך לא
אילוכו לך כלום : (י) חשפתי . גליתי כמו מתשוף
אלן (בראשית ל) ואתה הסגרת בידי ישראל לשנאן לא
אלר מסס אים כמה שנאת׳ אל הסגר בידיו (עובדי׳
א׳)

מצודת דוד

ומים שמן ובשמים (יחזקאל ו׳) : תתהלל . ענין הכבודה ושריפה
כמו ותלה בסבכי היער (ישעיה ט׳) : (ג) רבה . היא רבת
בני עמון : והתשוטטנה . ענין הסלוכה הלה והלוך ומי שומטו
בחומות ירושלים (לשיל ס׳) : בגדרות . המחיצות המשוחות לאמקו׳
מרכן אלון ומן נחת׳ גדרות אלון (במדב׳ כ"ב) : (ד) תתהללי .
הל׳ הלול והבפארות : זב . ענין לשיפה והזלה כמו ומזו מדוקרי׳
(איכה ד׳) : בבת הבוכבה . הבוכה הבולבה בהרבי לבה ומורדת
וכן

מצודת ציון

אחר כתתהל מזל בני עמון אם תתפאר בארלך הבוכה עמקך חוב בתרבית רשובות הרם :
בקרבך לה בבת הבוכבה אמתקך חוב בתרבית רשובות הרם : (ה) מיכל עבר יבא עליך פחד : אים לפניו . כל אים יבוא נדח כנד פניו לנוס מחנ׳ ומלת ולא
בידו : (ה) מיכל הבוכבה . מכל עבר יבא עליך פחד : אים לפניו . כל אים יבוא נדח כנד פניו לנוס מחנ׳ ומלת ולא
פי

מִקְבָּץ לַנֹּדֵד : ו וְאַחֲרֵי־כֵן אָשִׁיב אֶת־
שְׁבוּת בְּנֵי־עַמּוֹן נְאֻם־יְהוָה׃ ז לֶאֱדוֹם כֹּה
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הַאֵין עוֹד חָכְמָה
בְּתֵימָן אָבְדָה עֵצָה מִבָּנִים נִסְרְחָה
חָכְמָתָם׃ ח נֻסוּ הָפְנוּ הֶעְמִקוּ לָשֶׁבֶת
יֹשְׁבֵי דְדָן כִּי אֵיד עֵשָׂו הֵבֵאתִי עָלָיו עֵת
פְּקֻדָּתִיו׃ ט אִם־בֹּצְרִים בָּאוּ לָךְ לֹא יַשְׁאִירוּ
עוֹלְלוֹת אִם־גְּנָבִים בַּלַּיְלָה הִשְׁחִיתוּ דַיָּם׃
י כִּי־אֲנִי חִשַּׂפְתִּי אֶת־עֵשָׂו גִּלִּיתִי אֶת־

מסתרו

ראם

רש"י

אל אשר יוכל למסר ולטוש : לנודד . ל׳ נע ונד
יתמו לים בחיו : (ו) ואחרי כן אשיב את שבות בני עמון.
כמו שפילבנו למעלה בנבואת מואב : (ז) לאדום . נבואה זו
עתודה כמו נבואת שישיבו שנבא על אדום לעתיד וכן עובדיה
וכן יחזקאל וכלם משמעות אבואתם אחת עתודה וכן אמר
בזאת הנבואה אם לא יסתרום לעילי כלאן וסם ישראל
האין עוד חכמה בתימן וכן אמר בנבואת עובדיה והאבדתי
חכמים מאדום נראה כי הכמה ממלאת בסם ובעת רעתם
לא תועילה חכמתם וחימן הוא מעני תלוי מן עבו אבל מ"י
בדרומה : מבנים . ענין חבונה הבינוני מן הקל וכן אחד בנמנאת עובדיה ומבונה מאבר
לבני שהוא מן הקל וכן אחד בנמנאת עובדיה ומבונה מאבר
עבו אבל י"ם מבניא : נסרחה . הרי"ם בקמץ חתף ומעוה
נפסדה ונסרחה מדברי רז"ל. עפה קרוחה ונ"ל התקלקלה :
(ח) נוסו הפנו . העמיקו לשבת יושבי דדן . דדן הוא מאדו׳
כמו שנאמר בנבואת יחזקאל ודדנה בחרב ואלו ופי׳ הם׳ כן
נוסו יושבי דדן כי תוריבים לפנו העמיקו לשבת בהלכלם
ונגרם אתכם ונרגנות אתכם . ול"ל ל"ל פי׳ בחבל אמרו נוסו
הם הפנו והעמיקו לבבות ונסתיקו מקום שבתם שלא תשוגם
יד האויב ולריך לפרשו כן לפי שלא עובל לפרש הפנו כמו
נוסו לוזי כי לא יבא לוזי מבנין שלא נאבר פעלו ובן העמיקו
עבר כי הפ"ל בקמול ולזיל כיס לוזי כיס בפתח : (ט) אם
בוצרים . יאמר על דרך משל איך בשתם אדום כיצד ועל
בוצרים הם כמו אם בא במקום אל"ף והוא מקור בשלמו וידמה לעבר
ולא יוסיף מקבץ את מקבצי אדום : (ו) כי אני . ונתכה לא יוסיף . כתיב בה"ל במקום אל"ף והוא מקור בשלמו וידמה לעבר

מצודת דוד

ולא יוסיף מקבץ את המרודים לשבת יחד לבית הנואלים אשיב לאדם
אל : (ו) ואחרי כן . אחר שיקבלו בי הגואל אשיב לאדם
מי בשבי של בני עמון : (ז) לאדום . ר"ל על אדום אמר כה
אמר ה׳ וגו׳ : האין . ר"ל אין לה מלא נפשו ומלך . כבל וכי אין
עוד חכמה בתימן הוא אדום הישבת בדרומה של א"י : אבדה
עצה . וכי אבדה עלה מלבני ביעה ובאו׳ הלא הוא הענ׳ תבנים
בעתה ונסרחה ומדוע לא עמדה לסם הבתם : נסרחה חכמתם .
אם אתה נפסדה חכמתם ולא מלאו בה הועלת : (ח) נסו .
ושבו דדן ברחו . והפכו מתרלים ולהתיעלו לשבת בעמקי
הרים : כי איד עשו . איד של עשו הרחוי לו בהלתיו עליו בעת הפקדתה הרעה המוכן לו : (ט) אם בוצרים . הלא
אם בא על הרמיך הלא ישאירו . עוללות ואם גנבים בלילה הלא ישחיתו די הפוקה הארוך לבם ולא ישחיתו הכל ולא
ד"ש בהאיב החביר אותך הכל וכל מבני אחרים : (י) כי אני חשפתי . הולם הוא לי כי אני גליתי מקום מחבואות עשו :
ונתכה . כפל הדב׳ כמ"ש : ונתכה לא יוכל . לא הוא יכול להחביא את עצמו והנה שורד ארבו ואנו׳ ואין נמצאר מי מכם ב
ין (יהמות)

רד"ק

לו מגיום כלומר עלה יפקבנו הנדחים אחד מם אחד ולא
יתמו לים בחיו : (ו) ואחרי כן אשיב את שבות בני עמון.
כמו שפילבנו למעלה בנבואת מואב : (ז) לאדום . נבואה זו
עתודה כמו נבואת שישיבו שנבא על אדום לעתיד וכן עובדיה
וכן יחזקאל וכלם משמעות אבואתם אחת עתודה וכן אמר
בזאת הנבואה אם לא יסתרום לעילי כלאן וסם ישראל
האין עוד חכמה בתימן וכן אמר בנבואת עובדיה והאבדתי
חכמים מאדום נראה כי הכמה ממלאת בסם ובעת רעתם
לא תועילה חכמתם וחימן הוא מעני תלוי מן עבו אבל מ"י
בדרומה : מבנים . ענין חבונה הבינוני מן הקל כמו בנמנה
לבני שהוא מן הקל וכן אחד בנמנאת עובדיה ומבונה מאבר
עבו אבל י"ם מבניא : נסרחה . הרי"ם בקמץ חתף ומעוה
נפסדה ונסרחה מדברי רז"ל. עפה קרוחה ונ"ל התקלקלה :
(ח) נוסו הפנו . העמיקו לשבת יושבי דדן . דדן הוא מאדו׳
כמו שנאמר בנבואת יחזקאל ודדנה בחרב ואלו ופי׳ הם׳ כן
נוסו יושבי דדן כי תוריבים לפנו העמיקו לשבת בהלכלם
ונגרם אתכם ונרגנות אתכם . ול"ל ל"ל פי׳ בחבל אמרו נוסו
הם הפנו והעמיקו לבבות ונסתיקו מקום שבתם שלא תשוגם
יד האויב ולריך לפרשו כן לפי שלא עובל לפרש הפנו כמו
נוסו לוזי כי לא יבא לוזי מבנין שלא נאבר פעלו ובן העמיקו
עבר כי הפ"ל בקמול ולזיל כיס לוזי כיס בפתח : (ט) אם
בוצרים . יאמר על דרך משל איך בשתם אדום כיצד ועל
בוצרים הם כמו אם בא במקום אל"ף והוא מקור בשלמו וידמה לעבר

מצודת ציון

וכן שובו בעם שובבים (לעיל ג׳) : (ו) שבות . מל׳ שבי :
(ז) מבנים . מל׳ בינה והשכל : נסרחה . נבחתה ונתקלקלה :
(ח) הפנו . מל׳ פנו מקומם : העמיקו . מל׳ עומק : דדן.
שם מקום באדום : איד . שבר ותקרה העם : פקדתיו . ענין
הצבתה הפלת הרעה : (ט) בוצרים . כן יקראו חולבי הענבי
הנפן כמו כי הבלור קרמך (דברים כ"ד) : עוללות. הם הענבים
הקטנים והגרועים כמו לא תעולל (שם) : דיים . לי הפוקה :
(י) חשפתי . ענין גלוי כמו חשופים שוכל (ישעיה מ"ו) :
ונתכה

מִסְּתָרָיו וְנֶחְבָּה לֹא יוּכַל שֶׁדֵּד זַרְעוֹ וְאַחָיו
וּשְׁכֵנָיו וְאֵינֶנּוּ: יא עָזְבָה יְתֹמֶיךָ אֲנִי אֲחַיֶּה
וְאַלְמְנוֹתֶיךָ עָלַי תִּבְטָחוּ: יב כִּי־כֹה
אָמַר יְהוָה הִנֵּה אֲשֶׁר־אֵין מִשְׁפָּטָם
לִשְׁתּוֹת הַכּוֹס שָׁתוֹ יִשְׁתּוּ וְאַתָּה הוּא נָקֹה
תִּנָּקֶה לֹא תִנָּקֶה כִּי שָׁתֹה תִשְׁתֶּה: יג כִּי
בִי נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם־יְהוָה כִּי־לְשַׁמָּה לְחָרְפָּה
לְחָרֹב וְלִקְלָלָה תִּהְיֶה בָצְרָה וְכָל־עָרֶיהָ
תִּהְיֶינָה לְחָרְבוֹת עוֹלָם: יד שְׁמוּעָה
שָׁמַעְתִּי מֵאֵת יְהוָה וְצִיר בַּגּוֹיִם שָׁלוּחַ
הִתְקַבְּצוּ וּבֹאוּ עָלֶיהָ וְקוּמוּ לַמִّלְחָמָה:
טו כִּי־הִנֵּה קָטֹן נְתַתִּיךָ בַגּוֹיִם בָּזוּי בָּאָדָם:

תא (שנכתב ומסורת) מנשה פר׳ תפלצתך

רד״ק

כי נמצא מבנין נפעל מקור דומה לעבר אמר ונחבא לא יוכל פשוטו כי אני גליתי מסתריו ואינו דבק עם פי׳ נבא אחריו: (יח) עזבה כלומר אחר שנודד זרעו ואחיו ושכניו אין מי שיאמר כנגד אחלי עזבה יתומיך אני אחיה כלומר אם אחה נופל על אנלי אל אחוס על הנשארים אחריך כי אני אחיה אותו׳ אין מי שיאמר להם זה כי כולם ימותו לא יהיה להם שריד כמ״ש בנבואת עובדיה ולא יהיה שריד לבית עשו: עזבה. לוי כמו עזוב הנם פירשו הפסו׳ דבק במעלה ממנו וי״ת אחון בית ישראל לא תשבקון ותמיהון אנא אקיים ואתמלכון על מימרי אתרחמון ואתמר הבטחו ע״ל הנקבות וכן ואקרבו עלמות אחר שיש בו סימן נקבות אחת די וכן מגני ומגדנה ושרגים הסרות בפי׳ נקבות אחד לבד: (יב) כי כה אמר ה׳. הנה אחר אין משפטם לשתות הכוס שתו ישתו. ר״ל אין משפטם כי אין הטובים מוטל עליהם כמו שרות מוטל על בעבור כי ישראל אחיך. כי כל הקומות נקו בשונם שהרשו ישראל ואדום הסיר את ישראל לא היה לו להרע לו אל לעזרו אחר יוכל וכן אמר בנבואת עובדיה ממתם אחיך יעקב תכסך בושה וגכרת לעולם לפיכך משפט אדום לשתות כוס שמימה ויותר משאר האומות: (יג) כי בלבד. היא עיר מלוכה באדום: (יד) שמועה. אמר הנביא שמועה שמעתי מה׳ וציר בגוים שולח וכתיבו מלאך שולח בגוים שיתקבצו למלחמה על בצרה ועל עריה: (טו) כי הנה. עם משפט אדום הו גם אלהים מינה לחתם ידיה כן פירש אחכם רבי אברהם בן עזרא. ובנכון כי פי׳ קטן שפל ונבזה כמו קטונתי

מצודת ציון

ומחבא. מל׳ מה כולה ומסתר׳: (יג) לשמה. לשממה: לחרב. מגין. יהיה כמו חרבן המים (בראשית ט׳): (יד) ציר. מגין אלים כמו ציר נאמן (משלי כ״ה): וקומו. הוא מגין ל׳ ארוז וכן

(יח) עזבה יתומיך. מוסב על מלת ואיננו האמר׳ מחקה אלפנגו לו׳ אין נשאר׳ מי מסס לו׳ מול אחלל אם אחה נבר עזוב יתומיך ואל תחוש לסם כי אני אחיה אותם לחת די ספוק ואלמנותיך תבטחנה עלי לחת מחסורן כי לא יאחר מי שיאחר׳ כי (יב) הנה אחר אין משפטם וגו׳. ר״ל אחר האומות שהרשו לישראל אין דין משפטם תיאור כ״ל לשתות כוס החרעלה הוא״ל ואין לסם קורבה עם ישראל (דיומה הפורענות לשניים גוים אין הרגו מחמתם לת כלב ומבלבל לת המוח): שתו ישתו. ואף על פי כן ישתו הכוס הכוח: ואתה הוא. אחר דין מהפסך לאחותה הלא לת עשו לישקב ובכ״ן הרעות לו וכי כדין שהיה נקי מחחיית הכוס הנם לא תנקה כי תשתה אותו: (יג) כי לשמה וגו׳. ר״ל עיר יבוא זמן בחרבות הימים אחר עיר הבצורה היא דרך גדול וגו׳ הסיה לשמה: לחרפה. הכל יחרפוה: לחורבה ר״ל אחר הכל מוכה: ולקללה. יהלו הקללה בה לאחר מיהם מקולל בחוחה. ולכל עריה. הערים שחחת מחסלחה: (יד) ול גוים שלם. ר״ל השמועה היא אחר ציר יהיה שלוח בין הגוים מזה לזה. לו׳ התקבצו וכולו עליה למלחמה: (טו) קטן נתחיך בחחלת

בְּבָנֵי אֲנָשָׁא: טו טִפְשׁוּתָךְ
אַטְעִיאַת יָתָךְ רְשָׁע לִבָּךְ
דַּאֲתָ דָּמֵי לְגִשְׁרָא דְּיִשְׁרֵי
בְּשִׁינֵי כֵּיפָא סוֹתְבִיהּ
בְּתֻקּוֹף רוּמָא אֲרֵי תָּרִים
כְּנִשְׁרָא סִדּוּרָךְ מִתַּמָּן
בְּמֵימְרִי אַחֲתִינָךְ אֲמַר יְיָ:
טז וּתְהֵי אֱדוֹם לְצַדָּא כָּל
דְּיַעֲבַר עָלָהּ יְכֻלֵּי וְיָנִיד עַל
כָּל מַחֲתָהָא: יח כַּהֲפָכְתָּא
דְּסִדּוֹם וַעֲמוֹרָה וְקָרְיָתָהּ
אֲמַר יְיָ לָא יִתְיַב תַּמָּן אֱנָשׁ
וְלָא יִתּוֹתַב בָּהּ בַּר אֱנָשׁ:
יט הָא מְלַךְ כְּמַשְׁרִיתֵיהּ יִסַּק
עֲלֵיהוֹן כְּאַרְיָא דְּסָלִיק מִרּוּם
יַרְדְּנָא (יוֹרְדָנָא) לְדִיר רַעְיָן
אֲרֵי בְזַמָּן אַתְיָנִינוּן עָלָהּ
וּמִי

ת״א (תפלצתך) מנשה פר׳

ירמיה

טו תִּפְלַצְתְּךָ הִשִּׁיאָ אֹתָךְ זְדוֹן לִבֶּךָ שֹׁכְנִי
בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע תֹּפְשִׂי מְרוֹם גִּבְעָה כִּי־
תַגְבִּיהַּ כַּנֶּשֶׁר קִנֶּךָ מִשָּׁם אוֹרִידְךָ נְאֻם־
יְהוָה: טז וְהָיְתָה אֱדוֹם לְשַׁמָּה כָּל עֹבֵר־
עָלֶיהָ יִשֹּׁם וְיִשְׁרֹק עַל־כָּל־מַכּוֹתֶהָ:
יח כִּמְהֲפֵכַת סְדֹם וַעֲמֹרָה וּשְׁכֵנֶיהָ אָמַר
יְהוָה לֹא־יֵשֵׁב שָׁם אִישׁ וְלֹא־יָגוּר בָּהּ בֶּן־
אָדָם: יט הִנֵּה כְּאַרְיֵה יַעֲלֶה מִגְּאוֹן הַיַּרְדֵּן
אֶל־נְוֵה אֵיתָן כִּי־אַרְגִּיעָה אָרִיצֶנּוּ מֵעָלֶיהָ
וּמִי

רד״ק

מכל החסדים: נתמיך. כמו אחמך כי לא יחושו עליך שאר הגוים אם תאבד ו״ת כן קטן חכם: (טז) תפלצתך. יש מפרשים עכו״ם וכן תבר עשתה מפלצת לאבדה לו יהי׳ עניש מן פלגות בעתתני שהוא עניון לימה ולעבדה אמר לימתך שהיה מוטלת על שכניך לפי שהיית מגלה אותה לאומה השיאם אותך וכן זדון לבך שהיאך להגדיל פה ולהרבה אף לאחיך יעקב וי״ת עפשותך המעשיאת יתך: שוכני בחגוי הסלע שתו ושרו״ד מוספת וכן תפסי מרום גבעה וכן חוגני מרום קבלו והדומים לו ופי׳ בחגוי מן חוג סארך חגה וחוג בעניין אחד לעומר סביב הסלע כ״ל לחם הקלע והוא המגדל הבנוי עליו ואמר זה על הר שעיר וי״ת דאת דמי לגשרא דיסבי בגאה דכיפא: כי תגביה כנשר. פי׳ תגביה מקום שבתך בשהוא עוף גבוה מכל העופות: (יז) הנה כאריה. כתרגומו: (יח) אריצנו מעליה. פהאוס ובהלמה יחריבנו ויטוב לו ברגע קטן אל מקומו ואני אומר אריצנו מעליה ממעל לה פיסא מחגבר עליה ועליון לה וכן ממעל לרקיע וכן ממעל לו׳ (ישעיה ו) מעל למדיו׳ (שמואל א׳ יב):

מצודת דוד

ברוטי׳ תרגום עוה דיר כמ״ש עוה ברות רועים ופי׳ איתן המקום שהוא עתה איתן ומיון יהיה כמו עוה רועים וזה כפ׳ נאמר גם כן בנבואת בבל ויתכן לפרש הפ׳ כן המשמים אדום יעלה כמו אריה בלי פחד ויעלה מגאון הירדן כלומר יעלה ויתגבר כמו שמתגברין המים בשהירדן בגאונו מלא על כל גדותיו וזכר הירדן לפי שהוא הא״י ומגאון ה״י יצא לפה כרע כמ״ש בנבואת עובדיה ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו: אל עוה מקום איתן והוא הר שעיר: כי תרגיעה אריצנו מעליו

מצודת ציון

וכן קום עבור (יהושע ח׳): (טז) תפלצתך. עניין פחד ורעדה כמו פלגות בעתתני (ישעיה כ״ח): השיאך. עניין הפתה כמו הנתה השיאוני (בראשית ג׳): שוכני. הוא״ל ישורה וכן תופשי: בחגוי. עניין בקיע וחריץ וכן יוחנו בחגוי הסלע (ש״ב כ׳): קנך. מל׳ קן והוא מדור העופות: (יז) ישום. עניין תמהון: ושרוק. הוא הקול הנשמע בקצוץ הסכתים וכן ויעשביה לשרקה (מיכה ז׳): (יח) כמהפכת. עניין מורכן והפוך משוכה לרע׳: יעבר. עניין דירה: (יט) מגאון. עניין גבהות ורוממות ור״ל כבר המעולה המחוך לירדן ושם היה מקום האריות וכן אמר ואיך תעשה בגאון הירדן (לעיל י״ב): טוב. עניין מורר כמו עוה מעולת (ישעיה ל״ז): איתן. עניין חוזק כמו איתנו עוה כמו (במדב׳ כ״ד): תרגיעה. מל׳ מרגוע והשקט וכן לתיון מרגיע (לקוין ל׳): אריצנו. מל׳ רוצה ומטילות הסליחה: אמר. אמר

תרגום

(יח) : ונחבא לא יוכל. ויבקש להסבא ולא יוכל
(יח) עזבה יתומיך. שיתמת ביזראל: (יב) אשר
אין משפטם לשתות. אלה הם אחים לישראל ו
הרעו להם אין להם משפט מות כמוהך: (יג) לחרפה
לחרב ולקללה תהיה בצרה. בלרה מערי מוק
אלה מפני שהעמיד מלך לאדום בעמון בגלמ׳ וימלו
תחתיו יובב בן זרח מבצרה (דהמים לז) היא לוקח
עמו: (טו) קטן נתתיך. אלין בהם אלך בן אלך ל
סיס

מצודת דוד

(יח) עזבה יתומיך. מוסב על מלת ואיננו האמר׳ מחקה אלפנגו לו׳ אין נשאר׳ מי מסס לו׳ מול אחלל אם אחה נבר עזוב יתומיך ואל תחוש לסם כי אני אחיה אותם לחת די ספוק ואלמנותיך תבטחנה עלי לחת מחסורן כי לא יאחר מי שיאחר׳ כי (יב) הנה אחר אין משפטם וגו׳. ר״ל אחר האומות שהרשו לישראל אין דין משפטם תיאור כ״ל לשתות כוס החרעלה הוא״ל ואין לסם קורבה עם ישראל (דיומה הפורענות לשניים גוים אין הרגו מחמתם לת כלב ומבלבל לת המוח): שתו ישתו. ואף על פי כן ישתו הכוס הכוח: ואתה הוא. אחר דין מהפסך לאחותה הלא לת עשו לישקב ובכ״ן הרעות לו וכי כדין שהיה נקי מחחיית הכוס הנם לא תנקה כי תשתה אותו: (יג) כי לשמה וגו׳. ר״ל עיר יבוא זמן בחרבות הימים אחר עיר הבצורה היא דרך גדול וגו׳ הסיה לשמה: לחרפה. הכל יחרפוה: לחורבה ר״ל אחר הכל מוכה: ולקללה. יהלו הקללה בה לאחר מיהם מקולל בחוחה. ולכל עריה. הערים שחחת מחסלחה: (יד) ול גוים שלם. ר״ל השמועה היא אחר ציר יהיה שלוח בין הגוים מזה לזה. לו׳ התקבצו וכולו עליה למלחמה: (טו) קטן נתחיך בחחלת

וּמִי בָחוּר אֵלֶיהָ אֶפְקֹד כִּי מִי כָמוֹנִי וּמִי
יְעִידָנִי וּמִי־זֶה רֹעֶה אֲשֶׁר יַעֲמֹד לְפָנָי׃
כ לָכֵן שִׁמְעוּ עֲצַת־יְהוָה אֲשֶׁר יָעַץ עַל־
אֱדוֹם וּמַחְשְׁבוֹתָיו אֲשֶׁר חָשַׁב עַל־יֹשְׁבֵי
תֵימָן אִם־לֹוא יִסְחָבוּם צְעִירֵי הַצֹּאן אִם־
לֹא־יַשִּׁים עֲלֵיהֶם נְוֵהֶם׃ כא מִקּוֹל נִפְלָם
רָעֲשָׁה הָאָרֶץ צְעָקָה בְיַם־סוּף נִשְׁמַע
קוֹלָהּ׃ כב הִנֵּה כַנֶּשֶׁר יַעֲלֶה וְיִדְאֶה וְיִפְרֹשׂ
כְּנָפָיו עַל־בָּצְרָה וְהָיָה לֵב גִּבּוֹרֵי אֱדוֹם
בַּיּוֹם הַהוּא כְּלֵב אִשָּׁה מְצֵרָה׃ כג לְדַמֶּשֶׁק

תא (לכן שמעו) יומא י

אִתְרָא דְעָקָא לַהּ בְּחַבְלָהּא׃ פ בושה

תרגום

חֲמָת וְאַרְפַּד אֲרֵי כְּסוּרָא בִישָׁא שְׁמָעוּ אִתְּבְרוּ דַחֲלָא בְיַמָּא וַיְצִפָּא אַחַדְתִּינוּן הָא כְּנַחְתֵּי יַמָּא דְשָׁקְטִין וְלָא יָכְלִין לְמָנָח׃ כד אִתְרַשְׁלוּ יַתְבֵי דַמֶּשֶׁק אִתְפְּנִיאוּ לְמֵיעֲרָק וְשַׁפְלוּתָא אַחַדְתִּינוּן עָקָא וְחָבְלִין אַחַדוּנוּן הָא כְּחָבְלִין לְיַלְדָתָא׃ כה אֵיכְדֵין לָא אִשְׁתְּבִיקַת קַרְתָּא מְשַׁבַּחְתָּא כְּרַבְּא חֲדָאה׃ כו בְּכֵן יִתְרְמוּן עוּלֵימָהָא בְּרְחוֹבָהָא וְכָל גַּבְרֵי עָבְדֵי קְרָבָא יִתְבְּרוּן בְּעִדְנָא הַהִיא אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת׃ כז וַאֲדַלִּיק אֶשְׁתָּא בְּשׁוּרֵי דַמֶּשֶׁק וּתְשֵׁיצִי בִּירְנָנַת בַּר הֲדָד׃ כח לְקֵדָר וּלְמַמְלְכוֹת חָצוֹר דְּמָהָא

בושה חמת

רד"ק

ל"ל כאשר אתקיט ואתגיב לישראל אריך אותו מעל ארץ אדום שהוא שם בגלות: ומי כחוב אויב אפקוד - וכל מי שהוא כחוב למלחמה אפקוד ואמנה אותם אל ארץ אדום: כי מי כמוני - לעמר מי כמוני שיעמוד כנגדי: ומי יועידני - מי יתן לי זמן ומועד למלחמה: ומי זה רועה. ומי זה מלך באדום אשר יעמד לפני. יועידני הטי"ן דגושה וזה שעיין בעלמו אמר בנבואת מלך בכל לפי גדלו ענשם כאשר הרעו לישראל וזה יוכיח כפי הזה שפירש כפ' כי נלמו כן גדולת ישראל ותשועת כי לא היה חוכחן אדום ו"ת כי אתגיע מן רגע ל' וכן הרגש אדי בזמן שיתיגעו אלה ואמרו ומאן דיערענני ולית מלך דאית ליה תקוף תקיף - וכמפל מלעל באתלק הסרגיש פירש כי אתגיע מן רוגע היה עודי לגע בענינם הבקיעם והכריתם כעמר אכריתם ואנלה מאכלם: (כ) לכן. אל אדום - סמו על אדום וכן אל יושבי תימן סמוך על וכמוהו רבים: אם לא. ענין שבועה וכן בכבע כ' לצאות לאמר אם לא כאשר המיתי כן היתה: יסחבום. כמו כתוב ובסחב כעמר ירמיהו ואתרכום: צעירי הצאן. אלו ישראל שהיו עד עתה לעירים ואלשים כנגד הגאותות ואמר גם כן לעירי כנגד אדום כי עשו הגדול וכן אמר ובא יפבד לעיר. ובדרש לעירי הצאן מקיפי עמו: אם לא ינעזבם מן הרעה הזאת שלא תבא הרעה עליהם: קדית משושי. כך יתאבל מלכה עליהם: (כו) לכן. לשון שבועה: ידמו. יתריבו ואיש זר שלמון דממה שכל עיר תריבה אין קול נשמע בם: (כח) קדר. שוכני מדברות באהלים הם אין תומה

מצודת ציון

ומי וכוח פקד עלי (שמות ח') : יועידני - יעיבו עת קבוע כמו אם למשפט מי יועידני (איוב ט) : (כ) יסחבום. ענין גרירה ומשיכה כארץ כמו סחוב והסלו (לעיל כ"ג) : לעירי. ענין קטן : רועה. מל' שמחה : מוסס. מל' מוס ומדוכ : (כב) ויראה. ענין עפיעה ובריחה. וכן בנשר יראה (לעיל מ"ט) : מצרה. מל' לר ולחץ : (כג) דמשק. היא עיר המלוכ' מחרס

רש"י

ומי בחור. לוחמו שבחרתי לנקום נקמתו עליה אפקד: ומי יועידני. למלחמה' להלחם אתי: רועה. מלך: (כ) אם לא. לשון שבועה: יסחבום. יגררום: צעירי הצאן. כשוי העכו"ם ורכוחיו דהמו פרס שהוא הלעיר בבני יפת: ישים. לשון שממה:

בושה

מצודת דוד

אדום ולנו לבם: ומי בחור. ואת מי אבחר אותו אלי עליה לשמחת: כי מי כמוני. שיוכל לחלות בידי: ומי יועידני. מי יקבע עמדי זמן מיעוד לבאתם כי: מי זה רועי. מי הוא הרועי' אשר יעמוד לפני לשליל אתו מידי ר"ל מי הוא שילל עמו מידי ואפל הדבר במ"ם: (כ) לכן. הוא"ל ואתן מי יחלה בידי ועלתי תקוש לכן שמעו וגו': אל ישבי תימן. ר"ל אשר תקוה מחלקם כוח מדרום ח"י: אם לא. הוא ענין שבועה' כמו אם לא כתוב רבים (ישעיה ס') ור"ל שעלה היה בשבועה ישים. לשון שמה: אם לא. ר"ל לא עתידים וכו' שהם ל' ביד פרס (יחזקאל י') : אם לא כי יפחדו שלא יקרה להם כאקרים: לעקה. ר"ל לעקה בדולה ישמע בעולה: בים סוף. קולה יהיה נשמע בים סוף הרחוקים מאוכ ומרוכה לאדון מקור מחלכה והוא ענין תלונה לו': בקול לעקה. תלך לתקוהה הראשון: (כב) הנה כנשר. שלוחיו עלה כנשר ויפרוש כנפיו לבא על העיר הבצרה היא ארץ גדול וגו': ר"ל הים קל יכול כנשר המשופף: כלב אשה מצרה. כמו לב אשה כשהיא מצרה שלא תשברה לבה עד מחר: (כג) לדמשק. ר"ל זהו הגבולה על דמשק: בושה חמת וארפד. ר"ל כל לחת מבשה

בוֹשָׁה חֲמָת וְאַרְפָּד כִּי־שָׁמְעָה רָעָה
שֶׁמֶעוּ נָמֹגוּ בַּיָּם דְּאָגָה הַשְׁקֵט לֹא יוּכָל׃
כד רָפְתָה דַמֶּשֶׂק הִפְנְתָה לָנוּס וְרָטֶט
הֶחֱזִיקָה צָרָה וַחֲבָלִים אֲחָזָתָה כַּיּוֹלֵדָה׃
כה אֵיךְ לֹא־עֻזְּבָה עִיר תְּהִלָּה קִרְיַת
מְשׂוֹשִׂי׃ כו לָכֵן יִפְּלוּ בְחוּרֶיהָ בִּרְחֹבֹתֶיהָ
וְכָל־אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה יִדַּמּוּ בַּיּוֹם הַהוּא
נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת׃ כז וְהִצַּתִּי אֵשׁ בְּחוֹמַת
דַּמֶּשֶׂק וְאָכְלָה אַרְמְנוֹת בֶּן־הֲדָד׃
כח לְקֵדָר וּלְמַמְלְכוֹת חָצוֹר דְּמָהָא

חחלת ק׳ נבוכדראצר נבוכדראצר

רש"י

(גג) בושה חמת וארפד. ערי ארם כי שמעו שמועה רעה על דמשק שהיא רשם ארם כמה שנאמר' כי ראם ארם דמשק [ישעיה ז] לכך נמנו: בים דאגה. דאגתה דומה לדאגת הים שאקט לא יוכל. כל דאגה ל' יראה הוא: (כד) רפתה דמשק. רפו ידיה מהלחם: ורטט. זיע: (כה) איך לא עוזבה. לא נתמלאת עפר סביב חומתה לחזק החומה כמו ויעזבו את ירושלים עד החומה' (נחמיה ג) ויש שד לפתור אמה לא נעזבה מן הרעה הזאת שלא תבא הרעה עליה: קרית משושי. כך יתאבל מלכה עליה: (כו) לכן. לשון שבועה: ידמו. יתריבו ואיש זר שלמון דממה שכל עיר תריבה אין קול נשמע בם: (כח) קדר. שוכני מדברות באהלים הם אין תומה

רד"ק

ותפחד כן יהיו יושבי דמשק ועריה: (כד) רפתה דמשק. כלומר רפו ידיה לעמוד כנגד אויביה: ורטט החזיקה. כמו רתת שהוא ענין רעדה ופעלות האבנים: צרה וחבלים אחזתה כיולדה. מנהג הי' בדבור זכר ונקבה שמוטים טפל הפעל על הדבר אם בלשון ואם לאחרון כמו ודבר מריים ואהרן ותכתוב אחתר המנכה את אביחיל ומרדכי היהודי הנה אסתר ואחתי נתכת אל המקום הזה אחר קיים עליהם מרדכי היהודי ואסתר המלכה והדומים להם אם כן מה שאמר אחזתה כ' נקבה והדבק הבנים נפרש ו"ו' ותחבלים עם כמו ויוקף הים במלים והדומים ל' ופי' לרה ותחבלים אחזתה לרה עיקר הספור לפיכך נפל הענין על לרה ואמר כ' נקבה: (כה) איך לא עזבה. איך לא עזבה מלהלחם הם כלומר אחר דמשק ר"ל אנשיה בטוח בשבלו אחויבים להלחם בנו ונקפה אלהינו איך לא עזבו דמשק שהיא עיר מהלה והיא קרית משוש איך לא עזבוה מלהחריבה וה"ל אחדין לא אחזיקה קרבא מבחוצה וכן מיריבים יוגמן אחדין לא אחבשים ויש מפרשים עזבה מן ויעזבו את ירושלים ענין בנין וחוזק כלומר איך לא נבנתה בחומה חזקה שלא תוכל יד בחויב לשלוט בה: מהלה. תפלה קרי והענין אחד כי תבא מי"ו במקום ה"א כמו אנוש: (כו) והלתי. ענין הדלקה שרשו יפת ולכן נמה הליתו עבדין: בן הדד. כן הדד. כן היו שם מלך ארם בזמן הרבנים על יד אחריב: (כח) לקדר ולממלכות חצור. אמר כאה שהכה ל"ל מה שלא אמר ק כאומו'

מצודת ציון

מחרס: חמת. ואחרפד. שמות המקומות ארם: נמנו. נמס לבם: המסה: (כד) רפתה. מל' רפיון: הפנתה. ענין המרה וסבוב: ורטט. ענין רתת ורעדה כי קול ר' ימיל מדבר (תהלים כ"ט) הרגומו מרטש מדברא: החזיקה. ענין אחיזה: ובחלי. מחבורי לידה: (כה) עזבה. ענין בנאה: תהלת. מל' הלל ופאר: קרית. עיר: משושי. הוי"ד יתרה: (כו) יפלו. ענין כריתה כמו שר ונחב נתנה (ישעיה ס"ו): (כז) והצתי. ענין המלחמה ישרתו ולא יעשם מי מהם כי ילחמו בעבור' סעיר אדם ומהו כלומר כפו ידיה לעמוד כנגד אויביה: ורטט החזיקה. כמו רתת שהוא ענין רעדה ופעלות האבנים: צרה וחבלים אחזתה כיולדה. מנהג הי' בדבור זכר ונקבה שמוטים טפל הפעל על הדבר אם בלשון ואם לאחרון כמו ודבר מריים ואהרן ותכתוב אחתר המנכה את אביחיל ומרדכי היהודי הנה אסתר ואחתי נתכת אל המקום הזה אחר קיים עליהם מרדכי היהודי ואסתר המלכה והדומים להם אם כן מה שאמר אחזתה כ' נקבה והדבק הבנים נפרש ו"ו' ותחבלים עם כמו ויוקף הים במלים והדומים ל' ופי' לרה ותחבלים אחזתה לרה עיקר הספור לפיכך נפל הענין על לרה ואמר כ' נקבה: (כה) איך לא עזבה. איך לא עזבה מלהלחם הם כלומר אחר דמשק ר"ל אנשיה בטוח בשבלו אחויבים להלחם בנו ונקפה אלהינו איך לא עזבו דמשק שהיא עיר מהלה והיא קרית משוש איך לא עזבוה מלהחריבה וה"ל אחדין לא אחזיקה קרבא מבחוצה וכן מיריבים יוגמן אחדין לא אחבשים ויש מפרשים עזבה מן ויעזבו את ירושלים ענין בנין וחוזק כלומר איך לא נבנתה בחומה חזקה שלא תוכל יד בחויב לשלוט בה: מהלה. תפלה קרי והענין אחד כי תבא מי"ו במקום ה"א כמו אנוש: (כו) והלתי. ענין הדלקה שרשו יפת ולכן נמה הליתו עבדין: בן הדד. כן הדד. כן היו שם מלך ארם בזמן הרבנים על יד אחריב: (כח) לקדר ולממלכות חצור. אמר כאה שהכה ל"ל מה שלא אמר ק כאומו'

נבוכדראצר מלך־בבל כה אמר יהוה
קומו עלו אל־קדר ושדדו את־בני־קדם:
כט אהליהם וצאנם יקחו יריעותיהם וכל־
כליהם וגמליהם ישאו להם וקראו
עליהם מגור מסביב: ל נסו נדו מאד
העמיקו לשבת ישבי חצור נאם־יהוה
כי־יעץ עליכם נבוכדראצר מלך־בבל
עצה וחשב עליהם מחשבה: לא קומו
עלו אל־גוי שליו יושב לבטח נאם־יהוה
לא־דלתים ולא־בריח לו בדד ישכנו:
לב והיו גמליהם לבז והמון מקניהם
לשלל וזרתים לכל־רוח קצוצי פאה
ומכל־עבריו אביא את־אידם נאם־יהוה:
לג והיתה חצור למעון תנים שממה עד־

יתיר ר׳ עליכם ק׳ עולם

רד״ק

בחומות לחרות אף על פי שלקו על ידו. גפי שהחרות נקו
על ידי לחרים. פעם לחרמה שבני אדום ומואב וכני עמון
ואדם נקו על ידי דוד מלך ישראל. אבל קדר וממלכות חצור
לא ראינו שלקו אלא על ידי מ״ל. לפיכך אמר אשר הכה וכתיב
נבוכדראצר כו״ו וקרי בלא ו״ו שהיה נקרא גם כן נבוכדראצור
בתולם: ושדדו. לוי מן בקל בא שלם והוא בפנם הרבו מאד
משבו לותה: לת בני קדם. גם הוא מבני ישמעאל כמו קדר
וכן כתיב בתולה יעור נפיש וקדמה ו״ת בני מדיניתה ותפשר
שהיו אלא בני קדר שוכנים במזרח: (כט) אהליהם. גפי שהם יושבי אהלים. נבעלי מקנה וכן אמר כל נאלן קדר יקבלו לך
(ל) נסו נדו. בכר פיל׳ מנין הפ׳ בגבולות אדום: (לא) קומו עלו אל גוי שלו. כמו שלו הייתי אלא שזה נוב
אחר בשוא שהיי״ן בפנם שאר אחר זעיר ובלתם בו יו״ד בתשיר כמו בזעיר: (לב) והיו קצוצי פאה. יהיו קצוצים
פאה

מצודת ציון

מנין הכנרים והריפה: (כח) ושדדו. מנין פושק וכזה:
(כט) יריעותיהם. מל׳ יריעה וילון: ישאו. יקחו: מגור.
מנין פחד: (לא) שלו. מל׳ שלוה: כרית. הוא בשין מקם
בשורר הדלתות: בדד. יחידי כמו לבדך לבטח (תהלים ד׳):
(לב) וסמון. מנין רבוי: וארחיה. מנין פיזור כמו וזריתי פרש
(מלאכי ב׳): קצוצי. מל׳ קוצה: פאה. לר ועב׳: עברין.
מדרון: אידם. מנין לצר ומקרא רבה: (לג) למעון. מנין
מזור כמו כ׳ תשון אתה היית (תהלים ל׳): תנים. מין נחש:
ענור

מצודת דוד

כה אמר ה׳. קומו עלו. כאלו הוקום מארז לכשרים ואו׳ ל
קומו עלו וגו׳: בני קדם. הם בני קדר ומחלכות אחור
בפחת המארת ושבו: (כט) אהליהם. כי אין להם בתים ל
והם שוכני מדבריות באהלים: יריעותיהם. יריעות האה
וכפל הדב׳ בת״ם: ישאו להם. יקחו לעצמם: וקראו ע
מכל סביבותם יקראו אליהם פחד ר״ל יפחידו אם הם מכל ע
(ל) נסו נדו. כאלו הכנות הזהירם לאחר להם ונסו מהקו
והיו נדים למקום רחוק מאד ושבו בעמקי המדבריים להחב
(לא) קומו. ר״ל ואלה הוא הסלה והמחשבה שאמר לעצמו

רש״י

ואין עיר: (כם) מגור. אמתמול״ם בלע״ז ג״ם
ירלאם: (ל) כי יעץ עליכם וגו׳. ומה הוא הע
קומו עלו על גוי שלו: (לא) בדד ישכנו. בב
ביחידות אין לריכין להתאסף ושיבב בקרב אלם ש
ירלאים שיבא אויב עליהם: (לב) קצוצי פיאה
מוקלים

רש״י

מוקלים מקנה אל קנה הרוחות: (לה) את קשת
עילם. אלה הקפות עילם (ס״א חזקת עילם):
ראשית גבורתם. מיסב גבורתם: (לא) ושמתי כסאי.

מצודת דוד

המושל של כל בני קדר שוכני האהלים: ולא יגור. אף דרך
פרזה: (לד) אל עילם. על עילם וסיא מחלכות אדו:
(לה) את קשת. לפי שהיו מושבי קשת וזה היה עיקר גבורתם לכן
אחר המפלתם שיהבור קשתם אחר היא ראשית גבורתם: (לו) והבאתי
גוי׳. ר״ל יתפזרו בכל מרבע רוחות וקשת העולם כאלו הרוחות
יהיו מכל עבר לפזרם אל הנבר שמהולו: לכל הרוחות האל׳. אחר כאלו הרוחות מהם כי כל אחד יפזרם אל הנבר שמהולו: ולא
יהיה הגוי אשר לא־יבוא שם נדחי
עולם: לז והחתתי את־עילם לפני אויביהם
ולפני מבקשי נפשם והבאתי עליהם
רעה את־חרון אפי נאם־יהוה ושלחתי
אחריהם את־החרב עד כלותי אותם:
לח ושמתי כסאי בעילם והאבדתי משם
מלך ושרים נאם־יהוה: לט והיה באחרית
הימים אשוב את־שבית עילם נאם־יהוה:

עילם ק׳ אשיב ק׳ שבות ק׳
ת״א (סגני שיבר) מגר׳ כם (ושמתי כסאי) מגילה י

הדבר

עולם לא־ישב שם איש ולא־יגור בה בן
אדם: לד אשר היה דבר־יהוה אל־
ירמיהו הנביא אל־עילם בראשית
מלכות צדקיהו מלך־יהודה לאמר:
לה כה אמר יהוה צבאות הנני שובר את־
קשת עילם ראשית גבורתם: לו והבאתי
אל־עילם ארבע רוחות מארבע קצות
השמים וזרתים לכל הרוחות האלה ולא־
יהיה הגוי אשר לא־יבוא שם נדחי
עולם: לז והחתתי את־עילם לפני אויביהם
ולפני מבקשי נפשם והבאתי עליהם
רעה את־חרון אפי נאם־יהוה ושלחתי
אחריהם את־החרב עד כלותי אותם:
לח ושמתי כסאי בעילם והאבדתי משם
מלך ושרים נאם־יהוה: לט והיה באחרית
הימים אשוב את־שבית עילם נאם־יהוה:

עילם ק׳ אשיב ק׳ שבות ק׳
ת״א (סגני שיבר) מגר׳ כם (ושמתי כסאי) מגילה י

הדבר

רד״ק

פאה מעגין קן כי הפאה היא קן וסוף: (לד) אשר היה
אלד״ל כי עילם עזרו את הכסדים ונהו עמהם לשבת
לפיכך נאמרה עליהם נבואה ע״ז: (לה) כה אמר ה׳. קשת
עילם. כ״ל חזקם ותקפם כמו שהקשת חוזק העשה אותו וכן
ת״י תקוף: (לו) והבאתי. אלבא רוחות. כמיש אלבע
רוחות יכוס זאת הרוח עזרה אותם לרוח שבנגדה ובכנגדה אלאה כן יהיו מפוזרים בכ״מ וי״ת ד׳ רוחות אלבע מלכות
נדחי עולם: כדגש הדל״ת לחסרון פ״א הפעל. נדחי ישראל יכוס רפה הדל״ת: עולם. כתיב בוי״ו עולם קרי ביו״ד
ואלופיות אלוה מתחלפות: (לז) והחתתי. בא על דרך השלם ודגש התי״ו האחרונה לחסרון הו״ו למ״ד הפעל שרשו הפה
פיין שבר: אל חרון אפי. על שהרעו לישראל: (לח) ושמתי כסאי בעילם. כיון שהאליד ממנה מלך ושרים ויביטו כי
מאתי הוא כאילו שם כסאי והמליך עליה מלך וכת״ל פי׳ הפ׳ על דבר שתי ודבר שמן ובנין בי בכל היה קבה מהאל להטיב
לישראל בגלותם ופי׳ מלך זה ושתי ושרים זה שמן ועשר בנין וזהו ושמתי כסאי בעילם כי בכל ידעו כי מיי׳ היה׳ התשובה
הבאה: (לט) והיה באחרית הימים. פי׳ אמנותם מולה. תשוב. כתיב בוי״ו וקרי ביו״ד ובעמין אחד וכן שבית בכתיב

מצודת ציון

יגור. ענין דירה: (לה) ראשית. ר״ל מיטב וכן ראשית
הבוראתה (לעיל כ׳): (לו) רוחות. רוח הטבע: הרוחות.
מנין פאה ועבר: (לז) והחתתי. מנין שבר כמו אחתה
קשתותם (נקמון ל״ח): (לט) באחרית. בסוף: שבות. מל׳ שבי:
כם

רש״י

מוקלים מקנה אל קנה הרוחות: (לה) את קשת
עילם. אלה הקפות עילם (ס״א חזקת עילם):
ראשית גבורתם. מיסב גבורתם: (לא) ושמתי כסאי.

מצודת דוד

המושל של כל בני קדר שוכני האהלים: ולא יגור. אף דרך
פרזה: (לד) אל עילם. על עילם וסיא מחלכות אדו:
(לה) את קשת. לפי שהיו מושבי קשת וזה היה עיקר גבורתם לכן
אחר המפלתם שיהבור קשתם אחר היא ראשית גבורתם: (לו) והבאתי
גוי׳. ר״ל יתפזרו בכל מרבע רוחות וקשת העולם כאלו הרוחות
יהיו מכל עבר לפזרם אל הנבר שמהולו: לכל הרוחות האל׳. אחר כאלו הרוחות מהם כי כל אחד יפזרם אל הנבר שמהולו: ולא
יהיה הגוי. לא יהיה שום העולם אחר לא ובו׳: (לז) והחתתי. אשבר את עילם: ושלחתי. אל המקומות
אשר ישבו שם: (לח) ושמתי כסאי. ר״ל אין מי ישמול בעול׳ כ״א אני לבדי כי אמסם אתבד אלד ואדרים: (לט) יהיה מי לשבר:
(לט) באחרית הימים. ר״ל אחר זמן רב: אשיב את שבות. אשיב נאמרם הם אשבר אל עילם:

נ א הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־בָּבֶל
אֶל־אֶרֶץ כַּשְׂדִּים בְּיַד יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא׃
ב הַגִּידוּ בַגּוֹיִם וְהַשְׁמִיעוּ וּשְׂאוּ־נֵס הַשְׁמִיעוּ
אַל־תְּכַחֵדוּ אִמְרוּ נִלְכְּדָה בֵל הֹבִישׁ
בֵּל חַת מְרֹדַךְ הֹבִישׁוּ עֲצַבֶּיהָ חַתּוּ גִלּוּלֶיהָ׃
ג כִּי עָלָה עָלֶיהָ גּוֹי מִצָּפוֹן הוּא יְשִׁית
אֶת־אַרְצָהּ לְשַׁמָּה וְלֹא־יִהְיֶה יוֹשֵׁב בָּהּ
מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה נָדוּ הָלָכוּ׃ ד בַּיָּמִים
הָהֵמָּה וּבָעֵת הַהִיא נְאֻם־יְהוָה יָבֹאוּ בְנֵי
יִשְׂרָאֵל הֵמָּה וּבְנֵי־יְהוּדָה יַחְדָּו הָלוֹךְ
וּבָכוֹ יֵלֵכוּ וְאֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם יְבַקֵּשׁוּ׃
ה צִיּוֹן יִשְׁאֲלוּ דֶּרֶךְ הֵנָּה פְנֵיהֶם בָּאוּ
וְנִלְווּ אֶל־יְהוָה בְּרִית עוֹלָם לֹא תִשָּׁכֵחַ׃

צאן

ייתון ויתוספון על עמיה דיי וינער להון קים עלם רלא

רד"ק

ביו"ד וקרי כוי"ו וכעניין אחד : (ח) הדבר אשר דבר ה' אל בבל . אל ארץ כשדים : (ב) הגידו בגוים . לפי שי"ל שמיד כל הגויים תמר שיגבהו בשורה זו בגויים : הושיעו בל חת מרודך . אלוה היו אלהי בבל ואמר כלי הם כאילו הושיעו עתה ואחז כי לא יוכלו להציל את עובדיהם בשקל הם עובד שרשו חתת חתו מלעיל : (ג) כי עלה גוי מצפון מדי ופרס : (ד) בימים ההמה . כי כשחרבה בבל יצאו ישראל מגלות על ידי כורש מלך פרס : יבאו בני ישראל המה ובני יהודה מלוסה שהיו בגלות בבל עם יהודה ובנימין כי כשגלו עשרת השבטים נשארו בארץ משוזרים במ"ש בדברי הזכיר ויאסיהו ומל אותם כי ישראל אומר שגלו עם יהודה לבבל וכשם יצאו עתה בשעה כשעלו מבבל על ידי כרש מלך פרס : הלוך ובכה . משמחת כשובם לארצם כי יש בכי של שמחה כמו בבכי יבאו כמו ויבק לרחל ויבא קולו ויבך . ויבך על צואריו עוד : (ה) ציון ישאלו . כשובם מגלות בבל ישאלו זה לזה דרך ציון : דרך הנה . דרך המקום הזה כמו לא תתם שלחתם לאותי הנה כמו והדומים לו : באו ונלוו אל ה' . כל אחד יאמר להבנו באו ונלוו אל ה' : ונלוו עוד

מצודת ציון

ב (ב) נס . כלומר תרוך ומפה ברחשו והוא עשוי לרמז בו אסיפה : תכחדו . ענין העלמה כמו אל נא הכחד ממנו (מ"א ג) : הושיעו . מל' ושע : מרודך . שמות פסלי בבל : חת . ענין שכיחה כמו ואסתתי את עילם (לעיל מ"ט) : עצביה . כן יקראו הפסילים על כי מעציב לב עובדיהם לשעבר: גלולים . וגם הם ענין : גלולים . הפסילים שהם סיבה שגלו שם רבו והוא מל' גלל כאדם (יחזקאל ד') : (ג) ישית . ענין שיתה כמו אם כופר יושת עליו (שמות כ"א) : נדו . מל' נדידה : (ה) הנה . לפה ונלכלן : ונלוו . ענין התחברות כמו ונלוה הגר (ישעיה י"ד) : ברית . שנינו בכ"מ דבר שהתקיים : התעוש

ובתחנוניה ילכו ואת ה' יבקשו לשאול ממנו עזר וברך מלאת :

ו צֹאן אֹבֵדוֹת הָיָה עַמִּי רֹעֵיהֶם הִתְעוּם
הָרִים שׁוּבֻבִים מֵהַר אֶל־גִּבְעָה הָלְכוּ
שָׁכְחוּ רִבְצָם׃ ז כָּל־מְצֹאֵיהֶם אֲכָלוּם
וְצָרֵיהֶם אָמְרוּ לֹא נֶאְשָׁם תַּחַת אֲשֶׁר
חָטְאוּ לַיהוָה נְוֵה־צֶדֶק וּמִקְוֵה אֲבוֹתֵיהֶם
יְהוָה׃ ח נִדּוּ מִתּוֹךְ בָּבֶל וּמֵאֶרֶץ כַּשְׂדִּים
יֵצְאוּ וְהָיוּ כְּעַתּוּדִים לִפְנֵי־צֹאן׃ ט כִּי הִנֵּה
אָנֹכִי מֵעִיר וּמַעֲלֶה עַל־בָּבֶל קְהַל־גּוֹיִם
גְּדֹלִים מֵאֶרֶץ צָפוֹן וְעָרְכוּ לָהּ מִשָּׁם תִּלָּכֵד
חִצָּיו כְּגִבּוֹר מַשְׂכִּיל לֹא יָשׁוּב רֵיקָם׃

הוו כי שוכבים כי צאן כי נא מַשְׂכִּיל

והיתה

רש"י

ורעיתם הדרת עמים. מלכיה כתעוש מעליהם שובבים הסרים אל עכו"ם בבסרים . שוכבים מלכיהם . וי"ת כהיים שוכבים מלכיהם . [ו] ומקוה אבותיהם . וסכור אבותיהם : נודו מתוך בבל . מעתה אלו מסם : בעתודים לפני צאן . דרך העתודים ללכת לפני העדר ברחם : [ט] וערכו לה . ויסדרון עלה קרב

שוש

ופות ועניו עניו גרוש ושלח וכן כי שבבים יהיה על דעת רבי יונה שיהיו אל הסרים גרשום ושלחום ויש לפרש : כל . ונרים . שעושים לסם גרות : אמרו אל נאשם . אין עניו אשם בהדא לסם אמה כאלה לסם כל אלרה בזאת : עוד לדק . שהיה לסם עוד לדק ומעון אמת כשהיו עושים לאנו . ומקוה יהם ס' . וכן כיה מקוה אבותיהם שהיו בוטחים בו ומקויים אליו כמו שהיו מוגלים מקוה בו : (ח) נדו . כנגד ישראל. נדו. מתוך בבל : יצאו . כתיב מדבר שלא נכנס ונקי ולקי יצאו ויעיין אחד : וסיו בעתודים לפני צאן . מהיו בלאתם כמו העתודים שהולכים לפני הצאן כן תהיו אתם בלא אחד ובלא ילאה וי"ת וסוו כלכבין ברקיע : (ט) כי הנה . וערכו לה משם מלכד . במקום שיערכו מלחמה משם יכבו אותם לא יצאלכו לנכם אל מקום : הגיו כגבור משכיל . הגי הקבל הזה שיעשה על בבל יהיו בחצי גבור משכיל שלא ישובו ריקם גירותו שלא יכבו מן

מצודת דוד

ל"ש יאחרו אלו לאלו בואו והתאבלו אל ה' בערים שהתקיי' ולא ולא תשכח עול : (ו) צאן אובדות . הוא אחת' הכניה ס' שאחר הנה עד הנה היו עתה נלאה כאבד מן העדר כי הם הקבוצים בדרך הועה ומזבים ללכת בדרכי לבם לעלות ר"ל פנו מדרך ס' והמלכים התעוה ללכת בדרך רע : ולכן הלכו מהר אל גבעה ושכחו מקום רבצם ור"ל לכן נבולה על ההרים וערבו מחרבם : (ז) כל מוצאיהם . הם מדי ופרס השוכנים בפתח לפון מתקלע לפונית הזרמית : נדו הלכו . נדו הסם והלכו בגולה : (ח) מבי ישראל . הם הנשארים בארץ אחרי גלות עשרת השבטים ונאספו עם בני יהודה ובנימין ובלו עמהם לבבל : הוסו ונו' . רצה לו' בני ישראל ובני יהודה יבואו יחד : בלוך ובכו ילכו : בהשובה (ט) ליון. ישאלו את הדרך ההולך לציון ויסבו פניהם דרך פה :

כאן

מצודת ציון

(ו) התעוס . מל' תועה : שובבים . שנינו ההליכים בדרך שלא כמו תדוע שובבה (לעיל ח') : רבצם . ענין מקום . שכיבה לנוח כמו ברם רבץ כארי (בראשית מ"ט) : (ז) ומיהם . תוביהם : נאשם . מל' אשמה ועון : תחת . כעבור : טה . ענין מהרה : ומקוה . מל' תקוה ותוחלת : (ח) נדו . מל' נדידה : כעתודים . הם הזכרים הן העזים : (ט) מעיר . מל' התעוררות : קשת . קטן עם : וערכו . ענין סדור המלחמה : משכיל . מל' שכל והרב כמו והמשכיל יבינו כמו כיות (יחזקאל ל"ו) : לא ישוב ריקם . אחז

רד"ק

כח על דרך העבר וכן ועלו אל ה' ונקבצו שמיים לוי נאם ונקבצו וי"ת מאו ונלוו עבר מוסב לעתיד ייחו. ויתוספון של עמה דיי' ויגזר להון קיים עם דעת יסוק דעתו מזה שיהיו עמהם גרים בעלותם מבבל וכן אחר בגאולת בבל ביטמיש הם בעלותם מבבל ואלו פילטמו שם כי הוא לעתיד אל (ו) צאן אובדות . שלון מבקש אותן כן היו עמי עד אלוה הזמן שהחרב בבל כי לו יהיה להם דורש ומבקש : היה עמי . כתוב על דרך כלל היו קרי על דרך פרט : רועיהם התעום . מלכיהם היו סבה אבדתם והם התעום שהלכו בדרך הרשע : הרים שובבים . כתיב ביו"ד וקרי בוי"ו ואותיות מ"ש : וקמתום מלכתם בגלתם מבבל מכל סר ומסר אל גבעה וכן כי שבבים יהיה עניין שבר וכתיבה וכן ובנבתיך ובשבתיך : כל . ונרים . שעושים לסם גרות : אמרו לא נאשם . אין עניו אשם בהדא לסם אמה כאלה לסם כל אלרה בזאת : עוד לדק . שהיה לסם עוד לדק ומעון אמת כשהיו עושים לאנו . ומקוה יהם ס' . וכן היה מקוה אבותיהם שהיו בוטחים בו ומקויים אליו כמו שהיו מוגלים מקוה בו : (ח) נדו . כנגד ישראל. נדו. מתוך בבל : יצאו . כתיב מדבר שלא נכנס ונקי ולקי יצאו ויעיין אחד : וסיו בעתודים לפני צאן . מהיו בלאתם כמו העתודים שהולכים לפני הצאן כן תהיו אתם בלא אחד ובלא ילאה וי"ת וסוו כלכבין ברקיע : (ט) כי הנה . וערכו לה משם מלכד . במקום שיערכו מלחמה משם יכבו אותם לא יצאלכו לנכם אל מקום : הגיו כגבור משכיל . הגי הקבל הזה שיעשה על בבל יהיו בחצי גבור משכיל שלא ישובו ריקם גירותו שלא יכבו מן

מצודת דוד

ל (ח) אל בבל אל ארץ כשדים . אל בבל ואל ארץ כשדים : (ב) הגידו . אתם המגדים הגידו בין הלאומות בשורה זו מתרגן בבל כי לשמתה יתשב לסם על כי הם הבריבו עמים רבים : ושאו נס . למען יתפסו כלם ושמעו : אל תכחדו . אל תעלימו דבר מה מגודל החורבן : הוסיו בל . הבטל כל נתביש ותרוך בשבר ולא יוכלו להציל את עמם הוסיבו ונו' . כל הפסילים נתביישו ונשברו : (ג) גוי מצפון . הם מדי ופרס השוכנים בפתח לפון מתקלע לפונית הזרמית : נדו הלכו . נדו הסם והלכו בגולה : (ד) בני ישראל . הם הנשארים בארץ אחרי גלות עשרת השבטים ונאספו עם בני יהודה ובנימין ובלו עמהם לבבל : הוסו ונו' . רצה לו' בני ישראל ובני יהודה יבואו יחד : בלוך ובכו ילכו : בהשובה (ה) ליון. ישאלו את הדרך ההולך לציון ויסבו פניהם דרך פה :

כאן

י וְהָיְתָה כַשְׂדִּים לְשָׁלָל כָּל־שֹׁלְלֶיהָ
יִשְׂבָּעוּ נְאֻם־יְהוָה: יא כִּי תִשְׂמְחִי כִּי
תַעֲלִזִי שֹׁסֵי נַחֲלָתִי כִּי תָפוּשִׁי כְּעֶגְלָה
דָשָׁה וְתִצְהֲלִי כָּאַבִּרִים: יב בּוֹשָׁה אִמְּכֶם
מְאֹד חָפְרָה יֹלַדְתְּכֶם הִנֵּה אַחֲרִית גּוֹיִם
מִדְבָּר צִיָּה וַעֲרָבָה: יג מִקֶּצֶף יְהוָה לֹא
תֵשֵׁב וְהָיְתָה שְׁמָמָה כֻּלָּהּ כֹּל עֹבֵר עַל־
בָּבֶל יִשֹּׁם וְיִשְׁרֹק עַל־כָּל־מַכּוֹתֶיהָ:
יד עִרְכוּ עַל־בָּבֶל סָבִיב כָּל־דֹּרְכֵי קֶשֶׁת
יַדּוּ אֶלֶיהָ אַל־תַּחְמֹלוּ אֶל־חֵץ כִּי לַיהוָה

תשמחו קיתעלוזו קרי תפושו קרי נ״א רשא והצהלו קרי
ת״א (מושה אמכם) נרמות נס .

חטאה

רד״ק

יהיו חלי כל הנלחמים על בבל מכביל פעל יולה הגמור
מכביל בהרגו ואם נהרג שבולה : (יז) ובאיתה כבדים • פי׳
ארץ כבדים וכן ת״י ארע כבדתא לו פי׳ מדם כבדים :
(יח) כי השמחתם • כתיב כיו״ד וקרי כוי״ו וכן תעלזי תפושי
ותצהלי כתיב כיו״ד וקרי כוי״ו והכתוב שהוא כעין הנקבה
הנגד בבל אומר על הכנסת דרך כלל וקרי כעין הכרגים
הנגד יושבי בבל דרך פרע אמר אתם שוסי נחלתי הייתם
שמחים ועלזים בהחריבכם אלה והייתם פשים ורגים בעוב אלה כמו עגלה דשה והייתם כמו אבירים
בעלתם המלחמה ואתם לא הגבורתכם נלחתם את עמי כי אם מפני חרוני שהיה עליהם : תפושו • ענין רבוי ר״ל
הבשר והכריתוהו כמו וילחתם ובאתם בעגלי מרבץ : כעגלה דשה • כעגלה שהיא תמיד רועה בדשא שהיא שמנה ובבר
בשר ודשה כתיב כחי״ף והוא חלר במקום ס״ל הנקבה ואל״ף הנקבה גם״ל ואל״ף המקום סימן נפלאתם וכן
מלאני הכלים ומשפטו דשאה בפלא מעלה לו דשאה בפלא תכמה ומחקלת הפרים הוא כתיב בס״ת ופי׳ מעגין דים ו
כעגלה שהיא דשה שהיא אוכלת כל היום מדשה לא כעגלה שהיא חורשת שהיא אוכלת ו״ת לרי מרוזון כעגלי בבר
(יב) בושה אמכם מאד • מן הסמחה שהייתם שמחים בחרבייתם שוסים נחלתי הייתם עתה בושים בשביתם אחריכם ויבושו אמ
ופי׳ אמכם ויולדתם היא כהיכמכם וקביתכם וכן ריבו באמכי ות״י אמכם כנסתכון ות״י יולדתכם מדינתכון : הנה אחרית
גוים • ואחרית גויי מלכות בבל פוסס שהיה אחרים מדבר כי הם יהרבו ואשאר אחרים לים ובהרבה כמו מדבר
(יג) מקצף ה׳ . מקצף עליה וי״ת על דאתרגזת בבל קדם ה׳ : לא תשב • לעולם לא ישבו בה בני אדם ומדבר
סביב כמו על יושביה וכן בעיר שיולאת אלף ר״ל אנשים שיולאים ממנה : והיתה שממה כלה . שלא ישאר בכל
שם ישוב ובכל שאבד דבריהם ובכלם ובהיות עד היום הזה לוחה בבל שבאתה מקדם כי לוחה היה חרבה ובמו
אחרת בלוחה בקצה ושמה בבל גם כן : (יד) ערכו . פירושו ערכו מלחמה : ידו אליה • הביאו אליה ומן הבבל
את קרבות הגוים ר״ל הבאיכו אליה לו אחמלו אל תן לה כמו על וכמוהו רבים אחר לא תחוסו על

מצודת ציון

אמו כמשל מכן אדם הבולה מי לעשות דבר ואחר לפעמים ריקם
וכן לא ישוב אלי ריקם (ישעיה נ״ה) : לשלל. ענין בוז :(יח) תעלזו.
ענין שמחה : שוסי . ענין בוז ושלל כמו ומשלינו שמו לתו
(הבלים ס״ד) : תפושו • ענין רבוי ור״ל רבוי הבשר כמו ופשת
בעגלי מרבץ (תלמי ג׳) : דשה. מלי דישה ובאה הא״ל״ף בתקוים
ר״ת : ותצהלו. ענין הרמת קול שמחה כמו אלי הים (ישעיה
ל״ד) : כאבירים. סוסים חזקים וכן מדהרות דהרות אבירי
(שופטים ה׳) : (יב) חפרה • ענין בושה : ליה • שמחה :
יולדתם • ענין מדבר : (יג) ישם . ענין המהון :
ישרוק. הוא הקול הבא מקטון הסמחים ודרך לעשותו על אחרון
ידי הטוב : (יד) הרכי • הדרך לדרוך בבגד על הקצה לאתות
סימן לידעם לדרוך : ידו • ענין הבלבה כמו לידות את קרבת
הגוים

ו וְתֵי אַרְעָא כַּסְדָּאֵי לְבַ
כָּל בְּזֻזָהָא יִסְבְּעוּן אֲמַר יְיָ
יא אֲרֵי תֶּחְדּוּן וַאֲרֵי תִּבְרְשׁוּן סְחוֹר אִתְמְסָרַת
בִּזֵּי אִתְסַגְּתִּי אֲרֵי תִּרְוַצְבִּידִיהוֹן נְפִלָא אֲשִׁיתָהָא
כְּעֶגְלֵי רַבְקָא וּתְטוּלוּן אִתְפַּרָא שׁוּרָהָא אֲרֵי
כְּגִבְרֵיָא : יב בְּהֵיתֵי פַּרְעָנוּת עֲמָא דַיָּי הֵיא
כְּנִישַׁתְכוֹן לַחֲדָא אִתְבְּאִתְפְּרָעוּ מִנָּהּ בְּמָה
מְדִינַתְכוֹן הָא סוֹפְרֵי עֲבַדְתָּא יָבִידוּ לָהּ :
דְּעַמְמַיָּא מִדְבָּר צָדֵי וְתַרְוָוּ שֵׁי צוּ מַלְכָא מִבָּבֶל וַאֲחַדוּ
יג עַל דַּאֲרַגִּיזוּתָא בְּקָל קְדָם מֵרָא שֵׁי לָא
לָא תִתְיְתֵב וּתְהֵי לְצָדוּ בְּיִתְרָב סַנְאָה דְהֵיא כַּהֲמַר
כֹּל דְּיַעֲבַר עַל בָּבֶל יִסְתְּרוּנָיָא גְּבַר לְעַמֵּיהּ יִתְפְּנוּן
וְיַנִּיד עַל כָּל מַחְתָּתָהָא גְּבַר לְאַרְעֵיהּ יָעֲרְקוּן: יד עַם
יד סַדְּרוּ עַל בָּבֶל סְחוֹר סְרַמְבַּדְרָא יִשְׂרָאֵל מַלְבָּיָא
כָּל מַחְתֵּי קַשְׁתָּא שְׁדוּ בֵּלְטִלְיָנוּן קְדָמָאָה שַׁלִּיט
לָא תְחוּסוּן עַל גַּרְגָּיָא אֲבָהוֹן מַלְבָּא דַּאֲתוּר וְדִין
קְרִיסַבַּתְרָאָה אַסְפִּינוּן
גְּבוּכַדְרָאצַר מַלְבָּא דְּבָבֶל :
יח כְּבַן כְּדִנָן אָמַר יְיָ צְבָאוֹת
אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל הָא אֲנָא
מַסְעַר עַל מַלְכָּא דְּבָבֶל וְעַל אַרְעֵיהּ כְּמָא דְאַסְעֵרִית עַל

חטאה

רש״י

[יח] שוסי נחלתי . בוזזי נחלתי : כי תפושו . ל
שומן : כעגלה דשה . הדשה בחבוטה ואוכלת המ
[יט] אבמם • כניסתכם : ארחרית גוים . אם רלאמי
גדול אחריתכם יהיה מדבר : ידו אליה . זרקו
אבנים

רד״ק

ותאמרו שמח נירכם אותו ולא נלה אדם כי לא ישוב ריק כמו
שאמר למעלה כי כל חץ שתשליכו יהכלנו אדם כי לה׳ חטאה :
(טו) הריעו עליה סביב . פי׳ כדי להבכיל׳ כמו שעשו
ביריחו : נתנה ידה . כלומר מקרה עלמו אל הארוכי׳ כי לא
תוכל לעמוד בפניהם ובנגד׳ : נפלו תמוטיתיה . הפל״ף מקרא
בקמץ חטף ופי׳ יסודותיה וכן בארמית ותומיה יחיומו פי׳
לשתר שבתה שברה תומות יסודות : (טז) הרתו זורע . אותו
שתהיה שמח׳ לא יזרע בה אדם ולא יקור ויזמן מוגג׳ דרך
משל שלו מ.בלה מבבל ואחידו הלכה בעדן קטון : מפני חרב
היונה . פירשהו כי עניו בהתונות מן ובהלכתי אם מוגיר ולא
יוכו כשיהי עוד את עמי וי״ת מן קדם חרב קבלה דהיה
בחמלה מרוח הרגמו עניין יין : איש אל עמו יפנו . מאחר
היו בבבל גוני׳ מעמו׳ רבי׳ אומר שיפנו איש אל עמו : (יז) שה
פזורה ישראל אריות הדיחו . פי׳ הדיחו אות׳ אריות הוא
יונו כשיהי עוד את עמי וי״ת מן קדם חרב קבלה דהיה
בחמלה מרוח הרגמו עניין יין : איש אל עמו יפנו . מאחר
היו בבבל גוני׳ מעמו׳ רבי׳ אומר שיפנו איש אל עמו : (יז) שה
פזורה ישראל אריות הדיחו . פי׳ הדיחו אות׳ אריות הוא
מעשל על מלכי האומות שהגלו אות׳ מארצ׳ : הראשון אכלו מלך אשור . פי׳ אכל בבבל שלא נשאר לו אלא העצמות והוא שלך
אשור שהגלה לראובני ולגדי ולחצי שבט המנשה ואחר כך אחר הבנעים לא נשאר אלא יהודה בנימין : חזה אחריון עצמו .
פירוש אחר עצמותיו עד שלא נשאר בו דבר זה נבוכד נצר שהגלה יהודה ובנימין שהחריב ירושלם וכל מלכי יהודה : (יח) לכן

מצודת דוד

נבשלה: מי לה׳ חטאה • ולכן תלאו בה וכל המלים אחבלנוה
אמה יהרגו אנשיה : (טו) הריעו • להבקיל את העם הריעו
אליה מסביב : נתנה ידה • כדרך אדם הנופל המושיט יד לתו שאלנו
לאור לו ולבקיתו וכן מלרים נתנו יד (איכה ה׳) : נפלו
אשיותיה • נפלו יסודות חומות העיר : כי נקמת . על כי הוא
נקמת ה׳ לכן הנקמו בה ובאחר עשתה ליהוה כן עשו לה :
(טז) הרתו . ר״ל לא יזרע בבבל זורע שדות ואותו מגל
בעת הקציר כי תהי׳ אחמה ולא יזרע אמה ; מפני חרב היונה .
מפני חרב הבוזר המלוכה ואומות לעמוד הנוף והמתון יפנו
אנשי הבריות עובדי האדמה ויעמדו כ״א לעמו ולארצו אחר כאו
אנשים : (יז) שה פזורה ישראל . הנה ישראל הי׳ כשה פזורה ופרודה מן הצאן ; אריות הדיחו אותה והבריחו׳ מעברה כי
מן מלכי אומות הדיחו אותו מארצו : הראשון . הראשון אשר אכלו אשור אחר שהגלה עשרת השבטים : חזה
האחרון . זה החריב האחרון אשר עלוהו והוא נ״ל מלך בבל שהגלה יהודה ובנימין : (יח) הנני נוגל
אל

חַטָּאָה: טו הָרִיעוּ עָלֶיהָ סָבִיב נָתְנָה יָדָהּ
נָפְלוּ אָשְׁיוֹתֶיהָ נֶהֱרְסוּ חֹמוֹתֶיהָ כִּי נִקְמַת
יְהוָה הִיא הִנְקֹמוּ בָהּ כַּאֲשֶׁר עָשְׂתָה
עֲשׂוּ־לָהּ: טז כְּרֻתוּ זוֹרֵעַ מִבָּבֶל וְתֹפֵשׂ
מַגָּל בְּעֵת קָצִיר מִפְּנֵי חֶרֶב הַיּוֹנָה אִישׁ
אֶל־עַמּוֹ יִפְנוּ וְאִישׁ לְאַרְצוֹ יָנוּסוּ: יז שֶׂה
פְּזוּרָה יִשְׂרָאֵל אֲרָיוֹת הִדִּיחוּ הָרִאשׁוֹן
אֲכָלוֹ מֶלֶךְ אַשּׁוּר וְזֶה הָאַחֲרוֹן עִצְּמוֹ
נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל: יח לָכֵן כֹּה־
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי
פֹקֵד אֶל־מֶלֶךְ בָּבֶל וְאֶל־אַרְצוֹ כַּאֲשֶׁר

אשיותיה קרי פקדתי

רש״י

מלכא

מלכים כמו וילו מלכן בי [מיכה ג׳] : [טו] נתנה ידה .
כאדם שאין בו כח ומושיט יד לכל מי שרוצה לבקש
רחמים ומזרה וכן מלרים נתנו יד [שם ה׳] הושטנו יד
למלרים לבקש מהם עזרה : אשיותיה • מוחק
יסודותי׳ וכן ומושיא יחיומו [עזר׳ ד] וכל׳ משנה כגון
אלו המוסרים לחומין זכן והמחמשמו והמחזקו : כאשר
עשתה . לעיר ה׳ : [טז] כרתו זורע . שלו מלכא
מבבל ואחידו מרבה בעיין קטון : [יז] הראשון אכלו.
שסנלה י׳ הבבנים : עצמו . גרס גירס עלמותיו
בגמר הבריים יהודה ובנימין . עלמו דיבום״מר
בלע״ז

מצודת דוד

נבשלה: מי לה׳ חטאה • ולכן תלאו בה וכל המלים אחבלנוה
אמה יהרגו אנשיה : (טו) הריעו • להבקיל את העם הריעו
אליה מסביב : נתנה ידה • כדרך אדם הנופל המושיט יד לתו שאלנו
לאור לו ולבקיתו וכן מלרים נתנו יד (איכה ה׳) : נפלו
אשיותיה • נפלו יסודות חומות העיר : כי נקמת . על כי הוא
נקמת ה׳ לכן הנקמו בה ובאחר עשתה ליהוה כן עשו לה :
(טז) הרתו . ר״ל לא יזרע בבבל זורע שדות ואותו מגל
בעת הקציר כי תהי׳ אחמה ולא יזרע אמה ; מפני חרב היונה .
מפני חרב הבוזר המלוכה ואומות לעמוד הנוף והמתון יפנו
אנשי הבריות עובדי האדמה ויעמדו כ״א לעמו ולארצו אחר כאו
אנשים : (יז) שה פזורה ישראל . הנה ישראל הי׳ כשה פזורה ופרודה מן הצאן ; אריות הדיחו אותה והבריחו׳ מעברה כי
מן מלכי אומות הדיחו אותו מארצו : הראשון . הראשון אשר אכלו אשור אחר שהגלה עשרת השבטים : חזה
האחרון . זה החריב האחרון אשר עלוהו והוא נ״ל מלך בבל שהגלה יהודה ובנימין : (יח) הנני נוגל
אל

מצודת ציון

הנגים (זכריה כ׳) : (טו) הריעו . מלי הרועים והשמחה קול :
תמוטיתיה . ענין יסודות כמו לאשיתי קיר הרשה (ישעיה מז) :
(מז) ותופש • ענין אחיזה : מגל • הוא סחרחם והוא כלי עשוי
לקצור בו וכן שלמו מגל (יואל ד׳) : היונה • מלי אומה
ועניה עשוקה בגוף והמתון וכן הביר היונה (לפנים ג׳) :
יפנו . ענין סבוב : (יז) פזורה • ענין פירוד : הדיחו • שלי
רחיה : עצמו • ר״ל אבר עלמותיו ורוגמתו ובכל הבולתי הדשה
(לחיב ל״ח) ור״ל הפקר הבורה : (יח) פוקד • ענין השגחה
בכחת

פָּקַדְתִּי אֶל־מֶלֶךְ אַשּׁוּר: יט וְשִׁבַרְתִּי אֶת־
יִשְׂרָאֵל אֶל־נָוֵהוּ וְרָעָה הַכַּרְמֶל וְהַבָּשָׁן
וּבְהַר אֶפְרַיִם וְהַגִّלְעָד תִּשְׂבַּע נַפְשׁוֹ:
כ בַּיָּמִים הָהֵמָּה וּבָעֵת הַהִיא נְאֻם־יְהוָה
יְבֻקַּשׁ אֶת־עֲוֹן יִשְׂרָאֵל וְאֵינֶנּוּ וְאֶת־חַטֹּאת
יְהוּדָה וְלֹא תִמָּצֶאנָה כִּי אֶסְלַח לַאֲשֶׁר
אַשְׁאִיר: כא עַל־הָאָרֶץ מְרָתַיִם עֲלֵה
עָלֶיהָ וְאֶל־יוֹשְׁבֵי פְקוֹד חֶרֶב וְהַחֲרֵם
אַחֲרֵיהֶם נְאֻם־יְהוָה וַעֲשֵׂה כְּכֹל אֲשֶׁר
צִוִּיתִיךָ: כב קוֹל מִלְחָמָה בָּאָרֶץ וְשֶׁבֶר
גָּדוֹל: כג אֵיךְ גֻּדַּע וַיִּשָּׁבֵר פַּטִּישׁ כָּל־
הָאָרֶץ אֵיךְ הָיְתָה לְשַׁמָּה בָּבֶל בַּגּוֹיִם:

יהיר יויד

רד"ק

אל. כמו על: (יט) ושובבתים. תשובנו אל נוהו אחר שתפקוד על פוריו: ורעה. לפי שהמשיל לשם אמר וזרעה וזכר המקומות האלה שהם אחרי מרעה וזה הפסוק ואשר אחריו בביבה גזות בכל לו הם לעתיד והוא הנכון כי כמו שפקד על מלך אשור ועל מלך בבל כן יפקוד על כל לוחצי ישראל כמו שנאמר ופקדתי על כל לוחציו: (כ) בימים ההם. פנין זה הפסוק מוכיח שהיא עתידה כמו שאמר למעלה כי אחרי לשוב ונחמתי לא אזכור עוד ואמר כי בוי ידעו לוחצי נפקבל עד גדול: וכמה פושעים וחטאים היו בבית שני ואחריו בגלות זה: לאחר אשאיר. וגם זה מוכיח שהיא עתידה כמו שאמר והיה הנשאר בציון והנותר בירושלם קדוש יאמר לו ואחר אשאיר ישראל לא ישבו עוד וגו': (כא) על הארץ מרתים. קבלה מלכות בבל מדתים עמיין מדי וכן תירגם יונתן על מרתא דעמא כרכן: עלה עליה. אמר כנגד דריוש: ואל יושבי פקוד. לא פקוד ושוב כן פקוד שבא הנה לפקוד טוגם ויונתן לא תירגם כן פקוד לדעתו שהוא שם מעבר בכל כמו שתמוב פקוד ושוב וקוב: חרוב וחרב אחריהם. חלוב לוזי מעניין חרב כלומר חרוב בחרב וכן והחרם כמו וחת כל הגוים בחרים ופי' אחריהם' לאחר יושבו לדוף אחריהם' בחרב כמו אחריך אחריהם' ובריקותי אחריהם' חרב ויונתן פירש אחריהם כמו ואחריהם' בחרב אחרות שפיכם בטיפ' שבם שאחרית הארם ואחריהם וכן ת"י ועל יתבי פקוד דקטלין בחרבא ייתון לעמרהון אחריהם: (כב) קול. מבשר הוא: (כג) איך נגדע. שמים כל הארץ. כי הוא שם כמו הפעל' שבר ומפוצץ ושבר

מצודת ציון

הבאת הרעה: (יח) ושובבתי. מל' השבה: נוהו. מלורו: ורעה. מל' מרעה: הכרמל. כן יקרא המקום שחת וכרמים (לח) מרתים. מל' מרי ומרד: חרוב. מל' חורבן: והחרם. פנין כלוון כמו כל הנמצא החרים (יהושע ו') : (כג) נגדע. ענין כריתה כמו שקמים נגדעו (ישעיה ט') : פטיש. הוא המקבת כמו כפטיש יפוצץ סלע (לעיל כ"ג) : נשמה. לתמהון :

יקשתי

רש"י

אל מלך בבל וגו': (יט) ושובבתי. ר"ל עוד ישוב אדון בישראל המשיב את ישראל אל נוהו וירעה בארעה הכרמל הכרמל והבשן שהיה מקום מרעה שהן ולפי שהמשילם לצאן אחר לשון הגופה בשם: השבע נפשו. תרגם לדבריו הראשונים ואמר אל חול המדבר את כבל עלה למלחמה על הארץ שתרדם ופשעה בכל המלוכות: (כ) יבקש. אם יבקש לא יהי': לאחר אשאיר. נלאה שאשאיר מהם אלא לשונם כי יהיו נמרקים מקוטי הפשעים וילכו לאם: (כא) מרתים. הארץ מרתים. תור לדבריו הראשונים ואמר אל חול המדבר את כבל עלה למלחמה על הארץ שתרדם ופשעה בכל המלוכות: ואל יושבי פקוד. שם פיר מפרי בבל כמו"ש פקוד ופקוד ושוב ושוב (יחזקאל כ"ג) הו על בבל יאמר וקראה כן לפי שבא מת לפקוד ולוזי עונה: חרוב. התריב אותה ובנפשם רדוף אחריהם' ובחרמה': ושמה ונו'. חצר לצאו: (כב) בארץ. בשמה בארץ בבל: (כג) איך נגדע. איך נכרת בבל שבר' המבל' ומפוצץ כל הארץ כפטיש המפוצץ פלע: לשמה. לתמהון ביחס כל

כפטיש

כד יָקַשְׁתִּי לָךְ וְגַם־נִלְכַּדְתְּ בָּבֶל וְאַתְּ לֹא
יָדַעַתְּ נִמְצֵאת וְגַם־נִתְפַּשְׂתְּ כִּי בַיהוָה
הִתְגָּרִית: כה פָּתַח יְהוָה אֶת־אֹצָרוֹ וַיּוֹצֵא
אֶת־כְּלֵי זַעְמוֹ כִּי־מְלֶאכָה הִיא לַאדֹנָי
יֱהוִה צְבָאוֹת בְּאֶרֶץ כַּשְׂדִּים: כו בֹּאוּ־לָהּ
מִקֵּץ פִּתְחוּ מַאֲבֻסֶיהָ סְלُוהָ כְּמוֹ־עֲרֵמִים
וְהַחֲרִימוּהָ אַל־תְּהִי־לָהּ שְׁאֵרִית: כז הָרְגוּ
כָל־פָּרֶיהָ יֵרְדוּ לַטֶּבַח הַוֹי עֲלֵיהֶם כִּי־בָא
יוֹמָם עֵת פְּקֻדָּתָם: כח קוֹל נָסִים וּפְלֵטִים
מֵאֶרֶץ בָּבֶל לְהַגִּיד בְּצִיּוֹן אֶת־נִקְמַת
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נִקְמַת הֵיכָלוֹ: כט הַשְׁמִיעוּ

אל

בבל

רד"ק

כשבר איך היה זה: (כד) יקשתי לך. שמתי לך מוקש שנלכדת בו: נמצאת וגם נתפסת. אמיר ידעת ערם בא עליך שמא היית בורחת אבל עתה שלא ידעת כי אתאוה בא עליך הרעה ומצאת במקומך ונתפסת וי"מ מתביאתו תוכך אתפסתו: התגרית. ענין הפעל הרבה כמו ולא תתגר בה מלחמה: (כה) פתח. על דרך משל שידעו ויכירו כי הוא נלחם בעם כאלו נה מקן. ר"י שוא לה מעטרא ויש לפרש מקן מעה שבא קלה בהו לם: (כו) פתחו מאבוסיה. המקומות שיאצרו שם התבואות וכסיבות מעניין אחוה בעלין שהוא מקום שאכל בו מאכל הבהמות: סלו כמו ערמיו ערמיה ודלכו עליה המסלה כמו שדוכי' עם הערמי' לדוסם ואדוני אחי ז"ל פי' כי עשו הרבו כל פריה. עניין הביגה והרב פריה משל על גדולים וגבוהים כמו הבהמי פרים זכן ת"י גברהא: (כח) קול הנסי' והפלטי' הם ישראל ולא פי שלא היה לבם לנוס כי הוא הנעיר קול בבל מגבוהו מי בכם מכל שמו לגיון כי ידעו כי דבר ה' הוא שבא לבם ירמיהו מרבן בבל: (כט) השמיעו

מצודת דוד

ת סלוס יתמהו על מורבנה: (כד) יקשתי. הכנתי לך ונגם נלכדת בו ולא ידעת לבשתי' מתנה כי פתאום בא: ת. עם כי שאתה תגר ותלחמה כי עמו שבאת ולא תוכלת: ת כלי זעמו. הם פרם ומרי ר"ל המקום העיר לבם על בבל להשחיתה: כי מלאכה היא לה'. השחתת ארץ היא דבר שליחות של ה': (כו) בואו לה. מקץ. מקלה בואו לה לוקחם בה פתאום עד לא יביאו לתלחמה: (כז) הרגו. הקחת התבואות האלוריים שהם: סלוה. כמו מרומסים של אנשים שבא' לרוב להוציא שתבואה: אבדו ובלו אנשי': (כח) מרבו. מרבו כל פרי'. הם הפרים: ירדו לטבח. כפל הדבר: הוי עליהם. אוי לבם כי בא יום נתולם עת פוקדם: (כח) קול נסים. הנה נשמע קול מלכי הנסים מבבל ופלטים להגיד בציון את נקמת ה' ופורע אם נקמה היכלו שלקח נקם מיד בבל: (כט) השמיעו

מצודת ציון

(כד) יקשתי. מל' מוקש: נתפסת. ענין אחיזה מחזקה: התגרית. מל' תגר ותלחמה כמו אל תתגרו בם (דברים ב') : (כה) אוצרו. מל' אוצר: ומשמון. זעמו. ענין כעס ומיאה: מלאכת. ענין שליחות וכן אחרי שיבה מלאכת ה' צבאות (לשון מ"ח) : (כו) מקץ: מן הקצה: מאבוסיה. ענין אוצר התבואה: וכוא מענין אכוס בעליו (ישעיה א') שהוא מקום שיאכלו בו מאכל הבהמות: סלוה. ענין ערימה כמו סלות כל עובדים (תהלים קי"ח) : ערמים. תבואות שבלים כמו בעבר ערמת חטים (ש"ם ז') : והחרימוה. מל' חרם והכלון : (כז) הרגו. מל' חרב. פרים. ר"ל שוורים וכן סבבוני פרים רבים (תהלים כ"ב) : פקדתם. ענין זכרון : (כח) ופלטים. מתלטים : (כט) השמיעו.

ענין

אֶל־בָּבֶל וְרַבִּים כָּל־הֹרֵי קֶשֶׁת חֲנוּ עָלֶיהָ
סָבִיב אַל־יִדְּרוּ־לָהּ פְּלֵיטָה שַׁלְּמוּ־לָהּ
כְּפָעֳלָהּ כְּכֹל אֲשֶׁר עָשְׂתָה עֲשׂוּ־לָהּ כִּי
אֶל־יְהוָה זָדָה אֶל־קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל:
לז לָכֵן יִפְּלוּ בַחוּרֶיהָ בִּרְחֹבֹתֶיהָ וְכָל־אַנְשֵׁי
מִלְחַמְתָּהּ יִדְּמוּ בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם־יְהוָה:
לח הִנְנִי אֵלַיִךְ זֵדוֹן נְאֻם־אֲדֹנָי יְהוִה צְבָאוֹת
כִּי בָא יוֹמֵךְ עֵת פְּקֻדָּתִיךְ: לט וְכָשַׁל
זָדוֹן וְנָפַל וְאֵין לוֹ מֵקִים וְהִצַּתִּי אֵשׁ בְּעָרָיו
וְאָכְלָה כָּל־סְבִיבֹתָיו: מ כֹּה אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת עֲשׁוּקִים בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי־יְהוּדָה
יַחְדָּו וְכָל־שֹׁבֵיהֶם הֶחֱזִיקוּ בָם מֵאֲנוּ
שַׁלֵּחַם: מא גֹּאֲלָם חָזָק יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ
רִיב יָרִיב אֶת־רִיבָם לְמַעַן הַרְגִּיעַ אֶת־
ת"א (אל יסי פליטה) נגרים ט לח קרי ולא כתיב הארץ
אֶרֶץ שָׁמֵיחַ אִתְפְּרָעָא אִתְפְּרַע נַת עוֹלְבָנֵיהוֹן בְּדִיל לְמִתְּבַר

רד"ק

קול נאמרה בלשון שמיעה וכן מן הדגוש ושמע שמול את
טעם: רכיס. יוכי מלים כמו ומרכרוכו וכמו יקבו עליו
רכיו וי"ם כגיאין כמו מן רכיס עתה עם אלכן: אל יסי
לה פליטה. לה קרי ולא כתיב של מעלה אל תהי לה שארית
וזה אל יסי לה פליטה וכסיומן תס"ף: כי אל ס' זדה. עבר
מגאיל עניין זדון וס"י אדי על עמה דיי' בכרת אמרת מלין
דלא בסבן קדם קדישא דישראל: (ל) לכן. ידמו. יכלתו
זדון ונפל. אמר זה כנגד מלך בבל וכן ס"י כה אמר שלח כוגזי עלך מלכא לבשיא
(לא) גוחלי. כרגיע וכרגיע. שייר מקור ובאה בס"א בסם בחיר"ק כמו הטבר וכן כאו כמו סם גען ונלאל פבו
עד כשמידו לגומם ופי' כרגיע עניין מרגוע ומנומה כי כרוגז שיבא ליושבי בבל יסיס מרגוע לאדון כי מלך בבל

מצודת ציון

מלון אמיפס וקבין כמו ויגיע שמול את הטעם (ב"ש ע"ו) וזהו
לפי שהשיפת הטעם באה על ידי הסמיכת קול: רכיס. מורים
כמלים כמו יסוכו עלי רכיו (לאיכה ט"ו): זדה. מל' זדון
ורשע: (ל) ידמו. עניין כריתה: (לב) ולכמי. עניין הכנעה
והדלקה כמו אחלת בסבכי סיער (תהלים מ"ב): ואכלה. עניין
מריפה כמו מאכולת אש (שם): (לב) עשוקים. מל' עשוק ורגל
ומל: שוביהם. מל' שבי וה"ל האותיות מלקחום בשבי: כחזיקו.
לאחז בחזקה: מאנו. מל' מיאון: (לד) כרגיע. מל' מרגוע
ובשקט

מלכיסם. כמו אשר כן בבל החזיקו בם ומחלקים בלשון חפצי: חפצי
אמרו ריב לם ריבם ואתבר לם בבל ליעלו סגולים מפני: לתמן כרגיע. לתמן יבוי מרגוע בבל. בארץ יבוא
יושבי

מצודת דוד

מתחשבו אל בבל רובי חלים שבל הורכי קשת חנו עליה
לתמן לא יהיה לה פליטה לבל יוכל מי לברוח:
משלם. לישראל כן עשו לה: זדה. הרשעה אל ס':
כמו אל זדים אל ס' לבן ופלו וגו': (לא) הנני. כמו
אתה בלשון אלים זדון הנה אלחם עליך כי בא
נחלך עת זמרון עונך: (לב) וכשל זדון. בלשון
לו מקים. ר"ל לא יעמוד מי מזרעו בבבל: סביבותיה
ערו: (לג) עשוקים וגו' יחדו. ר"ל כמו שנעשה
בשמים ע"י מלך אשור כן נעשקו בני יהודה ע"י מלך
(לד) גואלם חזק. עם כי אחי' המלא' ירצלו' מהם
ומשקה

תרגום

בבל סגיאין כל מחתי קשת
שרו עליה סחור סחור
יהי לה שיבא שלימו
כאגרה עבל בעבדת עבדיתון על
לה ארי על עמא דיי בקאמר
אמרת מלין דלא כשיעל
קדם קדישא דישראל
לכן יתרמון עוליהון
ברחובתא וכל אנשי עתיקיהון
יתבטלון ביומא ההוא אמר יי
הא אנא
רוגזי עלך מלכא
אמר יי אלהים צבאות
מטא יום תביעתך
בישתיך: לב
מלכא רשיעא ויפול
ליה מקים ואדליק
בקרוויהי ותשיצי
סחרניהון: לג כדנן אמר
צבאות אניסין בית ישראל
ובית יהודה כחדא
שביהון אתקיפו
מסרבין לשלחותה
לד פריקהון תקיף
רשיעי ארעהון לא

רש"י

(לו) אל הבדים. אל הקוסמים שלה: בנואלו. בקסמיהם ודומה לו מפר אותות בדים (ישעיה מד) וכן ת"י על שם שבודים ואומרים דברי כזב: (לז) הערב. סומכותו' גרגמי"ם בלע"ז: (לח) ובאימים יתהוללו. ישתגעו. ת"ל פורוונערול"ם בלע"ז וכן ת"י משתבחין. בתלמי שנקיס סיא לסם: (לט) ציים את איים. ישרצון

רד"ק

ויסמע שמול את טעם (שמואל ט"ו) שזעיקו לה בכל מורים בהלים כמו יסוכו עלי רכיו (לאיכה ט"ו) (לו) לכן. לי שבועה: (לד) הרגיע את ה' כשתפול בבל יסי מרגוע וסגתה לכל: אל

מצודת ציון

(לא) הנני. מלך בבל: (לב) כי אם מאד ס'. מבולבלת
(לג) גוחלי. כרגיע וכרגיע. שייר מקור ובאה בס"א בסם בחיר"ק כמו הטבר וכן כאו כמו סם גען ונלאל פבו
עד כשמידו לגומם ופי' כרגיע עניין מרגוע ומנומה כי כרוגז שיבא ליושבי בבל יסיס מרגוע לאדון כי מלך בבל

מצודת דוד

(לא) הנני. מלך בבל: (לב) כי אם מאד ס'. מבולבלת
(לג) גוחלי. כרגיע וכרגיע. שייר מקור ובאה בס"א בסם בחיר"ק כמו הטבר וכן כאו כמו סם גען ונלאל פבו
עד כשמידו לגומם ופי' כרגיע עניין מרגוע ומנומה כי כרוגז שיבא ליושבי בבל יסיס מרגוע לאדון כי מלך בבל

תרגום

ולאיתיתה ויעא לבל יתבי
בבל: לח דקטלין בחרבא
על ארעא דכסדאי
ויעל יתבי בבל
בברבהא ועל
חכימהא: לט דקטלין
בחרבא ייתון על קסמהא
ויתבלון ויהון
דקטלין בחרבא ייתון על
סוסיתהון ועל רתיכיהון
ועל כל סומכותא די בגוה
יהון חלשין כנשיא
דקטלין בחרבא ייתון על
בית גנזהא ויתבזון:
מ שרבא במוהא ויבשון
ארי ארעא צלמניא היא
מטעותא משתתכחין: לשבבן
ת"א (חרב אל הבדים) כרמות סב תעניה ז מטות י
עוד לעלם ולא תשרי עד דר ודר: מ רחיק מימרי יחכון

רש"י

האדם ומרעים ממלכות וי"ת הרגיע עניין רוגע כים מתרגם בדיל למתב' כשיעי מרעה ונאיתאה זיעה לכל יתבי בבל: (מ) חרב על כשדים. מבואר הוא: (מ) חרב אל כשדים ונאלו. כשדים פי' הכוזבים מן בדון מתים יחריבו וסם הקומתי' ועתה בנא כרמה עליה' נוחלו ולא ידעו דבר ולא הועילו לכם קמיה': נוחלו. עניין סכלות וכן נוחלו שרי לוגן אשר נוחלנו וכן תירגו' יוחנן על קסמה ויסתכלון: (מ) חרב. ואל כל הערב. כמו ערב רב רוצה לומר תרגיש עכרים שהיו בבבל מכתה אלגות אם יהיה עניין קחוקה כמו ושורבי מעבדה כ"ל אל כל אנשי הערב אלו' הסוחרי': וכיו לגבים. חלגים כגיים שלא ילחמו כנגד אויביהם: חרב אל אולמותיה: אפשר לפרש חרב זה כמו כי מרבך כגפת עליה סהון חרב הכנין והסכיסה והמתיפה וי"ת דקטלין בחרבא ייתון על בית גנזכא ויתבזון: (לח) חרב אל מימיה ויבשו. מן חרבו המים לפי שבבל רבת מים אמר על דרך משל שיבשו מימיה רוצה לומר שיכלה עוצה ושוברה: כי ארץ פסילים הם. לעמר לפי שהיו בוטחים בפסילים: ובאימים יתהוללו. ונקראו הבעלים אימים לפי שעובדים' יעמדו מבסם ואמר דרכם להמלות כזב תלב: ונוחלו. עניין סכלות כמו נוחלו ברא טען (ישעיה י"ט) ותתו. ונשברו: (לו) הערב. אל הערבות: וכוזבו. מל' כזב ושקל: (לח) חרב. עניין יובש כמו תרבו כמים (בראשית ח') ובאימים. כמו שם כמו על הערב"ם יתהוללו. מל' הוללות וסכלות: (לט) ציים איים. שמות מיני חיות: בנות יענה. שם עוף בת הענה: (מ) יגור. דור:

מצודת דוד

יושבי בבל ולא יוסיפו לחשוב בעמים: (לה) חרב על כשדים.
חרב חנות על הכשדים: (לו) אל הבדים. אל הקוסמים
הבודים דברים מלב: ונוחלו. ומכלו בעצתם ולא ידעו בתם
דרכם להמלות כזב תלב: (לז) ואל רכבו. קבוצת חיבי הרכב: ואל כל הערב.
ותערובות הסחורות מכל יושבים בבבל: והיו לנשים. יסיר
הסוחרי כח בנשים: חרב אל אולמותיה. אחבי חרב יבשו אל
אולמותיה ויבוזו אותם: (לח) חרב. לפי שהיה פרת סי'
עוטר בבבל והיה משקה שדותיה כלילים המלרים לכן אחר שיבשה
חרב אל מימיו' ויבשו: כי ארץ פסילים הם. הרבה פסילים
עשו לעבו"ם: ובאימים יתהוללו. משגעי' ומשתגעי' עם העבו"ם
אלה' ויקרא העבו"ם אימים כי מביאים אימה על עובדיהם' ואחר יקרא מפלצת לאחרים (ירמיה ט"ו):
(לט) לכן. הואיל וכ"כ הכוזבים בעבודת הגלמים לכן תהיה לחרבה ושם יסבו ציים עם איים שרבן לשכון בחרבות:
ולא תשב. לא תהיה עוד מושבת עד עולם: עד דור ודור. עד שיגלו כל יתר הדורות וכפל הדבר בת"ם: (מ) כמהפכת

הָאָרֶץ וְהִרְגִּיז לְיֹשְׁבֵי בָבֶל: יה חֶרֶב עַל־
כַּשְׂדִּים נְאֻם־יְהוָה וְאֶל־יֹשְׁבֵי בָבֶל וְאֶל־
שָׂרֶיהָ וְאֶל־חֲכָמֶיהָ: יו חֶרֶב אֶל־הַבַּדִּים
וְנֹאָלוּ חֶרֶב אֶל־גִּבּוֹרֶיהָ וָחָתוּ: יז חֶרֶב
אֶל־סוּסָיו וְאֶל־רִכְבּוֹ וְאֶל־כָּל־הָעֶרֶב
אֲשֶׁר בְּתוֹכָהּ וְהָיוּ לְנָשִׁים חֶרֶב אֶל־
אוֹצְרֹתֶיהָ וּבֻזּוּ: יח חֶרֶב אֶל־מֵימֶיהָ וְיָבֵשׁוּ
כִּי אֶרֶץ פְּסִלִים הִיא וּבְאֵימִים יִתְהֹלָלוּ:
יט לָכֵן יֵשְׁבוּ צִיִּים אֶת־אִיִּים וְיָשְׁבוּ בָהּ
בְּנוֹת יַעֲנָה וְלֹא־תֵשֵׁב עוֹד לָנֶצַח וְלֹא
תִשְׁכּוֹן עַד־דּוֹר וָדֹר: מ כִּמַהְפֵּכַת אֱלֹהִים
את
ת"א (חרב אל הבדים) כרמות סב תעניה ז מטות י
עוד לעלם ולא תשרי עד דר ודר: מ רחיק מימרי יחכון

רד"ק

האדם ומרעים ממלכות וי"ת הרגיע עניין רוגע כים מתרגם בדיל למתב' כשיעי מרעה ונאיתאה זיעה לכל יתבי בבל: (מ) חרב על כשדים. מבואר הוא: (מ) חרב אל הבדים ונאלו. כשדים פי' הכוזבים מן בדון מתים יחריבו וסם הקומתי' ועתה בנא כרמה עליה' נוחלו ולא ידעו דבר ולא הועילו לכם קמיה': נוחלו. עניין סכלות וכן נוחלו שרי לוגן אשר נוחלנו וכן תירגו' יוחנן על קסמה ויסתכלון: (מ) חרב. ואל כל הערב. כמו ערב רב רוצה לומר תרגיש עכרים שהיו בבבל מכתה אלגות אם יהיה עניין קחוקה כמו ושורבי מעבדה כ"ל אל כל אנשי הערב אלו' הסוחרי': וכיו לגבים. חלגים כגיים שלא ילחמו כנגד אויביהם: חרב אל אולמותיה: אפשר לפרש חרב זה כמו כי מרבך כגפת עליה סהון חרב הכנין והסכיסה והמתיפה וי"ת דקטלין בחרבא ייתון על בית גנזכא ויתבזון: (לח) חרב אל מימיה ויבשו. מן חרבו המים לפי שבבל רבת מים אמר על דרך משל שיבשו מימיה רוצה לומר שיכלה עוצה ושוברה: כי ארץ פסילים הם. לעמר לפי שהיו בוטחים בפסילים: ובאימים יתהוללו. ונקראו הבעלים אימים לפי שעובדים' יעמדו מבסם ואמר דרכם להמלות כזב תלב: ונוחלו. עניין סכלות כמו נוחלו ברא טען (ישעיה י"ט) ותתו. ונשברו: (לו) הערב. אל הערבות: וכוזבו. מל' כזב ושקל: (לח) חרב. עניין יובש כמו תרבו כמים (בראשית ח') ובאימים. כמו שם כמו על הערב"ם יתהוללו. מל' הוללות וסכלות: (לט) ציים איים. שמות מיני חיות: בנות יענה. שם עוף בת הענה: (מ) יגור. דור:

מצודת ציון

(לה) חרב. מלך בבל: (לו) אל הבדים. אל הקוסמים
הבודים דברים מלב: ונוחלו. עניין סכלות כמו נוחלו
בדרך מתים יחריבו (לאיכה ט"ו) וקרא כן את הקוסמים כי
דרכם להמלות כזב תלב: ונוחלו. עניין סכלות כמו נוחלו ברא
טען (ישעיה י"ט) ותתו. ונשברו: (לז) הערב. אל הערב. אל
הערבות: וכוזבו. מל' כזב ושקל: (לח) חרב. עניין יובש כמו
תרבו כמים (בראשית ח') ובאימים. כמו שם כמו על הערב"ם
יתהוללו. מל' הוללות וסכלות: (לט) ציים איים. שמות מיני
חיות: בנות יענה. שם עוף בת הענה: (מ) יגור. דור:
ישורו

אֶת־סְדֹם וְאֶת־עֲמֹרָה וְאֶת־שְׁכֵנֶיהָ נְאֻם־
יְהוָה לֹא־יֵשֵׁב שָׁם אִישׁ וְלֹא־יָגוּר בָּהּ בֶּן־
אָדָם: מא הִנֵּה עַם בָּא מִצָּפוֹן וְגוֹי גָּדוֹל
וּמְלָכִים רַבִּים יֵעָרוּ מִיַּרְכְּתֵי־אָרֶץ:
מב קֶשֶׁת וְכִידֹן יַחֲזִיקוּ אַכְזָרִי הֵמָּה וְלֹא
יְרַחֵמוּ קוֹלָם כַּיָּם יֶהֱמֶה וְעַל־סוּסִים יִרְכָּבוּ
עָרוּךְ כְּאִישׁ לַמִּלְחָמָה עָלַיִךְ בַּת־בָּבֶל:
מג שָׁמַע מֶלֶךְ־בָּבֶל אֶת־שִׁמְעָם וְרָפוּ
יָדָיו צָרָה הֶחֱזִיקַתְּהוּ חִיל כַּיּוֹלֵדָה: מד הִנֵּה
כְּאַרְיֵה יַעֲלֶה מִגְּאוֹן הַיַּרְדֵּן אֶל־נְוֵה אֵיתָן
כִּי־אָרְגִּיעָה אָרוּצֵם מֶעָלֶיהָ וּמִי בָחוּר
אֵלֶיהָ אֶפְקֹד כִּי מִי כָמוֹנִי וּמִי יוֹעִדֶנִּי וּמִי־
אריצם ק׳
רֹעֶה אֲשֶׁר יַעֲמֹד לְפָנָי: מה לָכֵן שִׁמְעוּ
עֲצַת־יְהוָה אֲשֶׁר יָעַץ אֶל־בָּבֶל
וּמַחְשְׁבוֹתָיו אֲשֶׁר חָשַׁב אֶל־אֶרֶץ כַּשְׂדִּים
אִם־לֹא יִסְחָבוּם צְעִירֵי הַצֹּאן אִם־לֹא
יַשִּׁים עֲלֵיהֶם נָוֶה: מו מִקּוֹל נִתְפְּשָׂה בָבֶל
נִרְעֲשָׁה הָאָרֶץ וְזַעֲקָה בַגּוֹיִם נִשְׁמָע:
נא א כֹּה אָמַר יְהוָה הִנְנִי מֵעִיר עַל־
בָּבֶל וְאֶל־יֹשְׁבֵי לֵב קָמָי רוּחַ מַשְׁחִית:
ב וְשִׁלַּחְתִּי לְבָבֶל זָרִים וְזֵרוּהָ וּבִקְקוּ אֶת־
אַרְצָהּ כִּי־הָיוּ עָלֶיהָ מִסָּבִיב בְּיוֹם רָעָה:
ג אֶל־יִדְרֹךְ יִדְרֹךְ הַדַّרֶךְ קַשְׁתּוֹ וְאֶל־
ג״א אל ידרך כתיב ולא קרי ג״א ואל יתעל
תִּתְא (אל ידרוך) נדרים לח

רד״ק

כמספכת סדום ועמורה שם כתוב אל הפסול: ואת שכניה. שכני סדום ובני עמורה וכם אדמה וצבוים ובלתכות וה״י רמוק מימרי יתהון כמה דתחיק ס׳ ית סדום ויית עמורה וקרוביהה: (מה) הנה. ומלכים רבים. גדולי׳ ותבוני׳ כמו על כל רב ביתו וכם דריום וכוכם לו פיכוחו רבים כמתין כי גמו עם דריום מלכי לומות לתרבות כמו בתמר לומה ממלכות תלכנע מני ותמכנו: (מב) קשת וכידון. כתרגומו קשתן ובריסין פי׳ כידון כלי מגן ומסגר ביהי׳ מתין רומח כמו ויבתק גרעם כידון גבר תנית וכידון: ערוך כאיש למלחמה. כל אחד מהם ערוך בכל כלי זיין כמו אדם אחד שרוי לתלמ׳ עם תכרו עורך עלמו בכל כלי זיין: (מג) שמע מלך בבל.

רש״י

תמוון בתהולין מיני חיות סמלוויין בתורבה: (מד) הנה כאריה. אשר יעלה מגאון הירדן כן יבא הגורל ל נוה איתן כך ת״ו כת מלך בתשרויהיה ויסק עליה כתריה דסליק מכוס ירדנא למדנו מגאון הירדן מקו חיות הוא ולא כך ת״ו ואיך תעשה מגאון הירדן לקבל חיות כרא ברוס ירדנא: כי ארגיעה. כשאבי הטעם: מעליה. ממעל לה: ומי יועידני. למלחמ׳ לעיני

מצודת ציון

(מה) ומורו. מל׳ התשוררות: (מו) וכידון. הוא כעין רומח: יחזיקו. יאחזו. ערוך. מסודר: רפו. מל׳ רפיון: החזיקתהו. עמן מתוזה: חיל. תלמלה ורעד: (מד) מגאון. מעין גבהות ורוממות ור״ל בכר התשובה הסמוך לירדן וסם היה מקום חריי׳ הכן לתמר ואיך תעשה מגאון הירדן (לעיל י״ב): נוה. מעין מדור: איתן. מעין חזק כמו איתן מוסכך (בתהל׳ כ״ד): ארגיעה. מל׳ תרגוע והשקט: אריצם. מל׳ רגוש והמולה: תקוד. תלוה כמו והוא פקד עלי (שמות ח׳): יועדני. מעינו מת קבוע כמו ואם למועדו מי יועידני (איי ב ט׳): יסחבוס

מצודת דוד

תכיה כמו הספכה אשר הפך אלהים את סדום ואת עמו ואת שכניה: ולא יגור. אף דרך ערתי: (מה) מלפ׳ מדי ופרס המה מלכון בכל בתקלוש לפונית מזרחית: רבים ר״ל גדולים כמו ורבי המלך (לעיל מ״ח): מורכתי תרגם מסוף סתרן ר״ל תמרתק: (מו) כיס יסחבו. כמו סיס כפור בעת יסובר הרוח: ערוך כאיש. ערוך כלי זיין כאיש ב כשורר בתלחמה: עליך. ר״ל ועליך יבואו: (מז) את מעבר את שתי גבורתם: ורפו ידיו. ידיו נעשו רפויים מלח למו׳: החזיקתהו. הגרם אחזה אותו ויכיה לו חיל כיולדה: (מח) הנה כאריה. כאריה בבא עליה יעלה בחזקה רבה מ שיעלה כאריה מגאון הירדן המקום רבון: אל נוה איתן. ר״ל אל מדור הרועה המחזק בכחר כי זהו איתנו ומונו: ארגיעה. כי תפני לתשקוט ולהרגיע את ישראל ותריך אותם מעל ארץ בבל לשוב לארצ׳ ולכן תלוה עליה להשחיתה אם שחבל׳ כו: כי מי כמוני. שיוכל לתחות בידי: ומי יועדני. מי

יַתְכּוֹן כְּמָא דְרַחִיק יֵי בַּאֲרַע לֵיתֵי תְּקוּף קְדָמַי:
סְדוֹם וַית עֲמוֹרָה וְקַרְיָתָהּ בְּכֵן שְׁמָעוּ טַלְבָּא דַיְיָ
אֲמַר יֵי לָא יְתִיב תַּמָּן אֲנָשׁ מַלְכָּ עַל בָּבֶל וּמַחְשַׁבְתֵּיהּ
וְלָא יִתּוֹתַב בָּהּ כַּר אֱנָשׁ חָשִׁיב עַל יַתְבֵי אַרְעָא
מא הָא עַמָּא אָתָא מִצַּפּוֹנָא וְסַדְאֵי אִם לָא יְגָרְרוּן
וְעַמְמִין רַבְּרְבִין וּמַלְכִין קְטוֹלִין תַּקִיפֵי עַמָּא אִם לָא
סַנְיָאִין יִתּוּן כְּגַלֵּי מִסְיַפְּדוּן עֲלֵיהוֹן מְדוֹרֵיהוֹן:
אַרְעָא: מב קַשְׁתָּא וּתְרֵיסָא מִקַּל דְּאִתְאֲחֲדַת בְּבָבֶל
אָחֵידָן אַכְזָרָאִין אִינוּן וְלֵית אַרְעָא וְצִוְחָתָא
לְהוֹן רַחֲמִין קָלְהוֹן כְּיַמָּא יְהֵי וְעַל סוּסְוָתָא אַסְוָר יֵי הָא אֲנָא מַיְתֵי עַל
רַכְבִין מִסַּדְרִין אִינוּן כְּגֻבְרָא לְגַבָּבֶל וְעַל יַתְבֵי אַרְעָא
עֲבִיד קְרָבִין עָלָךְ כְּגִשְׁתָּא מִסַּדְאֵי עַמְמִין קְטוֹלִין דְּדָם
דַּכְּלָא: מג שְׁמַע מַלְכָּ בָּבֶל אִתְּכוֹן וְשַׁפִּירִין בְּקוֹמָא
דְּבָבֶל אִתְּכוֹן וְאִתְרַשְׁלָן וְאִתְהוֹן מִתְחַבְּלָא: ג וְאַשְׁלַח
יְדוֹהִי עֲקָא אֲחַדַתֵּיהּ הָעֵל בָּבֶל בְּזוּזִין וַיְבַזְּזוּנָהּ
בְּחֻבְלִין לְיַלְדָתָא: מד הָא יְרוּקְנוּן יַת אַרְעָא אֲרֵי הָוָה
מְלָכָא בְּמַשְׁרְיָתֵיהּ יִסַּק עֲלֵיהוֹן
עֲלָה מִסְּהוֹר סָהוֹר בְּיוֹם
בְּרִישׁ: ג לָא יִמְהַתּ דַּמְתַּה
בְּאַרְיָא דְּסָלִיק מֵרוּם יַרְדְּנָא
נַהֲנֵי לְדִיר רֶעְיָן אֲרֵי בְּגַם
בְּרִיחוּ וְלֵית מְלָכָ

רד״ק

(מה) צעירי הצאן. פרס לעיר לבני יפת: (ס) לב קמי. כסדים בת״ת כ״ס: רוח משחית. לת רוח מלך פרס ומדי שהיה מבחית רוח פלג״ק בלע״ז: (ג) וזרוה. ונפלוה: ויבוקקו. ויבוקקו: אל ידרוך הדרוך. הרי זה מקרא קצר אל אחר לתי לומר שם ידרוך הדרוך קשתו: ואל יתעל בכריונו

רש״י

ולא

(מה) צעירי הצאן. פרס לעיר לבני יפת: (ס) לב קמי. כסדים בת״ת כ״ס: רוח משחית. לת רוח מלך פרס ומדי שהיה מבחית רוח פלג״ק בלע״ז: (ג) וזרוה. ונפלוה: ויבוקקו. ויבוקקו: אל ידרוך הדרוך. הרי זה מקרא קצר אל אחר לתי לומר שם ידרוך הדרוך קשתו: ואל יתעל בכריונו

רד״ק

(מה) לכן אל בבל. כמו על בבל וכן אל אלכן כסדים כמו על: אם לא יסחבום. עניין הגלות. הם ישלחו כמו שפי׳ למעלה ואם על פי שהסוחבים בני בבל לא היו ישלחו כי אם כדי שלא כיאם. מדי ופרס ישלחו היו קצת סחיבתם והלכי הם לפלוגי הם סחבו׳ כי הטובים ישלחו בת עניים׳ אחרים כמו שאמר וקצת ב׳ אלפיהו מקצת היכלו: אם לא ישים עליה׳ נוה. ולמעלה נוה ושם מתולה הטעיין: (מו) מקול נתפסה בבל נרעשה הארץ. מקול שמעתי בבל וכן הוכב׳ ויתכן מקל אחתחדת בבל זעת הארעה: וזעקה בגוים נשמע. פיכום וקול זעקה וקול שזכר עמד בתקום שיש וכולרכנו לזה לפי שזעקה לשון נקבה ונשמע לשון זכר וכן אשר כמולו לא הכיתה זכר ונקבה ואע״פ שלא זכר קול כי שזעקה היא בקול: (א) כה אמר ה׳. ואל יושבי לב קמי. כסדים בת״ת כ״ס ויתכן שיהיה הכל כסדים הכל כפי׳ לא אמר יושבי מדן כסדים וסמך אותו על המכין לפי שזכר בבל וכן מנהג הכתוב בברכה מקומות ויהיה לב קמי אשר אמרתיו לב הוריב ויהיה מדן כסדים ועל הדרך הזה הוכיח יונתן הפסוק כן הא מלת מייתי על בבל ועל בבל כסדים וכן ואל לב קמי יושבי מדן כסדים ועל הדרך הזה הוכיח יונתן הפסוק כן הא מלת מייתי על בבל ועל בבל

יתעל בסרינו ואל־תחמלו אל־בחריה
החרימו כל־צבאה: ד ונפלו חללים
בארץ בשדים ומדקרים בחוצותיה: ה כי
לא־אלמן ישראל ויהודה מאלהיו מיהוה
צבאות כי ארצם מלאה אשם מקדוש
ישראל: ו נסו ומתוך בבל ומלטו איש
נפשו אל־תדמו בעונה כי עת נקמה
היא ליהוה גמול הוא משלם לה: ז כוס־
זהב בבל בידיהוה משכרת כל־הארץ
מיינה שתו גוים על־כן יתהללו גוים:
ח פתאם נפלה בבל ותשבר הילילו

דיתרון מנה רון כל מרבי עממיא ומכם פורענותא ישתון עליה עממיא: ח בתריך נפלת בבל ואתברת אלילו

רד"ק

ויש אל כמו אלים לא ימתה דמתה קשתיה ולא יפק בסיריוניה: ולא יתעב. אל אחר יתעלה ויתגאה בסריונו שהוא עגום וכיון הוא לגום הגרול לזכרג"ל בגעגו וידיוך כתיב בפול והאחד כתיב ולא קרי: (ד) ונפלו. הפסוק בפול בעניין מש"ם המגפ לחזק: (ה) כי לא אלמן. אינו אמר האלמנה שמת בעלה שהיא עזובה ממנו לשונם לא כן ישראל כי בעלה חי וקים ולא עזבה בגלות עוד ישקדנה ויטוב אליה ויפקוד על עוניכם: כי ארצם מלאה אשם מקדוש ישראל. אלהן אשם מלאה מקדוש ישראל לעומר ממה שעשו רעות בעמו וי"ח כן אלו לא שביקין בים ישראל ויהודה מאלהיהן מיני קטול ממיימר קדיש דישראל: (ו) נסו. אומר לאומות אחרות שהיו בה לאחוזה ביעוסו מעוכה שלא יסוסו בעון העיר: אל תדמו בעונם. עניין כריתה כמו ודמו גאות הבטח: (ו) כוס זהב. קרא היין הזה זהב לזכות הזהב המשל בחשיב מלך בבל היה עליה האל להתחיב הגויים והוא מה שאמר למעלה קח את הכוס היין החמה הזאת מידי והשקיתה תוכ ואת כל הגויים ואין אמר כוס מיינה שתו גוים: יתהוללו. ישתגעו מן הרעלות והבלבול ואין אמר למעלה ושתו ויתגעשו והשקיתי תוכ ויתגעשו המשיל ניין זה ונקי לפי שפעל האל זה ונקי הלוי תמיים פעלו: (ח) פתאום. אולי תרבה. דרך לשון

מצודת ציון

מל' אלים ונבזות: בסריוני. הוא כעין לגום שהוא מתרגל ולבשוהו בתלתתה לגלל מחמת חרב ותניה וכן לבשו בסריונות (לעיל מ"ו): בחריוני. מל' חרם ותרבדון: (ד) ומדוקרים. מעין נשיאת חרב ותניה בגיף חרם וכן כל המלה יקר (ישעיה י"ג): (ה) חלמון. מל' חלמוות: אשם. חטא ופשע: (ו) תמיו. מעין כריתה: (ו) זהב. ר"ל נקי וגלול. כזהב וכן תמריקים משליכם הזהב (זכריה ד'): יתהוללו. מעין מכלות. ויתהוללו כרים (ש"ח ט"ו): (ח) הילילו. מל' יללה: לרי. הוא

מצודת דוד

יתעלה ויתגאה עם הסריון: לבלה. לבלות עמה: (ד) מחלחים. יפלו מחלחים: (ה) כי לא אלמנו וגו'. כי הוא מי וקיים לעולם והוא לישראל לעזר לעזור לנקום נקמת': כי ארצם. אל הארצם מקדוש ישראל. אתה שעשו לקדוש ישראל שהחריבו שהו ובלו עמו: (ו) נסו. אתם הבאים אחרלות אחרות הבוכים מתוך בבבל נוסו משם ומלטו כל איש את נפשו ואל תתעכבו לרעות בגבולותיו עמהם בשונה: כי עת. עתה כאת הפת לעשות נקמה בבבל ולשלם לה גמול הרעה: (ז) כוס זהב. פר הכ היתה בבל ביד ה' לכוס יין נקי וגלול כזהב והוא היתה השכרה מכל הארץ ר"ל ע"י בבל החיבו מלכי הארץ כי הוא בלבל לעשות כל הארץ כוס יין המבל ומבלבל: מיינם. יין הנמה הכוס שהו משמים ולכן הגם עתה נפלה פתאום ונשברה: הילילו עליה. לכן עוד הלילו עליה

עליה קחו צרי למכאובה אולי תרפא:
ט רפאנו את־בבל ולא נרפתה עזבוה
ונלך איש לארצו כי־נגע אל־השמים
ומשפטה ונשא עד־שחקים: י הוציא יהוה
את־צדקתינו באו ונספרה בציון את־
מעשה יהוה אלהינו: יא הברו החצים מלאו
השלטים העיר יהוה את־רוח מלכי
מדי כי־על־בבל מזמתו להשחיתה כי
נקמת יהוה היא נקמת היכלו: יב אל־
חומת בבל שאו־נס החזיקו המשמר
הקימו שמרים הכינו הארבים כי גם־
זמם יהוה גם־עשה את אשר־דבר אל־
ישבי בבל: יג שכנתי על־מים רבים

סגיאין חסר אלף שכנת קי רבת

ת"א (רפאנו לה בבל) סגי' ט

רש"י

(ט) נגע אל השמים משפטה. נגה פורענותה עד אל המיום: (י) הוציא ה' את צדקותינו. נזכרנו לפניו לזכות ובאו לדקות אבותינו לפניו: (יא) הברו. ג' נקיון: השלטים. אנשי שהאלים נתונים בהם: (יב) גם זמם ה'. זה ימים רבים: גם עשה. את מזימתו דרך המקרא לדבר שני נמין זה אחר זה ועל ידי האחרון

רד"ק

(ט) רפאנו. נכתב בנעלי הא"ל וקרא בנפלי הס"ל: ולא נרפתה. בנעלי הס"ל ובאמרו רפאנו דבר על הי' אחרים הנרפתה. בנעלי הס"ל ובאמרו רפאנו דבר על ל' ישראל שהיו בה הבריאים אחר בה: (י) הוציא. דבר על ל' ישראל שהיו בה (יא) הברו. מן ברר כמו מן ד"י שיהיו אחר כנגד הארוחים. הכלים וברורים ובגון וכן ת"י שיהיו אחר כנגד הארוחים. הכלים הנאתם עליה: מלאו השלטים. אחפו המגיניה וכן קרא לאחיך מלא עניו אסיפה וקבון. השלטים. מגיניה כמו כי אלעי הגבורים ובתה ל"א ז"ל הבכו משפטו אחליכו מן אחר ביונה אחר שעשינו עונה כ"ל שימו עולה בחלים עדי עשרים: (יב) אל חומות בבל. כמו על ובמוהו בהבנו ברים בזה הספר: שאו נס. בשתבכאו אותה שאו נס על החומות: החזיקו המשמר. אל הקימו שמרים: הכינו הארבים. לאחר הבכו: (יג) שכנתי. נכתבה

מצודת ציון

הוא שרף אינן ומיותר לרפאתם וכן באחר מדי אין בבלבר (לעיל מ"ו): (יא) הברו. מל' ברור ונקי: מלאו. מעין קבוץ שהו קיבלו מלאו (לעיל ל"ו): השלטים. המגיניה וכן כל שלטי הגבורים (ש"א ל"): העיר. מל' התעוררות: רוח. רצון: מזמתו. מחשבתו כמו בחשב זמה (דברים י"ט): (יב) שאו. הרימו: נס. בלונס ארוך ונופה ברחשה: החזיקו. עניין לחיקה: המשמר. הוא המעמד: הכינו הארבים. בני אדם לעמוד כל אחד בחומה קרוב אצל המעמד: (יג) שכנתי. עניין מחשבה: וכן משמרות כהונה ולויה: זמם. עניין מחשבה:

מצודת דוד

עליה: קחו צרי. דרך לרפאות המכאוב בצרי ולכן אמר בדרך לגבי קחו צרי בעבור מכאובה אולי תרפא ע"י הצרי: (ט) רפאנו. כאלו הבאים בהם אחר שבו בבבל ישים לאחר כן עשינו רפואות לבבל אבל לא נרפתה ולכן שבוה ואל תעסקו עוד בריפואתה והוא עניין מליצה הלעג: ונלך. ואמתו נלך מכם ל"ש ילך לארצו לבל יתרגש בנו אלי מכאוביה: כי נגע. ר"ל מעשה פורענותה מאד נגעה עד כי נגע אל השמים: ונשא. וגו'. כפל הדבר הר"ם: (י) הוציא ה'. ר"ל הצדקה שהבטיח לנו הגה עתה הוציאה מאולרו המון ונגלה לכל ולכן בואו וגו': מעשה. הוא אחרן בבל: (יא) הברו החצים. הנקו החצים מן המלוה: מלאו השלטי. קבלו המגיניה לבהיר המלחמה: כי נקמת. הגה ה' העיר ולא ולא דרוש הנה הגיעו אחר מות ערוים: חומתה. המעגה: כי הוא. הגה ה' העיר ולא מלכי מדי אחר שהיו בבל ולא לעמיתה: כי נקמת. ר"ל הנקמה אחר הוא לוקח מבבל היא נקמת הבבל: הקימו. הכינו: על בבל לבמאיתה: כי נקמת וגו'. שאו גם. הרימו גם לרמז להתחסף ולבוא לחלמה אל חומות בבל: הכינו. הכינו פעמה בבל לאחר החומות: כי גם. הרימו גם לרמז להתחסף ולבוא לחלמה אל חומות בבל: הקימו. הכינו פרים על העיר להעמיד משמרות שולחים כ"ל בחומה ולא תעבורו המועד הקבוע: הכינו. הכינו לעמיד שומרים בלילה לבל יצאו מן העיר פתחום ויכו בהם: אל יושבי בבל. על יושבי בבל: (יג) שכנתי. לא בבל השכנתי אשר: כי גם זמם. ר"ל כמו עשה ה' לעשות כן גם עשה וגו'

רַבַּת אֹוצָרֹת בָּא קִצֵּךְ אַמַּת בִּצְעֵךְ׃
יד נִשְׁבַּע יְהוָה צְבָאֹות בְּנַפְשׁוֹ כִּי אִם־
מִלֵּאתִיךָ אָדָם כַּיֶּלֶק וְעָנוּ עָלַיִךְ הֵידֵד׃
טו עֹשֵׂה אֶרֶץ בְּכֹחוֹ מֵכִין תֵּבֵל בְּחָכְמָתוֹ
וּבִתְבוּנָתוֹ נָטָה שָׁמָיִם׃ טז לְקוֹל תִּתּוֹ הֲמוֹן
מַיִם בַּשָּׁמַיִם וַיַּעַל נְשִׂאִים מִקְצֵה־אָרֶץ
בְּרָקִים לַמָּטָר עָשָׂה וַיֹּוצֵא רוּחַ מֵאֹצְרֹתָיו׃
יז נִבְעַר כָּל־אָדָם מִדַּעַת הֹבִישׁ כָּל־צֹרֵף
מִפֶּסֶל כִּי שֶׁקֶר נִסְכּוֹ וְלֹא־רוּחַ בָּם׃
יח הֶבֶל הֵמָּה מַעֲשֵׂה תַּעְתֻּעִים בְּעֵת
פְּקֻדָּתָם

שֶׁקֶר אַתִּיכוּגִין וְלָא רוּחָא בְּהוֹן׃ יח לָמָא אִינוּן עוֹבַד תּוּלְעָבָא בְּעִדָּן דְּאִתְעֲבַד עֲלֵיהוֹן

תרגום

סַגִּיאִין בְּמִית גְּזוּהָא מְטָא תַּקְרִיבָךְ עִדָּן סְעוּר בִּישׁוּתָיךְ׃ יד קָיֵם יְיָ צְבָאוֹת בְּמֵימְרֵיהּ אֱלָהִין אֲמַלְּיָנִן מַשְׁרִיתָךְ עַמְּמִין סַגִּיאִין וְנַחֲלִין וִירִימוּן עָלָךְ קָלְהוֹן׃ טו אֲמַר אִלֵּין דַּעֲבַד אַרְעָא בְּחַיְלֵיהּ שַׁבְלִיל תֵּבֵל בְּחוֹכְמָתֵיהּ וּבְסוֹכְלְתָנוּתֵיהּ תְּלָא שְׁמַיָּא׃ טז לְקָל מִתְּנוּתֵיהּ רִבְבַת דְּמַיִין בִּשְׁמַיָּא וּסְלִיק עֲנָנִין מִסְּיָפֵי אַרְעָא בְּרָקִין לְזִמְנָא מִטְרָא עָבִיד וּמַפִּיק רוּחִין מִבֵּית גְּנוּזוֹהִי׃ יז אִטְפַּשׁוּ כָּל עַמְמַיָּא מִלְּמִידַע הוֹכְמְתָא בְּחִית כָּל קְנֵי מִלְּעֲבַד צְלַם אֲרֵי בְּעִדָּן דְּאִתְעֲבַר עֲלֵיהוֹן

רד"ק

יד"ל וכיון מוסיפים על הספל כמו כיוסבי כסמים מולכי מרוס קברו ומדומים ע וכן בנקבה מוסבתי לדום אל תשמתי לחיכתי לי אל סבכתי נא בקרא עם כיו"ד כי התי"ו בשו"ש והוה בשקל יוסבת בגבון וכיון מגם מוכבים כמו שפיר' כחלק הרחשון בספר מלכי וכיון מוכבת מקוכבת שביון פעלתי ומעשה הרכבה ר"ל שבכנת מקדם ואת שוכנתי עדין בכח עליך[בכרעב ומעשה על מים רבים ממקומו כי בכל רבים מים וכן הוה דרך משל על דוב ספובה שביים לה מקדם וכן רבת מולכות אפשר מולכות בהבואה לו מולכות בכף ומכה בצעך. שהוא בצעך לשמר שביים מבצעם אחריים בחזקה וכאוב מתם בא בעוכם עליך לו כי מדת בצעך ר"ל כמדם כמיש מאמר בו כמו כי שבעתי כי אינו דבר אחד ובפנו דבר אחד כמו בהדים ומעם וים מבכה אנא הטעם יכמיהו מבכע כ' לבאות בגופנו ה' בקדשו מביעה בשבע ה' בגופנו: כי אם. ל' בחמת: מלאתיך אדם. חמליניך מבריים עממין דסגיאין כזחלא: ועונו עליך הידד. וירימון עלך בקולהון: (יז) נבער כל אדם. העושה פסל לתלוה: נסכו. ל' מסכה: (יח) בעת פקודתם.

רש"י

בא הרמתון: (יג) בא קצך. מדת המסך ל"ח אמת בצעך מדת סופך כמו כי יבצע: (יד) בנפשו. תיגמימינו"מוס בלע"ז: כי אם. ל' בחמת: מלאתיך אדם. חמליניך מבריים עממין דסגיאין כזחלא: ועונו עליך הידד. וירימון עלך בקולהון: (יז) נבער כל אדם. העושה פסל לתלוה: נסכו. ל' מסכה: (יח) בעת פקודתם.

מצודת דוד

(יג) קצך. מל' קץ וסוף: אמת. מל' אמה ור"ל מדה: בצעך. ענין בצע והשלמה כמו"כי יבצע כ" (ישעיה י'): (יד) בנפשו. כמלמו: מלאתיך. מין לריבה: ועונו. ענין הרמת קול: הידד. הוא קריאת שמחה בולים וכן הידד כפל (שם ט"ו): (טו) תכל. הוא שם התקיעות המוחבים מבני אדם: (טז) לקול. כמו המקום בעבור וכן פתח פיך לאלם (משלי ל"א): תתו. מל' המקום: המון. מל' המוים ושאון: ועל. כמה כמו"ל מן וכן ואם נקבה תלד ומחאה מבוטים (ויקרא י"ב) ור"ל מן המחה: נשיאים. מגנים על שם שמנשאים עלמה לתעלה וכן מעלה נשיאים (תהלים קמ"ה): (יח) נבער. מל' בער ושוטה: מבלתי מבינות בו דעת וכן ומתחבר מתחבר (ש"מ ט"ו) ור"ל מבלתי מלך: סוסים. מל' סוסה: נסכו. הפסל הנעשה ביציקת מתכת וכן הלבי הנסכה (שמות ל"ד): (יח) תעתועים. מל' תועה

רש"י

בא הרמתון: (יג) בא קצך. מדת המסך ל"ח אמת בצעך. מדת סופך כמו כי יבצע: (יד) בנפשו. תיגמימינו"מוס בלע"ז: כי אם. ל' בחמת: מלאתיך אדם. חמליניך מבריים עממין דסגיאין כזחלא: ועונו עליך הידד. וירימון עלך בקולהון: (יז) נבער כל אדם. העושה פסל לתלוה: נסכו. ל' מסכה: (יח) בעת פקודתם.

מצודת ציון

(יג) קצך. מל' קץ וסוף: אמת. מל' אמה ור"ל מדה: בצעך. ענין בצע והשלמה כמו"כי יבצע כ" (ישעיה י'): (יד) בנפשו. כמלמו: מלאתיך. מין לריבה: ועונו. ענין הרמת קול: הידד. הוא קריאת שמחה בולים וכן הידד כפל (שם ט"ו): (טו) תכל. הוא שם התקיעות המוחבים מבני אדם: (טז) לקול. כמו המקום בעבור וכן פתח פיך לאלם (משלי ל"א): תתו. מל' המקום: המון. מל' המוים ושאון: ועל. כמה כמו"ל מן וכן ואם נקבה תלד ומחאה מבוטים (ויקרא י"ב) ור"ל מן המחה: נשיאים. מגנים על שם שמנשאים עלמה לתעלה וכן מעלה נשיאים (תהלים קמ"ה): (יח) נבער. מל' בער ושוטה: מבלתי מבינות בו דעת וכן ומתחבר מתחבר (ש"מ ט"ו) ור"ל מבלתי מלך: סוסים. מל' סוסה: נסכו. הפסל הנעשה ביציקת מתכת וכן הלבי הנסכה (שמות ל"ד): (יח) תעתועים. מל' תועה

לֵיהוֹן הוֹבִיהוֹן יְיַבְּדוּן׃
לָא כְּאִלֵּין חוּלְקֵי דְיַעֲקֹב
אֲרֵי דִי בָרָא כוֹלָא הוּא
יִשְׂרָאֵל חוּלַק שִׁבְטָא
אַתְחַסְנָתֵיהּ יְיָ צְבָאוֹת
שְׁמֵיהּ׃ כ מִבַּתְרֵי אַתְּ קְדַמַי
דְּרַבְּא דִי בֵיהּ מָנֵי קְרָבָא
אֶעְבַּר בָּךְ עַמְמִין וַאֲחַבֵּל
בָּךְ מַלְכָּוָן׃ כא וַאֶעְבַּר בָּךְ
סוּסָוָן וּרְתִיבֵיהוֹן וַאֶעְבַּר בָּךְ
רְתִיבִין וְרַכְבֵיהוֹן׃ כב וַאֶעְבַּר
בָּךְ גֻּבַר וְאִתְּתָא וַאֶעְבַּר בָּךְ
סָב וְעָנִיק וַאֶעְבַּר בָּךְ
עוּלַיְמִין וּבְתוּלָן׃ כג וַאֶעְבַּר
בָּךְ רַעְיָא וְעִדְרֵיהּ וַאֶעְבַּר
בָּךְ אִכָּר וּפַדְּנֵיהּ וַאֶעְבַּר בָּךְ
שַׁלְטוֹנִין וּטְוָרְנִין׃ כד וַאֲשַׁלֵּם
לְבָבֶל וּלְכָל יָתְבֵי אַרְעָא
בִּסְדָאֵי יַת כָּל בִּישָׁתְהוֹן
דְּעַבְדוּ בְּצִיּוֹן לְעֵינֵיכוֹן אֲמַר
יְיָ׃ כה הָא אֲנָא שָׁדַר רוּגְזִי
עָלָךְ בְּרַבָּא מְחַבְּלָא אֲמַר
יְיָ דְּמְחַבֵּל יַת כָּל אַרְעָא
וַאֲרִים יַת מְחַת גְּבוּרְתִּי
עֲלָךְ רש"י

כשיפקוד הקדוש ב"ה עליהם ועל שונאיהם: (יט) ושבט נחלתו. יעקב המזכר למעלה ברשם המקרא: (כ) מפץ אתה לי. עד הכה העמדתיך לי למשחית ולמפץ את העכו"ם שנזרתי עליהם גולה: (כד) ושלמתי לבבל. אחרי כל זאת שלגמור נקמתי על

כלם מלגע והוא מורה לעתיד ברוב הגבוהה האלה אשר עתיד ושבר: (כב) הנני עליך הר המשחית. קרא בבל הר המשחית. ר"ל בבל ומה שיעשה בהר וכן כרות הנלעד ר"ל הערים הבצורות וכן מ"ו כרכא מחבלא וכן מן הסלעים נ"ב משל על המגדלים הגבוהים אשר בבבל וכן מ"י והמגדיל מן תקפא לעומר אמיל ממקומות החזקים והגבוהים: ונגלתיך עיון נגלוי ידוע מן הגבוה

מצודת דוד

מחרב המכל: בעת פקודתם. בעת רבות הנקום להפרע מהם לא ילחכו הכלי הקומה: (יט) לא כאלה. לא כהפסילים האלה הוא אלהי יעקב הנתון לחלקו: כי יוצר הכל הוא. לא כהפסילי שמה מעשה ידי אדם כי אלה יעקב הוא היוצר את הכל: ושבט נחלתו. ואת יעקב המזכר בחר לחיות כ"ל ונשבטיו שבט נחלתו: כי לבחות שמו. כי הוא משל על לבחות מעלה ומטה ומושב לתעלה לות' הוחיל ואין לו ערך עם הפסילים כי הוא יוצר הכל ואת ישראל בחר לנחלה ח"ב בודאי יקיים מחרבו לאבד את כבל ולבלמות יפגע ליעקב: (כ) מפץ אתה לי. אתה בבל היית כלי מלחמה: (כא) רכב. הוא המרכבה המיוחדת לנשים: ורוכבו. הוא היושב על המרכבה: (כב) אחר. ולמדו. עוכר הלחמה בחרישה עם לחר הבקר' אחר יחרוש הרם: (כד) ושלמתי. והנה אשלם לבבל גמול רעתם: לעיניכם. מלגם מלך הרעה בעיניכם הרעה הכאים על בבל: (כה) הנני עליך הר מלים בן מגה כל מחשמית והוא בבל המחשמית את כל הארץ (ועשה היותה בקעה קרלה כר מפני חזקה): ונתתיך

מצודת ציון

תועה: פקודתם. ענין הסמכה: (כ) מפץ. שם לכלי עשוי לרלון ולשבור בו המחומות וכן ואיש בלי מפלי כידו (יחזקאל ט): ונפלתי. ענין הבור והרלון: (כב) אחר. הוא העובר הלרמה בחרישה וזריעה וכן בוטו אחרים (לעיל י"ד): ולמדו. הוא הקרוי זוג הנקר על כי ילמו לחרוים וחתוברים וכן לחר בקר (לקמן ל"): כחות ומגנים. שמות מיני מרות: (כה) ונגלתיך

מצודת דוד

מחרב המכל: בעת פקודתם. בעת רבות הנקום להפרע מהם לא ילחכו הכלי הקומה: (יט) לא כאלה. לא כהפסילים האלה הוא אלהי יעקב הנתון לחלקו: כי יוצר הכל הוא. לא כהפסילי שמה מעשה ידי אדם כי אלה יעקב הוא היוצר את הכל: ושבט נחלתו. ואת יעקב המזכר בחר לחיות כ"ל ונשבטיו שבט נחלתו: כי לבחות שמו. כי הוא משל על לבחות מעלה ומטה ומושב לתעלה לות' הוחיל ואין לו ערך עם הפסילים כי הוא יוצר הכל ואת ישראל בחר לנחלה ח"ב בודאי יקיים מחרבו לאבד את כבל ולבלמות יפגע ליעקב: (כ) מפץ אתה לי. אתה בבל היית כלי מלחמה: (כא) רכב. הוא המרכבה המיוחדת לנשים: ורוכבו. הוא היושב על המרכבה: (כב) אחר. ולמדו. עוכר הלחמה בחרישה עם לחר הבקר' אחר יחרוש הרם: (כד) ושלמתי. והנה אשלם לבבל גמול רעתם: לעיניכם. מלגם מלך הרעה בעיניכם הרעה הכאים על בבל: (כה) הנני עליך הר מלים בן מגה כל מחשמית והוא בבל המחשמית את כל הארץ (ועשה היותה בקעה קרלה כר מפני חזקה): ונתתיך

וְגַרְגַּלְתֵּיךְ מִן־הַפְּלָעִים וְנַתַּתִּיךְ לְהַר
שְׂרֵפָה: כ וְלֹא־יִקָּחוּ מִמְּךָ אֶבֶן לְפִנָּה
וְאֶבֶן לְמוֹסְדוֹת כִּי־שִׁמְמוֹת עוֹלָם תִּהְיֶה
נְאֻם־יְהוָה: כא שַׂאוּ־נֵס בָּאָרֶץ תְּקַעוּ
שׁוֹפָר בַּגּוֹיִם קַדְּשׁוּ עָלֶיהָ גּוֹיִם הַשְׁמִיעוּ
עָלֶיהָ מַמְלְכוֹת אֲרָרַט מִנִּי וְאַשְׁכְּנַז פְּקְדוּ
עָלֶיהָ טִפְסַר הַעֲלוּ־סוּס כְּיֶלֶק סָמָר:
כב קַדְּשׁוּ עָלֶיהָ גּוֹיִם אֶת־מַלְכֵי מָדַי־אֶת־
פַּחוֹתֶיהָ וְאֶת־כָּל־סְגָנֶיהָ וְאֵת כָּל־אֶרֶץ
מֶמְשַׁלְתּוֹ: כג וַתִּרְעַשׁ הָאָרֶץ וַתָּחֹל כִּי
קָמָה עַל־בָּבֶל מַחְשְׁבוֹת יְהוָה לָשׂוּם
אֶת־אֶרֶץ בָּבֶל לְשַׁמָּה מֵאֵין יוֹשֵׁב:
ל חָדְלוּ גִבּוֹרֵי בָבֶל לְהִלָּחֵם יָשְׁבוּ

נא סלחמח

במצדות

תרגום

בְּמִצָּדוֹת נִשְׁתָּה גְּבוּרָתָם הָיוּ לְנָשִׁים
הִצִּיתוּ מִשְׁכְּנוֹתֶיהָ נִשְׁבְּרוּ בְּרִיחֶיהָ: לא רָץ
לִקְרַאת־רָץ רָרוּץ וּמַגִּיד לִקְרַאת מַגִּיד
לְהַגִּיד לְמֶלֶךְ בָּבֶל כִּי־נִלְכְּדָה עִירוֹ
מִקְּצֶה: לב וְהַמַּעְבָּרוֹת נִתְפָּשׂוּ וְאֶת־
הָאֲגַמִּים שָׂרְפוּ בָאֵשׁ וְאַנְשֵׁי הַמִّלְחָמָה
נִבְהָלוּ: לג כִּי כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בַּת־בָּבֶל כְּגֹרֶן עֵת
הֲדְרִיכָהּ עוֹד מְעַט וּבָאָה עֵת־הַקָּצִיר
לָהּ: לד אֲכָלָנוּ הֲמָמָנוּ נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ

בבל

אכלני ק׳ חסמני ק׳

תא (נשתה גבורתם) מולין קא

רש״י

נשרתה. קפלה כמו ניד הנשם [בראשית לג] שנשם מקומו: (לג) כגורן עת הדריכה. כרי הוא עתה מלאה כגורן בעת שדשו הבואתה שהיא מלאה חטין: עוד מעט. ותסרוקן ותדמה לגורן בעת החלת הקציר שהיא

רד״ק

משברות המים בכניסת העיר וכן בכם מגדלים למעוז לויבי׳ אם ילחו לכנגם בעיר ולפי שאמר כי נלכדה עירו מקצה שמא יאמר אדם מגדלי המעברות איך לא מנעום בעיר וכן בלבוף כתגמון כאמו אמרו ישראל. אמר אלהי ישראל כי עקמת ישראל יקח מכם: הדריכה. בא המקור בחיקה בה״א ומשמשו בפתח על הרוב וכן כמוהו במקור בה״א כי נקמת ישראל יקח מכם: הדריכה. ודמה אותם לגורן שהגיע עתה לדרוך ולדום כן בבל שהגיע עתה שיחמוה האויבים: עת הקציר. המשיל הפצם לקציר וכן מיבי׳ יומכן ויומן בזמין עלה ואמר הקציר אחר דריכת הגורן אע״פ שהוא קודם עוד מעט זמן שהבא לא הגורן כן היו אותם מביאים בוי״ו וקריין ביו״ד ומיל בבל וילמסוה כי כמו שהוספין הקציר לא הגורן כן היו אותם מביאים בוי״ו וקריין ביו״ד וכיתיבתו ידריכו׳ וילמסוה ויוכלו לגיון מחוך: (לד) אכלנו הממנו. אלו בחמש שבם בפסוקים המוכים בוי״ו וקריין ביו״ד אכלנו לגון רבי׳ על הפרעים וקרבי לגון יחיד על הכנו׳ ונעניין מדבר על לגון ישראל שנעקים המם על בבל. המעבר עמ

מצודת ציון

(כו) לפנה. קרנו • עגין הזמנם כמו קרנו עליה מלחמה (לעיל ו׳): המשיגו. הם שהוגיו אל בבל רבים (לעיל ו׳): מרעש וגו׳. הם שהוגיו מקומות: פקדו • עגין חיעוי ונגרת: טפסר • עגין שררה וכן ומפסריך כמוב נוכי (נחום ג׳): כלק • מין הרבה: סמר. עגין התקשות המסה׳ כמו הסמר בשרו (איוב ד׳): (כח) ומגנים מין חנים: (כט) ומלחמה. מלי מיל ומלחמה: קמה • עמדה

מצודת דוד

(כו) לפנה. מין הסלעים. כמו מגל על המגדלים הגבוהים מבבל: לסר מרפה. כי הפסד הגדול ויומר עליה בפרוש נאם מחוה: (כז) ולא יקחו וגו׳. מחכני תפלת תרגומיך לא יקחו אבן הראוי לבמוכו בפנת הבית (כי הדרך לבנות בפנת הבית הגדול היותר יפה לבנות הראוי ביותר: כי שממות עולם. ולכן לא יבנו מי חוק הראוי לבמוכו: (כח) אמר גם. לרמז על המוחות שהלפני קדמו. המוחה עליה גוים בגוים שהאספו המלכות אחרות וגו׳ מני אליה שר לאסוף המלחמה ובעלו קבוצת פוסים רבי המספר כמרכב

רד״ק

(כו) ולא יקחו ממך אבן לפינה ואבן לעמודות. כי מגבה העולם לתת ביסוד הבנין אבנים גדולות וכן בפינות הקירות ואמר זה דרך משל כחרבותו ולא יבנו מלך למלכו ולמלון לשולמנו: (כז) שאו נס. שחיטו לאדם מיוחד ולא לאבנים מיוחדים אלא לעמי ארצות והוא על דרך המליצה כמו רלה בית אמור לעמי ארצות מזקו ידיים רפות אמרו לגמכרי לב והדומים להם ולמוסם לבם לבבו. כי לפי שאמר באלהן ואמר בגוים לא נאמר כי בנגד מדי אמר לבד: קדשו. עגין הזמנה: השמיעו עליה. עקדו. מלכות ארם ארמני ומדיה: פקדו עליה. עגין מנוי: טפסר. כמו שר וכן ומפסריך כמוב נוכי: ליקק סמר. כמו סמר מפחדך בשרי וכן מן כדגם תסמר שערי ת בשרי עגין הגעירה והרעדה כאדם שעמדו שערותיו מרוקמתם׳ ב לעיל ו״ל זמנו עלה עבדי קרבה דיסון מלקון מוסותהון מפכיון הא בזאבא דמלכא פי׳ מפכיון עגיין דבריכם אמו שמרגם ג״כ מדברות דאמרות אחריו ומסוכה. דהוה מפיון קדם רבוכי גבהוהי: (כח) ורעש ותחל. עגיין חיל כיוונים: כי קמה על בבל. אמר קמה יחידה ואמר מחשבות ב׳ רבים ל״ל כל מחשבה ומחשבה שחשב עליה מקום: (כ) הדל. ישבו

מצודת ציון

(כו) לפנה. מין הסלעים. כמו מגל על המגדלים הגבוהים מבבל: לסר מרפה. כי הפסד הגדול ויומר עליה בפרוש נאם מחוה: (כז) ולא יקחו וגו׳. מחכני תפלת תרגומיך לא יקחו אבן הראוי לבמוכו בפנת הבית (כי הדרך לבנות בפנת הבית הגדול היותר יפה לבנות הראוי ביותר: כי שממות עולם. ולכן לא יבנו מי חוק הראוי לבמוכו: (כח) אמר גם. לרמז על המוחות שהלפני קדמו. המוחה עליה גוים בגוים שהאספו המלכות אחרות וגו׳ מני אליה שר לאסוף המלחמה ובעלו קבוצת פוסים רבי המספר כמרכב

רד״ק

(כח) מי קדם. עתה: בהקריאה על כל המלכות ב׳ שהבא לבוא לאמה: (כ) הדל וגו׳

רש״י

(לג) כגורן עת הדריכה. [בראשית לג] שנשם מקומו: (לד) אכלנו המנו. אלו בחמש שבם בפסוקים המוכים בוי״ו וקריין ביו״ד אכלנו לגון רבי׳ על הפרעים וקרבי לגון יחיד על הכנו׳ ונעניין מדבר על לגון ישראל שנעקים המם על בבל. המעבר עמ

רד״ק

(לג) כגורן עת הדריכה. כרי הוא עתה מלאה חטין: עוד מעט. ותסרוקן ותדמה לגורן בעת החלת הקציר שהיא מלאה בגורן בעת שדשו הבואתה שהיא מלאה חטין: (לד) אכלני. אמר ישראל קובצים על הגר בסבלו ואחרו׳ הנה נ״ל אכלני בל כתבות ובריון לא נמסף עם הכתובים הפרס׳: (לד) אכלני

מצודת ציון

(לג) בגורן. הוא הסתקים אחר ישמוו עם מרבי הסתבות ושם דשים אותם: הדריכה. ענין דריסה: (לד) המונו. ענין המיסה ודישה

מצודת דוד

(לג) בגורן וגו׳. ר״ל עם כמים שרבו בתם לבל אוכל מי אחת בתמים. כמוהו בגדל ע״פ כמים שרבו בתם לבל אוכל מי לוסר׳ בין בגומת: (לד) בגורן וגו׳. ר״ל עם כי הוא עתה מלאה מוכה בגורן בעת הדרכו עם המודרים ודשים אותם כי לא כלה הגורן מן הבחוקה הנה בתעם זמן תהיה ריקנית והכוח לא עת הקציר ר״ל תהיה בגורן בעת הקציר כי לא כלה הגורן

מצודת דוד

(לג) בגורן. בתחלות • ענין מבר כמו מלאות לגון (הס״ל ל״ח): בתם. ענין הבתקה והסרה כמו ומשמו מים מהים (ישעיה ל״ב): סלינו • ענין הבלקה והכבדה: (לד) רק. ענין מהירות ההליכה: (לב) ומשברות. הבטרים: (לה) ענין לכלה: המלמים • ענין מקום מעבר המים: נתפשו • ענין הבלקה: המלחמה • ענין הגומה הגדל ע״פ המים וכן הלשון בתגון הלמה (שם ל״ב): (לב) בגורן. הוא הסתקים אחר ישמוו עם מרבי הסתבות ושם דשים אותם: הדריכה. ענין דריסה ודישה: (לד) המונו • ענין המיסה ודישה

בָּבֶל הִצִּיגֻנוּ כְּלִי רִיק בְּלָעָנוּ כַּתַּנִּין מִלְּאָ
כְרִשׁוֹ מֵעֲדָנַי הֱדִיחָנוּ: לה חֲמָסִי וּשְׁאֵרִי
עַל־בָּבֶל תֹּאמַר יֹשֶׁבֶת צִיּוֹן וְדָמִי אֶל־
יֹשְׁבֵי כַשְׂדִּים תֹּאמַר יְרוּשָׁלִָם: לו לָכֵן כֹּה
אָמַר יְהוָה הִנְנִי־רָב אֶת־רִיבֵךְ וְנִקַּמְתִּי
אֶת־נִקְמָתֵךְ וְהֶחֱרַבְתִּי אֶת־יַמָּהּ וְהוֹבַשְׁתִּי
אֶת־מְקוֹרָהּ: לז וְהָיְתָה בָבֶל ׀ לְגַלִּים
מְעוֹן־תַּנִּים שַׁמָּה וּשְׁרֵקָה מֵאֵין יוֹשֵׁב:
לח יַחְדָּו כַּכְּפִרִים יִשְׁאָגוּ נָעֲרוּ כְּגוּרֵי
אֲרָיוֹת: לט בְּחֻמָּם אָשִׁית אֶת־מִשְׁתֵּיהֶם

הציגני קי׳ כלעני ק׳ תריחני ק׳

תרגום

מַלְכָּא דְּבָבֶל נַפְצָנִי כְּמָן
דְּיָקוּן בַּלְּעָנִי כְּתַנִּינָא מְלָא
בֵית גַּנְזֵיהּ מִטּוּב אַרְעִי
טַלְטַלָנִי: לה חֲטוּפִי וּבוּזִי
עַל בָּבֶל תֵּימַר כְּנִשְׁתָּא
דְּצִיּוֹן וְחוֹבַת דַּם זַכָּאֵי
דְּאִתְשַׁד בִּי עַל יַתְבֵי
אַרְעָא כַּסְדָּאֵי תֵּימַר
יְרוּשָׁלִַם: לו לָכֵן כְּדֵנָן אָמַר
יְיָ הָא אֲנָא דָּאִין יָת דִּינָךְ
וּמִתְפְּרַע יָת פּוּרְעָנוּתָךְ
וַאֲחָרֵיב יָת יַמָּהּ וְאוֹבִישׁ יָת
מַבּוּעָהָא: לז וּתְהֵי בָּבֶל
לְגַרְמִין מְדוֹר יְרוֹדִין צָדִּי
וְאִשְׁתָּמֵמוּ מִבְּלִי יָתִיב:
לח כַּחֲדָא כְּאַרְיָוָן יְנַהֲמוּן
כְּבְנֵי אַרְיָוָן יְרִימוּן קָלְהוֹן:
לט אֵיתָא עֲלֵיהוֹן עֻקָּא וִידוֹנוּן

רש״י רמז

שסיא ריקנים: (לה) חמסי ושארי. נעקת ממסי ומזונותי אחר אכלו אחרי: (לח) נערו. ל׳ חמור טער: (לה) בחומם אשית את משתיהם. פיוט שיגו

רד״ק

כמו וחמס נגבל מעלתו עניים עניין שבר: כליגני כלי ריק. כעמידני רקם כמו כלי ריק וריק שם כתיב אחר כלי ריקות. מעט כריקו מעדני. של דרך משל כעומר מגא אכלו מעוני. מגא בקמץ: הדיחני. כמו שידיח אדם את הכלי אגא כאחר בו דבר וקירגנו יונתן הפקוק בן אחרת ירושלים כו נבקי. ושלני נבוכדנצר מלכ׳ דבבל נפלני כמן ריקן בלעני כתרגומא מגא בית גנזיה מטוב ארעי ושאר. אחרי. אחרי בארי ואחר המסי על נשון ציון וירושל׳ כמו שאומר: (לה) חמסי ז״ל פיוס ושארי על הגוים שהיו מעניים אות׳ בגוים ודמי על הכהנים וכן ודומי ובכל הענין במלות שונות ואדוני אחרי ודמי וסובנם הם זעפלי דאתחד בי: ואל יושבי כשדים. כמו של יושבי אלך כשדים וכמ״ו של יתבי ארעא כשדאי: (לו) לכן. אומר האל יתברך לציון ולירושל׳ שקורא חמס על בבל: הנני רב את ריבך. והחרבתי את ימה. משל על עוכס הרב כמימי הים: (לז) והיתה. שיכוך עניה בל עוכר: (לח) יחדו כלפיריים יגהגו. לאסבר לפרש על כני בבל על דרך שאנחני מנכמת נני ויחבו כמיס שאגותי לו על חיל מדי הטוכדים בבל על דרך עניו יגהגו כפירים שוגג לקראתו ויזעקו כריס ביער והדומים נכם: נערו. בעניין שגגו וכ״ל נכנו כזה הלשון על חמור בלמדה ואחוז טער: כגורי. כתומה: (לט) בחומם. בלילה שנלכד׳ בבל עשה בלשצר משפה גדול כמו שכתוב בספר דניאל ויאכל ויש

מצודת ציון

ענין כחיסה וכמרה כמו וחמס נגבל מעלתו (שם כ״ח): כליגני. ענין המחמדים כמו הנע אוזנו לבד (שופטים ו׳): כתנין. מין מחנ: כרסו. כמו כרסו בממ״ן וכוא המקום ותחסף שם המאכל ובדברו״ל כרס בספרמית (תולין מ״ב): מעדני. דברים חפונקים כמו מעדני מלך (בראשית מ״ט): הדיחני. מל׳ הדיחה ונטיפת כלי (לה) חמסי. ענין גזל: ושארי. ענין בשר כמו ואחר אכלו אחר עתי (מיכה ג): (לו) רב. מל׳ תריבה: מקורה. ענין מעין מים: (לז) לגלים. ויבשה: והובשתי. מל׳ יובש: מקורה. ענין מעין מים: (לח) יחדו. מל׳ תוריב ענין הל ונגור: תעון. תדור: שמה. תמסון: ושרקה. הוא הקול כנמשע בקנון הספרים: (לט) כפפירים. אלי כחור: נערו. ענין שאנה ובדרו״ל מחור טער (פרכות ג׳): כגורי. כן יקראו אחריות הקטנים וכן גור אריה יהודה (בראשית מ״ט): (לט) בחומם. מל׳ תמימות: תשות. תמיס: משתיהם. הוא מעודם

מצודת דוד

וחמס אותי: כליגני. כעמיד אותי כלי ריק כי אח בבל לקח שלו מן מעדני ר״ל שלא מוב אלי לעשה הגלע ומילא בטנה ר״ל כמו שחריתים את הכלי ולא נשאר בו מאומה ומדבק בדמעתיו כן לא השאיר מאומה בידו: (לה) חמסי ושארי וגו׳. ר״ל יושבי לון תאמר לעקרי על החמס הנעשה לי ואל עבודת הארץ שארי כי מר שבלה את בארי הלא המה על בבל כי מדבר בא לי החמס ובלעית הכבר: ודמי וגו׳. ירושלים תאמר לעקרי על הרס הנעשה כי הלא היא על יושבי כשדים כי הם שבנו דמי: (לו) לכן. הואיל וכן עשו בך לכן וגו׳: והחרבתי. אחרים. אחרים את ומה ר״ל אחרים השפעתה אחר כיתה כמו: ויבשתי וגו׳ בפל הדבר מ״ש: (לז) לגלים. דרך עמורות לחמלא מים הרבה גלים מגשלת בתוכי כתוכי: מעון תנים. ויהי מדור לתנים הבנים בתרבות: שמה ושרקה. תהיה לתמיהון כולם ותהיו על לחתון ושרקו עליה: (לח) יחדו. כל כני בבל ישאגו כקול ארי׳ ישאגו כפירים בעת הבר מלכלם: נערו וגו׳. כמל הרבה כמ״ש: (לט) בחומם. על בלשצר אמר הנה אחכב עשיתי משתיכם בזמן הכוס כדי שנכנסת כמוס ישתו הרבה ומשתמרי מ

תרגום

דָּמָן לְבַנְיָא בְּדִיל דְּלָא יְחוֹן
תַּקִּיפִין וְיִסּוּרְתּוּן מוֹתָא
תִּנְיָנָא וְלָא יֵחוֹן לְעָלְמָא
דְּאָתֵי אֲמַר יְיָ: מ אֶמְסָרִינוּן
פְּתוֹרִין לְקָטְלָא כְּדִכְרִין עַם
נַדְּנָן: מא אֵיכְדֵין אִתְכְּבִישַׁת
בָּבֶל וְאִתְאַחֲדַת תּוּשְׁבְּחַת
כָּל אַרְעָא אֵיכְדֵין חֲוַת לְצָדוּ
בְּבֶל בְּעַמְמַיָּא: מב סְלִיק
עַל בָּבֶל מְלַךְ כְּמַשְׁרְיָתֵיהּ
דְּסָנֵי כְּמֵי יַמָּא כְּאִתְרְגִּשַׁת
גַּלּוֹהִי הָכָא: מג הֲוָאָה
קְרָוָאָה לְצָדוּ אַרְעָא צַדְיָא
וְחַרְבָא אַרְעָא לָא יָתִיב בָּהּ
כָּל אֱנָשׁ וְלָא יֶעֱבַר בָּהּ בַּר
אֱנָשׁ: מד וַאֲסַעַר עַל דְּפָלְחֵין
לְבֵל בְּבָבֶל וַאֲבַיִּז יָת נִכְסוֹהִי
סְגִיאָה וְלָא יִשְׁתַּמְעוּן לֵיהּ
עוֹד עַמְמַיָּא אַף שׁוּרֵי בָּבֶל

יתרגום רש״י

שיהו משמיטין בעת המוס כדי שישתכרו: למען יעלוזו וישנו. וילדמו: שנת עולם. שנת עולמית וכן עולמה סיר כמ״ש (בדניאל ה) בלשאצר אמר במעם חמרא וגומר (שם) אסתי חמרא וגומר (שם) ביה בליליא קטל בלשאצר מלכא וגו׳ (שם) ודריוש מדאה קבל מלכותא: (מ) כברים. כבשים (וי״מ) כחורין: (מא) ששך. בבל נתפ״ת נ״ם: (מב) עלה על בבל הים. חיל גדול כמי הים: (מד) על בל. על עכו״ם של בבל: את בלעו. שהוסלנו כל יושב סארץ המחיה: ולא ינהרו. ולא יאספו וכן ונהרו אליו

(מח) שבר. פירשוהו שהוא בבל נתפ״ת כ״ם: (מב) עלה על בבל הים: דרך משל אמר כי החיל גדול שבא עליהם כמו את הארץ וכן מ״ש אליך אל הים. ומדרשו כמו מדבר כמו בארץ ערבה ובוחה וכן בתדבר בערבה: (מד) ופקדתי על בבל. בל הוא אלה שהיו עובדים בבבל. בל הוא אלה שהיו עובדים בבבל ופקדתי משכרו אותם ושלחו אל דרך חיל בגוי ויקיאהו: ולא יתכנו אליו עוד גוים. ענין מרומם אל החסן וכן ונהרו אליו כל הגוים ולפיכך נקרא פגבר כזה הלשון לפי שהוא מקום מרומם הגוים: גם חומת בבל יפלו. הרבוי לפי שהיתה חזקה ורחבה. כמו שכתוב

מצודת ציון

סמוכים של שמחה וכן עשה משתה (אסת׳ ז׳): וכשכרוהם. מל׳ שכרות: ישנו. ענין שמחה: וישנו. מל׳ שינה: יקיצו. ענין הערה מן הישנים: (מ) כברים. כבשים שמנים: שחוטים. הם הזכרים מן הצאן: (מא) ששך. הוא בבל נתפ״ת נ״ם: ותתפס. ענין לכידה: תהלת. מל׳ הלל ושבחות: לשמה. לתמיהון: (מב) כהמון. ענין רבוי כמו מהמון המונים (תלים ״ו): כיבשה. מל׳ יבוי: (מג) לשמה. לשמה: ליבשה. ליבשה: ושרבה. כמו ונדבר: (מד) ופקדתי. ענין לשבוח כמו פקד: כל. הם הלילה: כלעו. מל׳ בלעה: ונהרו. ענין

מצודת דוד

על כי ישמחו בעת המשתה ירבו לשתות יין: וישנו. נעמר. בשכרות ישנו מר עולם ולא יקיצו עוד כי בעת השינה נהרג בלשאצר ואחר בדרך מלוכה כאלו נרדם מן היין: (מ) מורידי. את אנשי בבל מורידי לשבח כמו שורידים את הכרים: (מא) תהלת. שהיתה לתהלה ולתפארת בכל הארץ: בגוים. בין כל הגוים היתה לתמהון על גודל תורבנה: (מב) הים. ר״ל אוכלסיון ערוגים כמי הים: בהמון. ר״ל המרבית הבעורים נלחמה: (מג) ארץ ציה. לחיות ארץ ציה ושרבה: ולא יעבר. אפילו דרך העברה בעלמא: (מד) ופקדתי. אתנאה להביא פורענות על אפל כל השותה בבבל כי הוא יסבר את אלמו ויצא את הכוס: את בלעו. את הישר שבלע אולמו מפיו ר״ל כל העושר שאסף לשודיו אולמו מכם (ואמר לפי מחשבת בבל שהכוס הזה שמשקה לכם כל העושר אשר לא כן הוא כי הוא הכל ואין בו ממש): ולא ינהרו. אחר לא יאספו עוד אליו

תרגום

וְהִשְׁכַּרְתִּים לְמַעַן יַעֲלֹזוּ וַיִּשְׁנוּ שְׁנַת־
עוֹלָם וְלֹא יָקִיצוּ נְאֻם יְהוָה: מ אוֹרִידֵם
כְּכָרִים לְטִבְוֹחַ כְּאֵילִים עִם־עַתּוּדִים:
מא אֵיךְ נִלְכְּדָה שֵׁשַׁךְ וַתִּתָּפֵשׂ תְּהִלַּת
כָּל־הָאָרֶץ אֵיךְ הָיְתָה לְשַׁמָּה בְּבֹל
בַּגּוֹיִם: מב עָלָה עַל־בָּבֶל הַיָּם בַּהֲמוֹן
גַּלָּיו נִכְסָתָה: מג הָיוּ עָרֶיהָ לְשַׁמָּה אֶרֶץ
צִיָּה וַעֲרָבָה אֶרֶץ לֹא־יֵשֵׁב בָּהֶן כָּל־אִישׁ
וְלֹא־יַעֲבֹר בָּהֶן בֶּן־אָדָם: מד וּפָקַדְתִּי
עַל־בֵּל בְּבָבֶל וְהֹצֵאתִי אֶת־בִּלְעוֹ מִפִּיו
וְלֹא־יִנְהֲרוּ אֵלָיו עוֹד גּוֹיִם גַּם־חוֹמַת בָּבֶל
נפלה

רד״ק

הכותבת בקיר הסיכל כמו שכתוב ומזה אמרת לת מהתיסם כעומד בעת המיתות כמהתה אמרת כמה־לת מעמיס׳ שיסקר לסם המשתה מאצל ולפחד גדול כמו שכתוב אדון בלשאצר סגיל מתנטיל ויזוהי שנין עולמי ודרבנאי מתפנין: והשכרתים לנתון ישנו. אשכיר אותם בלותו המשתה מישנת עולמ׳ כי אחר המכורים ישנו בשכרות ויקיצו אחר כי מיינים אבל אלו ישנו שנת עול׳ ולא יקיצו וזה לתמן שיהו שמחי׳ ושנים בשמחה בבלי כ״ה ויהיו שינת שלום ולא יקיצו אתם כ׳ שיעותו מתוך שכרות׳ כמו שכתוב ויה בלשצר קטיל בלשצר מלכא כשדאה ו׳ יונה פיים לתמן ישנו יתמלאו וירעדו מלכון ערבו עלו אלמות ודעד׳ שלוחתם מקנה המוניו מקרבם לתוכה ונראה שיחתו וכן פירשו מזה כי לשמיה אז העלו וי״ם הפסוק כן אינה עניכן פתח ויכון דמן לרוצי בדיל דלא יהון תקיפין ויסורתון מותא תנינא ולא יהון לעלמא דאתי אמר ה׳: (מ) אורידם. מצולה הוא וכן אין עלכד דאתי אמר ה׳: (מ) אורידם. מצולה הוא וכן אין עלכד

מצודת ציון

(מח) ששך. פירשוהו שהוא בבל נתפ״ת כ״ם: (מב) עלה על בבל הים. דרך משל אמר כי החיל גדול שבא עליהם כמו את הארץ וכן מ״ש אליך אל הים. ומדרשו כמו מדבר כמו בארץ ערבה ובוחה וכן בתדבר בערבה: (מד) ופקדתי על בבל. בל הוא אלה שהיו עובדים בבבל ופקדתי משכרו אותם ושלחו אל דרך חיל בגוי ויקיאהו: ולא יתכנו אליו עוד גוים. ענין מרומם אל החסן וכן ונהרו אליו כל הגוים ולפיכך נקרא פגבר כזה הלשון לפי שהוא מקום מרומם הגוים: גם חומת בבל יפלו. הרבוי לפי שהיתה חזקה ורחבה. כמו שכתוב

מצודת דוד

סמוכים של שמחה וכן עשה משתה (אסת׳ ז׳): וכשכרותם. מל׳ שכרות: ישנו. ענין שמחה: וישנו. מל׳ שינה: יקיצו. ענין הערה מן הישנים: (מ) כברים. כבשים שמנים: שחוטים. הם הזכרים מן הצאן: (מא) ששך. הוא בבל נתפ״ת נ״ם: ותתפס. ענין לכידה: תהלת. מל׳ הלל ותשבחות: לשמה. לתמיהון: (מב) כהמון. ענין רבוי כמו מהמון המונים (תלים ״ו): כיבשה. מל׳ יבוי: (מג) לשמה. לשמה: ליבשה. ליבשה: ושרבה. כמו ונדבר: (מד) ופקדתי. ענין לשבוח כמו פקד: כל. הם הלילה: כלעו. מל׳ בלעה: ונהרו. ענין

נְפֵלָה: מה צְאוּ מִתּוֹכָהּ עַמִּי וּמַלְּטוּ אִישׁ
אֶת־נַפְשׁוֹ מֵחֲרוֹן אַף־יְהוָה: מו וְאַל־יֵרַךְ
לְבַבְכֶם וְתִירָאוּ בַּשְּׁמוּעָה הַנִּשְׁמַעַת
בָּאָרֶץ וּבָא בַשָּׁנָה הַשְּׁמוּעָה וְאַחֲרֵיו
בַּשָּׁנָה הַשְּׁמוּעָה וְחָמָס בָּאָרֶץ וּמֹשֵׁל עַל־
מֹשֵׁל: מז לָכֵן הִנֵּה יָמִים בָּאִים וּפָקַדְתִּי
עַל־פְּסִילֵי בָבֶל וְכָל־אַרְצָהּ תֵּבוֹשׁ וְכָל־
חֲלָלֶיהָ יִפְּלוּ בְתוֹכָהּ: מח וְרִנְּנוּ עַל־בָּבֶל
שָׁמַיִם וָאָרֶץ וְכֹל אֲשֶׁר בָּהֶם כִּי מִצָּפוֹן
יָבוֹא־לָהּ הַשּׁוֹדְדִים נְאֻם־יְהוָה: מט גַּם־בָּבֶל
לִנְפֹּל חַלְלֵי יִשְׂרָאֵל גַּם־לְבָבֶל נָפְלוּ חַלְלֵי

ביא משל כל

רד"ק

תומת בגל כרתכה ומירום נפלה על ידי המפילים אותם: (מה) נאו. מבואר הוא: (מו) ופן ירך לבבכם. לפיכך אני מבטיחכם שלא תיראו מפני החויב שיבוא אל בבל כי לא יבא לכם והלאו מתוכ' בשלום ובשלר מלך שלם שנים ובשל' לאשור שלא שמועה מדי שיבאו על בבל וכן בשנה השנים ושנו ובא בשנה השמועה וכן בשנה השנים אחרים בשל' השמוע': תמם בארץ. שיבאו חומסים בארץ כשדים: ומושל על מושל. אמר כורש הפרסי שמלך אחר לדיוס המדי ובשנים שלא יירבו ולא ירך לבבם מכל אלו כי לא ירבו לכם אבל ייעיבו וכורש שלח הגלות: (מז) לכן. וכל אלה תבוא. כלומר כל אנשי אבלה יהיה לכם כושת כי פסיליהם יוכאו ושברו: יפלו בתוכה. כי לא יאלו חוץ לעיר לשלחם: (מח) ורננו. בחיל שמים וארץ ישמחו וירננו המפלתם: יבא לה השודדים. יבא לה דריוס עם חיל שסם השודדים: (מט) גם בבל. עוהן העם שאמר וכל חלליה יפלו בתוכה כי גם היא היתה קבה לנפול חללי ישראל וכן חללי כל הארץ לפיכך יפלו חלליה: גם בבל. בעטור בבל ועל ידה לו פירום לבבל כמו בבבל וכן ושבו לתו לארץ כמו בארץ ברגתי לפמי לתו בבבל:

מצודת ציון

מרן המיכה מבר המוסך וכן ובכרו אל מוב כ' (לעיל ל"ח): (מו) ירך. עניין פחד ופיחה כמו ובכלתי מורך (ויקרא כו): שמעה • שמע וגזל: (מז) ופקדתי. עניין הפגתת הכאת הרעה:

תרגום

בבבל: ומה • ר"ל ולא תירלו כמה שבאה השמועה הזאת בשנה הזאת אחר בבר בבשו אל בבל ולא יתחזקו כמעוז העיר: (מה) מתרון. תלמי נפשיכם מחרון אף ה' שתחול על בבל אלא תהיו נלקים מחיכם: (מו) ופן ירך. המתרו פן ירך לבבכם ר"ל לא יהא מורך בלבבכם ולא תיראו בהשמועה הנשמעת בארץ והיא שתלבי מדי ופרס עולים להלחם בבבל: ומה • ר"ל ולא תירלו כמה שבאה השמועה הזאת אחר בבר בבשו אל בבל ונעשה חמס בארץ ומבבר יהיה מושל על מושל ר"ל פרס ומדי ישלטו על בבל שיהיה עד הגם מושלת על כל הגויים ולאומר מבל אלה אל תירלו כי בבל לא לסובחכם: (מז) ופקדתי. לאבדת לבבות פורעניות על פסיליו: ובכל ארצה. בבל הקיומות אלה לא הועיל לעמה כי מחתו יבאו לה בשדודים ומן שם תמצר פורה ובבבל אמרו להגבר שם חפצי החויב ואם תעשה בחלמתה בהרבה התחבולות לא תועיל: (מח) ענין חלילה והפלגה זאת' אם תתפוק בחלמתה בהרבה התחבולות לא תועיל ה: (מט) חבבל. המתים הבבל: (נה) קול גדול. כי היתה בת רבת שם וקול שמעם היה גדול מאד: והמו גליהם. ר"ל ומה שגליהם היו הומים ומרעשים

קָטִילֵי כָל אַרְעָא:
נ מְשֵׁיזְבִיא מֵחַרְבָּא גְּלוֹ לָא
תִתְעַכְּבוּן אַדְכָּרוּ מִרְחִיק
יַת פּוּלְחָנָא דְיְיָ וִירוּשְׁלֵם
תִּסְק עַל לִבְּכוֹן: נא בְּהֵיתְיָנָא
אֲרֵי שְׁמַעְנָא חִסּוּדִין חֲפַת
אַתְבְּעוּתָא אֲפָנָא אֲרֵי עָלוּ
נוּכְרָאִין וְסָאִיבוּ יַת בֵּית
מַקְדְּשָׁא דְיְיָ: נב בְּכֵן הָא
יוֹמַיָא אָתָן אֲמַר יְיָ וְאַסְעַר
עַל צַלְמָהָא וּבְכָל אַרְעָא
יִתְרְמוּן קְטִילֵיא: נג אֲרֵי
תִבְנֵי בָבֶל בְּגִינִין רָמִין
עַד צִית שְׁמַיָא וַאֲרֵי תִתְרוּחַ
פְּרִבִּין תַּקִּיפִין עַד רוּמָא מִן
קֳדָמַי יַיתוּן בְּזוּזִין עֲלָהּ
אֲמַר יְיָ: נד קָל צְוָחָתָא
מִבָּבֶל וְתַבְרָא רַבָּא מֵאַרְעָא
כַּסְדָּאי: נה אֲרֵי אַבִּיז יְיָ
יַת בָּבֶל וְאַבִּיד מִנָּהּ מַשְׁרְיָן
רַבְיָאין וַיְתַבְּשׁוּן עֲלֵיהוֹן

משורית רש"י

רש"י

מלוי כל הגויים (ישעיה ג) כמימי נהרות כלם סהלכי' אל היס: בשמועה הנשמעת בארץ. השמועה הזאת של בלאצר שנהרג: ובא בשנה השמועה. בלומה שנה עצמה תבוא השמועה שמרבה בבל מחלים מן הממים שנאמר (שם יג) וסיתה בבל לגי ממלכות הפארת גאון כשדים כמספכת אלהים את סדום ואת עמורה: ואחריו בשנה. השנים: השמועה. שמוע' לכם כה אמר כורש מלך פרס (עזרא א') מי בכם מכל עמו: ומושל על משל. דריוס המדי מלך שנה אחת ובשנה השנים כורש הפרסי: (מא) גם בבל. היתה לנפול כה חללי ישראל: גם לבבל. יפלו חלל

רד"ק

(נ) פליטים מחרב. אתם ישראל אשר בבבל אמלטו' מחרב נבוכדנצר וגליתים לבבל הגיע מבבל: זכרו מרחוק את ה'. זכרו מזמן רחוק זה שבעים שנה: אם ה'. קע' שבועת ה' שבעלה וכן ק"י ית פורענות דה': וירושלם. שחרבה תעלה על לבבכם ולא תעזוב בבל: (נא) בשנו. ותמרו בשנו מלך מעת חרבן ירושל' כי שמעתי הדבה שהיו שלוחים מהלשים אותנו בגלותינו מירושלם: על מקדשי בית ה'. בב: בבנו בית ה' ותקדשו הדביר והכיכל ומלאום כל אחד מקדש: (נב) לכן. יאמר חלל. שחלל בעת מותו מוגלה הכשר' פלוקה: (נג) כי תעלה בבל השמים. לא יועיל לה אחיה ולעקה: (נד) כי תעלה בבל השמים. לא יועיל לה אחיה הבנה בגיים גדולים ובצורים בשמים ולא יעצר ותחזק מרוב עזה שהגביה למרום בגיהם לא יועיל לה כי מאתי יבאו שודדים לה וסי' מאתי כי הלל השל רוח דריוס ולוקם לכל בבל: תבצר. עניין חוזק מן בצרון ובצורות וכן לעצר לא בבל: תבצר. עניין חוזק מן בצרון ובצורות וכן לעצר

מצודת דוד

אבה גם לנפול חללי ישראל גם לבבל תתאב הסבה אשר נפלו חללי כל הארץ ולכן כלם ישמתו בתבלתה: (נ) פליטים מחרב. אתם כני ישראל הפליטים מחרב הגויים ולא הרגתם עם אנשי בבל כלו מעם לארלכם ולא תעמדו שמה: זכרו מרחוק. מבבל ארבו את ה' מה שבשלחם עבודת המקום ומהרו לשוב אליו: ירושלים וגו'. לזכור בה הם שהיה מהחבלת על מוחותם: (נא) טושו. הגם עד הגם טושו כי שמעתי תרפת הגויים ונכסתה כלומם פניהו בהאיר בית ה' ומה שלמה ומיכיל והדביר ר"ל אחר החרישו את בהמ"ק תרפו הגויים ואמרו חבלי בעת הגלה הגאמה: (נב) כי תעלה בבל • אם תעלה בבל כל אל לבבכם פורענות על פסיליה: ובכל ארצה. בבל הקיומות ארלה לעמה כי מחתי יבאו לה הגויים בשודדים ומן שם תמצר פורה ובבבל אמרו להגבר שם חפצי החויב ואם תעשה מבצר חזק בחרום לא תועיל לה תועיל: (נג) עניין חלילה והפלגה זאת' אם תתפוק בחלמתה בהרבה התחבולות לא תועיל: כי היתה בת רבת שם וקול שמעם היה גדול מאד: והמו גליהם. ר"ל ומה שגליהם היו הומים ומרעשים

מצודת דוד

כי כלם ירלו שלון בו מחם: גם קומת ומו' • ר"ל מהחזקות הגול ולא יתחזקו כמעוז העיר: (מה) מחרון. תלמי נפשיכם מחרון אף ה' שתחול על בבל אלא תהיו נלקים מחיכם: (מו) ופן ירך. המתרו פן ירך לבבכם ר"ל לא יהא מורך בלבבכם ולא תיראו בהשמועה הנשמעת בארץ והיא שתלבי מדי ופרס עולים להלחם בבבל: ומה • ר"ל ולא תירלו כמה שבאה השמועה הזאת אחר בבר בבשו אל בבל ונעשה חמס בארץ ומבבר יהיה מושל על מושל ר"ל פרס ומדי ישלטו על בבל שיהיה עד הגם מושלת על כל הגויים ולאומר מבל אלה אל תירלו כי בבל לא לסובחכם: (מז) ופקדתי. לאבדת לבבות פורעניות על פסיליו בבל כי הגויים ישבר לאמיהם ויעבו את זהבם: תבוא • תהיה יבא ר"ל חבר מבל עובם: ושל משל: (מח) שמים וארץ • הגם עניין חלילה ור"ל הרבה שתהיה הגויים בעולה בארבון בבל כי הרבו לבל הלחמות: כי מצפון יבא לה הגויים הגדולים מלגום הגם פרס ומדי הגוכני' נתקלים לעוות מצרים: (מט) גם בבל לנפול • כי בבל לנפול

כְּמַיִם רַבִּים נִתַּן שְׁאוֹן קוֹלָם: נו כִּי בָא
עָלֶיהָ עַל־בָּבֶל שׁוֹדֵד וְנִלְכְּדוּ גִבּוֹרֶיהָ
חַתָּתָה קַשְׁתוֹתָם כִּי אֵל גְּמֻלוֹת יְהוָה
שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם: נז וְהִשְׁכַּרְתִּי שָׂרֶיהָ וַחֲכָמֶיהָ
פַּחוֹתֶיהָ וּסְגָנֶיהָ וְגִבֹּרֶיהָ וְיָשְׁנוּ שְׁנַת־עוֹלָם
וְלֹא יָקִיצוּ נְאֻם־הַמֶּלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ:
נח כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת חֹמוֹת בָּבֶל
הָרְחָבָה עֲרָעֶר תִּתְעָרְעָר וּשְׁעָרֶיהָ
הַגְּבֹהִים בָּאֵשׁ יִצָּתוּ וְיָגְעוּ עַמִּים בְּדֵי־
רִיק וּלְאֻמִּים בְּדֵי־אֵשׁ וַיֵּעָפוּ: נט הַדָּבָר
אֲשֶׁר־צִוָּה | יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא אֶת־שְׂרָיָה
בֶּן־נֵרִיָּה בֶּן־מַחְסֵיָה בְּלֶכְתּוֹ אֶת־צִדְקִיָּהוּ
מֶלֶךְ
בֶּן־נֵרִיָּה בֶּן מַחְסֵיָה כַּד אָזַל בִּשְׁלִיחוּת צִדְקִיָּה מַלְכָּא שִׁבְטָא

מַשְׁרֵית עַמְּמִין סַגִּיאִין וְדִימוֹן בְּאַתְרָנוּתַת קָרְהוֹן: נו אֲרֵי אָתָא עֲלֵה עַל בָּבֶל בְּזוּזִין וְאִתְאַחִידוּ גִּבָּרָהָא אַתְבְּרָא קַשְׁתּוֹתֵיהוֹן אֲרֵי אֱלָהָא מָרֵי גְּמוּלָיָא יְיָ שַׁלְּמָא יְשַׁלֵּם לֵהוֹן גְּמוּלֵהוֹן: נז וְאַבְרֵי רַבְרְבָהָא וְחַכִּימָהָא וְשׁוּלְטָנָהָא וְטוּרְנָרָהָא וְגִבָּרָהָא וִימוּתוּן מוֹתָא תְּגִינָא דְּלָא יִתּוּן לְעָלְמָא דְּאָתֵי אֲמַר מַלְכָּא יְיָ צְבָאוֹת שְׁמֵיהּ: נח כְּדֵין אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת שׁוּרֵי בָּבֶל פְּתָיָא אִתְחַמְרָא יִתְחַמְרוּן וְתַרְעָהָא רָמְיָא בְּנוּרָא יִתּוֹקְדוּן וַיְהִלּוּן עַמְּמַיָּא דְּבָבֶל לְרִיקָנוּ וּמַלְכוּתָא תְּסוּף אֶשְׁתָּא וַיְשַׁתְּלְהוּן: נט פִּתְגָמָא דִּי פַּקִּיד יִרְמְיָה נְבִיָּא יַת שְׂרָיָה

רש"י

(נח) רתעערער · ל' חפירה ל' ערו ערו עד היסוד (תלים קלז) : בדי ריק. בהרבה ריק שיבא עליה :

רד"ק

כומיה וכים כמים רבים נתן קול גדול מרוב המים אשר בם שביו כומים להמות גלי הים וכים כמו באתן קולם חבר כאל המנה אותו קול: (נו) כי בא עליה על בבל · כמו ותראהו את כילד וכדומים לו : מתתה קשתותם . פירשו המפרשים מיר"ק המי"ם כמו שורק וכן ופתחו שעריך תמיד וכת"י אתכר' קשתותיהון והיכון בעינן שהוא כמשמעו מן הדגוש ר"ל כלילו בכל התפש ובברה קשתות' כרוב הטתהיה וזהו שאמר אחריו כי אל גמולות הוא שלם ל' : (נז) והשכרתי . מבואר הוא למעלה בפסוק והשכרתים לשון יינו : נאם המלך ל' . כי הוא מלך על כל מלך וכידו להסיר המעלה ממי שירצה כמו שירצה ולתתה לאחר כמו שירצה אדון לאותו מעלה ולאותו מקום וזכ שמו וכן הוא : (נח) כה אמר ל' לאותה חומות הבל . כל אחת מחומותיה הפנימית והחיצונה שהיא בהבה לא יועיל לה הזקק הגיעה : כי ערער התערער . ענין שבר וכריסה וכן עוללו הרמעומים

מצודת ציון

מקקה : (נח) נתן . ר"ל נשמע וכן וה' נתן קולו (יואל ב') : באתן · ענין המי' : (נו) אתתה . ענין מכירה כמו את הרוגך (לעיל כ') : (נז) והשכרתי . הי' שכרתה : פחותיה וסגניה · הינו שרה : יקיצו . ענין הערה מהשינה : (נח) ערער התערער . ענין חורבן והשחתה כמו ערו ערו (תהלים קלז) : ותן. מל' סלוה והדלקה : כדי ריק. בהרבה ריק וכן כדי אש וכתו כדי שופר יתלו הלח (לעיל לט) : מפר

מצודת דוד

ומהמרומות כגלים וכמו המיית מים רבים כן היה נשמע שאון קולם את כל זה יאבד המקום ממנה : (נו) אתתה קשתותם . לא יוכלו לירות ולהתגבר כמלחמה כאלו נשברה קשתותם : כי אל גמולות ה' · כי ה' הוא משלם גמול כמעשה וכן ישלם לכבל את גמולו שהרגו לעשות : (נז) והשכרתי . אשכר אותם עד כי ישנו עד עולם ולא יקיצו ר"ל אהבלבל דעתם ויפלו ולא יקומו : ה' לאותה שנו · כתורה מסוה מוסל בלאותה תעלה ומסה : (נח) הרחבה . אשר כל אחת רחבה : ערער התערער · הפרדה ר"ל מה שיגעו כמלחמה מזל כאוויר יהיה לריק כי לא עלו אחריהם : (נט) את צדקיהו · עם צדקיהו : שר המטה · ר"ל שמחה עם המלך

מֶלֶךְ־יְהוּדָה בָּבֶל בִּשְׁנַת הָרְבִעִית
לְמָלְכוֹ וּשְׂרָיָה שַׂר־מְנוּחָה: ס וַיִּכְתֹּב
יִרְמְיָהוּ אֶת כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר־תָּבוֹא אֶל־
בָּבֶל אֶל־סֵפֶר אֶחָד אֵת כָּל־הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה הַכְּתֻבִים אֶל־בָּבֶל: סא וַיֹּאמֶר
יִרְמְיָהוּ אֶל־שְׂרָיָה כְּבֹאֲךָ בָבֶל וְרָאִיתָ
וְקָרָאתָ אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה:
סב וְאָמַרְתָּ יְהוָה אַתָּה דִּבַּרְתָּ אֶל־הַמָּקוֹם
הַזֶּה לְהַכְרִיתוֹ לִבְלִתִּי הֱיוֹת־בּוֹ יוֹשֵׁב
לְמֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה כִּי־שְׁמָמוֹת עוֹלָם
תִּהְיֶה: סג וְהָיָה כְּכַלֹּתְךָ לִקְרֹא אֶת־
הַסֵּפֶר הַזֶּה תִּקְשֹׁר עָלָיו אֶבֶן וְהִשְׁלַכְתּוֹ
אֶל־תּוֹךְ פְּרָת: סד וְאָמַרְתָּ כָּכָה תִּשְׁקַע
בָּבֶל וְלֹא־תָקוּם מִפְּנֵי הָרָעָה אֲשֶׁר אָנֹכִי
מֵבִיא עָלֶיהָ וַיֵּעָפוּ עַד־הֵנָּה דִּבְרֵי יִרְמְיָהוּ:
בן

תרגום

שַׁבְטָא דְּבִית יְהוּדָה לְבָבֶל בְּשַׁתָּא רְבִיעָתָא לְמַטְלֵיהּ וּשְׂרָיָה שַׁלִּיט נְבוּכַדְנֶצַּר: ס וּכְתַב יִרְמְיָה יַת כָּל בִּישְׁתָּא דְּעָתִידָא לְמֵיתֵי עַל בָּבֶל עַל סִפְרָא חַד יַת כָּל פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין דִּכְתִיבִין עַל בָּבֶל: סא וַאֲמַר יִרְמְיָה לִשְׂרָיָה כְּמִיתְךָ לְבָבֶל וְתֶחֱזֵי וְתִקְרֵי יַת כָּל פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין: סב וְתֵימַר יְיָ אַתְּ גְּזַרְתָּ עַל אַתְרָא הָדֵין לְשֵׁיצָיוּתֵיהּ בְּדִיל דְּלָא לְהֲוֵי בֵּיהּ יָתִיב לְמֵאֲנָשָׁא וְעַד בְּעִירָא אֲרֵי צְדוּת עָלַם תְּהֵי: סג וַיְהִי כְּשֵׁצִיוּתָךְ לְמִקְרֵי יַת סִפְרָא הָדֵין תְּקַטֵּר בֵּיהּ אֲבָנָא וְתִרְמִינֵיהּ לְגוֹ פְּרָת: סד וְתֵימַר כְּדֵין תִּשְׁתַּקַּע בָּבֶל וְלָא תְקוּם מִן קֳדָם בִּישְׁתָּא דִּי אֲנָא מַיְתֵי עֲלָהּ וַיְשַׁתְּלְהוּן עַד הָכָא נְבוּאַת פִּתְגָמֵי יִרְמְיָהוּ:
בר

רש"י

(סא) שר מנוחה · לב מקלוכתא על ידו סיו רואים את פני המלך המכוים לו משרש : כי

רד"ק

לדקיהו ירד הוא לבקיל פני מלך בבל הבריח שר לבא מנוחה עמו וחזר וגא לו במלכותו בירושלים ולדעת יונתן לא סלך עם לדקיהו ופירוש את לדקיהו בעבור לדקיהו : בשנת בשליחות לדקיהו ופירוש את לדקיהו בעבור לדקיהו : בשנת הרביעית . דרך הלשון לפעמי מספר לא המספר וכן בשנת ג' למלכו וכדומי' לו : שר מנוחה · שהיה ריש המלך והיה עם המלך בשם מנוחתו לשון הלוות והלשנג עמו וי"ח כמו מנחה שר מקלבמא : (סא) בבאך . בל"ף וכן בבלעך : (סב) אל מקום פרת . הנה מלאתו כי נהר פרת גבול ל"י ממש"ל במורה ובנביאים ובפסוק הזה נלתה כי פרת בבבל ובמעתי שהוא בשבר עד בבל : (סד) ולא תקום . ולא תקומיים בעמד לא תהיה לה תקומה : ויעפו . פי' מלכיה שלא יהיה לה כח לעלות כנגד מלכיהם : עד הנה דברי ירמיהו . לפי שהמליך בספור הדעה הנאה על בבל אמר עד הנה דברי ירמיהו כלומר שזכר על בבל כמו שאמר למעלה עד הנה משפט מואב כמו שפרשנו לו אמר עד הנה לפי שמתחלן ועד סוף הספר הוא ספור דברים לא נבואות ירמיהו אלא מי שכתב הספר כתב בפו' הספר' הנלות והתרגם לזה שכתב הזו' ספר פלגים ויש נוסחים שוד לפי מה שהוא לדעה. אחלם הכתב הגדול כ' מעשה בר מיתון ר"ל בלי לאמר שלא תמצא הנבואה נוסחאות מוסרים מוסרו אם כתבן ואולו לו מעמו מבקש מעמו ולפי דעתי זה הפסר לארש כן עד הנה דברי ירמיה בעמר בהסלה

מצודת דוד

בשנת מנוחתו לעמו ברוב הנחתו לבן : (פ) ספר . מן נקרלת (פ) זוהאב בהמלה אמר שהוא מאר ומה"ל אמר שלא לו בזכר הנלות כדבר כעוזק כ' (פר) מבקש . מבקש מעניים (מזמור פ') : מל מספר . אחר ל"ה מפו כי אמר שהוא אמר . הכתובים אל בבל . בהתחיבים אם אל בבל : (מא) הקרא · לא תראה בספר ותקרא בו : (מב) לוקח בן בהמה . בין לאדם בין בבהמה : (מג) בכלותך . בלאחר מבלה לקרות את הספר הקבו מעיים : (מד) בבל . הנו בבל יהיה הבלים ואין עוד מעיים עד לא יוכלו להתחזק עוד מאור

נב א בֶּן־עֶשְׂרִים וְאַחַת שָׁנָה צִדְקִיָּהוּ
בְּמָלְכוֹ וְאַחַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה מָלַךְ
בִּירוּשָׁלִָם וְשֵׁם אִמּוֹ חֲמוּטַל בַּת־
יִרְמְיָהוּ מִלִּבְנָה: ב וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה
כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוֹיָקִים: ג כִּי ו עַל־אַף
יְהוָה הָיְתָה בִּירוּשָׁלִַם וִיהוּדָה עַד־
הִשְׁלִכוֹ אֹתָם מֵעַל פָּנָיו וַיִּמְרֹד צִדְקִיָּהוּ
בְּמֶלֶךְ בָּבֶל: ד וַיְהִי בַשָּׁנָה הַתְּשִׁעִת
לְמָלְכוֹ בַּחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי בָּעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ
בָּא נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל הוּא וְכָל־חֵילוֹ
עַל־יְרוּשָׁלִַם וַיַּחֲנוּ עָלֶיהָ וַיִּבְנוּ עָלֶיהָ דָּיֵק
סָבִיב: ה וַתָּבֹא הָעִיר בַּמָּצוֹר עַד עַשְׁתֵּי
עֶשְׂרֵה שָׁנָה לַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ: ו בַּחֹדֶשׁ
הָרְבִיעִי בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ וַיֶּחֱזַק הָרָעָב
בָּעִיר וְלֹא־הָיָה לֶחֶם לְעַם הָאָרֶץ:
ז וַתּُבָּקַע הָעִיר וְכָל־אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה
יִבְרְחוּ וַיֵּצְאוּ מֵהָעִיר לַיְלָה דֶּרֶךְ שַׁעַר בֵּין

חמוטל ק

רש"א (נתנים מרכיבי) ר"ס יש תענית כמ (ותבקע העיר) תענים מס

התמתים

גרתא

תרגום

ב בר עסרין ותרתי שנין
צדקיה כד מלך והוה עסר
שנין מלך בירושלם ושום
אמיה חמוטל בת ירמיה
מלבנה: ג ועבד דביש קדם
יי בכל די עבד יהויקים:
ד ארי על דארגיזו קדם יי
הות בירושלם וביהודה עד
דאנלי ית הון מארעא בית
שכנתיה ומריד צדקיה
במלכא דבבל: ה והוה
בשתא תשיעיתא למלכה
בירחא עשירא בעשרא
לירחא אתא נבוכדראצר
מלכא דבבל הוא וכל
משרויתיה על ירושלם
ושרא עלה ובנו עלה כרקום
סחור סחור: ו ועלת קרתא
בצירא עד חדא עשרי שנין
למלכא צדקיה: ז ובירחא
רביעאה בתשעא לירחא
יתקיף כפנא בקרתא ולא
הות מיכל לעמא דארעא:
ח ואתברעת קרתא וכל גברי
עבדי קרבא ערקו ונפקו מן
קרתא בליליא באורח
תרע בין שורין די על

גנתא

ז אֶת־הַכְּסָתוֹת וְאֶת־
הַזָּהָב וְהַכֶּסֶף וְאֲשֶׁר־כֶּסֶף
מִבְּרָחִים: כ הָעַמּוּדִים ו
וְהַיָּם אֶחָד שְׁנֵים־עָשָׂר
הַמְּכוֹנוֹת אֲשֶׁר עָשָׂה
שְׁלֹמֹה לְבֵית יְהוָה לֹא־הָיָה מִשְׁקַל
לְהַנְחֹשֶׁת כָּל־הַכֵּלִים הָאֵלֶּה: כא וְהָעַמּוּדִים
שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה אַמָּה הָעַמּוּד הָאֶחָד
וּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אַמָּה יַקִּיף אֹתוֹ
וְעָבְיוֹ אַרְבַּע אֶצְבָּעוֹת חָלוּל הָאֶחָד:
כב וְכוֹתֶרֶת עָלָיו
חֲמִשָּׁה אַמּוֹת סָבִיב

דמ

(כ) המכונות שם . פנ"ל
ל"ת . ספרתנו זכר כנגד בין מ
ר שים עבר . מה מלאכה
מבר מלכים ומ"ל ל"ל ל"ל
מלכים ומ"ל ל"ל ל"ל
מלכים ומ"ל ל"ל ל"ל

fragment/insert found with book قطعة شظية / إدراج وجد(ت) مع كتاب

fragment/insert found with book قطعة شظية / إدراج وجد(ت) مع كتاب

visible fragment from bookbinding قطعة شظية مرئية من كتاب مجلدّ